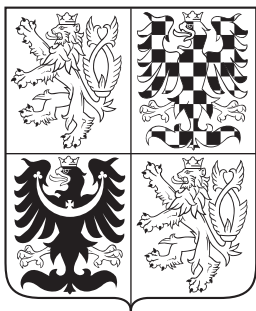

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 78 / ročník 2015 – III. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:

Ústavní soud České republiky: Sbíрка nálezů a usnesení – svazek 78.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2017

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbíрка nálezů a usnesení. Sv. 78, ročník 2015. – III. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2017, 693 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
ISBN 978-80-7400-652-4 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2017

Vydání první

Sazba: SV, spol. s r. o.

Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2017

ISBN 978-80-7400-652-4 (C. H. Beck. Praha)

ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nález

Č. 127 K placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla vedeného v centrální evidenci	27
Č. 128 K uložení pořádkové pokuty za odmítnutí vydání věci K zákonem uložené povinnosti mlčenlivosti notáře	37
Č. 129 K zásadám procesní ekonomie a minimalizace zásahů do vlastnického práva povinného při spojování věcí v občanském soudním řízení	51
Č. 130 K rozsahu pojistného plnění při úpadku cestovní kanceláře K eurokonformnímu výkladu právní normy	57
Č. 131 K doručování námitek proti příkazu k úhradě nákladů exekuce protistraně	81
Č. 132 K postupu obecných soudů při posuzování odpovědnosti vlastníka místní komunikace za škodu na zdraví	89
Č. 133 K povinnosti obecného soudu odůvodnit usnesení o nepřipustění změny žaloby	101
Č. 134 K promlčení nároku na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v soudním řízení	107
Č. 135 K zásadě presumpce nevinny a k dokazování v trestním řízení	115
Č. 136 K návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky statutárního města Přerova č. 2/2010 o stanovení některých povinností při přepravě sypkých a obdobných materiálů na území statutárního města Přerova	127
Č. 137 K návrhu na zrušení nařízení obce Vojkovice č. 1/2014, kterým se vydávají pravidla pro prodej zboží a poskytování služeb na území obce Vojkovice	141
Č. 138 K povinnosti obecného soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí o žalobě na ochranu osobnosti K otázce posuzování nepřímé diskriminace při přidělování bytů	159
Č. 139 K právu na spravedlivou náhradu za vyvlastněný majetek	171
Č. 140 K rozdílu mezi vzájemným návrhem a námitkou započtení podle občanského soudního řádu K překážce rei iudicatae	177
Č. 141 Ke stanovení výše náhrady škody za neoprávněný odběr elektrické energie	183
Č. 142 K odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným vězněním v době komunistického režimu	199
Č. 143 K prokazování nepřímé diskriminace romských dětí při jejich umísťování do zvláštních škol	209

OBSAH

Č. 144	K výši finanční náhrady za nevydanou nemovitost dle § 13 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů	235
Č. 145	K posuzování platnosti výpovědi dané zaměstnavatelem z důvodu nesplnění kvalifikačních předpokladů zaměstnance	249
Č. 146	K rozhodování obecných soudů o žádosti o vydání věci z úschovy	263
Č. 147	K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit rozhodnutí ve věci zajištění peněžních prostředků.....	275
Č. 148	K rozhodování o náhradě odměny a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájce	287
Č. 149	K počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na povolení obnovy trestního řízení	295
Č. 150	K rozhodnutí o nákladech občanského soudního řízení v důsledku omylu soudu.....	301
Č. 151	K ustanovení opatrovníka osobě neznámého pobytu ve správním řízení.....	305
Č. 152	K rozhodování obecných soudů o nároku na náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačného poškozeného poskytovanou osobami blízkými	311
Č. 153	K žalobní legitimaci ve správním soudnictví při přezkumu rozhodnutí o výši a podmínkách úhrady léčiv z veřejného zdravotního pojištění	323
Č. 154	K aplikaci moderačního práva soudu při rozhodování o náhradě nákladů občanského soudního řízení K poučovací povinnosti soudu.....	335
Č. 155	K tvorbě a projevu vůle obce K oprávnění starosty sjednat smluvní pokutu	343
Č. 156	K právu účastníka vyjádřit se k uplatnění moderačního práva soudem při rozhodování o náhradě nákladů občanského soudního řízení.....	353
Č. 157	K dokazování v občanském soudním řízení.....	359
Č. 158	K významu dobré víry při nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od neovládníka (neoprávněného)	379
Č. 159	K ústavně konformnímu posuzování kauzálních námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu.....	401
Č. 160	K hodnocení souladu smlouvy o smlouvě budoucí s dobrými mravy.....	409
Č. 161	K náležitému odůvodnění rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty	423
Č. 162	K účelnosti nákladů vynaložených státní příspěvkovou organizací na zastupování advokátem.....	429

OBSAH

Č. 163	K uznávání a výkonu rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí	437
Č. 164	K návrhu na zrušení § 16 vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů	451
Č. 165	K návrhu na zrušení části § 264 odst. 4 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.....	469
Č. 166	K posuzování podmínek nároku na mimořádný hornický důchod	491
Č. 167	K příslušnosti soudu dle § 146a odst. 2 trestního řádu	507
Č. 168	K obnově trestního řízení K trestu vyhoštění	513
Č. 169	K ústavně konformnímu posuzování směnky a námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu.....	531
Č. 170	K finanční odpovědnosti zákonných zástupců nezletilého dítěte K ústavně konformnímu výkladu povinných osob v souvislosti s úhradou regulačního poplatku za hospitalizaci	543
Č. 171	K odmítnutí dovolání Nejvyšším soudem pro vadu spočívající údajně v nevymezení dovolacích důvodů	555
Č. 172	K problematice důkazního břemene v diskriminačních sporech	563
Č. 173	K příkazu k odnětí věci	577
Č. 174	K poučovací povinnosti soudů v občanském soudním řízení Ke zmírnění následků některých majetkových křivd	593
Č. 175	K intertemporálním účinkům nosných důvodů nálezu Ústavního soudu	605
Č. 176	K rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu v případě rozsudku pro zmeškání.....	617
Č. 177	K uložení pořádkové pokuty advokátovi v občanském soudním řízení	627
Č. 178	K přepjatému formalismu obecných soudů ve vztahu k označení účastníka řízení	637

II. Usnesení

Č. 9	K limitům práva na zákonného soudce	647
Č. 10	K materiálnímu pojetí ochrany základních práv a svobod při přezkoumávání rozhodnutí orgánů státní moci Ústavním soudem	655
Č. 11	K rozhodování soudu o návrhu obžalovaného na vydání rozhodnutí o postoupení věci K průtahům v soudním řízení.....	661

OBSAH

Č. 12	K posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu	
	K přezkoumávání správního aktu v občanskoprávním řízení.....	667
	Systematický rejstřík nálezů	676
	Systematický rejstřík uveřejněných usnesení	678
	Věcný rejstřík	680

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

nový občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

usn. č. 10

čl. 1 – N. č. 127, 129, 130, 134, 135, 138, 143, 147, 158, 159, 164, 165, 168, 169, 173, 178

čl. 2 – N. č. 131, 137, 159, 160, 173, 174

čl. 4 – N. č. 128, 134, 135, 149, 159, 171, 178

čl. 8 – N. č. 155

čl. 9 – N. č. 143, 160

čl. 10 – N. č. 138, 139, 163, 175

čl. 10a – N. č. 130, 163

čl. 15 – N. č. 165

čl. 33 – N. č. 136

čl. 79 – N. č. 137, 164

čl. 81 – usn. č. 9

čl. 82 – N. č. 138

čl. 83 – N. č. 127, 128, 130, 132, 134, 135, 138, 140, 144 až 150, 152 až 155, 157, 159, 163, 165, 166, 168 až 170, 172, 173, 178

usn. č. 9, 12

čl. 85 – N. č. 165

čl. 87 – N. č. 127, 128, 130, 132, 134, 137, 138, 144, 146, 149, 150, 152 až 154, 157, 159, 160, 162 až 166, 170, 178

usn. č. 9, 12

čl. 89 – N. č. 127 až 130, 142, 151, 158, 175, 177

čl. 90 – N. č. 130, 131, 135, 159, 171, 174, 176

usn. č. 11, 12

čl. 91 – N. č. 130, 132 až 135, 144, 145, 154, 156, 159, 162, 163

čl. 95 – N. č. 130, 135, 141, 144, 165, 174

čl. 96 – N. č. 135

čl. 100 – N. č. 155

čl. 101 – N. č. 155

čl. 104 – N. č. 136, 137

čl. 105 – N. č. 137

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

čl. 1 – N. č. 131, 142, 143, 153, 159, 164, 166, 173

čl. 2 – N. č. 130, 137, 147, 159, 160, 167, 173, 174, 176

čl. 3 – N. č. 143, 164, 173 až 175

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 4 – N. č. 130, 131, 136, 137, 164, 173
- čl. 6 – N. č. 132, 168
- čl. 7 – N. č. 128, 138, 152, 168
- čl. 8 – N. č. 135
- čl. 9 – N. č. 164
- čl. 10 – N. č. 128, 138, 157, 174
- čl. 11 – N. č. 128 až 131, 133, 139, 141, 144, 147, 148, 150, 152, 154, 155, 158 až 160, 163, 165, 170, 171, 173 až 175, 177, 178
usn. č. 12
- čl. 14 – N. č. 168
- čl. 15 – N. č. 160
- čl. 16 – N. č. 160
- čl. 24 – N. č. 143
- čl. 26 – N. č. 130, 137, 145, 153, 164, 177
- čl. 28 – N. č. 164
- čl. 31 – N. č. 132, 152, 157, 175
- čl. 33 – N. č. 143
- čl. 36 – N. č. 127 až 129, 131 až 135, 138 až 163, 166 až 178
usn. č. 9 až 12
- čl. 37 – N. č. 127, 128, 131, 135, 142, 143, 158, 162, 167, 172, 174, 176
usn. č. 9
- čl. 38 – N. č. 130, 139, 144, 147, 149, 153, 161, 163, 167, 171, 173, 177
usn. č. 9
- čl. 40 – N. č. 135, 148
- čl. 41 – N. č. 164

3. Ústava Československé socialistické republiky (ústavní zákon Národního shromáždění č. 100/1960 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

- čl. 20 – N. č. 143
- čl. 24 – N. č. 143

4. Ústavní zákon Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky, ve znění pozdějších předpisů

- čl. 2 – N. č. 143

5. Ústavní zákon Parlamentu České republiky č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.

- N. č. 136

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

6. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)

čl. 7 – N. č. 168

čl. 26 – N. č. 143

7. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

N. č. 141, 144, 173

čl. 2 – N. č. 168

čl. 3 – N. č. 168

čl. 5 – N. č. 142

čl. 6 – N. č. 127 až 131, 135, 139, 142, 143, 145, 147, 150, 154 až 156, 158, 161, 163, 164, 171, 172, 174, 175, 177

usn. č. 9, 11, 12

čl. 7 – usn. č. 9

čl. 8 – N. č. 128, 152, 163, 174

čl. 13 – N. č. 128

čl. 14 – N. č. 143

Dodatkový protokol

čl. 1 – N. č. 128, 130, 139, 141, 144, 147, 154, 155, 158, 173, 178

čl. 2 – N. č. 143

Protokol č. 6

čl. 1 – N. č. 168

Protokol č. 7

čl. 2 – N. č. 177

Protokol č. 13

čl. 1 – N. č. 168

8. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)

čl. 17 – N. č. 139

čl. 38 – N. č. 130

čl. 51 – N. č. 139

čl. 52 – N. č. 130

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

9. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
čl. 3 - N. č. 170
čl. 27 - N. č. 170
10. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.)
čl. 1 - N. č. 163
čl. 3 - N. č. 163
čl. 5 - N. č. 163
čl. 11 - N. č. 163
čl. 12 - N. č. 163
čl. 13 - N. č. 163
čl. 14 - N. č. 163
čl. 15 - N. č. 163
čl. 20 - N. č. 163
čl. 34 - N. č. 163
11. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.)
čl. 4 - N. č. 157
12. Všeobecná deklarace lidských práv z 10. 12. 1948¹⁾
čl. 17 - N. č. 139
13. Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/1996 Sb.)
N. č. 168
14. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 143/1988 Sb.)
N. č. 168

¹⁾ Všeobecná deklarace lidských práv nebyla sice ratifikována a vyhlášena ve Sbírce zákonů, je však považována za součást obecného mezinárodního práva a Česká republika se k jejím zásadám hlásí.

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

15. Evropská charta místní samosprávy (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 181/1999 Sb., ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 369/1999 Sb.)
čl. 2 – N. č. 155
16. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb.)
N. č. 143
17. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127 až 178
usn. č. 9 až 12
18. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
N. č. 130, 141, 143, 152, 158, 164, 165, 172, 175
19. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 132, 152, 155, 157, 158, 160, 171, 178
20. Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 129 až 131, 133, 134, 138 až 141, 143 až 146, 148, 153, 154, 156, 157, 159, 161 až 163, 170 až 172, 174, 176 až 178
usn. č. 12
21. Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 157, 163
22. Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 153, 178
23. Zákon Parlamentu České republiky č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 160

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

24. Zákon Národního shromáždění č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 159, 169
25. Zákon Federálního shromáždění č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137, 164
26. Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 128, 135, 141, 147, 148, 168, 173
usn. č. 9, 10
27. Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 147, 158, 173
28. Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 128, 135, 146 až 149, 158, 167, 168, 173
usn. č. 9, 11
29. Zákon Parlamentu České republiky č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 173
30. Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136, 137
31. Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 151
32. Zákon Parlamentu České republiky č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136, 137, 155, 178

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

33. Zákon České národní rady č. 367/1990 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 155
34. Zákon České národní rady č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136
35. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 146, 147, 158, 164, 170
usn. č. 11
36. Zákon Parlamentu České republiky č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů
N. č. 170
37. Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 167
38. Zákon Parlamentu České republiky č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 142, 177
39. Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 128
40. Zákon Parlamentu České republiky č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
41. Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 144

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

42. Zákon Parlamentu České republiky č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 158
43. Zákon Federálního shromáždění č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 158
44. Zákon Parlamentu České republiky č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 139
45. Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 143, 145, 172
46. Zákon Národního shromáždění č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 145
47. Zákon Federálního shromáždění č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 145
48. Zákon Federálního shromáždění č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 166
49. Zákon Federálního shromáždění č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 166
50. Zákon Parlamentu České republiky č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

51. Zákon Parlamentu České republiky č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136
52. Zákon Parlamentu České republiky č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136
53. Zákon Parlamentu České republiky č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 157
54. Zákon Parlamentu České republiky č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 130
55. Zákon Parlamentu České republiky č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 130, 176
56. Zákon Parlamentu České republiky č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 130
57. Zákon Parlamentu České republiky č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 153, 170, 175
58. Zákon Parlamentu České republiky č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 160

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

59. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 165
60. Zákon České národní rady č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 165
61. Zákon Federálního shromáždění č. 133/1970 Sb., o působnosti federálních ministerstev, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 145
62. Zákon Parlamentu České republiky č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136, 137, 139
63. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 131
64. Zákon Národního shromáždění č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 164, 168
65. Zákon Národního shromáždění č. 167/1949 Sb., o stálých přisežných znalcích a tlumočnících
N. č. 164
66. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134, 142, 154

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

67. Zákon Federálního shromáždění č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 143
68. Zákon Parlamentu České republiky č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136
69. Zákon Parlamentu České republiky č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 132, 136
70. Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136
71. Zákon Parlamentu České republiky č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136
72. Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127
73. Zákon Parlamentu České republiky č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 166
74. Zákon Parlamentu České republiky č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 173

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

75. Zákon Parlamentu České republiky č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 173
76. Zákon Parlamentu České republiky č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 141
77. Zákon Parlamentu České republiky č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 153
78. Zákon Parlamentu České republiky č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 152
79. Nařízení vlády České a Slovenské Federativní Republiky č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 166
80. Nařízení vlády Československé socialistické republiky č. 117/1988 Sb., o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení
N. č. 166
81. Nařízení vlády Československé socialistické republiky č. 74/1982 Sb., o některých úpravách v nemocenském pojištění a důchodovém zabezpečení pracujících v hornictví, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 166
82. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 129, 142, 149

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

83. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek
N. č. 129
84. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 164
85. Vyhláška Ministerstva financí č. 540/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 139
86. Vyhláška Ministerstva školství České socialistické republiky č. 95/1978 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči, ve znění vyhlášky č. 4/1981 Sb.
N. č. 143
87. Vyhláška Ministerstva školství České socialistické republiky č. 49/1986 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči, ve znění vyhlášky č. 204/1989 Sb.
N. č. 143
88. Vyhláška Ministerstva dopravy a spojů č. 104/1997 Sb., kterou se provádí zákon o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 132
89. Vyhláška Ministerstva dopravy a spojů č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

90. Vyhláška Ministerstva průmyslu a obchodu č. 82/2011 Sb., o měření elektřiny a o způsobu stanovení náhrady škody při neoprávněném odběru, neoprávněné dodávce, neoprávněném přenosu nebo neoprávněné distribuci elektřiny, ve znění vyhlášky č. 476/2012 Sb.
N. č. 141
91. Vyhláška Energetického regulačního úřadu č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 141

I. Nálezy

Č. 127

K placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla vedeného v centrální evidenci

Z toho, že osobní motorové vozidlo bylo v příslušném období vedeno v registru vozidel, lze zpravidla vyvozovat, že vozidlo bylo provozováno, ledaže by vlastník vozidla prokázal opak. Je přítom na obecných soudech, aby na základě provedení dokazování vyhodnotily, zda vlastník vozidla relevantně prokázal nebo neprokázal, že vozidlo neprovozoval, a zda tedy je či není povinen příspěvek nepojištěných vedlejšímu účastníku hradit.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 7. července 2015 sp. zn. I. ÚS 1207/15 ve věci ústavní stížnosti Věry Rjabinčákové, zastoupené JUDr. Janem Heroutem, advokátem, se sídlem Masarykovo nám. 3, Jihlava, proti rozsudku Okresního soudu v Jihlavě ze dne 25. 2. 2015 č. j. 12 C 32/2014-112, kterým bylo rozhodnuto tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit České kanceláři pojistitelů částku 5 281 Kč s příslušenstvím z titulu příspěvku na nepojištěné vozidlo a na nákladech řízení částku 18 405 Kč, za účasti Okresního soudu v Jihlavě jako účastníka řízení a České kanceláře pojistitelů, se sídlem Na Pankráci 1724/129, Praha 4, zastoupené Mgr. Zuzanou Kyovskou, advokátkou, se sídlem Novodvorská 994, Praha 4, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Okresního soudu v Jihlavě ze dne 25. 2. 2015 č. j. 12 C 32/2014-112 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**

II. **Toto rozhodnutí se proto zrušuje.**

Odůvodnění**I.**

1. Česká kancelář pojistitelů (dále také jen „ČKP“) se návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu domáhala na stěžovatelce zaplacení částky 5 281 Kč s příslušenstvím s odůvodněním, že vlastní motocykl vedený v registru vozidel, který neměl v období od 12. 10. 2010 do 9. 3. 2011

uzavřeno pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, přičemž dle ustanovení § 24c odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů, (dále také jen „zákon o pojištění odpovědnosti“ nebo „zákon“), je-li provozováno tuzemské vozidlo bez pojištění odpovědnosti v rozporu s tímto zákonem, je vlastník vozidla povinen uhradit ČKP příspěvek za dobu, po kterou bylo vozidlo provozováno v rozporu s tímto zákonem. ČKP vyzvala stěžovatelku k úhradě zákonného příspěvku za dané období, stěžovatelka však svoji povinnost nesplnila. ČKP jí zaslala dne 15. 10. 2012 upomínku, ani poté však stěžovatelka dlužnou částku neuhradila. ČKP si dále nárokovala částku vynaloženou na upomínání a vymáhání dlužné částky ve výši 641 Kč.

2. Ve věci byl vydán elektronický platební rozkaz. Proti tomuto platebnímu rozkazu podala stěžovatelka včas odpor. Namítala, že v uvedeném období motocykl nebyl provozován na veřejných pozemních komunikacích, a tudíž jí nevznikla povinnost mít sjednáno pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a nárok ČKP na zaplacení předmětné částky jako příspěvku do garančního fondu.

3. V ústavní stížnosti napadeným rozsudkem Okresního soudu v Jihlavě ze dne 25. 2. 2015 č. j. 12 C 32/2014-112 bylo rozhodnuto tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit České kanceláři pojistitelů částku 5 281 Kč se zákonným úrokem z prodlení ve výši 7,50 % ročně z částky 4 640 Kč od 18. 9. 2012 do zaplacení, se zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 641 Kč od 18. 11. 2013 do zaplacení, do 3 dnů od právní moci rozsudku. Dále bylo rozhodnuto tak, že je stěžovatelka povinna zaplatit České kanceláři pojistitelů částku 18 405 Kč na nákladech řízení, a to do 3 dnů od právní moci rozsudku.

4. V odůvodnění rozhodnutí je uvedeno, že dle § 24c zákona o pojištění odpovědnosti platí, že je-li provozováno tuzemské vozidlo bez pojištění odpovědnosti v rozporu s tímto zákonem, je vlastník vozidla povinen uhradit ČKP příspěvek za dobu, po kterou bylo vozidlo provozováno v rozporu s tímto zákonem. Dále z rozhodnutí vyplývá, že námitku stěžovatelky, že v předmětném období motocykl nebyl provozován na pozemních komunikacích, ale byl umístěn v garáži manželů K., v důsledku čehož stěžovatelka neměla platit zákonný příspěvek nepojištěných, soud shledal jako nedůvodnou. Dle okresního soudu § 12 zákona výslovně stanoví případy, kdy pojištění odpovědnosti podle tohoto zákona zaniká. Tyto případy jsou vyjmenovány taxativně, přičemž okolnost, že vozidlo je umístěno v soukromé garáži a není z toho důvodu provozováno na pozemních komunikacích, nelze podřadit pod žádný bod tohoto ustanovení. Okresní soud dále uvedl, že stěžovatelka by povinnost pojištění vyloučila pouze tím, že by na dobu,

kdy vozidlo měla umístěné v garáži, nechala toto vozidlo dočasně vyřadit z evidence vozidel včetně odevzdání registračních značek. Toto však neučinila. Pokud tedy tak stěžovatelka nepostupovala, vozidlo je podle výše citovaného zákona považované podle názoru okresního soudu za provozované, i kdyby prokázala, že ho na veřejné komunikaci ve skutečnosti v uvedeném období neužívala.

II.

5. Stěžovatelka je přesvědčena, že výše uvedeným rozhodnutím bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a podle čl. 36 a 37 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

6. Konkrétně stěžovatelka namítá, že ačkoliv jak v podaném odporu proti platebnímu rozkazu, tak při jednání před soudem poukazovala na to, že ve smyslu § 1 odst. 2 zákona o pojištění odpovědnosti musí být vozidlo pojištěné na dálnici, silnici, místní komunikaci, účelové komunikaci, i v případě ponechání vozidla na pozemní komunikaci, s výjimkou účelové komunikace, která není veřejně přístupná, z čehož vyplývá, že její motocykl nemusí být pojištěný, když je v soukromé garáži, která není veřejně přístupná, soud tuto její námitku vůbec nehodnotil ve vztahu k § 1 odst. 2 citovaného zákona. Na souzený případ dle názoru stěžovatelky nesprávně použil i § 12 citovaného zákona o zániku pojištění.

7. Stěžovatelka upozorňuje, že dle vedlejšího účastníka se vozidlo považuje za provozované podle toho, zda je zapsáno v centrálním registru vozidel, a nikoliv podle toho, zda je skutečně užíváno nebo ponecháno na veřejně přístupné komunikaci, s čímž stěžovatelka nesouhlasí.

8. Stěžovatelka brojí proti tomu, že soud nesprávně shledal jako nedůvodnou svědecky prokázanou námitku, že vozidlo nebylo v období od 12. 10. 2010 do 9. 3. 2011 provozováno na veřejných komunikacích ani na těchto komunikacích nebylo nijak ponecháno a bylo odstaveno v soukromé garáži. Stěžovatelka tvrdí, že její motocykl nebyl provozován ani ponechán na veřejně přístupné komunikaci, přičemž při jednání soudu toto dle svého mínění svědecky i listinnými důkazy prokázala. Podle jejího názoru bylo v nalézacím řízení jednoznačně prokázáno, že motocykl byl odstaven nepojízdný v soukromé garáži a tento stav trval po celé období, po které vedlejší účastník příspěvek požaduje, a proto mu nemohl nárok na příspěvek vzniknout.

III.

9. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení.

10. Okresní soud v Jihlavě se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti stěžovatelky nevyjádřil.

11. Obsáhle se dne 19. 6. 2015 k ústavní stížnosti vyjádřil vedlejší účastník Česká kancelář pojistitelů prostřednictvím advokátky Mgr. Zuzany Kyovské.

12. Vedlejší účastník považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou, přičemž se navíc rozsudek napadený ústavní stížností podle něj týká bagatelní částky. Pakliže by se však Ústavní soud s názorem o zjevné neopodstatněnosti neztotožnil, navrhuje vedlejší účastník, aby Ústavní soud rozhodl tak, že ústavní stížnost zamítne.

13. Vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že každé provozuschopné vozidlo nebo každé vozidlo ponechané na veřejné komunikaci, a to bez ohledu na jeho technický stav, musí mít podle zákona sjednáno pojištění. Pokud pojištění sjednáno nemá, je vlastník takového vozidla povinen podle zákona hradit příspěvek do garančního fondu zřízeného na základě zákona. Aby mohlo být vozidlo považováno za „neprovozované“ ve smyslu zákona a jeho vlastník, resp. provozovatel ve vztahu k němu zproštěn povinnosti sjednat pojištění, resp. hradit příspěvek podle ustanovení § 24c zákona, musely by být podle vedlejšího účastníka kumulativně splněny všechny následující podmínky: a) odstavení vozidla mimo veřejnou komunikaci po celou dobu nepojištěného období; b) objektivní neprovozuschopnost vozidla a c) skutečnost, že vozidlo nebylo vůbec způsobit škodu způsobit.

14. Ve světle výše uvedeného se výpověď stěžovatelky učiněná v řízení před soudem vedlejšímu účastníkovi nejví jako věrohodná, a vedlejší účastník proto nemá splnění podmínky ad a) výše, tj. odstavení vozidla mimo veřejnou komunikaci, za prokázané. Jiné důkazy na podporu svých tvrzení podle vedlejšího účastníka stěžovatelka neoznačila, když podle něj rovněž ani netvrdila, ani nijak neprokazovala splnění dalších podmínek ad b) a ad c) výše.

15. Vedlejší účastník také upozorňuje, že pro posouzení důvodnosti námitky neprovozování vozidla je dle jeho názoru zcela zásadní a nezbytné odlišovat situaci, kdy vozidlo není provozováno ze subjektivních důvodů, od situace, kdy jeho provoz není možný z objektivního hlediska, resp. jeho užívání je ze strany vlastníka, provozovatele nebo oprávněné osoby zcela vyloučeno.

16. Ústavní soud nezasílal vyjádření vedlejšího účastníka řízení k replice stěžovatelce, neboť to nepokládá za účelné s ohledem na nálezovou judikaturu Ústavního soudu k dané problematice, jejíž právní závěry jsou pro nynější rozhodnutí zásadní povahy a jimiž je Ústavní soud vázán. Nadto nejde o případ, kdy by Ústavní soud na základě vyjádření vedlejšího účastníka přistoupil k odmítnutí či zamítnutí ústavní stížnosti, byť i zčásti.

Ve svém důsledku by se tak jednalo o zbytečné prodlužování řízení [obdobně viz nálezný sp. zn. II. ÚS 1413/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 77/73 SbNU 373) nebo nálezný sp. zn. IV. ÚS 2543/13 ze dne 24. 2. 2015 (N 45/76 SbNU 627)], všechna rozhodnutí dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

IV.

17. Pro posouzení ústavní stížnosti jsou podstatná následující ustanovení zákona o pojištění odpovědnosti.

18. Dle § 1 odst. 2 zákona o pojištění odpovědnosti: „Nestanoví-li tento zákon jinak, může na dálnici, silnici, místní komunikaci a účelové komunikaci, s výjimkou účelové komunikace, která není veřejně přístupná (dále jen ‚pozemní komunikace‘), provozovat vozidlo pouze ten, jehož povinnost nahradit újmu způsobenou provozem tohoto vozidla je pojištěna podle tohoto zákona. Povinnost pojištění odpovědnosti musí být splněna i v případě ponechání vozidla na pozemní komunikaci.“

19. Dle § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti: „Je-li provozováno tuzemské vozidlo bez pojištění odpovědnosti v rozporu s tímto zákonem, je vlastník vozidla povinen uhradit Kanceláři příspěvek za dobu, po kterou bylo vozidlo provozováno v rozporu s tímto zákonem.“ Povinnost vzniká tomu vlastníkovi a provozovateli vozidla, který byl nebo měl být zapsán v registru silničních vozidel v době, kdy bylo vozidlo provozováno v rozporu s tímto zákonem. To neplatí v případech, kdy pojištění odpovědnosti zaniklo podle § 12 odst. 1 písm. d) zákona. Dle § 24c odst. 4 zákona je příspěvek splatný ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení písemné výzvy Kanceláře k jeho úhradě na adresu osoby podle odstavce 1. Povinnost uhradit příspěvek nevzniká, pokud je ve lhůtě podle věty první Kanceláři prokázáno, že vozidlo nebylo provozováno v rozporu s tímto zákonem.

20. Z § 15 odst. 5 zákona vyplývá, že pokud pojištění odpovědnosti zaniklo a nebyla-li ve lhůtě 14 dnů ode dne tohoto zániku pojištění uzavřena nová pojistná smlouva týkající se téhož tuzemského vozidla, na základě které vznikla nejpozději uplynutím této lhůty povinnost pojistníka platit pojistné a povinnost pojistitele poskytnout pojistné plnění pro případ pojistné události, je vlastník tohoto vozidla povinen nejpozději ve stejné lhůtě odevzdat tabulku s registrační značkou a osvědčení o registraci nebo osvědčení o technickém průkazu tohoto vozidla příslušnému orgánu evidence.

21. Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že: a) v rozporu s § 1 odst. 2 zákona provozuje nebo ponechá na pozemní komunikaci vozidlo bez pojištění odpovědnosti, b) jako vlastník vozidla v rozporu s § 15 odst. 5 zákona neodevzdá tabulku s registrační značkou a osvědčení o registraci vozidla, nebo c) jako řidič vozidla v rozporu s § 17 odst. 1 zákona

nepředloží zelenou kartu, nebo doklad o hraničním pojištění (viz § 16 odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti).

V.

22. Z důvodu nežádoucího nejednotného rozhodování obecných soudů ve skutkově i právně obdobných sporech tohoto typu, jakož i s ohledem na svou vlastní závaznou judikaturu Ústavní soud neodmítl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost z důvodu bagatelní výše předmětu sporu a podrobil stížnostní námitky meritornímu přezkumu [podrobně viz nález sp. zn. II. ÚS 1413/13 ze dne 7. 5. 2014, srov. též nález sp. zn. II. ÚS 4167/12 ze dne 19. 11. 2013 (N 192/71 SbNU 289)].

23. Ústavní soud opakovaně judikuje, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti není další instancí v systému všeobecného soudnictví, a proto ani soudem nadřízeným civilním, trestním a správním soudům. Do rozhodovací pravomoci těchto soudů je oprávněn zasahovat pouze za předpokladu, že soudy na úkor stěžovatele vybočily z mezí daných rámcem ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

24. K tomu v projednávaném případě podle názoru Ústavního soudu došlo. Ústavní soud shledal, že stěžovatelkou napadené rozhodnutí v otázce posouzení povinnosti hradit vedlejšímu účastníkovi požadovaný příspěvek je po právní stránce založeno na ústavně nekonformní interpretaci a aplikaci ustanovení § 24c zákona o pojištění odpovědnosti, což vede ve svém důsledku k porušení práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI.

25. Ústavní soud předesílá, že v podstatě totožnou problematikou se již zabýval v předchozích nálezech sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. 3. 2014 (N 48/72 SbNU 543), sp. zn. II. ÚS 1413/13, sp. zn. IV. ÚS 4002/13 ze dne 9. 6. 2014 (N 117/73 SbNU 811), sp. zn. III. ÚS 2503/14 ze dne 6. 11. 2014 (N 203/75 SbNU 279), sp. zn. III. ÚS 786/14 ze dne 2. 10. 2014 (N 187/75 SbNU 89), sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 210/75 SbNU 353), sp. zn. II. ÚS 2154/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 211/75 SbNU 365), sp. zn. IV. ÚS 1489/14 ze dne 4. 8. 2014 (N 147/74 SbNU 255), sp. zn. IV. ÚS 2543/13 (všechny tyto nálezy předcházely datu vydání rozsudku okresního soudu) a v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3180/14 ze dne 8. 4. 2015 (N 74/77 SbNU 111).

26. Ústavní soud v nálezech sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014 (N 48/72 SbNU 543) a sp. zn. II. ÚS 1413/13 ze dne 7. května 2014 (viz výše), uvedl, že „přestože stěžovatel v řízení relevantními důkazy prokázal, že vozidlo stěžovatele nebylo provozováno, soud dospěl k závěru, že provozováno bylo, a to pouze na základě toho (nebylo to prokázáno jinak),

že vozidlo stěžovatele bylo v rozhodném období vedeno v registru. Přitom, jak správně namítá též stěžovatel, registr údaj o tom, zda je vozidlo provozováno, neobsahuje a tento závěr není založen ani na žádném zákonném ustanovení, které by obsahovalo nějakou fikci provozování vozidla v případě jeho vedení v registru. Je sice pravda, že podle § 15 odst. 5 zákona o pojištění odpovědnosti, pokud pojištění odpovědnosti zaniklo a nebyla-li ve lhůtě 14 dnů ode dne tohoto zániku pojištění uzavřena nová pojistná smlouva týkající se vozidla, byl stěžovatel povinen nejpozději ve stejné lhůtě vrátit registrační značku a osvědčení o registraci nebo osvědčení o technickém průkazu vozidla stěžovatele příslušnému orgánu evidence, což stěžovatel neučinil. Nicméně, jak též správně namítá stěžovatel, porušení této povinnosti zakládá pouze odpovědnost za přestupek, a opět nikoli fikci či alespoň domněnku provozování vozidla (a ani povinnost hradit příspěvek za nepojištěné vozidlo vedlejšímu účastníkovi). Povinnost uzavřít smlouvu o pojištění odpovědnosti je navíc podle § 1 odst. 2 zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla spojena s provozováním vozidla, resp. ponecháním vozidla na pozemní komunikaci, nikoli však s pouhým držetím vozidla, které provozováno, resp. ponecháno na pozemní komunikaci, není“.

27. K tomu Ústavní soud v obou citovaných nálezech doplnil, že „Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že vedlejší účastník nemá možnost zjišťovat, zda bylo či nebylo vozidlo bez pojištění odpovědnosti fakticky použito k jízdě nebo ponecháno na veřejně přístupné pozemní komunikaci, a disponuje pouze informací podle § 15 odst. 3 zákona o pojištění odpovědnosti“. Dále k tomu uvedl, že „již ze samotné skutečnosti, že vozidlo je vedeno v registru, je samozřejmě možno dovozovat, že vozidlo je provozováno (zpravidla tomu tak bude), to nicméně pouze za situace, kdy nebude jeho vlastníkem (provozovatelem) dostatečně prokázán opak“.

28. Ke stejným závěrům Ústavní soud dospěl také v dalších z výše citovaných nálezhů týkajících se dané problematiky. Ústavní soud v nich shodně uzavřel, že obecné soudy se dopustily ústavně nekonformní interpretace ustanovení § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti tím, že pro úsudek, zda je či není vozidlo provozováno, pokládaly za určující toliko okolnost, že v žalovaném období bylo vedeno v příslušném registru vozidel, když ze samotné skutečnosti, že vozidlo je vedeno v registru, dovozovat, že je provozováno, sice lze, a zpravidla tomu tak bude, platí to však jen potud, pokud „nebude jeho vlastníkem (provozovatelem) dostatečně prokázán opak“. Zbavení se povinnosti platit pojištění odpovědnosti přitom musí vycházet z objektivně daných skutečností a nemůže být vedeno snahou o zneužití závěrů vyslovených v judikatuře Ústavního soudu. Ústavní soud proto v podrobnostech na odůvodnění těchto nálezhů odkazuje.

VII.

29. Výše nastíněné závěry dopadají i na nyní posuzovaný případ. Stěžovatelka byla taktéž povinna vrátit registrační značku a osvědčení o registraci nebo osvědčení o technickém průkazu vozidla příslušnému orgánu evidence, což neučinila, avšak s tím, že porušení této povinnosti zakládá pouze odpovědnost za přestupek, a nikoli fikci či domněnku provozování vozidla. I v nyní posuzované věci nebylo vozidlo stěžovatelky dle jejího tvrzení provozováno na pozemní komunikaci a ani na ní nebylo ponecháno, přičemž právě s těmito okolnostmi zákon spojuje povinnost pojištění odpovědnosti (viz § 1 odst. 2 zákona).

30. Také v právé projednávané věci okresní soud námitku stěžovatelky o neprovozování vozidla shledal nedůvodnou a uvedl, že by povinnost pojištění vyloučila pouze tím, že by vozidlo nechala dočasně vyřadit z evidence vozidel včetně odevzdání registračních značek. Uvedené nelze akceptovat s ohledem na výše zmíněné judikatorní závěry, které odmítají, že by pro úsudek, zda je vozidlo provozováno, bylo určující pouze to, že bylo v příslušném období vedeno v registru vozidel.

31. Ústavní soud ovšem současně připustil, že z této skutečnosti lze zpravidla vyvozovat, že vozidlo bylo provozováno, ledaže by vlastník vozidla prokázal opak. Je přitom na obecných soudech, aby na základě provedeného dokazování vyhodnotily, zda vlastník vozidla relevantně prokázal nebo neprokázal, že vozidlo neprovozoval, a zda tedy je či není povinen přispěvek nepojištěných vedlejšímu účastníku hradit.

32. V daném případě však okresní soud vzhledem ke svému právnímu názoru pokládal námitky stěžovatelky za nedůvodné a nijak blíže se jimi v odůvodnění svého rozhodnutí nezabýval.

33. Okresní soud přitom konstatoval, že stěžovatelka by povinnost pojištění vyloučila pouze tím, že by na dobu, kdy vozidlo měla umístěné v garáži, nechala toto vozidlo dočasně vyřadit z evidence vozidel včetně odevzdání registračních značek, a pokud tak nepostupovala, vozidlo je považované za provozované, i kdyby prokázala, že ho na veřejné komunikaci ve skutečnosti v uvedeném období neužívala.

34. Jinými slovy – okresní soud dospěl k závěru o provozování vozidla stěžovatelkou na základě evidence v příslušném registru (resp. na základě nevyřazení vozidla z příslušného registru), aniž by se blíže zabýval tvrzením stěžovatelky o jeho neprovozování a aniž by k závěru o provozování či neprovozování vozidla dospěl na základě hodnocení stěžovatelkou předložených důkazů – viz formulaci okresního soudu: „vozidlo je považované za provozované, i kdyby prokázala, že ho na veřejné komunikaci ve skutečnosti v uvedeném období neužívala“.

VIII.

35. K závěru o provozování vozidla stěžovatelkou a nutnosti uhradit zákonný příspěvek nepojištěných dospěl okresní soud toliko na základě toho, že stěžovatelka byla evidována jako vlastník vozidla, které v předmětném období nemělo sjednáno pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, a vozidlo bylo vedeno v daném registru vozidel, resp. z něj nebylo stěžovatelkou vyřazeno. V projednávané věci se tedy okresní soud otázkou unesení důkazního břemene v podstatě nezabýval, neboť námitky stěžovatelky o neprovozování vozidla shledal nedůvodnými a v odůvodnění rozhodnutí se s provedenými důkazy nijak blíže nevypořádal.

36. Takový postup je v rozporu s výše citovanými nálezy Ústavního soudu a okresní soud se podle náhledu Ústavního soudu dopustil ústavně nekonformní interpretace ustanovení § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti.

37. Rozsudek okresního soudu také nedostojí požadavkům na řádné odůvodnění. Okresní soud se v rámci odůvodnění nevypořádal s důkazy předloženými stěžovatelkou a především pak při svém rozhodování nezohlednil aktuální judikaturu Ústavního soudu, přestože vydání jeho rozhodnutí předcházelo celkem devět nálezů Ústavního soudu věnujících se obdobné problematice.

38. Obecné soudy jsou přitom judikaturou Ústavního soudu vázány. Pokud ústavněprávní výklad vyložený v nálezu Ústavního soudu nereflektují, porušují tím maximu plynoucí z čl. 89 odst. 2 Ústavy, dle níž vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány a osoby. Již učiněný výklad Ústavního soudu by tak měl být východiskem pro rozhodování následujících případů stejného druhu. Jinými slovy, obecné soudy musí respektovat ústavněprávní výklady Ústavního soudu, tj. jím vyložené a aplikované nosné právní pravidlo, o něž se výrok předmětného nálezu opíral. Nesplnění těchto požadavků představuje porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy a představuje též porušení subjektivního základního práva dotčené osoby dle čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž práva „domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu“ (blíže viz nálezy sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014).

IX.

39. Ústavní soud dodává, že svým rozhodnutím nijak nepředjímá výsledek sporu, neboť v dalším řízení bude na okresním soudu, aby se tvrděnými stěžovatelky o neprovozování vozidla zabýval, aby v souladu se závaznou judikaturou Ústavního soudu na základě provedených důkazů rozhodl, zda stěžovatelka relevantně prokázala či neprokázala, že vozidlo neprovozovala, a aby toto své rozhodnutí také adekvátně odůvodnil.

40. Pro úplnost lze uvést, že dle názoru Ústavního soudu lze souhlasit s námitkou vedlejšího účastníka, že je zapotřebí rozlišovat situaci, kdy vozidlo není provozováno ze subjektivních důvodů, od situace, kdy jeho provoz není možný z objektivního hlediska, přičemž i tuto rovinu problému by měl obecný soud zohlednit.

41. Je třeba také dodat, že zákonem č. 354/2014 Sb. ze dne 18. 12. 2014, s účinností od 15. 1. 2015, bylo předmětné ustanovení § 24c zákona o pojištění odpovědnosti, které zakládalo právo České kanceláře pojistitelů na úhradu příspěvku za dobu, kdy bylo vozidlo provozováno bez pojištění odpovědnosti v rozporu se zákonem o pojištění odpovědnosti, zrušeno. Dle přechodných ustanovení zákona č. 354/2014 Sb. se přitom všechna soudní, vykonávací a podobná řízení ve věci příspěvku dle § 24c zákona o pojištění odpovědnosti zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, dokončí podle zákona o pojištění odpovědnosti ve znění před nabytím účinnosti zákona č. 354/2014 Sb.

42. Ústavní soud uzavírá, že v záhlaví citovaným rozhodnutím obecného soudu bylo zasaženo do práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto Ústavní soud toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil.

Č. 128

**K uložení pořádkové pokuty za odmítnutí vydání věci
K zákonem uložené povinnosti mlčenlivosti notáře**

Ačkoli policejní orgán postupoval na základě předchozího souhlasu soudu k vyžádání informací podle § 8 odst. 5 tr. řádu, tento souhlas ani elementárně negarantoval respektování práva dotčené osoby na ochranu soukromí. Pokud pak stěžovatelka za tohoto ústavně nekonformního stavu nevyhověla výzvě policejního orgánu a požadované informace neposkytla a za toto počínání jí byla uložena majetková sankce, došlo k zásahu do práva stěžovatelky na ochranu majetku.

Nález

Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vlasty Formánkové a Vladimíra Sládečka - ze dne 9. července 2015 sp. zn. IV. ÚS 799/15 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Ivany Demutové, zastoupené JUDr. PhDr. Stanislavem Balíkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem v Praze 3, Kolínská 13, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 1 To 71/2014-13 ze dne 21. 1. 2015, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina stížnost proti rozhodnutí policejního orgánu, a proti usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Libereckého kraje, odboru hospodářské kriminality, č. j. KRPL-27937-26/TČ 2014-180080-LA ze dne 12. 12. 2014, kterým byla stěžovatelce udělena pořádková pokuta z důvodu neuposlechnutí výzvy k vydání věci podle § 78 odst. 1 trestního řádu, jíž byla vyzvána k vydání kopie závěti uložené v její notářské úschově.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 1 To 71/2014-13 ze dne 21. 1. 2015 a usnesením Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, odboru hospodářské kriminality, č. j. KRPL-27937-26/TČ 2014-180080-LA ze dne 12. 12. 2014 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na ochranu majetku zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 1 To 71/2014-13 ze dne 21. 1. 2015 a usnesení Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, odboru hospodářské kriminality, č. j. KRPL-27937-26/TČ 2014-180080-LA ze dne 12. 12. 2014 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka s odkazem na porušení svých práv garantovaných čl. 36 a 37 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) domáhala zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí.

2. Ústavní soud zjistil, že v záhlaví označeným usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Libereckého kraje, SKPV, odboru hospodářské kriminality, (dále jen „policejní orgán“) byla podle § 66 odst. 1 tr. řádu stěžovatelce uložena pořádková pokuta ve výši 5 000 Kč, neboť stěžovatelka nevyhověla písemné výzvě k vydání věci podle § 78 odst. 1 tr. řádu spočívající v poskytnutí kopie závěti, kterou měla dne 21. 2. 2010 ručně sepsat poškozená MUDr. Anna Jiroušová (dále jen „zůstavitelka“). Své rozhodnutí odůvodnil tak, že stěžovatelka byla požádána podle § 8 odst. 1 tr. řádu s odkazem k § 56 odst. 5 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, o zapůjčení výše uvedené závěti. Na tuto žádost stěžovatelka odpověděla, že § 56 notářského řádu nelze v této věci použít. Proto byl dozorujícimu státnímu zástupci dán podnět k vyžádání souhlasu soudce podle § 8 odst. 5 tr. řádu k vydání shora zmíněné závěti. K žádosti Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové č. j. 1 KZN 764/2014-11 ze dne 22. 8. 2014 Okresní soud v Hradci Králové vydal dne 26. 8. 2014 pod č. j. 0 Nt 2729/2014-2 souhlas s vydáním závěti zůstavitelky orgánům činným v trestním řízení, který byl doručen též stěžovatelce. Poté, na základě stanoviska Notářské komory České republiky (dále jen „notářská komora“) č. j. 231-3/2014 ze dne 13. 10. 2014, sdělila stěžovatelka policejnímu orgánu, že žádosti o vydání shora uvedené závěti nevyhoví, a telefonicky odmítla i vydání kopie předmětné závěti. Dne 23. 11. 2014 byla stěžovatelce doručena výzva k vydání věci podle § 78 odst. 1 tr. řádu ze dne 21. 11. 2014, kterou byla vyzvána k vydání kopie shora uvedené závěti. Na toto reagovala stěžovatelka přípisem ze dne 25. 11. 2014, v němž sdělila, že výzvě podle § 78 tr. řádu nevyhoví. Policejní orgán tak rozhodl v záhlaví uvedeným usnesením (dále jen „rozhodnutí policejního orgánu“) o udělení pořádkové pokuty stěžovatelce.

3. Proti usnesení policejního orgánu podala stěžovatelka stížnost, ve které namítala, že policejnímu orgánu dne 25. 11. 2014 sdělila, že s ohledem na trvající výjimečnost dané situace věc předkládá notářské komoře, kterou požádá, aby byl osloven Nejvyšší soud a ten zaujal k celé věci stanovisko, s tím, že do doby vydání stanovisek uvedených orgánů ve věci nebude

činit žádné kroky. Usnesení o udělení pořádkové pokuty považuje za nezákonné a navrhuje jeho zrušení.

4. K této stížnosti se vyjádřil státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové. Uvedl, že podle § 146a odst. 2 tr. řádu předkládá k rozhodnutí stížnost stěžovatelky proti rozhodnutí policejního orgánu ve věci, v níž Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové vykonává dozor nad prověřováním skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán zločin podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku, ukončený ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku, kterého se měl dopustit Ladislav Holec tím, že dne 11. 2. 2013 předložil advokátce JUDr. Lucii Horčíčkové ručně psanou závěť nesvéprávně poškozené zůstavitelky, sepsanou dne 21. 2. 2010 v Semilech, a to za účelem jejího předání do notářské úschovy stěžovatelky, kam byla JUDr. Horčíčkovou předána dne 20. 6. 2013, když ovšem zůstavitelka nebyla schopna dne 21. 2. 2010 takový právní úkon (sepsání závěti) s ohledem na svůj zdravotní stav učinit. Závěť byla tedy zřejmě padělána a je zde důvodné podezření, že se Ladislav Holec takto pokusil pro případ její smrti vylákat její majetek v celkové hodnotě 9 693 070 Kč. V průběhu trestního řízení vyvstala podle vyjádření potřeba získat z notářské úschovy uvedenou závěť, a to pro účely znaleckého zkoumání z písmoznalectví a zjištění její pravosti. V případě zjištění, že tato závěť není pravá a je padělána, je pak pro orgány činné v trestním řízení podle vyjádření důležitá i co do svého obsahu, tzn. ke zjištění, v jakém rozsahu se chtěl padělatel závěti neoprávněně obohatit. Skutečnosti, které se notář dozví v rámci své činnosti, podléhají podle vyjádření zákonné povinnosti mlčenlivosti, přičemž notářský řád nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, protože bylo postupováno dle § 8 odst. 5 trestního řádu a dne 26. 8. 2014 soudce Okresního soudu v Hradci Králové vydal souhlas k tomu, aby stěžovatelka vydala orgánům činným v trestním řízení závěť zůstavitelky. I přes tento souhlas však podle vyjádření stěžovatelka výzvě dle § 78 odst. 1 nevyhověla, ačkoliv policejní orgán ze svých původních požadavků na originál závěti ustoupil a dne 21. 11. 2014 vyzval jmenovanou pouze k vydání kopie této závěti, aby vůbec zjistil její obsah. Protože stěžovatelka nevyhověla, uložil jí policejní orgán pořádkovou pokutu. Stížnost státní zástupce považuje za nedůvodnou, neboť § 56 ani 84 notářského řádu nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, a tak je třeba postupovat dle § 8 odst. 5 tr. řádu.

5. Krajský soud v Hradci Králové stížnost proti rozhodnutí policejního orgánu svým v záhlaví uvedeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítl. Podle jeho odůvodnění je třeba se ztotožnit s vyjádřením státního zástupce i s rozhodnutím policejního orgánu, přičemž lze na toto

rozhodnutí a vyjádření státního zástupce odkázat. Krajský soud uvedl, že v dané věci probíhá prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán zločin podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku, a za takové situace jsou podle krajského soudu ve smyslu § 8 odst. 1 tr. řádu státní orgány, právnické a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu vyhovoovat dožadání orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Státní orgány jsou podle krajského soudu dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo orgánu policie skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. K § 8 odst. 5 tr. řádu krajský soud zdůraznil, že se jedná o vyžádání utajovaných informací, nebo prolomení povinné mlčenlivosti po předchozím souhlasu soudce, přičemž toto ustanovení se uplatní jen v případě, kdy zvláštní zákon, podle něhož jsou skutečnosti utajovány nebo podle kterého se na ně vztahuje povinnost mlčenlivosti, nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, přičemž takový postup se podle krajského soudu vztahuje i na notářský řád. Vzhledem k těmto důvodům krajský soud dospěl k názoru, že postup stěžovatelky, která přes výzvu podle § 78 odst. 1 tr. řádu i přes souhlas soudce podle § 8 odst. 5 tr. řádu odmítla vydat požadovanou závěť, nebyl správný a uložení pořádkové pokuty je akceptovatelné, přičemž i přes stanovisko notářské komory nelze vyloučit, pokud nastane taková nutnost, aby v rámci trestního řízení došlo k vydání originálu závěti.

6. Úkony ve výše uvedeném trestním řízení proti Ladislavu Holcovi byly zahájeny na základě oznámení opatrovníka zůstavitelky Úřadu městské části Praha 6 (dále jen „opatrovník“). Žádosti opatrovníka o vydání závěti stěžovatelka nevyhověla.

II.

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že pořádková pokuta jí byla uložena přesto, že se řídila stanoviskem notářské komory. Za situace, kdy je právní názor policejního orgánu a soudu na jedné a profesní stavovské samosprávy stěžovatelky na druhé straně zcela protichůdný, měla dle ústavní stížnosti stěžovatelka de facto na vybranou pouze v tom směru, zda si nechá uložit pořádkovou pokutu podle tr. řádu či v kárném řízení podle notářského řádu. Jsouc vázána slibem notářky, upřednostnila stěžovatelka dle svého tvrzení zachování povinnosti mlčenlivosti.

8. Stěžovatelka dále uvádí, že je třeba vzít v úvahu, že před orgány policie v dané věci probíhá zatím pouze prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán zločin podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku.

9. S odkazem na náleze Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 79/07 ze dne 19. 6. 2007 (N 100/45 SbNU 403), v němž byl podle stěžovatelky řešen analogický případ jako věc projednávaná, stěžovatelka poukazuje na nezbytnost dodržení zásady subsidiarity trestní represe a užití trestní sankce až jako ultima ratio s tím, že trestní právo nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů.

10. Stěžovatelka též namítá, že otázku platnosti či neplatnosti závěti, sepsané dosud žijící osobou, lze řešit až v rámci pozůstalostního řízení tak, že účastníci, kteří případně namítnou neplatnost závěti, budou odkázáni na soud, který rozhodne ve sporném řízení. Podle názoru stěžovatelky nemůže být v daném stadiu vůbec naplněna skutková podstata podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku, mimo jiné i proto, že i osoba, jež by byla zbavena způsobilosti k právním úkonům, nemá zakázáno psát, což uzná za vhodné, přičemž závěť je jednostranným právním jednáním, a i to, že by v úvahu přicházející dědic přesvědčil plně způsobilého zůstavitele, aby testoval v jeho prospěch, není podvodem v intencích příslušných ustanovení tr. zákoníku.

11. Stěžovatelka dále uvádí, že v nálezu ze dne 28. 8. 2009 sp. zn. II. ÚS 2894/08 (N 191/54 SbNU 361) se Ústavní soud zabýval povinností mlčenlivosti advokáta a dospěl k závěru, že „povinnost mlčenlivosti je základním předpokladem pro poskytování právní pomoci a tím i nezbytnou podmínkou fungování demokratické společnosti. Výkon profese advokáta vychází z důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem a z důvěry klienta v mlčenlivost advokáta. Ústavní soud již dříve konstatoval, že se nejedná v žádném případě o jakousi výsadu advokáta, která by měla založit vynětí z obecně platného a závazného právního řádu, ale že jde o povinnost uloženou advokátovi v zájmu jeho klientů a pro jejich ochranu. V tomto smyslu také profesionální tajemství a jeho dodržování advokátem požívá příslušné ochrany, a to zejména v situacích, kdy tato povinnost advokáta může být ohrožena“. Citovanou právní větu lze podle stěžovatelky vztáhnout analogicky i na notáře, přičemž v projednávané věci stěžovatelka nevydala závěť, resp. její kopii, z důvodu vlastní svěvole, ale především v zájmu ochrany práv zůstavitelky. Shodně i ze stanoviska notářské komory č. j. 231-1/2014 ze dne 18. 4. 2014 se pak podle stěžovatelky podává, že „podle § 84 odst. 1 notářského řádu notář vydá listinu o právním jednání zůstavitele z notářské úschovy jen jejímu pořizovateli nebo tomu, kdo se vykáže zvláštní plnou mocí opravňující jej k převzetí listiny z notářské úschovy“. Pořádkovou pokutu nelze podle stěžovatelky uložit za jednání, které není v rozporu se zákonem. Teleologickým výkladem lze podle ústavní stížnosti komplex ustanovení notářského řádu, která se vážou k závěti, jejímu sepsání, evidenci a úschově, vyložit tak, že smyslem je ochrana soukromí a vůle

zůstavitele, jakož i ochrana závěti jako nenahraditelné listiny, přičemž případné zničení či ztráta závěti vedou ve svých důsledcích k tomu, že dědic nemá náhradní řešení, jak se dovolat svých práv. Rovněž to, jak hodlá ve svém posledním pořízení zůstavitel naložit se svým majetkem, by podle ústavní stížnosti nemělo být komukoliv sdělováno. Pokud by byl postup orgánů, jejichž usnesení jsou napadena touto ústavní stížností, shledán ústavně konformním, pak by podle stěžovatelky v podstatě kdykoli kdokoli mohl pouhým nedůvodným trestním oznámením zavdat důvod k tomu, aby jakákoliv závěť byla k dispozici orgánům činným v trestním řízení bez ohledu na to, jak intimní a ryze soukromé informace obsahuje, a nevyhovění této ústavní stížnosti by mělo nedozírné důsledky pro všechny testující zůstavitele z hlediska důvěrnosti jejich pořízení a v obecné rovině by zcela vyvrátilo tradiční pojetí dědění ze závěti.

12. Stěžovatelka závěrem podotýká, že se řídila též stanovisky notářské komory č. j. 231-3/2014 ze dne 13. 10. 2014 a č. j. 105-1/2015 ze dne 3. 3. 2015, s nimiž se ztotožňuje a na která v ústavní stížnosti odkazuje, a že v situaci, kdy jde o otázku ústavně konformní aplikace zákonného ustanovení, nelze její jednání spočívající v tom, že se přikloní k jinému právnímu názoru, než mají orgány činné v trestním řízení, interpretovat jako zaviněné porušení právní povinnosti, za něž lze uložit sankci.

III.

13. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření krajského soudu a policejního orgánu.

14. Za krajský soud zaslal vyjádření předseda senátu 11 Nt JUDr. Jiří Mádr. Krajský soud ve vyjádření pouze v plném rozsahu odkázal na své v záhlaví uvedené usnesení.

15. Za policejní orgán zaslal vyjádření vrchní komisař kpt. Mgr. Vít Louma. Policejní orgán ve vyjádření po rekapitulaci podstatných okolností trestního řízení proti Ladislavu Holcovi uvedl, že stěžovatelka byla ve smyslu § 78 odst. 1 tr. řádu dvakrát vyzvána, aby jako notářka vydala kopii závěti zůstavitelky, kterou má v notářské úschově. Oprávněnost výzvy byla dle policejního orgánu zdůvodněna dostatečně, ačkoli § 78 odst. 1 tr. řádu nevyžaduje žádné odůvodnění vůči osobě, proti které se uplatňuje. Policejní orgán však podle vyjádření v této věci uvedl ve svých výzvách stěžovatelce i odůvodnění, proč tak činí a z jakých důvodů nic nebrání stěžovatelce požadovanou kopii vydat. K tomuto dále uvádí, že na základě stanoviska notářské komory ze dne 13. 10. 2014 ustoupil od původního požadavku na originál závěti, protože se ztotožnil s právním názorem notářské komory, že v případě vydání originálu závěti z notářské úschovy nejde pouze o sdělení utajovaných informací ve smyslu § 8 odst. 5 trestního řádu, když o ten případ by šlo, pokud orgány činné v trestním řízení požadovaly

informace o obsahu závěti nebo fotokopii závěti. Policejní orgán však podle vyjádření trvá na svém názoru, že notářský řád nestanovuje, za jakých okolností je notář zbaven mlčenlivosti vůči orgánům činným v trestním řízení, a proto je možné použít § 8 odst. 5 tr. řádu, jímž byla stěžovatelka zbavena mlčenlivosti Okresním soudem v Hradci Králové, a kdy tento postup byl zvolen na základě odpovědi stěžovatelky na výzvu podle § 8 odst. 1 tr. řádu s odkazem k § 56 odst. 5 notářského řádu. Správnost postupu policejního orgánu pak podle vyjádření potvrzuje i v záhlaví označené usnesení krajského soudu, přičemž na toto usnesení pak odkázal policejní orgán v opakované výzvě podle § 78 odst. 1 tr. řádu, již byla stěžovatelka znovu dne 11. 2. 2015 vyzvána k vydání kopie předmětné závěti. Policejní orgán má tedy za to, že stěžovatelka měla jako notářka vyhovět výzvám učiněným podle § 78 odst. 1 tr. řádu, aniž by vydáním kopie závěti zůstavitelky porušila své povinnosti dle notářského řádu, a domnívá se, že v případě vydání zmiňované kopie závěti pro potřeby trestního řízení by se stěžovatelka nevystavila nebezpečí kárného řízení podle notářského řádu.

16. Policejní orgán dále uvádí, že v předmětné trestní věci skutečně probíhá pouze prověřování, avšak tento postup umožňuje orgánům činným v trestním řízení zvážit, na základě tímto postupem získaných informací, zda se může jednat o jednání naplňující skutkovou podstatu některého trestného činu, a tento postup pak tedy vede následně buď k postupu ve smyslu § 160 odst. 1 tr. řádu, nebo naopak k odložení věci podle § 159a odst. 1 až 5 tr. řádu. V předmětné věci má podle vyjádření policejní orgán důvodné podezření, že došlo ke spáchání zvláště závažného zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 tr. zákoníku, přičemž pro řádné prověření dané věci je nezbytně nutné znát obsah i vlastní podobu uložené závěti, o níž se lze však, na základě dosud dostupných informací, domnívat, že okolnosti jejího vzniku mohou být v rozporu nejen s trestním zákonem. Stěžovatelka podle vyjádření není ve věci podezřelá a do jejích práv trestní řízení naprosto nezasahuje za situace, kdy je policejní orgán přesvědčen, že vydáním kopie předmětné závěti by stěžovatelka neporušila žádný právní či stavovský předpis. Stejně tak v případě, že by byl skutečně spáchán shora uvedený zločin, nepostačilo by podle policejního orgánu napadnutí závěti v pozůstalostním řízení, kdy podezřelý by „pouze“ nezískal dědictví, a nebyl by si tak vědom svého závažného, protiprávního jednání. Proto zde podle policejního orgánu nepřichází v úvahu použití principu subsidiarity trestní represe.

17. Ke stěžovatelkou uváděnému odkazu na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2894/08 ze dne 28. 8. 2009 (N 191/54 SbNU 361), který se zabývá mlčenlivostí advokáta, policejní orgán (opětovně) uvádí, že vydáním závěti, resp. její kopie by nemohlo dojít k porušení práv zůstavitelky, ba naopak by její práva byla chráněna, protože v rámci trestního řízení by došlo

k ověření pravosti listiny dostupnými forenzními nástroji, a to za situace, kdy se zůstavitelka v současné době nemůže nijak bránit případnému protiprávnímu jednání.

18. Ke stěžovatelkou citovanému stanovisku notářské komory č. j. 231-1/2014 ze dne 18. 4. 2014 policejní orgán uvedl, že dle jeho názoru se nevydáním kopie závěti stěžovatelka dopustila porušení povinnosti, která jí byla uložena výzvami podle § 78 odst. 1 tr. řádu. Pokud pak stěžovatelka v ústavní stížnosti zmiňuje zničení nebo ztrátu závěti, je podle policejního orgánu potřeba zmínit, že toto nebezpečí bylo dalším důvodem, proč policejní orgán ustoupil od požadavku vydání originálu závěti, ač by pro trestní řízení byl bezesporu vhodnější originál z důvodu dalšího znaleckého zkoumání.

19. K tvrzení, že pokud by byl napadený postup orgánů činných v trestním řízení shledán ústavně konformním, mohl by kdokoliv a kdykoliv způsobit nedůvodným trestním oznámením, aby byla kterákoliv závěť k dispozici orgánům činným trestním řízením, je podle policejního orgánu nutno uvést, že každý orgán činný v trestním řízení musí vždy ve svém postupu přihlídnout ke konkrétním okolnostem každé trestní věci a trestní řízení nesmí zasahovat do práv osob nepřiměřeným způsobem. Proto se tedy podle vyjádření nedá paušálně tvrdit, že každé trestní oznámení může zavdat automatickou žádost orgánů činných v trestním řízení na vydání listiny z notářské úschovy, přičemž zmiňuje i povinnosti policejního orgánu uložené mu v § 158 odst. 1 tr. řádu, mezi nimiž je mimo jiné učinění všech potřebných šetření a opatření k odhalení skutečností, že byl spáchán trestný čin, a směřujících ke zjištění jeho pachatele. V konkrétní prověřované věci pak má podle policejního orgánu pro správné posouzení celé věci klíčový význam právě samotná závěť zůstavitelky ze dne 21. 2. 2015, jejíž kopie má být vydána.

20. Policejní orgán uzavírá, že ze shora uvedených okolností považuje svůj postup za správný, přiměřený, a to jak z hlediska postupu podle § 78 odst. 1 tr. řádu, tak z hlediska postupu podle § 66 odst. 1 tr. řádu, kterým byla udělena pořádková pokuta stěžovatelce, přičemž pro tento názor policejního orgánu svědčí podle vyjádření i v záhlaví uvedené rozhodnutí krajského soudu.

21. Vyjádření policejního orgánu bylo zasláno k replice stěžovatelce. Stěžovatelka v návaznosti na vyjádření policejního orgánu Ústavnímu soudu pouze sdělila, že s ohledem na jeho obsah i argumentaci v ústavní stížnosti práva na repliku nevyužívá s tím, že setrvá na podané ústavní stížnosti a navrhuje, aby této bylo vyhověno.

22. Ústavní soud rozhodoval v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od tohoto jednání nebylo lze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud neprováděl dokazování.

IV.

23. Ústavní soud přezkoumal v záhlaví citované rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“). Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace a aplikace zákonných a podzákonných právních norem, které nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, pak znamenají porušení základního práva či svobody, a právě k tomu v projednávané věci došlo.

25. Ústavní soud připomíná svoji ustálenou judikaturu, dle níž je při svém rozhodování vázán pouze petitem ústavní stížnosti, nikoli jejím odůvodněním, čímž je nutno rozumět ústavněprávní kvalifikaci skutečností, které stěžovatel uvedl v ústavní stížnosti a v nichž spatřuje porušení svých Ústavou zaručených základních práv a svobod [nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145)]. Ústavní soud tedy není vázán argumenty, které stěžovatel sám uvádí. Proto může zkoumat (a v nyní projednávaném případě také zkoumal), zda napadenými rozhodnutími nebyla porušena některá jiná ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele, nežli sám stěžovatel tvrdí v podané ústavní stížnosti. V daném případě se sice – z hlediska výše uložené pokuty – jednalo o záležitost bagatelní, ale Ústavní soud nemohl přehlédnout, že tento případ zjevně přehračuje vlastní zájmy stěžovatelky, a to nejen proto, že je zjevně dána potřeba ústavněprávně vyložit (potenciální) kolizi mezi některými základními právy na straně jedné a legitimním zájmem státu na objasňování a vyšetřování trestných činů na straně druhé, ale i s ohledem na okolnosti případu.

26. Dožádání a poskytování informací pro účely trestního řízení (včetně ochrany utajovaných skutečností a údajů, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti) obecně upravuje § 8 odst. 1 věta první tr. řádu, dle níž jsou státní orgány, právnícké a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Ustanovení § 8 odst. 5 věty první tr. řádu pak normuje, že nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím

souhlasu soudce, přičemž právě podle tohoto ustanovení bylo v projednávané věci postupováno.

27. Ustanovení § 8 odst. 5 tr. řádu bylo do trestního řádu doplněno tzv. velkou novelou, uvedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Bylo tak reagováno mimo jiné na skutečnost, že právní úprava mlčenlivosti, uložená osobám nejrůznějšími právními předpisy, je velmi nejednotná, nesystematická, a zejména ve starších předpisech již neodpovídá současným organizačním a právním vztahům. Některé z těchto předpisů totiž jen obecně stanoví povinnost dodržovat nebo respektovat mlčenlivost, v jiných se lze setkat i s vymezením okruhu skutečností, jichž se mlčenlivost týká, s vymezením okruhu osob, které jsou vázány mlčenlivostí, s důvody jejich zproštění mlčenlivosti, resp. jejího prolomení, a s tím, kdo je oprávněn určitou osobu zprostit mlčenlivosti; některé z předpisů pak stanoví, že pro účely trestního řízení se osoby jinak vázané mlčenlivostí považují ze zákona za zproštěné této mlčenlivosti [viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 744/06 ze dne 10. 4. 2008 (U 5/49 SbNU 659)].

28. Podle § 56 odst. 1 notářského řádu notář je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s notářskou činností podle § 2 a další činností podle § 3 odst. 1 a 2 a které se mohou dotýkat oprávněných zájmů účastníka právního jednání, o kterém byl sepsán notářský zápis, jehož prohlášení nebo rozhodnutí bylo osvědčeno, toho, jehož podpis byl ověřen, toho, na jehož žádost byla osvědčena právně významná skutečnost, klienta v případě další činnosti podle § 3, nebo právních nástupců těchto osob (dále jen „povinnost mlčenlivosti“). Podle § 56 odst. 2 notářského řádu povinnosti mlčenlivosti mohou notáře zprostit pouze osoby uvedené v odstavci 1. Podle § 56 odst. 3 až 5 notářského řádu povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na notáře, který byl odvolán. Povinnosti mlčenlivosti se notář nemůže dovolávat v kárném řízení, jakož i vůči navrhovateli kárného návrhu v době přípravy kárného návrhu. Povinností mlčenlivosti není notář vázán v rozsahu nezbytném pro řízení před soudem nebo jiným orgánem, je-li předmětem řízení spor mezi ním a osobou, která může notáře mlčenlivosti zprostit, nebo jde-li o řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí kárné komise, a to v rozsahu nezbytném pro ochranu jeho práv. Povinností mlčenlivosti není dotčena zákonem uložená povinnost překazít spáchání trestného činu a povinnosti stanovené zvláštními předpisy o správě daní a poplatků. Porušením povinnosti mlčenlivosti není plnění povinností podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nebo zákona o provádění mezinárodních sankcí.

29. Podle § 84 notářského řádu notář listinu vydá z notářské úschovy jen tomu, na jehož žádost byla listina do notářské úschovy přijata, a jde-li o listinu o právním jednání zůstavitele, jen jejímu pořizovateli, ledaže je

listina přijata do notářské úschovy za účelem jejího vydání další osobě. Notář listinu vydá i tomu, kdo se vykáže zvláštní plnou mocí opravňující jej k převzetí listiny z notářské úschovy; podpis zmocnitele musí být úředně ověřen. Plná moc tvoří přílohu protokolu o vydání listiny. O vydání listiny z notářské úschovy sepíše notář protokol. Notář vydá příjemci listiny, případně jeho zástupci stejnopis protokolu. Jestliže se listina o právním jednání zůstavitele vydává zástupci pořizovatele takové listiny, zašle notář vyhotovení protokolu i pořizovateli. Vydá-li notář listinu evidovanou v Evidenci právních jednání pro případ smrti, provede v této evidenci výmaz údajů o takové listině a o jejím pořizovateli; přesun do souboru dat skončených věcí v této evidenci neprovede.

30. V projednávané věci tedy došlo ke střetu práv, resp. povinností stěžovatelky a oprávnění a povinností policejního orgánu, neboť tento jako orgán činný v trestním řízení je povinen postupovat v trestním řízení z úřední povinnosti a trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů a musí přitom v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestním řádu a za součinnosti stran postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro její rozhodnutí. Jak vyslovil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 321/06 ze dne 18. 12. 2006 (N 229/43 SbNU 595), v nálezu sp. zn. III. ÚS 256/01 ze dne 21. 3. 2002 (N 37/25 SbNU 287) nebo v nálezu sp. zn. II. ÚS 2050/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 53/76 SbNU 731), „zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů, ale též zájem na ochraně jednotlivce před neodůvodněným stíháním a odsouzením, daný možností získání informací svědčících ve prospěch podezřelého, respektive obviněného, je legitimním a nezbytným cílem demokratické společnosti. Lze nalézt i racionální spojení mezi tímto cílem a prostředky, kterými ho má být dosaženo, a není zde dána možnost jejich nahrazení alternativními způsoby, které by byly méně zasahující do základních práv garantovaných čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. Dosažování účelu trestního řízení je v demokratickém ústavním řádu pravidelně spjata s řadou nezbytných zásahů do osobnostních práv jiných subjektů, než těch, proti nimž se řízení vede“. Na druhé straně stěžovatelka jako notářka je povinna zachovávat mlčenlivost podle § 56 notářského řádu a dodržovat též § 84 téhož předpisu, neboť tím ve své podstatě chrání soukromí dotčeného jednotlivce.

31. Ústavní soud judikoval, že k prolomení ochrany soukromí, včetně dovoleného zásahu do povinnosti mlčenlivosti, může ze strany veřejné moci dojít jen zcela výjimečně a jen je-li to nezbytné a účelu sledovaného veřejným zájmem nelze dosáhnout jinak. Při nedodržení některé podmínky jde o zásah protiústavní [viz např. nálezu sp. zn. I. ÚS 3038/07 ze dne 29. 2. 2008 (N 46/48 SbNU 549)]. Jestliže tedy ústavní pořádek připouští průlom do této ochrany, děje se tak pouze a výlučně v zájmu ochrany

demokratické společnosti (čl. 7 odst. 1 věta druhá Listiny ve spojení s čl. 8 odst. 2 Úmluvy). Přípustný je tak pouze zásah do základního práva nebo svobody člověka ze strany veřejné moci, jestliže jde o zásah nezbytný v uvedeném smyslu [nález sp. zn. II. ÚS 789/06 ze dne 27. 9. 2007 (N 150/46 SbNU 489) nebo nález sp. zn. II. ÚS 2806/08 ze dne 27. 1. 2010 (N 15/56 SbNU 143)]. V nyní posuzovaném případě, jak již bylo řečeno, do této kategorie spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a na tom, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Stíhání trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů je totiž ústavně aprobovatelným veřejným zájmem, jehož podstatou je přenesení odpovědnosti za postihování nejzávažnějších porušování základních práv a svobod fyzickými a právníckými osobami na stát.

32. Zároveň však Ústavní soud ve všech shora citovaných rozhodnutích zdůrazňoval, že k tomu, aby nebyly překročeny meze nezbytnosti (a zásah do soukromí byl tedy přiměřený), musí existovat systém adekvátních a dostatečných záruk, skládající se z odpovídajících právních předpisů a účinné kontroly jejich dodržování, přičemž tyto záruky představuje především soudní kontrola. Umožňuje-li totiž trestní právo realizaci veřejného zájmu na stíhání trestné činnosti pomocí robustních a osobní integritu jednotlivce omezujících nástrojů, pak jejich použití musí respektovat ústavněprávní limity, neboť jejich použití s sebou nese vážné omezení základních práv a svobod jednotlivce. Ústavní soud v této souvislosti připomínal též zásadu vyřčenou již starší literaturou, že „trestní právo určuje hranici mezi trestní mocí státu a svobodou jednotlivcovou v tom úmyslu, aby výkon trestní moci státní nestal se proti jednotlivci nástrojem libovůle dočasných držitelů státní moci“ (srov. Kallab, J. Zločin a trest. Úvahy o základech trestního práva. Praha : J. R. Vilímek, 1916, str. 8).

33. Z hlediska imperativu ústavněprávních limitů při použití nástrojů trestního procesu je tedy zásah do soukromí jednotlivce přípustný tehdy, je-li též akceptovatelný z pohledu zákonné existence a dodržení účinných a konkrétních záruk proti libovůli. Esenciální předpoklady spravedlivého procesu totiž vyžadují, aby byl jednatel vybaven dostatečnými garancemi proti možnému zneužití pravomoci ze strany veřejné moci. Tyto záruky představuje především soudní kontrola těch nejintenzivnějších zásahů do základních práv a svobod osob, neboť i v trestním řízení je povinností soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám jednotlivců (čl. 4 Ústavy). Ostatně i čl. 13 Úmluvy explicitně vyžaduje, aby osoba, jejíž základní práva byla dle jejího názoru porušena, měla k dispozici účinný prostředek nápravy před národním „orgánem“, který je třeba interpretovat v návaznosti na čl. 4 Ústavy [viz podrobněji nález sp. zn. Pl. ÚS 3/09 ze dne 8. 6. 2010 (N 121/57 SbNU 495; 219/2010 Sb.)].

34. S tím koresponduje argumentace Ústavního soudu projevená v nálezu sp. zn. II. ÚS 2050/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 53/76 SbNU 731), dle které v případě užití trestněprávních nástrojů omezujících základní práva a svobody jednotlivce se požadavek soudní ochrany základních práv musí projevit ve vydání soudního příkazu a v jeho dostatečném odůvodnění. To musí odpovídat jak požadavkům zákona, tak především ústavním principům, z nichž zákonné ustanovení vychází, resp. které zpětně limitují jeho interpretaci, neboť aplikace takového ustanovení představuje zvlášť závažný zásah do základních práv a svobod každého jednotlivce. Uvedené Ústavní soud vztahuje zejména k domovním prohlídkám, prohlídkám jiných prostor a pozemků, osobním prohlídkám, zadržení a otevření zásilek či odposlechům telekomunikačního provozu. Stejně tak se však uvedené vztahuje i k poskytování informací chráněných povinností mlčenlivosti notáře, neboť jejich sdělováním bezesporu též dochází k citlivému zásahu do soukromí dotčených osob.

35. Je tedy zřejmé, že Ústavní soud v souvislosti se souhlasem dle § 8 odst. 5 tr. řádu akcentuje roli nezávislého soudce, jehož úkolem je v rámci postupu dle uvedeného ustanovení přezkoumat, zda má v konkrétním případě převážít zájem na objasnění trestné činnosti nad zájmem na zachování státem uložené či uznané mlčenlivosti, přičemž při tomto jeho rozhodování musí být dbáno zásad přiměřenosti, zdrženlivosti a subsidiarity [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 321/06 ze dne 18. 12. 2006 (N 229/43 SbNU 595) nebo usnesení sp. zn. III. ÚS 744/06 ze dne 10. 4. 2008 (U 5/49 SbNU 659)]. Je nepochybné, že každý má právo na ochranu svého soukromí a možnost státu zasahovat do něho je vázána na soulad se zákonem a nezbytnost takového zásahu. Pokud tedy soud, jako tomu bylo v projednávané věci, souhlas podle § 8 odst. 5. tr. řádu vydá, musí z odůvodnění tohoto jeho souhlasu být zřejmé, že uvedené zásady byly respektovány, že soud pečlivě zvažoval relevantní okolnosti, a že tedy tento souhlas je adekvátní a dostatečnou zárukou toho, že zásah do soukromí je přiměřený a nezbytný. Požadavky na kvalitu odůvodnění souhlasu soudce dle § 8 odst. 5 tr. řádu zesiluje i ta skutečnost, že zůstavitelka ani stěžovatelka nebyly účastnicemi řízení o vydání tohoto souhlasu.

36. Ústavní soud přezkoumal souhlas vydaný Okresním soudem v Hradci Králové pod č. j. 0 Nt 2729/2014-2 ze dne 26. 8. 2014, kterým byl dán souhlas s vydáním závěti zůstavitelky orgánům činným v trestním řízení. Ústavní soud však zjistil, že kromě rekapitulace žádosti policejního orgánu, zdůvodnění proč je postupováno podle § 8 odst. 5 tr. řádu a citace relevantních zákonných ustanovení tento souhlas obsahuje již pouze uvedení toho, že „soud má za to, že souhlas s vyžádáním údajů je třeba ve vztahu k potřebě řádného objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchan zvlášť závažný zločin podvodu dle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr.

zákoníku“. Z těchto skutečností je zcela zřejmé, že odůvodnění předmětného souhlasu výše uvedené požadavky rozhodně nesplňuje, neboť zcela absentuje uvedení skutečností a úvah, které soud k vyslovení souhlasu s vydáním závěti zůstavitelky orgánům činným v trestním řízení vedly.

37. Za této situace Ústavní soud nemohl než dospět k závěru, že v projednávané věci nebylo Okresním soudem v Hradci Králové ani elementárně garantováno respektování práva zůstavitelky na ochranu soukromí, a pokud stěžovatelka nevyhověla výzvě policejního orgánu k vydání kopie závěti zůstavitelky, vlastně tímto způsobem zajistila ochranu jejího soukromí namísto orgánu veřejné moci.

38. Podle čl. 11 odst. 1 Listiny každý má právo vlastnit majetek. Výkon tohoto práva může podléhat takovým podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ochrany pořádku nebo práv jiných. Podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

39. Ústavní soud opakovaně upozornil [např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014 (N 59/73 SbNU 151)], že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak rozhodnutí státních orgánů, mezi které patří i napadená rozhodnutí.

40. I když v projednávané věci policejní orgán postupoval na základě předchozího souhlasu soudu k vyžádání informací, došlo k situaci, v níž stěžovatelka byla ve výroku citovanými rozhodnutí uložena majetková sankce. Tak došlo k zásahu do vlastnického práva stěžovatelky za stavu, který nebyl ústavně konformní (přičemž postup stěžovatelky, jak je uvedeno výše, zabránil zásahu do práva zůstavitelky na ochranu soukromí).

41. Ústavní soud tak uzavírá, že s ohledem na výše uvedený zásah do práva stěžovatelky na ochranu majetku zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě nezbylo než ústavní stížností napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. Zároveň Ústavní soud připomíná, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu vázány všechny orgány i osoby.

Č. 129

K zásadám procesní ekonomie a minimalizace zásahů do vlastnického práva povinného při spojování věcí v občanském soudním řízení

Jestliže nalézací soud projednává odděleně občanskoprávní spory mezi týmiž účastníky, které jsou po skutkové a právní stránce shodné, a o žalobách rozhoduje jednotlivě, aniž využil možnosti uvedené v ustanovení § 112 odst. 1 o. s. ř. a aniž věci spojil ke společnému řízení, může tímto postupem porušit základní právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud opakovaně ve své judikatuře [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2930/09 ze dne 21. 1. 2010 (N 13/56 SbNU 125)] připomíná, že ustanovení § 112 o. s. ř. „je třeba interpretovat nikoliv tak, že je předmětem volné úvahy soudce, a nikoliv jen v souvislosti se zásadou ekonomie řízení, ale z hlediska souladnosti procesního postupu soudu s ohledem na náklady řízení s principem proporcionality zásahu do vlastnického práva povinného, který plyne z požadavku právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Z principu proporcionality vyplývá nezbytnost minimalizace legitimního zásahu do základních práv účastníků řízení, kterým nesmí být vedením řízení způsobena větší než zcela nezbytná újma. Soudy ... proto musí volit taková řešení, která by minimalizovala zásah do základních práv účastníků řízení. Tyto postuláty by měly vést obecné soudy k úvaze o spojení věcí“.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky – ze dne 16. července 2015 sp. zn. III. ÚS 236/13 ve věci ústavní stížnosti Vojtěcha Fojtů, zastoupeného JUDr. Jiřím Frajtem, advokátem, se sídlem Masarykovo nám. 177, 766 01 Valašské Klobouky, proti rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 24. října 2012 č. j. 11 C 150/2012-26, jímž byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit vedlejší účastníci řízení částku 3 000 Kč s příslušenstvím z titulu dlužného nájemného a uhradit náklady řízení ve výši 6 400 Kč, za účasti Okresního soudu ve Zlíně jako účastníka řízení a OL INVEST, spol. s r. o., se sídlem Pod Višňovkou 1661/37, 140 00 Praha 4, IČ 64789098, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně ze dne 24. října 2012 č. j. 11 C 150/2012-26 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 24. října 2012 č. j. 11 C 150/2012-26 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti stěžovatel napadl výše označený rozsudek a tvrdí, že okresní soud při svém rozhodování o nákladech řízení nepřihlédl k závěrům uvedeným v nálezech Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11 (N 68/64 SbNU 767) a ze dne 8. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 2013/10 (N 154/62 SbNU 347), oba dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>, a porušil tak jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces (ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dále jen „Listina“, a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) a právo vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny).

2. Porušení výše označených základních práv spatřuje stěžovatel v postupu Okresního soudu ve Zlíně, který nespojil několik sporů, které jsou vedeny žalobkyní OL INVEST, spol. s r. o., proti stěžovateli, ačkoli jiné spory ve skutkově obdobných věcech byly spojeny a jsou projednávány a rozhodovány v jednom řízení. Stěžovatel dále namítá, že Okresní soud ve Zlíně nerozhoduje „v obdobných sporech se stejným výsledkem“, neboť v řízení vedeném proti stěžovateli a jeho matce o zaplacení 14 000 Kč pod sp. zn. 45 C 65/2011 byla žaloba společnosti OL INVEST, spol. s r. o., zamítnuta.

3. Závěrem stěžovatel zpochybňuje výrok o nákladech řízení, neboť podle jeho názoru jsou spory vedené žalobkyní proti stěžovateli opakovaně vedeny „o bagatelní částky“, přičemž svou podstatou jde podle názoru stěžovatele o tzv. formulářové žaloby, v nichž se mění jen výše žalovaného nároku a rozhodné období, za něž je nárok uplatňován. Současně stěžovatel vyslovil přesvědčení, že pohledávky prisouzených náhrad nákladů řízení žalobkyně vymáhá prostřednictvím veřejných dražeb za pomoci personálně propojených společností. Postupem okresního soudu jsou protiústavně poškozována stěžovatelova majetková práva.

II.

4. Ústavní soud si pro posouzení důvodnosti tvrzení a námitek stěžovatele vyžádal zapůjčení spisu vedeného Okresním soudem ve Zlíně pod sp. zn. 11 C 150/2012, z něhož zjistil následující skutečnosti.

5. Dne 7. 6. 2012 podala žalobkyně – společnost OL INVEST, spol. s r. o., (dále též jen „žalobkyně“) návrh na vydání platebního rozkazu pro zaplacení částky 3 000 Kč s příslušenstvím proti žalované 1. Jarmile Fojtů a proti žalovanému 2. Vojtěchu Fojtů (tj. stěžovateli v řízení před Ústavním soudem).

6. Žalovaná částka byla uplatněna z titulu náhrady nájemného za užívání 1/10 nemovitosti žalovanými za označené období března až květen 2012. Částka byla určena jako 1/10 tržního nájemného, vypočteného z hodnoty rodinného domu a příslušných pozemků (dále jen „předmětná nemovitost“), jejíž je žalobkyně spoluvlastnicí ve výši id. 1/10; spoluvlastníky nemovitosti ve výši id. 9/10 jsou žalovaní 1 a 2.

7. Spoluvlastnický podíl na předmětných nemovitostech v rozsahu id. 1/10 získala žalobkyně v roce 2010 v dražbě na základě exekučního řízení, vedeného proti Jarmile Fojtů a Vojtěchovi Fojtů coby povinným v jiné kauze.

8. Dne 16. 9. 2011 vydal Okresní soud ve Zlíně platební rozkaz č. j. 8 C 2/2011-24, jímž uložil oběma žalovaným zaplatit žalobkyni společně a nerozdílně částku 6 000 Kč se stanoveným úrokem z prodlení a náklady řízení ve výši 10 200 Kč.

9. Dne 24. 10. 2012 bylo nařízeno jednání ve věci, na něž se žádný z účastníků řízení nedostavil. Okresní soud ústavní stížností napadeným rozsudkem žalobě žalobkyně vyhověl a uložil stěžovateli a žalované Jarmile Fojtů povinnost zaplatit společně a nerozdílně žalovanou částku 3 000 Kč s příslušenstvím s tím, že žalovaným uložil uhradit žalobkyni i náhradu nákladů řízení ve výši 6 400 Kč.

10. Náhradu nákladů řízení soud žalobkyni přiznal podle § 142 odst. 1 o. s. ř. v rozsahu uhrazeného soudního poplatku 1 000 Kč, odměny právního zástupce 4 800 Kč [§ 3 odst. 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů], režijní paušál za dva úkony právní služby 600 Kč [§ 13 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)], celkem 6 400 Kč.

III.

11. Dále si Ústavní soud vyžádal zapůjčení spisu vedeného Okresním soudem ve Zlíně pod sp. zn. 45 C 65/2011, z něhož zjistil následující skutečnosti.

12. Žalobkyně společnost OL INVEST, spol. s r. o., se žalobou ze dne 14. 12. 2011 proti žalovaným: 1. Jarmile Fojtů a 2. Vojtěchu Fojtů domáhala vydání platebního rozkazu pro zaplacení částky 11 000 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady za užívání id. 1/10 téže nemovitosti žalovanými za období od 1. 1. 2011 do 30. 11. 2011.

13. Dne 4. 1. 2012 vydal Okresní soud ve Zlíně platební rozkaz č. j. 45 C 65/2011-15.

14. Dne 13. 4. 2012 podal druhý žalovaný proti platebnímu rozkazu odpor (č. l. 23). Žalovaný v odporu uvedl, že první žalovaná – jeho matka není schopna vykonávat v řízení před soudem svá procesní práva a navrhuje, aby byla zastoupena opatrovníkem.

15. Dne 10. 7. 2012 vydal označený soud usnesení č. j. 45 C 65/2011-27, 45 C 68/2012-23, jímž spojil do jednoho řízení věci vedené tímto soudem s tím, že nadále budou vedeny pod sp. zn. 45 C 65/2011. Po doplnění návrhu soud vyzval žalované k vyjádření (č. l. 39–40). Ve věci bylo nařízeno jednání na den 31. 10. 2012, k němuž se nikdo z účastníků řízení nedostavil, ačkoli bylo doručeno všem účastníkům řízení. Soud proto věc projednal a rozhodl v nepřítomnosti účastníků podle § 101 odst. 3 o. s. ř.

16. Okresní soud ve Zlíně rozsudkem ze dne 31. 10. 2012 č. j. 45 C 65/2011-46 zamítl žalobu žalobkyně o zaplacení částky 14 000 Kč s příslušenstvím (výrok I), neboť žalobkyně neprokázala, ačkoli byla k doložení této skutečnosti vyzvána, že žalovaní užívají nemovitost nad rámec svých spoluvlastnických podílů.

17. Odvolací soud Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně rozsudkem ze dne 3. 4. 2013 č. j. 59 Co 601/2012-94 rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrdil.

18. Ústavní soud konstatuje, že na základě analogických skutkových tvrzení (lišících se toliko co do období, za něž byl žalovaný nárok uplatňován) a za analogického právního stavu bylo mezi stejnými účastníky u téhož soudu vedeno vícero sporů (např. též sp. zn. 8 C 2/2011).

IV.

19. Ústavní soud si k projednávání ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka řízení. Okresní soud ve Zlíně ve svém vyjádření uvedl, že u téhož soudu je vedeno několik dalších sporů, jejichž předmětem je obdobný nárok jako v projednované věci. Jednání ve věci bylo připraveno vyšším soudním úředníkem. Pokud nedošlo ke spojení tohoto řízení s dalšími spisy, které jsou uvedeny v ústavní stížnosti, obecný soud uznává, že jde

o pochybení soudu. O existenci dalších spisů se soudce výše označeného soudu – JUDr. Milan Kopřiva dozvěděl až při bezprostřední přípravě před jednáním ve věci, proti níž směřuje ústavní stížnost.

20. Další skutečnosti, které se týkají možného propojení společnosti OL INVEST s osobou Ing. Oldřicha Laňky, CSc., který sám či prostřednictvím družstva má ovládat další ve stížnosti uvedené obchodní společnosti, jmenovanému soudci Okresního soudu ve Zlíně nebyly známy a tyto skutečnosti ani sám nezjišťoval.

21. Společnost OL INVEST, spol. s r. o., jako vedlejší účastník řízení, ač k vyjádření k ústavní stížnosti byla vyzvána, se k ní nijak nevyjádřila.

V.

22. Ústavní soud po zvážení všech námitek uplatněných v ústavní stížnosti a po prostudování napadeného rozhodnutí, připojených spisů Okresního soudu ve Zlíně sp. zn. 11 C 150/2012 a sp. zn. 45 C 65/2011 a vyjádření Okresního soudu ve Zlíně jako účastníka řízení dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

23. Nalézací soud svým rozhodnutím a svým postupem při projednávání občanskoprávního sporu porušil základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované článkem 36 odst. 1 Listiny.

24. Vadný postup nalézacího soudu spočíval v tom, že nalézací soud projednával odděleně opakované žaloby společnosti OL INVEST, spol. s r. o., proti stěžovateli a jeho matce, které byly po skutkové a právní stránce shodné, a o žalobách rozhodoval jednotlivě, aniž využil možnosti uvedené v ustanovení § 112 odst. 1 o. s. ř. a aniž věci spojil ke společnému řízení. Tím došlo k nepřiměřenému navyšování náhrad nákladů řízení, postihujících majetek účastníka řízení (v dané věci stěžovatele).

25. Navíc nelze přehlédnout, že ve skutkově a právně shodných sporech týčích účastníků vedených u téhož soudu došlo ve výsledku k diametrálně rozdílným soudním rozhodnutím. Takový stav nejednotnosti judikatury je z hlediska principů právního státu (viz preambuli Ústavy České republiky) krajně nežádoucí.

26. Další pochybení nalézacího soudu lze spatřovat v nerespektování judikatury Ústavního soudu, což odporuje čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

27. Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2930/09 ze dne 21. 1. 2010 (N 13/56 SbNU 125) vyslovil názor, že ustanovení § 112 o. s. ř. „je třeba interpretovat nikoliv tak, že je předmětem volné úvahy soudce, a nikoliv jen v souvislosti se zásadou ekonomie řízení, ale z hlediska souladnosti procesního postupu soudu s ohledem na náklady řízení s principem proporcionality zásahu do vlastnického práva povinného, který plyne z požadavku právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Z principu proporcionality vyplývá

nezbytnost minimalizace legitimního zásahu do základních práv účastníků řízení, kterým nesmí být vedením řízení způsobena větší než zcela nezbytná újma. Soudy, ale i jiné orgány veřejné moci, proto musí volit taková řešení, která by minimalizovala zásah do základních práv účastníků řízení. Tyto postuláty by měly vést obecné soudy k úvaze o spojení věcí“.

28. Tento výše citovaný právní závěr byl vyjádřen v nálezu sp. zn. I. ÚS 2930/09 sice toliko formou *obiter dicta*, následně byl nicméně do řady nálezů začleněn jako jejich *ratio decidendi* [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2011 sp. zn. II. ÚS 2780/10 (N 108/61 SbNU 609), ze dne 8. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 2013/10 (N 154/62 SbNU 347) a ze dne 19. 10. 2011 sp. zn. IV. ÚS 247/11 (N 180/63 SbNU 91)].

29. Nad rámec řečeného lze konstatovat, že ani postup stěžovatele jako žalovaného v průběhu občanskoprávního sporu nebyl bezchybný. Stěžovateli lze vytknout nedodržení klasické právní zásady *vigilantibus iura scripta sunt* („nechť každý si střeží svá práva“). Stěžovateli totiž nepochybně nic nebránilo v tom, aby spojení shodných věcí projednávaných před nalézacím soudem sám navrhl.

30. Ústavní soud však přihlédl k obsahu soudního spisu, z něhož vyplývá, že stěžovatel je právní laik, nezastoupený v civilním sporu právním zástupcem, je nemocný a vyššího věku a nachází se v špatných životních podmínkách, takže jeho schopnost účinně se právně hájit je nepochybně oslabena. Opakující se kumulací nákladů soudních sporů se stěžovatel ocitá v bezvýchodné situaci, označované jako „dluhová past“. Za této situace bylo především povinností soudu uzpůsobit podmínky vedení sporu tak, aby účastníkovi řízení (žalovanému) nevznikaly vyšší než nezbytné náklady řízení; za těchto specifických podmínek bylo povinností soudu spojit řízení i bez návrhu účastníků.

31. Z důvodu porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 130

K rozsahu pojistného plnění při úpadku cestovní kanceláře

K eurokonformnímu výkladu právní normy

I. Ochrana spotřebitele představuje jeden z principů, na nichž je fungování Evropské unie založeno a kterými se musí Česká republika jako její členský stát, resp. její orgány při své činnosti řídit. Musí je respektovat při začleňování obsahu unijního práva do vnitrostátního právního řádu, anebo naopak se v důsledku členství v Evropské unii určité úpravy zdržet (tzv. pozitivní a negativní implementace), jak to pro ni plyne z čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii a zejména z čl. 291 odst. 1 ve spojení s čl. 169 Smlouvy o fungování Evropské unie. I pro moc soudní z toho plyne povinnost interpretovat a aplikovat vnitrostátní právo „eurokonformním“ způsobem, tedy při více výkladových variantách volit tu, jež bude v souladu s právem Evropské unie, v daném případě zejména v souladu s pravidly stanovenými ve směrnici Rady ze dne 13. června 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy (90/314/EHS).

II. Ujednání pojišťovny s cestovní kanceláří, které omezuje práva spotřebitele zaručená právem Evropské unie a následně také ustanoveními § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, je tak ve vztahu ke spotřebiteli neúčinné, resp. jej – jako subjekt stojící mimo jimi uzavřenou smlouvu – nezavazuje, takže nemůže být promítnuto do jeho právní pozice; neposkytnutí plné náhrady (the refund of all money paid over, die Erstattung aller vom Verbraucher gezahlten Beträge) by proto odporovalo závazkům České republiky plynoucím z jejího členství v Evropské unii (čl. 1 odst. 2, čl. 10a odst. 1 Ústavy České republiky).

III. V případě sporného znění právního předpisu se uplatní domněnka *in favorem conventionis*, ze které plyne, že se náš zákonodárce nehodlal odchýlit od účelu sledovaného unijním právem, takže v pochybnostech je nutno sledovat výklad podaný orgány Evropské unie.

IV. Posouzení, jak byla tato povinnost obecným soudem splněna (aniž by mohl nad její rámec vykládat unijní právo), se nemůže vyhnout ani Ústavní soud, který je při rozhodování o takové ústavní stížnosti vázán svým právním názorem (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky), podle kterého nepředložení předběžné otázky podle čl. 267 Smlouvy

o fungování Evropské unie může vést k porušení ústavně zaručeného práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 16. července 2015 sp. zn. III. ÚS 1996/13 ve věci ústavní stížnosti Generali Pojišťovny, a. s., IČO 61859869, se sídlem Bělehradská 132, Praha 2, zastoupené Mgr. Josefem Veverkou, advokátem advokátní kanceláře Veverka-Kohoutová, se sídlem nám. Kinských 76/7, Praha 5, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. března 2013 č. j. 22 C 68/2012-90, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině povinnosti zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku 9 596 Kč s příslušenstvím jakožto plnění z uzavřeného pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře z důvodu neuskutečněního zájezdu, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení a Jiřího Mála, zastoupeného JUDr. Klárou Havlíčkovou, advokátkou advokátní kanceláře Holubová advokáti, s. r. o., se sídlem Za Poříčskou bránou 21/365, Praha 8, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností ze dne 24. 6. 2013, doručenou Ústavnímu soudu dne 26. 6. 2013 a doplněnou podáními ze dne 29. 4. 2014 a 28. 8. 2014, stěžovatelka napadla shora označené soudní rozhodnutí, přičemž tvrdila, že jím byla porušena její ústavně zaručená základní práva, konkrétně pak právo vlastnit majetek [čl. 11 odst. 1, 3 a 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)], resp. právo na pokojné užívání majetku [čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)], a dále právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a na soudní ochranu podle čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), právo na zákonného soudce zakotvené v čl. 38 odst. 1 Listiny, porušení měl být rovněž čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 odst. 1 a 4 Listiny, jakož i princip právní jistoty a tím i čl. 1 a čl. 95 odst. 1 Ústavy.

2. Napadeným rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) bylo ve věci žaloby Jiřího Mála na zaplacení 9 596 Kč

s příslušenstvím rozhodnuto, že vstup vedlejšího účastníka Jiřího Kotrby do řízení na straně žalované se nepřipouští (výrok I), že stěžovatelka jako žalovaná je povinna zaplatit žalobci výše uvedenou částku se zákonnými úroky z prodlení (výrok II), že stěžovatelka je povinna zaplatit žalobci na nákladech řízení 11 164 Kč (výrok III) a že mezi účastníky a vedlejším účastníkem nikdo nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV). Jde-li o rozhodnutí o věci samé, obvodní soud vyšel z toho, že žalobce si u cestovní kanceláře zakoupil zájezd za cenu 23 384 Kč, na tuto cestovní kancelář však byl prohlášen konkurs a zájezd se neuskutečnil, načež stěžovatelka z titulu uzavřeného pojištění záruky pro případ úpadku žalobci uhradila jen částku 13 788 Kč, ve zbývající části odmítla zaplatit s tím, že sjednaná výše pojistného plnění k uspokojení všech uplatněných nároků v plné výši nepostačuje. Tuto argumentaci, opírající se o ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, však obvodní soud odmítl s tím, že s ohledem na ustanovení § 6 odst. 1, § 7 odst. 3 téhož zákona je cestovní kancelář povinna sjednat takové pojištění záruky, na jehož základě vzniká zákazníkovi (mj.) právo na vrácení celé ceny zájezdu.

II. Argumentace stěžovatelky

3. Stěžovatelka napadla toto rozhodnutí ústavní stížností, ve které poukázala na to, že zatím jde o ojedinělý případ, lze však prý s jistotou předpokládat, že obecné soudy budou i ve vztahu k jiným subjektům projednávat skutkově obdobné případy, a to s nejjistým právním hodnocením, a že napadené rozhodnutí představuje zásadní průlom do principů pojišťovnictví, protože „znemožňuje plnění souvisejících povinností“ z její strany, a má na její činnost i činnost všech dalších pojišťoven zásadní dopad. V souvislosti s blížící se sezónou letních dovolených a s tím, že je třeba nastolit právní jistotu, „nabouranou“ napadeným rozhodnutím, pro všechny dotčené subjekty, dala stěžovatelka Ústavnímu soudu na zvážení, zda nepřistoupit k přednostnímu projednání věci ve smyslu § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

4. Dále stěžovatelka uvedla, že napadeným rozhodnutím jí byla stanovena povinnost, kterou jí zákon ani smlouva neukládá, a že úvahy obvodního soudu jsou vnitřně rozporné, založené na obecných, nikterak konkrétně – z hlediska stávající právní úpravy – odůvodněných závěrech. Argumentuje tím, že zákonodárce – v rámci implementace směrnice Rady 90/314/EHS ze dne 13. června 1990 o souborných službách pro cesty,

pobyty a zájezdy (dále jen „Směrnice“) – jako prostředek ochrany zákazníků cestovní kanceláře zvolil pojištění záruky, pro které stanovil v § 8 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb. minimální částku. To svědčí o tom, že pojištění záruky (jako každé jiné pojištění) plně počítá s ujednáním o výši pojistného plnění (pojistné částky) a pro důraznější ochranu ukládá cestovní kanceláři zákonem stanovené minimální limity. Pokud by měl být v daném případě popírán jeden ze základních principů pojišтовnictví, tedy pojistný limit předpokládaný zákonem č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), ve znění do 31. 12. 2013, jistě by se zákon k jeho výši nevyjadřoval, neboť by zmíněné ustanovení zcela postrádalo opodstatnění. V souvislosti s tím stěžovatelka obvodnímu soudu vytkla, že „neaplikací“ tohoto ustanovení řádně neodůvodnil, neboť není zřejmé, jakou ochranu pojišтовny měl na mysli, resp. v čem jím zmíněné „nepoškozování pojišтовny“ spatřuje, jestliže pak tato musí v každém jednotlivém případě – bez ohledu na výši pojistné částky – plnit neomezeně. Podle jejího názoru zákonná úprava, a to jak obecná, vyplývající ze zákona č. 37/2004 Sb., tak speciální, vyplývající ze zákona č. 159/1999 Sb., vymezila rámec pro smluvní ujednání s cestovní kanceláři, mezi něž patří stanovení minimální pojistné částky, pouze v tomto rozsahu uzavřela s cestovní kanceláři pojistnou smlouvu, která žádným z ujednání nepřekračuje meze dané zákonem, a také v souladu s ní své závazky plnila.

5. Současně stěžovatelka poukázala na skutečnost, že limit pojistné částky je jedním z kritérií pro udělení koncese, pokud by však sjednaná pojistná částka byla bez významu, neměla by tato podmínka žádný význam. A jestliže bylo žádosti cestovní kanceláře vyhověno, musel příslušný orgán dospět k závěru, že uzavřená pojistná smlouva požadavky dané zákonem splňuje. Zavádějící má být dle stěžovatelky výklad obvodního soudu, jde-li o ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 159/1999 Sb., neboť není pravda, že je stanoveno právo na vrácení ceny zájezdu, ale že je zakotveno právo na plnění z pojistné smlouvy.

6. Nedostatečné a neopodstatněné má být odůvodnění obvodního soudu vylučující aplikaci § 28 odst. 1 a 3 zákona č. 37/2004 Sb., protože obecným odkazem na § 6 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb. se nijak nevyoprádává s faktem, že posledně uvedený zákon nic ohledně pojistné částky neuvádí, a tudíž aplikace subsidiárního právního předpisu, konkrétně ustanovení § 28 odst. 1 zákona č. 37/2004 Sb., nemůže být vyloučena. Nelze zde opomíjet obecnou zásadu limitu pojistného plnění zakotvenou zákonem a respektovanou v každém povinném pojištění (např. v případě pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, u kterého nikdo limity nezpochybnuje), přičemž stav, kdy by pojišтовna měla vyplatit více, je zcela v rozporu s požadavky obezřetnosti, odborné péče pojišтовny i zákonem č. 277/2009 Sb., o pojišтовnictví, ve znění pozdějších předpisů, vezme-li

se v úvahu otázka hodnocení rizik, trvalé splnitelnosti závazků, resp. požadavku finanční stability.

7. Stěžovatelka rovněž upozornila, že obvodní soud sice povinnost plnění vyvodil na základě logického, systematického i teleologického výkladu, ty však lze použít tam, kde základní metody výkladu, zejména výklad jazykový, nepostačují. Také cíl a účel samotného zákona není stanoven tak úzce, jak vyvodil obvodní soud, tedy pouze v rovině vymezení práv jediného subjektu – spotřebitele, ale je jím úprava provázanosti a obsahu všech vztahů souvisejících s povinným pojištěním záruky, přinejmenším také postavení cestovní kanceláře a pojišťovny. Zákonná norma obsahuje výslovnou úpravu výše poskytovaného plnění, přičemž uplatněním teleologického výkladu nelze dospět k závěrům zcela odporujícím samotnému jazykovému vyjádření normy. Ignorací práv a postavení pojišťovny, spojenou s vylučnou koncentrací na práva spotřebitele, nepřipouští ani teleologický výklad, neboť i ze samotné důvodové zprávy plyne, že právě výše pojistné částky byla ve vztahu k pojišťovně jako dotčenému subjektu vyhodnocována, kdy otázka stanovení konkrétní výše pojistné částky byla konzultována s odborníky a byla stanovena na základě kvalifikovaného odhadu. V této souvislosti argumentovala, že jen stěží by důvodová zpráva hodnotila výši potřebného krytí, pokud by zákonná úprava byla vystavěna tak, že krytí je neomezené. V této souvislosti stěžovatelka poukázala na limity pojistného plnění podle německé právní úpravy, kde pojistitel či bankovní ústav může omezit svou finanční odpovědnost vyplacenou v rámci jednoho roku s možností poměrného krácení jednotlivých nároků. S pojistnou částkou počítá také rakouská právní úprava, která stanoví taktéž její minimální výši.

8. Stěžovatelka se dále dovolávala povinnosti obecných soudů interpretovat normy „jednoduchého práva“ ústavně konformním způsobem, přičemž s ohledem na zásadní dotčení jejich ústavně zaručených práv toto respektováno nebylo. Nedostatky právní úpravy nelze překlenout ani eurokonformním výkladem, tj. ve světle Směrnice. O výklad se jedná, jestliže tento slouží k objasnění smyslu a účelu jednotlivých zákonných ustanovení tam, kde daná otázka není právním řádem upravena. O takový případ, jak plyne z explicitních zákonných ustanovení, se však v dané věci nejedná. O tom, že právní úprava neodpovídá Směrnici, prý bezesporu svědčí i skutečnost, že se aktuálně pracuje na novele zákona č. 159/1999 Sb., a to právě ve vztahu k zajištění záruk daných zákazníkům cestovní kanceláře v případě jejího úpadku. Byl-li záměr zákona odlišný, je jen na zákonodárci, aby provedl změnu právní úpravy zajišťující právní jistotu, samotný soud svým rozhodnutím rovnost účastníků soukromoprávních vztahů a právní jistotu pojišťovny nemůže popírat.

9. Stěžovatelka upozornila i na to, že případné dovozování neomezené odpovědnosti „narází“ na nedostatečné možnosti mechanismu kontroly

ze strany pojišťovny, neboť pojišťovna je odkázána výlučně na informace od cestovní kanceláře, samotné její účetnictví nemusí mít vypovídací hodnotu, navíc zákonem stanovené měřítko je pouhou predikcí. Argument obvodního soudu, že pojišťovna má přístup ke všem dokladům, stěžovatelka odmítla s tím, že není adekvátní s ohledem na případná rizika a nemožnost pružně reagovat, neboť příslušné hodnoty jsou v čase proměnné. Akceptací výkladu obvodního soudu, odkazujícího na § 7 odst. 3 zákona č. 159/1999 Sb., se má také připouštět, že v případě protiprávního jednání cestovní kanceláře by byla pojišťovna povinna plnit její závazky v bezmezně vyšší, přičemž ochrana, spočívající v právu domáhat se náhrady škody, je prakticky nerealizovatelná.

10. Stěžovatelka poukázala i na rozpornou argumentaci obvodního soudu, že povinnost poskytnout zákazníkům cestovní kanceláře plnou náhradu je uložena zákonem, na druhé straně pak právním titulem je pojistná smlouva uzavřená co do pojistné částky v rozporu s neomezeným plněním, kdy právním následkem by byla neplatnost takového smluvního ujednání a právním důvodem plnění pak odpovědnost za škodu. Podle stěžovatelky je právním titulem bezesporu primárně vztah založený pojistnou smlouvou uzavřenou mezi cestovní kanceláří a pojišťovnou, sekundární vztah je ve vztahu k pojištění založen na vztahu primárním a v jeho rámci se musí odvíjet. Právním titulem je tedy pojistná smlouva, přičemž plnění nad její rámec představuje plnění bez právního důvodu, což je spojeno s regresním nárokem pojišťovny vůči cestovní kanceláři. Je pravda, že zákon pojišťovně neukládá povinnost smlouvu uzavřít, na straně druhé pojišťovna hodnotí své obchodní riziko, které reflektuje právě pojistná částka. V daném případě toto riziko vyhodnotila právě s ohledem na pojistnou částku a vyvodila z ní vyšší pojistného. Závazek k neomezenému plnění by znamenal vyloučení možnosti výpočtu odpovídajícího pojistného, což by vedlo k tomu, že pojišťovny by takový produkt nemohly nabízet, navíc ujednání, jímž se pojišťovna zavazuje do budoucna k neomezenému a neurčitému plnění, má být dle stěžovatelky (zřejmě) neplatné.

11. Stěžovatelka má za ne zcela nepřesvědčivé hodnocení vztahu mezi ní a žalobcem jako vztahu spotřebitelského, ovšem i při něm nelze konstatovat, že by dohodou s cestovní kanceláří vyloučila práva spotřebitele, neboť postupovala v souladu se zákonem, a měl-li být spotřebitel chráněn ve větším rozsahu, měl stát k tomu přijmout adekvátní prostředky. Spotřebitel má také možnost (na rozdíl od ní) obrátit se za účelem ochrany svého práva na Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr EU“), nedostatky právní úpravy však nelze přenášet bez dalšího na subjekty soukromoprávních vztahů.

12. V návaznosti na výše uvedené stěžovatelka poukázala na princip předvídatelnosti práva s tím, že jednala s důvěrou v zákonnou úpravu, jež

byla posílena jednak tím, že Ministerstvo financí v roce 2000 vydalo povolení k příslušné pojišťovací činnosti a po kladném vyjádření Ministerstva pro místní rozvoj schválilo pojistné podmínky zakotvující princip pojistné částky i eventuálně poměrného uspokojení zákazníků cestovní kanceláře, a jednak tím, že na vyžádání tyto předložila České národní bance (ČNB), která jako dohledový orgán uvedla, že při výplatě pojistného plnění nedošlo ke krácení pojistného plnění a toto bylo vyplaceno v plné výši limitu sjednaného v pojistné smlouvě.

13. Upozornila i na to, že v souvislosti s čl. 7 Směrnice se Soudní dvůr EU ve věci C-140/97 zabýval otázkou nedostatečného krytí rizik a dospěl k závěru, že rakouská úprava byla kvůli omezené záruce nedostatečná a že stát je povinen vyplatit zbytek vynaložených prostředků, protože do své národní legislativy Směrnicí nedostatečně implementoval. Vzhledem k podobnosti naší právní úpravy stěžovatelka vyvodila, že implementace Směrnice řádná není.

14. Stěžovatelka dále poukázala na vadu řízení spočívající v tom, že nalézací soud přes vznesenou námitku žalobce o nepřípustnosti vedlejšího účastenství v nalézacím řízení bez rozhodnutí o jeho přípustnosti dále pokračoval v řízení, a to i přesto, že podle teorie i judikatury nelze věc bez takového rozhodnutí dále projednávat. Obvodní soud však teprve v konečném rozhodnutí rozhodl o nepřípustnosti vstupu vedlejšího účastníka do řízení. V důsledku shora popsaného postupu se obvodní soud ve svém rozhodnutí nevypořádal s argumentací a návrhy vedlejšího účastníka, což stěžovatelka považuje za exces nerespektující základní práva účastníků řízení a za porušení práva na spravedlivý proces.

15. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 29. 4. 2014 stěžovatelka upozornila, že obvodní soud ve dvou obdobných případech (rozsudky ze dne 25. 3. 2014 č. j. 10 C 81/2012-206 a ze dne 5. 3. 2014 č. j. 13 C 129/2012-91) shledal vůči ní uplatněné nároky neopodstatněnými, přičemž uzavřel, že pojistná smlouva byla sjednána v souladu se zákonem, Směrnice nebyla transponována řádně a případná odpovědnost dopadá na samotný stát, a dodal, že ochrana spotřebitele nemůže být bezbřehá, zvláště když ten má možnost užít prostředků k předcházení škodám a když popírá další právní principy, zejména princip právní jistoty.

16. Dále v něm stěžovatelka namítla porušení práva na zákonného soudce, k němuž mělo dojít v důsledku toho, že obvodní soud nepředložil předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU. Obvodní soud jednak nesplnil svou povinnost „nepředložení“ řádně odůvodnit, ačkoliv v soudním řízení poukazovala na nesoulad vnitrostátní úpravy s komunitárním právem, resp. s rozhodnutím Soudního dvora EU ve věci C-140/97 *Walter Rechberger a další proti Rakouské republice*. Obvodní soud však tento odkaz shledal jako nepřiléhavý s tím, že uvedené rozhodnutí nedává odpověď

na otázku, zda konkrétní česká vnitrostátní zákonná úprava odpovídá zamýšlenému výsledku, který je sledován předmětnou Směrnicí, a to i přesto, že se prý daná věc opírá o skutkově i právně obdobný základ a výklad Soudního dvora EU odpovídá jejímu výkladu.

17. Stěžovatelka také – s poukazem na důvodovou zprávu k zákonu č. 159/1999 Sb., kde je jednoznačně konstatováno, že pojistné plnění je i v tomto případě omezeno horní hranicí, a proto je nezbytné zákonem garantovat jeho minimální meze – namítla, že obvodní soud pominul teleologický výklad dané právní otázky. Opírá-li obvodní soud své rozhodnutí o § 6 odst. 3 zákona č. 159/1999 Sb., stěžovatelka poukázala na nutnost vykládat toto ustanovení v souvislosti s § 8 odst. 2 téhož zákona, přičemž je zřejmé, že § 6 vymezuje věcný rozsah plnění a § 8 odst. 2 stanoví, jaké výši má odpovídat pojistná částka; jiný výklad by vedl k tomu, že by posledně uvedené ustanovení ztratilo opodstatnění. Navíc ze samotného § 6 odst. 3 je evidentní, že pojištění se má vztahovat na všechny prodané zájezdy v době platnosti pojistné smlouvy, vyjma toho, byla-li uzavřena pojistná smlouva nová.

18. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 28. 8. 2014, v návaznosti na své předchozí podání ze dne 29. 4. 2014, zaslala stěžovatelka Ústavnímu soudu rozsudek Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) ze dne 21. 5. 2014 č. j. 72 Co 79/2014-164 s tím, že byl vydán v obdobné věci, v níž však byla žaloba zamítnuta.

III. Vyjádření účastníků řízení

19. Ústavní soud vyzval účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti, avšak tohoto oprávnění nebylo využito, ačkoli byl v pravidelném styku s Ústavním soudem, omezeném však jen na žádosti o informování o postupu věci.

20. Vedlejší účastník, aniž byl k tomu vyzván, zaslal dne 24. 10. 2013 vyjádření k ústavní stížnosti. V něm poukázal na to, že napadený rozsudek je rozhodnutím v bagatelní věci, které není svévolné nebo důsledkem interpretace, jež by byla v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, ale je naopak založena na výkladových principech, jejichž aplikaci Ústavní soud požaduje. Dále zmínil, že je jedním z mnoha klientů cestovní kanceláře I.PARKAM HOLIDAYS, s. r. o., kterým stěžovatelka nevyplatila jako pojistné plnění plnou cenu zájezdů, žalobu podalo ještě dalších 9 klientů, ve třech případech obvodní soud těmto klientům vyhověl.

21. V další části pak vedlejší účastník s poukazem na Směrnicí i rozhodnutí Soudního dvora EU v již zmíněné věci C-140/97 popřel, že rozhodnutím mohlo dojít k zásahu do právní jistoty a stěžovatelčina legitimního očekávání, takže její argumentace, že orgány veřejné správy nenapadly platnost pojistných podmínek, nemůže obstát. To stejné platí i pro

argument, že současná právní úprava neskýtá stěžovatelce dostatečné prostředky kontroly nad cestovní kanceláři, neboť tato otázka nesouvisí s otázkou možnosti omezení pojistného plnění a ani není v kompetenci Ústavního soudu zkoumat, zda je systém kontroly dostatečný. Dále tvrdil, že stěžovatelka ví naprosto jistě, že nebude plnit více, než bylo sjednáno, a tak ponechává veškeré riziko na zákazníkovi cestovní kanceláře, jenž ani nemůže ovlivnit výši plnění, protože není stranou pojistné smlouvy. V této souvislosti zdůraznil, že v rozporu s principy právního státu by bylo, aby spotřebitel nesl obchodní riziko pojišťovny a cestovní kanceláře, a pokud svou strategii stěžovatelka postavila na omezení pojistného plnění a nyní bude trazit, jde o naplnění rizika, které na sebe vzala, když do svých pojistných podmínek přes existující právní úpravu pojištění záruky a její zjevný účel zanesla omezení pojistného plnění.

22. Následně vedlejší účastník upozornil na povinnost členských států tzv. eurokonformního výkladu vnitrostátního práva, tj. ve světle znění a účelu Směrnice. V daném případě bylo sporné, zda lze vnitrostátní právo vyložit eurokonformně, aniž by takový výklad byl *contra legem*, avšak stěžovatelčinu námitku, že to možné není, obvodní soud svým gramatickým a systematickým výkladem zákona č. 159/1999 Sb. a zákona č. 37/2004 Sb. a vztahů mezi těmito právními předpisy vyvrátil. Současně připomněl judikaturu Ústavního soudu týkající se výkladových metod s tím, že historie vzniku zákona č. 159/1999 Sb., účel jeho ustanovení, systematické souvislosti a povinnost eurokonformního výkladu vedly obvodní soud k tomu, aby vyložil sporná ustanovení o povinném pojištění záruky ve prospěch spotřebitele. Z výše uvedených důvodů navrhl, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou.

IV. Replika stěžovatelky

23. V replice stěžovatelka odmítla, že by věc byla bagatelní, s tím, že řešení ústavní stížnosti vznesených otázek má zásadní dopad nejen na projednávanou věc, ale vzhledem k množství obdobných případů projednávaných před nalézacími soudy má význam také pro vztahy jiných subjektů, jakož i na probíhající legislativní proces stran novelizace zákona č. 159/1999 Sb. Aktuální vývoj je takový, že se s vyloučením limitu pojistného plnění nepočítá, naopak má být stanoven limit v konkrétní výši 1 milion a 4 miliony Kč. Bagatelnost věci nemůže být jediným kritériem posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti, ale tuto je nutno vnímat s ohledem na dosah rozhodnutí, přičemž je nutné eliminovat nepřipustné excesy nerespektující ústavně zaručená práva, zde tím, že napadené rozhodnutí jí jako pojišťovně znemožňuje plnění souvisejících povinností a má na její činnost i činnost dalších pojišťoven zásadní dopad. V návaznosti na to stěžovatelka poukázala na rozsudek obvodního soudu ze dne 5. 3. 2014 č. j. 13 C

129/2012-91 a rozsudek ze dne 25. 3. 2014 sp. zn. 10 C 81/2012, potvrzený rozsudkem městského soudu sp. zn. 53 Co 302/2014, kde byla její argumentace shledána důvodnou, jakož i na rozsudek městského soudu ze dne 21. 5. 2014 č. j. 72 Co 79/2014-164, jímž byl změněn žalobě vyhovující rozsudek soudu prvního stupně.

24. K nutnosti eurokonformního výkladu stěžovatelka uvedla, že takový je namístě jen tam, kde vnitrostátní právo dává takovému výkladu prostor, což není ten případ, neboť je zjevné, že co do stěžejní otázky (ne) uplatnění pojistného limitu obsahuje výslovnou úpravu. V takovém případě nelze daným způsobem zákonnou úpravu popřít ani její existenci zvrátit výkladem rozporným, jak opakovaně zdůraznil Soudní dvůr EU. Snaží-li se vedlejší účastník vyvolat dojem, že princip pojistné částky vnesla do daného pojištění ona a podle něj nastavila svou obchodní politiku, stěžovatelka upozornila, že se nijak nevypořádává s existencí výslovné zákonné úpravy, zněním důvodové zprávy i stanovisky státních orgánů a ani s důsledky vyloučení principu pojistné částky zejména ve vztahu k jejím povinnostem postupovat při své činnosti obezřetně, a to při zajištění odborné péče a předpokladů trvalé splnitelnosti závazků a tvorby odpovídajících rezerv. Těmto povinnostem by nemohla dostát a vystavovala by se nebezpečí uložení opatření ČNB v rámci její dohledové činnosti.

V. Formální předpoklady projednání návrhu

25. Ústavní soud v prvé řadě zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, resp. s ohledem na výši sporné částky žádný takový prostředek v daném případě k dispozici neměla.

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

26. Ústavní soud následně posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že návrh není důvodný. Současně v souvislosti s tímto závěrem je nutno připomenout, že v řízení o ústavní stížnosti se jedná o posouzení konkrétního případu zásahu do ústavně zaručeného veřejného subjektivního práva, nikoli o abstraktní přezkum ústavnosti některých zpochybných ustanovení zákona č. 159/1999 Sb. (viz např. obecnou argumentaci stěžovatelky sub 9), tedy hodnotí se „to, co se zběhlo“, nikoli „to, co by se zběhlo, kdyby...“. Předmětem řízení tak je ústavnost konkrétního

rozhodnutí obvodního soudu o nároku spotřebitele ze zvláštní právní úpravy pojištění záruk pro případ úpadku cestovní kanceláře.

27. S ohledem na výši částky, která byla předmětem sporu před obecným soudem, musel nejdříve Ústavní soud posoudit, zda jsou v projednávaném případě splněny podmínky pro meritorní posouzení věci. V tomto ohledu vyšel z právního názoru, podle kterého nelze přezkum soudních rozhodnutí v bagatelních věcech zcela vyloučit, avšak jen za podmínky, půjde-li o intenzitu zásahu kolidující s podstatou a smyslem základního práva a svobody podle čl. 4 odst. 4 Listiny, nebo bude-li zpochybněna právní jistota účastníků soudního řízení v důsledku chybějící kognice soudů vyšších stupňů, popř. významné nejednotnosti v rozhodování nalézacích soudů. Zde tedy bylo nutno přisvědčit tvrzení stěžovatelky, že v daném případě se nejedná o věc bagatelní, a to proto, že projednávaný případ svým dosahem splňuje požadavky, které pro projednání jinak bagatelní sporné částky vymezil Ústavní soud mj. v nálezu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 [(N 55/73 SbNU 89), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>]. Podle uvedeného nálezu je – ve stručnosti řečeno – povinností Ústavního soudu zkoumat význam věci z hlediska kvalitativního i kvantitativního.

28. Pokud jde o prvně uvedený aspekt, Ústavní soud zde vzal v úvahu ústavní přesah projednávané otázky z hlediska závazků, které na sebe převzala Česká republika přistoupením k Evropské unii a které promítla formou tzv. euronovely (ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů) do ústavního pořádku. Stejně bylo třeba vzít v úvahu s tím související povinnost tzv. eurokonformního výkladu ustanovení právních předpisů České republiky, jejichž účelem je transpozice směrnic Evropské unie do právního řádu České republiky orgány tyto předpisy aplikujícími (včetně moci soudní). Požadavek na tzv. eurokonformní výklad národního práva v souladu s čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii a judikaturou Soudního dvora EU je v judikatuře Ústavního soudu považován za princip, podle kterého mají být národní právní předpisy, včetně Ústavy, interpretovány v souladu s principy evropské integrace a spolupráce unijních orgánů a orgánů členského státu [zejména náleze ze dne 3. 5. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 66/04 (N 93/41 SbNU 195; 434/2006 Sb.)]. Z hlediska požadavků na formulaci práva v podmínkách právního státu pak má projednávaná věc, jak již vyplývá se shora uvedeného, rovněž význam z hlediska přístupu k výkladu právních předpisů (určení jeho východiska v podobě vztahů s předpisy obecnými a speciálními) v oblasti cestovního ruchu. To je spojeno s podstatným dopadem na jeho metody a východiska ve vztahu k plnění závazků České republiky vůči Evropské unii (problematika porušení unijního práva přičitatelného vnitrostátnímu soudu – viz rozsudek Soudního dvora EU ze dne 30. 9. 2003 ve věci C-224/01 *Köbler*), stejně jako ve vztahu

k plnění jejích funkcí v právním styku na tomto úseku, neboť jak ukazuje projednávaný případ, přístup k výkladu ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb. v tomto směru vykazuje nejednotnost a problémy.

29. Co se týče hlediska kvantitativního, kdy v důsledku kumulovaného dopadu dalších rozhodnutí vydaných v obdobných věcech dochází ke značnému zásahu do majetkové sféry dotčeného subjektu, stěžovatelka sice argumentuje, že řešení otázek přednesených ústavní stížností má na ni zcela (či obecně) zásadní dopad, a to vzhledem k množství skutkové a právně obdobných případů projednávaných obecnými soudy. Je sice pravda, že vedlejší účastník ve svém vyjádření ze dne 24. 10. 2013 uvedl, že sporů je potenciálně mnoho, protože stěžovatelka má uzavřeny pojistné smlouvy s dalšími cestovními kancelářemi, jež se ocitly v úpadku, konkrétně však vedlejší účastník zmínil toliko devět podaných žalob, z nichž navíc jen třem obvodní soud vyhověl. Současně stěžovatelka v doplnění ústavní stížnosti 29. 4. 2014 uvedla, že obvodní soud vydal několik dalších rozhodnutí týkajících se obdobných nároků, jaké uplatnil vedlejší účastník, kde naopak žalobcům – zákazníkům cestovní kanceláře vyhověno nebylo. Nicméně význam řešení této otázky je nepochybný s ohledem na dopad rozhodnutí Ústavního soudu na právní jistotu a stabilitu práva i uzavíraných smluv aktérů v této oblasti právního styku (stát a jeho dozorové orgány, cestovní kanceláře a cestovní agentury, pojišťovny a klienti cestovních kanceláří jako spotřebitelé), nehledě na důsledky, které by mohla nejednotná judikatura obecných soudů vyvolat. Ústavní soud tak ve vztahu k základnímu požadavku stěžovatelky (sub 3) uzavírá, že z výše uvedených důvodů je věc s ohledem na svůj význam meritorně projednatelná.

30. Současně není bez významu, že bez ohledu na bagatelnost předmětu sporu může s ohledem na pravděpodobnost opakujících se případů mít dopad na její právní pozici (dotčenost stěžovatelky v právu na podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny), stejně jako na pozici ostatních subjektů v této oblasti (zákazníci-spotřebitelé, pojišťovny, cestovní kanceláře a Česká republika jako členský stát Evropské unie z hlediska požadavků, které na něj její právo klade).

VII. Námitky stěžovatelky

31. Další velmi obsáhlou a důkladnou argumentaci stěžovatelky lze shrnout do těchto stížnostních bodů:

a) Napadeným rozhodnutím jí byla stanovena povinnost, kterou zákon ani smlouva neukládá. Přitom úvahy obvodního soudu jsou vnitřně rozporné, založené na obecných, nikterak konkrétně – z hlediska stávající právní úpravy – odůvodněných závěrech. Pojištění záruky (jako každé jiné pojištění) plně počítá s ujednáním o výši pojistného plnění (pojistné částky) a pro důraznější ochranu ukládá cestovní kanceláři zákonem stanove-

né minimální limity. Soud však k institutu pojistného limitu (též sub 17), předpokládaného zákonem č. 37/2004 Sb., nepřihlédl a „neaplikaci“ tohoto ustanovení řádně neodůvodnil, naopak dospěl k závěru, že pojišťovna musí plnit neomezeně, ačkoli by to mělo být do výše minimální pojistné částky, a do ní stěžovatelka své závazky plnila. Proto lze ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 159/1999 Sb. vyložit jen tak, že stanoví právo na plnění z pojistné smlouvy, nikoli práva na vrácení ceny zájezdu.

b) Právním titulem je tedy pojistná smlouva, přičemž plnění nad její rámec představuje plnění bez právního důvodu, což je spojeno s regresním nárokem pojišťovny vůči cestovní kanceláři. Závazek k neomezenému plnění by znamenal vyloučení možnosti výpočtu odpovídajícího pojistného, což by vedlo k tomu, že pojišťovny by takový produkt nemohly nabízet.

c) Zákon č. 159/1999 Sb. nic ohledně pojistné částky neuvádí, a tudíž aplikace subsidiárního právního předpisu, konkrétně ustanovení § 28 odst. 1 zákona č. 37/2004 Sb., nemůže být vyloučena. Zákonná norma obsahuje výslovnou úpravu výše poskytovaného plnění, přičemž uplatněním logického, systematického a teleologického výkladu nelze dospět k závěrům zcela odporujícím samotnému jazykovému vyjádření normy (sub 7). Německá právní úprava takové krácení umožňuje.

d) Povinnosti obecných soudů interpretovat normy „jednoduchého práva“ ústavně konformním způsobem a nedostatky právní úpravy nelze překlenout ani eurokonformním výkladem, tj. ve světle Směrnice.

e) Argument obvodního soudu, že pojišťovna má přístup ke všem dokladům, není adekvátní, s ohledem na případná rizika a nemožnost pružně reagovat, neboť příslušné hodnoty jsou v čase proměnné.

f) Stěžovatelka zpochybnila povahu spotřebitelského vztahu mezi ní a vedlejším účastníkem (žalobcem v iniciačním řízení), navíc prý nelze tvrdit, že by dohodou s cestovní kanceláří vyloučila práva spotřebitele, neboť postupovala v souladu se zákonem, a měl-li být spotřebitel chráněn ve větším rozsahu, měl stát k tomu přijmout adekvátní prostředky.

g) Došlo k vadné implementaci Směrnice v našem právu v návaznosti na rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-140/97 (věc *Walter Rechberger a další proti Rakouské republice*). Obvodní soud nesplnil povinnost předložit předběžnou otázku, nehledě na to, že eurokonformní výklad (sub 24, 31/d) je namístě jen tam, kde vnitrostátní právo dává takovému výkladu prostor, což není ten případ, neboť je zjevné, že co do stěžejní otázky (ne) uplatnění pojistného limitu obsahuje výslovnou úpravu.

h) Došlo k porušení principu předvídatelnosti práva s ohledem na podmínky, za kterých získala licenci a za kterých uzavírala pojistnou smlouvu, a na nejednotnost judikatury v této oblasti.

i) Nálezací soud, přes vznesenou námitku žalobce o nepřipustnosti vedlejšího účastenství v nálezacím řízení, bez rozhodnutí o jeho přípustnosti dále pokračoval v řízení.

32. Ústavní soud rozumní stěžovatelčině podrobné a nepochybně kvalifikované právní argumentaci, jejíž podstata tkví v tom, že spoléhala na to, že uzavře-li s cestovní kanceláří pro případ jejího úpadku takovou pojistnou smlouvu, která vyhoví zákonným podmínkám, včetně těch, které se týkají výše pojistné částky (§ 8 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb.), bude v případě úpadku plnit právě jen v mezích takto (platně) sjednané pojistné smlouvy, a tedy že povinnost cestovní kanceláře sjednat pojištění záruky za své, z hlediska zákona relevantní závazky v plné výši (a na to navazující povinnost pojišťovny plnit), by musela být v zákoně vyjádřena výslovně, zvláště pak v situaci, kdy neomezení pojistného plnění lze charakterizovat jako výjimku z pravidla, a to jak z hlediska právního, tak (jistě) i ekonomického. Oproti tomuto právnímu názoru však lze postavit rovnocennou výkladovou alternativu, tedy že povinnost plné náhrady zřetelně plyne z ustanovení § 8 odst. 2 ve spojení s § 6 zákona č. 159/1999 Sb., přičemž minimální limity sjednaného pojištění mají jen globálně eliminovat podhodnocování rizik při uzavírání pojistných smluv, kdy při sjednávání pojištění zpravidla není zřejmé, v jakém objemu budou zájezdy v příslušném roce prodány; tyto limity pak nijak neomezuji cestovní kancelář v průběžném rozšiřování výše pojistného plnění podle skutečného vývoje tržeb (samozřejmě při odpovídající změně smluvních podmínek s pojišťovnou) tak, aby mohla dostát závazku zakotvenému v ustanovení § 6 citovaného zákona; z druhé strany je nutno pokládat za součást řádné profesní péče pojišťovny, že využije možnosti přístupu k dokladům cestovní kanceláře podle § 8 odst. 3 citovaného zákona, odůvodňující dle okolností změnu pojistné smlouvy.

33. Podstatné v této souvislosti je, že tato polemika stran je vedena v rovině tzv. podústavního práva, kde ústavní přesahy mají zásahy do právní pozice stěžovatelky, popř. vedlejšího účastníka z hlediska principů právního státu. Význam v této souvislosti mají východiska výkladu právních předpisů, jednoty jejich výkladu soudy, předvídatelnosti soudního rozhodování, právní jistoty, smluvní volnosti a plnění mezinárodních závazků České republiky, popř. respektování rozsahu přenosu jejich kompetencí na Evropskou unii a s tím související ústavní závazek eurokonformního výkladu transponovaného vnitrostátního práva (zde princip *acte éclairée* v duchu rozsudku Soudního dvora EU ze dne 6. 10. 1982 sp. zn. C-283/81 ve věci *CILFIT*). Proto ten, kdo vstupuje do smluvního vztahu s cestovní kanceláří, podléhá pravidlům zvláštního zákona a jeho účelu z pohledu unijního práva (k námitce sub 31/a). Obecně tak je třeba při řešení výkladového sporu (sub 32) vycházet z domněnky (*in favorem conventionis*), že v případě

sporného znění právního předpisu se náš zákonodárce nehodlal odchýlit od účelu sledovaného unijním právem, takže je nutno sledovat výklad podaný orgány Evropské unie. Ústavní soud v projednávané věci opět zdůrazňuje, že spotřebitelský vztah není bezprostředně regulován na úrovni specifického ústavního práva, nicméně není ani od působení ústavně zaručených základních práv a svobod izolován, takže v tomto právně regulovaném vztahu se působení základních práv a svobod projevuje jako povinnost státu taková základní práva a svobody v tomto spotřebitelském vztahu chránit (čl. 1 odst. 1 Ústavy) jak vytvářením podmínek pro uzavírání smluv, které se uzavírají se spotřebiteli, nebo - jako v tomto případě - se spotřebitelů týkají, tak při řešení sporů z nich vyplývajících [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>].

34. Z hlediska námitek vznesených stěžovatelkou (sub 31/d a 31/g) vůči rozsudku obvodního soudu je třeba na prvním místě posoudit, zda s ohledem na obsah právních předpisů, které byly pro řešení sporné otázky rozhodné, nebylo nutné položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU, jak to namítla stěžovatelka. V této souvislosti je to o to významnější, že je to přímo spjato s řešením projednávané věci. Hlavním předmětem sporu bylo, zda z našich právních předpisů, konkrétně zákona č. 159/1999 Sb., plyne povinnost státu zajistit, aby měl zákazník (spotřebitel, cestující) cestovní kanceláře v případě jejího úpadku dostatečnou záruku pro vrácení vložených prostředků, popř. pro návrat zpět.

35. Jak bylo výše podrobně rozvedeno, stěžovatelka tvrdí, že toto její plnění je omezeno v souladu s pravidlem pojistného limitu ve smyslu zákona č. 37/2004 Sb., zatímco vedlejší účastník, který měl v řízení před obecným soudem úspěch, tvrdí, že tomu musí být v plném rozsahu, neboť to plyne z ustanovení speciálního předpisu, tj. zákona č. 159/1999 Sb. Rozhodujícími pro výklad a řešení tohoto sporu se staly čl. 7 Směrnice, podle kterého organizátor nebo prodejce, který je stranou smlouvy, předloží dostatečné záruky pro zajištění vrácení vložených prostředků a pro návrat spotřebitele v případě platební neschopnosti nebo úpadku, a čl. 8 Směrnice, podle kterého mohou členské státy Evropské unie v oblasti působnosti této směrnice přijmout nebo zachovat přísnější předpisy na ochranu spotřebitele.

36. Ústavní soud dospěl k závěru, že v daném případě nelze námitce stěžovatelky přisvědčit. Povinnost obecného soudu položit předběžnou otázku podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie je sice obecně stanovena pro soud, který relevantní problém týkající se výkladu nebo platnosti aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Evropské unie rozhoduje jako poslední, tedy, jehož rozhodnutí již nelze napadnout opravnými prostředky. To byl projednávaný případ s ohledem na bagatelnost

sporné částky ve smyslu § 202 odst. 2 občanského soudního řádu. Z hlediska judikatury Ústavního soudu [viz náleze z dne 8. 1. 2009 sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57), popř. náleze z dne 20. 11. 2014 sp. zn. III. ÚS 2782/14 (N 213/75 SbNU 385), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>] tak nepoložení tzv. předběžné otázky může znamenat především porušení práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Stejně tak však z této judikatury plyne (náleze sp. zn. III. ÚS 2782/14), že v případech definovaných Soudním dvorem EU (rozsudek Soudního dvora EU ze dne 6. 10. 1982 ve věci C-283/81 *CILFIT*, bod 14) taková povinnost nevzniká mimo jiné v případě, kdy z judikatury Soudního dvora EU již plyne řešení takové otázky, a to i tehdy, když nebyla zcela splněna podmínka naprosté shody sporných otázek (tzv. doktrína *acte éclairée*).

37. Takováto situace právě v projednávané věci nastala, neboť těmito otázkami, tedy výkladem rozsahu pojistného plnění, a tím i pojistného limitu, se Soudní dvůr EU zabýval ve více případech. Zprvu se tak stalo z důvodu potřeby obecného výkladu obsahu a odpovědnosti státu za opožděné provedení Směrnice (rozsudek ze dne 8. 10. 1996 spojené věci C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 a C-190/94 ve věci *Erich Dillenkofer, Christian Erdmann, Hans-Jürgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula a Trosten Knor proti Spolkové republice Německo*, viz body 34 a 50 odůvodnění, kde se ještě výraz „plná“ náhrada neobjevuje, dostupné na <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=99758&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=62519>). Pro projednávanou věc to má význam jen z hlediska zdůraznění odpovědnosti státu za neprovedení Směrnice dostatečným způsobem, což je v současnosti již řídkým případem. Tak např. v Polsku v roce 2014 pro tento případ o odpovědnosti státu rozhodl přímo vnitrostátní soud (viz k tomu *Za bankrutující biuro podróży pieniądze turystom odda państwo*. *Gazeta Prawna*, 2. 12. 2014), neboť dospěl k závěru, že pouhá nedůsledná úprava v zákoně k naplnění Směrnice (pełny zwrot wcześnieij wpłaconych środków) nedostačuje.

38. Následně již v rozsudku ze dne 15. 6. 1999 ve věci C-140/97 *Walter Rechberger, Renate Greindl, Hermann Hofmeister a další proti Rakouské republice* (originál rozsudku např. dostupný na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:61997J0140>) vyložil Soudní dvůr EU podrobněji účel Směrnice a zejména význam jejího čl. 7. S odvoláním na předchozí rozsudky v bodu 63 odůvodnění rozsudku k výkladu čl. 7 Směrnice konstatoval, že „ani z preambule směrnice, ani ze znění článku 7 totiž nevyplývají důvody, na jejichž základě by mohla být omezena záruka upravená v tomto ustanovení, jako tomu bylo v případě jeho provedení v Rakousku...“. K tomu poté v bodě 64 odůvodnění dodal, že to vede k závěru, že „vnitrostátní právní úprava správně provádí povinnosti podle čl. 7 Směrnice pouze tehdy, pokud, ať je jakákoliv, poskytuje spotřebitelům účinnou

záruku na vrácení vložených prostředků a na zpáteční dopravu v případě úpadku organizátora zájezdu“. V anglickém znění je ovšem v bodu 64 výslovně zdůrazněno zaplacení všech zaplacených prostředků – „It must therefore be held that national legislation properly transposes the obligations under Article 7 of the Directive only if, whatever may be the detailed rules laid down for its application, it achieves the result of providing the consumer with an effective guarantee of the refund of all money paid over and his repatriation in the event of the travel organiser’s insolvency.“ V německém originále rozsudku to zní rovněž v tomto duchu: „Daraus folgt, daß eine nationale Regelung die Verpflichtungen aus Art. 7 Richtlinie nur dann ordnungsgemäß umsetzt, wenn sie unabhängig von ihren Modalitäten bewirkt, daß die Erstattung aller vom Verbraucher gezahlten Beträge und seine Rückreise im Fall der Zahlungsunfähigkeit oder des Konkurses des Reiseveranstalters für den Verbraucher sichergestellt sind.“ V této souvislosti je možno poukázat na úplné znění příslušné právní úpravy v Rakousku [§ 3 odst. 1 písm. a) Verordnung des Bundesministers für wirtschaftliche Angelegenheiten über die Umsetzung des Art. 7 der Richtlinie des Rates vom 13. Juni 1990 über Pauschalreisen (90/314/EWG) im österreichischen Recht], které stanoví, že se vrací již zaplacené platby (zálohy a doplatky), jestliže v důsledku insolvence organizátora zájezdu nedošlo zcela nebo zčásti k uskutečnění cesty.

39. V pořadí dalším rozsudku ze dne 16. 2. 2012 ve věci C-134/11 *Jürgen Blödel-Pawlik proti HanseMerkur Reiseversicherung AG* pak Soudní dvůr EU zdůraznil v bodě 24 odůvodnění, že cílem, který má tato Směrnice sledovat, je zabezpečit vysokou úroveň ochrany spotřebitelů, tedy nikoli její snížení či omezení, jak dovozuje za pomoci odvolání se na zákon č. 37/2004 Sb. stěžovatelka. To má rovněž zásadní význam z hlediska požadavku teleologického výkladu unijních předpisů a nepochybně i výkladu jejich transpozice v právním řádu České republiky, konkrétně v § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb.

40. Konečně všechny tyto závěry znovu Soudní dvůr EU zopakoval v nedávném rozsudku ze dne 16. 1. 2014 ve věci C-430/13 *Ilona Baradics a další proti QBE Insurance (Europe) Ltd Magyarországi Fióktelepe*, kde se jednalo o situaci, kdy bylo zákazníkům vráceno jen 22% ze zaplacených záloh nebo cen (bod 20 odůvodnění). Soudní dvůr EU tak potvrdil svůj právní názor v této věci, když se navíc v bodě 38 odůvodnění zmíněného rozsudku vrátil ke svému výkladu čl. 7 Směrnice se shrnutím, že „vnitrostátní právní úprava provádí povinnosti uvedeného článku 7 správně pouze tehdy, pokud bez ohledu na své podrobné podmínky vede k tomu, že spotřebitel v případě platební neschopnosti organizátora cesty skutečně zaručuje vrácení všech zaplacených prostředků a jeho návrat“. Vlastní řešení však na základě tohoto výkladu ponechal na maďarském předkládajícím

soudu, který je sám příslušný vykládat a uplatňovat vnitrostátní právo, tak jak to odpovídá právu Evropské unie a závěrům doktríny (např. Tomášek, M., Týč, V. a kol. Právo Evropské unie. Praha : Leges, 2013, s. 388).

41. Na základě výše uvedeného dospěl Ústavní soud v rovině ústavně-právní k závěru, že v předmětném soudním řízení nedošlo s ohledem na stav *acte éclairée* k porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny ani k porušení závazku České republiky plynoucího z mezinárodního práva (čl. 1 odst. 2, popř. čl. 10a odst. 1 Ústavy z hlediska přenesených pravomocí, zavazující Českou republiku aplikovat takové právo v souladu s právním řádem takové mezinárodní organizace nebo instituce). Předmětem řízení přitom byl právě tento aspekt, nikoli výklad podústavního práva z hlediska vztahu cestovní kancelář – pojišťovna (např. účinné prostředky pojišťovny pro získání informací o hospodářské situaci cestovní kanceláře – zejména § 8 odst. 3 zákona č. 159/1999 Sb.).

42. Výše uvedené současně vede i k odpovědi na další námitky stěžovatelky, popř. je již vypořádanými. K vlastnímu předmětu sporu lze s ohledem na argumentaci stěžovatelky ve stručnosti (ležící převážně v rovině tzv. podústavního práva) uvést následující. Dovolávání se zahraničních právních úprav není v této souvislosti namístě, neboť je věcí každého státu, jakým způsobem dosáhne účelu sledovaného směrnice. Účelem předmětné Směrnice je nikoli sjednotit tuto úpravu v členských státech, nýbrž zajistit otevření trhu v oblasti cestovního ruchu tak, aby spotřebitelé nebyli odrazováni od nakupování souborných cestovních služeb v jiném členském státě (preambule Směrnice). Je známo, že mezi státy existují rozdíly v zajištění tohoto závazku z čl. 7 Směrnice. Převažuje však řešení zvolené rovněž v České republice v roce 1999, tedy kombinace licence na straně pojišťovny a povinného smluvního pojištění, popř. bankovní záruky na straně cestovní kanceláře, kdežto vytvoření státního nebo dobrovolného garančního fondu je spíše výjimkou. Kromě toho k námitce stěžovatelky však lze poznamenat, že omezení pojistného plnění maximální výší se setkalo i v Německu (zde nyní podle § 651k odst. 2 občanského zákoníku 110 mil. EUR s možností poměrného krácení nad tuto hranici) s námitkami neústavnosti (viz Führich, E. Das neue Reiserecht nach der Umsetzung der EG-Pauschalreise-Richtlinie. Neue Juristische Wochenschrift, 1994, č. 38, s. 2449 a tam uvedená literatura). Stojí též v této souvislosti za zmínku, že známá německá odbornice na spotřebitelské právo při výkladu sporných ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb. dospěla k závěru, že se jedná o zakotvení plně úhrady (srov. Lindner, B. Umsetzung der Pauschalreise-richtlinie in Tschechien unter besonderer Berücksichtigung der Insolvenzbestimmungen. Wirtschaft und Recht im Osteuropa, 2002, č. 5, s. 141 n.).

43. Nutno též připomenout, že stěžovatelka nezpochybnuje ústavnost ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., nýbrž jen jejich výklad

obvodním soudem ve prospěch plné náhrady, popř. též nejednotnost judikatury nalézacího soudu. V tomto směru jsou z výše uvedeného již stanoviska a závěry Ústavního soudu k její argumentaci dostatečně zřejmé a není třeba se k nim znovu vracet.

44. Co se týče vlastního řízení, bylo by přesto možno stěžovatele vyhovět pouze v případě, kdyby byla porušena některá z dalších ústavních kautel práva na řádný proces, popř. byla zjištěna aplikace práva, které je v rozporu s ústavním pořádkem. Ústavní soud takovou situaci v projednávané věci nezjistil. Lze konstatovat, že v projednávané věci se mimo výše uvedeného problému s ústavními přesahy jednalo o smlouvu mezi licencovanou pojišťovnou a cestovní kanceláří, ovšem ve prospěch někoho třetího, tedy spotřebitele jako cestujícího. S tím konečně počítala obecná úprava pojišťovací smlouvy v zákoně č. 37/2004 Sb. (§ 11). Veřejné právo cestujícímu, jak je ve spotřebitelském právu obvyklé (srov. k tomu výše citovaný nálezn sp. zn. III. ÚS 3725/13), v tomto směru zaručuje určitou právní pozici, kterou si nemohou tyto dvě strany mezi sebou ujednat v jeho neprospěch, jak plyne nejen z práva unijního, nýbrž i práva vnitrostátního, a to tím spíše, že se jedná právě o smlouvu ve prospěch třetí strany, která ji (ovšem chráněna zákonem) nemůže nijak ovlivnit. Proto nelze argumentovat, ve vztahu k zákonem a unijním právem chráněnému spotřebiteli, problémy vztahu pojišťovny a insolventní cestovní kanceláře, jak to činí stěžovatelka (viz sub 5 a 6).

45. Odkaz na zvláštní právní předpis v ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb. je v této konkrétní věci zcela bez významu, neboť je třeba držet se teleologického výkladu čl. 7 a 8 Směrnice a pod tímto zorným úhlem eurokonformně vykládat ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb. V tomto ohledu se Ústavní soud ztotožnil s ústavně konformním a eurokonformním závěrem obecného soudu, který konstatoval, že nelze použít omezení pojistného plnění vyplývajícího ať již z § 28 odst. 1 a 3 zákona č. 37/2004 Sb., či pojistných podmínek pojišťovny, neboť soukromoprávní ujednání dvou podnikatelských subjektů nemůže vést k vyloučení nebo omezení zákonných nároků spotřebitele, který navíc na toto soukromoprávní ujednání nemá jakýkoliv vliv. Ujednání pojišťovny s cestovní kanceláří, které omezuje práva spotřebitele zaručená právem Evropské unie a následně také ustanoveními § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., je tak ve vztahu ke spotřebiteli neúčinné, respektive jej – jako subjekt stojící mimo jimi uzavřenou smlouvu – nezavazuje, takže nemůže být promítnuto do jeho právní pozice; neposkytnutí plné náhrady (the refund of all money paid over, die Erstattung aller vom Verbraucher gezahlten Beträge) by proto odporovalo závazkům České republiky plynoucím z jejího členství v Evropské unii (čl. 1 odst. 2, čl. 10a odst. 1 Ústavy). Nelze též opomenout tu skutečnost, že ustanovení zákona č. 159/1999 Sb. o rozsahu povinného

pojištění záruky má kogentní povahu, jak dokládá i poslední věta § 6 odst. 3 o neplatnosti odporujících ujednání pojistné smlouvy.

46. Ochrana spotřebitele představuje jeden z principů, na nichž je fungování Evropské unie založeno a kterými se musí Česká republika jako její členský stát, resp. její orgány při své činnosti řídit, popř. je respektovat při začleňování obsahu unijního práva do vnitrostátního právního řádu, anebo naopak se v důsledku členství v Evropské unii určité úpravy zdržet (tzv. pozitivní a negativní implementace), jak to plyne z čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii a zejména z čl. 291 odst. 1 ve spojení s čl. 169 Smlouvy o fungování Evropské unie.

47. I pro moc soudní z uvedeného plyne povinnost interpretovat a aplikovat vnitrostátní právo „eurokonformním“ způsobem, tedy při více výkladových variantách volit tu, jež bude v souladu s právem Evropské unie, v daném případě zejména v souladu s pravidly stanovenými ve Směrnici. Možno uzavřít, že v tomto směru je proto třeba přisvědčit výkladu podústavního práva, který zvolil obvodní soud, maje na zřeteli unijní právo, takže návrh na zrušení jeho rozhodnutí nebylo možno shledat důvodným. Postup obecného soudu tak odpovídá výše uvedené zásadě pozitivní implementace a jejím výkladovým důsledkům ve vztahu k zákonu č. 159/1999 Sb., jak to vyžaduje čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie, a zásadě negativní implementace ve vztahu k výkladu účinků zákona č. 37/2004 Sb.

48. Obvodní soud v projednávané věci tak podle názoru Ústavního soudu splnil požadavek kladený unijním právem na soud členského státu, jemuž byl předložen spor probíhající výlučně mezi jednotlivci a mající vazbu na závazky plynoucí z členství České republiky v Evropské unii. Zde je vyžadováno (a je to rovněž ústavně konformní - viz níže), aby soudní moc České republiky při použití ustanovení vnitrostátního práva přijatých za účelem provedení povinností stanovených Směrnicí přihlížela k veškerým pravidlům vnitrostátního práva a vyložila je v co možná největším rozsahu ve světle znění, jakož i účelu této Směrnice, aby tak mohlo být dosaženo rozhodnutí, které je v souladu s cílem jí sledovaným (srov. k tomu rozsudky Soudního dvora EU ze dne 5. 10. 2004 ve věcech C-397/01 až C-403/01 *Pfeiffer a další proti Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV*, zejména bod 119, popř. ze dne 4. 7. 2006 C-212/04 *Adeneler a další proti Ellinikos Organismos Galaktos*, zejména bod 111).

49. Proto lze uzavřít, že závěr o nedůvodnosti návrhu stěžovatelky je ve světle výše uvedeného z hlediska plnění této povinnosti založen zejména na tom, že - jak bylo výše uvedeno - se v projednávaném případě jednalo o situaci z pohledu obecného soudu označovanou jako *acte éclairé* (bližší sub 36 a 41). Posouzení, jak byla tato povinnost obecným soudem splněna (aniž by mohl nad její rámec vykládat unijní právo), se při hodnocení ústavnosti postupu obecného soudu proto nemůže vyhnout ani Ústavní soud.

Ten je při rozhodování o takové ústavní stížnosti vázán svým právním názorem (čl. 89 odst. 2 Ústavy, viz nálezy sp. zn. II. ÚS 1009/08, též sub 36), podle kterého nepředložení předběžné otázky podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie může vést k porušení ústavně zaručeného práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

50. Pro úplnost je třeba dodat, že Ústavní soud stojí na stanovisku [nálezy sp. zn. III. ÚS 3725/13 (viz výše)], že ochrana spotřebitele nepředstavuje některé ze samostatně ústavně zaručených základních práv a svobod. Nutno zdůraznit, že i v zahraničních ústavách, které zmiňují postavení spotřebitele jako slabší strany vyžadující ochranu, se zpravidla jedná nikoli o subjektivní právo, nýbrž o ústavně vytyčený cíl politiky státu spojený s konkrétní úpravou ochrany spotřebitele v rovině obyčejného práva; tudíž provádění takové ústavně žádoucí politiky (ochrana slabší strany) má na postavení spotřebitele v oblasti základních práv především reflexní účinek (spotřebitel jako destinatář realizace pronuniování a ústavně konformní činnosti státu). To je konečně třeba zdůraznit i ve vztahu k čl. 38 Listiny základních práv Evropské unie, kde se rovněž nejedná o subjektivní právo vynutitelné přímo žalobou, nýbrž o zásadu adresovanou orgánům Evropské unie a členským státům při transpozici unijního práva, přičemž dovolat se této zásady lze před soudem pouze pro účely výkladu a přezkumu legality těchto aktů, jak plyne z čl. 52 odst. 5 Listiny základních práv Evropské unie a vysvětlení k tomuto předpisu.

51. Dále je třeba poznamenat, že v rámci polemiky ohledně významu pojmu „zvláštní předpis“, použitého v § 6 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb. (viz argumentaci stěžovatelky sub 4, 6), ve vztahu k zákonu č. 37/2004 Sb., tento nemusí vždy znamenat totéž co speciální předpis (*lex specialis*) s následnou nutností přednostní aplikace speciálního ustanovení. Může též, jako v tomto případě, znamenat jen to, že ve věcech neupravených zákonem č. 159/1999 Sb. se měl použít již zákon č. 37/2004 Sb., popř. občanský zákoník (stav akcesority a subsidiarity). Avšak ani pro případ akcesority a subsidiarity by nebylo možné stanovisko stěžovatelky uplatnit, neboť by se tím aplikace zákona č. 159/1999 Sb. dostala do rozporu s ústavním pořádkem a unijním právem, jak bylo výše uvedeno. Je třeba zdůraznit, že v dané věci (námitka sub 7 a 31/c) se přitom nejedná o výklad *contra legem*, který ani podle Soudního dvora EU nemůže být přijat s cílem dosažení konformity s unijním právem (srov. např. rozsudek ze dne 4. 7. 2006 ve věci C-212/04 *Adeneler a další proti Ellinikos Organismos Galaktos*, zejména bod 110, rozsudek ze dne 16. 7. 2009 ve věci C-12/08 *Mono Car Styling SA, v likvidaci, proti Dervis Odemis a další*, s odkazy na řadu dalších rozhodnutí), Soudní dvůr EU v této otázce stojí na stanovisku, že povinnost (euro)konformního výkladu se týká všech ustanovení vnitrostátních právních předpisů a je omezena obecnými právními zásadami, zejména zásadou právní jistoty

a zásadou zákazu zpětné účinnosti, ale nemůže sloužit jako základ pro výklad vnitrostátního práva *contra legem*. Nic takového však při volbě mezi dvěma možnostmi výkladu podústavního pojišťovacího a spotřebitelského práva Ústavní soud neshledal. Stejně tak neshledal nutným zabývat se důsledky výkladu podústavního práva, zde konkrétně též § 5 odst. 1 zákona č. 37/2004 Sb., který do nabytí účinnosti nového občanského zákoníku upravoval otázky tzv. povinného smluvního pojištění (přesněji povinného pojištění záruky) a možnosti podmínek odchýlení od zákona č. 37/2004 Sb.

52. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady). Jde-li o proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva, ten zpravidla bývá stížen uvedenou vadou, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí - z hlediska spravedlivého procesu - neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. jenž odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů. V souzené věci k takovému závěru však Ústavní soud nedospěl, k čemuž musí poznamenat, že stojí-li obecný soud před volbou mezi rovnocennými výkladovými variantami v rovině podústavního práva, je nutno preferovat ústavně konformní a eurokonformní výklad.

53. Co se týče námítky stěžovatelky stran nejednotnosti soudního rozhodování s odvoláním na požadavek právní jistoty a předvídatelnosti práva v obdobných případech, může Ústavní soud pouze uvést, že tato rozhodnutí, kterými byla sporná ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb. vyložena jinak než v projednávané věci, nemohou být důvodem pro jeho jiný závěr již proto, že nebyla předmětem řízení o této ústavní stížnosti. Proto se k nim, stejně jako k aktuální judikatuře nadřízeného soudu, tj. Městského soudu v Praze, nemůže Ústavní soud vyjadřovat. Krom toho zastává Ústavní soud

stanovisko, že sjednocování judikatury obecných soudů je mimo oblast ústavního pořádku vyhrazeno Nejvyššímu soudu jako soudu završujícího soustavu obecných soudů tak, jak to předpokládá čl. 91 odst. 1 Ústavy. Nemůže být na Ústavním soudu, aby obecně plnil roli (jak žádá stěžovatelka sub 23 a 31/h) jakési „náhradní“ instance v systému obecné justice, povolání ke sjednocování judikatury obecných soudů v případech, kdy soudy vyšších stupňů, s ohledem na nepřipustnost toho kterého opravného prostředku, nemohou danou roli prostřednictvím své rozhodovací činnosti plnit. Ústavní soud řeší při rozhodování o ústavních stížnostech podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy výlučně otázky ústavnosti, a pokud dané, eventuálně rozdílné rozhodování obecných soudů na takovéto otázce postaveno není, není ani v jeho kompetenci do věci vstupovat. V projednávaném případě proto bylo možno posoudit jen ústavní přesahy návrhu stěžovatelky.

54. Totéž se týká argumentace stěžovatelky stran přípravy novelizace zákona č. 159/1999 Sb., neboť by tím Ústavní soud nepřímo, avšak současně nepřipustně zasahoval do probíhajícího zákonodárského procesu.

55. Stěžovatelka konečně v ústavní stížnosti (sub 31/i) namítla vadný procesní postup, spočívající v tom, že obvodní soud rozhodl o vstupu Jiřího Kotrby jako vedlejšího účastníka až v napadeném rozsudku, přičemž se tak obvodní soud nevypořádal s argumentací a návrhy tohoto vedlejšího účastníka. Z ústavní stížnosti však nikterak nelyne, jak by se toto údajně pochybení, navíc dotýkající se jiného subjektu, mohlo odrazit v porušení procesních práv samotné stěžovatelky, jež jsou nadto chráněna v ústavní rovině, a toto není Ústavnímu soudu zřejmé ani jinak.

56. Pro důvody výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Co se týče návrhu na postup podle § 39 zákona o Ústavním soudu, Ústavní soud s ohledem na konkrétní okolnosti projednávané věci nedospěl k závěru, že by byl takový postup namístě, a to mimo jiné i s ohledem na právě probíhající přípravu novelizace zákona č. 159/1999 Sb. a probíhající práce nad revizí Směrnice {viz Legislativní usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. března 2014 o návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o souborných cestovních službách a cestách s asistovanou přípravou, kterou se mění nařízení (ES) č. 2006/2004 a směrnice 2011/83/EU a kterou se zrušuje směrnice Rady 90/314/EHS [COM(2013)0512 - C7-0215/2013 - 2013/0246(COD)]}.

Č. 131

K doručování námitek proti příkazu k úhradě nákladů exekuce protistraně

Situace, kdy se účastník exekučního řízení podanými námitkami domáhá změny příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce ve svůj prospěch, zásadně vyžaduje, aby druhý účastník exekučního řízení byl s argumenty obsaženými v námitkách seznámen, a měl tak možnost se k nim vyjádřit.

Porušení povinností exekučního soudu zasílat námítky účastníka řízení proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce druhému účastníkovi řízení zpravidla představuje porušení práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Povinnost exekučního soudu zasílat námítky účastníka řízení proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce druhému účastníkovi řízení není absolutní. Exekuční soud po zvážení okolností daného případu může dospět k závěru, že takový postup není potřebný a nezbytný, musí však svůj negativní závěr odůvodnit.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky – ze dne 16. července 2015 sp. zn. III. ÚS 2419/14 ve věci ústavní stížnosti Evy Krátké a Josefa Krátkého, zastoupených JUDr. Janou Marečkovou, advokátkou, se sídlem v Praze 3, Ondříčkova 16, proti usnesení Okresního soudu v Berouně ze dne 10. 4. 2014 č. j. 15 EXE 6775/2011-116, kterým bylo rozhodnuto o námitkách povinného proti příkazu k úhradě nákladů exekuce vydanému v exekuční věci stěžovatelů, za účasti Okresního soudu v Berouně jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Berouně ze dne 10. 4. 2014 č. j. 15 EXE 6775/2011-116 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Berouně ze dne 10. 4. 2014 č. j. 15 EXE 6775/2011-116 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti ze dne 18. 7. 2014, doručené Ústavnímu soudu téhož dne, Eva Krátká a Josef Krátký (dále jen „oprávnění“ případně „stěžovatelé“) navrhli, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví uvedené rozhodnutí o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce, vydané v jejich exekuční věci proti městu Beroun (dále též jen „povinný“).

II. Zjištěné skutečnosti

Z ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí vyplývají následující skutečnosti.

II/1 Nařízení exekuce a zamítnutí návrhu na nařízení exekuce

2. Dne 8. 4. 2011 usnesením č. j. 15 EXE 6775/2011-23 Okresní soud v Berouně (dále též jen „exekuční soud“), podle svého vykonatelného rozsudku ze dne 7. 5. 2010 č. j. 4 C 394/2008-143, k uspokojení pohledávky oprávněných ve výši 160 000 Kč, pro náklady předchozího řízení ve výši 145 830,60 Kč, jakož i pro náklady exekuce oprávněných a soudního exekutora, jejichž výše bude stanovena pověřeným soudním exekutorem v příkazu k úhradě nákladů exekuce, nařídil exekuci na majetek povinného (výrok I), provedením exekuce pověřil soudního exekutora JUDr. Ivana Erbena (výrok II) a dvě samostatná exekuční řízení spojil s tím, že nadále budou vedena pod sp. zn. 15 EXE 6775/2011 (výrok III).

3. Dne 24. 11. 2011 usnesením č. j. 27 Co 340/2011-80 Krajský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) k odvolání povinného usnesení exekučního soudu ze dne 8. 4. 2011 č. j. 15 EXE 6775/2011-23 ve výroku I změnil tak, že návrh na nařízení exekuce pro 160 000 Kč, podle rozsudku exekučního soudu ze dne 7. 5. 2010 č. j. 4 C 394/2008-143, zamítl, jinak potvrdil a ve výroku II napadené usnesení potvrdil. V odůvodnění uvedl, že v daném případě šlo o situaci, kdy plnění povinného bylo vázáno na vzájemné plnění oprávněných. Odvolací soud exekučnímu soudu vytkl, že rezignoval na povinnost oprávněných prokázat splnění vzájemné povinnosti způsobem uvedeným v § 43 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „ex. řád“) a spokojil se jen s jejich tvrzením, že povinnost byt vyklidit a vyklizený předat povinnému, byla jen formální, neboť byt nikdy fakticky neužívali. To však podle odvolacího soudu ke splnění podmínek pro nařízení exekuce nepostačovalo.

4. Odvolací soud proto vyzval oprávněné, aby doložili způsobem vyplývajícím z § 43 odst. 2 ex. řádu splnění vzájemné povinnosti. Oprávnění předložili notářský zápis ze dne 20. 9. 2011 obsahující jejich prohlášení, že

od právní moci rozsudku Okresního soudu v Berouně ze dne 7. 5. 2010 č. j. 4 C 394/2008-143 byli a jsou připraveni předat povinnému vyklizený byt č. X1 v domě č. p. X2 v Berouně tak, jak jim to umožňuje současný právní stav věci.

5. Odvolací soud ve svém rozhodnutí poukázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 1524/2008 a sp. zn. 20 Cdo 3893/2007, z nichž plyne, že prohlášení oprávněného, byť by bylo zachyceno v notářském zápise, není listinou, která by prokazovala splnění vzájemné povinnosti vůči povinnému, uložené oprávněnému exekučním titulem nebo připravenost oprávněného tuto povinnost splnit. Nedoložili-li oprávnění, že splnili, resp. že jsou připraveni splnit vzájemnou povinnost vůči povinnému, pak chyběla jedna z podmínek, za kterých lze exekuci pro pohledávku 160 000 Kč nařídit. Proto nezbylo, než návrh na nařízení exekuce zamítnout.

II/2 Příkaz soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce, námítky povinného a rozhodnutí exekučního soudu o námítkách

6. Dne 4. 4. 2012 rozhodnutím č. j. 021 EX 4465/11-75 soudní exekutor JUDr. Ivan Erben z Exekutorského úřadu 021 Praha 8 (dále jen „soudní exekutor“) přikázal povinnému hradit náklady exekuce v celkové výši 52 512 Kč, z toho náklady soudního exekutora ve výši 21 744 Kč a náklady (právního zastoupení) oprávněných ve výši 30 768 Kč.

7. Proti tomuto rozhodnutí podal povinný včasné námítky, v nichž namítal nesprávný postup soudního exekutora při výpočtu nákladů exekuce. Soudní exekutor námítkám nevyhověl a dle § 88 odst. 3 ex. řádu námítky předložil k rozhodnutí exekučnímu soudu.

8. Dne 10. 4. 2014 usnesením č. j. 15 EXE 6775/2011-116 exekuční soud k námítkám povinného příkaz soudního exekutora ze dne 4. 4. 2012 č. j. 021 EX 4465/11-75 změnil tak, že náklady exekuce určil částkou 30 715,85 Kč; dále rozhodl, že stěžovatelé ani soudní exekutor nemají právo na náhradu nákladů exekuce od povinného, povinnost hradit náklady exekuce uložil oprávněným, a ve zbytku příkaz potvrdil.

9. Exekuční soud povinnost k úhradě nákladů exekuce uložil oprávněným s odůvodněním, že neposkytli povinnému součinnost ke splnění jeho povinnosti ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 ex. řádu. Exekuční soud odkázal na odůvodnění usnesení odvolacího soudu ze dne 24. 11. 2011 č. j. 27 Co 340/2011-80 a konstatoval, že zastavení exekuce procesně zavinili oprávnění tím, že při podání návrhu na její nařízení nebo při jejím provádění nezachovali potřebnou míru pečlivosti a přistoupili bezdůvodně k vymáhání splnění povinnosti, resp. ve vymáhání bezdůvodně pokračovali.

III. Argumentace ústavní stížnosti, vyjádření účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení

10. V ústavní stížnosti stěžovatelé zrekapitulovali dosavadní průběh řízení a tvrdili, že exekuční soud ústavní stížností napadeným usnesením porušil základní práva zakotvená v čl. 4 odst. 4, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky.

11. Uvedená základní práva byla podle stěžovatelů porušena postupem exekučního soudu v řízení o námitkách povinného tím, že jim soud ani soudní exekutor nezaslali k vyjádření námítky povinného proti příkazu soudního exekutora ze dne 4. 4. 2012 č. j. 021 EX 4465/11-75 k úhradě nákladů exekuce. Exekuční soud tak rozhodl o námitkách povinného, aniž by stěžovatelům jako oprávněným umožnil se s obsahem námitek seznámit a k nim se vyjádřit.

12. Stěžovatelé dále uvedli, že jim exekučním soudem vytýkané nezachování potřebné míry pečlivosti se vztahuje k návrhu na nařízení exekuce pro pohledávku ve výši 145 830,60 Kč, o kterém vedl soudní exekutor spis pod sp. zn. 021 EX 4402/11. Stěžovatelé tvrdí, že návrh na nařízení exekuce podali důvodně, neboť částka byla povinným uhrazena až po doručení návrhu na nařízení exekuce soudnímu exekutorovi, a byl to tudíž oprávněný, kdož zastavení exekuce zavinil. Exekuční soud prý také „zcela nedůvodně zvýšil náklady exekuce“.

13. Okresní soud v Berouně jako účastník řízení se k ústavní stížnosti vyjádřil dne 22. 6. 2015 tak, že plně odkázal na odůvodnění napadeného usnesení; město Beroun se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

IV. Podmínky řízení, upuštění od ústního jednání

14. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpali zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

15. Protože skutkový stav věci byl dostatečně zřejmý z ústavní stížnosti a z obsahu rozhodnutí napadeného ústavní stížností a protože od případného ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, pokládal Ústavní soud za splněné všechny podmínky pro upuštění od ústního jednání ve smyslu ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení Ústavním soudem

16. Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl z následujících důvodů.

Obecné principy

17. K tvrzenému porušení základního práva na spravedlivý proces tím, že exekuční soud stěžovatelům neposkytl možnost se vyjádřit k námítkám povinného proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce, Ústavní soud připomíná požadavky plynoucí z jeho judikatury, v níž dal opakovaně najevo, že při posuzování nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k předmětu řízení před obecnými soudy jednoznačně podružné, postupuje zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje výjimečně, např. když zjistí, že došlo podstatným způsobem k porušení práva na spravedlivý proces nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo [srov. náleze ze dne 21. 3. 2006 sp. zn. II. ÚS 259/05 (N 65/40 SbNU 647), dostupný, stejně jako ostatní citovaná rozhodnutí Ústavního soudu, na <http://nalus.usoud.cz>].

18. Rozhodování o nákladech řízení je součástí soudního řízení, a proto i na ně dopadají požadavky spravedlivého procesu, jejichž součástí je princip rovnosti účastníků řízení, resp. princip rovnosti zbraní podle čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“); uvedený požadavek je zakotven též v ustanovení § 18 o. s. ř. a v podmínkách tohoto zákona se promítá do řady jeho ustanovení [srov. náleze ze dne 21. 4. 2005 sp. zn. IV. ÚS 88/05 (N 87/37 SbNU 189), náleze ze dne 26. 9. 2005 sp. zn. IV. ÚS 310/05 (N 180/38 SbNU 443) a náleze ze dne 12. 7. 2006 sp. zn. IV. ÚS 748/05 (N 135/42 SbNU 83)]. Pro obecné soudy z něj vyplývá mj. povinnost vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili k tvrzením protistrany.

19. Ústavní soud již v nálezu ze dne 31. 8. 2005 sp. zn. II. ÚS 336/05 (N 170/38 SbNU 361) vyslovil, že „obecný soud rozhodující o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce (jakož i proti jiným rozhodnutím soudních exekutorů) je povinen přiměřeně dodržet veškerá ustanovení občanského soudního řádu (§ 52 odst. 1 exekučního řádu) vztahující se na soudní řízení a rozhodnutí. Jen tak je totiž možné, aby soud rozhodující o těchto námitkách dodržel i veškeré povinnosti, které jsou mu uloženy na úrovni ústavního pořádku, neboť exekuční řád postup soudu neupravuje. Obecný soud je tedy v tomto řízení zejména povinen zachovat ‚rovnost zbraní‘ (čl. 1, čl. 37 odst. 1 Listiny, § 18 odst. 1 občanského soudního řádu), přesvědčivým způsobem se vypořádat se všemi námitkami (§ 157 odst. 2 občanského soudního řádu) a své rozhodnutí založit na spolehlivě zjištěném skutkovém základu (§ 153 odst. 1 občanského soudního řádu). V opačném případě je zcela zpochybněna ústavně vymezená role soudu

(čl. 90 Ústavy České republiky, § 6 občanského soudního řádu) a dochází k porušení práva na spravedlivý proces (čl. 36 Listiny)“.

20. V nálezu ze dne 1. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 781/10 (N 147/62 SbNU 269) Ústavní soud uvedl, že „ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř. představuje kogentní příkaz pro soud prvního stupně, aby v případech, kdy odvolání směřuje proti rozhodnutí ve věci samé, je doručil ostatním účastníkům. Ze zákona sice nevyplývá povinnost soudu vždy doručovat opisy odvolání směřující proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení; soud prvního stupně tak činí na základě úvahy (ústavně souladné) o vhodnosti a účelnosti takového opatření s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci. Takovou specifickou okolností, která zakládá povinnost soudu doručit opis odvolání protistraně, je např. dosavadní vývoj sporu v první instanci, který zřetelně naznačuje, že protistrana zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí. Také situace, kdy se účastník v podaném odvolání domáhá změny výroku o nákladech řízení ve svůj prospěch, vyžaduje, aby druhá strana byla s argumenty odvolatele seznámena a mohla se k nim vyjádřit – pokud lze očekávat, že jeho vyjádření může přispět k náležitému posouzení věci. Doručením stejnopisu odvolání protistraně se jí má v takových případech umožnit, aby byla seznámena se skutkovými a právními argumenty uvedenými v odvolání a aby mohla, bude-li to pokládat za potřebné k obraně svých zájmů, předložit soudu své skutkové a právní protiaargumenty“, přičemž poukázal na nálezy ze dne 25. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 639/06 (N 15/44 SbNU 193) a ze dne 14. 6. 2011 sp. zn. I. ÚS 3/11 (N 111/61 SbNU 647).

21. V nálezu ze dne 1. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 781/10 (N 147/62 SbNU 269) Ústavní soud vyslovil, že „tím, že soud prvního stupně nedoručil odvolání vedlejšího účastníka (v němž bylo požadováno přiznání nákladů řízení s tvrzením, že stěžovatelé zavinili, že řízení muselo být zastaveno) stěžovatelům, kteří zaujímali k argumentům vedlejšího účastníka nesouhlasný postoj, odňal jim možnost seznámit se s obsahem podaného odvolání, a neumožnil jim tak se k němu vyjádřit, případně realizovat svá další procesní práva. Pokud toto pochybení nenapravil ani odvolací soud, který odvolacím námitkám přisvědčil a o nákladech řízení rozhodl jinak než soud prvního stupně, zkrátil stěžovatele na jeho procesních právech, a porušil tak ústavně chráněné právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nepostupoval při ochraně práva stanoveným postupem. Porušil též ústavně chráněný princip rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny“.

22. Situace, kdy se účastník exekučního řízení podanými námitkami domáhá změny příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce ve svůj prospěch, zásadně vyžaduje, aby druhý účastník exekučního řízení

byl s argumenty obsaženými v námitkách seznámen, a měl tak možnost se k nim vyjádřit.

23. Porušení povinnosti exekučního soudu zasílat námítky účastníka řízení proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce druhému účastníkovi řízení zpravidla představuje porušení práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

24. Povinnost exekučního soudu zasílat námítky účastníka řízení proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce druhému účastníkovi řízení není absolutní; je nutno přihlídnout i ke skutečnosti, že platná právní úprava preferuje rychlost řízení zejména tím, že stanoví poměrně krátké lhůty pro rozhodnutí o námitkách (srov. § 88 odst. 3 exekučního řádu).

25. Exekuční soud po zvážení okolností daného případu může dospět k závěru, že v konkrétním případě není zaslání námitek druhému účastníkovi potřebné či nezbytné; musí však svůj negativní závěr odůvodnit.

Aplikace obecných principů na projednávanou věc

26. Z výše uvedených skutkových okolností, zejména toho, že exekuční soud o námitkách povinného proti příkazu soudního exekutora ze 4. 4. 2012 č. j. 021 EX 4465/14-75 k úhradě nákladů exekuce rozhodl, aniž by umožnil oprávněným se k námitkám vyjádřit a uplatnit své výhrady, je zřejmé, že k podstatnému porušení požadavků spravedlivého procesu zaručených v hlavě páté Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy, postupem exekučního soudu a jeho ústavní stížností napadeným rozhodnutím došlo. Pokud se povinný domáhal změny výroku citovaného příkazu soudního exekutora ohledně povinnosti hradit náklady exekuce a exekuční soud povinnému vyhověl, měli oprávnění – v rámci svého základního práva na spravedlivý proces – dostat možnost se s argumenty povinného obsaženými v jeho námitkách seznámit a vyjádřit se k nim.

27. Pokud by exekuční soud dospěl k závěru, že v posuzovaném případě není zaslání námitek druhému účastníkovi potřebné či nezbytné, byl povinen svůj negativní závěr odůvodnit. To se však nestalo.

28. Z výše vyložených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl a napadené usnesení exekučního soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, neboť jím bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

29. Ústavní soud podotýká, že tímto svým nálezem nijak nepředjímá rozhodnutí obecného soudu o nákladech řízení. Posouzení námitek stěžovatelů ohledně povinnosti hradit náklady řízení je plně v kompetenci obecného soudu.

Č. 132

K postupu obecných soudů při posuzování odpovědnosti vlastníka místní komunikace za škodu na zdraví

I. Při zkoumání odpovědnosti vlastníka místní komunikace za škodu, jejíž příčinou byla závada ve schůdnosti, je nutno zkoumat, zda a v jakém rozsahu se skutečně prováděla zimní údržba. Pokud právní závěry obecného soudu v tomto směru učiněné nelze dovodit ze skutkových zjištění, a dokonce si vzájemně protirečí, je porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces.

II. Statutárnímu městu nenáleží náhrada nákladů zastoupení advokátem v řízení před obecnými soudy, pokud se jedná o případ, kdy je schopen toto město zastupovat i právník, který se na danou oblast přímo nespecializuje.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka - ze dne 21. července 2015 sp. zn. II. ÚS 2077/14 ve věci ústavní stížnosti Ing. Pavly Ovčari, Ph.D., zastoupené JUDr. Jiřím Pitronem, advokátem, se sídlem Moravská Ostrava, Nádražní 2775/145, proti rozsudku Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 8. 3. 2013 č. j. 18 C 319/2007-256, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 10. 2013 č. j. 8 Co 563/2013-294 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2014 č. j. 25 Cdo 1106/2014-320, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině žalobě o náhradu škody na zdraví způsobené pádem na zledovatělé místní komunikaci, za účasti Okresního soudu ve Frýdku-Místku, Krajského soudu v Ostravě a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a statutárního města Frýdek-Místek, zastoupeného JUDr. Milanem Pavelcem, advokátem, se sídlem Zámecké náměstí 42, Frýdek-Místek, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 8. 3. 2013 č. j. 18 C 319/2007-256, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 10. 2013 č. j. 8 Co 563/2013-294 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2014 č. j. 25 Cdo 1106/2014-320 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu stěžovatelky

1. Dne 17. 6. 2014 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatelka se jí domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její právo na ochranu života a právo na ochranu zdraví ve smyslu čl. 6 a 31 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Nad rámec toho se stěžovatelka rovněž domnívá, že obecné soudy v její věci nesprávně aplikovaly ustanovení § 11, 16 a 420 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, účinného do 31. 12. 2013 (dále jen „občanský zákoník“), ustanovení § 27 odst. 3 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pozemních komunikacích“), vyhlášku Ministerstva dopravy a spojů č. 104/1997 Sb., kterou se provádí zákon o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, jakož i nařízení města Frýdek-Místek č. 3/2003, plán zimní údržby pro zimní období 2003–2007, (dále též jen „plán zimní údržby“).

2. K ústavní stížnosti napadenému usnesení Nejvyššího soudu stěžovatelka zejména uvádí, že předmětem jejího dovolání nebyla nesprávná skutková zjištění soudů obou stupňů (skutková zjištění byla naopak podle stěžovatelky dokonce mezi účastníky v mnohém nesporná), ale nesprávné právní posouzení věci. Stěžovatelka utrpěla dne 23. 11. 2005 při přecházení vozovky úraz s těžkými zdravotními následky. Žalobou se domáhala proti městu Frýdek-Místek náhrady škody. Stěžovatelka však podle svého tvrzení nebyla úspěšná, jelikož soudy nesprávným výkladem došly k závěru, že si stěžovatelka způsobila škodu na zdraví sama, a náhrada škody jí proto nebyla přiznána. Z toho důvodu se stěžovatelka obrátila na Nejvyšší soud. Jediným smyslem jejího dovolání bylo dosáhnout toho, aby Nejvyšší soud zrušil zamítavé rozsudky podřízených soudů a uložil jim projednat věc stěžovatelky znovu. Nejvyšší soud se však v napadeném usnesení zabýval důvody, jež nebyly předmětem ani obsahem dovolání stěžovatelky a o náhradě škody ve věci stěžovatelky není ani zmínky.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem a podstatný obsah vyžádaného spisu

3. Ústavní soud si vyžádal spis Okresního soudu ve Frýdku-Místku sp. zn. 18 C 319/2007. Z jeho obsahu se podává, že rozsudkem ze dne 1. 7. 2008 č. j. 18 C 319/2007-52 bylo žalovanému statutárnímu městu Frýdek-Místek (dále jen „žalovaný“ nebo „vedlejší účastník“) uloženo zaplatit stěžovatelce

na náhradu škody na zdraví částku ve výši 270 609 Kč s úrokem z prodlení a dále uhradit náklady řízení. K odvolání žalovaného byl citovaný rozsudek okresního soudu usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 2. 2. 2009 č. j. 8 Co 11/2009-89 zrušen a věc byla okresnímu soudu vrácena k dalšímu řízení. S právním i skutkovým posouzením okresního soudu se krajský soud do značné míry ztotožnil. Jeho pochybení však shledal v tom, že nárok stěžovatelky neposuzoval také z pohledu ustanovení § 441 občanského zákoníku, z něhož vyplývá povinnost soudu v řízení o žalobě na náhradu škody zkoumat i bez návrhu, zda jsou dány důvody pro omezení odpovědnosti žalovaného v důsledku spoluzavinění poškozené.

4. Okresní soud ve Frýdku-Místku poté rozsudkem ze dne 22. 2. 2010 č. j. 18 C 319/2007-123 uložil žalovanému zaplatit stěžovatelce částku 270 609 Kč s příslušenstvím. Vyšel zejména ze zjištění, že stěžovatelka dne 23. 11. 2005 okolo osmé hodiny večer utrpěla na místní komunikaci (ulice Riegrova ve Frýdku-Místku) při jejím přecházení úraz, a to v důsledku uklouznutí. V době, kdy k úrazu došlo, byla silnice zledovatělá, bez jakéhokoliv posypu a chemického ošetření. Stěžovatelka měla zimní obuv a přecházení místní komunikace věnovala náležitou pozornost. Při pádu utrpěla zlomeninu kosti křížové a zlomeninu obou ramének kosti stydké vpravo. V pracovní neschopnosti byla od 23. 11. 2005 do 14. 8. 2006. Bodové ohodnocení bolestného bylo stanoveno na 330 bodů. V záznamu o zimní údržbě vystaveném Technickými službami města Frýdek-Místek, a. s., dne 23. 11. 2005 se podle okresního soudu neuvádí, jaké bylo počasí dne 23. 11. 2005 ve 20 hodin. Záznam obsahuje údaj z 21. hodiny téhož dne, kdy teplota klesla na -5 °C. Chemický posyp ulice Riegrova byl proveden až ve 22 hodin. Z plánu zimní údržby pro zimní období 2003–2007 dále podle okresního soudu vyplynulo, že místní komunikace na ulici Riegrova ve Frýdku-Místku byla zařazena do druhého pořadí důležitosti údržby komunikací. Lhůta pro zmírňování závad tedy byla 12 hodin od jejich vzniku.

5. Na základě těchto zjištění soud věc posoudil podle ustanovení § 27 odst. 3 a 4 zákona o pozemních komunikacích ve znění ke dni 23. 11. 2005, dále podle § 441, § 444 odst. 1 a § 446 občanského zákoníku a dospěl k závěru, že žalovaný jako vlastník místní komunikace odpovídá za škodu, která vznikla stěžovatelce, neboť její příčinou byla závada ve schůdnosti. Žalovaný prý neprokázal, že nebylo v mezích jeho možností tuto závadu způsobenou povětrnostními vlivy zmírnit či na ni upozornit. Z denního záznamu údržby komunikací ze dne 23. 11. 2005, kterou provádí na základě smlouvy o dílo uzavřené s žalovaným Technické služby města Frýdek-Místek, a. s., totiž nevyplývá, že by daného dne byla před vznikem úrazu prováděna jakákoliv údržba předmětné komunikace. V této souvislosti okresní soud rovněž odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007 sp. zn. 25 Cdo 2142/2005, podle něhož se správce komunikace

nemůže své odpovědnosti zprostit poukazem na uzavřenou smlouvu o dílo, na základě které byly v tomto konkrétním případě Technické služby města Frýdek-Místek, a. s., povinny udržovat místní komunikace ve vlastnictví žalovaného.

6. K odvolání žalovaného Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 18. 10. 2010 č. j. 8 Co 276/2010-161 rozsudek okresního soudu potvrdil a žalovanému uložil povinnost uhradit náklady řízení. Ztotožnil se přitom zcela jak se skutkovými východisky, tak s právním hodnocením okresního soudu. I podle krajského soudu se tedy jednalo o závadu ve schůdnosti komunikace podle ustanovení § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích ve znění k 23. 11. 2005, která byla příčinou pádu stěžovatelky a následně škody na jejím zdraví. Okresní soud správně dovedl též odpovědnost žalovaného za škodu podle § 27 odst. 3 citovaného zákona ve znění k 23. 11. 2005. Podle citovaného ustanovení vlastník místní komunikace odpovídal s výjimkou případů zde uvedených za škody, jejichž příčinou byla mimo jiné závada ve schůdnosti místní komunikace, pokud neprokázal, že nebylo v mezích jeho možností tuto závadu odstranit, zmírnit nebo na ni upozornit. Za situace, kdy bylo v řízení prokázáno, že před vznikem úrazu dne 23. 11. 2005 nebyla na předmětné komunikaci prováděna jakákoliv údržba, žalovaný neprokázal, že nebylo v mezích jeho možností závadu ve schůdnosti na předmětné komunikaci, způsobenou povětrnostními vlivy, zmírnit ani na ni předepsaným způsobem upozornit. V řízení přitom nebylo rovněž prokázáno, že by se stěžovatelka dopustila protiprávního jednání, které by bylo jednou z příčin vzniku škody. Naopak, stěžovatelka věnovala chůzi přes komunikaci náležitou pozornost a měla s ohledem na klimatické podmínky i vhodnou obuv.

7. Proti naposledy citovanému rozsudku krajského soudu podal žalovaný dovolání. Rozsudkem ze dne 25. 9. 2012 č. j. 25 Cdo 2758/2011-187 Nejvyšší soud citované rozsudky Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu ve Frýdku-Místku zrušil a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení. V rozsudku mimo jiné zdůraznil, že objektivní odpovědnost podle ustanovení § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích je spojována s takovým stavem komunikací, který tvoří závadu ve schůdnosti ve smyslu § 26 uvedeného zákona. V podstatě jde podle Nejvyššího soudu o nepředvídatelnou změnu ve schůdnosti komunikace, způsobenou vnějšími vlivy, a to o změnu natolik významnou, že chodec ani při obezřetné chůzi respektující stav komunikace či důsledky povětrnostních vlivů nemůže její výskyt předpokládat a účinně na ni reagovat. Jestliže však v daném případě podle skutkových zjištění byla příčinou pádu stěžovatelky souvislá vrstva námrazy, aniž bylo zjištěno, že šlo o změnu ve schůdnosti, kterou stěžovatelka nemohla předvídat, pak tento stav komunikace neodpovídá pojmu závada ve schůdnosti. Nemůže se tak v daném případě podle Nejvyššího soudu

jednat o objektivní odpovědnost vlastníka místní komunikace podle zákona o pozemních komunikacích, jenž je zákonem speciálním ve vztahu k úpravě náhrady škody v občanském zákoníku.

8. Po tomto zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu Okresní soud ve Frýdku-Místku rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností žalobu stěžovatelky na zaplacení částky 270 609 Kč zamítl a uložil jí zaplatit žalovanému na nákladech řízení částku 124 130 Kč. V rozsudku pak stručně uvedl, že „v dané věci nebylo možno žalobě vyhovět, neboť žalobkyně neprokázala jednotlivé atributy nároku na náhradu škody. Předně neprokázala porušení právní povinnosti žalovaným. Žalovaný při zajišťování zimní údržby v roce 2005 postupoval podle nařízení města č. 3/2003. Ulice Riegrova, na které došlo k úrazu žalobkyně, spadá podle přílohy k tomuto nařízení do II. pořadí. Podle denního záznamu z 22. 11. 2005 naposledy před úrazem sněžilo v 6.00 hod. uvedeného dne a hned uvedeného dne v době od 6.30 do 14.00 hod. byl proveden posyp solí v části - Sporilov - v níž se nachází rovněž ulice Riegrova. Žádné jiné ošetření nebylo nutné provádět, neboť dopravně-technický stav si to nevyžadoval a jedná se o ulici malé dopravní důležitosti. Žalovaný tedy splnil svoji povinnost zmírnit následky vzniklé povětrnostní situace ve lhůtě do 12 hodin podle citovaného nařízení. Žalobkyně dále neprokázala zavinění žalovaného na vzniklé škodě. Ze závěru o skutkovém stavu vyplývá, že počásí ve dnech 21. 11. až 23. 11. 2005 bylo stabilní a žalobkyně dobře úsek, po němž šla, znala. Žalobkyně sama uvedla, že vozovka byla namrzlá v celé délce, a podle názoru soudu si měla žalobkyně počínat opatrněji, a pokud viděla, že vozovka je namrzlá, neměla přes ni přecházet. Žalobkyně mohla pejska vyvenčit před domem a vrátit se zpět. Podle názoru soudu se žalobkyně převážnou měrou podílí na tom, že došlo k jejímu úrazu tím, že dostatečně neodhadla situaci a porušila svoji prevenční povinnost podle § 415 občanského zákoníku počínat si tak, aby nedošlo k poškození jejího zdraví“.

9. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Ostravě tento rozsudek okresního soudu rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností potvrdil a uložil stěžovatelce povinnost zaplatit žalobci na nákladech nalézacího řízení částku 132 470 Kč a na nákladech odvolacího řízení částku 19 440 Kč. Podle krajského soudu jsou totiž skutková zjištění okresního soudu zcela správná, a krajský soud je proto pro účely svého rozhodnutí převzal. Protože z důvodů vysvětlených ve zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu se v dané věci nejedná o závalu ve schůdnosti, a nejde tedy o objektivní odpovědnost vlastníka místní komunikace ve smyslu zákona o pozemních komunikacích, bylo na projednávaný případ nutno nahlížet z pohledu ustanovení občanského zákoníku týkajících se náhrady škody. Podle § 420 a 415 občanského zákoníku je přitom třeba zkoumat otázku zavinění. V řízení ovšem nebylo prokázáno porušení právní povinnosti

žalovaným, jakožto základního předpokladu odpovědnosti za škodu. Žalovaný totiž při zajišťování zimní údržby postupoval podle plánu zimní údržby a ve shodě s § 42 a 46 vyhlášky č. 104/1997 Sb., z nichž plán zimní údržby vychází. Jestliže z denního záznamu ze dne 22. 11. 2005 vyplývá, že naposledy před úrazem, k němuž došlo 23. 11. 2005 kolem dvacáté hodiny večerní, sněžilo v 6 hodin ráno dne 22. 11. 2005 a ihned téhož dne v době od půl sedmé ráno do dvou hodin odpoledne byl proveden posyp ulice Riegrova, pak lze i podle krajského soudu uzavřít, že si žalovaný splnil svou povinnost zmírnit následky vzniklé povětrnostní situace. Na straně žalovaného tak nelze dovést protiprávní jednání, jakožto základní předpoklad odpovědnosti za škodu, když ani nelze dovést porušení prevenční povinnosti podle § 415 občanského zákoníku. K odůvodnění výroku o nákladech řízení krajský soud dodal, že náklady zastoupení žalovaného advokátem nebyly vynaloženy neúčelně. S ohledem na povahu věci, kdy se jednalo o nárok na náhradu škody, který není běžným sporem, žalovaný podle krajského soudu nemohl využít služeb svého právního oddělení. Průběh řízení naopak svědčí pro závěr o nutnosti aktivního zastoupení žalovaného advokátem, a jak vyplývá z vyjádření žalovaného, tento nedisponuje žádným právníkem, který by se specializoval na soukromé právo.

10. O následném dovolání rozhodl Nejvyšší soud tak, že řízení o dovolání proti rozsudku okresního soudu zastavil a dovolání proti rozsudku krajského soudu odmítl, a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

11. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení a vedlejší účastník.

12. Okresní soud ve Frýdku-Místku ve svém vyjádření pouze odkázal na napadený rozsudek a sdělil, že na jeho závěrech nemá co měnit. Podobně krajský soud uvedl, že se nedopustil žádného procesního pochybení, které by ve svém důsledku znamenalo porušení ústavních práv stěžovatelky. Také Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Vyslovil přesvědčení, že své rozhodnutí dostatečně srozumitelně odůvodnil, rozhodl tedy v souladu s procesním předpisem, a jeho rozhodnutí tak neporušuje žádná ústavně chráněná práva stěžovatelky.

13. Vedlejší účastník ve svém vyjádření zejména uvedl, že pokud stěžovatelka přecházela viditelně zledovatělou vozovku za účelem vyvenčení pejska, nedostála své povinnosti účastníka provozu na pozemních komunikacích předcházet škodám. Tento princip přitom vyplývá i z ustanovení § 415 občanského zákoníku. Takovou volbu tedy lze podle vedlejšího účastníka kvalifikovat jako podcenění rizika úrazu, přičemž prý údržba místní komunikace byla provedena zcela v souladu se zimním plánem

údržby. Ta přitom není určena primárně k chůzi chodců, nýbrž pro provoz silniční dopravy. Místní komunikace v daném případě sousedí s chodníkem, jenž byl v inkriminované době udržován. Proto je ústavní stížnost zjevně neopodstatněná.

14. Za této situace, kdy účastníci ani vedlejší účastník řízení ve svých vyjádřeních neuvedli nic dalšího nad rámec napadených rozhodnutí, je Ústavní soud z důvodu hospodárnosti řízení již nezasílal k případné replice stěžovatele.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

16. Dále Ústavní soud vycházel ze skutečnosti, že při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl a že je třeba je vždy vykládat ústavně konformním způsobem. Neudržitelná je proto i aplikace práva vycházející pouze z jazykového výkladu; ten by měl sloužit v zásadě toliko k prvotnímu pochopení příslušné právní normy. K jejímu úplnému porozumění je však třeba využít další metody, jako je zejména teleologický, logický a systematický výklad, výklad *e ratione legis* atd.

17. Jednou ze situací, kdy již nelze rozhodnutí soudu považovat za spravedlivé a je nutno je označit dokonce za protiústavní, je případ [srov. k tomu např. náleží Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>], kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními, anebo z nich při žádné možné interpretaci z odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají. Takové rozhodnutí pak odporuje čl. 36 odst. 1 Listiny. Právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v sobě totiž zahrnuje i právo na racionální odůvodnění závěrů obecných soudů v jejich rozhodnutích. Pouze závěry soudu objektivně udržitelné lze považovat za výraz nezávislého rozhodování. Pokud soud své závěry racionálně obhajitelně nezdůvodní, jde o projev jeho libovůle (popř. svévole) zakládající zmíněný protiústavní stav. V tomto kontextu lze poukázat např. na náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 947/09 ze dne 17. 3. 2010 [(N 56/56 SbNU 593), část III, bod 5] nebo na náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3269/12 ze dne 25. 7. 2013 [(N 133/70 SbNU 237), část IV].

18. Konfrontuje-li Ústavní soud uvedená obecná východiska s odůvodněními napadených rozhodnutí obecných soudů, pak tato rozhodnutí neobstojí.

19. Předně je třeba vyjít z recentní – poměrně rozsáhlé – judikatury Nejvyššího soudu, jež se vztahuje právě k otázkám odpovědnosti související se sjízdností, resp. se schůdností komunikací. Sám zákon o pozemních komunikacích totiž v ustanoveních § 26 až 28 upravuje odpovědnost vlastníka místní komunikace nebo chodníku za jejich schůdnost, a to ve vztahu k tzv. závadě ve schůdnosti, popř. ve sjízdnosti. Konkrétně § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích praví, že „vlastník místní komunikace nebo chodníku odpovídá za škody, jejichž příčinou byla závada ve schůdnosti chodníku, místní komunikace nebo průjezdného úseku silnice, pokud neprokáže, že nebylo v mezích jeho možností tuto závadu odstranit, u závady způsobené povětrnostními situacemi a jejich důsledky takovou závadu zmírnit, ani na ni předepsaným způsobem upozornit“. Závadou ve schůdnosti se přitom podle § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích rozumí taková změna ve schůdnosti pozemní komunikace, kterou „nemůže chodec předvídat při pohybu přizpůsobeném stavebnímu stavu a dopravně technickému stavu a povětrnostním situacím a jejich důsledkům“. V návaznosti na zmíněnou zákonnou úpravu se např. podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010 sp. zn. 25 Cdo 1713/2008 (veškerá rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná v databázi na www.n soud.cz) závadou ve schůdnosti rozumí natolik významné zhoršení schůdnosti, že chodec ani při obezřetné chůzi respektující stav komunikace či důsledky povětrnostních vlivů nemůže takové zhoršení předpokládat a účinně na ně reagovat (srov. k tomu obdobně například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2012 sp. zn. 25 Cdo 1530/2011). Vedle této výkladové linie se Nejvyšší soud ve své judikatuře zabýval rovněž otázkou vztahu mezi objektivní odpovědností podle zákona o pozemních komunikacích (tak jak byla nastíněna výše) a obecnou občanskoprávní odpovědností podle § 420 a násl. občanského zákoníku. V rozsudku ze dne 29. 1. 2014 sp. zn. 25 Cdo 3597/2013 tak mimo jiné uvedl, že zákon o pozemních komunikacích upravující odpovědnost vlastníka (správce) komunikace za škodu je sice ve vztahu k ustanovení § 420 občanského zákoníku speciálním předpisem, to však neznamená, že není-li v konkrétním případě dána objektivní odpovědnost žalovaného města za škodu způsobenou závadou ve schůdnosti, je zároveň vyloučena jeho obecná odpovědnost za konkrétní porušení právní povinnosti. Zákon o pozemních komunikacích upravuje totiž jen objektivní odpovědnost správce komunikace za škody, jejichž příčinou byly závady ve sjízdnosti či ve schůdnosti, nikoliv obecnou odpovědnost každého za škodu vzniklou v příčinné souvislosti s porušením konkrétní právní povinnosti. Předpoklad objektivní odpovědnosti (za výsledek) a předpokla-

dy odpovědnosti obecné (za zaviněné porušení právní povinnosti) nejsou totožné a totožné nejsou ani podmínky, za nichž se lze odpovědnosti zprostit. Zkoumání podmínek odpovědnosti žalovaného podle § 420 občanského zákoníku (porušení právní povinnosti, vznik škody a vztah příčinné souvislosti mezi nimi) proto není vyloučeno (srov. k tomu též např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 1999 sp. zn. 2 Cdon 279/96 nebo rozsudek téhož soudu ze dne 27. 9. 2007 sp. zn. 25 Cdo 2142/2005).

20. Z průběhu řízení o právě projednávané věci, tak jak bylo shora rekapitulováno, je přitom na první pohled zřejmé, že okresní i krajský soud, ač věc před zrušujícím rozhodnutím Nejvyššího soudu projednávaly celkem čtyřikrát, ve svých úvahách nedostatečně hodnotily východiska již ustálené judikatury Nejvyššího soudu vážící se k objektivní odpovědnosti ve smyslu zákona o pozemních komunikacích. To se projevilo nejen v nesprávném výkladu závady schůdnosti jakožto výjimečného stavu komunikace, jenž nelze bez dalšího ztotožňovat s následím či jinými povětrnostními vlivy (resp. jejich důsledky), ale také například v tom, že okresní soud – vázán zrušovacím rozhodnutím krajského soudu – objektivní odpovědnost za závadu ve schůdnosti nazíral hlediskem spoluzavinění ve smyslu § 441 občanského zákoníku. Nicméně, a to je právě vzhledem k projednávané ústavní stížnosti určující, k pochybením majícím zmiňovaný ústavněprávní rozměr došlo i po tomto zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu.

21. Okresní soud totiž zkoumání podmínek odpovědnosti žalovaného ve smyslu § 420 a násl. občanského zákoníku (tedy porušení právní povinnosti, vznik škody a příčinná souvislost mezi nimi) provedl značně povrchně. Vlastnímu právnímu hodnocení věnoval jen několik řádek (srov. citaci v narativní části tohoto nálezu), když na druhou stranu v podstatném rozsahu převzal skutková zjištění, popsaná již v rozsudku ze dne 22. 2. 2010. Tehdy ovšem žalobnímu žádání stěžovatelky vyhověl, neboť učinil mimo jiné závěr, že stěžovatelka měla zimní obuv a přecházení věnovala náležitou pozornost. V době, kdy k úrazu stěžovatelky došlo, byla silnice na ulici Riegrova zledovatělá a bez jakékoliv údržby a chemický posyp ulice byl proveden až několik hodin po úrazu stěžovatelky. V rozsudku ze dne 8. 3. 2013 se naopak uvádí, že naposledy ve Frýdku-Místku sněžilo dne 22. 11. 2005 a ještě téhož dne byl podle záznamů žalovaného a podle výsledku svědků, již pro Technické služby města Frýdek-Místek zimní údržbu prováděli, proveden posyp solí. Okresní soud přitom výslovně uvádí, že posyp solí byl proveden v části Spořilov, „v níž se rovněž nachází ulice Riegrova“. Žádné jiné ošetření přitom podle soudu nebylo nutné provádět, protože dopravně-technický stav si to nevyžadoval a počasí bylo ve dnech 21. 11. až 23. 11. 2005 podle zpráv Českého hydrometeorologického ústavu – stanice Mošnov stabilní. Pokud tedy stěžovatelka sama podle okresního soudu uvádí, že vozovka byla po celé délce namrzlá, neměla přes ni přecházet

(sic!). Stěžovatelka se tak podle soudu převážnou měrou podílela na svém zranění, a naopak Technické služby města Frýdek-Místek postupovaly podle okresního soudu při zimní údržbě zcela podle plánu zimní údržby, vydaného ve formě nařízení samotným žalovaným.

22. Z právé uvedeného tedy podle Ústavního soudu vyplývá, že okresní soud při zkoumání odpovědnosti žalovaného neměl vůbec postaveno najisto, zda a v jakém rozsahu se skutečně – tedy nikoliv jen podle záznamu žalovaného – zimní údržba v inkriminované době na ulici Riegrova prováděla. To, že se údržba prováděla v části Spořilov, totiž ještě nic nevyovídá o údržbě ulice Riegrova, a to zvláště za situace, kdy ze samotného ústavní stížností napadeného rozsudku okresního soudu vyplývá, že údržba ulice Riegrova nebyla prováděna přesně podle mapové přílohy k plánu zimní údržby (str. 6). Okresní soud tedy na jedné straně ve svém rozhodnutí uzavírá, že ulice Riegrova byla podle jeho zjištění ošetřena jeden den před úrazem stěžovatelky v reakci na aktuální sněžení a žádné další údržby nebylo potřeba, přitom ovšem na jiném místě svého odůvodnění konstatuje, že několik hodin po úrazu stěžovatelky byl na ulici Riegrova proveden chemický posyp. Za této situace se proto nabízí otázka, proč vlastně k této údržbě místní komunikace bylo přistoupeno, když podle okresního soudu lze dovodit, že předchozí údržba byla dostatečná a počasí bylo stabilní (nově nesněžilo). Okresní soud ve svém rozsudku rovněž nevyvětluje, jaké okolnosti odůvodňovaly, že i po údržbě provedené dne 21. 11. 2005 zůstal stav vozovky zledovatělý po celé její délce, což soud vedlo k závěru, že stěžovatelka neměla vozovku na ulici Riegrova přecházet, a pokud tak učinila, v převážné míře zavinila poškození svého zdraví. Totiž sama okolnost, že se údržba vozovek na území žalovaného provádí v souladu s plánem zimní údržby (jenž má formu nařízení žalovaného) ještě nic nevyovídá o tom, zda tento plán je v souladu se zákonem a jeho prováděcím předpisem, či nikoliv. Ve vztahu k takové okolnosti však okresní soud právní hodnocení v ústavní stížností napadeném rozhodnutí provedl jen zcela okrajově, neboť toliko konstatuje, že žalovaný splnil svoji povinnost zmírnit následky vzniklé povětrnostní situace ve lhůtě dvanácti hodin. Zde je přitom třeba podle Ústavního soudu rovněž připomenout, že vyhláška č. 104/1997 Sb. stanoví jen vybrané aspekty údržby komunikací. Tedy jistě v tomto ohledu existuje dostatečný prostor pro soud, aby uvážil, zda smysl a účel předmětné úpravy byly v daném případě dostatečně naplněny.

23. S odkazem na uvedené nastal podle přesvědčení Ústavního soudu výše zmíněný stav, kdy právní závěry okresního soudu při žádné rozumné interpretaci nelze ze skutkových zjištění dovodit, ba co více, jednotlivé právní závěry si vzájemně protiřečí. Krajský soud pak v ústavní stížností napadeném rozhodnutí tuto diskrepanci nenapravil, a naopak skutková zjištění okresního soudu interpretoval souhrnně tak, že jejich význam

v jednotlivostech ještě více zkreslil. V jeho rozhodnutí je tak kupříkladu uvedeno, že se ztotožňuje se závěry okresního soudu spočívajícími ve zjištění, že dne 21. 11. 2005 byl v době od půl sedmé ráno do dvou hodin odpoledne proveden posyp ulice Riegrova, kde o den později došlo k pádu stěžovatelky. Zde ovšem Ústavní soud nepřehlédl, že okresní soud toliko vyšel z toho, že byla-li dne 22. 11. 2005 prováděna údržba komunikací v části Spořilov (obecné soudy zde mají patrně na mysli sídliště Spořilov), musela být údržba provedena právě i v ulici Riegrova.

24. Nadto krajský soud v právě projednávané věci pochybil i v tom, že i přes odkazy stěžovatelky na relevantní judikaturu Ústavního soudu přiznal žalovanému – jako statutárnímu městu – náhradu nákladů za zastoupení advokátem. Podle Ústavního soudu totiž v případě náhrady škody za úraz nastalý na komunikacích statutárního města nejde o událost natolik výjimečnou, že by i právník, jenž se na tuto oblast nespécializuje, nebyl schopen zastupovat žalované statutární město před soudem. Nebyl proto důvod přiznat žalovanému náhradu nákladů za právní zastoupení (což se ostatně konstatuje i v záhlaví citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu). V tomto směru postačuje pro stručnost poukázat na ustálenou judikaturu zdejšího soudu, podle níž právní zastoupení není účelně využíváno takovým účastníkem soudního řízení, jenž disponuje dostatečným odborným aparátem, aby byl schopen svá práva hájit i bez zastoupení advokátem. Srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. I. ÚS 1452/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 186/54 SbNU 303), nález sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349), kde Ústavní soud konstatoval, že tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud však tak učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené. V obdobném směru se Ústavní soud vyjádřil i ve svém nálezu z 23. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2984/09 (N 232/59 SbNU 365) ve vztahu ke statutárnímu městu Brnu v restitučním řízení. Zde pak výslovně uvedl, že statutární města jsou dostatečně materiálně a personálně vybavena, aby byla schopna hájit svá práva i bez zastoupení advokátem. Proto nebude-li v konkrétním případě prokázán opak, nejsou náklady statutárního města na zastoupení advokátem náklady účelně vynaloženými.

25. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, neboť shledal porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny. Protože Nejvyšší soud svým rozhodnutím porušení základních práv stěžovatelky nenapravil, přistoupil Ústavní soud ke zrušení i jeho rozhodnutí. Úkolem obecných soudů bude v dalším řízení vypořádat shora

popsané rozpory mezi skutkovými a právními závěry a znovu rozhodnout tak, aby již byly v souladu, a nikoliv v extrémním rozporu.

26. Ústavní soud rozhodl bez nařízení jednání ve smyslu ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nebylo lze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení o projednávané ústavní stížnosti žádné dokazování neprováděl.

Č. 133

K povinnosti obecného soudu odůvodnit usnesení o nepřipuštění změny žaloby

Usnesení, jímž soud nepřipustil změnu vzájemného návrhu žalovaného, které zahrnuje pouze citaci ustanovení § 169 odst. 2 občanského soudního řádu a neobsahuje ani odkaz na zákonné ustanovení, podle něhož se změna návrhu nepřipouští, ani důvod rozhodnutí, jak má na mysli § 169 odst. 2 občanského soudního řádu, není řádně odůvodněno, zakládá nepřezkoumatelnost, svědčí o libovůli v soudním rozhodování, nepřipustné v právním státě, a je porušením ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 21. července 2015 sp. zn. II. ÚS 3717/14 ve věci ústavní stížnosti Ing. Davida Vaška, zastoupeného Mgr. Michaelem Dubem, advokátem, se sídlem Na Baště sv. Jiří 7/258, 160 00 Praha 6, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 15. září 2014 č. j. 4 C 450/2003-639 o nepřipuštění rozšíření žaloby – stěžovatelova vzájemného návrhu, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníka řízení a Energie – stavební a báňská, a. s., se sídlem Vašíčkova 3081, 272 04 Kladno, zastoupené JUDr. Františkem Hrudkou, advokátem, se sídlem Vodičkova 30, 110 00 Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 15. září 2014 č. j. 4 C 450/2003-639 bylo porušeno právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 15. září 2014 č. j. 4 C 450/2003-639 se proto ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Stěžovatel se podanou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních

práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny.

2. Obvodní soud pro Prahu 5 v řízení o zaplacení částky ve výši 219 767,43 Kč s příslušenstvím usnesením ze dne 15. září 2014 č. j. 4 C 450/2003-639 nepřipustil rozšíření žaloby - vzájemného návrhu žalovaného (stěžovatele) proti žalobci. Toto usnesení nebylo odůvodněno s ohledem na znění § 169 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), neboť tímto usnesením nebylo rozhodnuto ve věci samé, povaha věci to připustila a z obsahu spisu bylo zřejmé, na základě jakých skutečností bylo rozhodnuto.

II.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení shora uvedených ústavně zaručených práv. Po stručném popisu okolností sporu [předmětem sporu je nárok na doplatek ceny stavebních prací uplatněný žalobcem (vedlejší účastníkem řízení); vzájemným návrhem se pak stěžovatel domáhá po žalobci uhrazení smluvních pokut za prodlení s odstraňováním vad] se stěžovatel věnuje pochybením, kterých se dopustil Obvodní soud pro Prahu 5. Za zásadní považuje, že soud rozhodl o nepřipustění rozšíření jeho vzájemného návrhu, aniž by však toto svoje rozhodnutí jakkoliv odůvodnil. V tom stěžovatel spatřuje porušení práva na spravedlivý proces. Zdůrazňuje, že absence odůvodnění rozhodnutí, jímž není připuštěno rozšíření návrhu, je řešena opakovaně v judikatuře Ústavního soudu [příkladmo uvádí nálezy Ústavního soudu ze dne 27. května 2014 sp. zn. IV. ÚS 2403/13 (N 107/73 SbNU 717); nálezy ze dne 9. října 2008 sp. zn. II. ÚS 801/08 (N 169/51 SbNU 79); nálezy ze dne 26. dubna 2012 sp. zn. I. ÚS 383/12 (N 93/65 SbNU 247) nebo nálezy ze dne 21. srpna 2014 sp. zn. IV. ÚS 1324/14 (N 159/74 SbNU 369)]. Pokud soud návrh stěžovatele posoudil jako změnu žaloby ve smyslu § 95 o. s. ř., aniž by však na toto ustanovení odkázal, a současně s ohledem na § 169 odst. 2 o. s. ř. svoje rozhodnutí neodůvodnil, ačkoliv usnesení o nepřipustění změny žaloby nespadá mezi výjimky v tomto odstavci taxativně uvedené, založil nepřezkoumatelnost svého rozhodnutí, a dopustil se tak svévolného jednání. Stěžovatel dále poukazuje na skutečnost, že o nepřipustění změny vzájemného návrhu bylo soudem rozhodnuto až po uplynutí více než 28 měsíců od jeho podání, přičemž ovšem Obvodní soud pro Prahu 5 v mezidobí (od podání vzájemného návrhu po rozhodnutí o jeho nepřipustění) prováděl a i nadále provádí řadu úkonů, jako by rozšíření vzájemného návrhu připuštěno bylo (např. vyměřil soudní poplatek za rozšíření protinávrhu, uskutečnil jednání ve věci samé směřující k prokázání tohoto rozšířeného vzájemného návrhu atd.). Navíc právě ona doba 28 měsíců od podání návrhu po vydání rozhodnutí má pro stěžovatele fatální následky (zejména v podobě promlčení podstatné části

nároku). V této souvislosti stěžovatel poukázal na náleze Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2002 sp. zn. IV. ÚS 157/02 (N 149/28 SbNU 347), který řeší stejnou problematiku (nepřipuštění změny žaloby po delší době od podání návrhu). Závěrem podotýká, že výsledky dosavadního řízení mohou být rovněž podkladem i pro řízení o rozšířeném nároku a jeho rozšířením nevznikne potřeba dalšího dokazování.

III.

4. Ústavní soud si vyžádal příslušný spis a vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení.

5. Obvodní soud pro Prahu 5 jako účastník řízení ve svém vyjádření k ústavní stížnosti v podstatě jenom uvedl, že důvod nepřipuštění změny návrhu je účastníkům jasný, neboť výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o nově uplatněném nároku.

6. Vedlejší účastník se ve stanovené lhůtě nevyjádřil; pouze předložil Ústavnímu soudu plnou moc k zastupování před Ústavním soudem.

7. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníka řízení neobsahovalo žádné nové informace nebo tvrzení, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat toto vyjádření k replice stěžovateli.

IV.

8. Jak již Ústavní soud mnohokrát ve svých rozhodnutích konstatoval, není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy), a nepřisluší mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů, tím spíše v případech takových usnesení obecných soudů, proti jejichž rozhodnutí v prvním stupni zákon nepřipouští opravný prostředek. Na druhé straně je nucen zdůraznit, že předpokladem respektování uvedené zásady je dodržení podmínky, že obecné soudy ve své činnosti postupují ve shodě s ústavními právy vyplývajícími z hlavy páté Listiny. Tato podmínka však v projednávaném případě podle přesvědčení Ústavního soudu splněna nebyla.

9. K otázce povinnosti soudu odůvodňovat rozhodnutí týkající se nepřipuštění změny žaloby se Ústavní soud vyjádřil v celé řadě rozhodnutí, z nichž většinu stěžovatel vyjmenovává v ústavní stížnosti [viz např. náleze ze dne 9. října 2008 sp. zn. II. ÚS 801/08 (N 169/51 SbNU 79), náleze ze dne 26. dubna 2012 sp. zn. I. ÚS 383/12 (N 93/65 SbNU 247), náleze ze dne 7. května 2013 sp. zn. I. ÚS 4181/12 (N 79/69 SbNU 329), náleze ze dne 27. května 2014 sp. zn. IV. ÚS 2403/13 (N 107/73 SbNU 717)]. Ústavní soud nemá důvod svoji rozhodovací praxi ani ve stávající věci měnit a od závěrů obsažených v citovaných rozhodnutích se jakýmkoliv způsobem odchýlovat, a proto na ně v podrobnostech odkazuje.

10. Obvodní soud pro Prahu 5 v dané věci nepřipustil změnu žalobního návrhu, resp. změnu protinávrhu stěžovatele (pravděpodobně)

s odkazem na § 95 odst. 2 o. s. ř. (ovšem odkaz na toto ustanovení není v napadeném rozhodnutí uveden), přičemž svoje rozhodnutí neodůvodnil s odkazem na § 169 odst. 2 o. s. ř. Citované ustanovení ve větě první upravuje výjimky z povinnosti řádného odůvodnění (mezi které ovšem nepatří usnesení o nepřipuštění změny žaloby). Podle § 169 odst. 2 věty druhé o. s. ř. odůvodnění nemusí obsahovat rovněž usnesení, kterým bylo rozhodnuto nikoli ve věci samé, připouští-li to povaha této věci a je-li z obsahu spisu zřejmé, na základě jakých skutečností bylo rozhodnuto; v tomto případě se ve výroku usnesení uvedou zákonná ustanovení, jichž bylo použito, a důvod rozhodnutí. Obsah odůvodnění nemeritorních usnesení není předepsán. Postačuje proto, aby v něm soud uvedl jen základní důvody, které vedly k přijetí usnesení a které jsou způsobitelné výrok usnesení srozumitelně a přezkoumatelným způsobem vysvětlit (srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1137).

11. Obvodní soud pro Prahu 5 v napadeném usnesení pouze odcitoval znění § 169 odst. 2 o. s. ř. a následně ve vyjádření k ústavní stížnosti pak uvedl, že důvod nepřipuštění změny návrhu musel být účastníkům řízení jasný, neboť výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o nově uplatněném nároku. Takové odůvodnění, které ani neobsahuje odkaz na zákonné ustanovení, podle něhož se návrhu na změnu rozhodnutí nevyhovuje, a neobsahuje ani důvod rozhodnutí, jak má na mysli § 169 odst. 2 o. s. ř., ovšem nepředstavuje s ohledem na výše citovanou judikaturu řádné odůvodnění.

12. Uvedeným postupem Obvodního soudu pro Prahu 5 tak došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Právo na spravedlivý proces v sobě totiž zahrnuje povinnost obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí. Absence řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů pak zakládá nepřezkoumatelnost těchto rozhodnutí a zpravidla i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje [obdobně viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 183/03 ze dne 14. září 2005 (N 175/38 SbNU 399), sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. října 2006 (N 175/43 SbNU 17), usnesení sp. zn. III. ÚS 529/06 ze dne 22. března 2007 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), nález sp. zn. I. ÚS 2568/07 ze dne 23. ledna 2008 (N 20/48 SbNU 213)]. Přitom však postačuje uvedení základních důvodů, které obecný soud vedly k přijetí rozhodnutí a které jsou způsobitelné jeho výrok srozumitelně a přezkoumatelným způsobem vysvětlit.

13. Závěrem Ústavní soud podotýká, že důvodem pro zrušení ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí bylo toliko procesní pochybení

Obvodního soudu pro Prahu 5 spočívající v absenci odůvodnění rozhodnutí o nepřipuštění změny protinávrhu podaného stěžovatelem. Samotné posouzení otázky, zda jsou dány důvody pro připuštění či nepřipuštění změny (rozšíření) žaloby či vzájemného návrhu, zůstává věcí obecného soudu a Ústavní soud do této kompetence nikterak nezasahuje.

14. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížností stěžovatele vyhověl a napadené usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 134

K promlčení nároku na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v soudním řízení

Ústavní soud již v minulosti opakovaně uzavřel, že nezávislost soudního rozhodování se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu vyplývající z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy.

Ústavní soud se proto nemohl ztotožnit se závěrem odvolacího soudu, že stěžovatelé v rámci svého podání návrh na předběžné projednání nároku na přiznání zadostiučinění za nepřiměřenou délku rozvodového řízení vůbec nepodali (k takovému závěru ve svém rozhodnutí ostatně nedošel ani soud prvního stupně). Tento závěr odvolacího soudu pak Ústavní soud považuje za formalistický výklad podání stěžovatelů, který z hlediska ústavnosti nelze aprobovat.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 23. července 2015 sp. zn. II. ÚS 3496/13 ve věci ústavní stížnosti 1. Jany Krátké, 2. Libora Voleského, 3. Bronislava Krátkého a 4. Jana Krátkého, zastoupených Mgr. Veronikou Urbánkovou, advokátkou, se sídlem v Brně, Hradiska 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2013 č. j. 30 Cdo 2308/2012-212, kterým bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 4. 1. 2012 č. j. 44 Co 375/2010-188, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 21. 5. 2010 č. j. 20 C 110/2007-132 o zamítnutí žaloby, kterou se stěžovatelé domáhali přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v řízení o rozvod manželství a řízení o výchově a výživě nezletilého.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2013 č. j. 30 Cdo 2308/2012-212 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 4. 1. 2012 č. j. 44 Co 375/2010-188 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2013 č. j. 30 Cdo 2308/2012-212 a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 4. 1. 2012 č. j. 44 Co 375/2010-188 se proto ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 18. 11. 2013 a doplněnou podáním ze dne 23. 1. 2014, která splňuje procesní náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelé domáhali zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jejich právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II.

2. Stěžovatelé se svou žalobou domáhali, aby České republice – Ministerstvu spravedlnosti (zde vedlejší účastník) byla uložena povinnost uhradit každému ze stěžovatelů 1, 2 a 4 částku ve výši 2 000 000 Kč a stěžovateli 3 částku ve výši 850 000 Kč představující přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, která měla být stěžovatelům způsobena nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, spočívajícím v tom, že řízení o rozvod manželství a řízení o výchově a výživě tehdy nezletilého stěžovatele 2 trvala nepřiměřeně dlouho (více než 12 let).

3. O žalobě bylo rozhodnuto rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 21. 5. 2010 č. j. 20 C 110/2007-132 tak, že žaloba byla zamítnuta. V odůvodnění soud prvního stupně uvedl, že stěžovatelé požadovali náhradu nemajetkové újmy, která jim byla způsobena nepřiměřenou délkou opatrovnického řízení k tehdy nezletilému stěžovateli 2 a délkou řízení o rozvod manželství stěžovatelky 1. Předmětné opatrovnické řízení bylo pravomocně skončeno dne 29. 6. 2005, řízení o rozvod manželství pak dne 29. 11. 2006. Vzhledem ke skutečnosti, že žaloba stěžovatelů na náhradu nemajetkové újmy ve smyslu § 31a zákona č. 82/1998 Sb. byla podána až dne 4. 6. 2007, a dále s přihlédnutím k procesní obraně vedlejšího účastníka pak soud prvního stupně uzavřel, že nárok stěžovatelů je promlčen, neboť byl u soudu uplatněn až po uplynutí zákonem stanovené šestiměsíční lhůty (§ 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.). Ve vztahu ke stěžovatelům 3 a 4 pak uvedl, že tito navíc nebyli účastníky předmětných řízení, s přihlédnutím k čemuž uzavřel, že jejich nárok je třeba zamítnout též z důvodu nedostatku jejich aktivní legitimity.

4. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 4. 1. 2012 č. j. 44 Co 375/2010-188 potvrzeno, byť odvolací soud dospěl k závěru o nedůvodnosti žaloby zčásti z jiných důvodů než soud prvního stupně. Odvolací soud uvedl, že stěžovatelé se svou žalobou domáhali přiznání přiměřeného zadostiučinění za nepřiměřenou délku celkem tří řízení vedených u Městského soudu v Brně, a to řízení o úpravu výchovy a výživy k tehdy nezletilému stěžovateli 2, jež bylo vedeno pod sp. zn. 40 Nc 89/94, řízení o rozvod manželství stěžovatelky 1, jež bylo vedeno pod sp. zn. 16 C 114/94, a konečně též řízení vedeného pod sp. zn. 23 P 16/2004, v jehož rámci bylo dle odvolacího soudu dále třeba rozlišovat dvě řízení, a to řízení o úpravě rodičovské zodpovědnosti stěžovatelky 1 k nezletilému stěžovateli 2 pro dobu po rozvodu a řízení o zákazu (či nové úpravě) styku otce s nezletilým stěžovatelem 2. Odvolací soud pak ve vztahu k jednotlivým řízením uzavřel následující.

5. Ve vztahu k prvně zmíněnému řízení o úpravu výchovy a výživy k tehdy nezletilému stěžovateli 2, jež bylo vedeno pod sp. zn. 40 Nc 89/94, odvolací soud uvedl, že toto řízení bylo pravomocně ukončeno již rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 22. 11. 2002, který nabyl právní moci dne 28. 1. 2003, tedy ještě před účinností zákona č. 160/2006 Sb., který zakotvil možnost domáhat se přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem. Odvolací soud pak s přihlédnutím k čl. II přechodných ustanovení k zákonu č. 160/2006 Sb. uzavřel, že nárok na odškodnění ve formě přiměřeného zadostiučinění je promlčen, resp. nevznikl, neboť žádným ze stěžovatelů nebyla podána stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“).

6. Ve vztahu k řízení o rozvod manželství stěžovatelky 1, jež bylo vedeno pod sp. zn. 16 C 114/94, odvolací soud uvedl, že toto řízení bylo pravomocně ukončeno rozsudkem Krajského soudu v Brně, který nabyl právní moci dne 29. 11. 2006. Žaloba na náhradu škody byla stěžovateli podána dne 4. 6. 2007, tedy krátce po uplynutí šestiměsíční lhůty dle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., která skončila dne 30. 5. 2007. Vzhledem k právě uvedenému a dále k tomu, že stěžovatelé v mezidobí svým podáním ze dne 20. 2. 2007 uplatnili své nároky u vedlejšího účastníka, který tyto nároky odmítl přípisem ze dne 18. 4. 2007, bylo z pohledu odvolacího soudu pro posouzení včasnosti žaloby na náhradu nemajetkové újmy v této části rozhodné, zda stěžovatelé svým přípisem ze dne 20. 2. 2007 skutečně vedlejšího účastníka požádali o předběžné projednání nároku na přiznání zadostiučinění za nepřiměřenou délku rozvodového řízení stěžovatelky 1, a zda tedy došlo ke stavení běhu promlčecí doby dle § 35 zákona č. 82/1998 Sb., či nikoli. Odvolací soud pak uzavřel, že stěžovatelé tento svůj nárok v rámci žádosti o předběžné projednání neuplatnili, a ke stavení běhu promlčecí doby tedy dojít nemohlo.

7. Jde-li konečně o řízení, jež bylo vedeno pod sp. zn. 23 P 16/2004, pak odvolací soud uzavřel, že v jeho rámci je třeba rozlišovat dvě řízení, a to řízení o úpravě rodičovské zodpovědnosti stěžovatelky 1 k nezletilému stěžovateli 2 pro dobu po rozvodu a řízení o zákazu (či nové úpravě) styku otce s nezletilým stěžovatelem 2.

8. Prvně uvedené řízení bylo dle názoru odvolacího soudu ukončeno rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 31. 5. 2005, který nabyl ve výroku o úpravě rodičovské zodpovědnosti pro dobu po rozvodu právní moci dne 29. 6. 2005. I v tomto případě došlo podle odvolacího soudu k pravomocnému skončení řízení ještě před účinností zákona č. 160/2006 Sb., a proto ve smyslu čl. II přechodných ustanovení k tomuto zákonu je nárok na odškodnění ve formě přiměřeného zadostiučinění promlčen, resp. nevznikl, neboť žádným ze stěžovatelů nebyla podána stížnost k ESLP.

9. Posléze uvedené řízení, tj. řízení o zákazu (či nové úpravě) styku otce s nezletilým stěžovatelem 2 pak bylo dle odvolacího soudu definitivně ukončeno až rozhodnutím Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2006 a tento nárok tedy promlčen není. Odvolací soud však ve vztahu k tomuto řízení dospěl k závěru, že v jeho rámci (s ohledem na průběh tohoto řízení) nebylo porušeno právo účastníků na vydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

10. Rozhodnutí odvolacího soudu stěžovatelé napadli dovoláním, které bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2013 č. j. 30 Cdo 2308/2012-212 odmítnuto, neboť dovolací soud neshledal, že by dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu mělo po právní stránce zásadní význam ve smyslu § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 12. 2012.

III.

11. Rozhodnutí soudů všech stupňů stěžovatelé napadli ústavní stížností. V ní namítli, že soud prvního stupně porušil ustanovení § 35 zákona č. 82/1998 Sb., odvolací soud nerespektoval rozhodnutí ESLP a dovolací soud nerespektoval své stanovisko ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010 týkající se otázky skončení řízení ve smyslu § 32 odst. 3 věty druhé zákona č. 82/1998 Sb. Uvedli, že soudy měly při posuzování včasnosti jimi uplatněného nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou jim v důsledku nepřiměřeně dlouhého řízení o úpravě rodičovské zodpovědnosti k nezletilému a nepřiměřeně dlouhého řízení o rozvod manželství přihlídnout též k řízení o ústavní stížnosti Evžena Voleského, což se však nestalo.

IV.

12. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřily Nejvyšší soud a Městský soud v Brně a dále Ministerstvo spravedlnosti coby vedlejší účastník řízení před Ústavním soudem.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 17. 3. 2014 uvedl, že nemá za to, že by jím vydaným rozhodnutím byla porušena ústavním pořádkem chráněná práva stěžovatelů, a proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost (pokud ji neodmítne) zamítl.

14. Městský soud v Brně ve svém vyjádření ze dne 17. 3. 2014 pouze uvedl, že se ztotožňuje se závěry vyslovenými v rozhodnutích odvolacího i dovolacího soudu a navrhuje, aby Ústavní soud návrh stěžovatelů odmítl.

15. Ministerstvo spravedlnosti ve vyjádření ze dne 13. 3. 2014 uvedlo, že má za to, že napadená rozhodnutí netrpí žádnými vadami, jsou věcně správná a jejich prostřednictvím nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů.

16. Stěžovatelé svého práva repliky k výše uvedeným vyjádřením nevyužili.

V.

17. Ústavní soud po prostudování ústavní stížnosti, jí napadených rozhodnutí, vyjádření účastníků řízení, jakož i spisového materiálu, který si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, byť z jiných než stěžovateli namítaných důvodů.

18. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností, do níž je oprávněn v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím soudů porušena stěžovatelova základní práva chráněná ústavním pořádkem České republiky.

19. Ústavní soud již v minulosti opakovaně uzavřel, že nezávislost soudního rozhodování se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesně-právním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, vyplývající z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 občanského soudního řádu), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 občanského soudního řádu [srov. nálezn. sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)]. Z odůvodnění rozhodnutí musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy existují výrazné rozpory mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními nebo kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají,

je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. náleží sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), náleží sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95) nebo náleží sp. zn. III. ÚS 1604/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 78/73 SbNU 387), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>].

20. Závěr o existenci výrazných rozporů mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními, resp. jejich právním hodnocením, pak Ústavní soud učinil i v nyní posuzované věci, a to pokud jde o závěr odvolacího soudu o promlčení práva stěžovatelů na přiměřené zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení o rozvod stěžovatelky 1, vedeného Městským soudem v Brně pod sp. zn. 16 C 114/94 (viz bod 6).

21. Jak již bylo uvedeno výše, odvolací soud ve vztahu k tomuto nároku stěžovatelů uzavřel, že právo stěžovatelů domáhat se poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za délku tohoto řízení je promlčeno, neboť toto řízení bylo pravomocně skončeno dne 29. 11. 2006, přičemž stěžovatelé své právo u soudu uplatnili až dne 4. 6. 2007, tedy těsně po uplynutí zákonem stanovené šestiměsíční lhůty. Odvolací soud v tomto bodě přitom označil za rozhodné pro posouzení včasnosti žaloby stěžovatelů to, zda stěžovatelé v rámci svého podání ze dne 20. 2. 2007 adresovaného vedlejšímu účastníku tohoto požádali o předběžné projednání nároku na přiměřené zadostiučinění rovněž za nepřiměřenou délku řízení o rozvod stěžovatelky 1, a zda tedy v důsledku tohoto podání došlo ke stavení běhu promlčecí doby ve smyslu § 35 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., či nikoli. Odvolací soud pak s odkazem na obsah žádosti stěžovatelů o předběžné projednání jejich nároku uzavřel, že „je zcela zřejmé, že žalobci podáním ze dne 20. 2. 2007 návrh na předběžné projednání nároku na přiznání zadostiučinění za nepřiměřenou délku rozvodového řízení a) žalobkyně vůbec nepodali, neboť v tomto podání není toto řízení vůbec zmíněno (resp. je zmíněno pouze podání návrhu na rozvod v roce 1994) a zcela zjevně, vzhledem k obsahu tohoto podání, je vznesen požadavek na přiznání přiměřeného zadostiučinění za délku opatrovnických řízení ...“ (viz str. 4–5 rozsudku odvolacího soudu).

22. Právě citovaný závěr přitom dle názoru Ústavního soudu nemá oporu ve spisovém materiálu. Ústavní soud se předně nemohl ztotožnit s tvrzením odvolacího soudu, že řízení o rozvod manželství není v rámci žádosti stěžovatelů o předběžné projednání jejich nároku ze dne 20. 2. 2007 vůbec zmíněno, resp. že v rámci tohoto podání je zmíněno pouze podání návrhu na rozvod v roce 1994. Ústavní soud je naopak nucen konstatovat, že řízení o rozvod manželství stěžovatelky 1 je v rámci předmětného podání zmiňováno hned několikrát. Kromě úvodní zmínky o zahájení rozvodového řízení, kterou v rámci svého rozhodnutí jako jedinou reflektoval též odvolací soud, je v rámci předmětného podání dále konstatováno, že

„k vydání konečného rozhodnutí ve věci péče o nezletilého Libora Voleského ... došlo až po uplynutí 12 let od podání návrhu a stejnou dobu trvalo i řízení o rozvod manželství Jany Voleské a Evžena Voleského“. Za zmínku však stojí především závěrečná část předmětného podání, v jejímž rámci stěžovatelé uvádí, v čem spatřují vznik nemajetkové újmy, která jim měla v důsledku nepřiměřené délky předmětných soudních řízení vzniknout. Stěžovatelka 1 pak ke vzniku jí tvrzené závažné nemajetkové újmy uvádí mj. následující: „Navíc skutečnost, že řízení o rozvod manželství s Evženem Voleským bylo pravomocně rozvedeno až dne 29. 11. 2006 rozsudkem Krajského soudu v Brně sp. zn. 21 Co 127/2006, znemožňovala paní Janě Voleské dlouhá léta uzavřít manželství s jejím druhem panem Bronislavem Krátkým, se kterým žije ve společné domácnosti již od roku 1995, a který je biologickým otcem jejího druhého syna ...“ Rovněž ve vztahu ke stěžovateli 3 je vznik nemajetkové újmy odvozován (výlučně) od délky rozvodového řízení, když v rámci předmětného podání je uvedeno, že „obdobně jako u paní Jany Voleské byla nečinností státních orgánů způsobena nemajetková újma také jejímu dlouholetému druhovi panu Bronislavu Krátkému, a to z důvodu již zmíněné nemožnosti uzavřít manželství s paní Janou Voleskou“. Vznik žalované nemajetkové újmy je právě od délky řízení o rozvod manželství (nikoli tedy od délky opatrovníckého řízení vztahujícího se ke stěžovateli Liboru Voleskému) odvozován rovněž, jde-li o stěžovatele 4, když v rámci podání adresovaného vedlejšímu účastníku je uvedeno též to, že „v důsledku nečinnosti státních orgánů vznikla závažná nemajetková újma také nezletilému Janu Krátkému, který je synem paní Jany Voleské a pana Bronislava Krátkého, neboť v důsledku toho, že pan Evžen Voleský se opakovaně odmítal podrobit testům na určení otcovství, byl mnoho let za otce nezletilého Jana Krátkého považován Evžen Voleský, a to i přesto, že je to z biologického hlediska vyloučeno“.

23. Vzhledem k výše uvedenému a dále k tomu, že tři ze stěžovatelů v rámci podání ze dne 20. 2. 2007 odvozují vznik jimi tvrzené nemajetkové újmy právě od rozvodového řízení stěžovatelky 1, přičemž stěžovatelé 3 a 4 tuto nemajetkovou újmu odvozují výlučně jen od tohoto řízení, nikoli od řízení v opatrovnícké věci týkající se stěžovatele 2, se Ústavní soud nemohl ztotožnit se závěrem odvolacího soudu, že stěžovatelé v rámci tohoto podání návrh na předběžné projednání nároku na přiznání zadostiučinění za nepřiměřenou délku rozvodového řízení vůbec nepodalí (k takovému závěru ve svém rozhodnutí ostatně nedošel ani soud prvního stupně). Tento závěr odvolacího soudu pak Ústavní soud považuje za formalistický výklad podání stěžovatelů ze dne 20. 2. 2007, který z hlediska ústavnosti nelze aprobovat, byť lze připustit, že stěžovatelé mohli své nároky v rámci předmětné žádosti o předběžné projednání věci specifikovat pregnantněji.

24. Jde-li o ústavní stížnosti napadené rozhodnutí dovolacího soudu, pak Ústavní soud uvádí, že jestliže dovolací soud za výše popsané situace odmítl dovolání stěžovatelů, je třeba konstatovat, že ani Nejvyšší soud nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatelů (čl. 4 Ústavy), která není vyhrazena toliko Ústavnímu soudu, nýbrž i soudům obecným, a ani v této oblasti by proto Ústavní soud neměl roli Nejvyššího soudu nahrazovat.

VI.

25. Ústavní soud tak shrnuje, že neopodstatněnou a nezákonnou akceptací námitky promlčení, resp. nepřihlédnutím ke stavení běhu promlčecí doby odvolací soud zatížil své rozhodnutí extrémním nesouladem mezi provedenými důkazy a učiněnými skutkovými zjištěními, resp. z nich vyvozenými právními závěry. Tím se odvolací soud dopustil nepřípustné svévole zakládající porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [obdobně viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3571/10 ze dne 12. 5. 2011 (N 91/61 SbNU 415) nebo nález sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>]. Porušení práva stěžovatelů na spravedlivý proces se následně dopustil též dovolací soud, pokud toto pochybení odvolacího soudu neopravil, čímž nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatelů.

26. V rozsahu, ve kterém ústavní stížnost směřovala proti rozhodnutím odvolacího soudu a dovolacího soudu, ji proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona tato rozhodnutí zrušil (výrok II), a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 zákona o Ústavním soudu). Úkolem odvolacího soudu bude v dalším řízení věc znovu posoudit, přičemž odvolací soud bude vázán právním názorem Ústavního soudu stran běhu a stavení promlčecí doby ve vztahu k nároku stěžovatelů na přiměřené zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení o rozvod stěžovatelky 1. Ústavní soud však tímto rozhodnutím nijak nepředjímá výsledek dalšího řízení, neboť bude pouze věcí odvolacího soudu, aby v dalším řízení posoudil otázku naplnění podmínek pro přiznání přiměřeného zadostiučinění za délku řízení o rozvod manželství stěžovatelky 1, příp. též otázku aktivní legitimace stěžovatelů k podání předmětné žaloby.

27. Ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně ovšem Ústavní soud nepřistoupil, neboť neshledal, že by v rámci řízení před soudem prvního stupně či v důsledku jeho rozhodnutí došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů. Ústavní soud má navíc za to, že případná pochybení soudu prvního stupně mohou být korigována v rámci odvolacího, případně dovolacího řízení. Ve vztahu k tomuto rozsudku proto Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl (výrok III).

Č. 135

K zásadě presumpce nevinny a k dokazování v trestním řízení

Stěžovatel byl zadržen na základě iniciativy osoby, kterou obecné soudy následně odmítly vyslechnout, byť její výslech stěžovatel opakovaně navrhoval. Tento fakt však podstatně snižuje důkazní sílu jediného přímého usvědčujícího důkazu, kterým je výpověď poškozeného. Za této situace se orgány činné v trestním řízení měly náležitě věnovat zjišťování dalších přímých či nepřímých důkazů, které by podporovaly závěr o tom, že pachatelem skutku byl stěžovatel.

Je třeba trvat na náležitém zjištění naplnění všech znaků zákonné konstrukce trestného činu podvodu. Z tohoto pohledu odůvodnění odsuzujícího rozsudku není možné označit za přesvědčivé, neboť zvážením všech okolností případu nelze bez pochybností dovést jednoznačný soulad mezi zjištěným skutkovým stavem a z něj vyvozenými právními závěry.

Ústavní soud dospěl k závěru, že provedeným dokazováním nebylo prokázáno jednoznačně a s nejvyšším stupněm jistoty, že se stěžovatel dopustil jednání, které mu je kladeno obžalobou za vinu. Ve věci tudíž došlo k porušení práva být stíhán jen zákonným způsobem podle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny základních práv a svobod a zásady presumpce nevinny ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny, neboť vzniklé pochybnosti bylo třeba vyložit ve prospěch stěžovatele.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 30. července 2015 sp. zn. I. ÚS 1095/15 ve věci ústavní stížnosti L. R., zastoupeného JUDr. Matoušem Jírou, advokátem, se sídlem v Praze 1, 28. října 1001/3, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. června 2014 č. j. 5 T 122/2013-133, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. října 2014 č. j. 61 To 346/2014-172 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2015 č. j. 8 Tdo 38/2015-23, jimiž byl stěžovatel uznán vinným přečinem podvodu.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. června 2014 č. j. 5 T 122/2013-133 a usnesením Městského soudu v Praze ze dne

21. října 2014 č. j. 61 To 346/2014-172 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo být stíhán jen zákonným způsobem podle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny základních práv a svobod a zásada *in dubio pro reo* vyplývající z presumpce neviný zakotvené v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. června 2014 č. j. 5 T 122/2013-133, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. října 2014 č. j. 61 To 346/2014-172 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2015 č. j. 8 Tdo 38/2015-23 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť jimi mělo být porušeno jeho ústavně zaručené právo garantované čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a z vyžádaného spisového materiálu, byl stěžovatel rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. 6. 2014 č. j. 5 T 122/2013-133 uznán vinným přečinem podvodu podle § 209 odst. 1 trestního zákoníku, za nějž mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání deseti měsíců, jehož výkon byl dle § 81 odst. 1, § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání dvou let, dále mu byl uložen peněžitý trest ve výši dvaceti denních sazeb se stanovením jedné denní sazby ve výši 500 Kč, celkem ve výši 10 000 Kč s uložením náhradního trestu odnětí svobody ve výměře jednoho měsíce a trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu směnárenské činnosti na dobu dvou let. Soud stěžovateli uložil povinnost zaplatit náhradu škody poškozenému.

3. Uvedeného přečinu se stěžovatel podle skutkových zjištění soudu prvního stupně dopustil tím, že dne 22. 6. 2013 ve 13:00 hodin v Praze 1, v ulici Mostecká, oslovil poškozeného Kashmira Khatkura Singha, turistu, s nabídkou směny finanční hotovosti, kdy se dohodli na směně finanční hotovosti ve výši 300 euro za částku ve výši 8 400 Kč (dle sjednaného kurzu 28 Kč za 1 euro), kdy mu poškozený předal finanční hotovost ve výši 300 euro a poškozenému předal svazek bankovek, kdy na vrchu byla jedna bankovka v nominální hodnotě 100 Kč a pod touto bankovkou byla částka ve výši 8 000 BYR (běloruských rublů), a uvedl tak poškozeného v omyl, že

mu předává částku ve výši 8 400 Kč, a takto jednal v úmyslu uvést poškozeného v omyl, a způsobit mu tak škodu, a svým jednáním způsobil poškozenému škodu ve výši 7 740 Kč.

4. Stěžovatel napadl citovaný rozsudek okresního soudu odvoláním. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 21. 10. 2014 soud zrušil napadený rozsudek ve výroku, jímž soud stěžovateli uložil trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu směnářské činnosti na dobu dvou let, neboť, zkráceně řečeno, se trestné činnosti nedopustil v souvislosti se směnářskou činností, kterou jinak legálně provozuje. V ostatním zůstal napadený rozsudek nezměněn.

5. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud odmítl podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu s odůvodněním, že dovolání bylo podáno z jiného důvodu, než jaký je uveden v § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu.

II.

6. V odůvodnění ústavní stížnosti stěžovatel rekapituluje průběh trestního řízení před obecnými soudy s odvoláním se na porušení základních zásad trestního řízení a jím tvrzený zásah do jeho ústavně zaručených práv. Stěžovatel shodně se svou obhajobou v trestním řízení tvrdí, že je nevinný a že se žádného trestného jednání nedopustil. Stěžovatel označuje za nesprávná skutková zjištění obecných soudů, jež dospěly k rozhodnutí o jeho vině přesto, že již v průběhu trestního řízení poukazoval na nepřesnosti a rozpory ve výpovědích svědků.

7. Tvrdí, že byl odsouzen toliko na základě výpovědi poškozeného Kashmira Khatkura Singha a tvrzení jeho zetě Satpaula Sandhu, kteří jej označili za pachatele. Označení proběhlo tak, že se oba dne 23. 6. 2013 za účasti Policie České republiky (dále jen „policie“) dostavili do stěžovatelovy směnárny a obvinili jej, že předchozí den poškozeného na ulici podvedl při výměně peněz. Stěžovatelovy návrhy podporující jeho verzi průběhu skutkového děje policejní orgány v přípravném řízení nezajistily, případně obecné soudy zamítly. Jedná se zejména o kamerové záznamy z místa činu a vyžádání záznamů směrových vysílačů signálu mobilní sítě o pohybu telefonu a SIM karty stěžovatele a odborné vyjádření z oboru daktyloskopie, ke zjištění, zda stěžovatel s předmětnými bankovkami disponoval. Stěžovatel připomíná, že se orgány činné v trestním řízení nikdy blíže nezajímaly o existenci předmětných běloruských rublů, které by měly být stěžejním důkazem. Stěžovatel dále v rámci svého odvolání navrhol provést výslech svědka Satpaula Sandhu, zetě poškozeného. Odvolací soud se však tímto návrhem nikterak nezabýval. Toliko v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že není důvod jej vyslýchat, neboť důkazní situace je jednoznačná.

8. Stěžovatel tvrdí, že byl odsouzen na základě jediného usvědčujícího důkazu - výpovědi poškozeného. Svědkové Hána a Marek -

policisté – a svědkyně Nováková – tlumočnice – mohou vypovědět pouze o tom, že poškozený a jeho zeť stěžovatele v jeho směnárně označili. Hlavní svědek – poškozený – navíc u hlavního líčení vypovídal z převážné části jenom o tom, co mu řekl jeho zeť, který měl údajně stěžovatele v pizzerii spatřit a poznat. Svědecká výpověď samotného zetě však nebyla soudem nikdy provedena. Mohl by přitom popsat okolnosti, za jakých stěžovatele v pizzerii poznal.

9. K výpovědi svědkyně Eleny Paladi – zaměstnankyně stěžovatele – která dle názoru obecných soudů v mnoha směrech nepodporuje výpověď stěžovatele, připomíná, že tato v průběhu hlavního líčení uvedla, že v den, kdy došlo k zadržení stěžovatele, přišel ráno muž s paní, přičemž peníze nevyměnili a odešli. Později se objevil znovu poškozený se špatnými penězi a chtěl je vyměnit, na což mu svědkyně sdělila, že tyto peníze (běloruské rubly) nemění. Následně pán odešel. Následně přišel do směnárny jiný pán – zeť poškozeného, který se ptal na stěžovatele. Svědkyně mu sdělila, že přijde za chvíli. Následně přišel pán, který stěžovatele hledal, s poškozeným a s policií. Její výpověď je však v rozporu s výpovědí poškozeného, který uvedl, že v den zadržení stěžovatele přišel do stěžovatelovy směnárny až s policií. Z výpovědi navíc vyplývá, že směnárnu uvedený den navštívil i zeť poškozeného, který se na stěžovatele ptal. Není přitom jasné, jak mohl tento muž vědět (za předpokladu, že nebyl někým naveno) o tom, že stěžovatel, jakožto neznámý pachatel z ulice, je právě nadřizovým svědkyně. Uvedenými rozpory se však obecné soudy zcela odmítly zabývat. Závěr soudu prvního stupně, že výpověď svědkyně nepotvrzuje jeho tvrzení, se stěžovatel snaží zpochybnit objasněním údajného nedorozumění v časových obdobích, na něž soud své dotazy směřoval. Odvolací soud údajně zcela ignoroval skutečnost, že na seznamu věcí, které měl stěžovatel u sebe v době zadržení, nefigurují žádné peníze cizí měny, tedy ani žádné běloruské rubly, a že ani v jeho směnárně v tuto dobu tato měna nalezena nebyla.

10. Podle názoru stěžovatele obecné soudy porušily princip presumpce nevin. Uvedené podle názoru stěžovatele dokládá i domněnka, kterou odvolací soud uvedl v odůvodnění napadeného usnesení, totiž že se stěžovatel ve směnárenské činnosti vyzná a sám připustil, že jsou mu známy podvody s běloruskými rubly, a proto tyto své znalosti mohl jistě využít. Stěžovatel dodává, že fakt, že je alžírské státní příslušnosti neopravňuje orgány činné v trestním řízení postupovat s daleko menší pečlivostí, než je běžné.

11. Stěžovatel poukazuje i na průběh veřejného zasedání o odvolání, kdy ihned po přednesu odvolání obhajobou, v němž bylo navrženo provedení nového důkazu, soud, aniž by se k důkazu vyjádřil, vyzval obhajobu k přednesení závěrečného návrhu. Závěrečný návrh byl tak obhajobou

přednesen před vyjádřením státního zástupce k němu a před jeho závěrečným návrhem, tedy v rozporu s trestním řádem.

III.

12. Ústavní soud si dle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyžádal vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 1, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud dále vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 5 T 122/2013.

13. Obvodní soud pro Prahu 1 ve svém vyjádření plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

14. Městský soud v Praze rovněž odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. K námitkám týkajícím se průběhu veřejného zasedání o odvolání uvedl, že podle jeho názoru postupoval zcela v souladu s ustanovením § 235 trestního řádu. Obhájci stěžovatele i stěžovateli soud dal prostor přednést odvolání, jak je patrné z přiloženého CD. Vzhledem k tomu, že obhájce při přednesu odvolání opakoval po několikáté tytéž skutečnosti, soud jej na to upozornil. Posouzení návrhů na provedení nových důkazů je věcí odvolacího soudu. O návrhu může rozhodnout po tiché poradě bez přerušení jednání nebo až při poradě senátu po přerušení jednání. V posuzované věci soud ponechal rozhodnutí o předmětném návrhu na doplnění dokazování do porady senátu po přerušení veřejného zasedání, a proto byl obhájce v souladu s ustanovením § 235 odst. 1 trestního řádu vyzván, aby přednesl svůj návrh spolu se závěrečným návrhem. Soud se rozhodl žádné důkazy neprovádět, pro postup podle § 235 odst. 3 trestního řádu proto nebyl důvod. Odvolací soud je přesvědčen, že jeho postupem k dotčení stěžovatelových práv nedošlo. Závěrem připomíná, že odvolací soud výrok o trestu změnil ve prospěch stěžovatele.

15. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že obsah ústavní stížnosti je v mnohém totožný s dovoláním, a proto odkazuje i na závěry uvedené v odůvodnění napadeného usnesení, v němž uvedl, jakými úvahami byl veden k závěru, že stěžovatelovy námitky žádné z dovolacích důvodů nenaplní. Podle jeho názoru k dotčení stěžovatelových práv nedošlo, a ústavní stížnosti by proto nemělo být vyhověno.

IV.

16. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí a na základě spisového materiálu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud vždy připomíná, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy, ale zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti (srov. čl. 83, 90 a 91 Ústavy). Nepřísluší mu právo přezkumného dohledu nad činností

těchto soudů v rovině práva podústavního. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje zásadu minimalizace svých zásahů a tzv. zásadu sebeomezení při využívání svých kasačních pravomocí.

18. Ústavní soud je ke zrušení napadených rozhodnutí oprávněn zejména tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady materiální pravdy (§ 2 odst. 4 a 5 tr. řádu) a za respektování zásady presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 tr. řádu), neboť tím dochází i k porušení práv zaručených ustanoveními čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny. V řadě svých rozhodnutí klade Ústavní soud důraz na kontradiktorní charakter důkazního postupu v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Ústavní soud ve svých nálezech rovněž zdůraznil, že obecné soudy jsou povinny detailně popsat důkazní postup a přesvědčivě jej odůvodnit (srov. § 125 odst. 1 tr. řádu). Informace z hodnoceného důkazu přitom nesmí být jakkoli zkreslena. Obecné soudy jsou navíc povinny náležitě odůvodnit svůj závěr o spolehlivosti použitého důkazního pramene [viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267), sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241) či sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)]. Obdobně Ústavní soud zasáhl v případech, kdy byla učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s provedenými důkazy [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) a sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či usnesení sp. zn. III. ÚS 376/03 ze dne 14. 1. 2004 (U 1/32 SbNU 451)].

19. Každé trestní stíhání v sobě bezpochyby zahrnuje střet mezi základními právy obviněného a veřejným zájmem reprezentovaným pravomocí státní moci označit škodlivá jednání pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání. Vzhledem k tomu, že samotné trestní stíhání a z něho vzešlý trest představují vážný zásah do osobní svobody jednotlivce a ostatně vyvolávají i další důsledky pro osobní život a životní osud jednotlivce, musí být pro takový zásah do základních práv a života jednotlivce dostatečně silné ospravedlnění. Veřejný zájem na zjištění viny a na uložení trestu sloužící skrze působení individuální i generální prevence legitimuje omezení osobní svobody řádnou aplikací hmotného i procesního trestního práva. Z hlediska materiálněprávního musí takové zakázané jednání představovat dostatečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a jeho jednotlivé znaky musejí být jednoznačně stanoveny zákonem. Z hlediska procesněprávního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se takové jednání objektivně stalo, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je

skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páčení podílela. Tyto skutečnosti se přitom zjišťují a osvědčují skrze důkazní prostředky v trestním řízení.

20. Princip presumpce nevin vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; existují-li jakékoliv rozumné pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Pravidla trestního řízení jsou proto primárně zaměřena na zjištění a potvrzení toho, zda je to skutečně obviněný, resp. obžalovaný, který je zakázaným jednáním vinen. Z principu presumpce nevin plyne pravidlo *in dubio pro reo*, dle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239), str. 251]. Ani vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 398/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 64/11 SbNU 125), str. 125]. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“ [srov. nálezn sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)].

21. Principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. Uvedený požadavek zákonodárce vtělil do soustavy nároků kladených na odůvodnění rozsudku, resp. usnesení (§ 125 odst. 1 a § 134 odst. 2 tr. ř.). Trestní řád nároky na odůvodnění zvýrazňuje zejména pro případy, kdy si provedené důkazy vzájemně odporují. V situaci „tvrzení proti tvrzení“ je potřebné na soud, a to jak z pohledu podústavního práva, tak i práva ústavního, klást zvýšené požadavky, a to v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti soud vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů [srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69)]. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásady právního státu libovůli v rozhodování zakazují. Ač tedy Ústavní soud zásadně nepřehodnocuje důkazy provedené obecnými soudy [nálezn sp. zn. II. ÚS 341/96 ze dne 25. 6. 1997 (N 84/8 SbNU 281)], opakovaně přikročil ke kasaci rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a také logicky a přesvědčivě odůvodněn (viz např. výše citované nálezn sp. zn. III. ÚS 463/2000, sp. zn. III. ÚS 181/2000). Obdobně Ústavní soud zasáhl v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy (viz např. výše

citované nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94, sp. zn. III. ÚS 166/95 či usnesení sp. zn. III. ÚS 376/03).

22. Při posuzování důvodů ústavní stížnosti Ústavní soud v tomto směru nemohl přehlédnout, jakým způsobem se obecné soudy v projednávané věci vypořádaly s přednesenou obhajobou stěžovatele a jakým způsobem dostály požadavkům kladeným na dokazování a samotné formální náležitosti rozhodnutí v trestním řízení, jemuž stěžovatel vytýkal nedosta- tečné odůvodnění.

V.

23. Je vhodné shrnout konkrétní námitky stěžovatele. Stěžovatel od počátku trestního řízení svou vinu popírá. Provozoval v Praze směnárnu, ale běloruské rubly nesměňoval, na ulici obchody nikdy neprováděl. V čase, kdy mělo dojít k podvodnému jednání, spal doma, protože se vrátil až v ranních hodinách z diskotéky, kde byl s kamarádem. Do směnárny přišel až v rozmezí 14:30 – 15:00 hodin. Následující den seděl u počítače v kavárně, která bezprostředně sousedí se směnárnou. Přišel k němu muž snědé pleti s nasazenými slunečními brýlemi a ptal se jej, zda má ruské peníze. Odpověděl mu, že ano, ať počká a odešel do směnárny. Následně muž přišel do směnárny s policií a tlumočnicí a stěžovatel byl zadržen. Poškozený si jej zřejmě se skutečným pachatelem spletl, případně se může jednat o konkurenční boj mezi ostatními provozovateli směnáren.

24. Obecné soudy opřely výrok o vině o jediný přímý důkaz – výpověď poškozeného – který údajně stěžovatele bezpečně označil za pachatele trestného činu podvodu. Postup, při němž svědek znovu pozná osobu a určí tím její totožnost, je trestním řádem podrobně upraven v ustanovení § 104b, který stanovuje podmínky pro provedení rekognice. Jejím charakteristickým rysem je možnost poznat určitou osobu mezi více osobami, které se výrazně neodlišují, aby poznávající osoba nebyla postavena před mnohdy nahodilou volbu jen ze dvou variant, pokud by jí byla poznávaná osoba ukázána samotná (s výroky: poznávám – nepoznávám), ale smyslem je, aby poznávající osoba musela vybírat mezi více podobnými možnostmi, a aby tak bylo určení ztotožňované osoby spolehlivější. Rekognice má zásadně dvě fáze, první spočívá ve výsledku poznávající osoby o okolnostech, za nichž poznávanou osobu vnímala a o znacích nebo zvláštnostech, podle nichž by bylo možno osobu poznat, druhá v ukázání poznávané osoby a ve vyjádření poznávající osoby, zda ji poznává. V posuzované věci však tento zvláštní způsob dokazování neproběhl. V dané věci z obsahu spisu lze s určitou námahou dovodit, že pátrání po osobě pachatele provedl vlastními silami zeť poškozeného, který stěžovatele jako údajného pachatele náhodou poznal v pizzerii, jejíž umístění není zřejmé, kde jej oslovil, a následně jej při odchodu z pizzerie sledoval a ztratil jej z dohledu.

Poškozenému o tom řekl a ten se rozhodl věc ohlásit policii. Zeť poškozeného a poškozený spolu s policií následně jeli do míst, kde stěžovatele zeť poškozeného viděl, a stěžovatele následně poškozený i jeho zeť „označili“ jako pachatele činu uvnitř jeho směnárny, což dosvědčují přítomní policisté a tlumočnice. Poškozený k tomu u hlavního líčení uvedl, že stěžovatele v tu chvíli viděl podruhé. Místo, čas i způsob rozpoznání stěžovatele zetěm poškozeného nelze ze spisu zjistit, neboť zeť poškozeného nebyl u hlavního líčení vyslechnut. Z usvědčující výpovědi poškozeného je patrné, že v těchto okolnostech si není jist, neboť je pouze převzal z tvrzení svého zetě. V posuzované věci nelze přehlédnout, že stěžovatel byl zadržen na základě iniciativy osoby, kterou obecné soudy následně odmítly vyslechnout, byť její výslech stěžovatel opakovaně navrhoval. Tento fakt však podstatně snižuje důkazní sílu jediného přímého usvědčujícího důkazu, kterým je zcela jistě výpověď poškozeného.

25. Za této situace se orgány činné v trestním řízení měly náležitě věnovat zjišťování dalších přímých či nepřímých důkazů, které by podporovaly závěr o tom, že pachatelem skutku byl stěžovatel. Použitelné usvědčující kamerové záznamy z turisticky velmi frekventovaných míst pražského historického jádra však ve spisu nefigurují. Zcela zásadní otázku, co se stalo s běloruskými rubly, které poškozený namísto českých korun při směně dostal, u hlavního líčení poškozenému soud nepoložil. Odvolací soud k námitce stěžovatele použil zřejmě informaci z úředního záznamu o výpovědi poškozeného, který nebyl a ani nemohl být u hlavního líčení čten, totiž že je „poškozený následně předal neztotožněné osobě“, čímž zároveň odůvodnil zamítnutí dalšího důkazního návrhu stěžovatele. Jen na okraj lze poznamenat, že pokud měl poškozený v úmyslu podvodnou směnu peněz ohlásit na policii, bylo by jistě namístě slyšet jeho vysvětlení, z jakého důvodu podvržené bankovky předal namísto policii neztotožněné osobě.

26. Absence výslechu zetě poškozeného soudu znemožnila provést náležitě zhodnocení svědecké výpovědi tehdejší zaměstnankyně směnárny Eleny Paladi, která uvedla, že zeť poškozeného přišel v den, kdy byl stěžovatel zadržen, do jeho směnárny „se špatnými penězi“, které chtěl vyměnit, což svědkyně odmítla s tím, že takové peníze směnit nemůže. Zhodnocení její výpovědi stran posouzení verze stěžovatele o jeho přítomnosti v práci v inkriminovanou dobu a v době před ní (odchod na diskotéku v pátek a údajný odpočinek po pozdním návratu domů v sobotu) pak po posouzení zápisu z hlavního líčení nelze považovat za náležitě provedené. Nelze přehlédnout, že soud z poněkud ledabyle kladených otázek ohledně doby, kdy se stěžovatel vyskytoval v práci (č. l. 127 spisu otázka soudkyně: „A vzpomínáte si, den, předtím, než byl zadržený pán, byl v práci pan obžalovaný?“ Odpověď: „Ano.“ Otázka soudkyně: „Ne, den předtím?“ Odpověď: „Den předtím já si pamatuji, že jsem zavírala obchod, protože obžalovaný byl

na diskotéce s kamarády.“), jednoznačně dovedl, že svědkyně verzi stěžovatele nepotvrzuje. Z uvedených okolností však o tomto závěru vznikají důvodné pochybnosti.

27. Z odůvodnění odsuzujícího rozsudku (str. 2 a 3) Ústavní soud seznal, že soud prvního stupně obhajobu stěžovatele v určité míře bagatelizoval, bez návaznosti na skutečnou důkazní situaci, přestože z vlastní trestné činnosti stěžovatele usvědčovala pouze výpověď poškozeného. Ústavní soud si je vědom toho, že dokazování je v této oblasti náročné, nicméně je třeba trvat na naplnění všech znaků zákonné konstrukce trestného činu podvodu. Z tohoto pohledu odůvodnění odsuzujícího rozsudku není možné označit za přesvědčivé, neboť zvážením všech okolností případu nelze bez pochybností dovést jednoznačný soulad mezi zjištěným skutkovým stavem a z něj vyvozenými právními závěry. V trestním řízení není možné připustit, aby byl někdo odsouzen pro trestný čin jen proto, že podobný způsob podvodů při směně peněz cizincům je v turisticky žádaných lokalitách častý, a nelze jej tolerovat. Ústavní soud má v projednávané věci za to, že skutkový děj, tak jak byl soudem prvního stupně naznačen, nebyl soudem přesvědčivě zrekonstruován a dostatečně neobjasněn, zda se jednáni dopustil skutečně stěžovatel.

28. Když soud prvního stupně uznal stěžovatele vinným, stěžovatel shrnul veškeré své námitky do podaného odvolání. Jak Ústavní soud již ve svých rozhodnutích konstatoval, je jistě nesporné, že odvolací soud nemůže shledat vady napadeného rozsudku tam, kde soud prvního stupně postupoval při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 trestního řádu a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění (k tomu srov. nálezný sp. zn. III. ÚS 1104/08). Nemá-li však toto právo zůstat toliko formálním, je nezbytné, aby soud, který o opravném prostředku rozhoduje, v odůvodnění svého rozhodnutí náležitým způsobem rozebral všechny námitky v podání obžalovaného uvedené, jsou-li jen poněkud smysluplné a relevantní. Po seznámení s obsahem rozhodnutí odvolacího soudu Ústavní soud zjistil, že napadené rozhodnutí prohlašuje výpověď poškozeného za naprosto věrohodnou a pro důkazní řízení plně postačující. K tíži stěžovatele použil i jeho tvrzení, že se ve směnářské činnosti vyzná a sám připustil, že jsou mu známy podvody s běloruskými rubly. Veškeré důkazní návrhy i námitky vcelku paušálním způsobem odmítl jako nadbytečné a nepodstatné.

29. Z pohledu Ústavního soudu byl odvolací soud povolán se v plném rozsahu zabývat argumentací a námitkami stěžovatele, neboť vyjadřovaly závažné pochybnosti, zda to byl stěžovatel, kdo trestný čin podvodu spáchal. Nelze mít za to, že vznesené námitky stěžovatele byly bezobsažné či zjevně redundantní, tedy takové, kterými by se odvolací soud právem nemusel hlouběji zabývat. V projednávané věci se s ohledem na výše řečené

proto nelze spokojit s odůvodněním odvolacího soudu, který toliko lakonicky konstatoval správnost rozhodnutí soudu prvního stupně a odmítl veškeré návrhy na přehodnocení jeho postupu jako irelevantní. V dané věci tak odvolací soud nepostupoval zákonem (trestním řádem) stanoveným způsobem do té míry, která již přesáhla meze jednání, které lze ještě označit za ústavně konformní.

30. Ústavní soud proto z výše uvedeného dospěl k závěru, že provedeným dokazováním nebylo prokázáno jednoznačně a s nejvyšším stupněm jistoty, že se stěžovatel dopustil jednání, které mu je kladeno obžalobou za vinu. Ve věci tudíž došlo k porušení zásady presumpce neviny ve smyslu článku 40 odst. 2 Listiny, neboť vzniklé pochybnosti bylo třeba vyložit ve prospěch stěžovatele [srov. nálezný sp. zn. III. ÚS 2042/08 ze dne 26. 11. 2009 (N 247/55 SbNU 377) nebo sp. zn. I. ÚS 375/06 ze dne 17. 12. 2007 (N 225/47 SbNU 951)]. Obecné soudy s náležitou pečlivostí nehodnotily obhajobu stěžovatele a jejich postup neodpovídal zásadám uvedeným v ustanovení § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu a ustanovení § 125 odst. 1, resp. § 134 odst. 2 trestního řádu. Vzhledem ke kumulaci řady vytkaných okolností dospěl Ústavní soud k závěru o porušení práv a svobod stěžovatele plynoucích z článku 36 Listiny a porušení práva být stíhán jen zákonným způsobem dle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny. Za této situace považoval Ústavní soud za nadbytečné zabývat se dalšími námitkami stěžovatele, které byly i podstatou jím podaných opravných prostředků.

31. Nejvyšší soud se věcí meritorně odmítl zabývat, neboť dovolání považoval za podané z jiného důvodu, než je uveden v § 265b trestního řádu. Ústavní soud toto usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2015 č. j. 8 Tdo 38/2015-23 zrušil již z toho důvodu, že jeho existence by při zrušení jemu předcházejících rozhodnutí – na která přitom procesně navazovalo – postrádala rozumný smysl. Ústavní soud proto již blíže nezkoumal, zda ústavně zaručená práva stěžovatele v posuzované věci byla rozhodnutím Nejvyššího soudu porušena. Ústavní soud přesto považuje za nutné poukázat na trvalou platnost závěrů Ústavního soudu ohledně dovolacích důvodů v trestním řízení, jak byly vysloveny v nálezu sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. srpna 2004 (N 114/34 SbNU 187): „Dovolací řízení se v žádném svém stadiu nenachází mimo ústavní rámec pravidel spravedlivého procesu vymezeného Úmluvou a Listinou a rozhodovací praxe nesmí narušovat ústavní zásadu rovnosti účastníků řízení. Stejně tak musí rozhodovací praxe obecných soudů interpretovat domácí právo konformně se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z relevantních mezinárodních smluv (čl. 1 odst. 2 Ústavy). Ústavní soud připomíná, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy obsahuje procesní ustanovení, s nimiž musí být ustanovení jednoduchého procesního práva interpretována souladně, a to včetně těch ustanovení trestního řádu, která vymezují dovolací důvody uvedené v ustanovení § 265b tr.

řádu. Neobstojí tedy ani námitka nedostatku kompetence dovolacího soudu zabývat se dovoláními podanými z jiných důvodů, než jsou důvody vyplývající z Nejvyšším soudem aplikovaného výkladu tr. řádu. Závaznými kompetenčními normami jsou i pro Nejvyšší soud čl. 4 a 95 Ústavy zavazující soudní moc k ochraně základních práv. V tomto duchu je třeba vykládat i zákonné vymezení dovolacích důvodů, ze kterého nemůže být vyvozen rozhodovací postup, který by zakládal různost v možnosti přístupu odlišných skupin účastníků řízení k Nejvyššímu soudu (čl. 37 odst. 3 Listiny). Přezkumný rámeček nelze vymezit tak, že bude omezeno základní právo na přístup k soudu pro dovolatele, který jinak v celém řízení střežil svá práva náležitým procesním postupem, avšak přesto, a to jen v důsledku pochybení soudů nižších stupňů, došlo k zásahu do jeho základního práva. Stejně tak musí výklad dovolacích důvodů respektovat ústavní příkaz rovnosti účastníků řízení, zakotvený mj. v čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny. Jsou-li ve hře základní práva, musí být ochránitelná cestou všech opravných prostředků. Výklad dovolacích důvodů, který a priori odhlíží od procesních vad řízení, jehož výsledek posuzuje, a odmítá se jimi zabývat bez ohledu na jejich závažnost, staví postup Nejvyššího soudu mimo ústavní rámeček. Ústavní soud již konstatoval, že v ústavním pořádku není zakotveno právo stěžovatele na mimořádný opravný prostředek. Avšak to neznamená, při existenci takového opravného prostředku, že by jeho posuzování stálo z hlediska ústavnosti mimo rámeček spravedlivého procesu, jinými slovy že se rozhodování o dovolání, byť jen v některé ze svých částí, nachází v ústavněprávním vakuu a že trestní řád nemusí být vykládán ústavně konformním způsobem. Interpretace dovolacích důvodů, která odkazuje námitky stěžovatele do řízení o stížnosti pro porušení zákona, ačkoli je zjevné, že jde o prostředek, který stěžovatel nemá ve své dispozici, je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti.“

32. Ústavní soud proto postupoval dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. června 2014 č. j. 5 T 122/2013-133, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. října 2014 č. j. 61 To 346/2014-172 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2015 č. j. 8 Tdo 38/2015-23 zrušil.

Č. 136

K návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky statutárního města Přerova č. 2/2010 o stanovení některých povinností při přepravě sypkých a obdobných materiálů na území statutárního města Přerova

Obec není oprávněna ve své obecně závazné vyhlášce rozšiřovat, doplňovat, upřesňovat či vykládat pravidla silničního provozu, jejichž úprava je vyhrazena pouze zákonu. Jestliže tak učinila, překročila meze své věcně vymezené samostatné působnosti (čl. 104 odst. 3 Ústavy) a při aplikaci a interpretaci § 10 písm. c) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, se neřídila čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. Pl. ÚS 1/15 ve věci návrhu Ministerstva vnitra na zrušení obecně závazné vyhlášky statutárního města Přerova č. 2/2010 ze dne 14. června 2010 o stanovení některých povinností při přepravě sypkých a obdobných materiálů na území statutárního města Přerova, za účasti města Přerova jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 231/2015 Sb.).

Výrok

Obecně závazná vyhláška statutárního města Přerova č. 2/2010 ze dne 14. června 2010 o stanovení některých povinností při přepravě sypkých a obdobných materiálů na území statutárního města Přerova se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění**I. Rekapitulace návrhu a argumentace navrhovatele**

1. Ústavnímu soudu byl dne 22. ledna 2015 doručen návrh Ministerstva vnitra (dále též jen „ministerstvo“) na zrušení obecně závazné vyhlášky statutárního města Přerova (dále též jen „město Přerov“) č. 2/2010 ze dne 14. června 2010 o stanovení některých povinností při přepravě sypkých

a obdobných materiálů na území statutárního města Přerova (dále též „vyhláška“), a to pro rozpor se zákonem.

2. Ministerstvo v odůvodnění návrhu rekapituluje proces přijetí napadené vyhlášky se závěrem, že byla vydána předepsaným postupem a k tomu příslušným orgánem města Přerova a že byla řádně vyhlášena. Dále konstatuje dosavadní průběh své dozorové činnosti ve smyslu § 123 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o obcích“) s tím, že ministerstvo vyhlášku po jejím obdržení posoudilo a ke dni 14. prosince 2010 zpracovalo její právní rozbor, přičemž s ohledem na obdržené stanovisko Ministerstva dopravy jakožto ústředního orgánu státní správy ve věcech dopravy dospělo k závěru, že je v souladu se zákonem. Následně dne 25. června 2014 obdrželo ministerstvo podnět Krajského úřadu Olomouckého kraje k pozastavení účinnosti vyhlášky, a sice s ohledem na rozsudky Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci sp. zn. 22 A 78/2012-24 ze dne 5. června 2014 a sp. zn. 22 A 77/2012-22 z téhož dne, kterými tento soud zrušil rozhodnutí Magistrátu města Přerova spolu s navazujícím potvrzujícím rozhodnutím Krajského úřadu Olomouckého kraje o uložení pokuty za porušení povinností stanovené nyní napadenou vyhláškou. V citovaných rozsudcích dospěl krajský soud k závěru, že vyhláška je v rozporu s § 35 odst. 1 zákona o obcích, neboť se nejedná o záležitost v zájmu obce a jejích občanů, tedy o místní záležitost, nýbrž naopak o záležitost celostátního významu, konkrétně o problematiku, která je již upravena zákonem č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů.

3. Ministerstvo dále vyložilo, že po marném jednání s městem Přerovem svým dopisem č. j. MV-87465-4/ODK-2014 ze dne 26. srpna 2014 dle § 123 odst. 1 zákona o obcích vyzvalo město Přerov ke zjednání nápravy vyhlášky. Následně dnem 14. listopadu 2014 zahájilo s městem Přerovem správní řízení ve věci pozastavení účinnosti vyhlášky. Rozhodnutím č. j. MV-150902-9/ODK-2014 ze dne 16. prosince 2014 ministerstvo pozastavilo účinnost vyhlášky. Toto rozhodnutí bylo městu Přerovu doručeno dne 18. prosince 2014 a nabylo právní moci dne 2. ledna 2015.

4. V rozboru napadené vyhlášky ministerstvo nejprve poukazuje na čl. 104 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), dle něhož mohou zastupitelstva obcí v mezích své působnosti vydávat obecně závazné vyhlášky. Rozvedení tohoto ústavního zmocnění pak spatřuje v ustanovení § 35 odst. 3 písm. a) zákona o obcích, podle něhož se obec při výkonu samostatné působnosti řídí při vydávání obecně závazných vyhlášek zákonem, a tomuto zákonnému příkazu pak odpovídá vymezení věcných oblastí v ustanovení § 10 zákona o obcích, v nichž je obec oprávněna bez dalšího zákonného zmocnění tvořit právo. Rozhorem těchto zákonných

ustanovení dospělo ministerstvo k závěru, že věcné oblasti samostatné působnosti obcí, v nichž lze realizovat oprávnění k vydávání obecně závazných vyhlášek, mohou být upraveny také zvláštními zákony. Pro všechny takto vymezené věcné oblasti samostatné působnosti však platí společná podmínka, že předmětem úpravy obecně závazné vyhlášky musejí být místní záležitosti, tj. záležitosti, jež obec reguluje v zájmu obce a občanů obce, nikoli záležitosti krajského nebo celostátního významu. Obec při vydávání obecně závazných vyhlášek nemůže upravovat otázky, které jsou vyhrazeny pouze zákonně úpravě, anebo otázky, které jsou již upraveny předpisy práva veřejného či soukromého, pokud se předmět a cíl obojí regulace překrývají.

5. V intencích výše nastíněných limitů pak ministerstvo dospívá k závěru, že vyhláškou stanovená povinnost „provvozovatele vozidla při přepravě po pozemních komunikacích v obci přepravovat sypký nebo obdobný materiál v uzavřeném nákladovém prostoru nebo jiným vhodným způsobem bránit úletům prachu a zabránit úletům nebo úsypům tuhých částí přepravovaného materiálu (zejména zaplachtováním nákladového prostoru) z vozidla nebo přípojného vozidla, které s tímto vozidlem tvoří jízdní soupravu“, se ocitá v kolizi s úpravou zakotvenou v ustanovení § 52 odst. 6 zákona o silničním provozu. Podle tohoto ustanovení musí být „při přepravě sypkých substrátů náklad zajištěn tak, aby nedocházelo k jeho samovolnému odlétávání“. Z věcného hlediska se dle ministerstva obě právní úpravy překrývají. Na základě porovnání předmětu a cíle regulace zákona o silničním provozu a napadené vyhlášky, jakož i s odkazem na vzpomínané rozsudky krajského soudu ministerstvo argumentuje, že zákon o silničním provozu upravuje podmínky provozu na pozemních komunikacích komplexně, tj. z hlediska všech myslitelných chráněných zájmů. Stanoví-li pak povinnost zajistit v případě přepravy sypkých materiálů náklad proti samovolnému odlétávání, jde dle názoru krajského soudu zjevně o povinnost, jejímž cílem je ve smyslu § 4 písm. a) zákona o silničním provozu nejen zajištění ochrany účastníků silničního provozu a jejich majetku, ochrany samotných pozemních komunikací jako majetkových hodnot, ale i ochrany životního prostředí, tj. včetně ochrany ovzduší. Z formulace užití v preambuli vyhlášky ministerstvo dovozuje, že daná povinnost se ukládá právě v zájmu zlepšení kvality ovzduší, tedy opět v zájmu ochrany životního prostředí.

6. Dle názoru ministerstva zákon stanoví povinnost zajistit přepravu sypkého materiálu tak, aby nedocházelo k jeho ulétávání, přičemž způsob splnění této povinnosti a dosažení sledovaného cíle ponechává na adresátu zákonné normy. Právní předpis nižší právní síly nemůže nad tento rámec zužovat povinnost tak, že nařídí povinnost převážet sypký materiál jen v uzavřených nákladových prostorách, zejména oplachtovaných.

7. Závěrem ministerstvo navrhlo, aby Ústavní soud svým náležením napadenou vyhlášku zrušil, a to v celém rozsahu, neboť bez čl. 3 stanovíčího předmětnou povinnost by vyhláška postrádala smysl.

II. Posouzení aktivní legitimace navrhovatele

8. Ústavní soud nejprve posoudil, zda návrh splňuje požadavky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Podle ustanovení § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním soudu je ministerstvo oprávněno podat návrh na zrušení obecně závazné vyhlášky obce za podmínek stanovených zákonem o obcích, tj. po předchozím postupu podle § 123 citovaného zákona. Z návrhu a jeho příloh, dokládajících průběh dozorové činnosti ministerstva ve věci napadené vyhlášky, má Ústavní soud podmínky stanovené zákonem o obcích za splněné, a návrh ministerstva tedy akceptuje jako přípustný. Proto přistoupil k jeho věcnému projednání.

III. Vyjádření účastníka řízení

9. Město Přerov ve svém vyjádření vyslovilo nesouhlas s návrhem na zrušení napadeného ustanovení vyhlášky a navrhlo jeho zamítnutí. Zdůraznilo, že předtím, než byla napadená vyhláška předložena ke schválení zastupitelstvu města v roce 2010, zabývalo se město detailně možnostmi danými mu dobovou právní úpravou. Zejména prověřovalo skutečnost, zda vydáním této vyhlášky může překročit meze své zákonné působnosti ve vztahu k zákonu č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákonu č. 361/2000 Sb. či tehdy platnému a účinnému zákonu č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů. Při přípravě tohoto právního předpisu vycházelo zejména z názoru vysloveného Ústavním soudem v nálezu ze dne 11. 12. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 45/06 (N 218/47 SbNU 871; 20/2008 Sb.), podle kterého je obec oprávněna tvořit právo bez výslovného zákonného zmocnění za podmínky, že jde o záležitost v zájmu obce a občanů obce, tzn. záležitost místního významu.

10. Pokud ministerstvo dospělo k názoru, že vyhláška upravuje problematiku mimo svou zákonem vymezenou věcnou působnost a z tohoto důvodu se dostává do rozporu s čl. 104 odst. 3 Ústavy a § 35 zákona o obcích, pak je nutno zmínit, že v době vydání vyhlášky bylo městu Přerovu tím samým správním orgánem potvrzeno, že předmětná vyhláška je v souladu se zákonem. Dle názoru města Přerova se však předměty a cíle regulace zákona na jedné straně a vyhlášky na straně druhé liší. Porovnáním těchto předmětů a cílů dochází město Přerov k závěru, že úpravou stanovenou ve vyhlášce nikterak nezasahuje do zákonné úpravy, jejímž primárním cílem je zajištění sjízdnosti a bezpečnosti provozu (zákon o pozemních

komunikací) a bezpečnost a plynulost silničního provozu (zákon o silničním provozu). Pokud je v těchto zákonech zmíněn zájem na ochraně životního prostředí, pak se jedná pouze o druhotný zájem, stanovený jen v obecné rovině a postrádající jakoukoli konkretizaci. Město Přerov tedy trvá na správnosti svého předpokladu, že vydáním této vyhlášky sleduje v závislosti na místních podmínkách a zájmech obyvatel města především ochranu zdraví svých občanů, kvality životního prostředí ve městě a vzhled a čistotu pozemních komunikací a okolních veřejných prostranství. Pokud tedy město stanoví vyhláškou povinnosti provozovatelům vozidel přepravovat v obci sypký nebo obdobný materiál v uzavřeném nákladovém prostoru nebo jiným vhodným způsobem bránit úletům prachu a zabránit úletům nebo úsypům tuhých částí přepravovaného materiálu, pak tak činí za účelem snížení prašnosti ve městě vznikající v souvislosti s provozem nákladní dopravy, jakož i z důvodu předcházení nepříznivých následků nezabezpečené přepravy těchto materiálů, jako je ohrožení či poškození zdraví obyvatel, znečištění pozemních komunikací a dalších veřejných prostranství. Nikoli za účelem regulace přepravy nákladu, shodné s regulací podle ustanovení § 52 odst. 2 a 6 zákona o silničním provozu, který jí sleduje především bezpečnost a plynulost provozu.

11. Město Přerov dále nesouhlasí se závěry uváděnými Krajským soudem v Ostravě v rozsudcích, jichž se ministerstvo ve svém návrhu dovolává, neboť vyhláškou nedochází k rozšíření povinností provozovatelů vozidel přepravujících sypký substrát o „výslovnou povinnost zabezpečit náklad formou oplachtování“, ani „nenařizuje povinnost převážet sypký materiál jen v uzavřených nákladových prostorách, zejména oplachtovaný“. Město Přerov trvá na tom, že vyhláška nepřesahuje rámec daný jí zákonem, protože povinnost přepravovat sypký materiál pouze upřesňuje a konkretizuje, když dává na výběr dostát povinnosti přepravovat sypký nebo obdobný materiál v uzavřeném nákladovém prostoru nebo jiným vhodným způsobem bránit úletům prachu a zabránit úletům nebo úsypům z vozidla, zejména zaplachtováním nákladového prostoru.

12. Vyjádření města Přerova bylo Ústavním soudem zasláno ministerstvu k případné replice. To ve své odpovědi ze dne 19. března 2015 setrvalo na svém návrhu na zrušení napadené vyhlášky i na argumentaci v něm obsažené a neuvvedlo nic, co by Ústavní soud vzal za podklad pro své rozhodnutí. Proto vyjádření ministerstva již nebylo zasláno k případné duplice městu Přerovu.

IV. Vyjádření veřejného ochránce práv

13. Na výzvu Ústavního soudu podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu sdělil veřejný ochránce práv, že do řízení o zrušení napadené vyhlášky nevstupuje.

V. Upuštění od ústního jednání

14. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání. To by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil ze spisového materiálu a z písemných úkonů účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud ani nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Ústavní konformita procesu vydání napadeného právního předpisu

15. Ústavní soud podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu nejprve zkoumal, zda napadená vyhláška byla přijata a vydána ústavně předepsaným způsobem. Předmětná vyhláška byla schválena Zastupitelstvem města Přerova dne 14. června 2010. Dle zápisu ze zasedání zastupitelstva konaného v uvedeném dnu byl návrh vyhlášky schválen hlasy 32 členů zastupitelstva města z celkového počtu 35 členů. Bylo tedy dosaženo většiny potřebné podle § 87 zákona o obcích pro přijetí platného usnesení zastupitelstva města. Vyhláška byla vyhlášena vyvěšením na úřední desce Magistrátu města Přerova dne 18. června 2010 a sňata byla dne 7. července 2010. Byla tedy dodržena řádná patnáctidenní lhůta pro vyhlášení. Vyhláška posléze nabyla účinnosti dne 1. ledna 2011. Ústavní soud tedy konstatuje, že napadený právní předpis byl vydán ústavně konformním způsobem.

VII. Meritorní přezkum naříkaného právního předpisu

16. Ministerstvo se domáhá zrušení obecně závazné vyhlášky statutárního města Přerova č. 2/2010 ze dne 14. června 2010 o stanovení některých povinností při přepravě sypkých a obdobných materiálů na území statutárního města Přerova, jejíž úplné znění včetně poznámkového aparátu (pozn. red.: včetně drobných legislativně-technických a pravopisných nepřesností) je následující:

**„OBECNĚ ZÁVAZNÁ VYHLÁŠKA č. 2/2010,
o stanovení některých povinností při přepravě sypkých a obdobných
materiálů na území statutárního města Přerova**

Zastupitelstvo města Přerova se na svém 30. zasedání konaném dne 14. června 2010 usneslo vydat na základě ust. § 10 písm. c) a ust. § 84 odst. 2 písm. h) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů tuto obecně závaznou vyhlášku (dále jen ‚vyhláška‘):

Preambule

Statutární město Přerov,

vědomo si skutečnosti, že bývá dlouhodobě řazeno mezi oblasti se zhoršenou kvalitou ovzduší¹ z důvodu častého překračování imisních limitů koncentrace prašného aerosolu,

vědomo si toho, že jednou z nejvýznamnějších příčin znečištění ovzduší a veřejných prostranství je primární a sekundární prašnost způsobená dopravou,

vědomo si práva každého na příznivé životní prostředí a jeho nenahraditelného významu v životě každého člověka,

vydává tuto vyhlášku, jejímž cílem je zvýšit kvalitu životního prostředí, které bezprostředně obklopuje obyvatele města a ostatní osoby nacházející se na jeho území a má přímý dopad na jejich fyzické i duševní zdraví a pohodu jejich bydlení.

Článek 1 Předmět úpravy

Vyhláška ukládá v zájmu ochrany životního prostředí a čistoty veřejných prostranství na území statutárního města Přerova povinnost provozovateli vozidla^{2,3} účastníciho se provozu na pozemních komunikacích⁴ podle zvláštního právního předpisu³ (dále jen „provozovatel vozidla“) při přepravě sypkých nebo obdobných materiálů na území statutárního města Přerova.

Článek 2 Základní pojmy

Pro účely této vyhlášky se rozumí
a) sypkým nebo obdobným materiálem jakýkoliv

¹ § 7 zákona č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a změně některých zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů.

² § 2 písm. b) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a změně některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů.

³ § 2 písm. f) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a změně některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů.

⁴ § 2 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a změně některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů.

aa) sypký substrát (zejm. hlína, písek, štěrk, drcený recyklát stavebního odpadu, popeloviny, apod.),

ab) materiál, u kterého lze vzhledem k jeho povaze předpokládat, že během jeho přepravy dojde k zvýšené prašnosti, úletu nebo úsypu jeho části z vozidla nebo přípojného vozidla⁶ (zejm. zemědělské plodiny, lomový kámen, cihly, tvárnice, stavební suť),

b) obcí zastavěné území⁷ statutárního města Přerova, jehož začátek a konec je na pozemní komunikaci označen příslušnými dopravními značkami;⁸ na účelových komunikacích se značky neosazují.⁹

Článek 3

Povinnost provozovatele vozidla

1. Provozovatel vozidla je při přepravě po pozemních komunikacích v obci povinen přepravovat sypký nebo obdobný materiál v uzavřeném nákladovém prostoru nebo jiným vhodným způsobem bránit úletům prachu a zabránit úletům nebo úsypům tuhých částí přepravovaného materiálu (zejm. zaplachtováním nákladového prostoru) z vozidla nebo přípojného vozidla, které s tímto vozidlem tvoří jízdní soupravu.¹⁰

2. Povinnost stanovená předchozím odstavcem není splněna pouhým pokropením sypkého nebo obdobného materiálu.

Článek 4

Výjimky

1. Povinnost stanovená touto vyhláškou se nevztahuje na toho provozovatele vozidla, který

⁶ § 2 odst. 3 zákona č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb.

⁷ § 2 odst. 1 písm. d) zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁸ § 13 odst. 1 písm. t) a § 13 odst. 1 písm. u) vyhlášky Ministerstva dopravy a spojů č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ § 2 písm. cc) zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a změně některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ § 2 písm. i) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a změně některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů.

a) je základní složkou integrovaného záchranného systému podle zvláštního právního předpisu,¹¹

b) je ostatní složkou integrovaného záchranného systému podle zvláštního předpisu,¹²

c) poskytuje osobní pomoc, věcnou pomoc, plánovanou pomoc na vyžádání nebo ostatní pomoc dle zvláštního právního předpisu.¹³

2. Pokud bude pro území, které zahrnuje území Olomouckého kraje nebo jeho část, vyhlášen krizový nebo válečný stav dle zvláštních právních předpisů,¹⁴ považují se ustanovení této vyhlášky po dobu trvání krizového nebo válečného stavu za neúčinná.

3. Povinnost stanovená touto vyhláškou se při provádění údržby pozemních komunikací nevztahuje na provozovatele vozidla, kterým je prováděna údržba, v případě, že je vzhledem ke zvolenému způsobu údržby nezbytně nutné přepravovat sypký nebo obdobný materiál mimo uzavřený nákladový prostor nebo nelze jiným vhodným způsobem, bránit úletům prachu a zabránit úletům nebo úsypům tuhých částí tohoto materiálu. Výjimka stanovená tímto odstavcem se vždy posuzuje ve vztahu ke konkrétnímu vozidlu provozovatele.

Článek 5

Závěrečná ustanovení

1. Porušení této vyhlášky bude postihováno podle zvláštních právních předpisů.¹⁵

2. Tato obecně závazná vyhláška nabývá účinnosti dne 1. ledna 2011.

Ing. Jiří Lajtoch, v. r.
primátor
statutárního města Přerova

¹¹ § 4 odst. 1 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹² § 4 odst. 2 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ § 2 písm. g, § 2 písm. h, § 21 a § 22 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů; ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.

¹⁵ zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších právních předpisů.

Mgr. Elena Grambličková, v. r.
náměstkyně primátora
statutárního města Přerova“

17. Pro posouzení konformity obecně závazné vyhlášky obce s ústavními zákony a zákony Ústavní soud zpravidla volí test čtyř kroků [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 63/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.)]. V jeho rámci 1. zkoumá pravomoc obce k vydání obecně závazné vyhlášky, 2. posuzuje, zda obec při jejím vydání nejednala *ultra vires*, tj. zda nepřekročila zákonem vymezenou věcnou působnost, 3. zda obec nezneužila zákonem jí svěřenou působnost, a 4. poměřuje obsah vyhlášky kritériem rozumnosti. Aby napadený normativní právní akt v takovém testu obstál, nesmí ani v jednom z těchto kroků, resp. dílčích testů, vykázat takové nedostatky, jež se svou povahou ocitají v rozporu s ústavním pořádkem či zákonem. Tuto pomyslnou hranici přitom nelze zcela přesně objektivizovat určením konkrétního měřítka, ale naopak je třeba ji hledat vždy s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem souvisejícím s napadenou právní úpravou. Kromě toho Ústavní soud musí vždy zkoumat, zda obecně závazná vyhláška splňuje obecná kritéria kladená na právní předpisy, tj. zda jsou její ustanovení, s využitím obvyklých interpretačních postupů, určitá a vzájemně nerozporná.

18. Pokud jde o prvý z výše jmenovaných kroků, tedy o posouzení pravomoci obce k vydání obecně závazné vyhlášky, Ústavní soud podotýká, jako již učinil v celé řadě svých předchozích rozhodnutí, že ustanoveními čl. 104 odst. 1 a 3 Ústavy, podle kterých mohou zastupitelstva v mezích své (samostatné) působnosti stanovené zákonem vydávat obecně závazné vyhlášky, byly obce nadány pravomocí vydávat obecně závazné vyhlášky. V tomto smyslu Ústavní soud navazuje na rozhodnutí, které učinil již ve věci sp. zn. Pl. ÚS 5/99 ze dne 17. 8. 1999 (N 112/15 SbNU 93), publikované ve Sbírce zákonů pod č. 216/1999 Sb. Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že na tuto normotvorbu obcí je nutno pohlížet jako na originární tvorbu práva. To znamená, že k vydávání obecně závazných vyhlášek v mezích své zákonem stanovené působnosti (čl. 104 odst. 1 Ústavy), a to i když jsou jimi ukládány povinnosti, již obce nepotřebují žádné další zákonné zmocnění, a to na rozdíl od vydávání právních předpisů v působnosti přenesené. Protože napadená obecně závazná vyhláška byla vydána Zastupitelstvem města Přerova způsobem, který je rozveden v bodu 15 tohoto nálezu, lze uzavřít, že obec postupovala co do způsobu přijetí napadené vyhlášky ústavně souladným způsobem. Ostatně ani ministerstvo v tomto směru žádné pochybnosti nevedlo.

19. Z argumentace ministerstva je však zřejmé, že se ve svém hodnocení souladu napadené vyhlášky soustředilo především na druhý a třetí

krok testu. Zde spatřuje na straně napadené vyhlášky podstatný deficit, který činí předmětnou vyhlášku rozpornou se zákonem a potažmo i s ústavním pořádkem. Na přezkum otázky, zda se obec při vydávání obecně závazné vyhlášky nepohybovala mimo zákonem vymezenou věcnou působnost, nutno nahlížet optikou ustanovení § 35 odst. 3 písm. a) zákona o obcích, které představuje rozvedení zmíněného čl. 104 odst. 3 Ústavy ve smyslu stanovení působnosti obcí vydávat obecně závazné vyhlášky. Podle tohoto ustanovení se obec při výkonu samostatné působnosti (ve smyslu ustanovení § 35 odst. 1 téhož zákona) řídí při vydávání obecně závazných vyhlášek zákonem (popř. zákonným opatřením Senátu dle čl. 33 Ústavy). Tomuto zákonnému příkazu odpovídá vymezení věcných oblastí, v nichž je obec oprávněna originárně, tj. aniž k vydání vyhlášky potřebuje výslovné zmocnění v zákoně, tvořit právo [viz nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 3/95 ze dne 11. 10. 1995 (N 59/4 SbNU 91), publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 265/1995 Sb.].

20. Z ustanovení § 10 písm. c) zákona o obcích vyplývá, že obec je oprávněna v samostatné působnosti ukládat povinnosti obecně závaznou vyhláškou mimo jiné i k zajištění udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství a k ochraně životního prostředí. Právě čistota veřejných prostranství a ochranu životního prostředí napadená vyhláška dle své preambule sleduje. Město Přerov tedy vydalo vyhlášku v oblastech, které mu byly zákonem svěřeny do jeho samostatné působnosti. Z tohoto pohledu nelze obci v této fázi testu ještě vytknout, že by vystoupila z mezí stanovených zákonem pro její věcně vymezenou samostatnou působnost v oblasti vydávání obecně závazných vyhlášek.

21. Dalším krokem testu popsaneho v bodu 17 je zkoumání, zda obec nezneužila zákonem jí svěřenou věcně vymezenou samostatnou působnost. Jak již Ústavní soud ve své judikatuře zdůraznil, „zneužití této působnosti představuje výkon moci v zákonem svěřené oblasti 1. cestou sledování účelu, který není zákonem aprobován, 2. cestou opomíjení relevantních úvah při přijímání rozhodnutí nebo naopak 3. přihlížení k nerelevantním úvahám (srov. Philips, O. H., Jackson, P. Constitutional and Administrative Law. 7. Edition. London : Sweet and Maxwell, 1987, str. 666 a násl.)“ (výše citovaný nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 63/04, sub IV). V nyní posuzované věci měla být deklarovaným účelem napadené vyhlášky ochrana životního prostředí a čistoty veřejných prostranství na území města Přerova. Prostředkem k dosažení tohoto účelu bylo stanovení povinnosti provozovateli vozidla účastnického se provozu na pozemních komunikacích postupovat při přepravě spykých nebo obdobných materiálů na území města tak, aby nedocházelo k jejich úniku do ovzduší či na pozemní komunikace. Zákon o obcích sice v § 10 písm. c) svěřuje obci možnost ukládání povinností na poli ochrany životního prostředí a čistoty veřejných prostranství, avšak obsah

těchto povinností nelze stanovit tak, že se dostane do rozporu s kogentními zákonnými normami nebo přímo s ústavním pořádkem. Ústavní soud shledal, že k tomuto střetu v souzeném případě z níže rozvedených a navzájem souvisejících důvodů došlo.

22. V prvé řadě je třeba vytknout, že stanovením předmětné povinnosti vstoupila napadená vyhláška do prostoru, který je již regulován právním předpisem vyšší právní síly, konkrétně zákonem o silničním provozu. Zejména jeho ustanovením § 52 odst. 6, podle něhož musí být při přepravě spykých substrátů náklad zajištěn tak, aby nedocházelo k jeho samovolnému odlétávání. Dle ustanovení § 52 odst. 2 citovaného zákona musí být náklad na vozidle umístěn a upevněn mj. tak, aby neznečišťoval pozemní komunikaci a ovzduší. Tato oblast právní úpravy s ohledem na svoji povahu zcela vylučuje jakoukoli další úpravu lokálními normativními právními akty, ledaže zákon sám stanoví, že obec může obecně závaznou vyhláškou učinit dílčí opatření za účelem organizace dopravy na svém území. Ustanovení § 52 odst. 8 zákona o silničním provozu sice připouští, že „další podmínky přepravy nákladu včetně podmínek přepravy nebezpečných věcí stanoví zvláštní právní předpis“, ale tímto zvláštním právním předpisem je zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Jedinou výjimku tak představuje ustanovení § 39 odst. 6 zákona o silničním provozu, dle kterého může obec v obecně závazné vyhlášce obce vydané v přenesené působnosti vymezit místní komunikace nebo jejich úseky v obytné zóně, které nelze užít ke stání nákladního vozidla nebo jízdní soupravy. Tato jediná výjimka v zákoně se jednak vztahuje na regulaci provozu ryze místního charakteru, úzce spjatého s lokálními poměry, a zejména může být takový právní předpis obce vydán zásadně v přenesené působnosti (správně se dle zákona o obcích jedná o nařízení obce, nikoliv o obecně závaznou vyhlášku v přenesené působnosti, jak je v ustanovení § 39 odst. 6 zákona o silničním provozu nesprávně uvedeno). Nikoli tedy v působnosti samostatné (jak je tomu v případě nyní napadené vyhlášky), což jen zvýrazňuje nemožnost lokální reglementace a dokresluje, obrazně řečeno, „nesamostatnost“ obce v této sféře. Ostatně i případnou místní a přechodnou úpravu provozu na silnicích II. a III. třídy a na pozemních komunikacích stanoví obecní úřad obce s rozšířenou působností [§ 77 odst. 1 písm. c) zákona o silničním provozu], a nikoli obec.

23. Městu Přerovu lze přisvědčit, že napadená vyhláška kategoricky nevyžaduje právě a jen „zaplachtování“ nákladového prostoru, v němž se nachází spyký či obdobný materiál, neboť dává provozovateli vozidla

možnost učinit i jiná vhodná opatření ke splnění stanovené povinnosti. Není tedy v příkrém rozporu s dikcí § 52 odst. 6 či 2 zákona o silničním provozu. Obec však nejsou oprávněny zpřesňovat či doplňovat zákony. Jestliže obec, sledujíc stejný cíl jako zákonodárce, stanoví stejné povinnosti jako zákonodárce či je dokonce rozšíří, překročí tím své kompetence. Vstoupí do prostoru vymezeného zákonodárci a de facto si přisvojí jeho pravomoc, což jí, resp. zastupitelstvu obce, podle Ústavy nepřísluší.

24. Napadenou vyhláškou město Přerov stanovilo další povinnosti provozovatele vozidla, jejichž úprava je vyhrazena pouze zákonu. Překročilo tak meze své věcně vymezené samostatné působnosti (čl. 104 odst. 3 Ústavy) a při aplikaci a interpretaci § 10 písm. c) zákona o obcích se neřídilo čl. 4 odst. 1 Listiny. Napadená vyhláška tak neobstála ve třetím kroku použitého testu. To již samo o sobě nutně vede k jejímu zrušení.

25. Jelikož napadená vyhláška neobstála ve třetím kroku testu, nebylo třeba již pokračovat dále. Přesto ji však Ústavní soud podrobil i čtvrtému (doplňujícímu) kroku testu, kterým je posouzení její „rozumnosti“. Vyhláška neobstála ani zde. Úprava provozu na pozemních komunikacích jednoznačně vyžaduje jednotnost úpravy na celém území státu. Nelze si totiž ani představit situaci, kdy na pozemních komunikacích nacházejících se na území jednotlivých obcí budou platit odlišná pravidla provozu. Dovedeno ad absurdum by si každý řidič před cestou na úřední desce (např. v elektronické podobě) vyhledat vyhlášky obcí, kterými bude projíždět. Tam by zjistil, jaká pravidla provozu na pozemních komunikacích v té které obci platí. Při každé další cestě by musel tento postup opakovat, protože obce mohou své obecně závazné vyhlášky měnit. Tato úvaha o „nerozumnosti“ neplatí pro zmocnění v ustanovení § 39 odst. 6 zákona o silničním provozu, protože místní komunikace či jejich úseky s omezeným stáním jsou vyznačeny dopravními značkami.

26. Konečně nelze pominout ani rovinu vztahující se k otázce kontroly dodržování a vymáhání povinností uložených zákonem o silničním provozu. Zákon o silničním provozu upravuje také působnost a pravomoc orgánů státní správy a Policie České republiky ve věcech provozu na pozemních komunikacích. Státní správu ve věcech provozu na pozemních komunikacích vykonává Ministerstvo dopravy, které je ústředním orgánem státní správy ve věcech provozu na pozemních komunikacích, dále krajský úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, Ministerstvo vnitra a Policie České republiky (§ 124 odst. 1 zákona o silničním provozu). K orgánům obce náleží i obecní policie (srov. § 1 odst. 1 zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů), která se v rozsahu stanoveném zákonem o silničním provozu, resp. zákonem o obcích podílí na dohledu na bezpečnost a plynulost provozu na pozemních komunikacích a za tím účelem může ve stanovených případech kontrolovat

dodržování a případně postihovat porušení povinností vyplývajících ze zákona o silničním provozu (kupř. měření rychlosti vozidel dle § 79a zákona o silničním provozu). Kontrola dodržování jiných povinností než těch, u nichž to zákon výslovně připouští, včetně těch týkajících se přepravy nákladu dle § 52 zákona o silničním provozu, se ocitá zcela mimo působnost obecní policie. Ústavní soud nezjišťoval skutečné důvody, které vedly město Přerov k vydání napadeného aktu. Kromě deklarovaného cíle – ochrany životního prostředí – se však nabízí i cíl zastřený, a to vytvoření možnosti kontrolovat projíždějící vozidla strážníky obecní policie. Podle ustanovení § 86 písm. d) bodu 1) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, totiž může obecní policie v blokovém řízení projednávat přestupky, jejichž projednávání je v působnosti obce. A porušení povinnosti stanovené právním předpisem obce je přestupkem, jehož projednávání je v působnosti obce – viz § 58 odst. 4 zákona o obcích a § 53 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

27. Na základě všech výše vyložených skutečností Ústavní soud dovozil, že napadená vyhláška je v rozporu s ustanoveními čl. 104 odst. 3 Ústavy a čl. 4 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zrušil obecně závaznou vyhlášku města Přerova v celém rozsahu.

Č. 137

K návrhu na zrušení nařízení obce Vojkovice č. 1/2014, kterým se vydávají pravidla pro prodej zboží a poskytování služeb na území obce Vojkovice

Ustanovení § 18 odst. 3 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, sice umožňuje omezit právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny, avšak nařízení obce nemají sloužit k zamezení veškerého prodeje zboží a poskytování služeb mimo provozovnu a mají ho toliko určitým způsobem usměrňovat. V tomto kontextu je třeba předmětné zmocňovací ustanovení vykládat v tom smyslu, že tato činnost musí vždy zůstat dovolena alespoň v rozsahu, který umožní skutečnou realizaci uvedeného základního práva v obci, zákaz nelze tedy vyslovit obecně a plošně vůči všem typům prodeje mimo provozovnu.

Obec je na základě § 18 odst. 3 živnostenského zákona zmocněna stanovit svým nařízením v přenesené působnosti zákaz některých druhů prodeje zboží nebo poskytování služeb prováděných mimo provozovnu v obci nebo její části (např. zákaz podomního a pochůzkového prodeje), aniž by současně musela vymezit místa a stanovit podmínky pro tuto podnikatelskou činnost ve smyslu § 18 odst. 1 živnostenského zákona.

Zákaz určitých druhů nabízení a prodeje zboží a služeb není vázán na vydání tržního řádu obsahujícího veškeré náležitosti předvídané § 18 odst. 1 živnostenského zákona, a může tak být vydán nezávisle na existenci tržního řádu obsahujícího náležitosti podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky), Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. Pl. ÚS 6/15 ve věci návrhu JUDr. Věry Vojáčkové, MPA, ředitelky Krajského úřadu Jihomoravského kraje, na zrušení nařízení obce Vojkovice č. 1/2014, kterým se vydávají pravidla pro prodej zboží a poskytování služeb na území obce Vojkovice, za účasti obce Vojkovice, zastoupené JUDr. Janem Mandátem, advokátem, se sídlem Elgartova 29, Brno, (nález byl vyhlášen pod č. 238/2015 Sb.).

Výrok

I. Ustanovení čl. II nařízení obce Vojkovice č. 1/2014, kterým se vydávají pravidla pro prodej zboží a poskytování služeb na území obce Vojkovice, se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

II. Ve zbývajícím rozsahu se návrh zamítá.

Odůvodnění

I. Shrnutí návrhu

1. Dne 24. 2. 2015 byl Ústavnímu soudu doručen návrh JUDr. Věry Vojáčkové, MPA, ředitelky Krajského úřadu Jihomoravského kraje, (dále též jen „navrhovatelka“) na zrušení nařízení obce Vojkovice č. 1/2014, kterým se vydávají pravidla pro prodej zboží a poskytování služeb na území obce Vojkovice, (dále jen „napadené nařízení“), neboť k jeho vydání mělo dojít v rozporu s § 18 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

2. Napadené nařízení (pozn. red.: včetně drobných pravopisných a legislativně-technických nepřesností) zní následovně:

„Nařízení Obce Vojkovice č. 1/2014, kterým se vydávají pravidla pro prodej zboží a poskytování služeb na území Obce Vojkovice

Rada Obce Vojkovice na své 74. schůzi dne 26. 8. 2014 se usnesla usnesením č. 74/2014 vydat na základě zmocnění dle § 18 zákona č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, v souladu s § 11 odst. 1 a § 102 odst. 2 písm. d) zákona č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, toto nařízení:

Čl. I.

Účelem tohoto nařízení je stanovit podmínky, za kterých lze uskutečňovat nabídku, prodej zboží a poskytovat služby mimo provozovnu k tomu určenou podle zvláštního zákona (zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu v platném znění, zákon č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání) na celém území Obce Vojkovice. Toto nařízení je závazné pro celé území Obce Vojkovice bez ohledu na charakter prostranství a vlastnictví k němu.

Čl. II.

Na území obce je možno mimo provozovnu k tomuto účelu určenou zvláštním předpisem nabízet a prodávat zboží a poskytovat služby pouze na místech, která k tomu účelu Obec Vojkovice zvlášť určí nebo vyhradí.

Čl. III.

Na celém území Obce Vojkovice se zakazuje provádět mimo provozovnu podomní a pochůzkový prodej zboží včetně jeho pouhého nabízení a poskytování služeb podomní nebo pochůzkovou formou.

Podomním prodejem zboží a nabídkou služeb se pro účely tohoto nařízení rozumí takový prodej a nabídka služeb, kdy je bez předchozí objednávky dům od domu nabízeno a prodáváno zboží či služby včetně služeb finančních a obdobných, uživatelům v objektech určených k bydlení. Pochůzkovým prodejem zboží a nabídkou služeb se pro účely této vyhlášky rozumí takový prodej zboží a nabídka služeb s použitím přenosného nebo neseného zařízení (ze zavazadel, závěsných pultů, konstrukcí a podobně) nebo přímo z ruky.

Čl. IV.

Porušení tohoto nařízení je sankcionováno dle zvláštních předpisů (např. zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích v platném znění, zákon č. 128/2000 Sb. o obcích v platném znění).

Čl. V.

Toto nařízení bylo vydáno Radou obce Vojkovice dne 26. 8. 2014 na její 74. schůzi.

Čl. VI.

Toto nařízení obce nabývá účinnosti dnem 1. 10. 2014

Datum vyhlášení: 1. 9. 2014

Karel Klein – starosta

Leoš Janíček – místostarosta“

3. Navrhovatelka poukazuje na to, že podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona obec „může v přenesené působnosti vydat tržní řád formou nařízení obce“ (podtržení doplněno). Podle § 18 odst. 3 pak obec „může nařízením obce ... podle odstavce 1 ... stanovit, že některé druhy prodeje

zboží nebo poskytování služeb prováděné mimo provozovnu v obci nebo její části jsou zakázány“. Výslovné zákonné zmocnění se podle navrhovatelky nachází právě v § 18 odst. 1 živnostenského zákona, a obec je tedy zmocněna k vydání tržního řádu; součástí tržního řádu pak musí být vždy náležitosti taxativně vyčtené v § 18 odst. 1 písm. a) až e) živnostenského zákona. Zákaz některých druhů prodeje nebo poskytování služeb prováděných mimo provozovnu ve smyslu § 18 odst. 3 živnostenského zákona je pak možné učinit pouze v rámci tržního řádu, který má všechny zmíněné náležitosti. Vydání nařízení obsahujícího pouze zákaz podomního a pochůzkového prodeje proto podle názoru navrhovatelky není možné, neboť pro vydání takové úpravy obec nemá zákonné zmocnění.

4. Ustanovení čl. I napadeného nařízení podmínky podle § 18 odst. 1 písm. a) až e) živnostenského zákona nestanovuje. Ustanovení čl. II napadeného nařízení pak stanoví, že „na území obce je možno mimo provozovnu k tomuto účelu určenou zvláštním předpisem nabízet a prodávat zboží a poskytovat služby pouze na místech, která k tomu účelu Obec Vojkovice zvlášť určí nebo vyhradí“. Místa pro nabídku, prodej zboží a poskytování služeb podle § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona a bodu 25 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/06 ze dne 24. 3. 2009 (N 66/52 SbNU 649; 119/2009 Sb.) musí být vymezena přímo v tržním řádu, a to výslovně a jednoznačně. Napadené nařízení však taková místa nevymezuje. Navrhovatelka proto dospěla k závěru, že napadené nařízení je z těchto důvodů v rozporu se zákonem.

5. K nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 99/73 SbNU 607; 108/2014 Sb.) navrhovatelka uvádí, že ze znění § 18 odst. 3 živnostenského zákona („Obec může nařízením obce vydaným podle odstavce 1 stanovit, že se toto nařízení obce nevztahuje na některé druhy prodeje zboží a poskytování služeb prováděné mimo provozovnu, a stanovit, že některé druhy prodeje zboží nebo poskytování služeb prováděné mimo provozovnu v obci nebo její části jsou zakázány.“) zřetelně vyplývá, že je odkazováno na zmocnění k vydání tržního řádu podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona, a tržní řád je tak předpokladem případné další úpravy podle § 18 odst. 3 živnostenského zákona.

6. Ustanovení § 18 odst. 3 živnostenského zákona je přitom nutné vykládat jednotně pro obě situace v něm předvídané, tj. jak pro stanovení výjimky, pro kterou je podle zmíněného nálezu zapotřebí předchozí vydání tržního řádu se všemi náležitostmi podle § 18 odst. 1 písm. a) až e) živnostenského zákona, tak pro stanovení zákazu, pro který podle zmíněného nálezu vydání tržního řádu není potřeba (viz body 19 až 21 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13). Legislativce podle navrhovatelky slovy „podle odstavce 1“ jednoznačně odkázal na celý odstavec 1 § 18 živnostenského zákona a v případě jiného úmyslu by tento musel být v zákoně jednoznačně

vyjádřen. Rozlišení, ke kterému přistoupil Ústavní soud, proto nelze na základě jazykového, logického ani systematického výkladu § 18 odst. 1 a 3 živnostenského zákona přijmout.

7. Situace je navíc v projednávaném případě odlišná od situace řešené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13. V tom bylo totiž předmětem kontroly nařízení města Františkovy Lázně č. 1/2013, jež upravovalo pouze zákaz pochůzkového a podomního prodeje. Ze znění napadeného nařízení je však zřejmé, že obec s odkazem na § 18 živnostenského zákona vydává tržní řád, který však v rozporu se zákonem neobsahuje veškeré náležitosti.

II. Vyjádření účastníků řízení

8. Ústavní soud podle § 69 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal návrh obci Vojkovice jako účastníku řízení k vyjádření.

9. Obec Vojkovice ve svém vyjádření ze dne 18. 5. 2015 uvedla, že účelem napadeného nařízení byla ochrana oprávněných zájmů občanů obce a vlastníků nemovitostí před obtěžováním ze strany některých podnikatelských subjektů, které jim často vnucují nepotřebné zboží a služby vadné jakosti a nejasného původu. Nařízení tím chrání také veřejný pořádek a bezpečí občanů, do jejichž vlastnického práva je často neoprávněně a nadměrně zasahováno, mnohdy i protiprávním jednáním naplňujícím znaky některých trestných činů.

10. Obec Vojkovice při tvorbě napadeného nařízení vycházela z právních názorů obsažených v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13. Ústavní soud v něm vylučuje názor navrhovatelky, že zákaz vztahující se na některé druhy prodeje zboží musí být podmíněn též určením míst, na nichž lze provozovat jiné druhy prodeje. Tento zákaz je pouze jednou z forem regulace, jež může být stanovena nezávisle na vymezení míst a dalších pravidel upravujících provozování tržišť ve smyslu § 18 odst. 1 živnostenského zákona. Obec je proto podle bodu 22 zmíněného nálezu zmocněna na základě § 18 odst. 3 živnostenského zákona k vydání nařízení, jímž zakáže některé druhy prodeje zboží nebo poskytování služeb prováděných mimo provozovnu v obci, aniž by současně musela vymezit místa a stanovit podmínky pro tuto podnikatelskou činnost ve smyslu § 18 odst. 1 živnostenského zákona.

11. Podle bodu 27 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13 se navíc zákazem pochůzkového a podomního prodeje nebo poskytování služeb nevyčerpají všechny druhy uvedené podnikatelské činnosti prováděné mimo provozovnu v obci, neboť tato činnost může být i nadále provozována formou např. stánkového prodeje nebo při příležitosti prodejních akcí pořádaných v nemovitostech ve vlastnictví právnických či fyzických osob. Takovou činnost přitom obec Vojkovice ničím nezakazuje, neomezuje ani nereguluje a tržní

řád v tomto smyslu nevydává. Nařízení je proto v souladu se zákonem a aktuální judikaturou Ústavního soudu.

12. V souladu s § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu byla Ústavním soudem vyzvána k vyjádření veřejná ochránkyně práv, která je oprávněna vstoupit do řízení jako vedlejší účastník. Veřejná ochránkyně práv podáním ze dne 29. 4. 2015 Ústavnímu soudu sdělila, že svého práva vstoupit do řízení jako vedlejší účastník nevyužívá. Dodala přitom, že podle jejího názoru byla totožná problematika vyřešena nálezem sp. zn. Pl. ÚS 57/13, s jehož argumentací dopadající i na projednávaný případ se plně ztotožňuje.

13. Vzhledem k tomu, že písemná vyjádření účastníků řízení neobsahovala žádnou novou argumentaci, Ústavní soud tato vyjádření již nezasílal navrhovatelce k replice.

III. Podmínky věcného projednání návrhu

14. V řízení o kontrole norem je Ústavní soud v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) příslušným rozhodovat o návrhu na zrušení nařízení obce. Oprávnění ředitelky krajského úřadu k podání takového návrhu vyplývá z § 64 odst. 2 písm. i) zákona o Ústavním soudu, je však podmíněno tím, že se krajský úřad pokusil přimět obec ke zjednání nápravy protizákonného stavu postupem podle § 125 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o obcích“). Z dokumentace předložené navrhovatelkou vyplývá, že uvedená podmínka je v projednávané věci splněna. Dne 12. 9. 2014 bylo obci Vojkovice doručeno sdělení Krajského úřadu Jihomoravského kraje (dále jen „krajský úřad“) ze dne 9. 9. 2014 č. j. JMK 101295/2014 s názvem „Výzva ke zjednání nápravy“, v němž byla obci Vojkovice stanovena lhůta 60 dnů ke zjednání nápravy. Dne 24. 9. 2014 krajský úřad obdržel sdělení obce Vojkovice č. j. 495/2014 ze dne 24. 9. 2014, ve kterém obec Vojkovice vyjádřila své přesvědčení o zákonnosti a ústavní konformitě napadeného nařízení. Náprava tak ve stanovené lhůtě zjednána nebyla, krajský úřad proto přistoupil k pozastavení účinnosti napadeného nařízení sdělením krajského úřadu č. j. JMK 110384/2014 ze dne 18. 11. 2014 s názvem „Rozhodnutí o pozastavení účinnosti nařízení obce“, doručeným obci Vojkovice dne 28. 11. 2014 (podle § 125 odst. 1 zákona o obcích došlo tímto dnem k pozastavení účinnosti napadeného nařízení), a zároveň byla obci Vojkovice stanovena další šedesátidenní lhůta ke zjednání nápravy. Ta na toto sdělení zareagovala sdělením č. j. 641/2014 ze dne 23. 1. 2015, kterým vyjádřila setrvání na svém výše zmíněném stanovisku. Náprava tak nebyla zjednána ani v dodatečně určené lhůtě, která uplynula dnem 27. 1. 2015. Navrhovatelka proto podala návrh ve lhůtě třiceti dnů ode dne

uplynutí lhůty pro nápravu. Protože Ústavní soud nezjistil ani některý z důvodů nepřipustnosti návrhu, mohl přistoupit k jeho věcnému projednání.

IV. Přezkum napadeného nařízení

15. Při přezkumu ústavnosti a zákonnosti nařízení obce podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu Ústavní soud následuje tříkrokový test, v jehož rámci zkoumá:

a) zda orgán, který napadený podzákonný právní předpis přijal, k tomu měl pravomoc a zda tak učinil ústavně konformním způsobem;

b) zda podzákonný právní předpis byl vydán v mezích zákonného zmocnění, a nikoliv mimo zákonem stanovenou působnost (*ultra vires*), tedy zda upravuje právní vztahy, pro které mu otevírá prostor zmocňovací zákon, a zda zároveň nezasahuje do věcí, které jsou vyhrazeny zákonu nebo jinému právnímu předpisu; a

c) zda není dán obsahový nesoulad podzákonného právního předpisu s ústavním pořádkem nebo se zákonem.

V posledně uvedeném kroku je předmětem posouzení také to, zda přijetí podzákonného právního předpisu nesledovalo zákonem neaprobované, nelegitimní cíle nebo zda nebylo vedeno nerelevantními úvahami (zda nedošlo ke zneužití pravomoci), zda tento právní předpis není zjevně nerozumný (zda neodporuje zákazu svévole) a zda splňuje obecná kritéria tvorby právních předpisů, spočívající zejména v požadavcích jejich určitosti, srozumitelnosti a adekvátní interpretovatelnosti [k uvedeným kritériím srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 27/06 ze dne 24. března 2009 (N 66/52 SbNU 649; 119/2009 Sb.), bod 17; nebo sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 99/73 SbNU 607; 108/2014 Sb.), bod 10; se zřetelem ke zvláštnímu základu normotvorby obcí v oblasti přenesené působnosti srov. též čtyřkrokový test ústavnosti dovozený Ústavním soudem pro obecně závazné vyhlášky v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 63/04 ze dne 22. března 2005 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.) nebo nálezu sp. zn. Pl. ÚS 45/06 ze dne 11. prosince 2007 (N 218/47 SbNU 871; 20/2008 Sb.)].

a) Konformita procesu přijímání napadeného předpisu

16. V prvním kroku přezkumu Ústavní soud zkoumá, zda orgán, který napadený podzákonný právní předpis přijal, k tomu měl pravomoc a zda tak učinil ústavně konformním způsobem. Podle § 11 zákona o obcích je obec oprávněna v přenesené působnosti vydávat na základě zákona a v jeho mezích nařízení obce, je-li k tomu zákonem zmocněna. Při vydávání nařízení obce jde o výkon státní správy, jehož ústavní základ je obsažen v čl. 105 ve spojení s čl. 79 odst. 3 Ústavy a jež je podle § 102 odst. 2 písm. d) zákona o obcích svěřen její radě.

17. Napadené nařízení bylo přijato Radou obce Vojkovice na její 74. schůzi dne 26. 8. 2014, a to usnesením č. 74/2014. Napadené nařízení bylo vyhlášeno vyvěšením na úřední desce 1. 9. 2014 a nabylo účinnosti 1. 10. 2014. Napadené nařízení tedy bylo vydáno orgánem, jenž k tomu měl pravomoc, a bylo zároveň přijato ústavně konformním způsobem.

b) Dodržení mezi zákonného zmocnění při vydání předpisu

18. V druhém kroku Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákonný právní předpis vydán v mezích zákonného zmocnění, a nikoliv mimo zákonem stanovenou působnost (*ultra vires*). Zkoumá tedy, zda napadený předpis upravuje právní vztahy, pro které mu otevírá zmocňovací zákon prostor, a zda zároveň nezasahuje do věcí, které jsou vyhrazeny zákonu nebo jinému právnímu předpisu.

19. Ústavní soud v této souvislosti konstatuje, že námitky navrhovatelky věcně směřují pouze vůči čl. II a III napadeného nařízení, ve kterých je obsažena samotná úprava právních vztahů. Ustanovení čl. I, vymezující toliko účel a předmět regulace napadeného nařízení a jeho místní působnost, čl. IV, stanovující sankce za porušení napadeného nařízení, čl. V a VI, stanovující den vydání napadeného nařízení a nabytí účinnosti, mají toliko subsidiární charakter a jejich osud se odvíjí od conformity čl. II a III napadeného nařízení. Proto Ústavní soud přezkoumal v tomto kroku dodržení mezi zákonného zmocnění při vydání napadeného nařízení toliko u čl. II a III tohoto nařízení.

20. Ústavní soud dále konstatuje, že v tomto kroku je nezbytné posoudit konformitu čl. II a III napadeného nařízení samostatně, neboť pro konformitu obou zmíněných článků platí odlišné podmínky. Ustanovení čl. II napadeného nařízení totiž určuje místa, na kterých lze nabízet a prodávat zboží a služby ve smyslu § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona, zatímco čl. III napadeného nařízení upravuje zákaz pochůzkového a podomního prodeje ve smyslu § 18 odst. 3 živnostenského zákona. Proto Ústavní soud nejprve posoudil dodržení mezi zákonného zmocnění u čl. II napadeného nařízení a teprve posléze u čl. III napadeného nařízení stanovíci zákaz pochůzkového a podomního prodeje.

1. Článek II napadeného nařízení

21. Podstatná část argumentace navrhovatelky směřuje věcně právě vůči čl. II napadeného nařízení, který stanovuje, že „na území obce je možno mimo provozovnu k tomu účelu určenou zvláštním předpisem nabízet a prodávat zboží a poskytovat služby pouze na místech, která k tomu účelu Obec Vojkovice zvlášť určí nebo vyhradí“. Námitky navrhovatelky spočívají zejména v tom, že obec Vojkovice při formulaci čl. II napadeného nařízení nedodržela zákonem předvídané meze zmocnění.

22. Ústavní soud musel v souvislosti s čl. II napadeného nařízení posoudit dvě samostatné podotázky: 1. zda se v případě čl. II napadeného nařízení jedná o tržní řád ve smyslu § 18 odst. 1 živnostenského zákona, a 2. v případě kladné odpovědi na první otázku, zda tato část napadeného nařízení odpovídá požadavkům kladeným na tržní řád, zakotveným v § 18 odst. 1 živnostenského zákona, jakož i v dalších předpisech a judikatuře Ústavního soudu.

23. Relevantní část živnostenského zákona, tj. § 18 odst. 1 tohoto zákona, přitom stanoví, že:

„Obec může v přenesené působnosti vydat tržní řád formou nařízení obce. Pro nabídku, prodej zboží (dále jen ‚prodej‘) a poskytování služeb mimo provozovnu určenou k tomuto účelu kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona tržní řád vymezí:

a) místa pro prodej a poskytování služeb, jimiž jsou zejména tržnice a tržiště (dále jen ‚tržiště‘), a jejich rozdělení (např. podle druhu prodáváného zboží nebo poskytované služby),

b) stanovení kapacity a přiměřené vybavenosti tržišť,

c) dobu prodeje zboží a poskytování služeb na tržišti,

d) pravidla pro udržování čistoty a bezpečnosti na tržišti,

e) pravidla, která musí dodržet provozovatel tržiště k zajištění jeho řádného provozu.“

24. K první podotázce Ústavní soud konstatuje, že účelem tržního řádu ve smyslu § 18 odst. 1 živnostenského zákona je regulace specifické činnosti, tj. nabízení a prodeje zboží a služeb mimo provozovnu. K tomu slouží zejména stanovení konkrétních, místním poměrům přílehlavých a účelných zákazů a podmínek při nabízení a prodeji zboží a služeb, které spočívají primárně v určení míst, kde tato činnost může být provozována, jakož i dalších náležitostí předpokládaných v § 18 odst. 1 písm. b) až e) [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 19/11 ze dne 31. 1. 2012 (N 23/64 SbNU 223; 132/2012 Sb.), bod 25; nálezy sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 16]. Ze znění čl. II napadeného nařízení proto vyplývá, že se skutečně jedná o tržní řád ve smyslu § 18 odst. 1 živnostenského zákona, neboť reguluje nabízení a prodávání zboží a služeb a obecně určuje místa, na kterých může být tato činnost provozována.

25. Ústavní soud proto mohl přistoupit k posouzení otázky druhé, tedy zda byl čl. II napadeného nařízení vydán v zákonných mezích. Došel přitom k závěru, že toto ustanovení neobstojí ze tří důvodů.

26. Prvním nezákonným aspektem ustanovení čl. II napadeného nařízení je podle názoru Ústavního soudu způsob, jakým jsou určena, resp. konkretizována místa, na kterých je možné nabízet a prodávat zboží a služby ve smyslu § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona. Zmocnění obce vydávat nařízení v přenesené působnosti na základě zákona a v jeho

mezích vychází z § 11 odst. 1 zákona o obcích. Podle § 61 odst. 2 písm. a) zákona o obcích se orgány obce při vydávání nařízení řídí zákony a jinými právními předpisy. Podle § 99 odst. 1 ve spojení s § 102 odst. 2 písm. d) zákona o obcích je pak k vydávání nařízení obce zmocněna rada, přičemž radě přísluší v oblasti přenesené působnosti vydat nařízení jen tehdy, stanoví-li tak zákon.

27. Ústavní soud ve své judikatuře vytyčil kritéria, kterými jsou obce vázány při vydávání nařízení v přenesené působnosti. Konstatoval, že zatímco obecně závazné vyhlášky mohou obce ve smyslu čl. 104 odst. 3 Ústavy vydávat v mezích celé své zákonem stanovené samostatné působnosti, prostor pro vydávání nařízení jakožto prováděcích právních předpisů k zákonům je užší; nařízení mohou obce vydávat vždy jen na základě a v mezích konkrétního zákona, resp. za předpokladu jeho výslovného zmocnění. Obec tedy při vydávání nařízení postupuje *secundum et intra legem*. Nařízení přitom musí být obecné a musí upravovat právní poměry neurčitě množiny adresátů, nemůže zasahovat do věcí vymezených zákonem a jiným právním předpisem a musí obsahově vystihnout pro právní úpravu ten otevřený prostor, jenž odpovídá rámci vymezenému zmocňujícím zákonem a jeho intenci [srov. zejména nález sp. zn. Pl. ÚS 27/06 ze dne 24. 3. 2009 (N 66/52 SbNU 649; 119/2009 Sb.), body 16 a 17; obdobně nález sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 ze dne 14. 2. 2001 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 5/01 ze dne 16. 10. 2001 (N 149/24 SbNU 79, 410/2001 Sb.) a nález sp. zn. Pl. ÚS 7/03 ze dne 18. 8. 2004 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.)].

28. Ve vztahu k tržním řádům obcí a stanovení míst určených k nabízení a prodeji zboží a služeb pak Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/06 a k vymezení míst za účelem provozování určité činnosti na základě zákonného zmocnění obecně v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/01 ze dne 11. 7. 2001 (N 110/23 SbNU 79; 270/2001 Sb.) uvedl, že korektním výkladem § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona je ten, podle kterého v tržním řádu musí být všechna prodejní místa konkrétně vymezena, mají-li sloužit prodeji zboží a poskytování služeb mimo provozovnu určenou k tomuto účelu kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona. Jestliže pak mají být místa pro prodej a poskytování služeb „vymezena“, tj. nepochybně pevně určena (identifikována), v tržním řádu, logicky neobstojí, že by se tak mohlo stát mimo tržní řád a po jeho vydání (v případě projednávaném v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/06 radou města svým „souhlasem“ *ad hoc*, viz bod 25).

29. Tento výklad je aplikovatelný i na čl. II napadeného nařízení. Ten totiž na základě § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona stanovuje, že k nabízení a prodeji zboží a služeb může docházet pouze na místech tržním řádem určených, tato místa ovšem vymezuje pouze v tom smyslu, že je „k tomu účelu Obec Vojkovice zvlášť určí nebo vyhradí“. Ustanovení čl. II napadeného nařízení tak vymezuje předmětná místa obdobně jako

nařízení posuzované v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/06 a totožně jako obecně závazná vyhláška posuzovaná v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/01, která k vymezení míst použila stejný výraz „určí“ [„... rada a) určí termín konání oslav, b) určí místo, na němž budou ... umístěny prodejní stánky ...“ (důraz doplněn)]. V samotném nařízení tedy nejsou, v rozporu se zákonem a judikaturou Ústavního soudu, konkrétní místa pro nabízení a prodej zboží a služeb jakkoli konkretizována; nařízení obsahuje pouze abstraktní zmocnění pro obec Vojkovice k určení takových míst *pro futuro*. Nadto v napadeném nařízení schází také náležitosti podle § 18 odst. 1 písm. b) až e) živnostenského zákona, na něž se stejně jako na určení míst k nabízení a prodeji zboží a služeb vztahuje výše řečené, tedy zejména to, že musí být v tržním řádu výslovně a konkrétně zakotveny. Ústavní soud je proto nucen konstatovat, stejně jako ve zmíněných dvou nálezech, že čl. II napadeného nařízení není v tomto ohledu v souladu se živnostenským zákonem.

30. Druhým aspektem, pro který čl. II napadeného nařízení Ústavní soud shledal rozporným se zákonem, je zakotvení zmocnění k určení míst pro nabízení a prodej zboží a služeb do tohoto ustanovení. Ustanovení čl. II napadeného nařízení stanoví, že „Obec Vojkovice zvlášť určí nebo vyhradí“ místa k nabízení a prodeji zboží a služeb. Rozumným výkladem lze dovodit, že „obcí Vojkovice“ je v daném ustanovení myšlena právě rada, jež je k určení těchto míst zmocněna § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona. Zakotvení tohoto zmocnění k určení míst k nabízení a prodeji zboží a služeb do napadeného nařízení je nicméně v rozporu s ustanovením § 99 odst. 1 věty druhé zákona o obcích, a to ve dvou rovinách.

31. Podle § 99 odst. 1 věty druhé zákona o obcích rada obce může v přenesené působnosti rozhodovat jen tehdy, stanoví-li tak zákon, nikoliv tedy předpis jiný. V jedné rovině je zmocnění k určení míst k nabízení a prodeji zboží a služeb v napadeném nařízení nezákonně v tom smyslu, že pro jeho zakotvení není rada zmocněna ani živnostenským zákonem, ani zákonem jiným, přičemž nařízení obce mohou být, jak bylo výše uvedeno, vydávána pouze na základě zákona a v jeho mezích. Není proto přípustné, aby nařízením rada obce delegovala na sebe či jiný orgán pravomoc k určení míst, na kterých může docházet k nabízení a prodeji zboží a služeb, která je jí svěřena § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona. Ustanovení § 18 odst. 1 písm. a), jak bylo výše uvedeno, totiž radu zmocňuje jen a pouze k tomu, aby daná místa konkrétně vymežila v nařízení, kterým vydává tržní řád.

32. V druhé rovině je pak toto zmocnění v rozporu se zákonem v tom smyslu, že rada sama nemůže rozhodovat na základě podzákoného zmocnění v čl. II napadeného nařízení, neboť podle § 99 odst. 1 věty druhé zákona o obcích může rada rozhodovat pouze tehdy, stanoví-li tak zákon. Pokud tedy rada obce svým nařízením sama sebe či jiný orgán zmocní

k rozhodování v přenesené působnosti, vybočuje tím ze zákonných mezi stanovených v § 99 odst. 1 větě druhé zákona o obcích, neboť zakotvuje bez zákonného podkladu zmocnění, jehož naplnění samotné by přitom bylo v rozporu se zákonem (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 27/06, bod 27; a nález sp. zn. Pl. ÚS 1/01, část IV *in fine*).

33. Posledním aspektem formulace čl. II napadeného nařízení, pro něž napadená úprava neobstojí, je pak skutečnost, že v případě, že by k určení či vyhrazení míst k nabízení a prodeji zboží a služeb mimo provozovnu k tomu určenou zvláštním zákonem tak, jak je předvídá čl. II napadeného nařízení, nedošlo, znamenalo by to paušální a plošný zákaz takového prodeje na celém území obce Vojkovice, neboť daný článek stanovuje, že takovou činnost lze provádět pouze na takto určených místech. Ústavní soud v minulosti judikoval, že § 18 živnostenského zákona představuje zákonné, a nikoliv samoúčelné omezení práva podnikat podle čl. 26 odst. 2 Listiny. Vydávání tržního řádu na jeho základě a v jeho mezích má pak sloužit a přispívat především ke kultuře provozování této specifické formy podnikatelské činnosti, k zajištění veřejného pořádku v obci, jakož i k zohlednění vhodnosti, názoru občanů, místní tradice, zvyků či estetiky. Toto zákonné zmocnění je však pouze omezením práva zakotveného v čl. 26 odst. 1 Listiny, přičemž vydáním nařízení, tedy podzákonného předpisu, na jeho základě, nemůže dojít k dalšímu zúžení nebo dokonce vyprázdňování tohoto práva [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 19/11 ze dne 31. 1. 2012 (N 23/64 SbNU 223; 132/2012 Sb.), body 22 až 26; obdobně nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 24]. K plošnému zakazu prodeje mimo provozovnu k tomu zvláštním zákonem určenou proto nemůže dojít, a to bez ohledu na to, zda se tak stane postupem podle odstavce prvního či třetího § 18 živnostenského zákona. Právě k takové situaci by však došlo v případě, kdy by obec Vojkovice na základě zmocnění v čl. II napadeného nařízení místa k nabízení a prodeji zboží a služeb neurčila.

34. Ústavní soud proto na základě výše zmíněných důvodů došel k závěru, že čl. II napadeného nařízení je nezákonný ve třech aspektech. Zaprvé, místa určená pro nabízení a prodávání zboží a služeb ve smyslu § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona v něm nejsou dostatečně konkretizována a chybí v něm vymezení náležitostí podle § 18 odst. 1 písm. b) až e). Zadruhé, k zakotvení zmocnění k určení míst, na kterých je možné nabízet a prodávat zboží a služby do čl. II napadeného nařízení došlo bez zákonného podkladu, přičemž rozhodování na základě zmocnění v čl. II by bylo v rozporu se zákonem. Zatřetí, pokud by k určení míst k nabízení a prodeji zboží a služeb podle čl. II napadeného nařízení nedošlo, znamenalo by to absolutní a plošné vyloučení takové činnosti na území obce, které by bylo v rozporu se zákonným zmocněním a čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny.

35. I podle dosavadní již výše citované judikatury Ústavního soudu (viz bod 33 výše) ustanovení § 18 odst. 3 živnostenského zákona sice umožňuje omezit právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny, avšak nařízení obce nemají sloužit k zamezení veškerého prodeje zboží a poskytování služeb mimo provozovnu a mají je toliko určitým způsobem usměrňovat. V tomto kontextu je třeba předmětné zmocňovací ustanovení vykládat v tom smyslu, že tato činnost musí vždy zůstat dovolena alespoň v rozsahu, který umožní skutečnou realizaci uvedeného základního práva v obci, zákaz nelze tedy vyslovit obecně a plošně vůči všem typům prodeje mimo provozovnu.

36. Ustanovení čl. II napadeného nařízení proto není v souladu se zákonným zmocněním v § 18 odst. 1 živnostenského zákona, s § 99 odst. 1 větou druhou zákona o obcích a obecnými požadavky kladenými na normotvorbu, vyplývajícími z čl. 2 odst. 3 a čl. 79 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1 Listiny, jakož i právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto v souladu s § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu čl. II napadeného nařízení zrušil.

2. Zákaz pochůzkového a podomního prodeje – čl. III napadeného nařízení

37. Problematika zákazu pochůzkového a podomního prodeje, resp. otázka, zda je podmínkou zákazu pochůzkového a podomního prodeje také vydání tržního řádu se všemi náležitostmi podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona, byla Ústavním soudem řešena v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 99/73 SbNU 607; 108/2014 Sb.).

38. V něm Ústavní soud vyšel z výše nastíněných obecných principů, podle kterých tržní řády nejsou prostředkem k samoučelnému omezení základního práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Jejich účelem je stanovení konkrétních, místním poměrům přiléhavých a účelných zákazů a podmínek při prodeji zboží a poskytování služeb mimo provozovnu za účelem kultivace kultury provozování této činnosti, jakož i k zajištění veřejného pořádku na území obce (nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 16).

39. K zařazení odstavce 3 do ustanovení § 18 živnostenského zákona došlo, aby byla vyřešena nejasná otázka, zda určení konkrétních míst v obci, na kterých je možné nabízet a prodávat zboží a služby podle odstavce 1 § 18 živnostenského zákona, znamená zároveň zákaz všech druhů této činnosti na zbylých místech v obci, resp. zda mohla obec omezit svou regulaci pouze na některé druhy této činnosti. Ustanovení § 18 odst. 3 živnostenského zákona tak umožnilo obcím stanovit, že na určité druhy nabízení a prodeje zboží a služeb (tedy např. na pochůzkový a podomní prodej)

se tržní řád nevztahuje, nebo že se určité druhy nabízení a prodeje zboží a služeb v obci zakazují (nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 18).

40. Ústavní soud následně konstatoval, že zatímco v případě stanovení výjimky pro některé druhy prodeje zboží nebo poskytování služeb z působnosti tržního řádu je současná existence úpravy podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona z povahy věci nezbytná, v případě jejich pouhého zákazu však nebrání z věcného hlediska nic tomu, aby k jeho stanovení došlo samostatně. Pro podmiňování zákazu určitých forem nabízení a prodeje zboží a služeb vydáním tržního řádu totiž neexistuje věcný důvod, neboť již samotný zákaz může být s ohledem na konkrétní poměry v obci dostatečným opatřením k zamezení negativních jevů spojených s touto činností. Pozitivní určení míst, v nichž lze provádět ostatní druhy prodeje nebo poskytování služeb mimo provozovnu, by přitom za této situace nebylo nezbytné, neboť předmětný zákaz by současně znamenal, že veškeré druhy této činnosti, na které se nevztahuje, neplyne-li jejich případný zákaz nebo omezení z jiného právního předpisu, mohou být v obci bez dalšího provozovány (nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 19).

41. Podmínění zákazu některých druhů prodeje zboží nebo poskytování služeb prováděných mimo provozovnu v obci současným přijetím úpravy podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona proto podle Ústavního soudu nevyplývá z odkazu na toto ustanovení obsažené v odstavci 3, a to ani formálně. Zaujal totiž jeden z možných výkladů daného ustanovení, který tento odkaz vztahuje jen na první větu odstavce 1 a podle něhož je předmětný zákaz pouze jednou z možných forem regulace, jež může být stanovena tržním řádem nezávisle na vymezení míst a dalších pravidel upravujících provozování tržišť ve smyslu odstavce 1. Takovýto výklad podle Ústavního soudu odpovídá účelu § 18 živnostenského zákona a nevede po věcné stránce k pochybnostem (nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 21). Uzávěřel proto, že obec je na základě § 18 odst. 3 živnostenského zákona zmocněna stanovit svým nařízením v přenesené působnosti zákaz některých druhů prodeje zboží nebo poskytování služeb prováděných mimo provozovnu v obci nebo její části (např. zákaz podomního a pochůzkového prodeje), aniž by současně musela vymezit místa a stanovit podmínky pro tuto podnikatelskou činnost ve smyslu § 18 odst. 1 živnostenského zákona (nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 22).

42. V projednávaném případě Ústavní soud sice shledal čl. II napadeného nařízení v rozporu se zákonným zmocněním podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona a dalšími požadavky vyplývajícími z jiných předpisů a judikatury, v důsledku čehož toto ustanovení zrušil, to však neznamená, že by bylo nutné přistoupit ke zrušení celého napadeného nařízení. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13 Ústavní soud totiž konstatoval, že zákaz určitých druhů nabízení a prodeje zboží a služeb není vázán na vydání tržního řádu

obsahujícího veškeré náležitosti předvídané § 18 odst. 1 živnostenského zákona, a může tak být vydán nezávisle na existenci tržního řádu obsahujícího náležitosti podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona. Vzhledem k nezávislosti zákazu určitých druhů nabízení a prodeje zboží a služeb podle § 18 odst. 3 živnostenského zákona na tržním řádu podle § 18 odst. 1, a tedy na čl. II napadeného nařízení, proto Ústavní soud mohl a musel přezkoumat zákonnost čl. III napadeného nařízení samostatně.

43. Co se týče čl. III napadeného nařízení, Ústavní soud konstatuje, že tento článek byl vydán v souladu se zákonným zmocněním podle § 18 odst. 3 živnostenského zákona a jeho interpretací podanou v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13. Znění čl. III napadeného nařízení, včetně definic podomního a pochůzkového prodeje, je téměř doslovně stejné jako v nařízení města Františkovy Lázně č. 1/2013, jež bylo předmětem přezkumu Ústavního soudu v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13. S ohledem na totožnost znění čl. III napadeného nařízení a na skutečnost, že na zákaz pochůzkového a podomního prodeje v čl. III napadeného nařízení nemá zrušovaná úprava tržního řádu v čl. II napadeného nařízení vliv, neshledal Ústavní soud důvod pro odchýlení se od svého právního názoru vyjádřeného v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13. Ostatně navrhovatelka žádnou přesvědčivou argumentaci pro provedení judikatorního odklonu od stávající judikatury Ústavního soudu ve svém návrhu ani nepředkládá.

44. Ústavní soud proto konstatuje, že čl. III napadeného nařízení ze zákonného zmocnění nevybočuje.

c) Věcný soulad předpisu s ústavním pořádkem a zákony

45. Ve třetím kroku přezkumu podzákoného právního předpisu Ústavní soud zkoumá, zda není dán obsahový nesoulad podzákoného právního předpisu s ústavním pořádkem nebo se zákonem. V rámci tohoto kroku je zkoumáno také to, zda přijetí podzákoného právního předpisu nesledovalo zákonem neaprobované, nelegitimní cíle nebo zda nebylo vedeno nerelevantními úvahami (zda nedošlo ke zneužití pravomoci), zda tento právní předpis není zjevně nerozumný (zda neodporuje zákonu svévolje) a zda splňuje obecná kritéria tvorby právních předpisů, spočívající zejména v požadavcích jejich určitosti, srozumitelnosti a adekvátní interpretovatelnosti (viz judikaturu citovanou v bodě 15 tohoto nálezu).

46. Pokud jde o čl. II napadeného nařízení, Ústavní soud poukazuje na skutečnost, že k jeho zrušení přistoupil již na základě nesplnění druhého kroku přezkumu (viz body 21 až 36 tohoto nálezu), přičemž v rámci tohoto kroku posoudil také jeho dopad do sféry ústavního práva, a to především práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny (viz bod 33 tohoto nálezu). Z toho důvodu a s ohledem na účelnost již Ústavní soud nepřistupoval k dalšímu přezkumu čl. II napadeného nařízení z hlediska jeho obsahu.

47. K obsahu čl. III napadeného nařízení uvádí Ústavní soud následující. Jak již bylo zmíněno výše a v předchozí judikatuře, vydávání tržního řádu má sloužit a přispívat především ke kultuře provozování specifické formy podnikatelské činnosti, kterou podomní a pochůzkový prodej je, k zajištění veřejného pořádku v obci, jakož i k zohlednění vhodnosti, názoru občanů, místní tradice, zvyků či estetiky. Při tomto druhu prodeje může prodávající své potenciální zákazníky oslovovat nejen z určitého místa, kde činnost vykonává, nýbrž kdekoliv na veřejném prostranství (může je osobně vyhledávat), s čímž je přirozeně spojena vyšší míra zásahu do jejich soukromé sféry. Ačkoliv totiž tito nemusí na oslovení nebo nabídku nijak reagovat, je zřejmé, že se mohou opakovaně dostávat do situací, kdy se nebudou moci komunikaci s prodávajícím vyhnout, nebo budou stavěni do pozice, kdy musí sami zdůvodňovat, z jakého důvodu nemají o nabízené zboží nebo službu zájem (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 25).

48. Je pak zřejmé, že právě za účelem regulace takovéhoto forem nabízení a prodeje zboží a služeb, představujících zvýšený zásah do soukromé sféry občanů obcí, jsou obce zmocněny ustanovením § 18 odst. 3 živnostenského zákona určité druhy nabízení a prodeje zboží a služeb na území obce zakázat. Ustanovení § 18 živnostenského zákona přitom představuje Listinou předvídané zákonné omezení práva podnikat podle čl. 26 odst. 2. Zakázáním pochůzkového a podomního prodeje, tedy jedné z forem nabízení a prodeje zboží a služeb, přitom nedochází k vyprázdnění tohoto práva, neboť tato forma může být stále provozována jinými způsoby, jako např. stánkovým prodejem (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, body 25 až 27).

49. Lze proto konstatovat, že obec Vojkovice, z jejíhož vyjádření vyplývá, že zákazem podomního a pochůzkového prodeje sledovala právě ochranu svých občanů před nadměrným obtěžováním ze strany prodejců, při zakotvení zákazu této formy prodeje nesledovala nelegitimní a zákonem neaprobované cíle, a nedopustila se tak zneužití pravomoci. Ústavní soud ze stejných důvodů neshledal zákaz pochůzkového a podomního prodeje zjevně nerozumným, a tedy svévolným. Pokud jde o určitost, srozumitelnost a interpretovatelnost čl. III napadeného nařízení, tento požadavek je adekvátně naplněn výstižnou definicí toho, co se rozumí podomním a pochůzkovým prodejem, obsaženou v tomto ustanovení; pochybnosti o tom, jaká činnost je přesně tímto ustanovením zakázána, jsou tak vyloučeny. Ústavní soud proto uzavírá, že čl. III napadeného nařízení splňuje všechny zmíněné obsahové požadavky, a neshledal tak důvody k jeho zrušení.

V. Závěr

50. Na základě výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadené nařízení obce je ve svém čl. II v rozporu s čl. 105 ve spojení s čl. 79 odst. 3 Ústavy, s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, s § 18 odst. 1 živnostenského zákona a § 99 odst. 1 větou druhou zákona o obcích a rovněž s čl. 26 odst. 2 Listiny, a proto návrhu v tomto rozsahu vyhověl a čl. II napadeného nařízení zrušil. Ve zbylém rozsahu napadené nařízení Ústavní soud shledal v souladu se živnostenským zákonem i s ústavním pořádkem, a proto návrh na zrušení ostatních článků napadeného nařízení podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 138

K povinnosti obecného soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí o žalobě na ochranu osobnosti

K otázce posuzování nepřímé diskriminace při přidělování bytů

Ústavní soud nemůže akceptovat závěr, podle kterého stěžovatelé nebyli vystaveni, byť i jen nepřímé, diskriminaci, neboť z napadených rozhodnutí není zřejmé, jak k takovému právnímu závěru obecné soudy dospěly. Rozhodnutí obecných soudů tak neobstojí z hlediska požadavků řádného a přesvědčivého odůvodnění jako součástí práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 1891/13 ve věci ústavní stížnosti H. K. a A. K., zastoupených Mgr. Michalem Mazlem, advokátem, se sídlem Vinohradská 938/37, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013 č. j. 30 Cdo 3456/2012-525 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483, vydaným v řízení o žalobě stěžovatelů na ochranu osobnosti z důvodu tvrzené diskriminace při přidělování bytu.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013 č. j. 30 Cdo 3456/2012-525 a výrokem I rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 v části, v níž byla potvrzena zamítavá část odstavců VIII, IX, X výroku rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 1. 8. 2011 č. j. 36 C 122/2009-432, a výrokem II rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 bylo porušeno základní právo stěžovatelů garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013 č. j. 30 Cdo 3456/2012-525 a výrok I rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 v části, v níž byla potvrzena zamítavá část odstavců VIII, IX, X výroku rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 1. 8. 2011 č. j. 36 C 122/2009-432, a výrok II rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 se zrušují.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Stěžovatelé se obrátili na Ústavní soud s návrhem na zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tím, že se jimi cítí být dotčeni na svých ústavně garantovaných právech. Namítají porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 10 Ústavy České republiky a čl. 7 odst. 2, čl. 10 odst. 1 a 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelé (jakožto žalobci) se v řízení před obecnými soudy domáhali žalobou ochrany osobnosti s rozsáhlým žalobním petitem, který byl v průběhu řízení doplňován (výše zadostiučinění v penězích). Řízení ve věci ochrany osobnosti stěžovatelů bylo sloučeno s prakticky totožným řízením na ochranu osobnosti žalobkyně M. F. Stěžovatelé se konkrétně domáhali určení, že první (statuární město Kladno, dále též jen „město Kladno“) i druhý a třetí žalovaný (Česká republika – Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí) se dopustili protiprávního zásahu do jejich osobnostních práv tím, že byli při uspokojování potřeby bydlení na základě své romské národnosti vystaveni diskriminačnímu a segregáčnmu jednání, dále uloženi povinnosti upustit od aplikování pravidel pro přidělování bytů pro jejich diskriminační povahu, uloženi povinnosti prvnímu žalovanému nabídnout jim nájemní bydlení mimo předmětnou lokalitu Masokombinátu a mimo veškeré sociálně vyloučené lokality, uloženi prvnímu žalovanému písemně se omluvit a uloženi oběma žalovaným zaplatit stěžovatelům náhradu nemajetkové újmy a náhradu nákladů řízení.

3. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 1. 8. 2011 č. j. 36 C 122/2009-432 bylo ve vztahu ke stěžovatelům rozhodnuto tak, že první žalovaný (statuární město Kladno) se dopustil protiprávního zásahu do osobnostních práv stěžovatelů tím, že byli při uspokojování potřeby bydlení vystaveni diskriminačnímu a segregáčnímu jednání (výrok VIII), ve zbytku nároku na omluvu byla žaloba zamítnuta. Prvnímu žalovanému byla uložena povinnost písemně se omluvit stěžovatelům (výrok IX), ve zbytku nároku na omluvu byla žaloba zamítnuta. Prvnímu žalovanému byla uložena povinnost zaplatit stěžovatelům jako náhradu nemajetkové újmy celkem 40 000 Kč (výrok X). Ve zbytku nároku byla žaloba zamítnuta. Stěžovatelům byla přiznána náhrada nákladů řízení (výrok XI). V ostatním (uložení povinnosti upustit od aplikování pravidel pro přidělování bytů, uložení povinnosti nabídnout stěžovatelům nájemní bydlení mimo sociálně vyloučené lokality, žaloba ve vztahu k žalovanému Česká republika – Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí) byla žaloba zamítnuta (výrok II, III, VI).

4. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 byl v převážné většině výroků rozsudek soudu prvního stupně

potvrzen. Ke změně došlo pouze ve výroku, kterým byla přiznána náhrada nákladů řízení (výrok XI).

5. Nejvyšší soud usnesením ze dne 28. 2. 2013 č. j. 30 Cdo 3456/2012-525 dovolání stěžovatelů odmítl podle § 243b odst. 5 věty první ve spojení s § 218 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“) jako nepřipustné. Nejvyšší soud rozhodoval podle občanského soudního řádu účinného do 31. 12. 2012. Neshledal přípustnost dle § 237 odst. 1 písm. b) ani podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, neboť rozhodnutí odvolacího soudu nemá po právní stránce zásadní význam ve smyslu § 237 odst. 3 občanského soudního řádu. Konstatoval, že obecné soudy neshledaly, že by první žalovaný ve vztahu ke stěžovatelům uplatnil rasově segreganční přístup při přidělování bytů, popř. i jen nepřímou diskriminaci v oblasti bytové politiky. Pokud stěžovatelé nesouhlasí s těmito závěry, jde o polemiku nikoliv s právním posouzením věci odvolacím soudem, nýbrž se skutkovým zjištěním odvolacího soudu, která dovolacímu přezkumu nepodléhá, a pokud ob stojí závěr odvolacího soudu, že stěžovatelé nebyli vystaveni rasové diskriminaci ze strany města Kladna, nelze dovést ani odpovědnost České republiky – Ministerstva vnitra a Ministerstva práce a sociálních věcí.

6. Proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013 č. j. 30 Cdo 3456/2012-525 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 podali stěžovatelé ústavní stížnost.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

7. Stěžovatelé v ústavní stížnosti nejprve uvedli, v čem jim bylo rozsudkem odvolacího soudu vyhověno, a naopak kterým návrhům vyhověno nebylo. Mají za to, že soud prvního stupně rezignoval na právní zhodnocení a aplikaci institutu tzv. nepřímé diskriminace a tomu nesprávně uzpůsobil prováděné dokazování, když neprovedl navržené důkazy potřebné k prokázání skutečností, neúplně zjistil skutkový stav a selektivně přihlédl ke stěžovateli tvrzeným skutečnostem a jimi navrženým důkazům. Navržené důkazy však podle stěžovatelů měly prokázat diskriminační dopady postupů žalovaných v praxi.

8. Soudu prvního stupně vytkají, že pominul relevantní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, která analogicky k věci stěžovatelů demonstruje, jak je nutno posoudit systematicky aplikovanou praxi ve vztahu k porušení práv dotčených jednotlivců.

9. Soud prvního stupně také pominul aplikaci § 133a občanského soudního řádu, když ze strany stěžovatelů bylo tvrzeno a doloženo, že jednání žalovaného města způsobuje nepřímou diskriminaci na etnickém

základě. Stěžovatelé zdůrazňovali, že bytová politika města Kladna prokazatelně produkuje etnicky homogenní romské lokality, které jsou sociálně vyloučené a bydlení přináší negativní důsledky. Město Kladno tak mělo prokázat jinou objektivní a rozumnou příčinu vzniku těchto lokalit, než je etnická příslušnost jejich obyvatel. Podle stěžovatelů bylo v řízení před soudem prvního stupně prokázáno, že jediným spojovacím prvkem nájemců v předmětné nemovitosti „Masokombinát“ je jejich romská etnicita. Povinností města Kladna tak bylo vyvrátit odůvodněné podezření z etnické diskriminace.

10. Stěžovatelé se neztotožnili ani s rozhodnutím odvolacího soudu, který potvrdil v zamítavých výrocích rozsudek soudu prvního stupně, přičemž neshledal shodně se soudem prvního stupně v pravidlech pro přidělování bytů, byt i jen nepřímou, diskriminaci. Odvolací soud zdůraznil, že předmětem řízení je ochrana osobnostních práv žalobců, je proto podstatné zkoumat, zda došlo k neoprávněnému zásahu do jejich osobnostních práv, nikoli jak řeší bytovou otázku město Kladno. Pravidla pro přidělování bytů neimplikují žádná diskriminační opatření, neboť jednotlivé občany nijak nekategorizují, není v nich jakákoli zmínka o romské příslušnosti. Podle stěžovatelů jde o absurdní výkladové stanovisko odvolacího soudu, podle kterého lze shledat protiprávní pouze diskriminaci přímou, nadto zcela otevřenou. Významná část diskriminačního jednání však má povahu skrytou a nepřímou.

11. Stěžovatelé nakonec nesouhlasí ani se závěrem dovolacího soudu, neboť podstatou dovolací argumentace byla výlučně nesprávná aplikace právních norem relevantních pro posouzení řešené věci z hlediska nepřímé diskriminace na základě důvodu etnicity, nikoli polemika se skutkovými zjištěními.

12. Obecné soudy tak dle stěžovatelů rezignovaly na aplikaci právního institutu nepřímé diskriminace. Potvrdily nesprávný právní názor, že diskriminační zásah do osobnostních práv jedince může mít pouze podobu adresných (konkrétnímu jedinci adresovaných) opatření. Se stěžovateli navrhovanými analýzami a studiemi se vypořádaly tak, že se netýkají konkrétního případu žalobců.

III. Vyjádření účastníků řízení

13. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření.

14. Vrchní soud v Praze ve vyjádření ze dne 22. 8. 2014 pouze konstatoval, že ústavní stížnost neshledal důvodnou, přičemž plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

15. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 10. 9. 2014 rovněž odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

16. Ministerstvo práce a sociálních věcí jako vedlejší účastník ve vyjádření ze dne 19. 5. 2015 navrhuje, aby byla ústavní stížnost zamítnuta, neboť v předmětném řízení k tvrzenému porušení ústavně garantovaných práv stěžovatelů nepřímou diskriminací nedošlo, což vyplývá z důkazů provedených v řízení před soudem prvního stupně.

17. Ministerstvo vnitra České republiky jako vedlejší účastník ve vyjádření ze dne 20. 5. 2015 rovněž navrhuje zamítnutí ústavní stížnosti stěžovatelů. Vedlejší účastník se plně ztotožňuje s napadenými rozhodnutími a v podrobnostech odkázal na odůvodnění těchto rozhodnutí, jakož i na vyjádření vedlejšího účastníka k žalobě ze dne 9. 3. 2010.

18. Statutární město Kladno jako vedlejší účastník ve vyjádření ze dne 1. 6. 2015 podrobně reaguje na jednotlivé body ústavní stížnosti stěžovatelů. Předně je toho názoru, že pokud stěžovatelé namítají, že soud prvního stupně rezignoval na právní zhodnocení a aplikaci institutu tzv. nepřímé diskriminace, neprovedl navržené důkazy, neúplně zjistil skutkový stav a selektivně přihlédl k tvrzeným skutečnostem, tak tyto závěry se nezakládají na pravdě. Soud prvního stupně podrobně zjistil skutkový stav – zejména na pokud jde o samotný objekt „Masokombinátu“, složení obyvatel v něm, jeho technický stav, ale též kdo mohl získat bydlení v tomto objektu – z něhož byla prokázána nepravdivost tvrzení, že by město Kladno záměrně vytvářelo etnicky vyloučenou lokalitu. Soud prvního stupně se též věnoval objasněním mechanismu přidělování bytů. Z provedených důkazů nebylo prokázáno, že při přidělování bytů byla zohledňována etnicita žadatelů. Rovněž v dokumentu „Zásady pro hospodaření s byty“, který stěžovatelé označili za diskriminační, nelze nalézt žádné ustanovení, které by znevýhodňovalo některé občany na základě jejich etnicity. Navíc, údaj o etnické příslušnosti není evidován. Pokud jde o neprovedené důkazy, vedlejší účastník má za to, že návržení svědkové se zabývají romskou otázkou a mechanismy sociálního vyloučení, avšak nemají status soudních znalců, jejich závěry jsou spíše sociologické. Ani odkaz na rozsudek ESLP ve věci *D. H. a ostatní proti České republice* nepovažuje vedlejší účastník za zcela případný. K části, kde stěžovatelé rozebírají bytovou politiku města Kladna a mají za to, že na území města Kladna je prokázána existence více vyloučených romských lokalit, vedlejší účastník má za to, že v řízení nic takového prokázáno nebylo. Pokud jde o nepřímou diskriminaci, stěžovatelé poukazují, že diskriminační účinek vyvolaný zdánlivě neutrálními pravidly je spatřován v dokumentu „Zásady pro hospodaření s byty“, přičemž poukazovali zejména na ekonomické faktory, nároky kladené na žadatele o obecní byt z hlediska finančních poměrů. Vedlejší účastník však v řízení prokázal, že tyto požadavky jsou změkčeny zvýhodňujícími koeficienty pro

rodiny s dětmi, přičemž však je povinen řádně hospodařit se svěřeným majetkem, a nemůže proto zcela rezignovat na ekonomickou stránku věci (to se týká požadovaného potvrzení o příjmech nebo o bezdlužnosti). Další část vyjádření je zaměřena na jednotlivé otázky zásadního významu, které stěžovatelé předložili v dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu.

19. Stěžovatelům bylo zasláno k replice pouze vyjádření města Kladna, neboť ostatní účastníci řízení a vedlejší účastníci ve svých stručných vyjádřeních nepředkládají žádné nové úvahy, ale pouze odkazují na odůvodnění napadených rozhodnutí. Stěžovatelé v replice ze dne 22. 6. 2015 k tvrzení, že v dokumentu „Zásady pro hospodaření s byty“ nejsou žádná diskriminující ustanovení, uvádějí, že je tak ignorována právní podstata nepřímé diskriminace, tj. rozhodující povaha dopadů určité praxe v realitě. Stěžovatelé mají za to, že právě navržené důkazy, které obecný soud pro nadbytečnost neprovedl, byly relevantní pro posouzení nepřímé etnické diskriminace. Stěžovatelé dále reagují na hodnocení nepřímé diskriminace vedlejším účastníkem. Mají za to, že se nejedná pouze o dokument „Zásady hospodaření s byty“, ale že jde o celou zdánlivě neutrální praxi, jejíž znevýhodnění bylo možné prokázat výsledky aplikace této praxe, za což považovali v projednávané věci existenci etnický homogenních segregovaných romských lokalit na území vedlejšího účastníka. Dále stěžovatelé reagují na skutečnosti týkající se zásadního právního významu. Stěžovatelé mají za to, že vedlejší účastník nesprávně odděluje argumentační linie (porušení individuálních práv stěžovatelů a linii systémové, minimálně nepřímé diskriminační praxe vedlejšího účastníka), jakoby se jednalo o dvě samostatné záležitosti. Tyto linie však jsou zcela neoddělitelné, zjištění systémové praxe, jejíž aplikací byli stěžovatelé dotčeni, bylo proto pro posouzení jejich individuální věci tím nejpodstatnějším východiskem.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

20. Ústavní soud poté, co shledal ústavní stížnost přípustnou a bez formálních vad, posoudil její obsah, přezkoumal napadená rozhodnutí, včetně spisu Krajského soudu v Praze sp. zn. 36 C 122/2009, který si za tím účelem vyžádal, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

22. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není součástí soustavy obecných soudů, a není tedy povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Je povolán toliko k přezkumu ústavněprávních principů, tj. toho, zda

nedošlo k porušení ústavních principů a základních práv a svobod účastníka řízení, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními a zda výklad práva provedený obecními soudy je ústavně konformní, resp. zda nebyl aktem „libovůle“. Ústavní soud tedy koriguje jen ty nejextrémnější excesy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)].

23. Mezi základní atributy spravedlivého procesu judikatura Ústavního soudu řadí požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí. Dodržování povinnosti řádně a logicky odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli. Absence řádného odůvodnění zakládá nejen nepřezkoumatelnost takového rozhodnutí, ale zpravidla též protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování [viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) nebo nález sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213)].

24. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně zabýval požadavky na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí [např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 61/64 SbNU 723), sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357)]. V rozhodovací praxi tak deklaroval, jakými ústavněprávními vadami je zatíženo odůvodnění rozhodnutí, v němž obecný soud reaguje na konkrétní (přesně formulované) námitky stěžovatele způsobem naprosto nedostatečným [např. nálezy sp. zn. III. ÚS 511/02 ze dne 3. 7. 2003 (N 105/30 SbNU 471), sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny) odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tom rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení [srov. rozhodnutí vydaná ve věcech sp. zn. I. ÚS 113/02 (viz výše), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57), sp. zn. III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371), sp. zn. I. ÚS 3184/07 ze dne 17. 4. 2008 (N 71/49 SbNU 61), sp. zn. III. ÚS 961/09 (viz výše)]. Zmíněnému pojmu „adekvátně“ potom ve smyslu judikatury Ústavního soudu je nutno z pohledu mezí nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 odst. 1 Ústavy) rozumět tak, že se požaduje přiměřeně dostatečná míra odůvodnění, tj. „rozsah této povinnosti se může měnit podle povahy rozhodnutí a musí být posuzován ve světle okolností každého případu“ s tím, že závazek odůvodnit rozhodnutí „nemůže být chápán tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument“ [kupř. nálezy sp. zn. IV. ÚS 201/04 ze dne 5. 1. 2005 (N 3/36 SbNU 19), sp. zn. I. ÚS 729/2000 ze dne 8. 12. 2005 (N 224/39 SbNU 369), sp. zn. I. ÚS 116/05 ze dne 30. 5. 2006

(N 108/41 SbNU 349) a sp. zn. IV. ÚS 787/06 ze dne 29. 1. 2007 (N 16/44 SbNU 201), sp. zn. III. ÚS 961/09 (viz výše)]. Rozsah reakce na konkrétní námitky je tedy co do šíře odůvodnění spjat s otázkou hledání míry, případně (za podmínek tomu přiměřeného kontextu) i s akceptací odpovědi implicitní, resp. i s otázkou případů hraničních, přičemž je nutno reflektovat, že lze požadovat pouze takovou míru přesnosti, jakou povaha předmětu úvahy připouští [viz náleze sp. zn. IV. ÚS 919/14 ze dne 10. 12. 2014 (N 225/75 SbNU 521)].

25. V posuzované věci Ústavní soud dospěl k závěru, že rozhodnutí soudu prvního stupně neobsahuje řádné a přesvědčivé odůvodnění, neboť obecné soudy se dostatečně nevypořádaly s tvrzením stěžovatelů, že byli bytovou politikou vedlejšího účastníka (města Kladna) nepřímo diskriminováni. Uvedená vada nebyla napravena ani v rámci opravného řízení. Došlo tak k porušení práva stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. Soud prvního stupně rozsudkem ze dne 1. 8. 2011 č. j. 36 C 122/2009-432 rozhodl, že se první žalovaný (město Kladno) dopustil protiprávního zásahu do osobnostních práv žalobců (stěžovatelů) tím, že tito byli při uspokojování potřeby bydlení vystaveni diskriminačnímu a segregáčnímu jednání. Co do zbytku (tj. zejména do žalobou požadovaného určení, že diskriminačnímu a segregáčnímu jednání byli vystaveni na základě romské národnosti) byla žaloba zamítnuta (výrok VIII). Prvnímu žalovanému bylo uloženo písemně se stěžovatelům omluvit za to, že jim byl přidělen byt v lokalitě prezentované jako segregovaná lokalita, čímž došlo k zásahu do jejich osobnostních práv. Co do zbytku nároku na omluvu (zejména pokud žaloba požadovala výslovné uvedení, že žalobcům jako Romům byl přidělen byt v lokalitě cíleně vytvořené, dlouhodobě udržované a prezentované jako segregovaná lokalita pro Romy a nepřizpůsobivé), byla žaloba zamítnuta (výrok IX). O náhradě nemajetkové újmy bylo rozhodnuto výrokem X. V ostatních žalobních návrzích byla žaloba zamítnuta (uložení povinnosti upustit od aplikování pravidel pro přidělování bytů, uložení povinnosti nabídnout stěžovatelům nájemní bydlení mimo uvedenou lokalitu, požadovaná náhrada nemajetkové újmy vůči dalším žalovaným).

27. Soud prvního stupně se v rámci odůvodnění zabýval otázkou (str. 12, bod 39 rozsudku), zda je možno v případech žalobců spatřovat plánovitou a úmyslnou diskriminaci Romů, tedy zda je jim nabízeno plánovitě horší bydlení a zda je skutečně cílem sestěhovat je do několika vymezených segregovaných lokalit. Na základě provedeného dokazování dospěl k závěru, že o takové jednání nejde, a to zejména s ohledem na svědecké výpovědi, ale též odborné studie a analýzy, jakož i dokument „Zásady pro hospodaření s byty“. Pod bodem 47 (str. 14 rozsudku) pak soud dospěl

k závěru, že rozhodnutí přidělit byt v předmětné lokalitě Masokombinátu nelze vnímat jako zjevně chybné či jakkoli diskriminační.

28. Soud prvního stupně se naopak přiklonil k závěru, že k porušení práva na ochranu osobnosti došlo na základě omisivního jednání prvního žalovaného (města Kladna). Dospěl ke zjištění, že se stěžovatelé přestěhovali do, v té době zrekonstruované, lokality Masokombinátu v roce 1999 na základě havárie předchozího bydlení, byt v Masokombinátu jim byl poskytnut jako náhradní byt, objekt byl obýván „normálními“ nájemci, kteří získali byty zpravidla v důsledku havárie bytu původního, a tzv. „neplatičů“, dále že stav objektu se postupně zhoršoval, což podle soudu prvního stupně pramenilo ze sociálního napětí mezi samotnými nájemci, neboť někteří nedodržovali podmínky nezbytné pro kulturu bydlení. Podle soudu tak nejpozději od roku 2006 bylo zjevné, že existuje problém a žalovanému (městu Kladno) mělo být zřejmé, že sestěhovat dohromady „problémovou“ kategorii „neplatičů“ a normální, řádné nájemce, nemůže zajistit normálním nájemcům bezproblémové bydlení, které je v souladu s očekáváním běžného nájemce (bod 51, str. 15 rozsudku). Soud prvního stupně poměřil na základě testu proporcionality, co měl žalovaný pro žalobce (stěžovatele) jako nájemce zajistit, co jim reálně zajistil a v jakém čase. Dospěl k závěru, že bydlením stěžovatelů se nikdo nezabýval od roku 1999, kdy jim byl byt přidělen, doba v nevyhovujících podmínkách je jednoznačně nepřijatelná a představuje zásah do práva na ochranu osobnosti, k němuž došlo omisivním způsobem.

29. Odvolací soud závěry soudu prvního stupně potvrdil. Nelze podle něj dovodit, že by soud prvního stupně „rezignoval“ na posuzování nepřímé diskriminace žalobců. Za diskriminační vůči romskému etniku nelze považovat dokument „Zásady pro hospodaření s byty“, který neobsahuje žádná diskriminační opatření, jednotlivé občany nijak nekategorizuje, není v něm jakákoli zmínka o romské příslušnosti, naopak je v něm zvýhodnění pro rodiny s dětmi. Za diskriminační neshledal ani územní umístění předmětného domu (tvrzenou větší vzdálenost od centra, delší intervaly hromadné dopravy, horší spojení do školy a na nákupy). Odvolací soud tak potvrdil závěr soudu prvního stupně, že první žalovaný žádného ze žalobců při přidělování bytu žádným způsobem nediskriminoval, a neshledal tak, byť i jen nepřímou, diskriminaci v nerovném přístupu v oblasti bytové politiky. Podle odvolacího soudu se tak nelze důvodně domáhat určení protiprávního zásahu při uspokojování potřeb bydlení.

30. Ústavní soud po přezkoumání ústavní stížností napadených rozhodnutí má za to, že rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 1. 8. 2011 č. j. 36 C 122/2009-432 je vnitřně rozporný, což spatřuje v nekonzistentnosti výroku rozsudku, podle kterého byli stěžovatelé při uspokojování potřeby bydlení vystaveni diskriminačnímu a segregačnímu jednání, s právními

závěry o absenci jakékoli formy diskriminace (viz bod 27 tohoto nálezu). Rozsudek soudu prvního stupně tak postrádá řádné odůvodnění toho, jakému diskriminačnímu a segregáčnímu jednání (viz výrok VIII rozsudku soudu prvního stupně) byli stěžovatelé vystaveni, resp. ve vztahu k jaké skupině osob, s ohledem na pojetí „diskriminace“ jako určitého rozdílného přístupu k jednotlivci ve vztahu k jiným osobám na základě zakázaného diskriminačního důvodu, shledal rozdílný přístup ke stěžovatelům. V odůvodnění též absentuje vymezení zakázaného diskriminačního důvodu, když diskriminaci na základě etnické příslušnosti obecné soudy neshledaly. Tuto vnitřní rozpornost však nenapravit v odvolacím řízení ani Vrchní soud v Praze, který potvrdil závěry soudu prvního stupně o neexistenci jakékoli formy diskriminace.

31. Ústavní soud rovněž shledal odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně neúplné, když se soud prvního stupně a následně ani soudy v opravných řízeních nevypořádaly s návrhy, které stěžovatelé vznášeli od samého počátku řízení [žaloba ze dne 30. 7. 2009, odvolání ze dne 6. 9. 2011, doplnění odvolání ze dne 27. 10. 2011, shrnující stanovisko žalobců v odvolacím řízení ze dne 13. 3. 2012 (č. l. 479), jakož i dovolání ze dne 11. 7. 2012 (č. l. 491 a násl.)], kde poukazovali na to, že jsou vystaveni minimálně tzv. nepřímé formě diskriminace, o níž se jedná v případech, kdy v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti je znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost jsou objektivně odůvodněny legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné. Stěžovatelé mají za to, že jsou, pokud jde o přístup k bydlení, postupem vedlejšího účastníka (statutárního města Kladna) nepřímo diskriminováni, což se projevuje bytovou politikou města, tedy nejen na základě zmiňovaného dokumentu „Zásady pro hospodaření s byty“, ale též na základě dalších nepsaných postupů při řešení bytové problematiky.

32. Obecné soudy tak ve svých úvahách zcela pominuly institut nepřímé diskriminace, jehož se stěžovatelé od počátku řízení dovolávali. Ústavní soud nemůže akceptovat závěry, podle kterých stěžovatelé nebyli vystaveni, byť i jen nepřímé, diskriminaci, neboť z napadených rozhodnutí není zřejmé, jak k takovému právnímu závěru obecné soudy dospěly.

33. Nepřímá diskriminace jako podkategorie diskriminace vychází z toho, že „určitá obecná právní úprava, která formálně neobsahuje žádnou zakázanou diskriminační klasifikaci, ve skutečnosti vyvolává diskriminaci při své aplikaci. Takováto norma, ačkoliv je v obecné rovině formálně v pořádku a aplikuje se ‚rovně‘, má a musí mít v realitě na své adresáty nerovný dopad, přičemž tento nerovný dopad se odvíjí právě již od formulace kritéria podaného normou“ [viz Bobek, M., Boučková, P., Kühn, Z. (eds.) Rovnost a diskriminace. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 52–53].

Obdobný závěr později přejal zákonodárce i v české vnitrostátní úpravě v ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), který za nepřímou diskriminaci považuje „takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné“. Pro existenci nepřímé diskriminace je tedy třeba existence formálně neutrální normy, na jejímž základě je diskriminována určitá skupina adresátů, neboť tito jsou neutrální normou s ohledem na reálné okolnosti znevýhodněni (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 9 AfS 55/2012 ze dne 23. 5. 2013).

34. Ústavní soud dospěl k závěru, že soud prvního stupně svými závěry o neexistenci jakékoli diskriminace nedostal požadavku na řádné odůvodnění rozhodnutí a nevypořádal se se zásadními návrhy stěžovatelů ohledně existence tzv. nepřímé diskriminace, již se dovolávali od samotného zahájení řízení. Rozhodnutí obecných soudů tak neobstojí z hlediska požadavků řádného a přesvědčivého odůvodnění jako součásti práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

35. Ústavní soud, aniž by jakkoli předjímal konečný výsledek řízení, se s ohledem na zrušení ústavní stížností napadených rozhodnutí nezabýval dalšími námitkami stěžovatelů obsaženými v ústavní stížnosti.

V. Závěr

36. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013 č. j. 30 Cdo 3456/2012-525 a výrok I rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 v části, v níž byla potvrzena zamítavá část odstavců VIII, IX, X výroku rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 1. 8. 2011 č. j. 36 C 122/2009-432, a výrok II rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2012 č. j. 1 Co 328/2011-483 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 139

K právu na spravedlivou náhradu za vyvlastněný majetek

V případě vyvlastňování pro potřebu výstavby silnic je v rozumném poměru k hodnotě majetku v zásadě pouze plná náhrada ve výši tržní ceny.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 1904/14 ve věci ústavní stížnosti Pavla Gregůrka a Mileny Gregůrkové, Milana Gregůrka a Kamily Gregůrkové, právně zastoupených JUDr. Václavem Hochmannem, advokátem, se sídlem Rašínova 68, Zlín, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 950/2014-538 ze dne 6. 5. 2014 a proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci č. j. 1 Co 365/2013-481 ze dne 11. 12. 2013 ve věci výše náhrady za vyvlastnění pozemků, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 950/2014-538 ze dne 6. 5. 2014 a rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci č. j. 1 Co 365/2013-481 ze dne 11. 12. 2013 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Ústavní stížností stěžovatelé napadli v záhlaví tohoto rozhodnutí uvedená rozhodnutí a navrhli jejich zrušení pro rozpor se svými ústavně zaručenými právy na ochranu vlastnictví a spravedlivý proces. Přitom poukázali na čl. 11, 36 a 38 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě (dále jen „Protokol č. 1“), čl. 17 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie.

2. Dne 31. 7. 2003 stavební úřad Městského úřadu v Otrokovicích vyvlastnil stěžovatelům několik pozemků z důvodu výstavby obchvatu města Otrokovice. Náhrada za vyvlastnění byla stanovena v souladu s vyhláškou

č. 540/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů, na 3 530 160 Kč.

3. Dne 24. 11. 2003 Krajský úřad Zlínského kraje toto rozhodnutí pouze změnil tak, že náhradu za vyvlastnění rozdělil na půl mezi manžele Pavla a Milenu Gregůrkovy a manžele Milana a Kamilu Gregůrkovy. Jinak rozhodnutí městského úřadu jako správné potvrdil.

4. Dne 21. 6. 2013 Krajský soud v Brně obě uvedené správní rozhodnutí nahradil svým rozsudkem č. j. 35 C 7/2008-439 a rozhodl, že předmětné pozemky se sice vyvlastňují, ale náhradu za vyvlastnění stanovil celkem ve výši 36 203 537 Kč. Tato výše byla odvozena od tržní ceny pozemků stanovené na základě znaleckého posudku. Podle krajského soudu náhrada ve výši vypočítané podle vyhlášky č. 540/2002 Sb. (tzv. úřední cena) byla nedostatečná, neboť představovala pouhou jednu desetinu tržní ceny a porušovala právo stěžovatelů na ochranu majetku podle čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě. Ke svému rozhodnutí dospěl po rozsáhlé analýze mezinárodních závazků České republiky, včetně řady rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“).

5. Vrchní soud v napadeném rozsudku rozhodnutí krajského soudu změnil tak, že žalobu stěžovatelů zamítl. Uvedl, že možnost přiznat náhradu za vyvlastnění ve výši tržní ceny nemovitosti byla zavedena až novelou stavebního zákona provedenou zákonem č. 186/2006 Sb., o změně některých zákonů souvisejících s přijetím stavebního zákona a zákona o vyvlastnění, s účinností od 1. 7. 2006. V dané věci však k vyvlastnění došlo před tímto datem, a bylo tedy nutno vycházet z ceny úřední, jak požadovaly právní předpisy před touto novelizací. Jiný postup by byl nerespektováním právní úpravy, která ve svém původním znění neumožňovala výjimky z tohoto pravidla.

6. K námitkám stěžovatelů, že takovýto právní názor je v rozporu s Úmluvou a rozhodnutími ESLP, vrchní soud pouze uvedl, že jak Nejvyšší soud, tak i Ústavní soud se touto námitkou již zabývaly a rozpor nedovodily. Na konkrétní spisové značky takto pouze obecně zmíněných rozhodnutí obou soudů však vrchní soud nepoukázal.

7. Nejvyšší soud v napadeném usnesení odmítl dovolání stěžovatelů s tím, že rozhodnutí vrchního soudu je v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu. V druhém případě odkázal na usnesení sp. zn. IV. ÚS 1163/12 ze dne 1. 11. 2012 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Zároveň rozhodl, že stěžovatelé jsou povinni uhradit Ředitelství silnic a dálnic ČR 2 800 Kč jako náhradu nákladů dovolacího řízení.

II. Argumentace stran

8. Hlavní námitkou stěžovatelů je, že náhrada za vyvlastnění jejich pozemků je nepřiměřená a porušuje jejich právo na ochranu majetku. Podle jejich názoru v souladu s jejich základními právy bylo naopak rozhodnutí krajského soudu, které bylo napadeným rozsudkem vrchního soudu zrušeno.

9. Stěžovatelé také namítají, že došlo k porušení jejich práva na spravedlivý proces, neboť obecné soudy nepředložily předběžnou otázku k Soudnímu dvoru Evropské unie. Stěžovatelé také nesouhlasí se závěry obecných soudů, že vyvlastňovací rozhodnutí Krajského úřadu Zlínského kraje ze dne 24. 11. 2003 a jemu předcházející rozhodnutí Městského úřadu v Otrokovicích zůstávají v platnosti.

10. Nakonec stěžovatelé namítají nesprávnost rozhodnutí Nejvyššího soudu o nákladech řízení, neboť není nijak odůvodněno a vedlejší účastník (Ředitelství silnic a dálnic ČR) je státní příspěvkovou organizací, která nemá nárok na náhradu nákladů řízení.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhl, aby stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Znovu poukázal na judikaturu Nejvyššího soudu a usnesení sp. zn. IV. ÚS 1163/12 ze dne 1. 11. 2012, s nimiž jsou napadená rozhodnutí v souladu. Dále uvedl, že podle § 243f odst. 3 občanského soudního řádu v případě odmítnutí dovolání nemusí být rozhodnutí o nákladech řízení odůvodněno.

12. Vrchní soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Ředitelství silnic a dálnic ČR svého práva vyjádřit se k řízení nevyužilo, a postavení vedlejšího účastníka se tak vzdalo.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. Ústavní soud se téměř shodnou věcí, která se týkala i některých z nynějších stěžovatelů, zabýval v nálezu sp. zn. II. ÚS 1135/14 ze dne 30. 6. 2015 (N 124/77 SbNU 899), ve kterém dovedl porušení práv stěžovatelů na ochranu vlastnictví a spravedlivý proces. V dané věci obecné soudy stěžovatelům přiznaly náhradu za vyvlastnění pozemků ve výši 1 482 000 Kč, což představovalo cenu vypočítanou podle vyhlášky č. 540/2002 Sb. (tzv. úřední cena), ačkoliv tržní cena pozemků činila 11 139 700 Kč. Ústavní soud v tomto nálezu odkázal na judikaturu ESLP, podle které jakýkoli zásah do práva na ochranu majetku musí zachovávat spravedlivou rovnováhu mezi požadavky obecného zájmu společnosti a imperativy ochrany základních práv jednotlivce. Vyvlastněná osoba má v zásadě obdržet náhradu, jejíž výše je v rozumném poměru k tržní hodnotě majetku v době, kdy k odnětí vlastnictví došlo (bod 21 citovaného nálezu). Přitom shledal, že tato podmínka splněna nebyla. Pokud soudy v napadených rozhodnutích vycházely z toho, že bylo nutno určit vyšší náhrady za vyvlastnění podle

právních předpisů účinných v době vyvlastnění, tedy přiznat stěžovatelům cenu úřední, takový jejich závěr nejenže nebyl v souladu s ustanovením § 154 odst. 1 občanského soudního řádu, ale nebyl ani v souladu s mezinárodními závazky České republiky, které vzhledem k bezprostřední aplikovatelnosti mezinárodních smluv vedou k nutnosti aplikovat vnitrostátní předpisy způsobem souladným s interpretací mezinárodních smluv mezinárodními soudy, zejména s interpretací Úmluvy Evropským soudem pro lidská práva (bod 28 citovaného nálezu).

14. Právě uvedeně závěry plně dopadají i na nyní projednávaný případ, ve kterém je disproporce mezi tržní cenou a úřední cenou dokonce ještě vyšší než v případě posuzovaném nálezem sp. zn. II. ÚS 1135/14 ze dne 30. 6. 2015 (viz výše). Náhrada za vyvlastnění ve výši pouhé jedné desetiny tržní ceny nemovitostí poskytnutá stěžovatelům v nyní posuzovaném případě nepředstavuje náhradu v rozumném poměru k tržní hodnotě majetku ve smyslu uvedené judikatury ESLP.

15. Ústavní soud zároveň neshledává, že by v dané věci existoval nějaký zvlášť závažný veřejný zájem, který by takto nízkou náhradu mohl ospravedlnit. V dané věci šlo o vyvlastnění z důvodu výstavby obchvatu města. Přitom v případě vyvlastňování pro potřebu výstavby silnic je v rozumném poměru k hodnotě majetku v zásadě pouze plná náhrada ve výši tržní ceny (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Vistiņš a Perepjolkins proti Lotyšsku* č. 71243/01 ze dne 25. 10. 2012, § 110 a 112).

16. S ohledem na tuto judikaturu Ústavního soudu a ESLP nemůže Ústavní soud nyní dospět k jinému závěru, než že vrchní soud a Nejvyšší soud napadenými rozhodnutími porušily právo stěžovatelů na ochranu majetku vyplývající z čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě a také čl. 11 odst. 4 Listiny, neboť náhrada za vyvlastnění jejich pozemků byla podstatně nižší než jejich tržní cena. Ústavně souladné byly tedy závěry krajského soudu, které byly zrušeny napadeným rozhodnutím vrchního soudu.

17. Ústavní soud se také nemůže nepozastavit nad tím, že jak vrchní, tak Nejvyšší soud v napadených rozhodnutích do značné míry opomenuly ústavněprávní rozměr posuzovaného případu. Stěžovatelé ve svých podáních před obecnými soudy poukazovali na možné porušení Úmluvy nízkou náhradou za vyvlastnění a odkazovali na relevantní rozsudky ESLP. Navíc krajský soud své rozhodnutí na Úmluvě a relevantní judikatuře ESLP z velké části založil. Je tedy s podivem, že vrchní soud se rozhodl toto rozhodnutí krajského soudu zrušit, aniž by sám předložil nějakou ucelenou argumentaci, proč výklad krajského soudu ohledně mezinárodních závazků České republiky byl chybný.

18. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že Úmluva je součástí českého právního řádu a má aplikační přednost před zákonem (čl. 10 Ústavy). Obecné soudy jsou navíc povinny přihlížet k judikatuře ESLP a musí se

s argumentací stran relevantní judikaturou ESLP vypořádat [nález sp. zn. I. ÚS 310/05 ze dne 15. 11. 2006 (N 211/43 SbNU 357)]. Argumenty Úmluvou a odkazy na konkrétní judikáty ESLP vznášené stěžovateli před obecnými soudy byly pro daný případ vysoce relevantní. Jejich odmítnutí ze strany obecných soudů poukazem na jedno usnesení Ústavního soudu nelze v dané situaci považovat za odpovídající a dostatečné. Důvodem není ani tak skutečnost, že formálně vzato usnesení Ústavního soudu precedenční důsledky nevyvolávají [takový účinek mají pouze nálezy, viz například nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 60 a 92], neboť je nutno uznat, že ani usnesení Ústavního soudu nejsou zcela irrelevantní a v případě odmítnutí stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost se o určitý výklad ústavního pořádku jedná. Důvodem však je, že toto ojedinělé usnesení Ústavního soudu se s judikaturou ESLP nijak nevypořádává. Nelze tedy odkazem na něj odmítnout argumenty stěžovatelů, které poukázaly na porušení Úmluvy a odkazovaly na relevantní judikaturu ESLP.

19. Z těchto důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti stěžovatelů vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil.

20. Ústavní soud se proto již nemusí zabývat dalšími námitkami stěžovatelů. Pro úplnost však dodává, že Nejvyšší soud pochybil rovněž v tom, že Ředitelství silnic a dálnic ČR přiznal náhradu nákladů řízení, ačkoliv se jedná o státní příspěvkovou organizaci a nejednalo se o nějakou velmi specifickou právní problematiku, která by ospravedlnila nutnost zastoupení advokátem (viz nález sp. zn. II. ÚS 1135/14 ze dne 30. 6. 2015, bod 29). Naopak však nelze přisvědčit stěžovatelům, že soudy pochybily, pokud se neobrátily s předběžnou otázkou na Soudní dvůr Evropské unie. V tomto případě nebylo vůbec namístě aplikovat Listinu základních práv Evropské unie, neboť právo Evropské unie se na otázky vyvlastňování pozemků pro dopravní stavby nevztahuje (srovnej čl. 51 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie a nález sp. zn. II. ÚS 1135/14 ze dne 30. 6. 2015, bod 31).

Č. 140

**K rozdílu mezi vzájemným návrhem a námitkou započtení podle občanského soudního řádu
K překážce rei iudicatae**

Skutečnost, že se obecný soud v odůvodnění svého pravomocného rozhodnutí vypořádal s námitkou započtení, kterou uplatnil žalovaný jako procesní obranu vůči žalobou uplatněnému nároku žalobce ve smyslu § 98 o. s. ř., a věcně se tak vyjádřil k tomu, zda žalovaný má započitatelný nárok vůči žalobci, nebrání tomu, aby se žalovaný domáhal tohoto nároku žalobou v samostatném soudním řízení. Nejedná se o překážku věci rozsouzené (§ 159a odst. 5 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013; nyní § 159a odst. 4 o. s. ř.), neboť uvedený nárok žalovaného za této situace nebyl předmětem původního řízení. Pokud tedy soud dospěl právě na základě této skutečnosti k závěru, že nebyly splněny podmínky řízení o takovéto žalobě původního žalovaného, a řízení o ní zastavil, pak nelze než konstatovat, že o této žalobě odmítl věcně rozhodnout bez relevantního zákonného důvodu. Zastavením řízení tak porušil základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 2280/14 ve věci ústavní stížnosti Františka Palaštuka, zastoupeného Mgr. Evou Hodákovou, advokátkou, se sídlem v Brandýse nad Labem, Komenského nám. 56/10, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 4. 2014 č. j. 30 Co 534/2013-167, jímž byl zrušen rozsudek soudu prvního stupně a bylo rozhodnuto o zastavení řízení o stěžovatelově žalobě z důvodu existence překážky věci rozsouzené, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a Blanky Myškové, zastoupené JUDr. Liborem Fiedlerem, advokátem, se sídlem v Nymburce, Palackého třída 223/5, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 2. 4. 2014 č. j. 30 Co 534/2013-167 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 4. 2014 č. j. 30 Co 534/2013-167 se ruší.

III. Náhrada nákladů řízení se vedlejší účastníci nepřiznává.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 4. 7. 2014, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedeného usnesení z důvodu tvrze-ného porušení svého práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Rozsudkem Okresního soudu v Mladé Boleslavi (dále též „soud prvního stupně“) ze dne 15. 8. 2013 č. j. 12 C 202/2012-131 byla zamítnuta žaloba stěžovatele, kterou se po vedlejší účastnici domáhal úhrady částky 50 000 Kč s příslušenstvím. Tato částka měla představovat zbývající dluh za opravy zemědělské techniky v jejím vlastnictví, provedené v letech 2001 a 2002. Původní výše dluhu, který měla vedlejší účastnice uznat v roce 2003, činila až 250 000 Kč, v letech 2006 až 2007 však měl být tento dluh postupně splacen až do výše 200 000 Kč.

3. Úvodem svého rozhodnutí se soud prvního stupně zabýval otázkou, zda posouzení žaloby nebrání překážka věci rozsouzené. Tou dobou již totiž u něj byla pravomocně skončena věc vedená pod sp. zn. 8 C 110/2011, ve které se naopak vedlejší účastnice jako žalobkyně domáhala proti stěžovateli a jeho manželce zaplacení částky 800 000 Kč s příslušenstvím z titulu smlouvy o půjčce, uzavřené v roce 2003. Soud prvního stupně sice uznal, že v tomto řízení posuzoval i otázku existence dluhu vedlejší účastnice vůči žalovaným, učinil tak ale v souvislosti s jejich námitkou započtení, která se měla týkat již zmíněného dluhu ve výši 250 000 Kč. Za těchto okolností nemohlo posouzení tohoto nároku založit překážku věci rozsouzené a o žalobě muselo být rozhodnuto věcně. Důvod jejího zamítnutí pak spočíval v tom, že podle názoru soudu byla dohoda o uznání dluhu stěžovatelky neplatná. Případnému posouzení důvodnosti jednotlivých dílčích nároků, z nichž měl předmětný dluh stěžovatele sestávat, zas bránila námitka promlčení.

4. Uvedený rozsudek byl k odvolání stěžovatele zrušen usnesením Krajského soudu v Praze (dále též „odvolací soud“) ze dne 2. 4. 2014 č. j. 30 Co 534/2013-167, kterým bylo zároveň rozhodnuto o zastavení řízení. Odvolací soud považoval nárok uplatněný stěžovatelem za stejný, jakým se soud prvního stupně zabýval již ve věci vedené pod sp. zn. 8 C 110/2011. V této souvislosti poukázal na závěr, který soud prvního stupně vyslovil v odůvodnění svého pravomocného rozsudku ze dne 15. 11. 2011 č. j. 8 C 110/2011-230, že i když stěžovatel prováděl v roce 2002 opravy a jinou výpomoc na

usedlosti jiné osoby, z žádného důkazu nevyplývala existence nějakého závazku vedlejší účastnice vůči němu. Podle odvolacího soudu nebylo podstatné, že soud prvního stupně o předmětném nároku nerozhodl přímo ve výroku tehdejšího rozsudku. Výrok a odůvodnění rozsudku totiž v tomto ohledu tvoří jeden celek, který je teprve tímto obsahem odůvodnění individualizován (v tomto ohledu odvolací soud odkázal na výklad tohoto ustanovení obsažený v Handl, V., Rubeš, J. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. Praha : Panorama, 1985, s. 451). Posouzení nároku stěžovatele v odůvodnění proto brání jeho novému věcnému projednání mezi týmiž účastníky řízení, byť v opačném procesním postavení, k čemuž podle odvolacího soudu došlo i v dané věci.

5. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele se závěrem odvolacího soudu, podle něhož mělo uplatnění námitky započtení v předchozím řízení založit překážku věci pravomocně rozsouzené ve vztahu k řízení o jeho žalobě. Stěžovatel považuje tento závěr za nesprávný, neboť ve smyslu § 98 o. s. ř. představovala jeho tehdejší námitka toliko procesní obranu. O této námitce nakonec ani nebylo rozhodováno ve výroku a předmětný rozsudek se jí zabýval pouze ve svém odůvodnění, vůči němuž samotnému nelze podat odvolání. Stěžovatel je přesvědčen, že jeho žaloba měla být věcně projednána. Tím, že se tak nestalo, mělo být porušeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal spisy vedené u Okresního soudu v Mladé Boleslavi pod sp. zn. 8 C 110/2011 a 12 C 202/2012 a vyzval účastníka i vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

7. Krajský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 1. 7. 2015 plně odkázal na obsah napadeného usnesení a judikatury v něm obsažené.

8. Vedlejší účastnice souhlasí se závěrem odvolacího soudu, že řízení o žalobě stěžovatele mělo být zastaveno. Z jejího vyjádření ze dne 14. 7. 2015 vyplývá, že v případě, kdy soud věcně projedná námitku započtení a vypořádá se s ní v odůvodnění rozsudku, již nemůže být pro posouzení překážky věci rozsouzené podstatné, zda námitka byla uplatněna v rámci procesní obrany či jako vzájemný návrh. Ústavní stížnost by podle jejího názoru měla být zamítnuta. Zároveň navrhla, aby jí Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem.

9. Uvedená vyjádření již Ústavní soud stěžovateli nezasílal. Účastník i vedlejší účastnice řízení v nich totiž setrvali na argumentaci vyjádřené v napadeném usnesení, resp. zastávané v průběhu původního řízení. Nejde přitom o situaci, kdy by na jejich základě Ústavní soud dospěl k závěru svédčícimu v neprospěch stěžovatele.

10. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

III. Podmínky meritorního posouzení ústavní stížnosti

11. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), a to přestože byl stěžovatel v napadeném usnesení poučen o možnosti podat proti němu dovolání. Částka, jejíž zaplacení se stěžovatel domáhal, totiž nepřevyšovala 50 000 Kč, v důsledku čehož byla přípustnost dovolání objektivně vyloučena [§ 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.] a uvedené poučení bylo zjevně nesprávné. Nadto lze konstatovat, že ústavní stížnost byla rovněž podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti. Nic tedy nebránilo jejímu věcnému posouzení.

IV. Vlastní posouzení

12. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřeními účastníků řízení a obsahem příslušných spisů, načež zjistil, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Základní povinností soudu plynoucí z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je projednání věci navrhovatele (žalobce). Jsou-li přitom splněny podmínky řízení, pak soud musí věc nejen projednat, nýbrž o ní i meritorně rozhodnout.

14. Důvodem, pro který odvolací soud meritorně nerozhodl o žalobě stěžovatele a zastavil řízení o ní, byl jeho právní názor, že takovémuto rozhodnutí brání překážka věci rozsouzené. Ústavní soud připomíná, že podle § 159a odst. 5 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013, (nyní § 159a odst. 4 o. s. ř.), jakmile bylo o věci pravomocně rozhodnuto, nemůže být v rozsahu závaznosti výroků rozsudku pro účastníky a popřípadě jiné osoby věc projednávána znovu. Skutečnost, že o žalobě doposud pravomocně rozhodnuto nebylo, je tedy jednou z podmínek řízení, k jejichž splnění musí soud přihlížet po celou jeho dobu (§ 103 o. s. ř.). Jestliže by zjistil, že tato podmínka splněna není, byl by povinen řízení zastavit, neboť by se jednalo o takový její nedostatek, který nelze odstranit (§ 104 odst. 1 o. s. ř.).

15. Podle § 97 o. s. ř. může žalovaný za řízení uplatnit svá práva proti žalobci i vzájemným návrhem (odstavec 1), na který se přiměřeně použije ustanovení o návrhu na zahájení řízení, jeho změně a vzetí zpět (odstavec 3). Ustanovení § 98 o. s. ř. zase stanoví, že vzájemným návrhem je i projev žalovaného, jímž proti žalobci uplatňuje svou pohledávku z započtení, avšak jen pokud navrhuje, aby bylo přisouzeno více, než co uplatnil žalobce. Jinak soud posuzuje takový projev jen jako obranu proti návrhu.

16. Odvolací soud se ve svém rozhodnutí přiklonil k takovému výkladu § 98 o. s. ř., podle něhož, pokud žalovaný uplatní v určitém řízení proti žalobcem tvrzenému nároku námitku započtení a soud se při posouzení této námítky ve svém odůvodnění vypořádá s otázkou, zda má žalovaný vůči žalobci skutečně započitatelnou pohledávku, pak je pravomocným rozhodnutím o žalobě založena překážka věci rozsouzené i ve vztahu k nároku žalovaného vůči žalobci, jenž byl předmětem námítky započtení.

17. Ústavní soud, v souladu se svým postavením soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), přezkoumal napadené usnesení z toho hlediska, zda se odvolací soud při aplikaci podústavního práva nedopustil takového výkladu, jenž by byl svévolný či nerozumný nebo vybočující z obecně akceptovaných pravidel výkladu právních norem [např. nález sp. zn. III. ÚS 74/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 126/28 SbNU 85), nález sp. zn. IV. ÚS 1796/11 ze dne 18. 10. 2011 (N 178/63 SbNU 69) nebo nález sp. zn. I. ÚS 3523/11 ze dne 7. 3. 2012 (N 48/64 SbNU 599)]. Jestliže by tomu tak bylo a toto pochybení by se současně promítlo do výsledku řízení jako celku, byl by tím opodstatněn závěr o porušení základních práv stěžovatele.

18. V dané věci není nikterak sporné, že v řízení vedeném pod sp. zn. 8 C 110/2011 tehdejší žalovaní (stěžovatel a jeho manželka) neuplatňovali k započtení pohledávku, jež by byla vyšší než to, co uplatnila tehdejší žalobkyně (vedlejší účastnice). Ve smyslu § 98 věty druhé o. s. ř. tak měl tento projev povahu procesní obrany proti návrhu, což znamená, že v ní obsažený nárok žalovaných vůči žalobkyni se nestal (samostatným) předmětem řízení, o němž by mělo být meritorně rozhodnuto [srov. zejména rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 1998 sp. zn. 2 Cdon 1506/96; dále též nález sp. zn. II. ÚS 159/97 ze dne 5. 11. 1997 (N 135/9 SbNU 219) a usnesení sp. zn. III. ÚS 585/04 ze dne 16. 12. 2004, přístupné na <http://nalus.usoud.cz/>]. Jeho předmětem zůstal po celou dobu řízení výlučně nárok žalobkyně vůči žalobci, jak byl uplatněn žalobním návrhem a v žalobě uvedenými základními skutkovými tvrzeními. Jen ve vztahu k němu přitom mohlo pravomocné meritorní rozhodnutí založit překážku věci rozsouzené.

19. Odlišný výklad by odporoval druhé větě § 98 o. s. ř., jejímž smyslem je odlišení účinků předmětného projevu od vzájemného návrhu, o němž musí být vždy meritorně rozhodnuto. V praxi by zároveň vedl k nejistotě ohledně toho, jaký nárok či stav je vlastně předmětem řízení. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že předmět jakéhokoliv soudního řízení musí být návrhem účastníka řízení jasně vymezen, přičemž jsou-li splněny podmínky řízení, musí být o něm meritorně rozhodnuto. Povahu rozhodnutí ve věci samé naopak nelze přiznat pouhým právním závěrům obsaženým v odůvodnění rozhodnutí, jejichž uvedení závisí výlučně od toho, zda je příslušný soud považoval za relevantní pro rozhodnutí o návrhu, či nikoliv. Předmět řízení se totiž nemůže odvíjet teprve od rozsahu

úvah, které soud uvedl ve svém odůvodnění. O tom, že takovéto pojetí nemá v podústavním právu žádnou oporu, ostatně svědčí i to, že opravnými prostředky nelze brojit toliko proti odůvodnění rozhodnutí.

20. Ústavní soud považuje výklad odvolacího soudu, na němž založil napadené rozhodnutí, za zjevně odporující dikci a účelu § 98 o. s. ř. Skutečnost, že se obecný soud v odůvodnění svého pravomocného rozhodnutí vypořádal s námitkou započtení, kterou uplatnil žalovaný jako procesní obranu vůči žalobou uplatněnému nároku žalobce ve smyslu uvedeného ustanovení, a věcně se tak vyjádřil k tomu, zda žalovaný má započitatelný nárok vůči žalobci, nebrání tomu, aby se žalovaný domáhal tohoto nároku žalobou v samostatném soudním řízení. Nejedná se o překážku věci rozsouzené, neboť uvedený nárok žalovaného za této situace nebyl předmětem původního řízení. Pokud tedy odvolací soud dospěl právě na základě této skutečnosti k závěru, že nebyly splněny podmínky řízení o žalobě stěžovatele, a řízení o ní zastavil, pak nelze než konstatovat, že o této žalobě odmítl věcně rozhodnout bez relevantního zákonného důvodu, v důsledku čehož bylo napadeným usnesením porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

21. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil (výrok II). Návrhu vedlejší účastnice na přiznání náhrady nákladů zastoupení nebylo možné vyhovět již z toho důvodu, že § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu umožňuje jejich přiznání pouze stěžovateli. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnost byla shledána důvodnou (úspěch ve věci měl stěžovatel, nikoliv vedlejší účastnice), nepřicházelo v úvahu uložení této povinnosti ani některému z účastníků podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu (výrok III).

Č. 141

Ke stanovení výše náhrady škody za neoprávněný odběr elektrické energie

Pokud škůdce prokáže, že výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu stanovená podle prováděcího předpisu k § 51 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, je mnohonásobně vyšší než jeho platby za elektřinu ve srovnatelných obdobích před neoprávněným odběrem, nelze takto vypočítanou výši škody bez dalšího akceptovat. Soud v takovém případě musí zohlednit i další okolnosti, které jej mohou v maximální míře přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody. Pokud pak na základě provedených důkazů soud nedospěje v konkrétní situaci k závěru, že vypočtená výše škody s určitou mírou pravděpodobnosti odpovídá škodě skutečné, nemůže prováděcí předpis aplikovat v té části, ve které by tak způsobil neoprávněný zásah do majetkových práv škůdce tím, že by vypočtená výše škody plnila v převážné míře funkci sankční, a nikoli kompenzační. V takovém případě musí o výši škody soud rozhodnout podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 668/15 ve věci ústavní stížnosti Ivo Balcara, zastoupeného Mgr. Ondřejem Malovcem, advokátem, se sídlem Boleslavská 137, Nymburk, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2476/2014-230 ze dne 25. 11. 2014 a rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 31 Co 252/2013-193 ze dne 17. 9. 2013, vydaným ve sporu o neoprávněný odběr elektrické energie, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2476/2014-230 ze dne 25. 11. 2014 a rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 31 Co 252/2013-193 ze dne 17. 9. 2013 bylo porušeno základní právo stěžovatele na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto rozhodnutí uvedená rozhodnutí a navrhl jejich zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces.

2. Okresní soud v Kolíně rozsudkem č. j. 14 C 57/2011-142 ze dne 6. 2. 2013 uložil stěžovateli zaplatit společnosti ČEZ Distribuce, a. s., částku 273 949,60 Kč s příslušenstvím jako náhradu škody za neoprávněně odebranou elektřinu. Okresní soud po provedeném dokazování shledal, že kontrolou provedenou společností ČEZ Měření, s. r. o., dne 22. 2. 2011 byla u stěžovatele zjištěna manipulace s elektroměrem. Podle následně provedeného znaleckého posudku bylo zjištěno, že plomby na elektroměru byly falzifikáty a na kotoučích obou číselníků se nacházejí stopy, které svědčí o násilném přetočení obou číselníků. Zda zásah do elektroměru provedl přímo stěžovatel, nebylo prokazováno, neboť v tomto případě se jedná o objektivní odpovědnost. Dané odběrné místo představuje rodinný dům, v němž elektřina byla používána i pro vytápění.

3. Vyčíslená náhrada (škoda) je podle okresního soudu platbou za „skutečný odběr“ elektřiny. Nicméně pro protiprávní zásah do měřicího přístroje nelze reálně určit, jaké množství elektřiny bylo skutečně odebráno. Proto v daném případě nebylo možno zjistit skutečně vzniklou škodu a bylo ji nutno stanovit v souladu s § 51 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), v tehdy platném znění, podle prováděcích právních předpisů. Výši náhrady škody tak okresní soud stanovil podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě. Doba neoprávněného odběru byla určena ode dne následujícího po dni posledního odečtu, tj. ode dne 24. 4. 2010, do dne zjištění neoprávněného odběru, tj. do dne 22. 2. 2011 (celkem 304 dní).

4. Podle okresního soudu námitky stěžovatele ohledně nadměrnosti vypočtené náhrady škody ve srovnání s výší jeho plateb za elektřinu v obdobích před neoprávněným odběrem nemožou zpochybnit přisouzený nárok žalobce, pokud byl prokázán zásah do měřicího zařízení, v důsledku čehož došlo k nesprávnému zaznamenání skutečného odběru ke škodě distributora.

5. Krajský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem sice změnil rozsudek okresního soudu, ale ve svém rozsudku se ztotožnil se skutkovými a právními závěry okresního soudu ve všech otázkách relevantních pro nyní posuzovanou ústavní stížnost, s výjimkou ceny elektřiny použité pro výpočet náhrady škody podle vyhlášky č. 51/2006 Sb., a výši náhrady škody nově stanovil na 272 776 Kč: 314 160 Kč za neoprávněný odběr 50,49 MWh

(cena elektřiny vypočtená podle vyhlášky v roce 2010 byla 6 159 Kč za MWh a v roce 2011 byla 6 529,86 Kč za MWh) plus 18 644 Kč jako náklady na zjištění neoprávněného odběru mínus 60 028 Kč, které stěžovatel za toto období již uhradil. Krajský soud také uvedl, že výpočet škody podle této vyhlášky je ústavně souladný, jak údajně opakovaně shledal Ústavní soud. Krajský soud dále uvedl, byť bez bližšího odůvodnění, že výklad příslušných ustanovení provedený okresním soudem ob stojí i v testu proporcionality.

6. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatele odmítl a ztotožnil se ze závěry krajského soudu.

7. Součástí spisu okresního soudu jsou také faktury ukazující předchozí spotřebu v odběrném místě stěžovatele za několik posledních, zhruba ročních fakturačních období. Tyto údaje jsou uvedeny v následující tabulce, včetně přepočtu množství spotřebované elektřiny a fakturovaných částek na 304 dny pro srovnání s množstvím a cenou vypočtenou obecnými soudy podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb.

Období	Spotřeba elektřiny (MWh)	Fakturovaná cena (Kč)	Spotřeba elektřiny přepočtená na 304 dny (MWh)	Fakturovaná cena elektřiny přepočtená na 304 dny (Kč)
26. 4. 2005 až 24. 4. 2006	16,441	38 116	13,731	31 833
25. 4. 2006 až 16. 4. 2007	6,022	16 456	5,128	14 012
17. 4. 2007 až 18. 4. 2008	13,821	33 709	11,417	27 847
19. 4. 2008 až 16. 4. 2009	13,674	38 614	11,452	32 338
17. 4. 2009 až 23. 4. 2010	15,723	45 366	12,849	37 073
24. 4. 2010 až 9. 5. 2011	27,742	74 375	22,135	59 344

II. Argumentace stran

8. Stěžovatel namítá, že obecné soudy pouze mechanicky aplikovaly právní předpisy bez ohledu na okolnosti daného případu a špatně je interpretovaly. Podle stěžovatele v jeho případě bylo možné škodu určit podle § 13 vyhlášky č. 51/2006 Sb., podle kterého se při neoprávněném odběru elektřiny skutečně vzniklá škoda stanovuje na základě příslušným provozovatelem distribuční soustavy změřených nebo jinak zjištěných prokazatelných údajů o neoprávněném odběru elektřiny, a nebylo tedy namístě použít fiktivní výši škody vypočtenou podle § 14 této vyhlášky.

9. Obecné soudy nijak nezohlednily důkazy o spotřebě v obdobích předcházejících, byť tyto důkazy byly formálně provedeny. Pokud by soudy správně interpretovaly zákonné předpisy a ke zhodnocení těchto důkazů řádným způsobem přistoupily, pak by v žádném případě nemohly dojít k závěrům, ke kterým dospěly. Spotřeba dle vyhláškového výpočtu je extrémně rozdílná od jakékoliv spotřeby, jíž stěžovatel kdykoliv v minulosti dosáhl. Výše náhrady škody není podle stěžovatele v souladu s principem proporcionality.

10. Krajský soud v plném rozsahu odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí. Dodal, že postup podle § 13 vyhlášky č. 51/2006 Sb. nebyl dán a nebyly zjištěny ani žádné skutečnosti, pro které by mohl dospět k závěrům, že s ohledem na specifika případu nebude způsob výpočtu podle příslušné vyhlášky akceptovat. Z množství změřeného odběru elektřiny za jiné období nelze určit skutečnou výši škody. Při zjištění spolehlivých údajů o spotřebě za jiné období by proto šlo pouze o úvahu soudu o výši škody, nikoli o změřený či jinak zjištěný prokazatelný údaj o neoprávněném odběru elektřiny, na základě kterého by bylo možné určit skutečnou výši škody. S ohledem na speciální ustanovení upravující výpočet výše škody vzniklé neoprávněným odběrem elektřiny v případech, kdy nelze určit skutečnou výši škody, nebylo možno takto postupovat.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

12. Společnost ČEZ Distribuce, a. s., svého práva vyjádřit se k řízení nevyužila a postavení vedlejšího účastníka se vzdala.

III. Stanovisko Energetického regulačního úřadu ke sp. zn. Pl. ÚS 29/13

13. Ústavní soud pro posouzení nyní projednávané ústavní stížnosti považuje za relevantní i stanovisko Energetického regulačního úřadu (dále též jen „ERÚ“), které obdržel při projednávání věci vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 29/13 [posléze ukončené usnesením sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

14. ERÚ ve svém vyjádření uvádí, že v praxi se skutečná výše škody prokazuje velice obtížně, ve většině případů je to zcela nemožné, a skutečnou neoprávněně odebranou elektřinu tak nelze prakticky přesně žádným způsobem určit, a pro ilustraci dodává, že odpojit přímotopná tělesa vytápějící celý objekt od nelegálního přívodu z neměřené části instalace je otázkou několika minut a samozřejmě je pak nasnadě tvrzení, že nikdy nic takového použito nebylo. Právě z toho důvodu byl podle vyjádření ERÚ zatopen institut náhradního stanovení výše škody, který chrání provozovatele distribučních soustav a přenosové soustavy v situacích, kdy množství neoprávněně odebrané elektřiny nejsou schopni zjistit, případně dokázat. Tento účel právní úpravy shledává ERÚ jako legitimní, neboť v případech

nutnosti prokazování skutečné škody by ve většině případů docházelo k situaci, kdy by se poškozený prakticky nemohl domoci náhrady způsobené škody, přičemž tato nemožnost by vězela přímo v charakteru vykonávané činnosti (distribuce elektřiny).

15. Podle ERÚ však nelze vyloučit, že ze strany provozovatelů nemůže docházet ke zneužívání metody náhradního stanovení výše způsobené škody na úkor náročného zjišťování skutečné škody. ERÚ se ve své praxi setkal jak s tím, že znalecké posudky vycházely z posouzení spotřebičů instalovaných a používaných v odběrném místě v průběhu neoprávněného odběru, tak i se situací, že poškozený (provozovatel distribuční soustavy) nechtěl k této skutečnosti jakkoliv přihlédnout a náhradu škody se snažil maximalizovat (tedy škodu vypočítával z maximální hodnoty mu povolené dotčenou vyhláškou).

16. V případě elektřiny je však velice snadné instalovat spotřebiče s významnou spotřebou a zároveň je velice snadné a rychlé tyto spotřebiče odinstalovat. Neoprávněný odběratel může při zjištění neoprávněného odběru velice snadno a rychle odpojit veškeré tyto spotřebiče, a tvrdit tak, že je nikdy nepoužíval. Není v silách jakéhokoliv znalce prokázat, jaké spotřebiče a jakým způsobem byly používány v době realizace neoprávněného odběru. Proto způsob výpočtu dle obou posledních vyhlášek vychází z toho, co bylo možné odebrat na základě technického provedení neoprávněného odběru, a i když se často jedná o velké finanční částky, tyto představují zlomek toho, co by odběratel mohl odebrat v případě, pokud by využíval připojení na plnou kapacitu 24 hodin denně.

17. Distributor nemá právo kontrolovat vnitřní instalaci odběrného místa ani nemůže vědět, jaké spotřebiče byly v době realizace neoprávněného odběru používány. Není tedy možné jako výchozí hodnoty pro výpočet stanovit jiné hodnoty, než ke kterým má distributor přístup, tedy hodnotu hlavního jističe před elektroměrem, jištění v hlavní domovní skříní nebo průřez vodičů, které byly připojeny na distribuční soustavu. Všechny znalecké posudky, které měl ERÚ k dispozici, vycházejí z toho, že spotřebiče byly v průběhu neoprávněného odběru používány a jakým způsobem. Takový způsob výpočtu je však zpravidla relevantní pouze v případě, kdy zákazník nevěděl o tom, že je „černým“ odběratelem, a spotřebiče využíval obvyklým způsobem. Jinak nemůže mít znalec poznatky o všech spotřebičích, které zákazník za danou dobu používal.

18. Co se týče stanovení ceny elektřiny podle vyhlášky, ERÚ uvedl, že s elektřinou, jejíž odběr si zákazník nesjednal, a kterou tedy neodebral v souladu se smlouvou (tj. odebral ji neoprávněně), provozovatel distribuční nebo přenosové soustavy dopředu nepočítá a ani z povahy věci počítat nemůže. Při nákupu elektřiny provozovatel vychází z predikce její spotřeby podle rádně změřeného a odebraného množství, které bylo zákaznicky

uhrazeno. Elektřina, která není dopředu provozovatelem soustavy nakoupena za tržní ceny, která je však přesto skutečně odebrána, tj. právě neoprávněně odebraná elektřina, je následně zahrnuta do ztrát provozovatele. Provozovatel ji však z výše uvedených důvodů dopředu na pokrytí ztrát nakoupit nemůže. Je tak zřejmé, že nakonec neoprávněně odebraná elektřina bude rozdílem mezi plánovaným (dopředu nakoupeným) množstvím elektřiny na ztráty a skutečným množstvím ztrát. Uvedený rozdíl je potom odchylkou, která by exaktně správně měla být oceněna cenou odchylky, která se počítá pro každou hodinu samostatně podle vzorce uvedeného v cenovém rozhodnutí Energetického regulačního úřadu pro každý kalendářní rok. Nicméně vypočítat zpětně, tj. v případě neoprávněných odběrů elektřiny často i za několik let zpátky, po jednotlivých hodinách cenu silové elektřiny pro ocenění neoprávněně odebrané elektřiny na základě ceny odchylky v jednotlivých hodinách je nerealizovatelné. Proto byla pro ocenění neoprávněně odebrané elektřiny použita nejbližší věcně správná cena silové elektřiny, kterou je „pevná cena za dodávku kladné regulační energie“.

19. Na závěr svého vyjádření ERÚ uvedl, že stanovení výše škody z neoprávněného odběru je velkým praktickým problémem. Z hlediska historického vývoje vždy existoval určitý, právními předpisy daný, způsob výpočtu způsobené škody. Zásadním problémem stanovení výše škody je však správné nastavení tak, aby nedocházelo k nadužívání tohoto náhradního stanovení výše škody a stanovená výše škody se co nejvíce blížila realitě. ERÚ je nicméně přesvědčen o nutnosti existence normativního upravení způsobu určení škody v tomto specifickém případě.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

20. Ústavní soud úvodem podotýká, že ačkoliv stěžovatel namítá, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, obsahově se jeho námitky uvedené v ústavní stížnosti týkají práva na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatel totiž rozporuje přiměřenost výše škody vyjádřené v penězích, kterou je nucen platit v důsledku napadených rozhodnutí.

21. Obecné soudy v napadených rozhodnutích uložily stěžovateli uhradit náhradu škody za neoprávněný odběr elektřiny. Povinnost nahradit způsobenou škodu zpravidla žádné problémy v rámci práva na ochranu majetku nevytváří. Škudce je povinen plně odčinit škodu, kterou způsobil, což lze považovat za zcela legitimní a přiměřený zásah do jeho práva na ochranu majetku. Nyní posuzovaný případ je však odlišný v tom, že skutečnou výši škody se nepodařilo zjistit. To je obecně problém typově obdobných případů, neboť u neoprávněného odběru elektřiny zpravidla nelze zjistit přesné množství odebrané elektřiny, která není měřena, což je právě

pojmovým znakem většiny druhů neoprávněného odběru, tak jak je vypočítává § 51 odst. 1 energetického zákona.

22. Pro tyto účely zákonodárce určil, že nelze-li vzniklou škodu určit, je náhrada škody vypočtena způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem (§ 51 odst. 2 energetického zákona v tehdy platném znění). Tímto prováděcím předpisem byla v rozhodné době výše zmíněná vyhláška č. 51/2006 Sb. Tato ve svém § 14 obsahovala metodu výpočtu výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu v případech, ve kterých nebylo možno skutečně vzniklou škodu stanovit a provozovatel přenosové nebo distribuční soustavy se s konečným zákazníkem nedohodl jinak. Tento výpočet vycházel (a i podle nyní platné úpravy vychází) z hodnoty jističe, tedy zhruba z teoretického maximálního množství elektřiny, kterou bylo možno v daném místě odebrat. Vypočtená výše škody je tak výši fiktivní, která nemá žádný vztah ke skutečnému množství neoprávněně odebrané elektřiny. Podle stěžovatele je takto vypočtená výše v jeho případě nadměrná a neodpovídá realitě.

23. Soudy uložená povinnost uhradit takto stanovenou fiktivní výši škody, která je zcela založena na právní úpravě a nemá vztah ke skutečně způsobené škodě, představuje zásah do práva na ochranu majetku. Zásah do tohoto základního práva je obecně dovolený, pokud sleduje legitimní cíl a je ve vztahu k tomuto cíli přiměřený (princip proporcionality).

24. Ústavní soud se již několikrát ve své náleзовé judikatuře zabýval otázkou neoprávněného odběru elektřiny. V těchto věcech Ústavní soud shledal porušení práva stěžovatelů na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny nebo práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny, neboť v rámci řízení před obecnými soudy nebylo domnělým škůdčům dostatečně umožněno účinně namítnout, že o neoprávněný odběr nešlo [náleží sp. zn. I. ÚS 202/06 ze dne 20. 9. 2006 (N 168/42 SbNU 433); náleží sp. zn. IV. ÚS 133/08 ze dne 1. 7. 2008 (N 119/50 SbNU 15); náleží sp. zn. I. ÚS 726/10 ze dne 8. 9. 2010 (N 190/58 SbNU 689)]. Neústavnost napadených rozhodnutí v těchto věcech spočívala v závěru, že došlo k neoprávněnému odběru, a nikoliv ve výši stanovené náhrady škody jako v nyní posuzovaném případě. Přesto některé principy, které Ústavní soud v těchto nálezech stanovil, jsou relevantní i pro nyní posuzovaný případ.

25. V náleží sp. zn. I. ÚS 202/06 (viz výše) Ústavní soud uvedl, že zvolená legislativní konstrukce objektivní odpovědnosti a výpočtu fiktivní škody podle vyhlášky zvýhodňuje dodavatele energie. Toto zvýhodnění je patrně odůvodněno tím, že řádná evidence spotřeby elektrické energie a ochrana proti neoprávněným odběrům zabezpečují veřejný zájem na stabilitě rozvodné soustavy. Zda je toto omezení ústavně přípustné, lze konstatovat jen na základě testu proporcionality. Je třeba zkoumat, zda je cíl sledovaný omezením legitimní a zda zvolený prostředek (zde zákonem

volená odpovědnostní konstrukce) je schopen cíle dosáhnout (i), zda jde o prostředek nezbytný (ii) a zda není újma způsobená základním právům nepřiměřená ve vztahu k zamýšlenému cíli (iii). V testu proporcionality musí vedle normativních aktů veřejné moci obstat i akty individuální, jinak řečeno, i výklad normativních aktů musí být proporcionalní (bod 17 citovaného nálezu).

26. V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014 Ústavní soud rozhodoval o návrhu Okresního soudu v Chrudimi, který rozporoval právě ústavnost výpočtu fiktivní výše škody při neoprávněném odběru elektřiny. Ústavní soud však, aniž by jakkoliv zpochybňoval tvrzení navrhovatele o neústavnosti předmětné právní úpravy obsažené ve vyhlášce o způsobu stanovení náhrady škody (pozn. red.: vyhláška č. 82/2011 Sb., o měření elektřiny a o způsobu stanovení náhrady škody při neoprávněném odběru, neoprávněné dodávce, neoprávněném přenosu nebo neoprávněné distribuci elektřiny), konstatoval, že k podání návrhu na zrušení podzákoného právního předpisu, k jehož protiústavnosti se vztahovala převážná část argumentace navrhovatele, není navrhovatel, který je obecným soudem, oprávněn. Vázanost soudce obecného soudu zákonem dle čl. 95 odst. 1 Ústavy znamená oprávnění soudu neaplikovat prováděcí právní předpis nebo jeho část, je-li příslušná právní úprava v něm obsažená soudem považována za rozpornou se zákonem nebo ústavním pořádkem [bod 47 citovaného usnesení; k oprávnění obecného soudu neaplikovat podzákoný právní předpis viz také např. nález sp. zn. Pl. ÚS 5/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 80/49 SbNU 165; 287/2008 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 1126/07 ze dne 22. 11. 2007 (N 206/47 SbNU 647) či nález sp. zn. III. ÚS 269/05 ze dne 4. 10. 2006 (N 180/43 SbNU 51)].

27. Jako obiter dictum usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014 nicméně Ústavní soud uvedl, že soudy v odůvodněných případech nemusí nutně paušálně akceptovat způsob výpočtu na základě vyhlášky. Například pokud soud dospěje k závěru, že v daném případě by byl takový postup v rozporu se zákonem, a to například z důvodu, že by takový výpočet náhrady škody nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, nýbrž by jím mělo dojít v rozporu se zákoným zmocněním k jakési nadkompenzaci poškozeného či k určité formě sankce neoprávněného odběratele, je obecný soud povinen v daném případě prováděcí právní předpis neaplikovat nebo jej aplikovat jen zčásti a ve zbytku postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy, případně obsah prováděcího právního předpisu, za účelem určení skutečné škody způsobené neoprávněným odběrem elektřiny, podle kritérií obecné občanskoprávní úpravy náležitě modifikovat (bod 49). Obecné soudy mohou pro svůj závěr o výši škody vzít v úvahu například předchozí historii spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny, pokud je tato k dispozici, nebo i výši škody, která byla určena

prostřednictvím znaleckých posudků, a provést výpočet pro spotřebitele spravedlivým způsobem, případně opatřit a provést takové důkazní prostředky, jimiž lze v konkrétním případě výši skutečné škody prokázat nebo se jí v maximální míře přiblížit (bod 50).

28. Jak bylo uvedeno ve výše reprodukováném vyjádření ERÚ, existence normativního upravení způsobu určení škody při neoprávněném odběru je nutností, neboť u této škody zpravidla nebude možné zjistit skutečnou výši způsobené škody. Tato úprava sleduje legitimní cíl ochrany práv poškozených a obecněji veřejný zájem na stabilitě rozvodné soustavy. Není možné připustit, aby škůdce byl fakticky nepostížitelný, neboť z povahy neoprávněného odběru elektřiny není poškozený schopen výši škody prokázat. Existence normativní úpravy výpočtu fiktivní výše škody tedy sleduje legitimní cíl, který má velkou váhu.

29. V nyní posuzovaném případě však zásadní otázka spočívá v tom, zda výše fiktivní škody vypočítaná podle právních předpisů nevychyluje v tomto konkrétním případě spravedlivou rovnováhu mezi legitimním zájmem distributora elektřiny na náhradě skutečné škody a zásahem do majetkových práv neoprávněného odběratele již natolik v neprospěch stěžovatele (neoprávněného odběratele), že i přes velkou váhu sledovaného legitimního cíle jde o nepřiměřený zásah do jeho majetkových práv. Jinými slovy, zásadní je, jak ustáleně judikuje Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), zda nedochází k nepřijatelnému zásahu do práva na ochranu majetku tím, že stěžovatel je nucen nést nepřiměřené a nadměrné břemeno (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku* ze dne 19. 6. 2006 č. 35014/97, § 167; či z poslední doby rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Sargsyan proti Ázerbájdžánu* ze dne 16. 6. 2015 č. 40167/06, § 227; a mnohé další).

30. Při posuzování této spravedlivé rovnováhy je především nutno vycházet z toho, že občanskoprávní institut náhrady škody plní funkci kompenzační a preventivní a výše škody nemůže být sankcí za neoprávněný odběr. V rámci občanskoprávní odpovědnosti se hradí skutečná škoda (a ušlý zisk; o ten však v nyní posuzované věci nejde), tedy újma na majetku poškozeného. Za skutečnou škodu se považuje majetková újma vyjádřená penězi, která spočívá ve zmenšení, ve snížení či v jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného, jakož i ve vynaložení nákladů na odstranění tohoto znehodnocení [nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.); shodně i doktrína, viz Eliáš, K. *Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I*. Právní rádce, 2007, č. 12, s. 8]. Jak se podává z doktríny i ustálené judikatury českých soudů, náhrada škody v českém právním řádu nemá sankční povahu a její funkcí není poškozeného jakkoli obohatit (viz například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3184/2007 ze dne 14. 8. 2008; Vlasák, M. Sankční

náhrada škody na pozadí mezinárodní konference. Právní rozhledy, 2008, č. 24; či Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2006, s. 418). Případná sankce tedy nemůže být řešena v rámci občanskoprávní odpovědnosti. K tomu slouží prostředky trestního práva, neboť v konkrétním případě může neoprávněný odběr naplnit skutkovou podstatu trestného činu krádeže podle § 205 trestního zákoníku (viz také usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014, bod 49).

31. Úkolem Ústavního soudu při projednávání předložené ústavní stížnosti je posoudit, zda výše škody uložená stěžovateli k zaplacení obecnými soudy v napadených rozhodnutích ob stojí v testu proporcionality, či zda naopak na stěžovatele ukládá nepřiměřené a nadměrné břemeno tím, že by z převážné části plnila funkci sankční.

32. Právními předpisy zvolená konstrukce výpočtu fiktivní výše škody je bezpochyby schopna dosáhnout cíle ochrany práv poškozeného, tedy náhrady újmy, která mu neoprávněným odběrem vznikla. První krok testu proporcionality je tudíž splněn.

33. U druhého kroku je třeba zkoumat, zda sledovaného cíle, zde konkrétně náhrady škody poškozenému, nebylo možno ve stejné či podobné míře dosáhnout jiným způsobem, který by zároveň ústavní právo stěžovatele omezoval v menší míře. V menší míře by do práva stěžovatele zasahovalo, kdyby byla výše škody vypočtena podle skutečně způsobené škody, a nikoliv podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb., což je pouze škoda fiktivní, která může být, a podle stěžovatele byla, v konkrétním případě vyšší než skutečná škoda.

34. Právní úprava platná v relevantním období stanovila, že primárně je třeba výši škody stanovit na základě změřených nebo jinak zjištěných prokazatelných údajů o neoprávněném odběru elektřiny. Teprve pokud to nebylo možné, bylo možno uplatnit vzorec podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb. Právní úprava tedy správně preferovala skutečnou výši škody před výši fiktivní. Obecné soudy v napadených rozhodnutích však dospěly k závěru, že skutečnou výši škody stanovit nelze.

35. Jak bylo řečeno již výše, Ústavní soud akceptuje, že z povahy neoprávněného odběru elektřiny není zpravidla možno skutečnou výši škody vyčíslit. Skutečnou výši způsobené škody nelze určit pouze na základě množství odebrané energie v předchozích obdobích, neboť samozřejmě výše spotřeby se může v čase měnit. Nicméně množství předchozí spotřeby je relevantní informací, jak bude rozebráno níže.

36. Vzhledem k těžkostem s prokazováním skutečné spotřeby energie v období neoprávněného odběru lze u škůdce předpokládat i určitou míru součinnosti vůči poškozenému. Lze například uvažovat o umožnění prohlídky objektu, třeba za asistence policie, při níž by mohly být zjištěny

používané spotřebiče elektřiny. Nicméně ani soupis spotřebičů v den zjištění neoprávněného odběru neumožňuje stanovit přesně způsobenou škodu, neboť není zřejmé, jak často byly přítomné spotřebiče v provozu a s jakým výkonem. Zároveň v minulosti mohly být využívány i jiné spotřebiče, které již v objektu nejsou. Tímto způsobem by však škůdce mohl získat důkazní prostředek, který by měl určitou váhu při posuzování v posledním kroku testu proporcionality, zda vypočtená fiktivní výše škody není nadměrná.

37. Ústavní soud je tak toho názoru, že v nyní posuzovaném případě nebylo možno stanovit skutečnou výši škody, a bylo tedy namísto uplatnit fiktivní výpočet podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb. Krok nezbytnosti byl tedy splněn.

38. Jak ovšem Ústavní soud uvedl již v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014, prováděcí předpis (zde § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb.) nelze aplikovat, či lze aplikovat jen částečně, pokud by takový výpočet náhrady škody nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, nýbrž by jím mělo dojít, v rozporu se zákonným zmocněním, k jakési nadkompenzaci poškozeného či k určité formě sankce neoprávněného odběratele. V takovém případě musí obecný soud výši škody stanovit sám, byť třeba i s přihlédnutím k metodě výpočtu podle prováděcího předpisu, ale musí vzít v úvahu i jiné okolnosti, kterými se lze přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody. V případě, že nelze výpočet výše škody z těchto důvodů provést výlučně podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu, je povinností soudu výši škody stanovit tím způsobem, aby se co nejvíce blížila škodě skutečné.

39. Pro tento účel je jedním z relevantních údajů historie předchozí spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny. Nicméně ani z té nelze mechanicky vycházet, neboť reálná spotřeba v jiném období mohla být samozřejmě vyšší, a zejména lze i legitimně předpokládat, že v době neoprávněného odběru škůdce spotřebovával více elektřiny než v minulosti, což mohlo být jedním z motivů pro neoprávněný odběr. Relevantní budou i další údaje a navržené důkazy, které mohou soud přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody, jako znalecké posudky, poznatky z případně paralelně probíhajícího trestního řízení proti škůdci, informace o spotřebičích v odběrném místě atd. Pokud jsou navrženy důkazy k prokázání těchto okolností, měl by je soud zpravidla provést a zohlednit při svém rozhodnutí o výši škody. Přitom soud musí také přihlédnout k tomu, že tyto důkazy nemohou prokázat výši škody bez jakýchkoliv pochybností, ale pouze s určitou pravděpodobností.

40. Samotná skutečnost, že okolnost je prokázána pouze s určitou mírou pravděpodobnosti, však není v občanskoprávním řízení na závalu a neznamená, že soud má takovou okolnost považovat za neprokázanou.

Ústavní soud již ve své judikatuře vyslovil, že v civilním řízení nelze trvat na prokázání skutečnosti „bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“ a prokázání nějaké skutečnosti, která se udála v minulosti, bude vždy otázkou určité míry pravděpodobnosti [nález sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 20. 8. 2014 ve znění opravného usnesení sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 10. 9. 2014 (N 156/74 SbNU 333), zejména body 30 až 31]. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215) Ústavní soud dovodil, že nemožnost prokázání přesné výše škody nemůže být důvodem pro odmítnutí nároku žalobce na náhradu škody. Odpovědnostní vztah i tak vznikne a soudy by měly stanovit výši škody použitím uvážení na základě spravedlnosti. Přitom Ústavní soud zdůraznil, že spravedlivé uvážení, které má na mysli § 2955 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, neznamená libovůli na straně rozhodujícího soudu, ale výši náhrady škody je třeba určit na základě „jednotlivých okolností případu“, tak jak vyplynuly z dokazování [obdobně viz také nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 35]. Soud rozhodující o stanovení výše škody způsobené neoprávněným odběrem energie za situace, ve které nelze výlučně použít výpočet podle prováděcího předpisu, musí tedy použít i vlastní spravedlivou úvahu a postupovat podle § 136 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, či nyní podle § 2955 občanského zákoníku. Součástí této úvahy by měly být všechny právé uvedené relevantní okolnosti (viz body 38 až 39 výše), které jsou v daném případě přítomny.

41. V této souvislosti je nutno dodat, že náhrada výše škody za neoprávněný odběr elektřiny má sice zvláštní právní úpravu, jak soustavně judikuje Nejvyšší soud (např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 916/2005 ze dne 14. 12. 2005 či usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3606/2012 ze dne 26. 11. 2013), avšak v případě, že tuto nelze plně a výlučně aplikovat, je nutno postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy náhrady škody (viz výše citované usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014, bod 49). Odpovědnostní vztah vzniklý z titulu neoprávněného odběru energie je vztahem občanskoprávním mezi škůdcem a poškozeným (distributorem energie). Pokud tedy zvláštní právní úpravu v § 51 energetického zákona a prováděcí vyhlášku nelze z důvodu ústavně nesouladných důsledků plně aplikovat, je nutno v nezbytném rozsahu použít pravidla o náhradě škody podle obecného předpisu, kterým je občanský zákoník.

42. Zásadní otázkou, a to i v nyní posuzovaném případě, je tedy určení, za jakých podmínek se vypočtená výše škody podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu jeví jako nadměrná a plnicí z převážné části funkci sankční, a proto se nelze omezit na určení výše škody výlučně na základě těchto prováděcích předpisů. Důkazní břemeno přitom v tomto ohledu tíží škůdce. Je na něm, aby prokázal, že vypočtená výše škody podle

prováděcích předpisů k energetickému zákonu je nepřiměřeným zásahem do jeho majetkových práv.

43. V nyní posuzované věci měly soudy k dispozici historii předchozí spotřeby elektřiny v daném odběrném místě, na kterou konzistentně poukazoval stěžovatel. Na tyto argumenty okresní soud reagoval pouze tak, že odběr stěžovatele nebyl v předchozích letech konstantní a že ani tyto argumenty nemohou zpochybnit nárok žalobce. Není zřejmé, co okresní soud odkazem na absenci konstantnosti spotřeby míní. Lze se pouze domnívat, že tím chtěl říci, že spotřeba v minulých letech kolísala, a proto je možné, že za období neoprávněného odběru (304 dní) mohl stěžovatel skutečně spotřebovat i podle vyhlášky vypočtených 50,49 MWh. Nicméně jak vyplývá z tabulky uvedené výše v bodě 7 tohoto nálezu, s výjimkou roku 2006–2007 byla spotřeba v obdobích před neoprávněným odběrem poměrně konstantní, což ale stejně není nijak zvlášť podstatné. Podstatné však naopak je, že tato předchozí spotřeba byla zhruba čtyřikrát nižší než spotřeba vypočtená podle vyhlášky. Takové výrazné skokové zvýšení odebrané elektřiny, byť samozřejmě teoreticky možné, si již vyžaduje nějaké vysvětlení. Už z této skutečnosti měly obecné soudy vyvodit, že postupovat mechanicky podle vyhlášky není možné, neboť by mohly dospět k výpočtu takové výše škody, která bude klást na stěžovatele nepřiměřené a nadměrné břemeno, a bude tedy neústavním zásahem do jeho práva na ochranu majetku.

44. Vedle množství spotřebované elektřiny je dále, a to především, nutno přihlídnout k výši vypočítané škody, neboť tato hodnota v korunách představuje v konečném důsledku zásah do majetkových práv škůdce. Je-li výše škody vypočtená podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu ve značném nepoměru k platbám za předchozí srovnatelně dlouhá období (samozřejmě při zohlednění změny ceny elektřiny v čase), vyžaduje si taková skutečnost vysvětlení a nelze bez dalšího akceptovat výpočet podle prováděcího předpisu. Taková skutečnost totiž naznačuje, že škůdce by mohl nést nadměrné břemeno zásahu do svého práva na ochranu majetku, neboť výše škody by neplnila jen funkci kompenzační, ale i, a to v převážné míře, funkci sankční.

45. S ohledem na specifika počítání ceny za elektřinu podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb., která je vyšší než cena účtovaná stěžovateli dodavatelem, je nepoměr výše škody vypočítané podle této vyhlášky k předchozím platbám za elektřinu na daném místě ještě vyšší než u srovnání množství odebrané elektřiny. V období neoprávněného odběru stěžovatel platil v roce 2010 za elektřinu 2 194,08 Kč za MWh v nízkém tarifu a 2 978,68 Kč za MWh ve vysokém tarifu plus pevnou cenu za měsíc ve výši 600 Kč a v roce 2011 šlo o částky 2 411,21 Kč za MWh v nízkém tarifu a 3 011,24 Kč za MWh ve vysokém tarifu plus pevná cena za měsíc ve výši 640 Kč. Cena vypočítaná

podle vyhlášky ovšem byla 6 159 Kč za MWh v roce 2010 a 6 529,86 Kč za MWh v roce 2011.

46. Je vůbec otázkou, zda takto výrazný rozdíl v ceně za elektřinu lze ospravedlnit nějakým legitimním důvodem. Je možné, že reálná škoda za MWh neoprávněně odebrané elektřiny může například kvůli problémům způsobeným distribuční soustavě být pro distributora vyšší než běžná tržní cena za MWh, kterou zákazník odebere oprávněně. K tomu však lze poznamenat, že cena silové elektřiny, kterou distributor platí za tzv. ztráty sítě (do kterých spadá neoprávněně odebraná elektřina), je srovnatelná s cenou, kterou stěžovatel platil za silovou elektřinu svému dodavateli. Je pravda, že neoprávněně odebraná elektřina je pro distributora elektřina, s kterou dopředu nepočítal. Nicméně ani skutečné množství oprávněně odebrané elektřiny nemůže dopředu zcela přesně určit. Tak jak distributor musí činit predikci podle dříve vykázané spotřeby zákazníků, může predikovat i ztráty v síti včetně neoprávněných odběrů. Tyto možné dodatečné náklady distributora na neoprávněný odběr stěží mohou ospravedlnit tak markantní rozdíl v ceně za elektřinu vypočtenou podle vyhlášky ve srovnání s cenou, kterou stěžovatel platí za elektřinu svému dodavateli. Nicméně je nutno uznat, že k posouzení této otázky nemá Ústavní soud dostatek informací. Proto nemůže rozhodnout, že cena za MWh vypočtená podle vyhlášky je sama o sobě nadměrná a nesplňuje pouze kompenzační funkci náhrady škody. Zároveň však ani nemůže rozhodnout, že by tato cena alespoň s určitou mírou pravděpodobnosti odpovídala skutečné škodě. Nicméně je namístě při posuzování proporcionality zásahu vzít v potaz i tento rozdíl cen.

47. Při srovnání jednotlivých celkových plateb za spotřebovanou elektřinu byla stěžovateli za období neoprávněného odběru vyčíslena náhrada škody, která je (pokud opět odhlédneme od anomálního roku 2006–2007, kde by ta disproporce byla ještě nápadnější) osminásobkem (rok 2009–2010) až jedenáctinásobkem (rok 2007–2008) částek, které stěžovatel hradil za elektřinu v obdobích před neoprávněným odběrem. Přitom cena elektřiny mezi roky 2005 až 2011 rostla jen o jednotky procent. Takto nápadný a nevysvětlený nepoměr mezi částkou, kterou stěžovatel v předchozích obdobích platil za elektřinu, a částkou, která mu byla vypočtena podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb. za období neoprávněného odběru, vyvolává důvodnou pochybnost, zda stěžovatel nenese nepřiměřené a nadměrné břemeno.

48. Při takto výrazném rozdílu je třeba, aby obecné soudy svá rozhodnutí opěly o nějaké důkazy prokazující, že stěžovatel skutečně v období neoprávněného odběru takové množství elektřiny spotřeboval a poškozený utrpěl takto výraznou škodu. Pokud důkazy, na kterých by bylo možné takový závěr založit, soud k dispozici nemá, nemůže akceptovat výpočet výše škody výlučně podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu.

Pokud je stěžovatel nucen bez nějakých důkazů o skutečně způsobené škodě platit za spotřebu elektřiny osmi- až jedenáctinásobek částky, kterou platil v předchozích obdobích, klade to na něj nadměrné břemeno. Takový zásah do jeho majetkových práv neobstojí v posledním kroku testu proporcionality, neboť nestanoví spravedlivou rovnováhu mezi zájmy stěžovatele na ochraně jeho majetku na straně jedné a zájmy poškozeného na ochraně jeho majetku (čili zde náhradě škody, kterou distributor utrpěl) na straně druhé. Obecné soudy tedy napadenými rozhodnutími porušily právo stěžovatele na ochranu jeho majetku zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny.

49. Ústavní soud si je vědom velkých obtíží, na které poukazuje ve svém vyjádření i ERÚ, které nese poškozený distributor, pokud by měl prokázat skutečnou výši spotřeby elektřiny v době neoprávněného odběru. Ústavní soud tedy nijak nezpochybnuje, že při výpočtu je možno z prováděcího předpisu vycházet. Nicméně pokud tento výpočet, jako v nyní posuzovaném případě, přináší zcela disproporcionální výsledky vzhledem k předchozí spotřebě na daném místě, nelze jej aplikovat mechanicky.

50. Které části prováděcí vyhlášky lze v takovém případě aplikovat, a které již nikoliv, závisí případ od případu zejména na tom, aplikaci kterých částí škůdce napadá a které části vyvolávají protizákonné nebo protíústavní důsledky. Výpočet výše škody podle vyhlášky č. 51/2006 Sb. (a obdobně i podle nyní účinné vyhlášky č. 82/2011 Sb.) sestává z několika faktorů, zejména určení doby neoprávněného odběru, stanovení odebraného množství elektřiny a její ceny. Například v nyní posuzovaném případě stěžovatel nijak hodnověrně nezpochybnul dobu trvání neoprávněného odběru. V této části tedy obecné soudy mohou aplikovat vyhlášku č. 51/2006 Sb. Porušení stěžovatelova základního práva vyvolává nadměrná výše škody za dané období vyplývající z kombinace určeného odebraného množství elektřiny a její ceny. V této části nelze tedy vyhlášku č. 51/2006 Sb. bez dalších důkazů použít.

51. Břemeno tvrzení i břemeno důkazní, že výše náhrady škody vypočtená podle prováděcího předpisu k energetickému zákonu je nepřiměřeným zásahem do základních práv škůdce, leží na škůdci. Splnění důkazního břemena může docílit například jako v nyní posuzovaném případě tím, že prokáže, že výše škody podle vyhlášky je mnohonásobně vyšší než platby za elektřinu v předchozích srovnatelných obdobích. Poté je na poškozeném, aby předložil důkazy, že taková výše škody je odpovídající a plní převážně funkci kompenzační. Pokud se to poškozenému prokázat nepodaří, je povinností soudu zhodnotit všechny relevantní okolnosti a provedené důkazy a výši škody stanovit podle spravedlivého uvážení všech jednotlivých okolností případu, aby se výše škody v co největší možné míře blížila skutečně způsobené škodě a představovala spravedlivou rovnováhu mezi ochranou majetku škůdce i poškozeného (viz body 38 až 41 výše).

52. Poškozený má samozřejmě i možnost namítat, že množství spotřebované energie bylo vyšší a způsobená škoda byla vyšší než ta vypočítaná podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu. I když nutno uznat, že vzhledem k těžkosti získávání důkazů v tomto ohledu bude takový postup pro poškozeného složitý, nelze vyloučit úspěšnost takového postupu například ve spojení se zjištěními v rámci paralelně probíhajícího trestního řízení, ve kterém může být prokázáno používání spotřebičů, které takové značné množství elektřiny spotřebovávají (například stavební činnost na odběrném místě, existence nelegální pěstírny marihuany atd.).

53. Ústavní soud také zvážil, že u některých neoprávněných odběratelů může být vypočtená výše škody vyšší než škoda skutečná, u jiných však zase nižší. Je tedy teoreticky možné, že v průměru, při zohlednění všech neoprávněných odběratelů, bude výpočet pro poškozeného distributora podle vyhlášky spravedlivý a uhrazená škoda se bude v maximální možné míře rovnat škodě, kterou skutečně utrpěl. Tuto případnou skutečnost však nelze klást k tíži těm škůdcům, u kterých by stanovená konkrétní výše škody představovala nadměrné břemeno a nepřiměřený zásah do jejich majetkových práv, jako tomu bylo v nyní posuzovaném případě.

54. Ústavní soud tak shrnuje, že vázanost soudce obecného soudu zákonem dle čl. 95 odst. 1 Ústavy znamená též oprávnění soudu neaplikovat prováděcí právní předpis nebo jeho část, je-li příslušná právní úprava v něm obsažená soudem považována za rozpornou se zákonem nebo ústavním pořádkem. Pokud škůdce prokáže, že výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu stanovená podle prováděcího předpisu k § 51 energetického zákona je mnohonásobně vyšší než jeho platby za elektřinu ve srovnatelných obdobích před neoprávněným odběrem, nelze takto vypočítanou výši škody bez dalšího akceptovat. Soud v takovém případě musí zohlednit i další okolnosti, které jej mohou v maximální míře přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody. Pokud pak na základě provedených důkazů soud nedospěje v konkrétní situaci k závěru, že vypočtená výše škody s určitou mírou pravděpodobnosti odpovídá škodě skutečné, nemůže prováděcí předpis aplikovat v té části, ve které by tak způsobil neoprávněný zásah do majetkových práv škůdce tím, že by vypočtená výše škody plnila v převážné míře funkci sankční, a nikoli kompenzační. V takovém případě musí o výši škody soud rozhodnout podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností.

55. Z těchto důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 142

K odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným vězněním v době komunistického režimu

Nároky jednotlivců, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou službu, a byli proto v době nesvobody nespravedlivě odsouzeni a uvězněni, které byly vzneseny před vydáním stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), je třeba brát stejně vážně jako ty, které byly před vydáním stanoviska i rozhodnuty, a to i z hlediska výše odškodnění. Je proto namístě těm jednotlivcům, kteří své nároky uplatnili před vydáním citovaného stanoviska, přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, a to ve výši odpovídající tomu, kdyby se na jejich nespravedlivé věznění v době nesvobody skutečně vztahoval čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 723/15 ve věci ústavní stížnosti Bartoloměje Árvaye, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1619/2013-59 ze dne 10. 2. 2015, kterým byl změněn rozsudek Městského soudu v Praze a byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu nemajetkové újmy způsobené stěžovateli nezákonným vězněním v době komunistického režimu, a proti výroku III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 424/2012-36 ze dne 3. 4. 2013 ve znění opravného usnesení č. j. 39 Co 424/2012-41 ze dne 3. 4. 2013 o náhradě nákladů řízení, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ministerstva spravedlnosti, se sídlem Vyšehradská 16, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1619/2013-59 ze dne 10. 2. 2015 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1619/2013-59 ze dne 10. 2. 2015 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Ze soudních rozhodnutí vyplývá, že stěžovatel byl rozsudkem Vojenského obvodového soudu Prešov ze dne 4. 3. 1986 uznán vinným trestným činem nenastoupení služby v ozbrojených silách a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců nepodmíněně, přičemž na osobní svobodě byl stěžovatel omezen od 17. 1. 1986 do 17. 7. 1987. Usnesením Okresního soudu v Karviné ze dne 23. 3. 2011 byl odsuzující rozsudek Vojenského obvodového soudu Prešov zrušen s účinky na území České republiky a trestní stíhání stěžovatele bylo zastaveno. Stěžovatel uplatnil u Ministerstva spravedlnosti, tedy vedlejšího účastníka, nárok na náhradu nemajetkové újmy za nezákonné věznění. Vedlejší účastník jeho nároku nevyhověl, a proto se stěžovatel obrátil na Obvodní soud pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) se žalobou na zaplacení 492 300 Kč jako náhrady nemajetkové újmy.

2. Obvodní soud rozsudkem č. j. 20 C 3204/2011-18 ze dne 3. 9. 2012 přiznal stěžovateli zadostiučinění ve výši 136 750 Kč (250 Kč za den výkonu trestu) a náhradu nákladů řízení a ve zbytku žalobu zamítl. S odkazem na judikaturu Ústavního soudu uvedl, že nárok na náhradu nemajetkové újmy byl založen čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“).

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) výše označeným rozsudkem ve znění opravného usnesení změnil rozhodnutí obvodního soudu tak, že stěžovateli jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu přiznal dalších 136 750 Kč. Napadeným výrokem III přiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů ve výši 64 305 Kč. Městský soud vyšel z toho, že k omezení osobní svobody stěžovatele došlo před tím, než se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou. Uvedl, že judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu se v takových případech rozchází. Podle Nejvyššího soudu nelze aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy a přiznat náhradu nemajetkové újmy, neboť k jejímu vzniku došlo v době, kdy Úmluva ještě nebyla pro Českou republiku závazná. Podle judikatury Ústavního soudu [např. nálezn. sp. zn. I. ÚS 3438/11 ze dne 23. 5. 2012 (N 111/65 SbNU 497)] je však pro použitelnost čl. 5 odst. 5 Úmluvy rozhodující až okamžik, kdy došlo ke zrušení odsuzujícího rozhodnutí. Jelikož se městský soud ztotožnil s tímto názorem, dospěl k závěru, že náhrada nemajetkové újmy stěžovateli náleží, za přiměřenou ovšem považoval částku 500 Kč za den výkonu trestu.

4. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem změnil rozhodnutí městského soudu. Konstatoval, že „trestním stíháním žalobce, jeho odsouzením a výkonem trestu bylo porušeno jeho právo na svobodné přesvědčení,

názor a jeho projev, právo na spravedlivý proces, a v konečném důsledku jeho uvězněním a výkonem trestu právo na svobodný život a osobní bezpečnost“, avšak žalobu na zaplacení částky 492 300 Kč v celém rozsahu zamítl. Nejvyšší soud ve svém rozsudku při rozhodování o samotném nároku na přiměřené zadostiučinění reflektoval stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), stejně jako na ně navazující nález sp. zn. III. ÚS 1856/13 ze dne 18. 12. 2014 (N 233/75 SbNU 597), z jehož bodu 16 vyplývá, že nemá dojít k poškození žadatelů o odškodnění, o jejichž nároku nebylo „shodou okolností“ do přijetí stanoviska pléna rozhodnuto. V případě stěžovatele to podle Nejvyššího soudu znamenalo, že jeho nárok nebylo možno mít za nedůvodný, ovšem v pozitivním právu mu neodpovídala žádná jiná forma odškodnění než úprava obsažená v § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení se při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění přihlídně k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž ke vzniku nemajetkové újmy došlo. Právě tyto okolnosti pak vedly Nejvyšší soud k závěru, že stěžovateli lze vyhovět leda formou morálního zadostiučinění. Jiná forma zadostiučinění se zde podle Nejvyššího soudu nemohla pro časový odstup od doby vzniku a trvání újmy uplatnit. Dále Nejvyšší soud přiznal stěžovateli náhradu nákladů prvostupňového, odvolacího i dovolacího řízení v celkové výši 16 456 Kč.

II.

5. Stěžovatel nyní napadá rozsudek Nejvyššího soudu a výrok III rozsudku městského soudu ústavní stížností. Stěžovatel nejprve připomíná, že v důsledku rozsudku Nejvyššího soudu má po dvou letech vrátit přijaté zadostiučinění ve výši 273 500 Kč spolu s částkou 47 849 Kč vzniklou v důsledku nově určené náhrady nákladů řízení Nejvyšším soudem. „Morální satisfakce“, kterou mu Nejvyšší soud poskytl, ho tak má stát 321 349 Kč. Dále stěžovatel zdůrazňuje zbytečnost dalších polemik ohledně aplikace čl. 5 odst. 5 Úmluvy, neboť Ústavní soud ve výroku II stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.) konstatoval, že se čl. 5 odst. 5 Úmluvy má aplikovat na ty, kdo podali v obdobných věcech žalobu před uveřejněním tohoto stanoviska, což je i jeho případ. Nemá se tak podle stěžovatele aplikovat zákon č. 82/1998 Sb., neboť jeho aplikaci jasně vylučuje jeho § 36, podle něž se odpovědnost podle tohoto zákona vztahuje na škodu způsobenou až těmi rozhodnutími, která byla vydána ode dne účinnosti zákona.

6. Pokud pak chce Nejvyšší soud zabránit nerovnosti osob v obdobném právním postavení, tak chce brojit proti něčemu, co reálně existuje a čemu nelze zabránit. Některým žadatelům byla náhrada nemateriální újmy soudy pravomocně přiznána a vyplacena, jedné žadatelce ji Ministerstvo spravedlnosti začalo vyplácet dobrovolně, naopak stěžovateli již byla částka vyplacena a nyní mu ji Nejvyšší soud svým rozhodnutím odňal. Takovou situaci lze podle stěžovatele řešit jedině postupem naznačeným Ústavním soudem v nálezu sp. zn. II. ÚS 290/05 ze dne 1. 12. 2005 (N 221/39 SbNU 337), kde uvedl: „Ústavní soud pouze poukazuje na svoji judikaturu týkající se problematiky rehabilitací a restitucí, podle níž ne vždy lze napravit všechny krivdy způsobené v minulém režimu. O to více však musí trvat na tom, aby v případech, kdy náprava nespravedlivých nebo nezákonných rozhodnutí v současné době ještě možná je, byla orgány k tomu povolanými učiněna.“ Proto tam, kde nápravu provést lze, by provedena být i měla, ovšem Nejvyšší soud postupuje přesně opačně a nerovnosti již existující ještě prohlubuje.

7. Navíc zadostiučinění formou omluvy či konstatování porušení práva, jež zde Nejvyšší soud označil za dostatečné, je vhodné tam, kde se stát dopustil pouze drobného pochybení, nikoli však v případech tak závažného zásahu do práv občana, jakým je dlouhodobé zbavení osobní svobody. Při takovém porušení práv je omluva bez přiměřené finanční kompenzace ve skutečnosti výsměchem občanovi a pošlapáním jeho lidské důstojnosti. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva má v případech nevinně vězněných osob stát poskytnout jednak náhradu materiální újmy, dále náhradu nemateriální újmy a konečně náhradu nákladů právního zastoupení. Není přitom žádný důvod k tomu, aby byla stěžovateli poskytnuta první a třetí z uvedených složek náhrady a druhá složka mu byla odepřena.

8. Co se náhrady nákladů řízení týče, měl městský soud pochybit tím, že při určování výše opomněl započítat daň z přidané hodnoty. Ještě více měl dle stěžovatele pochybit Nejvyšší soud, neboť retroaktivně použil novou metodiku pro určení nákladů řízení pomocí jednotné aplikace § 9 odst. 4 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, což ale popírá základní princip stanovení advokátovy odměny, totiž stanovit odměnu podle významu věci.

9. Stěžovatel proto navrhuje zrušení shora napadeného rozsudku Nejvyššího soudu a výroku III rozsudku městského soudu, neboť jimi dochází k porušení jeho práv podle čl. 1 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky a čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

10. Stěžovatel dne 26. 4. 2015 doplnil svou ústavní stížnost. V tomto podání rozšířil svou argumentaci týkající se formy a výše náhrady nemajet-

kové újmy o odkaz na nález sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177). Co se náhrady nákladů řízení týče, dále uvedl, že součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 37 odst. 2 Listiny je právo na zastoupení advokátem, které „je regulováno zákonem č. 85/1996 Sb., v platném znění, s tím, že advokát má podle § 22 odst. 1 tohoto zákona právo na odměnu za svoji práci, přičemž tato odměna je stanovena [...] vyhláškou č. 177/1996 Sb., v platném znění“. Z § 7 a § 10 odst. 3 této vyhlášky plyne pro občanskoprávní a trestní řízení princip, že odměna advokáta má odpovídat významu věci, avšak Nejvyšší soud tento princip popřel, a to s retroaktivními důsledky.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření znovu zdůraznil, že při neexistenci pozitivní právní normy, z níž by stěžovateli vyplýval nárok na odškodnění, nemohl soud žádnou pozitivní právní úpravu přímo aplikovat. Nedomnívá se ani, že by vůči stěžovateli postupoval retroaktivně v otázce nákladů řízení. Nejvyšší soud sice s politováním připouští, že podle odůvodnění svého rozhodnutí přehlédl stěžovatelovo dovolání do nákladového výroku odvolacího soudu, tato nedůslednost odůvodnění však neměla žádný vliv na výrok jeho rozhodnutí. Z těchto důvodů Nejvyšší soud navrhuje, aby byla ústavní stížnost zamítnuta.

12. Městský soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Poukázal na to, že právní zástupce stěžovatele pravděpodobně nedoložil, že je plátcem DPH a tuto náhradu zřejmě ani nepožadoval, neboť soud prvního stupně i odvolací soud přiznal náhradu nákladů řízení bez započtení DPH.

13. Vedlejší účastník se ve stanovené lhůtě k výzvě nevyjádřil.

III.

14. Ústavní soud se opakovaně zabýval otázkou, zda lze přiznat přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu mužům, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou službu v řadách takzvané Československé lidové armády, a byli proto nespravedlivě odsouzeni a uvězněni. Judikatura Ústavního soudu se vyvíjela v pohledu na to, zda je možné těmto osobám přiznat náhradu nemajetkové újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy, přestože ta nebyla v době jejich nespravedlivého odsouzení a věznění pro Českou republiku závazná.

15. V nálezech sp. zn. I. ÚS 3438/11 ze dne 23. 5. 2012 (N 111/65 SbNU 497), sp. zn. IV. ÚS 662/12 ze dne 30. 4. 2013 (N 70/69 SbNU 255) a sp. zn. IV. ÚS 644/13 ze dne 24. 4. 2014 (N 66/73 SbNU 241) Ústavní soud vyslovil názor, že se nárok na náhradu za nemajetkovou újmu podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy odvíjí od účasti dotčené osoby na rehabilitaci, tedy až od okamžiku, kdy došlo ke zrušení odsuzujícího rozhodnutí. Podle čl. 5 odst. 5

Úmluvy tak měl být odškodněn i zásah do práva na osobní svobodu, k němuž došlo před tím, než Úmluva nabyla dne 18. 3. 1992 účinnosti pro Českou republiku, resp. pro její federální předchůdkyni ČSFR, pokud soudy nezákonnost takového zásahu konstatovaly v rámci rehabilitačního řízení až po 18. 3. 1992.

16. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (viz výše) ovšem dospěl Ústavní soud k závěru, že byl tento přístup založen na chybném výkladu časových účinků Úmluvy. Na základě jejího důkladnějšího výkladu dospěl Ústavní soud k prvnímu výroku svého stanoviska: „Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.“

17. Právní názor vyjádřených ve výše citovaných nálezech Ústavního soudu (bod 15) tak byl překonán. Ústavní soud se ovšem musel vypořádat i s dopadem svého rozhodnutí na ty jedince, kteří „zřejmě teprve na základě znalosti této [stanoviskem překonané] judikatury svoje nároky uplatnili, neboť očekávali, že jim bude vyhověno“ (bod 31 stanoviska pléna). Jinými slovy, s ohledem na legitimní očekávání těchto osob se musel Ústavní soud zabývat i intertemporálními účinky svého rozhodnutí. Ústavní soud uvažoval tak, že „judikatorní odklon, který je tímto stanoviskem proveden, může mít buď prospektivní, anebo též retrospektivní účinky. Ohledně jeho prospektivních účinků, tedy ve vztahu k potenciálním řízením, která ještě nebyla zahájena, nelze vznášet žádné rozumné pochybnosti, a proto není třeba v tomto směru ani blíže argumentovat. Ve vztahu k účinkům retrospektivním však Ústavní soud vychází z toho, že se v daných případech jedná o čistě vertikální vztah mezi státem a žadatelem o odškodnění za nemajetkovou újmu, kdy proto použitím (byť i nesprávného) právního názoru nemůže dojít k poškození právní sféry jiných osob. Je třeba vycházet rovněž z toho, že Ústavní soud rozhoduje za situace, kdy v několika jiných a právně srovnatelných případech již bylo navrhovatelům vyhověno. Učinit za této situace judikatorní odklon v neprospěch několika navrhovatelů (čistá prospektivita), v jejichž případě zatím ještě vyhověno nebylo, by proto Ústavní soud považoval za zjevně nespravedlivé, a vytvářel by tím další nerovnost a krivdu, a to i v rámci této skupiny osob, které se nacházely v principiálně srovnatelné právní situaci, řádně se domáhaly svých práv, nicméně jen některé z nich měly to „štěstí“, že jejich případy byly rozhodnuty ještě před tímto judikatorním odklonem“ (body 33 až 34 stanoviska pléna). Tak dospěl k druhému výroku svého stanoviska, totiž že nový právní názor „se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění

za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska“.

18. Jádro projednávaného případu spočívá právě v tom, jak mají soudy postupovat v případech, na které dopadá výše odkazovaný druhý výrok stanoviska pléna. Stěžovatel se totiž u obecných soudů domáhal náhrady nemajetkové újmy ještě před vydáním stanoviska pléna, přičemž mu bylo okresním i krajským soudem přiznáno peněžité zadostiučinění. Nejvyšší soud ovšem v dovolacím řízení rozhodoval až po vydání tohoto stanoviska a žalobu na zaplacení peněžitého odškodnění v celém rozsahu zamítl. S ohledem na nemožnost přímé aplikace Úmluvy a vzhledem k závažnosti vzniklé újmy a okolnostem, při nichž vznikla, totiž lze podle napadeného rozsudku Nejvyššího soudu stěžovateli vyhovět leda formou „morálního zadostiučinění“. Jinou formu zadostiučinění nelze pro časový odstup od doby vzniku a trvání újmy uplatnit.

19. Totožnou právní otázkou se Ústavní soud zabýval v nálezu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (viz výše). V tomto případě se stěžovatel rovněž před obecnými soudy domáhal náhrady nemajetkové újmy za nezákonné věznění v době nesvobody, a to ještě před vydáním výše uvedeného stanoviska (bod 1 citovaného nálezu). Zatímco městský soud stěžovateli nakonec peněžní zadostiučinění přiznal (bod 3 citovaného nálezu), Nejvyšší soud žalobu na zaplacení peněžní částky v celém rozsahu zamítl s odůvodněním, že stěžovateli lze vyhovět pouze formou „morálního zadostiučinění“ (bod 4 citovaného nálezu). Ústavní soud ovšem rozhodl tak, že „nároky jednotlivců, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou službu, a byli proto v době nesvobody nespravedlivě odsouzeni a uvězněni, které byly vzneseny před vydáním stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014, je třeba brát stejně vážně jako ty, které byly před vydáním stanoviska i rozhodnuty, a to i z hlediska výše odškodnění. Je proto namístě těm jednotlivcům, kteří své nároky uplatnili před vydáním citovaného stanoviska, přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, a to ve výši odpovídající tomu, kdyby se na jejich nespravedlivé věznění v době nesvobody skutečně vztahoval čl. 5 odst. 5 Evropské úmluvy. Ani zákonodárce, a tím méně pak soudy, totiž jistě nemohou odškodnit všechna příkoří, která vznikla v době nesvobody. Ovšem tam, kde již soudní rozhodnutí, byť byla založena na nesprávném výkladu vnitrostátního práva či mezinárodní úmluvy, založila legitimní očekávání poškozených, že právě jim učiněné křivdy se stát rozhodl odškodnit; nemohou soudy tato legitimní očekávání zklamat ve vztahu k poškozeným, kteří své nároky uplatnili dříve, než Ústavní soud uznal chybnost svého dosavadního výkladu. Je lépe, když za později uznanou výkladovou chybu Ústavního soudu ve prospěch obětí komunistického režimu zaplatí prostředky státního rozpočtu, než aby měly tyto oběti pocit, že

s nimi i státní orgány demokratického režimu hrají nedůstojnou hru na zklamanou naději“ (bod 29 citovaného nálezu). Ústavní soud tak v odkazovaném případě dospěl k závěru, že rozsudkem Nejvyššího soudu, kterým bylo stěžovateli odebráno dříve přiznané zadostiučinění v penězích, bylo porušeno stěžovatelovo legitimní očekávání, příkaz obsažený v II. výroku stanoviska pléna a v důsledku toho i právo obsažené v čl. 36 odst. 1 Listiny (bod 30 citovaného nálezu).

20. Ústavní soud neshledal důvod se od uvedeného právního názoru odchýlovat. Rovněž v projednávaném případě se stěžovatel domáhal peněžního zadostiučinění před vydáním stanoviska pléna. Přesto mu Nejvyšší soud svým napadeným rozsudkem dříve přiznané peněžní zadostiučinění odebral. Tím porušil stěžovatelovo legitimní očekávání a příkaz obsažený v II. výroku stanoviska pléna a v důsledku toho i základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

21. Stěžovatel dále polemizuje se způsobem, jakým Nejvyšší soud postupoval při určování výše náhrady nákladů řízení. V situaci, kdy již Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, by bylo nadbytečné z hlediska tohoto práva podrobně přezkoumávat i úvahy Nejvyššího soudu týkající se náhrady nákladů řízení. Navíc je Ústavní soud v otázkách náhrady nákladů řízení zdrženlivý a k zásahu přistupuje jen ve zcela výjimečných případech [nálezn sp. zn. I. ÚS 3705/14 ze dne 6. 2. 2015 (N 27/76 SbNU 367), body 10 až 11]. Ústavní soud tak pouze podotýká následující. Podle stěžovatele došlo k porušení principu „stanovit odměnu advokáta podle významu projednávané věci“. V již odkazovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 se Ústavní soud obdobnou argumentací týkající se náhrady nákladů řízení zabýval a tuto část ústavní stížnosti vyhodnotil jako zjevně neopodstatněnou (bod 35 citovaného nálezu). Nebylo totiž mj. jasné, z čeho stěžovatel dovodil, že princip „stanovit odměnu advokáta podle významu projednávané věci“ je součástí práva na spravedlivý proces (bod 32 citovaného nálezu). V projednávaném případě stěžovatel svou ústavní stížnost doplnil (viz bod 10) a uvádí, že tento princip lze dovodit ze zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Tím ovšem uvedený nedostatek argumentace není odstraněn. Existenci určité součásti práva na spravedlivý proces jako ústavního principu totiž nelze dovozovat z podústavní právní úpravy, tedy ani ze zákona a ministerské vyhlášky.

IV.

22. S ohledem na shora odůvodněné zjištění, že napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu bylo porušeno stěžovatelovo základní právo zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) podané ústavní stížnosti vyhověl a zrušil napadený rozsudek Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

23. Veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci Ústavní soud nepřezkoumával napadený výrok III rozsudku městského soudu. Jak Nejvyšší soud uvedl ve svém vyjádření, dovolání proti tomuto výroku bylo Nejvyšším soudem přehlédnuto (viz bod 11), a tak je nyní v první řadě na něm, aby se tímto dovoláním řádně zabýval [srov. např. náleznost sp. zn. I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323), bod 16]. Tuto část ústavní stížnosti proto Ústavní soud odmítl pro nepřipustnost podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, jakkoli si je Ústavní soud vědom toho, že k „nevyčerpání“ prostředků, které zákon k ochraně stěžovatelova práva poskytuje, nedošlo pochybením stěžovatele, nýbrž Nejvyššího soudu.

24. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 143

K prokazování nepřímé diskriminace romských dětí při jejich umísťování do zvláštních škol

I. V případě nepřímé diskriminace je sice – na rozdíl od diskriminace přímé – aplikováno neutrální kritérium, tedy kritérium, jež nespočívá v některém z „podezřelých“ důvodů ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jeho aplikace v určitých konkrétních poměrech ovšem dopadá na příslušníky chráněné skupiny způsobem, jako kdyby se o „podezřelý“ důvod skutečně jednalo. O nepřímé diskriminaci lze vždy uvažovat pouze jako o faktickém důsledku určité relevantní praxe, kterou je třeba rozumět souhrn jednotlivých případů, v nichž bylo (nebo má být) určité neutrální kritérium aplikováno shodným či srovnatelným způsobem. Vymezení podstatných prvků takovéto praxe je nezbytným předpokladem jejího posouzení. Mezi tyto prvky přitom nepatří jen příslušné neutrální kritérium, o jehož aplikaci v ní jde, ale též konkrétní způsob, jakým k této aplikaci fakticky dochází, včetně všech souvisejících záruk, jež mají zamezit aplikaci neutrálního kritéria za jiným než sledovaným, potažmo zakázaným účelem.

II. Je-li neutrální kritérium aplikováno ve vztahu k jedné skupině případů jedním způsobem, zatímco ve vztahu k jejich druhé skupině způsobem jiným, přičemž každý z těchto způsobů bude poskytovat odlišné a různé účinné garance před případným diskriminačním působením, pak bude moct být předpoklad nepřímé diskriminace posuzován vždy jen ve vztahu ke každé této dílčí praxi zvlášť. Každá z nich bude mít totiž povahu relevantní praxe právě ve vztahu k těm jednotlivým případům, z nichž sestává. Vyloučit ale nelze ani to, že s ohledem na zcela specifický postup při aplikaci neutrálního kritéria nebude možné určitý konkrétní případ považovat za součást žádné relevantní praxe, ve vztahu k níž by mohla být (s ohledem na počet případů ji tvořících) rozumně vedena úvaha o nepřímé diskriminaci. Takovýto případ by musel být vždy posuzován samostatně.

III. Závěr o tom, že určitá praxe měla za následek nepřímou diskriminaci, neznamená, že v jejím rámci musel být nezbytně znevýhodněn každý příslušník chráněné skupiny, v jehož případě bylo aplikováno příslušné neutrální kritérium. Vypovídá však o tom, že k takovémuto znevýhodňování v podstatné míře skutečně docházelo, přičemž v jednotlivých individuálních případech, z nichž tato praxe sestává, nelze přesvědčivě odlišit, zda tomu tak skutečně bylo, nebo nikoliv. Již z tohoto důvodu lze předpoklad nepřímé diskriminace vyvrátit vždy jen ve vztahu k určité relevantní praxi jako celku. Jestliže by uvedeně

odlišení bylo možné rozumně provést i v jednotlivých případech, znamenalo by to, že tyto případy diskriminace lze posuzovat nezávisle na celkovém hodnocení této praxe, a to z hlediska případné diskriminace přímé. Aplikace § 133a písm. b) občanského soudního řádu, která by nerespektovala takto vymezené rozložení břemena tvrzení a důkazního v případech, kdy je tvrzena nepřímá diskriminace, by nedostála požadavkům plynoucím z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 12. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 1136/13 ve věci ústavní stížnosti J. S., zastoupeného Mgr. Davidem Strupkem, advokátem, se sídlem Praha 1, Jungmannova 31, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 2012 č. j. 30 Cdo 4277/2010-180 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 23. února 2010 č. j. 1 Co 314/2009-128, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na ochranu osobnosti, kterou se domáhal po státu omluvy a náhrady nemajetkové újmy z důvodu tvrzené diskriminace, již měl být vystaven zařazením do zvláštní školy pro svou příslušnost k romskému etniku, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, se sídlem Praha 1, Karmelitská 7, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Shrnutí řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 4. dubna 2013, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť mu jimi měla být odepřena ochrana před diskriminací za současného porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) a čl. 1 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky.

2. V roce 1985, kdy bylo stěžovateli 7 let, rozhodl Okresní národní výbor v Chebu o jeho zařazení do zvláštní školy. Jednalo se o druh školy, jež byla podle tehdejších právních předpisů zřízena pro děti s mentálním postižením. Ve zvláštních školách pak stěžovatel absolvoval i celou

desetiletou povinnou školní docházkou. Tou dobou byl v ústavní výchově, která mu byla nařízena v červenci 1980 ve věku 2 let, a zůstal v ní umístěn až do roku 1996, kdy nabyl zletilosti. Jeho rodiče v tomto období nepřestali být jeho zákonnými zástupci.

3. Stěžovatel připisuje své zařazení do zvláštní školy svému romskému původu a vnímá je jako projev diskriminace neboli odlišného a především méně příznivého zacházení, kterého se mu dostalo ze strany státu oproti osobám zařazeným do základních škol. Z toho plynoucí vzdělanostní deficit jej i dnes omezuje především na pracovním trhu. K tomu, aby mohl ve studiu pokračovat na střední škole, musel v letech 1999 až 2000 absolvovat kurs doplnění základního vzdělání. Jen díky tomu pak mohl v letech 2000 až 2005 dálkově studovat Romskou střední školu sociální v Kolíně, na které zakončil studium úspěšným složením maturitní zkoušky.

4. Diskriminace, jíž měl být stěžovatel vystaven svým zařazením do zvláštní školy, měla nepřipustným způsobem zasáhnout do jeho osobnostních práv. Žalobou na ochranu osobnosti, kterou podal dne 11. června 2008, se proto domáhal po státu omluvy a náhrady nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč. Takovéto zacházení ostatně nemělo být v předmětné době (a ani později) ojedinělým. Stěžovatel prokazoval předpoklad nepřímé diskriminace ze statistik vypracovaných Ústavem školských informací při Ministerstvu školství České socialistické republiky, které obsahují ve vztahu ke školním rokům 1985/86 až 1990/91 údaje o počtu dětí „cikánského původu“ ve školách pro mládež vyžadující zvláštní péči. Z nich vyplývá, že ve školním roce 1985/86, kdy nastoupil do první třídy zvláštní školy, byl podíl romských dětí ve zvláštních školách na území tehdejší Československé socialistické republiky 37,14 %, na území České socialistické republiky 29,88 % a v tehdejším Západočeském kraji 40,2 %, a že tento trend se nijak neměnil ani v následujících letech. Průměrný podíl romských dětí ve zvláštních školách v celém sledovaném období činil na území tehdejší Československé socialistické republiky 39,35 %, na území České socialistické republiky 30,13 % a v tehdejším Západočeském kraji 38,27 %. V roce 1996 se přitom celkový podíl romské populace v České republice odhadoval na přibližně 1,5 až 2 % jejich obyvatel. Tyto údaje podle stěžovatele zakládají v jeho případě předpoklad diskriminace, jak jej formuloval Evropský soud pro lidská práva v rozsudku velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007 ve věci stížnosti č. 57325/00 *D. H. a ostatní proti České republice*.

5. Rozsudkem Městského soudu v Praze (dále též „soud prvního stupně“) ze dne 10. dubna 2009 č. j. 37 C 89/2008-52, který byl posléze k odvolání stěžovatele potvrzen rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále též „odvolací soud“) ze dne 23. února 2010 č. j. 1 Co 314/2009-128, byla žaloba zamítnuta. Jakkoliv stěžovatelem předložené statistiky mohly – alespoň podle názoru odvolacího soudu – založit vyvratitelnou domněnku nepřímé

diskriminace příslušníků romského etnika při umístování do zvláštních škol, v jeho případě mělo dojít přesvědčivě k jejímu vyvrácení. V tomto ohledu měly stěžejní význam listinné důkazy poskytnuté Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále též „ministerstvo“), které v projednávané věci jedná za stát jako jeho organizační složka. Jak zjistily obecné soudy, stěžovatel byl zařazen do zvláštní školy na základě doporučení příslušné okresní pedagogicko-psychologické poradny, pod jejímž dohledem byl v rámci ústavní výchovy a na základě jejíhož doporučení mu byla v roce 1984 odložena povinná školní docházka. V úvahu byly vzaty i nepříznivé výsledky vyšetření jeho intelektových schopností, kdy nebyl uznán způsobilým postoupit do druhého ročníku, dále informace o průběhu jeho školní docházky zvláště v nižších ročnících a další záznamy z doby, kdy se rozhodovalo o osvobození žalobce od povinné školní docházky vůbec (k čemuž však nakonec nebyly shledány důvody). Namítal-li stěžovatel, že použité testy nezohlednily kulturní a jazyková specifika jeho etnika, nemělo jít o námitku důvodnou. Již od svých dvou let žil totiž v dětském domově, a nikoliv v romské rodině, resp. romské komunitě, kde by docházelo k předávání těchto specifík. Ze všech těchto důvodů tak nebyl do zvláštní školy zařazen v důsledku diskriminačního zacházení vyvolaného jeho příslušností k romskému etniku, nýbrž z důvodu jeho tehdejší intelektové a rozumové schopnosti, která zjevně nepostačovala ke zvládnutí běžného základního vzdělání. V závěru obou rozsudků se uvádí, že pokud jde o stěžovatelem uplatněný nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích, stát v průběhu řízení před soudem prvního stupně úspěšně uplatnil námitku promlčení.

6. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání. Podle jeho názoru odůvodňuje-li určitá praxe závěr o nepřímé diskriminaci některých členů skupiny, pak je jej třeba vztáhnout vůči všem jejím členům, aniž by bylo třeba zkoumat, zda by jednotlivec v systému uspěl i v případě, že by nebyl diskriminační. V této souvislosti odkázal na bod 209 rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice*, v němž se uvádí, „jelikož bylo prokázáno, že uplatňování příslušných právních předpisů mělo v rozhodné době nepřiměřeně škodlivý dopad na romskou komunitu ..., kdy tomuto diskriminačnímu zacházení museli být nutně vystaveni i stěžovatelé coby příslušníci této komunity, ... se (pro prokázání nepřímé diskriminace - pozn. Ústavního soudu) není třeba zabývat jejich individuálními případy“.

7. Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) považoval dovolání za přípustné, protože v projednávané věci bylo třeba vyřešit do té doby úplně nevyřešenou právní otázku, který z účastníků a v jakém rozsahu má v řízení o ochranu osobnosti s přihlédnutím k ustanovení § 133a písm. b) občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. září 2009, procesní povinnosti tvrdit a prokázat (a z nich vyplývající břemena tvrzení a důkazní)

skutečnosti o nepřímé diskriminaci na základě rasového nebo etnického původu v přístupu ke vzdělání a odborné přípravě. Dovolání nicméně neshledal důvodným, protože jej rozsudkem ze dne 13. prosince 2012 č. j. 30 Cdo 4277/2010-180 zamítl.

8. Podle dovolacího soudu mohlo ve věci stěžovatele dojít k porušení Úmluvy pouze v období od 18. března 1992 do 30. června 1995 (do té doby jí Česká republika, resp. Česká a Slovenská Federativní Republika, nebyla vázána). Nebylo přitom podstatné, že rozhodnutí o jeho zařazení do zvláštní školy bylo vydáno ještě před prvně uvedeným datem, neboť tato skutečnost nebránila případnému konstatování jejího porušení. Pokud jde o zbylé období od roku 1985 do 18. března 1992, ve vztahu k němu mohl stěžovatel opřít svůj nárok o Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace, publikovanou pod č. 95/1974 Sb. Její přímé aplikace ovšem brání nesamovykonatelný charakter jejich ustanovení týkajících se práva na vzdělání.

9. K prokázání nepřímé diskriminace musel stěžovatel v první řadě přednést skutečnosti, z nichž by v tomto směru vyplýval důkaz *prima facie*. Až poté by se z něj důkazní břemeno automaticky přesunulo na vedlejší účastnici, která by musela dokázat, že k jeho diskriminaci nedošlo. Dovolací soud provedl analýzu některých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, zahrnujících kromě již zmíněného rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice* zejména rozsudek ze dne 5. června 2008 ve věci stížnosti č. 32526/05 *Sampanis a ostatní proti Řecku* a rozsudek velkého senátu ze dne 16. března 2010 ve věci stížnosti č. 15766/03 *Oršus a ostatní proti Chorvatsku*, jež se týkaly případů umístování romských dětí do tzv. romských tříd, načež dospěl k závěru, že statistika může potvrdit předmětnou nepřímou diskriminaci pouze v případě relevantní disproporce mezi posuzovanými statistickými údaji. Hranici této statistické významnosti zároveň určil na 50%, a to s přihlédnutím k závěrům obsaženým v rozsudku *Oršus a ostatní proti Chorvatsku*. Stěžovatelem předložené statistiky tak podle dovolacího soudu nemohly prokázat diskriminační charakter předmětné praktiky nebo opatření, protože z nich takto vysoký podíl romských dětí na celkovém počtu dětí umístěných do zvláštních škol nevyplynul (viz bod 4 nálezu).

10. Za této situace bylo povinností soudu prvního stupně vyzvat stěžovatele podle § 118a odst. 3 občanského soudního řádu k tomu, aby označil jiné důkazy prokazující jeho tvrzení. Teprve v případě, že by tak učinil, by nastoupila povinnost vedlejší účastnice vyvrátit stěžovatelem tvrzenou a v § 133a písm. b) občanského soudního řádu předpokládanou skutečnost, že jeho zařazení do zvláštní školy bylo ze strany státu motivováno zakázanou pohnutkou spočívající v jeho příslušnosti k romskému etniku. Její vyvracení by přitom bylo možné pouze prostřednictvím objektivního

a rozumného zdůvodnění, že odlišné zacházení sledovalo legitimní cíl a že prostředek k jeho dosažení byl přiměřený.

11. Přestože soud prvního stupně uvedenou poučovací povinnost nesplnil a tuto vadu neodstranil ani odvolací soud, dovolací soud v tomto pochybení neshledal důvod pro zrušení dovoláním napadeného rozsudku. Důvodem zamítnutí žaloby totiž nebyla skutečnost, že by stěžovatel neunesl důkazní břemeno ohledně tvrzení o jeho diskriminaci, nýbrž to, že odlišné zacházení s ním sledovalo legitimní cíl (vyrovnání jeho zjištěného handicapu) a prostředek k jeho dosažení (zařazení do zvláštní školy, které tento handicap mělo vyrovnat) byl podle zjištěných okolností případu přiměřený. V této souvislosti zdůraznil, že i když je dopad určité, na pohled neutrální praxe, posuzován ve vztahu k určité (např. etnické) skupině, neznamená to, že by se tato „strukturální nerovnost“ odpoutávala od situace konkrétního žalobce. Posouzení unesení důkazního břemene se vždy děje s ohledem na konkrétní případ definovaný jeho specifickými skutkovými okolnostmi. Rovněž žalovaný nemůže prokazovat „strukturální rovnost“ obecně a z toho pak vyvozovat závěr ve vztahu k jednotlivému žalobci, ale musí poskytnout a prokázat tvrzení vážící se ke konkrétnímu žalobci. Nelze proto přisvědčit stěžovateli, že již (výhradně) z důvodu jeho etnického původu byl při vstupu do vzdělávacího systému *a priori* znevýhodněn.

12. Dovolací soud shledal, že tehdejší legislativa obsahovala záruky, aby dítě nebylo neoprávněně zařazeno do zvláštní školy, mezi které patřilo komplexní vyšetření žáka. Stěžovatel byl v péči Okresní pedagogicko-psychologické poradny v Chebu od roku 1984, kdy byl vyšetřen před vstupem do první třídy a kdy mu byl doporučen odklad školní docházky na začátek školního roku 1985/1986. Do zvláštní školy tedy nebyl zařazen hned, ale až po vyčerpání tohoto alternativního prostředku, který mu měl poskytnout delší čas k lepšímu zvládnutí školní docházky a adaptaci na nový životní režim. Přibližně půl roku od odkladu školní docházky byl učiněn rozhovor s učitelkou v mateřské školce, která konstatovala, že se stěžovatel jeví jako vhodný na přeřazení do zvláštní školy. Obdobné doporučení vyplynulo i z následně provedených inteligenčních testů a zjišťování znalostí. Po absolvování první třídy na zvláštní škole nebyl stěžovatel způsobilý postoupit do dalšího ročníku a tuto třídu opakoval, přičemž i v tomto období byla prováděna jeho psychologická vyšetření. V roce 1987, kdy navštěvoval druhý ročník zvláštní školy, byl dokonce podán návrh na jeho vyšetření pro případné osvobození od školní docházky, provedené testy, jimiž byly Rave-novy progresivní matrice (s výsledkem defektní) a Pražský dětský Wechsler (s výsledkem výrazného podprůměru – slabomyslnosti ve verbální části a lehké slabomyslnosti – debility v neverbální části), ovšem vyloučily důvody pro jeho osvobození. Povinnou školní docházku absolvoval stěžovatel na zvláštní škole s průměrnými známkami. Dovolací soud připustil, že

testy, na základě kterých byl žalobce opakovaně zkoumán, nebraly v potaz jazykové a kulturní odlišnosti Romů, této skutečnosti ale v dané věci přiznal omezený význam. Stěžovatel totiž od svých dvou let žil v dětském domově, kde se mu dostávalo jazykové a kulturní výchovy odpovídající výchově majoritní společnosti. Současně navštěvoval předškolní zařízení (mateřskou školku), která měla dané rozdíly smazávat.

13. Mezi další záruky patřila možnost stěžovatele, resp. jeho zákonných zástupců, podat proti rozhodnutí o jeho umístění do zvláštní školy odvolání k odboru školství Krajského národního výboru v Plzni, k čemuž však nedošlo. Z rozhodnutí Okresního národního výboru v Chebu ze dne 16. května 1985 č. j. 77/85-SR-na doruč. přitom vyplývá, že o této možnosti byli jeho zákonní zástupci řádně poučeni. Poslední zárukou bylo možné přearažení žáka na jinou školu, k čemuž mohl dát okresnímu národnímu výboru podnět ředitel školy.

II. Argumentace stěžovatele

14. Stěžovatel se se závěry obecných soudů neztotožňuje. Ve své ústavní stížnosti předně uvádí, že za počátek přímé vykonatelnosti Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace by měl být považován 9. leden 1991, a to s ohledem na § 2 ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky. Pro období od 1. září 1985 do 8. ledna 1991 je zas třeba zákaz diskriminace pro příslušnost k etnické skupině vyvodit z čl. 20 odst. 2 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, garantujícího rovnost v právech bez ohledu na rasu a národnost, ve spojení s jeho čl. 24 odst. 1, jenž každému zaručoval právo na vzdělání.

15. Rozsáhlá část argumentace obsažené v ústavní stížnosti se zabývá závěrem Nejvyššího soudu, který podmínil závěr o použitelnosti statistiky k prokázání nepřímé diskriminace relevantní disproporcí mezi posuzovanými statistickými údaji vyjádřenou hranicí 50%. Stěžovatel v něm spatřuje nesprávnou interpretaci rozsudku *Oršus a ostatní proti Chorvat-sku*. V tomto rozsudku totiž nešlo o zařazování dětí do škol určených pro vzdělávání dětí s mentálním postižením (jak tomu bylo v rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice*), ale do segregovaných tříd na regulérních základních školách, jež byly založeny za účelem vyrovnání handicapu v jazykové oblasti. Z tohoto důvodu nemá informace o počtu romských dětí na školách, kde k této segregaci docházelo, z hlediska otázky diskriminace žádný význam a maximálně vypovídá o složení místního obyvatelstva. Relevantní je pouze údaj, kolik z romských žáků bylo zařazeno do těchto segregovaných tříd (např. na škole v Podturenu šlo o 17 ze 47 žáků, tedy přibližně 36 %). Závěr, že se nejednalo o důsledek obecné politiky, přitom

nevyplynul jen z toho, že tento podíl nepřesáhl 50%, nýbrž z posouzení celkového kontextu věci, kdy se problém týkal tolika několika základních škol v Mezimužské župě. V případě stěžovatele je ale situace jiná. Celkový podíl romských žáků v Československé socialistické republice zařazených do zvláštních škol, jenž činil přibližně 40%, svědčí s ohledem na to, že její populaci tvořili Romové jen přibližně ze 2%, o zjevné disproporcii. Předmětnou hranici 50%, založenou na zcela odlišném údaji, zpochybňuje i skutečnost, že ve věci *D. H. a ostatní proti České republice* byl podíl romských žáků ve zvláštních školách 50,3%. V rozsudku ze dne 29. ledna 2013 ve věci stížnosti č. 11146/11 *Horváth a Kiss proti Maďarsku* sad Evropský soud pro lidská práva shledal disproporcii mezi podílem romských dětí navštěvujících zvláštní školy, který činil 40 až 50 % žáků, a podílem romských dětí navštěvujících ostatní základní školy, který činil necelých 9 % žáků. Tyto statistické údaje mu stačily k dovození závěru o existenci generální praxe, která má prejudiciální nepříznivý a odlišný dopad na romskou komunitu.

16. Ačkoliv to dovolací soud výslovně neuvedl, z jeho rozsudku lze implikovat závěr, že i kdyby v projednávané věci byl předložen důkaz diskriminace *prima facie*, vedlejší účastnice by byla stejně úspěšná, protože by vyvrátila domněnku diskriminace. Místo toho považoval argument o nespolehlivosti psychologických testů za oslabený skutečností, že stěžovatel v předškolním věku nebyl vystaven kulturním a sociálním specifikům, která mohla zapříčinit selhání u testů u romských dětí vychovávaných v rodinách, jež mj. nenavštěvovaly mateřskou školu. Stěžovatel s tímto hodnocením nesouhlasí. Pokud Evropský soud pro lidská práva připustil možnost vyvrátit domněnku diskriminace předložením dostatečných záruk, že stát přihlíží ke zvláštním potřebám romských dětí plynoucím z jejich znevýhodněného postavení, pak hodnocení těchto záruk je třeba činit ve vztahu k celé etnické skupině. Tomu napovídají jak výše citovaný bod 209 rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice*, tak rozsudek *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, podle něhož v případě stěžovatelů nebylo možné postavit najisto, zda byli či nebyli mentálně handicapováni (bod 122). Vady možných záruk pak s ohledem na nepříznivý prejudiciální dopad na romskou komunitu vedly uvedený soud k závěru, že stěžovatelé museli být diskriminací vystaveni (bod 128).

17. Napadená rozhodnutí jsou podle stěžovatele zároveň nepřezkoumatelná. Nevypořádávají se totiž s jeho argumentem, že neschopnost psychologických testů reflektovat etnická specifika nebyla jediným z důvodů, pro které romské děti ve zvláštních školách končí. Již v rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice* bylo zdůrazňováno, že k jejich zařazování do těchto škol dochází pro zástupné důvody (např. záškoláctví nebo poruchy chování) a že v této souvislosti hrály významnou roli i rasové

předsudky. Celou záležitost je pak třeba posuzovat v kontextu rozšířeného negativního sentimentu většinového obyvatelstva proti Romům. Notoriíou je nechuť pedagogů základních škol a odpor rodičů neromských dětí ke vzdělávání romských dětí v základních školách. Vskutku i množství stěžovatelů v uvedené věci bylo do zvláštní školy zařazeno po krátké docházce do základní školy na základě požadavku třídního učitele, který jako důvody uváděl obecné nezvládání učiva, záškoláctví nebo poruchy chování. Tak tomu přitom mělo být i v případě stěžovatele.

18. Pokud jde o ostatní dovolacím soudem zmíněné záruky, tyto podle stěžovatele neumožňují odlišit projednávanou věc od situace, která byla řešena v rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice*. V roce 1985, kdy bylo vydáno rozhodnutí o jeho zařazení do zvláštní školy, měl 7 let, a tudíž sám odvolání podat nemohl. Tou dobou již navíc nebyl 5 let v péči svých zákonných zástupců. Nadto nelze přehlédnout, že Evropský soud pro lidská práva ve zmíněném rozsudku konstatoval porušení práv stěžovatelů, přestože většina jejich zákonných zástupců vyslovila souhlas s jejich zařazením do zvláštní školy. Nešlo tedy o dostatečnou záruku. Irelevantní je rovněž skutečnost, že stěžovatel mohl být přerazen do základní školy na základě podnětu ředitele školy. Podle jeho názoru je patrné, že kontext, v jehož rámci systém speciálního školství znevýhodňoval romské děti, je daleko širší a rozmanitější, a rozhodně jej nelze omezit na konstatování, že tyto děti byly zařazovány do zvláštních škol jen z důvodu selhání u testů kvůli specifikům jejich výchovy v romských rodinách (což není případ stěžovatele, který vyrůstal v dětském domově). Ani odvolací, ani dovolací soud nevzaly v úvahu další elementy a složky, které přispěly k diskriminačnímu dopadu systému a jejichž působení mohlo v projednávané věci hrát roli.

19. V poslední části své ústavní stížnosti stěžovatel zpochybil závěr o promlčení svého nároku, když poukázal na to, že svou žalobu podával ještě předtím, než došlo ke sjednocení judikatury ohledně promlčitelnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. listopadu 2008 sp. zn. 31 Cdo 3161/2008. Do té doby specializovaný senát 30 Cdo konsistentně judikoval, že se tento nárok nepromlčuje, což je skutečnost, ke které by mělo být s ohledem na zásady právní jistoty a předvídatelnosti práva přihlédnuto. V této souvislosti odkazuje na nálezy ze dne 22. prosince 2010 sp. zn. III. ÚS 1275/10 ve znění opravného usnesení sp. zn. III. ÚS 1275/10 ze dne 29. 3. 2011 (N 253/59 SbNU 581).

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 37 C 89/2008 a vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

21. Nejvyšší soud, za něhož se připisem ze dne 29. května 2013 vyjádřil předseda příslušného senátu JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., odkázal na obsah napadeného rozsudku. Zdůraznil, že těžiště jeho argumentace nespočívalo ve výkladu či snad polemice s rozhodnutím ve věci *D. H. a ostatní proti České republice* a v něm obsaženém závěru o použitelnosti či nepoužitelnosti statistických tabulek jako důkazního prostředku, ale výhradně v posouzení individuálních okolností případu, které vyzněly v rozhodnutí o zamítnutí dovolání.

22. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 3. května 2013, jež bylo podepsáno předsedkyní příslušného senátu JUDr. Ludmilou Říhovou, rovněž odkázal na své napadené rozhodnutí. Podle jeho názoru v dané věci nebyl prokázán neoprávněný zásah do osobnostních práv stěžovatele a v důsledku toho ani odpovědnost státu.

23. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, za které se připisem ze dne 26. dubna 2013 vyjádřil vrchní ředitel sekce legislativy a práva JUDr. Miroslav Šimůnek, se obsáhle vyjádřilo k otázce promlčení nároku stěžovatele. Upozornilo, že stěžovatel v průběhu řízení nenapadal otázku promlčitelnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy, nýbrž pouze včasnost uplatnění příslušné námítky. V projednávané věci jejím uplatněním zároveň nedošlo k jeho nepoměrnému znevýhodnění, protože v době podání žaloby byla otázka promlčitelnosti jeho nároku sporná. Obecným soudům následně nezbylo než aplikovat závěry obsažené v sjednocujícím rozsudku Nejvyššího soudu.

24. V rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice* sice Evropský soud pro lidská práva posoudil na základě předložených statistik povahu systému zařazování dětí do zvláštních škol jako diskriminační, tato skutečnost však podle ministerstva nevylučuje, že se v každém etniku může najít osoba, která by do zvláštní školy z důvodu svých intelektuálních schopností patřila. Odhlédnutí od individuálních poměrů stěžovatele by fakticky zakládalo nevyvratitelnou domněnku porušení jeho práv, při níž by se role soudu omezila na automatické vyhovění žalobě a státu jako žalovanému subjektu by byla odepřena jakákoliv možnost právní ochrany. V projednávané věci jsou přitom dány okolnosti, které opodstatňovaly zařazení stěžovatele do zvláštní školy. Bylo na něm, aby doložil skutečnosti nasvědčující tomu, že v době svého zařazení nebyl osobou mentálně zaostalou, a tedy, že v jeho případě byla uplatněna tvrzená diskriminační praxe.

25. Kromě toho nelze přehlédnout závěry rozsudku *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, v němž Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že Romové byli v minulosti nadměrně zastoupeni v pomocných školách kvůli systematické chybné diagnóze mentálních schopností (bod 110). Jestliže hranice IQ mezi zdravým a mentálně postiženým jedincem byla podle doporučení Světové zdravotnické organizace stanovena na hodnotu 70, pak

pouze 49% žáků zařazených do speciálního vzdělávání bylo mentálně postižených, zatímco 50,7% spadalo do pásma normálu, z nichž 12% mělo průměrný intelekt a 38,7% byly hraniční případy (na hranici mentálního postižení). Při vyšetření stěžovatele Okresní pedagogicko-psychologickou poradnou v Chebu dne 17. dubna 1985 byla zjištěna hodnota jeho IQ 63. K jeho zařazení do zvláštní školy přitom nedošlo na základě jednorázového vyšetření; jeho rozumové předpoklady pro vzdělávání v běžné základní škole byly sledovány a vyhodnocovány i v následujících letech. Protože stěžovatel neprospl v prvním ročníku zvláštní školy, sotva jej bylo v této době možné shledat způsobilým ke vzdělávání v základní škole. V jeho případě proto nešlo o systematickou chybnou diagnózu.

26. Ministerstvo nepovažuje za nedořečený závěr dovolacího soudu, podle něhož měl být stěžovatel soudem poučen podle § 118a odst. 3 občanského soudního řádu. Z jeho rozsudku totiž vyplývá, že v průběhu řízení byla vyvrácena jím tvrzená a v § 133a písm. b) občanského soudního řádu předpokládaná skutečnost, že jeho zařazení do zvláštní školy bylo ze strany vedlejší účastnice motivováno zakázanou pohnutkou spočívající v jeho příslušnosti k romské etnické skupině, a to za situace, kdy stěžovatel neoznačil jiný důkaz prokazující jeho diskriminaci. Rozhodnutí odvolacího soudu proto nebylo třeba rušit. Vzhledem k tomu, že stěžovatel nebyl v přístupu ke vzdělávání vystaven diskriminaci z důvodu příslušnosti k etnické skupině, ministerstvo navrholo, aby Ústavní soud jeho ústavní stížnost zamítl.

27. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovateli, který využil svého práva a reagoval na ně podáním ze dne 24. června 2013. V něm především zdůraznil některé části své argumentace, která již byla shrnuta výše. Ve vztahu k vyjádření ministerstva zopakoval, že znevýhodňuje-li systém celou etnickou skupinu, pak každý její člen do tohoto systému vstupuje *a priori* znevýhodněn a je irelevantní, zda by s ohledem na individuální okolnosti nedopadl stejně, pokud by znevýhodněn nebyl. Pro závěr o diskriminaci totiž není nejpodstatnější výsledek, ale zacházení samotné. Jinými slovy, diskriminován není jen ten, kdo v systému neuspěl, nýbrž i ten, kdo navzdory diskriminačnímu zacházení uspěl, a dokonce i ten, kdo neuspěl a neuspěl by ani tehdy, pokud by znevýhodněn nebyl. Pokud jde o poukaz na to, že na rozdíl od případu stěžovatele byla rozsudkem *Horváth a Kiss proti Maďarsku* shledána systematická chybná diagnóza mentálních schopností, a že hraniční hodnota IQ byla podle doporučení Světové zdravotnické organizace stanovena na 70, zatímco u stěžovatele byla zjištěna hodnota 63, ministerstvo mělo opominout, že i u stěžovatele Horvátha byly opakovaně naměřeny hodnoty pod 70, přesto však Evropský soud pro lidská práva vyslovil, že s ohledem na nepříznivý prejudiciální dopad musel být diskriminaci nutně vystaven (§ 128). Závěrem své repliky stěžovatel vznesl otázku, co jiného vypovídá o „systematické chybné diagnóze mentálních

schopností“, než to, že z žáků zvláštních škol označených za mentálně handicapované bylo 40% Romů, zatímco v populaci bylo 2 až 3% Romů. Ústavní stížnost nadále považuje za důvodnou.

28. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

29. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti. Ústavní soud proto přistoupil k jejímu věcnému posouzení, načež však zjistil, že není důvodná.

IV./a Ústavněprávní dimenze věci

30. Zodpovězení otázky, zda se obecné soudy při rozhodování o žalobě stěžovatele nedopustily porušení jeho ústavně zaručených základních práv, vyžaduje porozumění určitým širším souvislostem projednávané věci, které blíže objasňují její ústavněprávní dimenzi.

31. Stěžovatel se žalobou na ochranu osobnosti domáhal po státu omluvy a zadostiučinění za to, že měl být v letech 1985 až 1995 nucen navštěvovat zvláštní školu určenou pro děti s mentálním postižením, a to z důvodu své příslušnosti k romskému etniku. Tím mu měl být odepřen přístup ke vzdělání za stejných podmínek, jak tomu bylo u jiných dětí, jež naopak mohly navštěvovat základní školu. Nemělo se přitom jednat o ojedinelý případ. Podle tvrzení stěžovatele šlo o součást ustálené praxe příslušných orgánů, jež fakticky vedla k segregaci romských žáků do zvláštních škol.

32. Ústavní soud předně považuje za žádoucí zdůraznit význam, který má vzdělání pro život každého jednotlivce. Vzdělání vytváří podmínky pro rozvoj jeho individuálních schopností, pro jeho seberealizaci a společenské uplatnění. V tomto ohledu má zásadní vliv na jeho rozhodování o vlastním osudu a v nejširším slova smyslu též na jeho úsilí o vlastní štěstí. Vzdělání je ovšem důležité nejen z pohledu konkrétního jednotlivce, nýbrž též společnosti jako celku. V přístupu k němu lze spatřovat implicitní předpoklad fungování demokratického státu, protože občanům fakticky otevírá prostor pro výkon jejich občanských a politických práv, a tím k jejich aktivní a co nejširší účasti na řešení záležitostí veřejného zájmu. Nastíněný význam nachází své vyjádření v právu na vzdělání a přístupu k němu, jež je ústavně zaručeno v čl. 33 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 2 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Má-li být přitom naplněn požadavek rovnosti v právech, je nezbytné, aby byla každému bez rozdílu poskytnuta rovná vzdělávací

příležitost. Přesněji řečeno, každému musí být zaručen rovný a otevřený přístup ke vzdělání.

33. Účelem někdejších zvláštních škol, které stěžovatel navštěvoval místo základní školy, nebylo omezení přístupu ke vzdělání pro určitou skupinu dětí. Podle § 31 zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), měly tyto školy sloužit ke vzdělávání žáků s rozumovými nedostatky, které jim bránily s úspěchem absolvovat základní školu nebo speciální základní školu určenou pro žáky se smyslovým nebo tělesným postižením, žáky s vadami řeči, žáky s více vadami, žáky obtížně vychovatelné a žáky nemocné nebo oslabené, umístěné ve zdravotnických zařízeních. Jejich žáky tak měly být v podstatě děti s mentálním postižením, což bylo výslovně vyjádřeno v § 2 odst. 1 vyhlášky Ministerstva školství České socialistické republiky č. 95/1978 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči, resp. § 2 odst. 4 pozdější vyhlášky téhož ministerstva č. 49/1986 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči. Zvláštní školy jim měly umožnit, aby dosáhly vzdělání odpovídajícího jejich rozumové vyspělosti. Tomuto účelu, jenž lze nepochybně i dnes označit za legitimní, byly přizpůsobeny jejich učební osnovy.

34. Otázka, před kterou byl Ústavní soud postaven v tomto řízení a k jejímuž zodpovězení byl v mezích své kompetence povolán, spočívá v tom, zda se obecné soudy ústavně konformně vypořádaly s tvrzením stěžovatele, že byl do zvláštní školy umístěn z důvodu své příslušnosti k romskému etniku, a zda v tomto ohledu adekvátně vyhodnotily jim předložené důkazy. Právě tento skutkový závěr byl totiž určující pro posouzení jeho žaloby, kterou se domáhal ochrany svých osobnostních práv. Úlohou Ústavního soudu v tomto řízení naopak není v obecné rovině zpětně hodnotit fungování někdejších zvláštních škol. Rovněž mu nepřísluší vést úvahy o tom, zda bylo v minulosti možné dosáhnout účelu jejich zřízení jinak a lépe.

35. Pakliže by byl uvedený důvod zařazení stěžovatele do zvláštní školy zjištěn, jednalo by se – jak tehdy, tak i dnes – o nepřípustnou diskriminaci z důvodu etnického původu, jež by nemohla obstát ani z hlediska tehdejšího či dnešního ústavního pořádku (viz zejména čl. 1, čl. 3 odst. 1 a čl. 24 odst. 1 Listiny), ani z hlediska příslušných mezinárodněprávních závazků (kromě čl. 14 Úmluvy lze zmínit např. čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech nebo Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace). V demokratickém právním státě založeném na úctě k člověku a jeho právům je vyloučeno, aby kritérium rasy či etnického původu rozhodovalo o tom, v jakém rozsahu a za jakých podmínek bude mít jednotlivec přístup ke vzdělání. Takovéto rozlišování by se dostávalo do rozporu již se základním principem ústavního pořádku, jímž je

rovnost všech lidí v důstojnosti a právech (čl. 1 Listiny), neboť v jeho důsledku by byla určité skupině osob upřena některá práva již z důvodu jejich existence. Jeho akceptace by proto neznamenal nic jiného než uznání, že ve vztahu k státu mají tyto osoby méněcenné či druhořadé postavení, což je závěr, který v žádném případě nelze akceptovat. Nejen naše historie nám dává dostatek příkladů vypovídajících o tom, jak zhoubné následky může mít přípuštění takovéto možnosti.

36. Uvedená diskriminace by měla vůči dětem, jež by jí byly vystaveny, negativní dopad v několika směrech. Jestliže by k jejich zařazení do zvláštní školy došlo jen s ohledem na jejich příslušnost k romskému etniku, znamenalo by to, že se jim bez relevantního důvodu nedostalo vzdělání ve stejném rozsahu a za stejných podmínek jako žákům základních škol. Tím by byly tyto děti znevýhodněny v možnosti pokračovat v dalším studiu a významným způsobem by byla ztížena či omezena možnost jejich dalšího pracovního či společenského uplatnění. Nejde ovšem o následek jediný. Předmětné zařazení by mělo vliv i na způsob, jakým tyto děti nahlíží na své postavení ve společnosti a jakým na ně nahlíží ostatní. Jeho důsledkem by totiž ve vztahu k oběma těmto skupinám bylo utvrzení o nerovném či druhořadém postavení příslušníků romského etnika. Takovéto přesvědčení se přitom nedá ani v jedné části společnosti změnit ze dne na den a v té či oné míře zůstává dlouhodobě součástí toho, jak každý z nás nahlíží na svět kolem sebe. V neposlední řadě pak nelze nezmínit, že samotná skutečnost, že dítě navštěvovalo zvláštní školu, vypovídá navenek o jeho mentálním postižení bez ohledu na skutečný důvod tohoto umístění. Za situace, kdy je obecně známo, že k takovémuto zařazení nemohlo dojít „jen tak“, nýbrž mu muselo předcházet rozhodnutí státního orgánu vydané na základě odborného posouzení zdravotního stavu dítěte, lze uvedený předpoklad, byť by byl v konkrétním případě nesprávný, jen stěží vyvrátit pouhým vlastním tvrzením. Je naopak mnohem pravděpodobnější, že se s ním tyto děti budou v různé míře setkávat po celý život.

37. Ústavní soud je přesvědčen, že pokud by v řízení před obecnými soudy byla prokázána nepřímá diskriminace stěžovatele při jeho umístění do zvláštní školy, uvedené následky by byly způsobily opodstatnit závěr o porušení jeho osobnostních práv. Předmětem svého posouzení proto učinil jejich závěr, že takováto diskriminace prokázána nebyla, a v tomto směru považoval za stěžejní ústavněprávní hledisko právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Je namístě připomenout, že podle ustálené judikatury Ústavního soudu může dojít k porušení tohoto práva i v případech, kdy obecné soudy při řešení určité otázky upřednostní jinou než ústavně konformní variantu výkladu podústavního práva [srov. např. náleze ze dne 16. února 1995 sp. zn. III. ÚS 114/94 (N 9/3 SbNU 45)] nebo když se při jeho aplikaci dopustí výkladu,

jenž by byl svévolný či nerozumný nebo vybočující z obecně akceptovatelných pravidel výkladu právních norem [srov. např. náleze ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85), náleze sp. zn. IV. ÚS 1796/11 ze dne 18. 10. 2011 (N 178/63 SbNU 69) nebo náleze ze dne 7. března 2012 sp. zn. I. ÚS 3523/11 (N 48/64 SbNU 599)]. Relevantním podústavním právem je třeba v projednávané věci rozumět zejména § 133a písm. b) občanského soudního řádu, od něhož se, jak bude uvedeno níže, odvíjelo rozložení důkazního břemene mezi oběma stranami sporu.

IV./b K rozložení důkazního břemene ve věcech nepřímé diskriminace

38. Ustanovení § 133a písm. b) občanského soudního řádu, jež bylo obecnými soudy aplikováno v projednávané věci, stanoví, že pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci na základě rasového nebo etnického původu v přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.

39. Zákonná úprava dokazování v řízeních podle § 133a občanského soudního řádu, v nichž žalující strana tvrdí, že byla přímo či nepřímo diskriminována (zpravidla při současném tvrzení porušení práv zakotvených v občanském zákoníku nebo zákoníku práce a uplatňování odpovědnosti z tohoto vyplývající), je výjimkou z obecného principu dokazování vyjádřeného v § 120 občanského soudního řádu, podle něhož nese každý účastník důkazní břemeno ve vztahu k těm skutečnostem, které sám tvrdí. Osoba, která tvrdí, že je obětí diskriminace, sice musí nejdříve soudu předložit skutečnosti dostatečně odůvodňující závěr o existenci možné diskriminace (musí prokázat *prima facie* zásah), jestliže tak ale učiní, je tím založena vyvratitelná domněnka, ve vztahu ke které leží povinnost dokázat opak na straně žalované. Uvedené rozložení důkazního břemene zajišťuje, aby osoby, které byly vystaveny diskriminaci, měly s ohledem na povahu předmětu sporu účinné prostředky právní ochrany, a tím ve své podstatě naplňuje ústavní požadavek rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny (resp. rovnosti zbraní ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy) v materiálním smyslu. Ostatně v případech, kdy k diskriminaci mělo dojít na základě rasového nebo etnického původu, by splnění požadavku prokázat takovouto pohnutku žalované strany ani nebylo možné [blíže náleze ze dne 26. dubna 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)].

40. Nastíněné rozložení důkazního břemene se uplatní bez ohledu na to, zda je tvrzena přímá nebo nepřímá diskriminace. Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to na základě některého z „podezřelých“ (diskriminačních) důvodů ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny, např.

rasa, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientace nebo věk. V případě nepřímé diskriminace zas dochází k odlišnému zacházení na základě zdánlivě neutrálních kritéria, které však ve svém důsledku specificky znevýhodňuje skupinu osob vymezenou právě některým z uvedených „podezřelých“ důvodů oproti ostatním.

41. Přímá i nepřímá diskriminace vedou ke stejnému negativnímu důsledku, a tudíž obě zakládají rozpor s čl. 3 odst. 1 Listiny [např. náleze ze dne 30. dubna 2009 sp. zn. II. ÚS 1609/08 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 1609/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 105/53 SbNU 313)]. Zákaz nepřímé diskriminace, jak ve své judikatuře dovodil i Evropský soud pro lidská práva, vyplývá společně se zákazem diskriminace přímé též z čl. 14 Úmluvy (srov. rozsudek *D. H. a ostatní proti České republice*, bod 184 a násl., nebo rozsudek *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, bod 105; dále též např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. května 2001 ve věci stížnosti č. 24746/94 *Hugh Jordan proti Spojenému království*, bod 154, nebo rozsudek ze dne 20. června 2006 ve věci stížnosti č. 17209/02 *Zarb Adami proti Maltě*, bod 76).

42. Vzhledem k tomu, že stěžovatel měl být vystaven diskriminaci nepřímé, Ústavní soud se dále zabýval výkladem ustanovení § 133a písm. b) občanského soudního řádu se zřetelem právě na její specifika. V této souvislosti konstatuje, že při jeho aplikaci lze vycházet z testu nepřímé diskriminace, který ve své judikatuře formuloval Evropský soud pro lidská práva (viz judikaturu uvedenou v předchozím bodu). Důkazní břemeno zpočátku leží na žalobci, který musí prokázat, že 1. na první pohled neutrální kritérium dopadá o poznání silněji na chráněnou skupinu (definovanou podle etnických, rasových, pohlavních či jiných „podezřelých“ kritérií uvedených v čl. 3 odst. 1 Listiny) a že 2. je členem takové chráněné skupiny. Prokázáním těchto dvou podmínek je dán předpoklad nepřímé diskriminace s ohledem na všechny příslušníky dané chráněné skupiny. Tím se břemeno tvrzení a důkazní přesouvá na protistranu, která musí buď 3. popřít kterékoliv ze dvou výše uvedených tvrzení (kupř. tím, že není dán výrazný dopad na chráněnou skupinu, anebo že jeho pravým důvodem je něco jiného než diskriminační důvod, anebo že žalobce sám do dané skupiny nepatří apod.), anebo 4. prokázat, že pro nepřiměřené znevýhodnění chráněné skupiny existuje objektivní a rozumné zdůvodnění, tedy že se jednalo o opatření sledující legitimní cíl, jež bylo k jeho dosažení vhodné, nezbytné a přiměřené (k poslednímu uvedenému kroku viz rozsudek *D. H. a ostatní proti České republice*, bod 196; srov. též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. února 1999 ve věci stížnosti č. 29515/95 *Larkos proti Kypru*, bod 29). Všem uvedeným krokům musí předcházet vymezení předmětného kritéria a posouzení jeho „neutrality“.

43. V případě nepřímé diskriminace je sice – na rozdíl od diskriminace přímé – aplikováno neutrální kritérium, tedy kritérium, jež nespočívá v některém z „podezřelých“ důvodů ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny, jeho aplikace v určitých konkrétních poměrech ovšem dopadá na příslušníky chráněné skupiny způsobem, jako kdyby se o „podezřelý“ důvod skutečně jednalo. To, že nemůže jít o důsledek, jenž by byl s aplikací použitého kritéria nezbytně spojen (neboli, jenž by z tohoto kritéria bylo lze vyvodit abstraktně pro každý případ aplikace), je dáno z povahy věci. Pakliže by tomu tak bylo, o žádné neutrální kritérium by nešlo. O nepřímé diskriminaci lze proto vždy uvažovat pouze jako o faktickém důsledku určité relevantní praxe, kterou je třeba rozumět souhrn jednotlivých případů, v nichž bylo (nebo má být) určité neutrální kritérium aplikováno shodným či srovnatelným způsobem.

44. Vymezení podstatných prvků takovéto praxe je nezbytným předpokladem posouzení, zda jsou v jejím rámci příslušníci určité chráněné skupiny vystaveni nepřímé diskriminaci. Mezi tyto prvky přitom nepatří jen příslušné neutrální kritérium, o jehož aplikaci v ní jde, ale též konkrétní způsob (procedura), jakým k této aplikaci fakticky dochází, včetně všech souvisejících záruk, jež mají zamezit aplikaci neutrálního kritéria za jiným než sledovaným, potažmo zakázaným účelem. Povahu těchto záruk mají typicky podmínky, za nichž může k aplikaci tohoto kritéria dojít (např. podmínění zařazení dítěte do zvláštní školy jeho odborným vyšetřením), dále prostředky, jež má dotčený jednotlivec k dispozici k ochraně svého práva, nebo kontrolní mechanismy ze strany jiných subjektů. Možnost vyvrácení předpokladu nepřímé diskriminace závisí v podstatné míře právě od existence uvedených záruk, jakož i od toho, zda v posuzovaném období skutečně plnily svou funkci. Pokud byly účinné, pak jejich existence otevírá prostor k tomu, aby byl předpoklad nepřímé diskriminace vyvrácen ve vztahu k relevantní praxi jako celku. Jinak by tomu ale bylo v případě opačném. Jestliže by byly shledány neúčinnými, pak by se na ně nebylo možné odvolávat v individuálních případech, neboť jejich aplikace by z hlediska toho, zda došlo k diskriminaci, neměla požadovanou výpovědní hodnotu.

45. Závěr o tom, že určitá praxe měla za následek nepřímou diskriminaci, neznamená, že v jejím rámci musel být nezbytně znevýhodněn každý příslušník chráněné skupiny, v jehož případě bylo aplikováno příslušné neutrální kritérium. Vypovídá však o tom, že k takovému znevýhodňování v podstatné míře skutečně docházelo, přičemž v jednotlivých individuálních případech, z nichž tato praxe sestává, nelze přesvědčivě odlišit, zda tomu tak bylo, nebo nikoliv. Již z tohoto důvodu lze předpoklad nepřímé diskriminace vyvrátit vždy jen ve vztahu k určité relevantní praxi jako celku (srov. rozsudek *D. H. a ostatní proti České republice*, bod 209). Jestliže by uvedené odlišení bylo možné rozumně provést i jen v jednotlivých

případech, znamenalo by to, že tyto případy diskriminace lze posuzovat nezávisle na celkovém hodnocení této praxe, a to z hlediska případné diskriminace přímé. Posuzování nepřímé diskriminace by za těchto okolností postrádalo smysl.

46. Jak již bylo uvedeno výše, závěr o nepřímé diskriminaci může obstát jen v případě, vztahuje-li se k relevantní praxi sestávající z případů, jež se navzájem shodují ve všech podstatných prvcích. Nejde přitom jen o to, že v nich bylo aplikováno neutrální kritérium, ale též o způsob (proceduru), jak k němu došlo. Bude-li např. toto kritérium aplikováno ve vztahu k jedné skupině případů jedním způsobem, zatímco ve vztahu k jejich druhé skupině způsobem jiným, přičemž každý z těchto způsobů bude poskytovat odlišné a různě účinné garance před případným diskriminačním působením, pak bude moct být předpoklad nepřímé diskriminace posuzován vždy jen ve vztahu ke každé této dílčí praxi zvlášť. Každá z nich bude mít totiž povahu relevantní praxe právě ve vztahu k těm jednotlivým případům, z nichž sestává. Vyloučit ale nelze ani to, že s ohledem na zcela specifický postup při aplikaci neutrálního kritéria nebude možné určitý konkrétní případ považovat za součást žádné relevantní praxe, ve vztahu k níž by mohla být (s ohledem na počet případů ji tvořících) rozumně vedena úvaha o nepřímé diskriminaci. Takovýto případ by musel být vždy posuzován samostatně.

47. Aplikace § 133a písm. b) občanského soudního řádu, která by nerespektovala takto vymezené rozložení břemena tvrzení a důkazního v případech, kdy je tvrzena nepřímá diskriminace, by nedostála požadavkům plynoucím z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

IV./c Posouzení, zda stěžovatel prokázal skutečnosti opodstatňující předpoklad nepřímé diskriminace

48. Výše uvedená ústavněprávní východiska byla určující pro přezkum napadených rozhodnutí v projednávané věci. Stěžovatel prokazoval nepřímou diskriminaci ze statistických údajů vypracovaných Ústavem školských informací při Ministerstvu školství České socialistické republiky, podle nichž tvořil v letech 1985 až 1991 podíl romských dětí na celkovém počtu dětí umístěných do zvláštních škol v tehdejší Československé socialistické republice přibližně 40 %, na území České socialistické republiky přibližně 30 % a na území Západočeského kraje přibližně 40 %. S ohledem na to, že v roce 1996 měli tvořit Romové přibližně 1,5 až 2 % celkové populace v České republice, tak měla být dána zjevná disproporce mezi oběma údaji, jež měla opodstatňovat předpoklad, že romské děti byly do zvláštních škol umísťovány pro svůj etnický původ.

49. Z napadených rozhodnutí se podává, že obecné soudy nepovažovaly uvedené údaje za postačující k prokázání předpokladu nepřímé diskriminace. Zatímco odvolací soud se jejich relevancí blíže nezabýval, dovolací soud vyvodil z některých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva závěr, podle něhož mohou statistické údaje založit uvedený předpoklad teprve tehdy, bude-li z nich vyplývat relevantní disproporce ve výši alespoň 50 %. Takto vymezenou hranici statistické významnosti následně aplikoval tím způsobem, že posuzoval, zda procentuálně vyjádřený podíl počtu romských dětí na celkovém počtu žáků zvláštních škol nedosahoval alespoň tuto hodnotu. Zjistil přitom, že této hranice dosaženo nebylo, protože nemělo dojít ani k prokázání předpokladu nepřímé diskriminace.

50. Ústavní soud má za to, že uvedené závěry z ústavněprávního hlediska neobstojí. Statistické údaje mohou založit předpoklad nepřímé diskriminace, jestliže z nich vyplývá taková disproporce, z níž lze na základě rozumné úvahy a s přihlédnutím k relevantnímu kontextu *prima facie* vyvozovat závěr o existenci diskriminační praxe. Právě v tomto smyslu je třeba rozumět i závěru, podle něhož „má-li být posouzen dopad určitého opatření nebo praxe na jednotlivce či skupinu, statistické údaje, které se při kritickém zkoumání ... ukáží jako spolehlivé a pro daný případ významné, postačují jako nepřímý důkaz, který se od stěžovatele vyžaduje“ (rozsudek *D. H. a ostatní proti České republice*, bod 188).

51. Dovolacím soudem konstatovaná hranice statistické významnosti neobstojí již z toho důvodu, že její obecné stanovení postrádá adekvátní výpovědní hodnotu. Dosažení této hranice totiž samo o sobě vypovídá pouze o tom, zda je procentní zastoupení chráněné skupiny ve zvláštních školách většinové nebo menšinové. Tento údaj měl opodstatnění ve věci *Oršus a ostatní proti Chorvatsku*, ve které v kontextu dalších skutečností vypovídal o existenci či neexistenci praxe umísťování romských dětí do separátních tříd, což je však praxe, která se z hlediska jejího možného posuzování od zařazování těchto dětí do zvláštních škol určených pro děti s mentálním postižením podstatně odlišuje. Předpoklad nepřímé diskriminace by se ve věci stěžovatele naopak mohl odvíjet od zjištění zjevné disproporce mezi podílem počtu dětí příslušejících do chráněné skupiny, jež byly zařazeny do zvláštních škol, na celkovém počtu takto zařazených dětí, a podílem celkového počtu dětí příslušejících do chráněné skupiny na celkovém počtu dětí na území, kde mělo k diskriminační praxi docházet (případně podílem celkového počtu obyvatel příslušejících do chráněné skupiny na celkovém počtu obyvatel). Uvedené údaje by se samozřejmě musely vždy vztahovat k oblasti, v jejímž případě má opodstatnění uvažovat o určité společné, třeba i nekoordinované, praxi. V tomto smyslu lze přisuzovat význam např. správnímu obvodu (kraj nebo okres), v němž působil jediný zřizovatel zvláštních škol nebo v němž jejich činnost podléhala dohledu jediného

správního orgánu. Obdobně by bylo možné hodnotit, byly-li by k tomu splněny uvedené podmínky, i praxi na celém území státu.

52. V projednávané věci se obecné soudy při hodnocení stěžovatelem předložených statistických údajů omezily na posouzení jimi stanovené hranice statistické významnosti. Takovéto posouzení je ovšem zcela nedostatečné a pro závěr, že stěžovatel neprokázal předpoklad nepřímé diskriminace, neposkytuje – z důvodů výše uvedených – rozumný základ. Ústavní soud proto spatřuje v uvedeném závěru vybočení z požadavků plynoucích pro rozhodování obecných soudů z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tento dílčí závěr se ale nepromítá do celkového ústavněprávního posouzení napadených rozsudků, neboť nezpochybňuje důvodnost zamítnutí žaloby stěžovatele. Je tomu tak z následujících důvodů.

IV./d Posouzení, zda stát vyvrátil předpoklad nepřímé diskriminace

53. Odvolací i dovolací soud nepovažovaly za podstatné, zda stěžovatel v souvislosti se svým umístěním do zvláštní školy prokázal předpoklad nepřímé diskriminace z důvodu své příslušnosti k romské etnické skupině. I kdyby tak totiž učinil, tento předpoklad by byl v jeho případě vyvrácen s ohledem na provedené vyšetření jeho rozumových schopností. Ústavní soud se s tímto závěrem ztotožňuje, jeho odůvodnění ze strany dovolacího soudu ale považuje za poněkud zjednodušující a nedostatečně reflektující podstatu nepřímé diskriminace, protože je žádoucí se k němu podrobněji vyjádřit.

54. Již bylo uvedeno, že individuální okolnosti samy o sobě nejsou s to vyvrátit úspěšně založený předpoklad nepřímé diskriminace v konkrétním případě, neboť jejich relevance je tímto předpokladem zpochybněna (viz body 44 a 45 tohoto nálezu). Pokud by např. o zařazení romských dětí do zvláštní školy bylo rozhodováno vždy výlučně na základě určitého testu rozumových schopností, pak by statistické údaje, jimiž by byl prokázán zjevný nepoměr mezi počtem romských dětí v populaci a jejich zastoupením ve zvláštních školách, vyvolávaly pochybnosti ohledně správnosti a účelnosti aplikace tohoto testu. K prokázání, že k umístění dítěte do základní školy nedošlo z důvodu etnického původu, by tak zcela přirozeně nepostačoval pouhý poukaz na jeho výsledek. Nejprve by musela být vyřešena otázka, zda tyto testy – s ohledem na způsob, jak byly skutečně aplikovány – jsou objektivní a skutečně vypovídají o rozumových schopnostech dítěte.

55. Individuálním okolnostem nicméně nelze upřít význam pro posouzení, zda a ve vztahu k jaké relevantní praxi by musel být založen předpoklad nepřímé diskriminace, aby jej bylo možné vztáhnout i na posuzovaný případ. O relevantní praxi lze vždy uvažovat jen za předpokladu, že je

tvořena případy, které se navzájem shodují ve svých podstatných prvcích. Příklad žalobce, který tvrdí svou diskriminaci, je přitom pro identifikaci těchto prvků určující, neboť z povahy věci musí být součástí této praxe. I tento význam lze znázornit na příkladu aplikace testu rozumových schopností. Lze si např. představit, že dítě bylo do zvláštní školy umístěno na základě výsledků tohoto testu, současně se však, na rozdíl od většiny ostatních dětí v podobné situaci, podrobilo i jiným testům či vyšetřením, založeným na odlišné metodě, jejichž správnost naopak není nikterak rozporována. Je zřejmé, že s ohledem na tento specifický přístup by nebylo možné považovat eventuální praxi, kdy k umístění docházelo jen na základě prvně uvedeného testu, za relevantní pro posouzení nepřímé diskriminace v jeho případě. Přestože by se ve všech případech jednalo o umístění dítěte z důvodu neutrálního kritéria mentálního postižení, tyto případy by nebyly srovnatelné z hlediska procedury, na jejímž základě ke zjištění tohoto postižení došlo a jež se v jednotlivých případech podstatným způsobem odlišovala. Zbývá dodat, že takovéto rozlišování relevantní praxe je nezbytné, nemá-li být závěr o nepřímé diskriminaci toliko proklamativní. Smyslem jejího posouzení v konkrétním případě ostatně není zodpovězení otázky, zda v souvislosti s umísťováním romských dětí do zvláštních škol obecně docházelo k nepřímé diskriminaci, nýbrž to, zda byl této diskriminaci vystaven právě žalobce. Obecné soudy zde rozhodují výlučně o tom, zda bylo nebo nebylo porušeno jeho subjektivní právo. Tato východiska se uplatní i v projednávané věci.

56. Stěžovatel v žalobě uvedl, že jako příslušník romského etnika byl v roce 1985 umístěn do zvláštní školy, kterou následně navštěvoval až do roku 1995. Zároveň předložil statistické údaje, které měly prokazovat nepřímou diskriminaci romských dětí při jejich umísťování do zvláštních škol, přičemž za relevantní praxi považoval obecně postup příslušných orgánů (či jiných osob) při rozhodování o zařazování dětí do zvláštních škol pro období školního roku 1985/86, jakož i roků následujících, ať už na území celé tehdejší federace, nebo jen na území tehdejšího Západočeského kraje. Takto založený předpoklad nepřímé diskriminace měl podle jeho názoru dopadat i na jeho případ.

57. Napadeným rozhodnutím lze vytknout, že v nich obecné soudy přistoupily k vyvrácení eventuálního předpokladu nepřímé diskriminace bez toho, aby si postavily najisto, co lze považovat za relevantní praxi ve vztahu k případu stěžovatele. Za situace, kdy byla součástí procedury rozhodování o umístění dítěte do zvláštní školy odborná vyšetření jeho rozumových schopností (srov. zejména § 8 odst. 3 vyhlášky č. 95/1978 Sb., § 8 odst. 4 vyhlášky č. 49/1986 Sb.), nebylo možné v konkrétním případě bez dalšího dospět k vyvrácení předpokladu nepřímé diskriminace právě na základě jejich výsledků. Bylo třeba si položit otázku, zda tato vyšetření, jež

byla podkladem pro rozhodnutí okresního národního výboru, nebyla klíčovým prvkem tehdejší praxe, jenž fakticky (např. s ohledem na zakreslení jejich výsledků) působil tvrzeňý diskriminační následek (v této souvislosti srov. rozsudek *D. H. a ostatní proti České republice*, zejména body 199 a násl., v nichž byla této otázce věnována významná pozornost). V takovém případě by totiž v rozsahu, ve kterém k těmto vyšetřením standardně docházelo, byla zpochybněna jejich výpovědní hodnota. K vyvrácení těchto pochybností by přitom mohlo dojít pouze tím, že by byla v obecné rovině prokázána objektivita těchto vyšetření. Teprve tehdy by byl opodstatněn závěr, že pro umístění dětí do zvláštní školy na základě jejich výsledků existuje objektivní a rozumné zdůvodnění (viz bod 42).

58. Individuální okolnosti případu však mohly mít pro posouzení věci i jiný význam. I kdyby stěžovatel prokázal, že v souvislosti s umísťováním romských dětí do zvláštních škol obecně docházelo k diskriminaci, vedlejší účastnice na jejich základě mohla – a v tomto směru též argumentovala – vyvrátit jeho tvrzení o tom, že byl sám vystaven diskriminační praxi, poukazem na to, že podstatné odlišnosti jeho případu neumožňují, aby byl jeho případ považován za součást této praxe. To by znamenalo, že stěžovatelem vymezená praxe by s ohledem na svůj rozsah a různorodý charakter nebyla pro posouzení jeho věci relevantní. Nepřímá diskriminace by proto musela být prokazována, bylo-li by to vůbec možné, ve vztahu k menšímu počtu srovnatelných případů. Tím by byla ovšem ve vztahu k nim snížena výpovědní hodnota statistických údajů ohledně celkového počtu romských dětí zařazených do zvláštních škol. Stěžovatel by fakticky musel pro své tvrzení předložit jiný důkaz *prima facie*. Stojí za zmínku, že v rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice* posuzoval Evropský soud pro lidská práva diskriminaci v případech, které jednoznačně tvořily součást převažující praxe (srov. zejména body 39 a násl. a body 199 a násl. uvedeného rozsudku). Z tohoto důvodu mohly být zásadní závěry ohledně jejího diskriminačního charakteru vyvozovány již na základě předložených statistik.

59. Ústavní soud konstatuje, že vedlejší účastnice mohla tvrzení stěžovatele o jeho nepřímé diskriminaci vyvrátit dvěma způsoby – buď prokázáním, že příčina této diskriminace nespočívala v odborných vyšetřeních, na jejichž základě bylo rozhodnuto o jeho umístění a setrvání ve zvláštní škole (což by umožnilo přihlídnout k výsledkům těchto vyšetření v konkrétním případě), nebo že předmětný předpoklad nelze vztáhnout na určitý konkrétní případ s ohledem na jeho odlišnosti, které jej neumožňují smysluplně podřadit pod stěžovatelem vymezenou relevantní praxi. Závěry dovolacího soudu lze přitom interpretovat právě v tom smyslu, že vedlejší účastnice unesla své břemeno tvrzení a důkazní jedním z uvedených způsobů.

60. Z důkazů, jež vedlejší účastnice předložila v řízení před obecnými soudy, vyplývá, že rozumové schopnosti stěžovatele, a tím i důvody jeho umístění do zvláštní školy, byly posuzovány průběžně po celou dobu jeho studia jednak psychologickými testy prováděnými několika metodami a na více odborných pracovištích, jednak sledováním průběhu jeho studia, resp. jeho prospěchu (viz bod 12 nálezu). Jeho umístění a setrvání ve zvláštní škole se tak neodvijelo od jednorázového vyšetření a zjevně nešlo ani o výsledek pouhého rutinního přístupu příslušných orgánů, v jehož rámci by byla jednotlivá vyšetření či hodnocení prováděna ryze formálně. O tom nakonec svědčí již skutečnost, že nedošlo k neadekvátnímu rozhodnutí o osvobození stěžovatele od povinné školní docházky ve smyslu § 37 odst. 2 zákona č. 29/1984 Sb., což by znamenalo fakticky ukončení jeho studia. Již tato zjištění podle názoru Ústavního soudu umožňují relevantně odlišit případ stěžovatele od situace stěžovatelů ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, již byli do zvláštních škol zařazeni rozhodnutím ředitelů těchto škol se souhlasem rodičů (případně na jejich žádost) a s ohledem na výsledky jednorázově absolvovaných psychologických testů. Tento závěr lze přitom učinit navzdory tomu, že psychologické testy prováděné pedagogicko-psychologickými poradnami v 80. letech, jímž byl podroben stěžovatel, patrně rovněž nedostatečně zohledňovaly jazykové a kulturní odlišnosti romských dětí, což v kontextu dalších skutečností – zejména existence rasových předsudků – vytvářelo prostor pro segregaci praxi. Při hodnocení dané věci je totiž třeba vzít v úvahu úplný rozsah záruk, které byly v případě stěžovatele fakticky aplikovány a které v zásadě účinně bránily tomu, aby se uvedený nedostatek relevantně projevil do celkového hodnocení důvodnosti umístění stěžovatele do zvláštní školy.

61. Posledně uvedený závěr má širší přesah a nelze jej vztahovat jen k věci stěžovatele. Pakliže by bylo obdobně postupováno i v jiných případech, kdy byly posuzovány důvody pro umístění dítěte do zvláštní školy, byla by tím účinně eliminována možnost, aby k tomuto opatření docházelo systémově z důvodu příslušnosti k romskému etniku. Pro umístění dětí do zvláštní školy by tak obecně existovalo objektivní a rozumné zdůvodnění, neboť by sledovalo legitimní cíl (viz bod 33 nálezu) a s ním spojená procedura by zaručovala, že nebude uplatňováno z jiného než zákonného důvodu. Tím byl naplněn jeden z předpokladů, že se bude jednat o opatření vhodné, potřebné a přiměřené k dosažení tohoto cíle.

62. Dospěl-li dovolací soud k závěru, že v případě stěžovatele by byl v každém případě vyvrácen eventuální předpoklad nepřímé diskriminace, učinil tak z toho důvodu, že záruky aplikované v souvislosti s rozhodováním o jeho zařazení do zvláštní školy byly způsobilé vyvrátit tento předpoklad i v jiných srovnatelných případech. Přesněji řečeno, byly by způsobilé jej vyvrátit vůči celé relevantní praxi, ve vztahu ke které by bylo možné

smysluplně posuzovat, zda stěžovatel nebyl vystaven nepřímé diskriminaci. A právě zde spočívá důvod pro zamítnutí žaloby. Za dané situace totiž nebylo rozhodující, zda obecné soudy adekvátně vymeziply předmětnou relevantní praxi. Jestliže by bylo obdobně, jak v dané věci, standardně postupováno i v jiných případech, kdy byly romské děti umístěny do zvláštní školy, pak by případ stěžovatele odrážel podstatné prvky převažující praxe. Eventuální předpoklad nepřímé diskriminace by proto z důvodů výše uvedených vůči ní mohl být přesvědčivě vyvrácen. Připustit lze ale i jinou (mnohem pravděpodobnější) možnost, že v případě stěžovatele šlo o výjimku z pravidla, resp. o postup aplikovaný jen v malé skupině případů, přičemž převažující praxe se při hodnocení rozumových schopností dětí omezovala na jednorázové vyšetření či jiné nedostatečné garance. Za této situace by bylo vyvrácení předpokladu nepřímé diskriminace ve vztahu k této praxi mnohem složitější, pro posuzovanou věc je však podstatné, že případ stěžovatele by se od ní odlišoval natolik, že by jej nebylo možné považovat za její součást. Jeho tvrzení, že byl vystaven nepřímé diskriminaci, by proto ani v tomto případě nebylo prokázáno, v důsledku čehož by jeho žaloba musela být rovněž zamítnuta. Předpoklad nepřímé diskriminace by byl v každém případě vyvrácen.

IV./e Ostatní

63. Jen pro úplnost Ústavní soud dodává, že se neztotožňuje s tím, jak dovolací soud hodnotil význam zbylých zákonných záruk. Jak právo podat odvolání proti rozhodnutí okresního národního výboru o zařazení stěžovatele do zvláštní školy, tak možnost jeho přeřazení do jiné školy na podnět ředitele zvláštní školy (§ 10 vyhlášky č. 95/1978 Sb., § 10 vyhlášky č. 49/1986 Sb.) nevypovídají dostatečně o tom, zda se v kontextu tehdejší praxe jednalo o účinné prostředky, zvláště měly-li bránit umístování dětí do škol na základě jejich etnického původu. V této souvislosti nelze opominout, že případný souhlas s umístěním dítěte do zvláštní školy ze strany zákonných zástupců, jemuž lze postavit na roveň nepodání odvolání, může mít z pohledu rodičů ospravedlnitelné důvody, např. obavy ze šikanování dítěte či jeho izolace od ostatních romských dětí. Tyto důvody však z věcného hlediska nemohou nikterak opodstatňovat diskriminační praxi, v jejímž rámci by byly romské děti zařazovány do škol určených pro děti s mentálním postižením z důvodu svého etnického původu či souvisejících jazykových a kulturních odlišností (srov. rozsudek *D. H. a ostatní proti České republice*, body 46 až 48 a 202 až 204). Stát takovouto praxi v žádném případě nesmí ani tolerovat, ani podporovat.

64. Otázkou promlčení nároku stěžovatele se Ústavní soud nezabýval, neboť obecné soudy se k ní vyjádřily jen okrajově a pro jejich rozhodnutí ve věci samé nebyla rozhodující.

V. Závěr

65. Ze všech těchto důvodů je zřejmé, že obecné soudy se v projednávané věci při výkladu a aplikaci § 133a písm. b) občanského soudního řádu nedopustily takového pochybení, které by umožňovalo spatřovat v jejich skutkových zjištěních a právních závěrech svévoli či jiný kvalifikovaný exces, v jehož důsledku by napadená rozhodnutí jako celek nemohla obstát. Základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy jimi, navzdory zjištěným dílčím pochybením, nebylo porušeno. Ani jejich případné odstranění by totiž na výsledku řízení před obecnými soudy nemohlo nic změnit. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu rozhodl o zamítnutí ústavní stížnosti.

Č. 144

K výši finanční náhrady za nevydanou nemovitost dle § 13 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů

Skutečnost, že v důsledku plynutí času došlo ke ztrátě reálné hodnoty náhrady vyplácené dle § 13 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, nemůže jít k tíži vedlejších účastníků coby v restituci oprávněných osob, které se svých práv domáhají nejméně od roku 1995 a které neměly možnost domoci se poskytnutí náhrady dříve, jestliže tyto osoby se svých práv musely domáhat nejprve cestou řízení o vydání nemovitosti a teprve následně, po zamítnutí žaloby na vydání věci, cestou řízení o finanční náhradu (srov. § 13 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích).

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Kůrky a soudců Jana Filipa a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 13. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 130/14 ve věci ústavní stížnosti České republiky – Ministerstva financí, se sídlem Praha 1, Letenská 15, zastoupené JUDr. Jiřím Hartmannem, advokátem, se sídlem Praha 8, Sokolovská 49/5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013 č. j. 28 Cdo 1448/2013-128, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. 2. 2013 č. j. 23 Co 392/2010-109 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 1556/2011-84, jimiž bylo rozhodnuto o finanční náhradě za nemovitosti, které nebylo možno vydat oprávněným osobám v rámci restitucí, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Evy a Ladislava Brejchových, zastoupených JUDr. Petrem Tomancem, advokátem, se sídlem Praha 1, Jungmannova 14, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 10. 1. 2014, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu

čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny, jakož i princip zakotvený v čl. 95 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), podle něhož jsou obecné soudy vázány zákonem.

2. Ze spisového materiálu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 1 pod sp. zn. 31 C 93/2009 zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Ladislav Brejcha a Eva Brejchová (zde vedlejší účastníci) se jako oprávněné osoby svou žalobou domáhali po stěžovatelce zaplacení částky ve výši 2 838 300 Kč představující finanční náhradu ve smyslu § 13 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o mimosoudních rehabilitacích“), tj. finanční náhradu za nemovitosti, které nebylo možno vedlejším účastníkům vydat. Svou žalobu pak odůvodnili tvrzením, že jejich žaloba vůči nynějším majitelům nemovitosti, kterou tito nabyli od státu poté, co vedlejší účastníci odešli v roce 1984 do emigrace, byla zamítnuta.

4. Této žalobě bylo rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 4. 5. 2010 č. j. 31 C 93/2009-36 vyhověno. Soud prvního stupně v odůvodnění svého rozhodnutí odkázal na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Pincovi proti České republice* ze dne 5. 11. 2002, č. stížnosti 36548/97, z něhož dle názoru soudu prvního stupně vyplývá, že „vyvlastněná osoba má v zásadě obdržet náhradu, jejíž výše by byla rozumná vzhledem k hodnotě majetku, jehož byla zbavena, a že náhrada vyplacená vyvlastněnému má být v rozumném poměru k tržní hodnotě majetku“. Soud prvního stupně pak dospěl k závěru, že výše náhrady požadovaná vedlejšími účastníky je s přihlédnutím k předloženému znaleckému posudku přiměřená.

5. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo změněno rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 3. 11. 2010 č. j. 23 Co 392/2010-60 tak, že stěžovatelce byla uložena povinnost zaplatit každému z vedlejších účastníků částku ve výši 86 880 Kč. Ve zbytku byla žaloba zamítnuta s odůvodněním, že výši náhrady je třeba určit postupem dle § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích, tj. podle cenových předpisů platných ke dni účinnosti zákona. Odkaz soudu prvního stupně na rozhodnutí ESLP ve věci *Pincovi proti České republice* odvolací soud odmítl jako nepřipadný, neboť v dané věci šlo o skutkově odlišný případ.

6. Nejvyšší soud svým rozsudkem ze dne 19. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 1556/2011-84 rozhodnutí odvolacího soudu v části, v níž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že žaloba vedlejších účastníků na zaplacení částky ve výši 2 664 540 Kč byla zamítnuta, zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Dovolací soud se ztotožnil s argumentací soudu prvního stupně a odkázal na svou předchozí judikaturu vztahující se k nyní řešené problematice, z níž vyplývá, že náhrada by měla být poskytnuta v rozumné

výši. Byť náhrada nemusí dosahovat tržní ceny v době vydání nemovitosti, mělo by být dle názoru dovolacího soudu k této ceně přihlédnuto.

7. Městský soud v Praze svým rozsudkem ze dne 4. 2. 2013 č. j. 23 Co 392/2010-109 následně rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, a to s poukazem na právní závěry vyslovené ve zrušovacím rozhodnutí dovolacího soudu, zejména na právní závěr ohledně nutnosti vyplacení náhrady „v rozumné výši“. Odvolací soud uzavřel, že vedlejšími účastníky požadovaná výše náhrady s ohledem na znalecký posudek toto hledisko splňuje, a proto rozhodl tak, jak je uvedeno shora.

8. Dovolání stěžovatelky bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013 č. j. 28 Cdo 1448/2013-128 odmítnuto, neboť dovolací soud neshledal, že by dovolání bylo ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013, přípustné.

II. Argumentace stěžovatelky

9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 1556/2011-84, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 4. 2. 2013 č. j. 23 Co 392/2010-109 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013 č. j. 28 Cdo 1448/2013-128 stěžovatelka napadla ústavní stížností. V ní obecným soudům vytkla zejména to, že tyto se vědomě odchýlily od ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích a rozhodly tak, že každému z vedlejších účastníků náleží náhrada za majetek, který jim nelze vydat, ve výši 1 332 270 Kč, neboť takto určená výše náhrady je v „rozumném poměru“ k tržní hodnotě odňatého majetku. Stěžovatelka s tímto závěrem obecných soudů vyslovila nesouhlas a uvedla, že obecné soudy měly s ohledem na výslovné znění § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích rozhodnout tak, že každému ze stěžovatelů náleží náhrada toliko ve výši 87 029 Kč, tedy ve výši stanovené podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích. Stěžovatelka v této souvislosti odmítla odkaz obecných soudů na rozhodnutí ESLP vydaná ve věci *Pincovi proti České republice* a *Pešková proti České republice*, neboť v těchto rozhodnutích se ESLP dle názoru stěžovatelky nezabýval otázkou výše náhrady, která je poskytována oprávněným osobám dle § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích v případech, kdy jim předmětná nemovitost nemůže být vydána, ale otázkou výše náhrady, kterou je stát povinen poskytnout osobám povinným k vydání nemovitosti v případech, kdy tyto osoby z důvodu vydání nemovitosti oprávněným osobám pozbydou své vlastnické právo k věci (§ 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích). Stěžovatelka dále namítla, že obecné soudy porušily její právo na zákonného soudce, když samy rozhodly o rozporu předmětného ustanovení s mezinárodní smlouvou (konkrétně s čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě), aniž věc předložily k posouzení Ústavnímu soudu. Právo stěžovatelky

na spravedlivý proces mělo být dle jejího tvrzení porušeno též tím, že dovolací soud přistoupil ke zrušení prvního rozhodnutí odvolacího soudu, aniž by přihlédl k vyjádření stěžovatelky k dovolání vedlejších účastníků a vypořádal se s její argumentací v tomto vyjádření obsaženou, když ve svém rozhodnutí toliko uvedl, že „vyjádření k dovolání nebylo podáno“, což je v rozporu se skutečností.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

10. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřil Nejvyšší soud a Městský soud v Praze, jakož i Ladislav a Eva Brejchovi coby vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 20. 2. 2015 nejprve vyjádřil pochybnost, zda je stěžovatelka aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti. K argumentaci stěžovatelky, jež se týkala interpretace § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, uvedl, že si je vědom nemožnosti mechanického přenosu závěrů dovozených ESLP ve stěžovatelkou citovaných rozhodnutích do projednávané věci. Vzhledem k důrazu, který judikatura klade na zajištění rozumné náhrady za ztrátu vlastnického práva v situacích předvídaných § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích, je nicméně podle názoru Nejvyššího soudu i v případech, v nichž by hrozilo nastolení nepřijatelné disproporce mezi hodnotou nemovitosti odňaté nedemokratickým režimem a finanční náhradou poskytovanou namísto vydání této nemovitosti podle § 13 téhož zákona, výjimečně možno přistoupit ke korekci výpočtu kompenzace dle posledně uvedeného ustanovení. Nejvyšší soud v této souvislosti odkázal i na nálezy Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 33/10 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.) a ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), v nichž Ústavní soud tomuto názoru Nejvyššího soudu přisvědčil. Nejvyšší soud dle svého názoru tím, že se při stanovení výše finanční náhrady odchýlil od doslovného znění zákona, neporušil ústavně zaručená práva stěžovatelky, ale naopak tím bylo dosaženo spravedlivého a citlivého řešení předmětného restitučního sporu. Stran namítaného porušení práva na zákonného soudce Nejvyšší soud uvedl, že ponechává na zvážení Ústavního soudu, zda bylo v nyní rozhodovaném případě při vědomí potřeby zajistit rychlou a účinnou ochranu ústavně zaručených práv vedlejších účastníků nutné, aby obecné soudy předložily věc k posouzení souladu § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích s ústavním pořádkem Ústavnímu soudu. Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta či jako nedůvodná zamítnuta.

12. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 19. 2. 2015 uvedl, že při svém rozhodování vycházel ze závazného názoru dovolacího soudu a judikatury ESLP, a to při vědomí právní úpravy obsažené v zákoně

o mimosoudních rehabilitacích a požadavku na spravedlivé uspořádání poměrů dotčených osob. Protože dle jeho názoru nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, příp. zamítnuta.

13. Vedlejší účastníci se ve svém vyjádření ze dne 2. 3. 2015 ztotožnili s právními závěry obecných soudů obsaženými v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích. Dále uvedli, že obecnými soudy nebyl deklarován žádný rozpor ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích a judikaturou ESLP, neboť soudy se pouze ztotožnily s právními závěry v judikatuře ESLP vyslovenými, a sice se závěrem, že finanční náhrada by měla být přiměřená okolnostem případu a měla by být poskytnuta v rozumné výši. Z důvodu neexistence rozporu zákona s mezinárodní smlouvou nelze dle názorů vedlejších účastníků hovořit ani o porušení čl. 95 odst. 2 Ústavy. Ústavnímu soudu pak navrhli, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

14. Stěžovatelka ve své replice ze dne 20. 3. 2015 zdůraznila, že setrvá na svém stanovisku, že postup obecných soudů v nyní souzené věci nelze považovat za ústavně konformní interpretaci podústavního práva prostou přepjatého formalismu, jak dovozují účastníci a vedlejší účastníci řízení, nýbrž za svévolné neaplikování právní normy, kterou je soud vázán. Vyjádřila názor, že limitem ústavně konformní interpretace je jazykové vyjádření právní normy, když podmínkou aplikace doktríny ústavně konformní interpretace je skutečnost, že text zákona připouští vícero možných výkladů, přičemž obecné soudy jsou v takových situacích povinny zvolit ten z nich, který je v souladu s ústavním pořádkem. O takový případ se však dle názoru stěžovatelky v nyní souzené věci nejedná, neboť ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích (s přihlédnutím k jeho znění) jiný než stěžovatelkou zastávaný výklad nepřipouští. Stěžovatelka dále uvedla, že obecné soudy nejsou oprávněny posoudit ústavní konformitu zákona, aniž by se obrátily na Ústavní soud, když tento závěr vyplývá z čl. 95 odst. 2 Ústavy. Protože obecné soudy nedostály své povinnosti a na Ústavní soud se neobrátily, porušily tím ústavně zaručená práva stěžovatelky, a to nikoli nepodstatným způsobem. Stěžovatelka však zároveň dodala, že sama považuje ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích za ústavně konformní. Závěrem Ústavnímu soudu navrhla, aby její ústavní stížnosti v plném rozsahu vyhověl.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

15. Ústavní soud se s přihlédnutím k námitce Nejvyššího soudu obsažené ve vyjádření tohoto soudu nejprve zabýval otázkou aktivní legitimity stěžovatelky k podání ústavní stížnosti.

16. K otázce aktivní legitimity veřejnoprávní korporace, resp. státu k podání ústavní stížnosti se Ústavní soud v minulosti již opakovaně

vyslovil. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372) přitom ve vztahu k této otázce vyslovil závěr, že „definičním znakem pojmu ústavní stížnosti dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, jakož i § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, je zásah orgánu veřejné moci do ústavně zaručených práv a svobod. Pro aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti z toho vyplývá, že takto legitimován je pouze ten subjekt (fyzická a právnická osoba), jenž disponuje způsobilostí být nositelem základních práv a svobod. (...) Pokud stát vystupuje v právních vztazích v pozici subjektu veřejného práva, čili jako nositel veřejné moci, z povahy věci není a ani nemůže být nositelem (subjektem) základních práv a svobod“.

17. Z právě uvedeného zřejmě plyne, že rozlišovacím kritériem pro posouzení aktivní legitimace státu (či jiné veřejnoprávní korporace) k podání ústavní stížnosti je, zda tento v předmětné věci vystupoval ve vrchnostenském postavení, či nikoli. V nyní souzené věci jde přitom o spor o výši finanční náhrady za nevydanou nemovitost ve smyslu § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích. S přihlédnutím k předmětu tohoto sporu je pak Ústavní soud nucen uzavřít, že v nyní souzené věci jde o vztahy majetkoprávní, které jsou svou povahou (i přes jistá specifika restitučních sporů) vztahy občanskoprávními [shodně viz nálezný sp. zn. IV. ÚS 42/01 ze dne 17. 4. 2002 (N 48/26 SbNU 39) nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2005 sp. zn. 30 Cdo 821/2005]. Vzhledem k uvedenému dospěl Ústavní soud k závěru, že stát (stěžovatelka) v rámci předmětných soudních sporů nevystupoval ve vrchnostenském postavení, nýbrž v postavení rovném, které je občanskoprávním vztahům vlastní. Ústavní soud má proto v nyní souzené věci podmínku aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti na straně stěžovatelky za splněnou.

18. Ústavní soud zkoumal rovněž splnění ostatních formálních předpokladů pro projednání ústavní stížnosti ve smyslu zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, přičemž shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a jedná se o návrh přípustný, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

20. Jak vyplývá z výše uvedeného rekapitulace argumentace stěžovatelky, tato učinila předmětem řízení před Ústavním soudem tři okruhy otázek. Jednalo se v prvé řadě o otázku, zda obecné soudy neporušily právo stěžovatelky na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny

ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, pokud v nyní souzené věci neiniciovaly řízení o kontrole souladu předmětného ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích s ústavním pořádkem, za jehož součást je třeba považovat rovněž Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Druhou ze stěžovatelkou předestřených námitek pak byla námitka stran svévolné neaplikace zákonné právní normy (§ 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích) obecnými soudy, resp. nepřipustně extenzivního výkladu předmětného ustanovení, třetí pak námitka porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny, jehož se měl dopustit dovolací soud, pokud nepřihlédl k vyjádření stěžovatelky k dovolání vedlejších účastníků. Ústavní soud v podrobnostech uvádí k těmto námitkám následující.

V. a) K tvrzenému porušení práva na zákonného soudce

21. Stěžovatelka v rámci své ústavní stížnosti namítala porušení čl. 38 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, k němuž mělo dle jejího přesvědčení dojít tím, že obecné soudy si přisvojily kompetence Ústavního soudu, když samy posoudily soulad ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích s Úmluvou, tj. s ratifikovanou a vyhlášenou mezinárodní smlouvou o lidských právech a základních svobodách, již je Česká republika vázána.

22. Podle ustanovení čl. 95 odst. 2 Ústavy platí, že dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Za součást ústavního pořádku je přitom dle judikatury Ústavního soudu [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 44/03 ze dne 5. 4. 2005 (N 73/37 SbNU 33; 249/2005 Sb.) a další] třeba považovat též Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

23. Jak plyne z výše citovaného znění čl. 95 odst. 2 Ústavy, jsou soudy dle tohoto ustanovení povinny obrátit se na Ústavní soud s návrhem na incidenční kontrolu ústavnosti zákona, který má být ve věci aplikován, právě a jen tehdy, dospějí-li k závěru stran jeho protiústavnosti. Z ústavní stížnosti napadených rozhodnutí, jakož i dalších rozhodnutí vydaných ve skutkově obdobných sporech, jichž se obecné soudy v nyní souzené věci dovolávají (viz zejména rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2836/2009), přitom vyplývá, že soudy ve vztahu k otázce výše finanční náhrady vyplácené oprávněným osobám za nemovitosti, které těmto osobám nelze vydat, nedospěly k závěru o protiústavnosti § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, resp. o jeho rozporu s Úmluvou, nýbrž k závěru, že v některých případech, kde to odůvodňují jeho konkrétní okolnosti, se výše finanční náhrady poskytnuté v souladu s doslovným zněním § 13 odst. 4 předmětného zákona může jevit jako neadekvátní. V těchto případech je

pak dle názoru Nejvyššího soudu s ohledem na tyto okolnosti třeba zvolit extenzivní výklad předmětného ustanovení, který nebude v kontradičce s principy přiměřenosti a pokud možno i spravedlnosti, a přiznat oprávněné osobě takovou finanční náhradu, která by v rozumné míře vycházela z hodnoty odňaté nemovitosti (v podrobnostech viz body 25 až 42).

24. Protože tedy nebyl naplněn jeden z předpokladů pro postup soudů dle čl. 95 odst. 2 Ústavy, za něž je třeba považovat závěr soudu o rozporu ustanovení zákona, jehož má být ve věci použito, s ústavním pořádkem, nemohl Ústavní soud uzavřít, že by soudy postupovaly v rozporu s tímto ustanovením, pokud se na Ústavní soud neobrátily s návrhem na incidenční kontrolu ústavnosti předmětného ustanovení. Právo stěžovatelky na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny proto porušeno být nemohlo.

V. b) K otázce ústavní konformity výkladu § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích

25. Ústavní soud neshledal důvodnou ani námitku stran svévolného postupu obecných soudů, které dle názoru stěžovatelky explicitně pomínily jednoznačné znění § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Ústavní soud má naopak za to, že tato námitka představuje (s ohledem na v ústavní stížnosti rozvedenou argumentaci stěžovatelky k této otázce) pouze pokračující polemiku stěžovatelky s právním názorem obecných soudů, podle něhož mají vedlejší účastníci coby oprávněné osoby ve smyslu § 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích právo na náhradu za nemovitost, k níž pozbyli vlastnické právo poté, co v roce 1984 emigrovali, ve výši, která je přiměřená okolnostem případu a která je v rozumném poměru k odňatému majetku, nikoli pouze ve výši stanovené podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích (tj. ke dni 1. 4. 1991).

26. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 83 a 91 Ústavy České republiky) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Postup v občanském soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad podústavních právních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů je ryze záležitostí obecných soudů. Při výkonu dohledu nad dodržováním ústavních principů spravedlivého procesu obecnými soudy není úkolem Ústavního soudu, aby rozhodl, zda právní závěry obecných soudů a jimi provedený výklad podústavních právních předpisů jsou věcně správné, či nikoli. Ústavní soud by byl oprávněn zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů jen tehdy, dospěl-li by k závěru, že obecnými soudy učiněný výklad právního předpisu nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze

standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. jenž odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přílehlavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti.

27. Pochybení výše naznačeného charakteru, které by jedině mohlo vést ke zrušení ústavní stížnosti napadených rozhodnutí, však Ústavní soud v nyní projednávané věci neshledal, a to z níže uvedených důvodů.

28. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prokázal, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický postup, jímž za použití sofistikované argumentace odůvodňují zřejmě nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku, a že povinnost soudů nalézat právo neznamena pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. náleží sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo náleží sp. zn. Pl. ÚS 34/09 ze dne 7. 9. 2010 (N 187/58 SbNU 647)].

29. Ve vztahu k otázce restitucí pak Ústavní soud opakovaně uzavírá, že ke splnění jejich účelu a cíle je nutné, aby všechny příslušné orgány veřejné moci vycházely ze speciální úpravy restitučních předpisů a aby zejména v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd interpretovaly veškeré relevantní okolnosti konkrétního případu, tedy aby vycházely z individuálních rozměrů každé jednotlivé věci, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Účelem restitučního zákona o mimosoudních rehabilitacích je zmírnění a odčinění následků některých majetkových a jiných křivd, k nimž došlo v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 v rozporu se zásadami demokratické společnosti respektující základní lidská práva. Případně nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu státních orgánů nelze podle přesvědčení Ústavního soudu vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale vždy (ve vztahu ke konkrétní věci) s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky. K restitucím nelze přistupovat formálně, ale je vždy třeba sledovat účel, jehož má být restitucí dosaženo, tedy odčinění majetkové křivdy akty dřívějšího totalitního státu, jež byly učiněny v rozporu se základními zásadami demokratické společnosti; lze dovozovat, že tím spíše je povinností státu nevytvářet případné křivdy nové, a to zejména mezi

samotnými restituenty [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 437/03 ze dne 12. 1. 2006 (N 11/40 SbNU 91)].

30. Klíčovým pro posouzení nyní rozhodované věci (tedy pro posouzení, v jaké výši by měla být vedlejší účastníkům coby oprávněným osobám poskytnuta náhrada za odňatou a nevydanou nemovitost) je výklad ustanovení § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích.

31. Podle § 13 odst. 1 zákona o mimosoudních rehabilitacích se oprávněně osobě, které nelze nemovitost vydat, poskytuje finanční náhrada. Podle § 13 odst. 4 věty třetí téhož zákona se finanční náhrada podle odstavce 1 stanoví podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti tohoto zákona.

32. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že v souvislosti s výkladem tohoto ustanovení došlo v nedávné době ke změně rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Podle původního, z doslovného znění zákona vycházejícího výkladu zastávaného tímto vrcholným soudním orgánem byla oprávněným osobám přiznávána skutečně toliko náhrada ve výši stanovené podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí platných ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích, tj. ke dni 1. 4. 1991.

33. Následně se však Nejvyšší soud od této své ustálené rozhodovací praxe odklonil (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012 sp. zn. 28 Cdo 1603/2011, dostupný na www.nsoud.cz). Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí nejprve poukázal na judikaturu ESLP vztahující se k otázce výše náhrad ve smyslu § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích, kterou je stát povinen vyplatit povinným osobám, které v důsledku své povinnosti vydat nemovitost oprávněně osobě ztratily své právo k věci (rozsudek *Pincovi proti České republice* ze dne 5. 11. 2002, č. stížnosti 36548/97, rozsudek *Pešková proti České republice* ze dne 26. 11. 2009, č. stížnosti 22186/3, a další). ESLP v těchto svých rozhodnutích uzavřel, že nepřiznání adekvátní náhrady za vydávané nemovitosti by mohlo směřovat k porušení práva na pokojné užívání majetku, zaručeného čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Jakýkoli zásah do tohoto práva musí dle ESLP zachovávat spravedlivou rovnováhu mezi požadavky veřejného zájmu a imperativy ochrany základních práv jednotlivce. ESLP proto uzavřel, že povinné osobě je třeba poskytnout přiměřenou náhradu (v rozumném poměru k tržní hodnotě odněmaného majetku – adekvátní nemusí být plná tržní cena).

34. Právě uvedený výklad – byť se vztahuje k otázce pozbytí nemovitého majetku v důsledku jeho vydání povinnou osobou v restituci – je pak dle názoru Nejvyššího soudu vyjádřeného právě v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 1603/2011 třeba uplatnit i v situacích, kdy se oprávněná osoba nedomohla vydání odňatého majetku, ale mohla usilovat toliko o poskytnutí finanční náhrady. To proto, že jestliže se ve výjimečných případech zhojuje neadekvátnost poskytnuté náhrady za kupní cenu těm osobám, které – jako

povinné a kdysi zvýhodněné – nemovitost v restituci pozbyly (§ 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích), pak je dle názoru Nejvyššího soudu tím spíše spravedlivé (*a minori ad maius*) postupovat obdobně v případech oprávněných restituentů, kterým nemovitosti nemohly být vráceny a musí jim být poskytnuta finanční náhrada (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012 sp. zn. 28 Cdo 1603/2011).

35. Nejvyšší soud v předmětném rozsudku dále uvedl, že nutnost změny stávající judikatury vztahující se k otázce určení výše náhrady příslušející oprávněné osobě je odůvodněna též podstatnou změnou sociálních a ekonomických poměrů, k nimž oproti době vydání restitučních předpisů došlo. Právě tato změna a plynutí času, kdy od účinnosti restitučních norem uplynulo již více než 20 let, vedly ve věcech restitučních náhrad ke zvýšení hodnoty věci řádově, resp. mnohonásobně, což dle názoru Nejvyššího soudu představuje takovou změnu poměrů, která může vést *per se* v konkrétních situacích k použití jiného právního řešení (zde extenzivního výkladu ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích) oproti dosavadní judikatuře.

36. K extenzivnímu výkladu ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích se dovolací soud s ohledem na skutkové okolnosti případu přihlásil i v nyní rozhodované věci. Ústavní soud pak s přihlédnutím k výše uvedeným důvodům, jež Nejvyšší soud vedly ke změně jeho stávající judikatury a odklonu od interpretace předmětného ustanovení dle jeho doslovného znění, nemohl učinit závěr, že by soudy provedený výklad nebyl ústavně konformní. To proto, že předmětný výklad plně koresponduje se stávající judikaturou Ústavního soudu (viz výše), v níž se Ústavní soud opakovaně vyslovil pro to, aby všechny příslušné orgány veřejné moci (zejména pak obecné soudy) postupovaly v restitučních věcech tak, aby případné „nedůslednosti“ nebyly vykládány v neprospěch oprávněných osob a aby vždy bylo dosaženo účelu restitučního zákonodárství, tedy odčinění majetkové křivdy způsobené akty dřívějšího totalitního státu.

37. Takovou „nedůslednost“ lze dle názoru Ústavního soudu vysledovat též v předmětném ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Ústavní soud stejně jako soud dovolací nemohl v daném případě odhlédnout od skutečnosti, že výše náhrady má být dle tohoto ustanovení stanovena dle cenových předpisů platných ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích, tj. předpisů, které byly účinné před více než dvaceti lety. Je přitom nepopíratelnou skutečností, že v mezidobí došlo k takové změně sociálních a ekonomických poměrů, že náhrada přiznaná dle tehdy platných právních předpisů – byť tehdy představovala náhradu adekvátní ve vztahu k hodnotě odňaté nemovitosti – dnes dosahuje pouze zlomkové výše hodnoty nemovitosti, která nemohla být oprávněným osobám vydána. Skutečnost, že v důsledku plynutí času došlo ke ztrátě

reálné hodnoty náhrady vyplácené dle § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích, pak dle názoru Ústavního soudu nemůže jít k tíži vedlejších účastníků coby v restituci oprávněných osob, které se svých práv domáhají nejméně od roku 1995 a které neměly možnost domoci se poskytnutí náhrady dříve, jestliže tyto osoby se svých práv musely domáhat nejprve cestou řízení o vydání nemovitosti a teprve následně, po zamítnutí žaloby na vydání věci, cestou řízení o finanční náhradu (srov. § 13 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích).

38. Ústavní soud nemohl odhlédnout ani od důsledku, k němuž by – při změněných sociálních a ekonomických poměrech – mohlo vést uplatnění stěžovatelkou zastávaného výkladu. Tímto důsledkem by byla výrazná disproporce mezi oprávněnými osobami dle zákona o mimosoudních rehabilitacích, a to těmi, jimž mohl být odňatý majetek vrácen, a těmi, jimž navrácen být nemohl, a kterým tak vzniklo právo na poskytnutí finanční náhrady. Podle ustanovení § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích platí, že v případech, kdy majetek, jenž byl oprávněně osobě státem odňat, následně od státu nabyla fyzická osoba, je tato osoba povinna tento majetek restituentsu vydat tehdy, pokud jej od státu nabyla buď v rozporu s tehdy platnými předpisy, nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele. Z tohoto ustanovení tedy plyne, že v případě, kdy odňatý majetek následně od státu nabyla fyzická osoba, přičemž se tak stalo v rozporu s tehdy platnými předpisy nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele, pak má osoba oprávněná právo na vydání nemovitosti. V případě, kdy však odňatý majetek od státu nabyla fyzická osoba, přičemž se tak stalo v souladu s tehdy platnými právními předpisy, a nikoli na základě protiprávního zvýhodnění nabyvatele, vzniká oprávněně osobě „pouze“ právo na poskytnutí finanční náhrady. Rozhodným kritériem pro určení, zda oprávněným osobám bude odňatý majetek vrácen či se jim dostane „pouze“ finanční náhrady, je přitom okolnost, kterou oprávněné osoby nemohly nikterak ovlivnit, neboť se jedná o skutečnost mající svůj základ v jednání subjektů odlišných od oprávněné osoby (konkrétně jde o jednání státu a následného nabyvatele předmětné věci), k níž navíc došlo až poté, co oprávněné osoby svého majetku (a tím i možnosti ovlivnit jeho další osud) pozbyly.

39. Pokud by výše uvedené závěry byly aplikovány na nyní souzenou věc, pak by to znamenalo, že v případě, kdy by bylo prokázáno, že manželé Věra a Miroslav Pošustovi, kteří nemovitost odňatou vedlejšími účastníky po jejich emigraci od státu nabyli, tuto získali v rozporu s tehdy platnými předpisy či v důsledku svého protiprávního zvýhodnění, měli by vedlejší účastníci coby oprávněné osoby právo na vydání předmětné nemovitosti, jejíž hodnota byla v nyní souzené věci znalcem stanovena na částku ve výši 2 838 300 Kč, a to s přihlédnutím ke stavu nemovitosti v okamžiku jejího odnětí. V nyní souzené věci však žádná z výše uvedených okolností zjištěna

nebyla, v důsledku čehož vedlejším účastníkům vzniklo toliko právo na poskytnutí finanční náhrady. Pokud by tato byla stanovena dle cenových předpisů platných ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích, čehož se stěžovatelka domáhala, náležela by vedlejším účastníků částka ve výši 173 760 Kč, tj. částka, která nedosahuje ani 1/16 hodnoty odňatého majetku. Takový výklad však dle názoru Ústavního soudu – s ohledem na výše uvedené okolnosti – připustit nelze.

40. Důvodním pak ve vztahu k námitce tvrzené nesprávnosti výkladu ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích zastávaného obecnými soudy v nyní souzené věci pak Ústavní soud neshledal ani tvrzení stěžovatelky, že soudy své závěry nesprávně opřely o domnělý rozpor tohoto ustanovení s judikaturou ESLP, a to přesto, že žádné rozhodnutí ESLP, které by mohlo vést k závěru o možném rozporu předmětného ustanovení zákona o mimosoudních rehabilitacích s Úmluvou, neexistuje. To proto, že obecné soudy v ústavní stížnosti napadených rozhodnutí takovou skutečnost vůbec netvrdily, ale naopak samy uváděly, že rozhodnutí ESLP, jimiž bylo podpůrně argumentováno, se vztahují ke skutkově i právně odlišným případům, v nichž šlo o otázku pozbytí nemovitého majetku v důsledku jeho nuceného vydání osobou povinnou v restituci, nikoli o otázku výše finanční náhrady, která má náležet oprávněným osobám za nemovitost, kterou těmto osobám nelze vydat.

41. Ze stejného důvodu pak Ústavní soud nemohl přisvědčit ani tvrzení stěžovatelky, dle něhož se soudy při interpretaci ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích nesprávně dovolávaly ustanovení Úmluvy, přestože se jedná o restituční věc, která nespadá pod věcnou působnost Úmluvy, neboť tato neupravuje právo na restituci vlastnictví, ani pod její působnost časovou, když k zásahu do majetkového práva vedlejších účastníků došlo dle názoru stěžovatelky již v roce 1984, tedy ještě před přistoupením České republiky k Úmluvě. Je tomu tak proto, že jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí, přistoupily obecné soudy ke stěžovatelkou rozporovanému rozšiřujícímu výkladu předmětného ustanovení zákona o mimosoudních rehabilitacích nikoli proto, že by nutnost takového postupu dle názoru soudů vyplývala z některého ustanovení Úmluvy či jejích dodatkových protokolů, jimiž je soudy argumentováno spíše podpůrně, ale proto, že soudy dospěly k závěru, že přiznání finanční náhrady toliko ve výši stanovené dle cenových předpisů ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích by s ohledem na okolnosti případu nevedlo ke spravedlivému uspořádání vztahů mezi účastníky. S přihlédnutím k uvedenému a dále k judikatuře Ústavního soudu, která takový postup soudů, kdy tyto se vědomě odchýlí od doslovného znění zákona, v odůvodněných případech nejen aprobuje, ba dokonce přikazuje, Ústavní soud nemohl uzavřít, že by soudy v této otázce pochybily.

42. Pouze na okraj pak Ústavní soud dodává, že byť se otázkou ústavní konformity korekce výpočtu kompenzace poskytované oprávněným osobám dle § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích dosud výslovně nezaobýval, skutečnost, že v této otázce došlo ke změně judikatury dovolacího soudu ve prospěch oprávněných osob, byla Ústavním soudem již souhlasně kvitována v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/10 ze dne 23. 4. 2013 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.) nebo v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.).

V. b) K tvrzenému porušení práva na spravedlivý proces

43. Stěžovatelka konečně namítala též porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, k němuž mělo dojít tím, že dovolací soud při svém rozhodování o dovolání vedlejších účastníků proti původnímu rozhodnutí odvolacího soudu nepřihlédl k vyjádření stěžovatelky k tomuto dovolání a ve svém rozhodnutí nesprávně uvedl, že vyjádření k dovolání nebylo podáno.

44. Těto námitky Ústavní soud musel zčásti přisvědčit. Ústavní soud má shodně se stěžovatelkou za to, že dovolací soud pochybil, pokud v rámci dovolacího řízení, které vyústilo ve vydání rozsudku ze dne 19. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 1556/2011-84, jímž bylo rozhodnutí odvolacího soudu v dovolání napadené části zrušeno a věc byla odvolacímu soudu vrácena k dalšímu řízení, nepřihlédl k vyjádření stěžovatelky a ve svém rozhodnutí nesprávně uvedl, že stěžovatelka se k dovolání vedlejších účastníků nevyjádřila. Ústavní soud je však toho názoru, že toto dílčí pochybení nemůže být důvodem pro jeho kasační zásah za situace, kdy stěžovatelce v důsledku tohoto pochybení nebyla upřena možnost předložit soudu své argumenty a rozhodnutí dovolacího soudu tím zvrátit, neboť stěžovatelka měla možnost svá tvrzení, která učinila obsahem předmětného vyjádření, soudům znovu předložit v rámci následného odvolacího a dovolacího řízení. Jak bylo zjištěno ze spisového materiálu, stěžovatelka toto také učinila. Ústavní soud proto nemohl uzavřít, že by předmětným pochybením dovolacího soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Na právě uvedeném nemůže nic změnit ani skutečnost, že dovolací soud v rámci v pořadí již druhého dovolacího řízení rozsáhlé argumentaci stěžovatelky obsažené v jejím dovolání nepřisvědčil, a neshledal tak důvod pro změnu svého právního názoru vyjádřeného v předchozím rozhodnutí.

VI. Shrnutí a závěr

45. Tvrzení, že obecnými soudy byla porušena shora identifikovaná ustanovení Listiny a Ústavy, se stěžovatelce doložit nepodařilo. Ústavní soud proto její ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 145

K posuzování platnosti výpovědi dané zaměstnavatelem z důvodu nesplnění kvalifikačních předpokladů zaměstnance

Pro posouzení platnosti výpovědi podle § 46 odst. 1 písm. e) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, dané stěžovateli, není klíčové, zda vnitřní předpis (v tomto případě „Kvalifikační katalog dělnických povolání vodního hospodářství“ vydaný podle ustanovení § 43 odst. 2 zákona č. 133/1970 Sb., o působnosti federálních ministerstev, Ministerstvem lesního a vodního hospodářství ČSR dne 1. 9. 1986 pod č. j. 43 359/OEVH/86) v době, kdy byla stěžovateli výpověď dána, ještě platil, nebo byl zrušen. Stejně tak není rozhodné, zda zaměstnavatel jeho obsah formálně začlenil do svých vnitřních předpisů. Podstatné naopak je, že podle obsahu katalogu zaměstnavatel skutečně postupoval, když v tomto katalogu objektivizované předpoklady pro výkon dané pozice převtělil do svých vlastních požadavků na dosažené vzdělání důležité pro výkon dané pozice.

Není podstatné, jak dlouhou dobu trval stav, kdy byl dán důvod výpovědi, aniž se zaměstnavatel rozhodl jej uplatnit. Rozhodující je, že tento stav trval v době, kdy byla výpověď z pracovního poměru stěžovateli dána. Není tedy důležité, že zaměstnavatel stěžovatele na dané pozici v minulosti po určitou dobu zaměstnával navzdory skutečnosti, že příslušné odborné vzdělávání nesplňoval. Důležité je, že za situace, kdy se absence příslušného vzdělání začala u stěžovatele negativně projevat, stěžovatel oprávněný požadavek zaměstnavatele na vzdělání nesplňoval, a byl tak u něj naplněn výpovědní důvod dle § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 13. srpna 2015 sp. zn. II. ÚS 705/14 ve věci ústavní stížnosti Vladimíra Samšiňáka, zastoupeného JUDr. Janou Kašpárkovou, advokátkou, se sídlem Horní Lán 1328/6, Olomouc, proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 8. 11. 2012 č. j. 29 Co 529/2010-437 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 875/2013-469 o neplatnost výpovědi z pracovního poměru.

Výrok

I. Ústavní stížnost se zamítá.

II. Náhrada nákladů zastoupení se stěžovateli nepřiznává.

Odůvodnění

I.

Okresní soud v Jablonci nad Nisou dne 14. 7. 2010 částečným rozsudkem č. j. 11 C 1/97-372 rozhodl tak, že se určuje, že výpověď z pracovního poměru daná žalovaným (Povodí Labe, státní podnik) stěžovateli dopisem ze dne 15. 10. 1996 podle § 46 odst. 1 písm. e) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákoník práce“) je neplatná.

Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci dne 12. 5. 2011 (č. j. 29 Co 529/2010-396) rozhodl tak, že rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 20. 8. 2012 sp. zn. 21 Cdo 2854/2011 rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci jako soud odvolací ústavní stížností napadeným rozhodnutím č. j. 29 Co 529/2010-437 dne 8. 11. 2012 rozsudek okresního soudu změnil tak, že žalobu na určení, že výpověď z pracovního poměru daná žalovaným stěžovateli dopisem ze dne 15. 10. 1996 je neplatná, zamítl.

Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 12. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 875/2013-469 rozhodl tak, že dovolání stěžovatele odmítl.

Pro úplnost Ústavní soud doplňuje, že spor mezi stěžovatelem a žalovaným probíhá již od roku 1997. Soudy se nejprve zabývaly otázkou členství stěžovatele ve výboru odborové organizace a platnosti výpovědi, která byla stěžovateli dána dne 8. 10. 1996. V těchto otázkách nakonec dospěly k závěru, že stěžovatel neprokázal, že byl platně zvolen za člena výboru základní organizace odborového svazu a že výpověď ze dne 8. 10. 1996 byla neplatná (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 1999 č. j. 21 Cdo 1375/98-86, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2004 č. j. 21 Cdo 1411/2003-269 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2007 č. j. 21 Cdo 194/2006-321).

II.

Stěžovatel má za to, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), včetně práva na spravedlivý

proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, stejně jako jeho právo dle čl. 26 odst. 2 Listiny.

Za zásadní problém stěžovatel považuje skutečnost, že obecné soudy v jeho věci nepostupovaly v intencích platného práva a použily právní předpis, který podle stěžovatele na danou problematiku naprosto nedopadá, resp. předpis, který podle něj nikdy nestanovoval obecně závazným způsobem kvalifikační předpoklady pro výkon funkce hrázného a měl dopad pouze do sféry odměňování. Stěžovatel dále namítá, že tento předpis navíc pozbyl účinnosti v roce 1992, a tedy i z toho důvodu na výpověď v roce 1996 nemohl být použit. Předpisem je přitom myšlen kvalifikační katalog dělnických povolání vodního hospodářství vydaný Ministerstvem lesního a vodního hospodářství ČSR dne 1. 9. 1986 pod č. j. 43 359/OEVH/86 (dále také jen „katalog“).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 875/2013-469 o odmítnutí dovolání považuje stěžovatel za naprosto zmatečné, neboť přezkoumávané rozhodnutí krajského soudu podle něj nikde nehovoří o tom, že by zaměstnavatel měl ve vnitřních předpisech odkaz na uvedený „katalog“, a že by se tak jednalo o vnitropodnikově vyžadovanou kvalifikaci. V tomto směru je podle stěžovatele zcela nepřipadný i odkaz na předchozí rozhodnutí Nejvyššího soudu pod sp. zn. 21 Cdo 2854/2011, kde se taktéž nic o předpokladu stanoveném uvnitř zaměstnavatele neuvádí. Nejvyšší soud podle názoru stěžovatele řízení zatížil zásadní vadou, kdy jím provedená právní úvaha je v extrémním nesouladu s výsledky dokazování. Stěžovatel také upozorňuje, že ostatní jeho argumenty navíc Nejvyšší soud zcela opomenul.

Stěžovatel uzavírá, že po něm tak ve výsledku bylo požadováno splnění podmínek pro výkon práce, které nestanovil žádný právní předpis a které ani nebyly stanoveny zaměstnavatelem a vyžadovány zaměstnavatelem.

III.

Ústavní soud ve své ustálené judikatuře zcela zřetelně akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že je dle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není však součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Proto mu nepřísluší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných orgánů veřejné moci, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. toho, zda v řízení (a posléze rozhodnutím v něm vydaným) nebyla dotčena ústavně zaručená práva účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé. Důvodem

k zásahu Ústavního soudu je až stav, kdy příslušnými orgány přijaté právní závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či excessu logického (vnitřního rozporu), a tím vybočují ze zásad spravedlivého procesu; teprve tehdy lze mít za to, že bylo dosaženo ústavněprávní roviny problému, neboť takové závěry zakládají stav nepřipustné svévole, resp. libovůle.

V dané věci jde tak o to, zda napadená rozhodnutí nepředstavují nepřipustný zásah do právního postavení stěžovatele v té rovině, již je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy.

Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelem předložená tvrzení, zvážil obsah ústavní stížností napadených rozhodnutí a přezkoumal postup obecných soudů. Při respektování výše vymezených mezí ústavněprávního přezkumu Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

IV.

Ústavní soud se nejprve rozhodl pro přehlednost přistoupit k rekapitulaci rozhodnutí podstatných pro posouzení ústavní stížnosti.

Z odůvodnění rozsudku Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 14. 7. 2010 č. j. 11 C 1/97-372 vyplývá, že stěžovatel pracoval u žalovaného od roku 1967 jako řidič traktoru. V témže roce způsobil havárii traktoru a svým zaviněním tak zaměstnavateli škodu. Vzhledem k tomu, že tuto funkci nemohl dále vykonávat, byl v roce 1972 na základě lékařského doporučení přeřazen do funkce hrázného na přehradě Harcov, a to dočasně, přičemž doba přeřazení nebyla nijak specifikována. Na základě tohoto rozhodnutí byl vypracován dokument o mzdovém zařazení stěžovatele, ze kterého plyne, že byl zařazen na funkci hrázného a že je vyučen v oboru mechanizátor-opravář. V roce 1992 byla se stěžovatelem podepsána dohoda o změně pracovní smlouvy na funkci vedoucí hrázný. Dle vyjádření žalovaného se u stěžovatele později projevila kvalifikační nezpůsobilost, neboť měl jednak neřešitelné konflikty se zaměstnanci a dopustil se také vykáčení zdravých stromů na cizím pozemku, což bylo v rámci přestupkového řízení posouzeno jako přestupek.

Podle podnikové kolektivní smlouvy ze dne 23. 6. 1992, bodu IX, se odměňování zaměstnanců řídí zákonem č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výděлку, ve znění pozdějších předpisů, a dalšími mzdovými předpisy organizace. Základem systému odměňování je tarifní systém, který se skládá z katalogu povolání a funkcí Povolání Labe. Ministerstvo vodního a lesního hospodářství vydalo 31. 8. 1973 kvalifikační katalog dělnických povolání vodního hospodářství pod č. j. 216 76/4006/0E/73 jako závazný podklad pro rozlišování složitosti, odpovědnosti a namáhavosti dělnických pracovních činností, který zároveň stanoví základní kvalifikační předpoklady pro výkon pracovní činnosti. Pro funkci hrázný-jezdný jsou stanoveny kvalifikační požadavky - vyučení

v tříletém učebním oboru „vodař“ včetně doplňujícího vzdělání. Stejně kvalifikační požadavky pak stanovil i kvalifikační katalog z 1. 9. 1986 č. j. 43 359/OEVH/86.

Dne 15. 10. 1996 dal žalovaný stěžovateli výpověď z pracovního poměru podle § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce z toho důvodu, že nespňuje předpoklady stanovené kvalifikačním katalogem organizací povodí pro výkon sjednané práce. Z odůvodnění vyplývá, že stěžovatel sice splňuje požadovanou praxi, ale potřebné vzdělání nikoliv, neboť je vyučen v oboru opravář zemědělských strojů a na základě úrovně vzdělání již dále nemůže být zaměstnáván ve funkci vedoucího hrázného. Nabízené místo vodohospodářského dělníka provozního střediska stěžovatel odmítl vykonávat.

Okresní soud ve věci rozhodl tak, že se určuje, že výpověď z pracovního poměru daná žalovaným (Povodí Labe, státní podnik) stěžovateli dne 15. 10. 1996 podle § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce je neplatná. Okresní soud dospěl k závěru, že žalobce nespĺňoval kvalifikační předpoklady stanovené odvětvovými katalogy pro funkci hrázného, tedy „logicky ani pro vyšší funkci vedoucího hrázného“, neboť předepsané vzdělání – vyučení v oboru „vodař“ nespĺnil, a i když to tvrdil, nijak neprokázal, že by obor vystudoval. Zároveň však okresní soud dovodil, že ze strany zaměstnavatele došlo ke zneužití výpovědi v rozporu s § 7 odst. 2 zákoníku práce, podle kterého nikdo nesmí výkon práv a povinností vyplývajících z pracovního poměru zneužít na újmu jiného účastníka pracovněprávního vztahu.

Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci dne 12. 5. 2011 (č. j. 29 Co 529/2010-396) rozhodl tak, že rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Souhlasil se závěrem soudu prvního stupně, že stěžovatel nespĺňoval kvalifikační předpoklady stanovené odvětvovými katalogy pro funkci hrázného, neboť nebyl prokázáno, že by byl vyučen v oboru „vodař“. Podle názoru odvolacího soudu je však třeba připustit, že „vzdělání žalobce pro výkon funkce hrázného bylo nahraditelné příslušným odborným školením a následnou kvalifikační zkouškou a dále bylo též nahraditelné praxí“. Odvolací soud proto uzavřel, že okolnost, že stěžovatel nebyl vyučen v oboru „vodař“, již v době výpovědi z pracovního poměru „nepředstavovala nedostatek kvalifikace, který by žalobci bránil ve výkonu funkce hrázného“, a že proto žalovaný nebyl oprávněn dát stěžovateli výpověď z pracovního poměru podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce.

Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 20. 8. 2012 sp. zn. 21 Cdo 2854/2011 rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že jelikož odvolací soud příslušnou právní otázku posoudil jinak, než jak je řešena v ustálené judikatuře soudů, představuje napadený rozsudek odvolacího soudu rozhodnutí, které má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Se závěry učiněnými krajským soudem

se dovolací soud neztotožnil, protože dle jeho názoru odporují ustálené judikatuře.

V odůvodnění rozhodnutí dovolací soud konstatoval, že nespňuje-li zaměstnanec předpoklady pro výkon sjednané práce nebo nespňuje-li bez zavinění zaměstnavatele požadavky pro řádný výkon této práce, je dle dovolacího soudu důvod výpovědi podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce naplněn bez dalšího. Nesplnování stanovených předpokladů pro výkon sjednané práce nebo požadavků, které jsou nezbytnou podmínkou pro řádný výkon práce zaměstnance, přitom nemusí být časově omezeno. Výpovědní důvod tu může být dán delší dobu, než se zaměstnavatel rozhodne jej uplatnit; musí však trvat ještě v době, kdy byla výpověď z pracovního poměru podána. Není tedy podstatné, jak dlouhou dobu trvá stav, kdy je dán důvod výpovědi, aniž se zaměstnavatel rozhodne jej uplatnit; rozhodující je, že tento stav trvá v době, kdy byla výpověď z pracovního poměru zaměstnanci dána.

Dovolací soud dále dovodil, že právním předpisem, který v době, kdy byla žalobci dána výpověď z pracovního poměru, stanovil kvalifikační předpoklady pro výkon pracovních činností u dělnických povolání v oblasti vodního hospodářství, byl kvalifikační katalog dělnických povolání vodního hospodářství vydaný podle ustanovení § 43 odst. 2 zákona č. 133/1970 Sb., o působnosti federálních ministerstev, Ministerstvem lesního a vodního hospodářství ČSR dne 1. 9. 1986 pod č. j. 43 359/OEVH/86. Tento kvalifikační katalog (stejně jako jemu předcházející „kvalifikační katalog dělnických povolání vodního hospodářství“ vydaný Ministerstvem lesního a vodního hospodářství ČSR dne 31. 8. 1973 pod č. j. 216 76/4006/OE/73) stanovil jako kvalifikační předpoklad pro výkon pracovní činnosti hrázného odborné vzdělání spočívající ve vyučení ve tříletém učebním oboru „vodař“. Protože podle zjištění soudů žalobce nespĺňoval tento kvalifikační předpoklad odborného vzdělání po celou dobu, kdy vykonával pracovní činnost hrázného (vedoucího hrázného), neboť délka jeho odborné praxe (stejně jako vyučení v oboru „mechanizátor zemědělských strojů“ a složení tzv. kvalifikační zkoušky) nemohla nedostatek uvedeného kvalifikačního předpokladu nahradit, byl proto u něj dán důvod k výpovědi z pracovního poměru podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce.

Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci jako soud odvolací ústavní stížností napadeným rozhodnutím dne 8. 11. 2012 č. j. 29 Co 529/2010-437, vázán právním názorem dovolacího soudu, rozsudek okresního soudu změnil tak, že žalobu na určení, že výpověď z pracovního poměru daná žalovaným stěžovateli dne 15. 10. 1996 je neplatná, zamítl. Krajský soud uvedl, že stěžovatel nespĺňoval předpoklady pro výkon sjednané práce vedoucího hrázného stanovené kvalifikačním katalogem dělnických povolání vodního hospodářství ze dne 1. 9. 1986 č. j. 43 359/OEVH/86 a ty

nebylo možné ani ničím nahradit. Pokud se zaměstnavatel z tohoto důvodu rozhodl dát stěžovateli výpověď z pracovního poměru, byl důvod výpovědi podle § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce naplněn bez dalšího.

Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 12. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 875/2013-469 rozhodl tak, že dovolání stěžovatele se stručným odůvodněním podle § 243c odst. 2 o. s. ř. odmítl.

Z odůvodnění usnesení vyplývá, že Nejvyšší soud tak učinil s přihlédnutím k tomu, že odvolací soud správně vyložil ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce, ve znění účinném do 30. 9. 1999, že napadený rozsudek odvolacího soudu v tomto směru vycházel ze závazného právního názoru dovolacího soudu (uvedeného v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2012 č. j. 21 Cdo 2854/2011-417) a že odpovídal ustálené judikatuře soudů. Z té plyne, že právním předpisem stanovujícím předpoklady pro výkon sjednané práce ve smyslu ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce může být nejen všeobecně závazný právní předpis publikovaný nebo registrovaný ve Sbírce zákonů, ale i vnitřní předpis zaměstnavatele mající obecně závaznou povahu, a tedy i dříve účinné opatření ústředního orgánu státní správy (bez ohledu na to, zda bylo všeobecně závazným právním předpisem) uplatňované zaměstnavatelem jako jeho vnitřní předpis a že určitý druh nebo stupeň vzdělání může být nejen předpokladem stanoveným právními předpisy pro výkon sjednané práce, ale i požadavkem stanoveným zaměstnavatelem pro řádný výkon této práce podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce. Dovolání stěžovatele proto bylo posouzeno jako zjevně bezdůvodné a bylo odmítnuto.

V.

K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení.

Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že v době rozhodování odvolacího soudu stěžovatel neargumentoval tím, že dovolací soud své rozhodnutí zdůvodnil již neexistujícím právním předpisem a odvolací soud sám jeho platnost a účinnost nezkoumal. S ohledem na závěry Nejvyššího soudu v rozhodnutí ze dne 20. 8. 2012 č. j. 21 Cdo 2854/2011-417 odvolací soud ani neprováděl dokazování k otázce, zda předpoklady pro výkon práce hrázného či vedoucího hrázného byly stanoveny vnitřním předpisem žalované, případně jakým.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření upozornil na skutečnost, že právním předpisem stanovícím předpoklady pro výkon sjednané práce ve smyslu ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce může být nejen všeobecně závazný právní předpis publikovaný nebo registrovaný ve Sbírce zákonů, ale i vnitřní předpis zaměstnavatele mající obecně závaznou povahu. Takovým „právním předpisem“ proto může být i dříve účinné opatření

ústředního orgánu státní správy (bez ohledu na to, zda bylo všeobecně závazným právním předpisem), které zaměstnavatel uplatňuje jako svůj vnitřní předpis. Není přitom významné, zda zaměstnavatel dříve účinné opatření ústředního orgánu státní správy formálně učinil obsahem svého vnitřního předpisu (zda je vydá jako svůj vnitřní předpis) nebo zda na ně ve svém vnitřním předpisu odkáže; rozhodující je, že podle tohoto opatření stanoví předpoklady pro výkon jednotlivých prací vykonávaných u zaměstnavatele z hlediska druhu nebo stupně vzdělání ve své podnikové praxi fakticky postupuje.

Dle vyjádření Nejvyššího soudu je též třeba vzít v úvahu, že určitý druh nebo stupeň vzdělání může být nejen předpokladem stanoveným právními předpisy pro výkon sjednané práce, ale i požadavkem stanoveným zaměstnavatelem pro řádný výkon této práce podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce. Nejvyšší soud dále konstatoval, že právní úprava i ustálená soudní praxe vycházejí z toho, že zaměstnavatel není povinen zaměstnávat osoby, které nespĺňují jeho požadavky na druh nebo stupeň vzdělání, a že je oprávněn s takovými zaměstnanci kdykoli – bez ohledu na to, že nespĺňování uvedených požadavků jim po určitou dobu toleroval – rozvázat pracovní poměr.

Z uvedeného podle názoru Nejvyššího soudu vyplývá, že okolnost, zda předmětný kvalifikační katalog byl v době výpovědi z pracovního poměru dané stěžovateli účinným právním předpisem a zda vnitřní předpisy vedlejšího účastníka na tento kvalifikační katalog odkazovaly, nebyla pro posouzení platnosti výpovědi významná. I kdyby totiž v té době nešlo o účinný právní předpis a i kdyby na něj ani neodkazovaly vnitřní předpisy vedlejšího účastníka, je z hlediska platnosti výpovědi rozhodující, že podle uvedeného kvalifikačního katalogu vedlejší účastník fakticky postupoval a že byl oprávněn stanovit a uplatňovat požadavek na vzdělání stěžovatele jako podmínku pro řádný výkon práce hrázného, kterou stěžovatel vykonával.

K ústavní stížnosti se vyjádřil také vedlejší účastník Povodí Labe, státní podnik, prostřednictvím advokáta JUDr. Štěpána Maška. K závěru, že stěžovatel kvalifikační předpoklady nespĺňoval a výpovědní důvod podle § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce byl dán, dospěly dle vedlejšího účastníka postupně soudy všech stupňů v průběhu celého řízení, přičemž stěžovatel žádný důkaz o opaku nikdy nenabídl. Vedlejší účastník ve vyjádření dále uvádí také další skutečnosti, v rámci kterých se projevil nedostatek kvalifikačních předpokladů stěžovatele. Upozorňuje přitom, že funkce vedoucího hrázného je mimořádně zodpovědná, neboť tato osoba má být zárukou bezpečnosti provozu vodního díla, přičemž každé pochybení může mít nedozírné následky pro velký okruh osob a jejich majetek, včetně škod na životním prostředí, a minimální kvalifikační požadavky jsou tedy

nezbytností. Vedlejší účastník také namítá, že žalobce je zatížen včasnou povinností tvrzení a důkazní, přičemž však stěžovatel svou námitku o neplatnosti příslušného katalogu uplatnil až po osmnácti letech vedení soudního řízení. Vedlejší účastník dodává, že na pokusy o smírné vyřízení věci v průběhu sporu nebylo stěžovatelem nikdy pozitivně reagováno.

Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka Ústavní soud zaslal stěžovateli k replice. Ten ve svém vyjádření uvedl, že v souladu se zásadou *iura novit curia* nelze klást k jeho tíži, že na neplatnost a neúčinnost aplikovaného předpisu v průběhu řízení nepoukázal. Ve vztahu k vyjádření Nejvyššího soudu pak stěžovatel namítá, že přijetí jeho logiky by umožňovalo dát kdykoliv výpověď komukoliv. Vyjádření vedlejšího účastníka označil za snahu dehonestovat stěžovatele a jeho argumentaci pro posouzení ústavní stížnosti za nerozhodnou.

VI.

Projednávanou věc je třeba posuzovat podle zákoníku práce, ve znění účinném do 30. 9. 1999. Podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď, nesplňuje-li zaměstnanec předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce nebo nesplňuje-li bez zavinění zaměstnavatele požadavky pro řádný výkon této práce.

Kvalifikační katalog dělnických povolání vodního hospodářství vydaný podle ustanovení § 43 odst. 2 zákona č. 133/1970 Sb., o působnosti federálních ministerstev, Ministerstvem lesního a vodního hospodářství ČSR dne 1. 9. 1986 pod č. j. 43 359/OEVH/86 stanovil jako kvalifikační požadavky (resp. předpoklady) pro výkon pracovní činnosti hrážného odborné vzdělání spočívající ve vyučení ve tříletém učebním oboru „vodař“ a určitou délku odborné praxe.

Pokud jde o závěry učiněné k dané problematice v rámci judikatury, upozornit je třeba především na následující rozhodnutí.

Z odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2010 sp. zn. 21 Cdo 4830/2009 vyplývá, že nesplňuje-li zaměstnanec předpoklady pro výkon sjednané práce nebo nesplňuje-li bez zavinění zaměstnavatele požadavky pro řádný výkon této práce, je důvod výpovědi podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce naplněn bez dalšího.

Zatímco předpoklady stanoví právní předpisy, požadavky, které jsou nezbytnou podmínkou pro řádný výkon práce, stanoví zaměstnavatel sám; reflektují především konkrétní podmínky u zaměstnavatele a jeho představy o tom, jaké nároky mají být kladeny na zaměstnance, který konkrétní druh práce (funkci) vykonává. Podle druhu vykonávané práce se mohou dotýkat nejen kupř. zvláštních odborných znalostí, morálních kvalit zaměstnance či jeho řídicích a organizačních schopností, ale mohou spočívat

také v dosažení určitého vzdělání, stupně kvalifikace nebo určitých dovedností. Mohou vyplývat z pracovní smlouvy, organizačního řádu, vnitropodnikové směrnice, popř. z pracovních příkazů vedoucího zaměstnance, nebo může jít o požadavky, které jsou pro výkon určité práce všeobecně známé (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013 sp. zn. 21 Cdo 3641/2012; srov. stanovisko bývalého Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 24. 3. 1978 sp. zn. Cpjf 44/77, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod poř. č. 15, ročník 1978, str. 500).

I když požadavky pro řádný výkon sjednané práce stanoví sám zaměstnavatel, nemůže přitom postupovat libovolně. Zaměstnavatelem vytyčené požadavky musí být z hlediska výkonu práce oprávněné a povahou pracovních činností (objektivně vzato) ospravedlnitelné, přičemž právní význam mají jen tehdy, jestliže jejich nesplnění zaměstnavatel nezavinil (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3641/2012).

Nesplňování stanovených předpokladů pro výkon sjednané práce nebo požadavků, které jsou nezbytnou podmínkou pro řádný výkon práce zaměstnance, nemusí být časově omezeno. Výpovědní důvod tu může být dán delší dobu, než se zaměstnavatel rozhodne jej uplatnit; musí však trvat v době, kdy byla výpověď z pracovního poměru dána (viz rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16. 12. 1976 sp. zn. 5 Cz 52/76, uveřejněný pod č. 38 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979). Z hlediska podmínky výpovědi z pracovního poměru podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) tak není podstatné, jak dlouhou dobu trvá stav, kdy je dán důvod výpovědi, aniž se zaměstnavatel rozhodne jej uplatnit; rozhodující je, že tento stav trvá v době, kdy byla výpověď z pracovního poměru zaměstnanci dána (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2012 sp. zn. 21 Cdo 2854/2011).

V právní teorii ani v soudní praxi nejsou pochybnosti o tom, že zaměstnavatel může dříve stanovené požadavky pro řádný výkon práce změnit, zejména ukazuje-li se, že prostřednictvím dosud vymezených požadavků není možné dosahovat odpovídajících pracovních výsledků, nebo je-li to nutné pro další působení zaměstnavatele či jeho podnikatelskou činnost. Zákoník práce a ani jiné právní předpisy přitom nestanoví, že by zaměstnavatel mohl stanovit nebo změnit své požadavky pro řádný výkon určité práce vždy jen písemně a ani nepředpokládají jejich vyhlášení u zaměstnavatele nebo jiné zveřejnění (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3641/2012).

VII.

Stěžovatel spatřuje porušení svých základních práv v tom, že obecné soudy při rozhodování aplikovaly právní předpis, který dle jeho mínění nikdy nestanovoval obecně závazným způsobem kvalifikační předpoklady pro výkon funkce hrázného (měl dopad pouze do sféry odměňování)

a který navíc pozbyl účinnosti v roce 1992, a na výpověď v roce 1996 tak nemohl být použit. Rozhodnutí Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání považuje stěžovatel za naprosto zmatečné, neboť z předchozího rozhodování obecných soudů dle něj nevyplývá, že by zaměstnavatel měl ve vnitřních předpisech odkaz na uvedený „katalog“. Právní úvaha Nejvyššího soudu je tak podle stěžovatele v extrémním nesouladu s výsledky dokazování.

Tyto názory stěžovatele však Ústavní soud neshledává. K závěru o porušení základních práv stěžovatele Ústavní soud nedospěl.

Z pohledu Ústavního soudu by se jevilo jako příhodnější, pokud by se obecné soudy s ohledem na genezi celého případu v odůvodnění svých rozhodnutí včas a podrobněji zabývaly otázkou platnosti příslušného katalogu, stejně jako otázkou promítnutí tohoto katalogu do vnitřních předpisů zaměstnavatele, tak, aby tato problematika byla v daném případě postavena najisto. Stejně tak je Ústavní soud toho názoru, že by vzhledem k dosažitému průběhu řízení bylo vhodné podrobnější odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení Nejvyššího soudu.

Nicméně přestože Nejvyšší soud odmítl dovolání ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 12. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 875/2013-469 jako zjevně bezdůvodné pouze se stručným odůvodněním, podstatné je, že i z tohoto, byť stručného, odůvodnění jsou seznatelné důvody, proč Nejvyšší soud rozhodl, jak rozhodl, přičemž uplatněná argumentace i učiněné závěry jsou z hlediska Ústavního soudu akceptovatelné.

Nejvyšší soud toto své rozhodnutí zdůvodnil tak, že z ustálené judikatury vyplývá, že „právním předpisem“ stanovujícím předpoklady pro výkon sjednané práce ve smyslu ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce nemusí být jen všeobecně závazný právní předpis publikovaný nebo registrovaný ve Sbírce zákonů, ale může jít i o vnitřní předpis zaměstnavatele mající obecně závaznou povahu, a tedy i o dříve účinné opatření ústředního orgánu státní správy uplatňované zaměstnavatelem jako jeho vnitřní předpis (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2010 sp. zn. 21 Cdo 4830/2009). Navíc však určitý druh nebo stupeň vzdělání nemusí být jen předpokladem stanoveným „právními předpisy“, ale může mít i podobu požadavku stanoveného zaměstnavatelem pro řádný výkon práce.

Z uvedeného tedy vyplývá, že pro posouzení platnosti výpovědi dané stěžovateli není klíčové, zda předmětný katalog v době, kdy byla stěžovateli výpověď dána, ještě platil, nebo byl zrušen. Stejně tak není rozhodné, zda zaměstnavatel jeho obsah formálně začlenil do svých vnitřních předpisů. Tím přitom ztrácí své opodstatnění stěžejní námitky stěžovatele.

Vzhledem k tomu, že z dostupné judikatury vyplývá, že dosažení určitého stupně vzdělání může představovat i požadavek zaměstnavatele (viz bod V tohoto rozhodnutí, resp. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013 sp. zn. 21 Cdo 3641/2012), podstatné naopak je, že podle obsahu

katalogu zaměstnavatel skutečně postupoval, jestliže v tomto katalogu objektivizované předpoklady pro výkon dané pozice převtělil do svých vlastních požadavků na dosažené vzdělání důležité pro výkon dané pozice.

Není přitom podstatné, jak dlouhou dobu trval stav, kdy byl dán důvod výpovědi, aniž se zaměstnavatel rozhodl jej uplatnit (viz judikaturu v bodě V tohoto rozhodnutí). Rozhodující je, že tento stav trval v době, kdy byla výpověď z pracovního poměru stěžovateli dána. Jinými slovy – není důležité, že zaměstnavatel stěžovatele na dané pozici v minulosti po určitou dobu zaměstnával navzdory skutečnosti, že příslušné odborné vzdělávání nesplňoval. Důležité je, že za situace, kdy se absence příslušného vzdělání začala u stěžovatele negativně projevovat, stěžovatel oprávněný požadavek zaměstnavatele na vzdělání nesplňoval, a byl tak u něj naplněn výpovědní důvod dle § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce.

Pro úplnost lze přitom v souladu s judikaturou (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3641/2012) konstatovat, že požadavek, aby osoba zaměstnaná na pozici „hrázný“, resp. v případě stěžovatele „vedoucí hrázný“, měla vyučení v tříletém učebním oboru „vodař“, jistě nelze považovat za požadavek šikanózní, ale naopak za požadavek zcela legitimní a ospravedlnitelný. Jednalo se o pracovní zařazení se značnou zodpovědností, s nutností samostatného rozhodování a s potřebou celé řady znalostí z různých oblastí, navíc ve vedoucí funkci.

Stanovení takového požadavku nelze chápat ani jako projev libovůle zaměstnavatele, neboť tento požadavek vycházel právě z kvalifikačního katalogu dělnických povolání vodního hospodářství vydaného Ministerstvem vodního a lesního hospodářství, a nebyl tedy ze strany zaměstnavatele požadavkem neoprávněným, ale naopak odpovídal potřebám zaměstnavatele a objektivně deklarovaným představám příslušného ministerstva. Navíc pokud bylo již v roce 1986 (resp. již v roce 1973) pro pracovní pozici „hrázný“ stanoveno kvalifikačním katalogem vyučení v oboru „vodař“, nelze se domnívat, že by pouhým zrušením příslušného katalogu vyučení v příslušném oboru ztratilo pro danou pracovní pozici své opodstatnění.

Již jen na okraj lze doplnit, že z úvodních ustanovení tohoto katalogu vyplývá, že: „katalogem je vymezen charakter povolání, základní kvalifikační požadavky pro výkon pracovních činností a vytvořena jedna z podmínek pro zvyšování kvalifikace, účelné rozmístování dělníků a celostátní evidenci povolání. Skládá se ze souboru kvalifikačních charakteristik, které jsou normami kvalifikace příslušného povolání v určitém kvalifikačním stupni a tarifní třídě“. Ústavní soud tedy nesdílí ani námitku stěžovatele, že příslušný katalog měl mít dopad pouze do sféry odměňování a kvalifikací pro výkon funkce hrázného obecně závazným způsobem nikdy nestanovoval.

VIII.

Ústavní soud argumentaci obecných soudů nemá z ústavněprávního hlediska co vytknout, a proto mu nepřísluší jejich úvahy jakkoliv přehodnocovat. Ústavnímu soudu tedy při respektování výše vymezených mezí ústavněprávního přezkumu nezbylo než konstatovat, že stěžovatelem tvrzené porušení ústavně zaručených práv neshledal.

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zamítl, neboť napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

K návrhu stěžovatele na přiznání nákladů zastoupení dle ustanovení § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu lze uvést, že podmínky pro postup dle citovaného ustanovení nebyly Ústavním soudem u stěžovatele shledány, neboť stát platí náklady stěžovatele na zastoupení jen v případech odvodněných osobními a majetkovými poměry stěžovatele. Ústavní soud proto rozhodl, že se stěžovateli náhrada nákladů právního zastoupení vůči státu nepřiznává.

Č. 146

K rozhodování obecných soudů o žádosti o vydání věci z úschovy

Postup předsedy senátu krajského soudu, který si byl vědom nepříslušnosti svého senátu, a přesto žádost stěžovatele nepostoupil příslušnému civilnímu oddělení téhož soudu, případně nevrátil zpět soudnímu rejstříku k přiřazení nové spisové značky, je nesprávný. V důsledku toho zůstala žádost stěžovatele založena ve spise nepříslušného trestního oddělení a nemohlo o ní být rozhodnuto ani soudcem příslušného civilního oddělení. Výsledkem je nepřijatelný stav, kdy se stěžovatel více než dva roky domáhá vydání věci, ale o jeho žádosti doposud nebylo nijak rozhodnuto.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 13. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 2857/14 ve věci ústavní stížnosti D. H., zastoupeného Mgr. Barbarou Wilczkovou, advokátkou, se sídlem Stodolní 741/15, Ostrava 1, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2014 č. j. 3 UL 12/2014, jímž byl zamítnut stěžovatelův návrh, kterým se domáhal určení lhůty k provedení procesního úkonu – vydání rozhodnutí o žádosti o vydání věci z úschovy, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2014 č. j. 3 UL 12/2014 bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto zrušuje.

Odůvodnění**I.**

1. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2014 č. j. 3 UL 12/2014 byl zamítnut návrh stěžovatele dle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudech a soudcích“), kterým se domáhal

určení lhůty k provedení procesního úkonu – vydání rozhodnutí o žádosti o vydání věci z úschovy ze dne 1. 6. 2012 dle § 185d o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013.

II.

2. Dle přesvědčení stěžovatele byly výše uvedeným rozhodnutím porušeny jeho základní práva a svobody zaručené ústavním pořádkem, konkrétně právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že dne 1. 6. 2012 podal ke Krajskému soudu v Brně žádost o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř., kterou doložil prohlášením své matky s úředně ověřeným podpisem, která souhlasila s vydáním zajištěné částky ve výši 209 109 Kč jeho osobě. S ohledem na okolnost, že do 14. 3. 2014 nebylo o této žádosti žádným relevantním způsobem rozhodnuto, resp. nebylo vydáno žádné rozhodnutí o vydání či nevydání věci z úschovy, veškeré urgencye zůstaly ze strany Krajského soudu v Brně nepochopeny, a docházelo tedy k průtahům v řízení, domáhal se stěžovatel v souladu s § 174a zákona o soudech a soudcích, aby soud určil lhůtu pro provedení procesního úkonu – vydání rozhodnutí o žádosti o vydání věci z úschovy.

4. Ke zklamání stěžovatele Vrchní soud v Olomouci tomuto návrhu nevyhověl, přičemž jej naprosto bezdůvodně propojil s již pravomocně skončeným řízením vedeným u Městského soudu v Brně pod č. j. 19 C 48/2010. Stěžovatel ovšem upozorňuje, že v návrhu na určení lhůty ze dne 14. 3. 2014 adresovaném vrchnímu soudu je toto řízení zmiňováno pouze v souvislosti s tím, že již i jiný soud (Krajský soud v Ostravě jako soud odvolací, sp. zn. 71 Co 222/2013) konstatoval v odůvodnění svého rozsudku, že postup Krajského soudu v Brně není správný. Vrchní soud v Olomouci dále uvedl, že ve spise Městského soudu v Brně pod č. j. 19 C 48/2010 nebyla žádost stěžovatele ze dne 1. 6. 2012 založena a z jejího obsahu je navíc dle názoru vrchního soudu zřejmé, že byla adresována Krajskému soudu v Brně, trestnímu oddělení, ke sp. zn. 52 T 13/2001.

5. Stěžovatel trvá na tom, že žádost ze dne 1. 6. 2012 byla obecně adresována Krajskému soudu v Brně bez označení senátu, přičemž jako každé jiné nové podání, jímž má být zahájeno nové řízení u soudu, neobsahovala uvedenou spisovou značku soudu, neboť se jedná o nové řízení a tomuto řízení přiděluje spisovou značku soud, včetně přidělení na příslušné trestní nebo občanskoprávní či jiné oddělení, a to dle obsahu podání. Stěžovatel namítá, že v jeho žádosti ze dne 1. 6. 2012 je odkaz na usnesení v trestní věci pouze z důvodu objasnění nároku a z obsahu je patrné, že se jedná o žádost dle § 185d o. s. ř., a že se tedy jedná o občanskoprávní nárok. Dále upozorňuje, že v žádosti ze dne 1. 6. 2012 navíc není zmíněn

žádný odkaz na v té době probíhající řízení u Městského soudu v Brně vedené pod sp. zn. 19 C 48/2010.

6. S ohledem na výše uvedené je dle stěžovatele zřejmé, že Krajský soud v Brně neustále porušuje jeho právo na spravedlivý proces, když se stanoveným postupem dožadoval svého práva daného zákonem, avšak soud odmítá zahájit na základě jeho podání řízení a jeho návrh založil do jiného, trestního, spisu, byť jeho podání je evidentně občanskoprávního charakteru s odkazy na paragrafy občanského soudního řádu.

7. Stěžovatel uzavírá, že Vrchní soud v Olomouci návrh na určení lhůty dle § 174a zákona o soudech a soudcích zamítnul ze zcela nepochopitelných důvodů, přičemž se jím v podstatě přímo nezabýval, když si tento návrh spojil s jiným řízením (u Městského soudu v Brně pod č. j. 19 C 48/2010), se kterým neměl nic společného. Jelikož ve spise tohoto řízení pochopitelně žádost stěžovatele ze dne 1. 6. 2012 nenalezl (ani ji najít nemohl, neboť s tímto řízením nesouvisela a nebyla v tomto řízení podána), návrh na ukončení průtahů v řízení, které doposud nebylo Krajským soudem v Brně ani zahájeno, byť k tomuto dal stěžovatel před dvěma lety podnět, zamítl, čímž rovněž porušil stěžovatelovo zaručené právo na spravedlivý proces.

III.

8. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka řízení - Vrchního soudu v Olomouci.

9. Vrchní soud v Olomouci ve vyjádření pouze odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí a navrhl, aby stížnost byla jako nedůvodná zamítnuta.

10. S ohledem na obsah vyjádření Ústavní soud toto vyjádření již dále nezasílal stěžovateli k replice.

IV.

11. Ústavní soud nejprve pro přehlednost přistoupil k rekapitulaci okolností důležitých pro posouzení ústavní stížnosti.

12. V trestní věci vedené u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 52 T 13/2001 bylo dne 3. 11. 2009 vydáno usnesení, kterým byla ve věci odsouzeného D. H. (stěžovatele) výrokem II do úschovy uložena částka 209 109 Kč, a to s odkazem na ustanovení § 80 odst. 1 trestního řádu, přičemž stěžovatel a jeho matka byli vyzváni, aby svůj nárok uplatnili v občanskoprávním řízení.

13. Stěžovatel se vydání finančních prostředků z úschovy soudu domáhal nejprve v roce 2010 žalobou. Ta byla rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 4. 4. 2012 č. j. 19 C 48/2010-48 zamítnuta, a to z důvodu nedostatku věcné pasivní legitimize žalovaného - Krajského soudu v Brně,

neboť tento žalovaný nemá věcnou pasivní legitimaci ve sporu, tedy nemá povinnost předmět úschovy žalobci (stěžovateli) vydat.

14. Městský soud v Brně opřel své rozhodnutí o stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. Cpjn 203/2005. Z toho je zřejmé, že účastníci občanského soudního řízení o úschově věci uložené na základě usnesení orgánu činného v trestním řízení vydaného podle § 80 odst. 1 věty třetí trestního řádu jsou ten, kdo ji vydal (§ 78 trestního řádu), nebo komu byla odňata (§ 79 trestního řádu), dále ten, kdo na ni uplatňoval v trestním řízení právo, popřípadě také ten, kdo na ni uplatnil právo u soudu v občanském soudním řízení, aniž by tak učinil u orgánu činného v trestním řízení; složitel v tomto řízení nevystupuje. Ten, kdo věc vydal, nebo komu byla odňata, má postavení příjemce (tj. žalobce – stěžovatel), ten, kdo na věc uplatňoval právo v trestním řízení má postavení přihlašovatele (tj. matka stěžovatele). Žalovaný (Krajský soud v Brně) v řízení o úschově finanční hotovosti vystupoval jako složitel, a není tak účastníkem občanského soudního řízení o úschovách.

15. Stěžovatel proti tomuto rozsudku podal odvolání, zároveň však také podal žádost o vydání věci z úschovy. Žádost o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř. podal stěžovatel ke Krajskému soudu v Brně dne 1. 6. 2012 a doložil ji prohlášením své matky s úředně ověřeným podpisem, která souhlasila s vydáním zajištěné částky ve výši 209 109 Kč jeho osobě. Tato žádost byla adresována obecně Krajskému soudu v Brně bez specifikace příslušného oddělení. V žádosti se v rámci vylíčení podstatných okolností vyskytuje odkaz na řízení vedené u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 52 T 13/2001, nicméně z žádosti je zároveň jasně patrné, že se jedná o žádost o vydání věci z úschovy podle § 185d o. s. ř. Žádost navíc přímo odkazuje na výkladové stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. Cpjn 203/2005.

16. K žádosti stěžovatele o vydání věci z úschovy ze dne 1. 6. 2012 Krajský soud v Brně prostřednictvím předsedy senátu 52 T, kterému byla předložena, dne 20. 6. 2012 sdělil, že žádosti vyhovět nelze, přičemž je zcela nadbytečné v této věci opakovaně oslovovat trestní soud. Předseda senátu uvedl, že trestní soud ve věci již dále nerozhoduje a je třeba vyčkat pravomocného rozhodnutí ve věci vedené u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 19 C 48/2010, protože pouze pravomocné skončení tohoto řízení ukáže, jak bude dále s hotovostí naloženo.

17. O odvolání stěžovatele proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 4. 4. 2012 č. j. 19 C 48/2010-48 bylo rozhodnuto rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 6. 2013 sp. zn. 71 Co 222/2013 tak, že rozsudek byl potvrzen. Odvolací soud vyslovil souhlas s právním posouzením učiněným soudem prvního stupně a shodně odkázal na příslušné výkladové stanovisko Nejvyššího soudu s tím, že nemá důvod se od vyslovených právních

závěrů odklonit. Krajský soud v Ostravě dále uvedl, že se stěžovatelem lze souhlasit v tom, že pokud byly odstraněny rozpory mezi příjemcem (stěžovatelem) a přihlašovatelem (matkou stěžovatele) ohledně vlastnictví předmětné finanční částky, a byly tak splněny podmínky pro vydání předmětu úschovy dle § 185d o. s. ř., postup Krajského soudu v Brně, který předmět úschovy nevydal, není správný, přičemž však tento skutek nebyl předmětem daného řízení.

18. Dne 22. 8. 2013 zaslala právní zástupkyně stěžovatele Krajskému soudu v Brně podání s opětovnou žádostí o rozhodnutí o žádosti stěžovatele ze dne 1. 6. 2012. V žádosti uvedla, že skutečnost, že soud jako složitel nemůže být účastníkem občanského soudního řízení o úschovách, ještě neznamena, že soud nemusí finanční prostředky z úschovy vydat, když žádost o vydání byla řádně podána a odůvodněna a stěžovatel splnil všechny podmínky pro vydání úschovy dle § 185d o. s. ř. Tato žádost, opětovně adresovaná obecně Krajskému soudu v Brně, byla znovu předložena trestnímu oddělení 52 T. Předsedou tohoto senátu bylo dne 26. 8. 2013 právní zástupkyni stěžovatele sděleno, že není povinností trestního soudu sledovat další průběh civilního řízení, neboť trestní soud nadále ve věci úschovy již není příslušný, nerozhoduje ani fakticky předmět úschovy nevydává, neboť jde již nadále výlučně o režim posuzování a rozhodování v občanském soudním řízení.

19. Po tomto sdělení předsedy senátu trestního oddělení 52 T se právní zástupkyně stěžovatele obrátila dne 3. 9. 2013 na předsedu Krajského soudu v Brně s žádostí, aby byla žádosti stěžovatele ze dne 1. 6. 2012 přidělena spisová značka, aby byla postoupena z trestněprávního oddělení občanskoprávnímu oddělení a aby bylo o žádosti příslušným oddělením rozhodnuto v souladu s § 185d o. s. ř., protože stěžovatel splnil všechny podmínky pro vydání úschovy. V žádosti uvedla, že postup krajského soudu je nesprávný, žádost byla opakovaně předkládána trestnímu oddělení 52 T navzdory tomu, že mu nebyla adresována, přičemž je v původním trestním spisu sp. zn. 52 T 13/2001 již déle než rok založena, místo toho, aby byla postoupena příslušnému občanskoprávnímu oddělení, přestože je v ní zcela zřetelný odkaz na ustanovení § 185d o. s. ř. Spisová značka soudu přitom nemůže být stěžovateli známa, když se jedná o první podání, a žádosti tak měla být spisová značka příslušného občanskoprávního oddělení přidělena.

20. K této žádosti bylo osobou pověřenou zastupováním místopředsedy Krajského soudu v Brně právní zástupkyni stěžovatele dne 4. 10. 2013 sděleno, že její výhrady směřují do samotné rozhodovací činnosti soudu, do které správa soudu, a tedy ani její vedení, nemůže zasahovat. Ve vyjádření je dále uvedeno, že stěžovatel své námitky může uplatnit pouze v řízení před odvolacím soudem, tj. Vrchním soudem v Olomouci.

21. Návrhem adresovaným Vrchnímu soudu v Olomouci se stěžovatel dle § 174a zákona o soudech a soudcích domáhal, aby soud určil lhůtu pro provedení procesního úkonu – vydání rozhodnutí o žádosti o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013.

22. Vrchní soud v Olomouci návrh zamítl. Konstatoval, že žádost stěžovatele ze dne 1. 6. 2012 není ve spise Městského soudu v Brně č. j. 19 C 48/2010 založena, přičemž z jejího obsahu je dle názoru vrchního soudu zřejmé, že tato byla adresována Krajskému soudu v Brně, ve věci vedené pod sp. zn. 52 T 13/2001. Vrchní soud tedy dospěl k závěru, že předmětnému návrhu na určení lhůty nelze vyhovět, neboť návrhem je požadováno určení lhůty k úkonu, k jehož provedení není Krajský soud v Brně ve věci sp. zn. 71 Co 22/2013 (pozn. správně sp. zn. 71 Co 222/2013) příslušný, a proto k žádným průtahům v tomto řízení, které je navíc pravomocně skončeno, nedochází.

V.

23. V následujících bodech Ústavní soud shrne příslušná zákonná ustanovení, judikaturu a závěry učiněné v odborných komentářích k dané problematice.

24. Z ustanovení § 174a zákona o soudech a soudcích vyplývá, že má-li účastník nebo ten, kdo je stranou řízení, za to, že v tomto řízení dochází k průtahům, může podat návrh soudu, aby určil lhůtu pro provedení procesního úkonu, u kterého podle jeho názoru dochází k průtahům v řízení. Soudem příslušným o návrhu rozhodnout je v občanském soudním řízení a trestním řízení soud nejbližší vyššího stupně, směruje-li návrh proti okresnímu, krajskému nebo vrchnímu soudu (§ 174a odst. 4 zákona o soudech a soudcích).

25. Ustanovení § 185f o. s. ř. (ve znění do 31. 12. 2013) stanoví, že přijímá-li soud do úschovy věci v případech stanovených zvláštními zákonnými předpisy, řídí se ustanoveními příslušného předpisu, a není-li jich, ustanoveními § 185a až 185h o. s. ř., a to přiměřeně podle povahy úschovy a jejího účelu. Předmět úschovy vydá soud příjemci na jeho žádost. Jestliže ke složení došlo proto, že někdo jiný než příjemce uplatňuje právo na vydání předmětu úschovy nebo že někdo jiný, jehož souhlasu je třeba, nesouhlasí s vydáním předmětu úschovy příjemci, je k vydání předmětu úschovy zapotřebí souhlasu všech účastníků řízení a osoby, pro jejíž nesouhlas s plněním došlo ke složení do úschovy. Souhlasu složitele je však třeba jen tehdy, bylo-li plnění složeno pro neznámého věřitele (185d o. s. ř.).

26. Problematikou úschov souvisejících s trestním řízením se zabývalo stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. Cpjn 203/2005, v rámci kterého Nejvyšší soud dospěl k následujícím závěrům:

27. Rozhodl-li orgán činný v trestním řízení podle ustanovení § 80 odst. 1 věty třetí trestního řádu o tom, že věc, která mu byla podle ustanovení § 78 trestního řádu vydána nebo kterou podle ustanovení § 79 trestního řádu odňal, se ukládá do úschovy, neboť je tu pochybnost, zda má být vrácena tomu, kdo ji vydal nebo komu byla odňata, nebo zda je třeba ji odevzdat jiné osobě, která na ni uplatnila v průběhu trestního řízení právo, jde o soudní úschovu podle ustanovení § 185f o. s. ř.

28. Věc, o níž bylo podle ustanovení § 80 odst. 1 věty třetí trestního řádu rozhodnuto, že se ukládá do úschovy, se považuje za uloženou do úschovy dnem právní moci usnesení vydaného příslušným orgánem činným v trestním řízení, aniž by bylo třeba, aby byla soudu skutečně odevzdána; soud v občanském soudním řízení o přijetí takové věci do úschovy nerozhoduje.

29. Účastníky občanského soudního řízení o úschově věci uložené na základě usnesení orgánu činného v trestním řízení vydaného podle ustanovení § 80 odst. 1 věty třetí trestního řádu jsou ten, kdo ji vydal (§ 78 trestního řádu) nebo komu byla odňata (§ 79 trestního řádu), ten, kdo na ni uplatňoval v trestním řízení právo, popřípadě také ten, kdo na ni uplatnil právo u soudu v občanském soudním řízení, aniž by tak učinil u orgánu činného v trestním řízení; složitel v tomto řízení nevystupuje. Ten, kdo věc vydal nebo komu byla odňata, má postavení příjemce. Ten, kdo na věc uplatňoval právo v trestním řízení, má postavení přihlašovatele.

30. Věc, která byla uložena do úschovy na základě usnesení orgánu činného v trestním řízení vydaného podle ustanovení § 80 odst. 1 věty třetí trestního řádu, se vydá tomu z účastníků řízení o úschově, který o to požádal, a jen v případě, že s vydáním věci žadateli ostatní účastníci souhlasili nebo že jejich nesouhlas byl nahrazen pravomocným rozsudkem soudu.

31. Znamená to zejména, že uložená věc bude odevzdána tomu, kdo věc vydal či komu byla odňata (příjemci), nebo tomu, kdo na ni uplatnil v trestním řízení právo (přihlašovatel), anebo přihlašovatel, který na ni uplatnil právo až u soudu v občanském soudním řízení, jen tehdy, jestliže o to požádal a současně jestliže s vydáním (odevzdáním) věci žadateli souhlasili ostatní účastníci řízení. V případě, že o vydání věci požádá více účastníků řízení nebo že s odevzdáním věci žadateli nebude souhlasit některý z ostatních účastníků řízení, bude věc odevzdána žadateli (jednomu z více žadatelů) tehdy, bude-li účastníku, který odevzdání odporoval, pravomocným rozsudkem soudu vydaným v řízení podle části třetí občanského soudního řádu uloženo, že je povinen souhlasit s odevzdáním věci žadateli.

32. Soud v řízení o úschově věci proto vždy vyžádá od ostatních účastníků řízení vyjádření, zda souhlasí s tím, aby uložená věc byla odevzdána žadateli (tomu z účastníků občanského soudního řízení o úschově, který o vydání věci požádal). Vysloví-li ostatní účastníci řízení souhlas

s odevzdáním věci žadateli, popřípadě shodnou-li se na tom, že věc bude vydána jednomu ze žadatelů, soud o odevzdání věci žadateli (jednomu ze žadatelů) rozhodne usnesením a po právní moci usnesení přijme opatření, aby mu uložená věc byla (tím, kdo má věc u sebe) skutečně odevzdána.

33. V souladu s těmito závěry vyplývajícími ze stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. Cpjn 203/2005 je také odborná komentářová literatura, dle které úschova, o níž rozhodl orgán činný v trestním řízení podle § 80 odst. 1 trestního řádu, je úschovou u soudu podle § 185f o. s. ř. O přijetí věci do úschovy soud v občanském soudním řízení nerozhoduje, postavení příjemce má ten, kdo věc orgánům činným v trestním řízení vydal nebo komu byla odňata, postavení přihlašovatele má ten, kdo na věc uplatňoval právo v trestním řízení, popř. ten, kdo na ni uplatnil právo po jejím složení do úschovy, přičemž složitel v řízení nevystupuje (Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1380).

34. Na rozhodování o vydání předmětu úschovy se použije ustanovení § 185d o. s. ř., v souladu s nímž se předmět úschovy vydá tomu z účastníků řízení, který o to požádal, a jen v tom případě, že s vydáním věci tomuto žadateli ostatní účastníci řízení souhlasili. Obdrží-li tedy soud žádost některého z účastníků řízení na vydání věci, vždy o jejím podání vyzoomí ostatní účastníky a vyzve je k tomu, aby sdělili, zda s navrhaným vydáním souhlasí, či nikoliv. Pokud některý z účastníků odepře svůj souhlas udělit, je proto i zde nutné přesunout řešení vzniklé sporné situace do klasického řízení sporného, a to tak, že žadatel se obrátí na soud se svou žalobou, aby nesouhlas některého z účastníků řízení byl nahrazen pravomocným rozsudkem předpokládaným v ustanovení § 185e o. s. ř. (Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Praha : Havlíček Brain Team, 2013).

VI.

35. Ústavní soud opakovaně judikuje, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti není další instancí v systému všeobecného soudnictví, a proto ani soudem nadřízeným civilním, trestním a správním soudům. Do rozhodovací pravomoci těchto soudů je oprávněn zasahovat pouze za předpokladu, že soudy na úkor stěžovatele vybočily z mezí daných rámcem ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. K tomu však v projednávaném případě podle názoru Ústavního soudu došlo.

VII.

36. Vzhledem k okolnostem případu je předně třeba poznamenat, že právní zástupkyně stěžovatele jako osoba právně vzdělaná by měla

pečlivěji zvažovat, jakým způsobem soudům adresuje svá podání. Jistě by bylo vhodnější, pokud by původní žádost o vydání věci (stejně jako následná urgence) nebyla adresována pouze obecně Krajskému soudu v Brně, ale přímo příslušnému civilnímu oddělení daného soudu. Dá se předpokládat, že pokud by tomu tak bylo, k problému, který je základem ústavní stížnosti, by s velkou pravděpodobností vůbec nemuselo dojít.

37. Souhlasit lze s argumentací předsedy trestního senátu 52 T Krajského soudu v Brně spočívající v tom, že trestní senát již ve věci úschovy nebyl dále příslušný, a proto o žádostech stěžovatele nijak rozhodnout nemohl, neboť účelem trestního řízení není, aby v něm soud nebo jiný orgán činný v trestním řízení řešil skutkové nebo hmotněprávní pochybnosti o tvrzeném vlastnickém nebo jiném právu, přičemž k rozhodování o takových otázkách jsou zásadně povolány soudy v občanském soudním řízení.

38. Částečně je přitom možné pochopit, že rejstříkové oddělení příslušného soudu žádost stěžovatele omylem přiřadilo ke spisu sp. zn. 52 T 13/2001, když tato spisová značka se jako jediná vyskytovala v žádosti stěžovatele o vydání věci z úschovy vzhledem k tomu, že byla potřebná pro vylíčení okolností případu.

39. Nicméně z obsahu předmětné žádosti je zřejmé, že se jedná o žádost o vydání věci z úschovy v souladu s ustanovením § 185d o. s. ř., když stěžovatel v žádosti dokonce cituje příslušné stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006 sp. zn. Cpjn 203/2005. Tato skutečnost je zcela jednoznačně patrná i z urgence stěžovatele (resp. z opakované žádosti) ze dne 22. 8. 2013, ve které se uvádí, že stěžovatel splnil všechny podmínky pro vydání úschovy podle § 185d o. s. ř., žádost byla podána a řádně odůvodněna, a proto je krajský soud žádán, aby o této žádosti rozhodl v souladu se zákonem, konkrétně v souladu s § 185d o. s. ř.

40. Za dané situace se pak postup předsedy senátu 52 T, který, byť si byl vědom nepřislušnosti svého senátu, žádost stěžovatele nepostoupil příslušnému civilnímu oddělení, případně nevrátil zpět soudnímu rejstříku k přiřazení nové spisové značky, jeví jako nesprávný.

41. V důsledku toho, že takto nepostupoval, zůstala žádost stěžovatele z roku 2012 založena ve spise nepřislušného trestního oddělení a nemohlo o ní být rozhodnuto ani soudcem příslušného civilního oddělení, což tvoří skutečnou podstatu problému. Výsledkem je nepřipustný stav, kdy se stěžovatel více než dva roky domáhá vydání věci, ale o jeho žádosti doposud nebylo nijak rozhodnuto, a to navzdory tomu, že mezi stěžovatelem coby příjemcem a jeho matkou coby přihlašovatelkou dle tvrzení stěžovatele panuje v otázce vydání zajištěné částky stěžovatelí shoda.

VIII.

42. Stěžovatel v ústavní stížnosti brojí proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2014 č. j. 3 UL 12/2014 a domáhá se jeho zrušení. Tímto usnesením vrchní soud zamítl jeho návrh, aby soud určil lhůtu pro provedení procesního úkonu – vydání rozhodnutí o žádosti o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř. ze dne 1. 6. 2012.

43. Ústavní soud shledal, že stěžovatelem napadené rozhodnutí je nedostatečně, nesrozumitelně a nelogicky odůvodněno, což vede ve svém důsledku k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

44. Z usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2014 č. j. 3 UL 12/2014 vyplývá, že soud rozhodoval o návrhu stěžovatele na určení lhůty k provedení procesního úkonu ve vztahu k věci vedené pod sp. zn. 71 Co 222/2013 u Krajského soudu v Ostravě. O tom svědčí následující dvě formulace na straně 1 usnesení: „Vrchní soud v Olomouci rozhodl ... o návrhu ... podaném proti Krajskému soudu v Ostravě na určení lhůty k provedení procesního úkonu ve věci vedené pod sp. zn. 71 Co 222/2013“ a „Návrhem ze dne ... se domáhal, aby Krajskému soudu v Ostravě ve věci vedené pod sp. zn. 71 Co 222/2013 byla určena lhůta k vydání rozhodnutí o žádosti navrhovatele o vydání věci z úschovy dle ustanovení § 185d o. s. ř.“.

45. Z návrhu stěžovatele je však patrné, že ten se v návrhu domáhá určení lhůty pro provedení procesního úkonu – vydání rozhodnutí o žádosti stěžovatele o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř. ze dne 1. 6. 2012, o které nebylo Krajským soudem v Brně, ke kterému byla podána, v dané době téměř dva roky od jejího podání rozhodnuto, tedy nebylo vydáno žádné rozhodnutí o vydání věci z úschovy či o jejím nevydání.

46. Stěžovatel se tedy v návrhu na určení lhůty u Vrchního soudu v Olomouci domáhal, aby lhůta k rozhodnutí byla určena Krajskému soudu v Brně, který ani po dvou letech od podání žádosti nezahájil řízení, když žádost stěžovatele zařadil do ukončeného trestněprávního spisu, místo aby jí přiřadil novou spisovou značku a o této žádosti bylo soudcem příslušného civilního oddělení rozhodnuto.

47. Z obsahu návrhu na určení lhůty však nijak nevyplývá, že by stěžovatel navrhoval, aby lhůta byla určena Krajskému soudu v Ostravě ve věci vedené pod sp. zn. 71 Co 222/2013. To by ostatně ani nebylo logické, neboť rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 6. 2013 sp. zn. 71 Co 222/2013 bylo pravomocně skončeno původní řízení, ve kterém se stěžovatel domáhal vydání věci z úschovy procesně nesprávným způsobem – žalobou proti Krajskému soudu v Brně, který však ve věci postrádal pasivní legitimaci a žaloba byla proto zamítnuta rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 4. 4. 2012 č. j. 19 C 48/2010-48, což bylo následně potvrzeno

právě rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 6. 2013 sp. zn. 71 Co 222/2013.

48. Tomu, že se stěžovatel domáhal určení lhůty vůči Krajskému soudu v Brně, pak odpovídají i tyto formulace obsažené v usnesení vrchního soudu: „Krajský soud v Brně, vůči němuž jsou průtahy v řízení namítány, ve vyjádření k návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu uvedl ...“ (viz s. 2 usnesení vrchního soudu) a formulace „V posuzované věci návrh na určení lhůty směřuje proti Krajskému soudu v Brně, a proto o něm rozhoduje Vrchní soud v Olomouci“ obsažená na s. 3 usnesení vrchního soudu.

49. V usnesení vrchního soudu je pak také stručně rekapitulován obsah spisu Městského soudu v Brně sp. zn. 19 C 48/2010. Vrchní soud v Olomouci v usnesení konstatuje, že žádost stěžovatele ze dne 1. 6. 2012 o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř. není v tomto spise založena.

50. V této souvislosti je třeba dát za pravdu námitkám stěžovatele, když není zřejmé, proč by právě v tomto spise žádost stěžovatele založena být měla. Jedná se o spis Městského soudu v Brně, který vznikl z toho důvodu, že stěžovatel se nejprve domáhal vydání finanční hotovosti z úschovy žalobou proti žalovanému, kterým byl Krajský soud v Brně. Tímto postupem však vydání věci z úschovy dosáhnout nemohl a žaloba byla odmítnuta pro nedostatek pasivní legitimace žalovaného s odkazem na výkladové stanovisko Nejvyššího soudu k dané otázce rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 4. 4. 2012 č. j. 19 C 48/2010-48, který byl následně potvrzen rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 6. 2013 sp. zn. 71 Co 222/2013.

51. Stěžovatel tedy nejprve zvolil nesprávný procesní postup (žalobu proti Krajskému soudu v Brně, o které rozhodoval Městský soud v Brně, a o odvolání poté rozhodoval Krajský soud v Ostravě). Následně (resp. v mezidobí) však již zvolil postup správný, když se dne 1. 6. 2012 domáhal vydání věci z úschovy u Krajského soudu v Brně žádostí dle § 185d o. s. ř., a právě absence rozhodnutí o této žádosti byla předmětem návrhu na určení lhůty, o kterém rozhodoval Vrchní soud v Olomouci.

52. Pro úplnost lze poznamenat, že Ústavní soud se neztotožňuje ani s názorem uvedeným na s. 2 usnesení vrchního soudu, že z obsahu žádosti stěžovatele ze dne 1. 6. 2012 lze dovodit, že byla adresována Krajskému soudu v Brně ve věci vedené pod sp. zn. 52 T 13/2001. Jak již bylo vysloveno výše, jako určité pochybení právní zástupkyně stěžovatele lze vnímat to, že žádost směřovala pouze obecně na Krajský soud v Brně, a nikoliv přímo na jeho civilní oddělení. Je pravda, že v žádosti se odkaz na spisovou značku 52 T 13/2001 objevuje, nicméně smyslem tohoto odkazu je přiblížení okolností případu. Z obsahu žádosti je naopak zřejmé, že se jedná o žádost

o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř. a jako taková měla být postoupena na příslušné civilní oddělení.

53. Následně Vrchní soud v Olomouci dospěl k závěru, že návrhu stěžovatele na určení lhůty nelze vyhovět, neboť „návrhem je požadováno určení lhůty k úkonu, k jehož provedení není Krajský soud v Brně ve věci sp. zn. 71 Co 22/2013 příslušný, a proto k žádným průtahům v tomto řízení, které je navíc pravomocně skončeno, nedochází“.

54. I pokud Ústavní soud pomine zjevnou chybu ve spisové značce (správně mělo být sp. zn. 71 Co 222/2013), nejeví se ani tento závěr vrchního soudu jako srozumitelný. A to vzhledem k tomu, že stěžovatel se návrhem na určení lhůty nedomáhal určení lhůty k provedení procesního úkonu v řízení, které bylo již pravomocně skončeno rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 6. 2013 sp. zn. 71 Co 222/2013, což by ani nebylo logické, ale domáhal se určení lhůty k rozhodnutí o žádosti o vydání věci z úschovy dle § 185d o. s. ř. ze dne 1. 6. 2012, která byla adresována Krajskému soudu v Brně.

IX.

55. Usnesení vrchního soudu tedy nedostojí požadavkům na řádné odůvodnění, neboť výše naznačené nesrovnalosti svědčí o tom, že bylo patrně vypracováno s nižší pečlivostí, než která by odpovídala standardům řádného odůvodnění.

56. Za dané situace má Ústavní soud za to, že důvody k určení lhůty k provedení procesního úkonu v daném případě dány byly, resp. je především toho názoru, že vrchní soud adekvátně a srozumitelně nevyvětlil a nezdůvodnil svůj závěr, že tomu tak nebylo.

57. Ústavní soud uzavírá, že v záhlaví citovaným rozhodnutím obecného soudu bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto Ústavní soud toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil.

Č. 147

K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit rozhodnutí ve věci zajištění peněžních prostředků

Nároky na odůvodnění rozhodnutí o použití majetkového zajišťovacího institutu v trestním řízení narůstají s prodlužující se dobou od vydání takového rozhodnutí; tato potřeba nabývá na intenzitě v případě, domáhá-li se navrácení zajištěných finančních prostředků ten, kdo v rámci daného trestního řízení nevystupuje jako osoba obviněná.

Jestliže orgány činné v trestním řízení přesvědčivou a zevrubnou argumentací nezdůvodnily, proč považují dlouhotrvající zajištění majetku za legitimní, a nedoloží, z jakých konkrétních skutečností své závěry vyvozují, porušují právo osoby, jíž byl majetek zajištěn, na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kůrky – ze dne 13. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 3647/14 ve věci ústavní stížnosti Oanh Bui Thi Kim, zastoupené Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem v Praze, Opatovická 1659/4, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. listopadu 2014 sp. zn. 3 To 52/2014 o zamítnutí stěžovatelčiny stížnosti ve věci její žádosti o navrácení finančních prostředků, které byly zajištěny Policií České republiky při domovní prohlídce v roce 2005, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

1. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 6. listopadu 2014 sp. zn. 3 To 52/2014 byl porušen čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

2. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. listopadu 2014 sp. zn. 3 To 52/2014 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. října 2014 č. j. 43 T 2/2010-19762 se ruší.

Odůvodnění**I. Namítané zásahy do základních práv**

1. Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného

soudního rozhodnutí, kterým došlo k zamítnutí její stížnosti proti usnesení Městského soudu v Praze (dále také „městský soud“) ze dne 1. října 2014 č. j. 43 T 2/2010-19762, jímž městský soud zamítl její žádost o navrácení finančních prostředků zajištěných policejním orgánem při domovní prohlídce ze dne 18. ledna 2005 v jejím bydlišti na adrese P.

2. Napadeným rozhodnutím mělo podle stěžovatelky dojít k zásahu do jejího práva na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Řízení předcházející podání ústavní stížnosti

3. Z obsahu ústavní stížnosti a jejich příloh Ústavní soud zjistil, že dne 18. ledna 2005 byla Policíí České republiky (dále jen „policejní orgán“) ve věci obviněného Kien Pham Trunga a dalších 14 spoluobviněných, stíhaných pro trestný čin neoprávněného podnikání podle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b) trestního zákona, jakož i pro další trestné činy, v bydlišti stěžovatelky na adrese P. provedena domovní prohlídka, při níž došlo k zajištění finančních prostředků ve výši 295 500 Kč, 24 610 EUR a 400 USD, jako předpokládaného výnosu z trestné činnosti obviněných.

4. Dne 8. února 2010 byla na obviněného Kien Pham Trunga a spoluobviněné podána obžaloba, ve které státní zástupce mimo jiné navrhl, aby soud podle § 178 odst. 1 trestního řádu, za použití § 101 odst. 1 písm. c), resp. podle § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, vyslovil zabránění výše uvedených finančních prostředků.

5. Při hlavním líčení před Městským soudem v Praze v předmětné trestní věci podala stěžovatelka skrze svého právního zástupce žádost o vrácení zajištěných finančních prostředků. Svoji žádost odůvodnila tím, že tyto finanční prostředky nepocházejí z trestné činnosti, nýbrž jsou jejím majetkem a byly zajištěny na místech používaných jen její rodinou.

6. Žádosti stěžovatelky Městský soud v Praze vyhověl podle § 80 odst. 1 trestního řádu usnesením ze dne 23. března 2011 sp. zn. 43 T 2/2010, v němž konstatoval, že nebylo prokázáno, že zmíněné peněžní částky jsou výnosem z trestné činnosti, a nebyl tedy dán důvod k jejich dalšímu zadržování.

7. Proti usnesení městského soudu podal stížnost státní zástupce Městského státního zastupitelství v Praze, o níž rozhodl Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 3. května 2011 sp. zn. 1 To 48/2011 tak, že napadené usnesení zrušil a Městskému soudu v Praze uložil, aby ve věci znovu rozhodl.

8. K novému projednání uvedené záležitosti městský soud však již z vlastní iniciativy nepřistoupil. Stěžovatelka proto opakovaně žádala o vydání zajištěných prostředků, a to minimálně žádostmi podanými ve dnech 6. září 2013, 6. listopadu 2013 a 5. června 2014. Jelikož Městský soud

v Praze na uvedené žádosti nereagoval, podala stěžovatelka prostřednictvím svého právního zástupce návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu ve smyslu § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. Ani touto formou se jí nedostalo ze strany soudu žádné odpovědi. Podala proto stížnost ve smyslu § 164 zákona o soudech a soudcích, která byla Městskému soudu v Praze doručena dne 24. září 2014. V reakci na uvedenou stížnost předseda jmenovaného soudu dle svého přípisu adresovaného stěžovatelce dne 30. září 2014 provedl podrobné šetření a zjistil, že její stížnost je důvodná. Konstatoval průtahy řízení v její věci, jakož i další pochybení předsedy senátu, který měl věc vyřizovat, a přislíbil okamžité odstranění průtahů.

9. K vydání rozhodnutí o žádosti stěžovatelky poté skutečně došlo, a to usnesením Městského soudu v Praze ze dne 1. října 2014 sp. zn. č. j. 43 T 2/2010-19762, jímž byla její žádost zamítnuta. Své rozhodnutí městský soud odůvodnil poukazem na předešlé závěry Vrchního soudu v Praze uvedené v usnesení ze dne 3. května 2011 sp. zn. 1 To 48/2011 a též poukazem na rozhodnutí téhož soudu ze dne 21. srpna 2013 sp. zn. 3 To 32/2013. Městský soud konstatoval, že před soudem prvního stupně jsou nařízena hlavní líčení, v nichž si soudy vytvoří předpoklady pro spolehlivé rozhodnutí o všech bodech obžaloby, včetně rozhodnutí o zabrání předmětných finančních prostředků.

10. Proti usnesení městského soudu podala stěžovatelka stížnost, v níž namítala, že řízení je stíženo zásadními průtahy, neboť trvá již více než devět let a bude se nadále prodlužovat. Soud podle ní nevzal vůbec v potaz vliv plynutí času ve vztahu k zásahu do základního práva na pokojné užívání majetku. Stěžovatelka poukázala na to, že o podané žádosti o navrácení zajištěných prostředků měl soud rozhodnout již před třemi lety, což neučinil a zcela tuto otázku pominul. Nereagoval přitom na její výzvy ani na návrh na určení lhůty ve smyslu § 174a zákona o soudech a soudcích. Stěžovatelka dále upozornila na to, že ani projednání trestní věci samotné neprobíhá plynule.

11. Vrchní soud v Praze se neztotožnil s námitkami stěžovatelky a usnesením ze dne 6. listopadu 2014 sp. zn. 3 To 52/2014 její stížnost zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu. K námitce stran délky zajištění finančních prostředků stížnostní soud uvedl, že jde o obsáhlou trestní věc, ve které je stíháno celkem patnáct osob a kdy spisový materiál obsahuje téměř dvacet tisíc stran. Celková doba řízení před soudem se pak odvíjí zejména od toho, že věc byla odvolacím soudem vrácena soudu prvního stupně k novému projednání, přičemž projednání věci soudem prvního stupně vyžaduje provedení celé řady hlavních líčení. Stížnostní soud dodal, že stěžovatelka se do současné doby nevyjádřila k původu zajištěných

finančních prostředků a ke způsobu jejich zdanění, a to ani ve vztahu k peněžním prostředkům ukrytým v nádržce od WC. Podle soudu nelze dosud jednoznačně dovodit, že zajištěná část finančních prostředků patří do majetku stěžovatelky nabytého legálním způsobem.

12. V mezidobí došlo k meritornímu projednání předmětné trestní věci. Rozsudkem ze dne 7. června 2012 sp. zn. 43 T 2/2010 rozhodl Městský soud v Praze o vině a trestu obžalovaných, avšak k návrhu na zabránění v obžalobě uvedených věcí se nikterak nevyjádřil. Vrchní soud v Praze, jako soud odvolací, usnesením ze dne 21. srpna 2013 sp. zn. 3 To 32/2013 rozsudek nalézacího soudu zrušil a věc mu vrátil k novému projednání z důvodů procesních vad a neúplného hodnocení provedených důkazů. Soudu prvního stupně rovněž uložil, aby se zaměřil na rozhodnutí o zabránění věci, které bylo státním zástupcem navrhováno. Ten do doby podání ústavní stížnosti meritorně nerozhodl. Další termíny hlavního líčení byly podle jeho vyjádření k ústavní stížnosti nařizeny na září a říjen roku 2015.

III. Argumentace stěžovatelky

13. Proti usnesení Vrchního soudu v Praze stěžovatelka brojí ústavní stížností, v níž namítá, že rozhodnutí obecných soudů je v extrémním rozporu se zásadami spravedlnosti, přičemž zajištění předmětných finančních prostředků trvá již devět a tři čtvrtě roku, aniž by bylo jakkoliv prokázáno, že zajištěná hotovost má souvislost s předmětnou trestní věcí, a aniž by byla jakýmkoliv důkazem vyvrácena její tvrzení stran zajištěné hotovosti.

14. Stěžovatelka tvrdí, že se soud při svém rozhodování vůbec nezabýval otázkou vlivu plynutí času na přiměřenost zásahu do jejího vlastnického práva; řízení v předmětné trestní věci je přitom podle ní stíženo zásadními průtahy a rozhodně je nelze označit za plynulé. V této souvislosti poukazuje na to, že mezi nápadem obžaloby dne 8. února 2010 a prvním jednáním ve věci dne 8. listopadu 2010 uplynulo celých devět měsíců; stejná doba pak uplynula mezi vydáním prvostupňového rozsudku dne 7. června 2012 a odesláním spisu na odvolací soud dne 18. března 2013. Jedenáct měsíců navíc podle vyjádření stěžovatelky uplynulo mezi okamžikem, kdy se spis dne 1. října 2013 soudu prvního stupně vrátil k novému projednání mezi faktickým zahájením hlavního líčení v září 2014.

15. Jde-li o projednání její žádosti o navrácení zajištěných finančních prostředků, stěžovatelka uvádí, že soudce soudu prvního stupně měl o její žádosti o navrácení zajištěných finančních prostředků rozhodnout již v roce 2011, což nečinil a zcela tuto otázku trestního řízení, navzdory opakovaným výzvám stěžovatelky, pominul. Stěžovatelka zdůrazňuje, že dne 15. května 2014 podala v této věci návrh na určení lhůty dle § 174a zákona o soudech a soudcích, avšak městský soud přes svou zákonnou povinnost

nepostoupil spis příslušnému soudu. O žádosti stěžovatelky tak městský soud rozhodl až poté, co podala stížnost na průtahy v řízení, na niž reagovalo vedení soudu přípisem ze dne 30. 9. 2014 pod sp. zn. St 172/2014.

16. V kontextu výše uvedeného se stěžovatelka domnívá, že se soud řádně nevypořádal s otázkou legitimacy a přiměřenosti zajištění finančních prostředků s ohledem na plynutí času a vývoj celého trestního řízení. Poukazuje přitom na nálezy Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 3502/13 (N 63/73 SbNU 209), podle nějž musí rozhodující orgán v případě děletrvajících zajištění peněžních prostředků s plynutím času stále více dbát na ochranu ústavně chráněných a oprávněných zájmů soukromé osoby zasažené zajištěním majetku na nerušeném užívání vlastnictví.

17. Stěžovatelka zdůrazňuje, že není obviněna z žádné trestné činnosti a v předmětné trestní věci vystupuje pouze jako zúčastněná osoba. Uvádí navíc, že vzhledem k jejím majetkovým poměrům jde o jediné větší finanční prostředky, kterými by mohla disponovat.

IV. Vyjádření obecných soudů

18. V souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení, jakož i zaslání relevantních částí spisu vedeného Městským soudem v Praze pod sp. zn. 43 T 2/2010.

19. K výzvě Ústavního soudu zaslal dne 11. května 2015 Vrchní soud v Praze své vyjádření k ústavní stížnosti, v němž navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Vyjádřil zde své přesvědčení, že se v napadeném usnesení dostatečně zabýval délkou trestního řízení a neopomněl přitom vzít v úvahu ani judikaturu Ústavního soudu, ani ústavní garance základních práv a svobod. Vrchní soud připustil, že zajištění předmětných peněžních prostředků trvá poměrně dlouhou dobu, ale zároveň připomněl, že existuje podezření, že jde o prostředky získané z trestné činnosti. Jak bylo akcentováno i v napadeném usnesení, stěžovatelka se podle něj nijak nevyjádřila k původu zajištěných finančních prostředků ani k jejich ukrytí v nádržce od WC. Závěrem vrchní soud poukázal na mezinárodní závazky státu zajišťovat a následně konfiskovat majetek, který je výnosem z trestné činnosti.

20. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 22. června 2015 v plném rozsahu odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 6. listopadu 2011 sp. zn. 3 To 52/2014, jakož i na napadené rozhodnutí soudu stížnostního. Uvedl, že v současné době je v uvedené trestní věci nařízeno několik termínů hlavního líčení, a to v průběhu září a října 2015.

21. Vyjádření obecných soudů neobsahovala nad rámec jejich rozhodnutí žádné nové skutečnosti, které by stěžovatelce nebyly známy

z dosavadního průběhu řízení a k nimž by Ústavní soud měl nově přihlížet. Proto tato vyjádření nebyla stěžovatelce zaslána k eventuální replice.

V. Posouzení formálních náležitostí ústavní stížnosti

22. Dříve, než Ústavní soud přikročí k projednání ústavní stížnosti ve věci samé, musí zjistit, zda je ústavní stížnost přípustná a zda splňuje všechny ostatní formální náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu.

23. Ústavní stížností stěžovatelka tvrdí, že pravomocným rozhodnutím soudu o zamítnutí její stížnosti, již brojila proti zamítnutí její žádosti o navrácení zajištěných finančních prostředků, bylo zasaženo do jejích základních práv. Stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejího práva v projednávané věci poskytoval, ústavní stížnost podala v zákonné lhůtě a splnila rovněž ostatní formální náležitosti ústavní stížnosti. Ústavní soud neposoudil návrh stěžovatelky jako zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, a mohl tedy přikročit k meritornímu projednání věci.

VI. Obecná východiska posouzení ústavní stížnosti

24. Po přezkoumání ústavní stížností napadených rozhodnutí a spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů, a není tedy zásadně oprávněn přehodnocovat jejich právní či skutkové závěry, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Do rozhodovací činnosti obecných soudů Ústavní soud zasahuje pouze v případě, kdy jejich postup překračuje meze ústavnosti. Jak bude vysvětleno níže, Ústavní soud shledal, že k takovému protiústavnímu zásahu v projednávaném případě došlo.

26. Jak vyplývá z četné judikatury Ústavního soudu, je především úkolem orgánů činných v trestním řízení, resp. obecných soudů, posuzovat oprávněnost uplatnění zajišťovacích prostředků v konkrétní věci. Ústavnímu soudu nepřísluší zasahovat do takto vymezené pravomoci orgánů činných v trestním řízení, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod. Ve věcech týkajících se použití zajišťovacích institutů v trestním řízení se proto kasační pravomoc Ústavního soudu může projevit teprve tehdy, byly-li v řízení před obecným soudem porušeny ústavní procesní principy či jsou-li závěry obecných soudů v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem [viz např. náleze ze dne 17. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 3502/13 (N 63/73 SbNU 209)]; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná v databázi NALUS na <http://nalus.usoud.cz>].

27. Uplatnění některého z majetkových zajišťovacích institutů ve smyslu § 79 a násl. trestního řádu představuje opatření zasahující do základního práva na pokojné užívání majetku, na něž se vztahuje ochrana čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Protokol“), jakož i čl. 11 Listiny. Jde ovšem o prostředek pouze dočasný, svou povahou zatímní a zajišťovací, nepředstavující konečné rozhodnutí ve věci. Nelze tudíž mluvit o „zbavení majetku“ ve smyslu čl. 1 odst. 1 věty druhé Protokolu, nýbrž pouze o opatření týkající se „užívání majetku“ ve smyslu odstavce 2 citovaného ustanovení (srovnej rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Handyside proti Spojenému království* ze 7. prosince 1976 č. 5493/72, Série A č. 24 – § 62). Při posouzení ústavnosti dočasných majetkových zajišťovacích institutů Ústavní soud vychází ze smyslu a účelu těchto opatření, jimiž jsou náležitě zjištěny trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů, jakož i snaha v co nejvyšší možné míře eliminovat škodu způsobenou případnou trestnou činností [srov. např. náleze ze dne 2. prosince 2013 sp. zn. I. ÚS 2485/13 (N 206/71 SbNU 429), usnesení ze dne 11. března 2004 sp. zn. II. ÚS 708/02, usnesení ze dne 1. července 2004 sp. zn. III. ÚS 125/04 (v SbNU nepublikována)].

28. Ačkoliv je institut zajištění majetku (resp. odnětí věci) ze své povahy prostředkem pouze dočasným, je přesto jeho uplatnění způsobilé zasáhnout do základních práv dotčené osoby. Jsou to přitom v prvé řadě orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je posoudit ústavnost (resp. zákonnost) použití zajišťovacích nástrojů v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení musí při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení posoudit, zda další trvání zajištění je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda např. tohoto účelu nelze dosáhnout jinak, a to ani při vynaložení veškerého úsilí a dostupných prostředků.

29. Je-li posuzována ústavní konformita zásahu do vlastnických práv jednotlivce použitím dočasných majetkových zajišťovacích institutů, musí být přihlédnuto k následujícím požadavkům formulovaným konstantní judikaturou Ústavního soudu: Rozhodnutí o zajištění musí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), musí být vydáno příslušným orgánem (čl. 2 odst. 2, čl. 38 odst. 1 Listiny) a nemůže být projevem svévole (čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny), což znamená, že vyvozené závěry o naplnění podmínek uvedených v příslušných ustanoveních trestního řádu nemohou být ve zcela zřejmém nesouladu se zjištěnými skutkovými okolnostmi, jež jsou orgánům činným v trestním řízení k dispozici (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 379/03 ze dne 23. 10. 2003). Jsou-li tyto požadavky dodrženy a zásah státu respektuje přiměřenou (spravedlivou) rovnováhu mezi požadavkem obecného zájmu společnosti, který je zásahem sledován, a požadavkem ochrany základních práv jednotlivce, Ústavní soud nepovažuje zajištění majetku dotčené osoby za protiústavní zásah do jejich vlastnických práv (srov. výše citovaný náleze ze

dne 2. prosince 2013 sp. zn. I. ÚS 2485/13, usnesení ze dne 28. července 2004 sp. zn. I. ÚS 554/03 a další).

30. Kritérium přiměřenosti zásahu do práva na pokojné užívání majetku má přitom nepochybně i svou časovou dimenzi – zajištění majetku tedy nemůže trvat libovolně dlouho (srov. usnesení ze dne 24. srpna 2004 sp. zn. I. ÚS 723/02). K tíži obviněných, a tím spíše k tíži jiných subjektů dotčených trestním řízením, nemohou jít neodůvodněné průtahy při prokazování trestné činnosti. Neúměrné prodlužování vyšetřování by takto dotčenou osobu postihovalo nad rámec oprávnění daných ústavním pořádkem a mohlo by založit neproporcionální předmětného zásahu [srov. náleze ze dne 30. ledna 2008 sp. zn. II. ÚS 642/07 (N 25/48 SbNU 291)].

31. Jak již bylo výše uvedeno, k posouzení, zda jsou naplněna shora naznačená kritéria, jsou v první řadě povolány orgány činné v trestním řízení, zejména obecné soudy. Mají-li obecné soudy dostát požadavkům klade-ným na ně ústavními předpisy, musí při svém rozhodování o otázkách týka-jících se zajištění majetku respektovat garance čl. 36 a násl. Listiny, které dotčenému subjektu zaručují právo na soudní ochranu. Tomuto ústavně zaručenému právu odpovídá mimo jiné povinnost obecných soudů svá roz-hodnutí řádně odůvodnit a racionálně logicky se vypořádat s argumentač-ními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení. Právě řádné odůvodnění soudního rozhodnutí představuje jednu z nejdůležitějších záruk proti své-volnému zásahu orgánů veřejné moci do vlastnického práva dotčené oso-by. V odůvodnění svého rozhodnutí se proto obecný soud musí přesvědčivě vyrovnat s tím, zda byly naplněny všechny zákonem stanovené předpokla-dy zajištění majetku, zda toto opatření sleduje legitimní cíl a zda je zásah do práv dotčené osoby přiměřený sledovanému zájmu.

32. Při posuzování přiměřenosti zásahu jsou soudy povinny zohlednit rovněž jeho časový aspekt, tedy délku trvání zajištění majetku. Jak Ústavní soud zdůraznil ve svém nálezu ze dne 17. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 3502/13, ze subsidiární a fakultativní povahy zajišťovacího institutu vyplývá, že v pří-padě déletrvajícího zajištění peněžních prostředků, u kterých existuje dů-vodné podezření, že byly určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly užity nebo jsou výnosem z trestné činnosti, orgán rozhodují-cí o zajištění musí vedle sledování veřejného zájmu na odhalení trestné činnosti a potrestání jejího pachatele, jakož i na minimalizaci jejích nega-tivních dopadů v majetkové sféře třetích osob (s čím souvisí též zájem na případné reparaci pro osoby poškozené trestnou činností), s plynutím času stále více dbát na ochranu ústavně chráněných a oprávněných zájmů soukromé osoby zasažené zajištěním majetku na nerušeném užívání vlast-nictví a na podnikání.

33. Trvá-li použití majetkového zajišťovacího institutu delší než ob-vyklou dobu, musí se s touto skutečností obecné soudy náležitě vypořádat

v odůvodnění svého rozhodnutí. Tato potřeba se stává o to intenzivnější v případech, kdy se navrácení zajištěných finančních prostředků domáhá osoba, která v rámci daného trestního řízení nefiguruje jako osoba obviněná.

34. S prodlužující se dobou zajištění finančních prostředků narůstají nároky na přesvědčivost a podrobnost odůvodnění rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení o jeho trvání. Ačkoliv tedy v počátcích trestního řízení, kdy k zajištění majetku zpravidla dochází, může k odůvodnění použití tohoto institutu postačovat pouhý nižší stupeň pravděpodobnosti, že jde o majetek získaný jako výnos z trestné činnosti nebo o majetek použitý či určený ke spáchání trestného činu, dostatečně odůvodněný konkrétními zjištěnými skutečnostmi (viz náleze ze dne 2. prosince 2013 sp. zn. I. ÚS 2485/13), postupem času se požadavky na zdroje rozhodnutí a jejich průkaznost zvyšují.

VII. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

35. Stěžovatelka v ústavní stížnosti označuje za protiústavní jednak samotné zamítnutí své žádosti o navrácení finančních prostředků, které je podle jejího názoru v extrémním rozporu se zásadami spravedlnosti, a jednak nedostatečné odůvodnění tohoto rozhodnutí ze strany obecných soudů. Ústavní soud se bude dále věnovat toliko druhé z uvedených námitek, neboť bez přesvědčivého odůvodnění rozhodnutí obecných soudů Ústavnímu soudu zpravidla nenáleží posuzovat samotnou oprávněnost zajištění předmětných prostředků, a to v souladu se zásadou subsidiarity ústavního přezkumu [obdobně srov. náleze ze dne 17. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 3502/13 (viz výše)]. K přezkumu věcné správnosti zajišťovacího opatření by se Ústavní soud uchýlil toliko v případech excesivních pochybení orgánů činných v trestním řízení.

36. Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že k zajištění finančních prostředků došlo v souvislosti s domovní prohlídkou, která byla provedena policejním orgánem v bydlišti stěžovatelky v lednu 2005. K domovní prohlídce a k navazujícím zajišťovacím úkonům došlo v rámci trestního stíhání celkem 15 obviněných stíhaných pro trestný čin neoprávněného podnikání podle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b) trestního zákona, jakož i pro další trestné činy, přičemž stěžovatelka ani její manžel v trestním řízení jako obvinění nefigurovali.

37. Rozhodnutí, jímž Městský soud v Praze zamítl žádost stěžovatelky o navrácení zajištěných finančních prostředků, bylo vydáno v říjnu 2014, tedy v době, kdy toto zajištění trvalo již více než devět a půl roku. K rozhodnutí došlo po opakovaných urgencích stěžovatelky a průtazích v řízení o její žádosti, které vznikly na straně Městského soudu v Praze, což potvrdil jeho předseda svým přípisem ze dne 30. září 2014, adresovaným stěžovatelce.

38. Městský soud své rozhodnutí o zamítnutí žádosti zdůvodnil tím, že o osudu zajištěné peněžní částky bude rozhodováno v rámci nového řízení, které bude v návaznosti na zrušující rozsudek odvolacího soudu vedeno v trestní věci obviněných Kien Pham Trung a spol. před soudem prvního stupně a v němž budou provedeny další úkony a doplnění dokazování podle pokynu odvolacího soudu.

39. Vrchní soud v Praze jako soud stížnostní se s uvedenou argumentací městského soudu ztotožnil. Uznal sice na jedné straně, že celková délka trestního řízení, resp. samotného zajištění, je poměrně dlouhá, avšak zdůvodnil to obsáhlostí trestní věci, vysokým počtem stíhaných osob i množstvím hlavních líčení, která musela být v jejím rámci nařízena. Zdůraznil přitom, že za současné důkazní situace není vyvráceno důvodné podezření, že zajištěné finanční prostředky pocházejí z trestné činnosti.

40. Ústavní soud nepovažuje výše uvedené odůvodnění za dostatečné, neboť má za to, že se obecné soudy řádným způsobem nevypořádaly s otázkou legitimacy zajištění předmětných finančních prostředků, a to s ohledem na plynutí času a vývoj celého trestního řízení. Jak již Ústavní soud výše uvedl, v případě déletrvajících zajištění finančních prostředků se plynutím času zvyšují nároky kladené na zdroje rozhodnutí legitimizující trvání tohoto zásahu, jakož i na jejich průkaznost. Zatímco tedy v počátcích zajištění (zpravidla na počátku přípravného řízení) může k odůvodnění zásahu do základních práv dotčené osoby postačovat pouhý nižší stupeň pravděpodobnosti, že jde o majetek získaný jako výnos z trestné činnosti nebo o majetek použitý či určený ke spáchání trestného činu, budou požadavky na doložení důvodného podezření o nelegálním zdroji zajištěného majetku podstatným způsobem zvýšeny po několikaletém trvání tohoto zajištění. Téměř desetileté zajištění finančních prostředků proto musí být opřeno o konkrétní skutečnosti, které budou schopny přesvědčivě doložit existenci důvodného podezření o nelegálním původu těchto prostředků. Po pěti letech trvání přípravného řízení a dalších takřka pěti letech, kdy byla trestní věc projednávána před obecnými soudy, nelze podle názoru Ústavního soudu akceptovat, aby zdůvodnění použití zajišťovacího institutu setrvalo v rovině tvrzení proti tvrzení, jak je tomu v projednávaném případě.

41. Vrchní soud v Praze ve svém rozhodnutí sice objasnil důvod celkové délky trestního řízení, avšak s otázkou trvání samotného zajištění se přesvědčivě nevypořádal. Za situace, kdy zajištění finančních prostředků trvá již takřka deset let a není jasné, kdy dojde k vydání rozhodnutí v předmětné trestní věci (a tedy i rozhodnutí o návrhu státního zástupce na zadržení věci) před soudem prvního stupně, nelze považovat za ústavně konformní, pokud obecné soudy fakticky odkládají rozhodnutí o případném navrácení finančních prostředků až do doby vydání rozsudku ve věci samé.

Naopak lze od nich požadovat, že budou vyvíjet potřebnou aktivitu k tomu, aby přesvědčivou a zevrubnou argumentací zdůvodnily, proč považují dlouhotrvající zajištění majetku stěžovatelky za legitimní, a doložily, z jakých konkrétních skutečností své závěry vyvozují. Jak již bylo výše uvedeno, nároky na zdroje takového rozhodnutí budou oproti počátečním stadiím trestního řízení podstatně zvýšené.

42. Závěrem Ústavní soud dodává, že při posuzování ústavní stížnosti nemohl přehlédnout, že řízení o žádosti stěžovatelky trpělo značnými průtahy, které vznikly na straně Městského soudu v Praze. Na projednávané věci se rovněž negativně promítla ta skutečnost, že jmenovaný soud ve svém prvním rozhodnutí ve věci samé zcela opomněl řešit otázku dalšího osudu zajištěných prostředků, a to navzdory návrhu státního zástupce na zabránění předmětných věcí. Teprve zrušujícím rozsudkem odvolacího soudu byl městský soud vyzván k tomu, aby se ve svém dalším rozhodování touto otázkou zabýval. V době projednání ústavní stížnosti, tedy více než deset let od zajištění předmětných finančních prostředků, dosud Městský soud ve věci samé nerozhodl a není zřejmé, kdy k tomu dojde.

43. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením Vrchního soudu v Praze došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto návrhu stěžovatelky vyhověl a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

44. Jelikož ve světle přísně nastavených požadavků práva na spravedlivý proces neobstojí ani výše citované rozhodnutí Městského soudu v Praze, který se ve svých úvahách zcela opomněl zabývat otázkou legitimacy dlouhotrvajícího zajištění finančních prostředků stěžovatelky, rozhodl se Ústavní soud v zájmu hospodárnosti a efektivity daného řízení zrušit i toto rozhodnutí.

Č. 148

K rozhodování o náhradě odměny a náhradě hotových výdajů ustanoveného obhájce

Pokud obecné soudy uložily stěžovateli nahradit odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem bez ohledu na to, v jakém rozsahu byl uznán vinným a v jakém rozsahu byl obžaloby zproštěn, zasáhly tak do jeho vlastnického práva garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Pavla Rychetského a Vladimíra Sládečka – ze dne 18. srpna 2015 sp. zn. IV. ÚS 2215/14 ve věci ústavní stížnosti Jana D. (jedná se o pseudonym), právně zastoupeného advokátkou Mgr. Janou Matysovou, U Prašné brány 3, Praha 1, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 12. 2. 2014 sp. zn. 1 Tm 10/2013 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2014 sp. zn. 67 Tmo 11/2014, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti nahradit státu částku 78 129,70 Kč jakožto odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci zatupujícím stěžovatele v jeho trestní věci.

Výrok

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 12. 2. 2014 sp. zn. 1 Tm 10/2013 a usnesením Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2014 sp. zn. 67 Tmo 11/2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele vlastnit majetek, čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a právo na spravedlivý proces, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 12. 2. 2014 sp. zn. 1 Tm 10/2013 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2014 sp. zn. 67 Tmo 11/2014 se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavnímu soudu byl dne 30. 6. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“),

prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věci zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 31. 7. 2013 sp. zn. 1 Tm 10/2013 byl stěžovatel uznán vinným z provinění krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) a d) trestního zákoníku (dále jen „tr. z.“). Současně byl stěžovatel tímž rozsudkem zproštěn obžaloby z provinění loupeže podle § 173 odst. 1 tr. z., neboť nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal. K podanému odvolání došlo sice rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 6. 11. 2013 sp. zn. 67 Tmo 44/2013 k dílčí modifikaci výroku, nicméně ve věci zproštění obžaloby zůstalo napadené rozhodnutí beze změny.

4. Přesto, že byl stěžovatel obžaloby částečně zproštěn, rozhodl Obvodní soud pro Prahu 5 usnesením ze dne 12. 2. 2014 sp. zn. 1 Tm 10/2013 tak, že stěžovatel je povinen nahradit státu částku 78 129,70 Kč, uhrazenou jako odměna a hotové výdaje státem ustanovené obhájkyňi, která stěžovatele zastupovala. Příslušný obvodní soud odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2011 sp. zn. 11 Tz 17/2011, podle něhož uloží soud odsouzenému povinnost zaplatit státu stejnou částku, jakou soud předtím přiznal obhájci a posléze mu ji i vyplatil, tedy včetně DPH. Obvodní soud přitom neshledal důvody pro bezplatnou obhajobu.

5. Proti předmětnému usnesení obvodního soudu podal stěžovatel stížnost, v níž se výslovně domáhal zohlednění skutečnosti, že byl zproštěn obžaloby z provinění loupeže. Tato stížnost byla usnesením Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2014 sp. zn. 67 Tmo 11/2014 zamítnuta s tím, že proti usnesení o přiznání odměny obhájkyňi stěžovatel stížnost nepodal a ze spisu nevyplývalo, že by stěžovatel žádal o poskytnutí bezplatné obhajoby. Městský soud měl za to, že podmínky pro přiznání bezplatné obhajoby nejsou dány, neboť stěžovatel nijak nedoložil své výdělkové poměry ani potvrzení, že by nějaké peníze z brigádnické činnosti vydělal a kolik. Na zásadní námitku zohlednění částečného zproštění obžaloby Městský soud v Praze vůbec nereagoval. Odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tz 17/2011 byl zcela nepřipadný, protože tento rozsudek se zabýval otázkou placení daně z přidané hodnoty.

6. Stěžovatel je toho názoru, že příslušný obvodní soud nedostatečně zkoumal podmínky pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, ač tak má činit i bez návrhu. Strohý závěr soudu, že „neshledal důvody pro bezplatnou obhajobu“ považuje stěžovatel za nedostatečně odůvodněný, a tedy za nepřezkoumatelný. Stěžovatel jako student střední školy není

vlastníkem žádného majetku, nemá žádný, zejména pak stálý příjem, z něhož by byl schopen náklady obhajoby uhradit. Uvedené skutečnosti vyplývají ze souvisejícího trestního spisu.

7. V rámci odůvodnění své ústavní stížnosti stěžovatel odkázal na rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 1. 2003 sp. zn. 6 To 141/02, z něhož vyplývá, že je-li obžalovaný trestně stíhán pro více skutků (trestných činů, resp. provinění), lze mu podle § 152 odst. 1 písm. b) tr. ř. uložit povinnost nahradit státu odměnu a hotové výdaje uhrazené obhájci státem, pokud nemá nárok na obhajobu bezplatnou, jen tehdy, pokud se týkaly jeho obhajoby ohledně skutku, pro který byl pravomocně uznán vinným. Městský soud v Praze se k této právní argumentaci stěžovatele vůbec nevyjádřil.

8. Stěžovatel má za to, že podmínky pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu byly dány, a to už proto, že se v jeho případě jedná o mladistvého studujícího, který není vlastníkem žádného majetku. Obecné soudy měly při ukládání povinnosti nést náklady obhajoby vzít v potaz i tu skutečnost, že trestní stíhání bylo vedeno dlouhodobě, vyústilo ve zproštění obžaloby ze závažného provinění loupeže a že k odsouzení z provinění krádeže došlo mimo jiné i na základě doznání stěžovatele. Z uvedených důvodů mu neměly být dány náklady na právní zastoupení v plné výši.

9. Postup obecných soudů považuje stěžovatel za podstatný zásah do svých procesních práv v rámci trestního řízení dle čl. 40 odst. 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů jsou navíc zcela vágní, nepřezkoumatelná, a tedy protiústavní.

III.

10. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření jak Obvodnímu soudu pro Prahu 5, tak i Městskému soudu v Praze, které ve svých přípisech shodně uvedly, že odkazují na argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích.

11. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníků řízení neobsahovalo prakticky žádnou věcnou argumentaci, Ústavní soud tato nezasílal stěžovateli k replice.

IV.

12. Ústavní soud si vyžádal dotčený soudní spis Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 1 Tm 10/2013, po jehož seznámení dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů, jimž není ani instančně nadřazen. Úkolem Ústavního soudu je kontrola rozhodovací činnosti obecných soudů, leč pouze za situace, kdy svými rozhodnutími zasahují do ústavně

zaručených základních práv či svobod. Ústavní soud tedy není soudem, který by zevrubně přezkoumával rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení. Jak již Ústavní soud shrnul svou judikaturu týkající se otázky nákladů řízení, je zásadně doménou obecných soudů, aby rozhodovaly o náhradě nákladů řízení. Ústavní soud není oprávněn v tomto směru v detailech přezkoumávat každé jednotlivé rozhodnutí obecných soudů. To neplatí pouze tehdy, pokud by došlo v rozhodnutí obecného soudu k procesnímu excesu, který by neměl toliko povahu běžného porušení podústavního práva, jehož náprava není úkolem Ústavního soudu, nýbrž by naopak měl charakter extrémního rozporu s principy spravedlnosti [srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 607/04 ze dne 16. 2. 2006 (N 39/40 SbNU 325)].

14. Ústavní soud při svém rozhodování v občanskoprávních věcech již v minulosti konstatoval [např. nálezn sp. zn. IV. ÚS 323/05 ze dne 11. 7. 2006 (N 131/42 SbNU 45), sp. zn. I. ÚS 1126/07 ze dne 22. 11. 2007 (N 206/47 SbNU 647)], že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku, do něž mu zásadně nepřísluší zasahovat, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě, kdy by úvahy soudu vybočily z pravidel upravujících toto řízení v důsledku naprosté libovůle [srov. nálezn Ústavního soudu ze dne 8. července 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

15. Právní argumentace stěžovatele se v předmětném případě odvíje-la dvěma směry. V prvním stěžovatel poukazyval na skutečnost, že byl uznán vinným pouze v jednom ze dvou skutků, přičemž náklady nutné obhajoby musí nést, jako kdyby byl uznán vinným skutky oběma. Druhý směr právní argumentace pak poukazuje na skutečnost, že stěžovatel byl v době trestního stíhání nezletilým a obecné soudy se dostatečně nezabývaly jeho majetkovými poměry jakožto prakticky nevýdělečného studenta obchodní akademie.

16. Z ustanovení § 152 odst. 1 písm. b) tr. ř. vyplývá, že byl-li obžalovaný pravomocně uznán vinným, je povinen nahradit státu odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem, pokud nemá nárok na obhajobu bezplatnou. Zákon přitom nerozlišuje, ve kterých skutcích byl obviněný uznán vinným a ve kterých byl obžaloby zproštěn, případně ve kterých bylo trestní stíhání zastaveno. Z dostupné judikatury obecných soudů (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tz 65/99 nebo usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 157/2011) vyplývá, že pro stanovení nákladů trestního řízení je rozhodující vyslovení viny, a to bez bližšího rozlišování jednotlivých skutků. Uvedený postup však nepovažuje Ústavní soud za ústavně konformní, neboť zde dochází ze strany státu

k nedůvodnému přenášení nákladů trestního řízení na obviněného, jenž byl obžaloby zproštěn nebo jehož trestní stíhání bylo pro daný skutek zastaveno. Jinými slovy řečeno, obviněný se dostává z finančního hlediska do horšího postavení jenom proto, že současně se skutkem, pro který byl uznán vinným, byl projednán také skutek, pro který byl obžaloby zproštěn nebo v němž bylo trestní stíhání zastaveno. Pokud by tyto skutky byly projednány soudem samostatně, náklady trestního řízení, pro skutek, pro který byl obviněný zproštěn viny, nebo v němž bylo trestní stíhání zastaveno, by mu k tíži kladeny nebyly. Obviněný je tak fakticky sankcionován za to, že v rámci jednoho trestního řízení bylo projednáno více skutků. Z tohoto úhlu pohledu je pak pro obviněného výhodnější projednat každý skutek zvlášť, což je však v diametrálním rozporu nejen s principy trestního řízení, ale i s hospodárností soudního řízení jako takového.

17. Podle názoru Ústavního soudu nelze přehlížet ani to, že uvedeným postupem stát nedůvodně diferencuje mezi dvěma obviněnými, kteří svým jednáním naplnili tutéž skutkovou podstatu trestného činu. Z hlediska celkového dopadu trestního řízení na oba obviněné je na jednoho nahlíženo přísněji jenom proto, že současně s důvodným trestním stíháním bylo proti němu vedeno též trestní stíhání nedůvodné. V neposlední řadě lze poukázat na skutečnost, že nedůvodně hrazené náklady trestního řízení představují faktickou sankci nemající oporu v celkovém výsledku trestního řízení. Takový způsob ukládání sankcí považuje Ústavní soud za nepřipustný.

18. Trestní řád v souvislosti s posuzováním otázky nákladů řízení, na rozdíl od občanského soudního řádu, neposkytuje obecným soudům prakticky žádný prostor pro úvahu nad její výší. To však ještě neznamená, že by v odůvodněných případech nemohl obecný soud využít své diskrece a do nákladů trestního řízení zasáhnout. Nicméně uvedený postup je nutno i s ohledem na zákonnou úpravu obsaženou v trestním řádu považovat za výjimečný. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prokázal, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický postup, který používá sofistikované odůvodňování k prosazení zřejmě nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mimo jiné, že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku, a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, při jejichž splnění má nesprávná aplikace podústavního práva obecnými

soudy za následek porušení základních práv či svobod. Ústavní soud vymezil tyto podmínky zejména následujícím výčtem: základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, pročez na ně obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73), sp. zn. II. ÚS 476/09 ze dne 2. 4. 2009 (N 81/53 SbNU 23)]. Přílišný formalismus při výkladu právních norem vedoucí k extrémně nespravedlivému závěru pak znamená porušení základních práv [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008 (N 177/51 SbNU 195) či nálezy sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345)].

19. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti poukázal na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, který se obdobnou problematikou již zabýval a který uzavřel, že v případech, kdy je obžalovaný trestně stíhaný pro více skutků, lze mu podle § 152 odst. 1 písm. b) tr. ř. uložit povinnost nahradit státu odměnu a hotové výdaje uhrazené obhájci státem, pokud nemá nárok na obhajobu bezplatnou, jen pokud se týkaly jeho obhajoby ohledně skutku, pro který byl pravomocně uznán vinným. Ústavnímu soudu je zřejmé, že v některých případech, jako je i ten právě projednávaný, může nastat situace, kdy nelze rozlišit, který úkon obhajoby je vázán ke kterému konkrétnímu skutku. Dokonce lze i tvrdit, že tyto případy budou při částečném zprošťování viny či částečném zastavování řízení převažovat. Pokud by se obecný soud chtěl v takových případech přidržet formálního rozlišování jednotlivých úkonů obhajoby a jejich přiřazování k jednotlivým skutkům, nebyl by zřejmě úspěšný, a to právě z důvodu jejich faktického překrývání.

20. Vodítko, podle něhož lze postupovat, nastínil v minulosti již Vrchní soud v Praze ve svém usnesení sp. zn. 7 To 150/2002, kde uvedl, že „byl-li by odsouzený ve společném řízení zčásti pravomocně uznán vinným trestným činem, který byl spojen s nutnou obhajobou, a bylo-li zčásti trestní stíhání pro skutek zakládající jiný trestný čin spáchaný ve vícečinném souběhu pravomocně zastaveno, nebo byl-li odsouzený pro skutek zakládající takový trestný čin obžaloby zproštěn, soud rozhodující o povinnosti k náhradě odměny a hotových výdajů uhrazených ustanovenému obhájci státem podle § 152 odst. 1 písm. b) tr. ř. sníží tuto povinnost zpravidla podle poměru sazeb mimosmluvní odměny stanovených pro jednotlivé trestné činy za jeden úkon právní služby ... Teprve v případě, že by tento postup byl pro odsouzeného zjevně nespravedlivý, lze při snížení náhradové povinnosti postupovat i podle jiných kritérií, kupř. podle zaměření jednotlivých úkonů poskytnuté právní služby“.

21. Pokud nebude v moci obecného soudu zjistit skutečné náklady trestního řízení s využitím výše zmíněných pomůcek, případně pokud by na tento postup bylo lze nahlížet z hlediska účelu trestního řízení jako na neefektivní či nespravedlivý, může podle názoru Ústavního soudu přistoupit soud obecný ke stanovení nákladů trestního řízení v proporcionální výši, vycházející přitom z vlastní volné úvahy. Při takovém rozhodování se však soudy musí vyvarovat libovůle; výrok se musí zakládat na racionální argumentaci a důkladném uvážení všech okolností případu, použití přirozených zásad a zvyklostí občanského života, závěrů právní nauky a ustálené ústavně konformní soudní praxe.

22. Ústavní soud je dalek toho, aby obecným soudům diktoval, jakým způsobem mají v obdobných případech postupovat. Podle jeho názoru je podstatným především cíl, jehož má být dosaženo, a to spravedlivé či alespoň spravedlivější rozvržení nákladů trestního řízení v případech tzv. nutné obhajoby. Je především na judikatuře obecných soudů, jakým způsobem se k této problematice postaví a jaký způsobem dosáhnou výše proklamovaného cíle.

23. Jak bylo již shora nastíněno, další část právní argumentace stěžovatele směřuje proti tomu, že obecný soud nepřihlédl při rozhodování o nákladech trestního řízení k postavení odsouzeného, který byl v době rozhodování nezletilým studentem střední školy, nedisponujícím stálými příjmy.

24. V ustanovení § 33 odst. 2 tr. ř. je mimo jiné uvedeno, že vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného.

25. K uvedené argumentaci je nutno uvést, že ač byl stěžovatel v řízení před obecnými soudy zastoupen advokátem, tj. právním profesionálem, návrh na přiznání bezplatné obhajoby nevznesl. V souvislosti s výše uvedeným není od věci odkázat též na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 4 To 77/02, podle něhož „není předseda senátu povinen zjišťovat, zda odsouzený má dostatečné prostředky k tomu, aby nahradil odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem. Je na odsouzeném, aby se sám svým podáním domáhal rozhodnutí, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu, a aby doložil tuto skutečnost“. Jestliže tedy stěžovatel sám aktivně v řízení před obecným soudem neprokázal splnění podmínek pro přiznání bezplatné obhajoby, nemůže se tohoto přiznání domáhat v ústavní stížnosti.

26. Pokud obecné soudy uložily stěžovateli nahradit náklady trestního řízení bez ohledu na to, v jakém rozsahu byl uznán vinným a v jakém rozsahu byl obžaloby zproštěn, zasáhly tak do jeho vlastnického práva

garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 12. 2. 2014 sp. zn. 1 Tm 10/2013 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2014 sp. zn. 67 Tmo 11/2014 zrušil.

Č. 149

K počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na povolení obnovy trestního řízení

Ve smyslu závěrů nálezů Ústavního soudu vyslovených ve věcech sp. zn. III. ÚS 303/04 [nález sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555)] a sp. zn. III. ÚS 457/05 [nález sp. zn. III. ÚS 457/05 ze dne 5. 1. 2006 (N 4/40 SbNU 39)] platí, že usnesení, jímž byl zamítnut návrh odsouzeného na povolení obnovy trestního řízení, je mu třeba oznámit nikoli jen vyhlášením, nýbrž též doručením opisu usnesení, a až od okamžiku tohoto doručení počíná odsouzenému lhůta k podání stížnosti.

Zamítnutím stížnosti v důsledku chybného posouzení počátku lhůty (v neprospěch procesně oprávněné strany) porušil stížnostní soud sice normy podústavního práva, avšak v důsledku toho byl stěžovatel zbaven opravné instance, resp. práva na věcné projednání svého opravného prostředku, a tím mu byla odňata možnost reálně a efektivně ve své věci jednat před soudem ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; ústavněprávní roviny bylo tak dosaženo a důvod ke kasačnímu zásahu Ústavního soudu je dán.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 20. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 2366/13 ve věci ústavní stížnosti J. O., zastoupeného JUDr. Josefem Tobiškou, advokátem, se sídlem v Brně, Jeřábkova 5, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. 8 To 220/2013, jímž byla pro opožděnost zamítnuta stěžovatelova stížnost proti rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na povolení obnovy trestního řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 16. 7. 2013 č. j. 8 To 220/2013-962 bylo porušeno stěžovatelovo právo garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 7. 2013 č. j. 8 To 220/2013-962 se zrušuje.

III. Krajskému soudu v Brně se ukládá zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení ve výši 8 228 Kč do tří dnů od doručení tohoto nálezu k rukám jeho právního zástupce.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud – pro porušení ustanovení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práva a svobod (dále jen „Listina“) – zrušil v záhlaví označené rozhodnutí vydané v jeho trestněprávní věci.

2. Tímto usnesením Krajský soud v Brně zamítl jako opožděnou stěžovatelovu stížnost proti usnesení ze dne 17. 4. 2013, kterým Okresní soud v Břeclavi zamítl návrh stěžovatele na povolení obnovy řízení vedeného před okresním soudem pod sp. zn. 3 T 403/99.

3. Krajský soud shledal stěžovatelovu stížnost opožděnou s odůvodněním, že nebyla podána v třídení lhůtě počínající běžet dne 17. 4. 2013, kdy bylo usnesení Okresního soudu v Břeclavi za přítomnosti stěžovatele (i jeho obhájkyň) nejen vyhlášeno, ale také odůvodněno, v důsledku čehož poslední den lhůty pro podání stížnosti připadl na 22. 4. 2013. Podal-li stěžovatel (odůvodněnou) stížnost (až) dne 20. 5. 2013, učinil tak dle stížnostního soudu opožděně.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že proti usnesení okresního soudu podal (již) dne 19. 4. 2013 blanketní stížnost, přičemž v odůvodněné stížnosti ze dne 20. 5. 2013 na ni výslovně odkázal, avšak s touto skutečností se stížnostní soud v odůvodnění napadeného usnesení nikterak nevypořádal. Nadto má stěžovatel s odkazem na řadu nálezů Ústavního soudu za to, že lhůta k podání stížnosti počíná běžet až doručením usnesení soudu, jímž je zamítnut návrh na povolení obnovy řízení; proto se domnívá, že jeho stížnost ze dne 20. 5. 2013 byla podána v zákonné lhůtě. Krajský soud tedy pochybil, a v důsledku toho porušil jeho výše označená základní práva, pakliže včasnou stížnost zamítl jako opožděnou.

II.

5. K žádosti o vyjádření k ústavní stížnosti Krajský soud v Brně toliko v celém rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

III.

6. Ústavní soud se musel nejprve zabývat otázkou přípustnosti projevované ústavní stížnosti prizmatem existence institutu navrácení lhůty

ve smyslu ustanovení § 61 odst. 3 trestního řádu, přičemž v návaznosti na závěry přijaté v bodu 6 odůvodnění nálezu ze dne 5. 12. 2013 sp. zn. III. ÚS 281/12 (N 210/71 SbNU 477) připomíná, že nepodání žádosti o navrácení lhůty ve smyslu ustanovení § 61 odst. 3 trestního řádu na překážku připustnosti posuzované ústavní stížnosti není.

IV.

7. Ústavní soud je podle ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu jejího čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí a samo o sobě není významné, je-li namítána věcná nesprávnost jimi vydaných rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení principů ústavněprávních, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněné práva nebo svobody jeho účastníka.

8. Může-li proto mít tvrzené pochybení obecného soudu důsledky pro výsledek řízení, nelze rezignovat na přezkum napadeného rozhodnutí z hlediska ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny a v této souvislosti musí být uvážěn i dosah ustanovení čl. 4 Ústavy, podle něhož jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 3170/09 ze dne 7. 10. 2010 (N 208/59 SbNU 57)]. Ústavní soud nemůže tolerovat odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), resp. zamezení přístupu k soudu jako důsledku věcného (či právního) omylu obecného soudu, včetně posouzení otázky, zda opravný prostředek byl podán včas, či nikoli [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 750/06 ze dne 6. 6. 2007 (N 93/45 SbNU 335), bod 14].

V.

9. Napadeným usnesením krajského soudu byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti rubrikovanému usnesení okresního soudu z důvodu opožděnosti jejího podání (v podrobnostech viz bod 3 výše).

10. Ústavní stížností otevřel stěžovatel právní otázku (určení počátku běhu lhůty stanovené v ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu), k níž se však Ústavní soud již opakovaně meritorně vyjádřil, jmenovitě v nálezech sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555), sp. zn. III. ÚS 457/05 ze dne 5. 1. 2006 (N 4/40 SbNU 39), sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 19/48 SbNU 205), sp. zn. I. ÚS 160/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 128/53 SbNU 615), sp. zn. III. ÚS 389/09 ze dne 4. 3. 2010 (N 40/56 SbNU 461) a sp. zn. III. ÚS 1231/11 ze dne 8. 12. 2011 (N 207/63 SbNU 413).

11. V nálezu sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555) Ústavní soud vložil, že ustanovení § 137 odst. 1 trestního řádu zakládá právní účinky oznámení usnesení buď vyhlášením, anebo doručením; není-li účelem a smyslem doručování toliko naplnění jeho informační funkce, povinnost doručovat dle ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu ve spojení s ustanoveními § 143 odst. 1 a § 140 odst. 1 písm. b), aa) trestního řádu vylučuje právní účinky oznámení usnesení vyhlášením (*argumentum reductionis ad absurdum*). Ve vztahu k teleologickému výkladu pak Ústavní soud připomněl, že jednotlivá ustanovení jednoduchého práva jsou orgány veřejné moci povinny interpretovat a aplikovat v první řadě vždy z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod, tj. v daném případě ve prospěch procesně oprávněného.

12. Na těchto závěrech setrval Ústavní soud i v nálezu sp. zn. III. ÚS 457/05 ze dne 5. 1. 2006 (N 4/40 SbNU 39), v němž zdůraznil, že pokud je stěžovateli nutno ve smyslu ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu doručit opis usnesení příslušného okresního soudu, pak jeho přítomnost při vyhlášení citovaného usnesení nezaložila účinky oznámení, neboť to nastalo až doručením opisu usnesení. Ústavní soud dodal, že opačný závěr by nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samotučelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění (ustanovení § 128 odst. 2 tr. řádu ve spojení s ustanovením § 138 tr. řádu), je obeznamenost s písemným odůvodněním usnesení pro kvalifikované podání stížnosti klíčová. Usnesení o oprávněném prostředku ve smyslu ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu se přitom svým významem blíží rozsudku, a právě proto byla stanovena povinnost jeho opis oprávněným osobám písemně doručit; pakliže by se lhůta k podání stížnosti neodvívjela od doručení opisu usnesení, ztratilo by toto ustanovení svůj racionální smysl.

13. Z uvedených premis vyšel Ústavní soud taktéž v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 19/48 SbNU 205), na nějž navázal nálezu sp. zn. III. ÚS 389/09 ze dne 4. 3. 2010 (N 40/56 SbNU 461) a dále i nálezy sp. zn. I. ÚS 160/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 128/53 SbNU 615) a sp. zn. III. ÚS 1231/11 ze dne 8. 12. 2011 (N 207/63 SbNU 413), ve kterých Ústavní soud odkázal rovněž na závěry odborné komentářové literatury (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 1736 a 1770).

VI.

14. Z vyžádaného procesního spisu se podává, že usnesení okresního soudu, jímž byl zamítnut návrh na povolení obnovy řízení, bylo stěžovateli obhájci doručeno (prostřednictvím datové schránky) dne 17. 5. 2013 a stěžovateli dne 24. 5. 2011 (viz č. l. 952). Odmítl-li tedy stížností soud pro

opožděnost stížnost podanou stěžovatelovým obhájcem dne 20. 5. 2013 (viz č. l. 954), postupoval zjevně proti závěrům uvedeným ve výše citovaných nálezech, od nichž však nemá Ústavní soud důvod se jakkoli odchýlit ani v dané věci, a závěr, že stížnost nebyla podána včas, pak nemůže obstát. Zamítnutím stěžovatelovy stížnosti v důsledku vadného určení počátku běhu její lhůty (v neprospěch procesně oprávněné strany) Krajský soud v Brně porušil nejen normy podústavního práva, nýbrž – v důsledku toho – odňal stěžovateli možnost efektivně ve své věci jednat před soudem, a tím vskutku zasáhl do základního práva stěžovatele, jež se v ústavní stížnosti dovolává.

VII.

15. S ohledem na výše uvedené skutečnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že Krajský soud v Brně napadeným usnesením porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces, garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí Krajského soudu v Brně zrušil.

VIII.

16. Náklady řízení před Ústavním soudem si hradí každý účastník či vedlejší účastník zásadně sám (§ 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). V projednávané věci však nemohl Ústavní soud odhlédnout od skutečnosti, že Krajský soud v Brně rozhodl napadeným usnesením v rozporu s konstantní judikaturou Ústavního soudu (viz výše uvedené nálezy), jež není obecným soudům neznámá, odkazované judikatorní závěry jsou přejímány i na poli relevantní doktríny a jsou obecným soudům k dispozici též prostřednictvím dostupné komentářové literatury.

17. Ústavní soud proto přistoupil k aplikaci ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, podle kterého může v odůvodněných případech podle výsledku řízení usnesením uložit některému účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi jeho náklady řízení, a uložil Krajskému soudu v Brně, aby nahradil stěžovateli náklady spojené s jeho zastoupením v řízení před Ústavním soudem, jež činí 8 228 Kč [odměna za zastoupení účastníka řízení advokátem podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), v rozhodném znění, ve výši 2 x 3 100 Kč + 2 x 300 Kč režijního paušálu + daň z přidané hodnoty ve výši 21 % z částky 6 800 Kč, tj. 1 428 Kč].

Č. 150

K rozhodnutí o nákladech občanského soudního řízení v důsledku omylu soudu

Ačkoli pro ústavněprávní přezkum nákladů řízení deklaruje Ústavní soud zvláštní zdrženlivost v případných zásazích, dává současně najevo, že rozhodnutí obecných soudů, jež trpí vadami kvalifikovanými, mají přesto potenciál zasáhnout do sféry práva účastníka na efektivní soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a konečně i do práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny.

Takovou kvalifikovanou vadou je mimo jiné to, že odůvodnění nákladového výroku vůbec absentuje anebo je výrazem nedostatečného seznámení se s obsahem spisu, jestliže soud pomine v advokátním zastoupení učiněné podání účastníka a náhradu nákladů řízení mu nepřizná na základě zjevně nesprávného úsudku, že mu takové náklady nevznikly.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 20. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 3214/13 ve věci ústavní stížnosti Stavotherm revival, s. r. o. v likvidaci, se sídlem Olomouc-Holice, Na Krejnci 530/22, zastoupené Mgr. Stanislavem Sochořem, advokátem, se sídlem v Olomouci, Pavelčáková 14, proti výroku III usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 27. 6. 2013 sp. zn. 40 Co 1066/2012 o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 27. 6. 2013 č. j. 40 Co 1066/2012-114 ve výroku III bylo porušeno stěžovatelčino právo garantované ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 27. 6. 2013 č. j. 40 Co 1066/2012-114 se ve výroku III zrušuje.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud – pro porušení ustanovení čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a ustanovení čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod – zrušil v záhlaví označený výrok usnesení odvolacího soudu, které bylo vydáno v její exekuční věci.

2. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci tímto usnesením změnil usnesení Okresního soudu v Olomouci ze dne 20. 9. 2012 č. j. 51 EXE 6330/2012-16 tak, že zamítl návrh na nařízení exekuce na stěžovatelčin majetek, a ústavní stížností napadeným výrokem rozhodl, že oprávněná ani stěžovatelka nemají právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

3. Tento výrok odůvodnil odvolací soud tím, že v řízení neúspěšná oprávněná by byla sice povinna nahradit stěžovatelce jí účelně vynaložené náklady exekučního řízení, dle obsahu spisu jí však „žádne náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva nevznikly“.

4. Stěžovatelka však v ústavní stížnosti namítá, že odvolací soud zjevně přehlédl, že jí podané odvolání bylo sepsáno advokátem, jenž rovněž řádně doložil plnou moc; má proto za to, že jí měla být přiznána náhrada nákladů řízení spočívající v odměně advokáta za převzetí věci a sepsání odvolání, neboť takové náklady jí oproti mínění odvolacího soudu vznikly.

II.

5. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci ve vyjádření účastníka řízení toliko odkázal na „závěry vyjádřené v důvodech svého rozhodnutí“, protože nebylo toto vyjádření zasiláno stěžovatelce k eventuální replice.

6. Oprávněná (společnost TRADIX UH, a. s.) se svého postavení vedlejšího účastníka řízení o ústavní stížnosti (konkludentně) vzdala.

III.

7. Ústavní soud je podle ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu jejího čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí a samo o sobě není významné, je-li namítána věcná nesprávnost jimi

vydaných rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení principů ústavněprávních, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněné práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

8. Z níže uvedených důvodů Ústavní soud seznal, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že se ve své rozhodovací praxi k otázce náhrady nákladů řízení vyjadřuje rezervovaně tak, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod [usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) a usnesení sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307)]; povaha – jen procesní – soudem konstituovaného práva, resp. povinnosti, povýtce způsobuje, že zde není zjevná reflexe ve vztahu k těm základním právům a svobodám, které jsou chráněny prameny ústavního pořádku. Východisko pro připouštěnou výjimku se pojí se zásadou, že o protiústavní výsledek jde tehdy, jestliže je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován, a představuje tím nepředvídatelnou libovůli.

10. V nálezu sp. zn. III. ÚS 1817/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 81/49 SbNU 177) a nálezu sp. zn. III. ÚS 1203/11 ze dne 16. 6. 2011 (N 117/61 SbNU 714) Ústavní soud zdůraznil, že „z hlediska kritérií spravedlivého procesu otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenze, ... pokud v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu ze strany obecného soudu je obsažen prvek libovůle, svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti“. Podle právního názoru vysloveného v nálezu sp. zn. I. ÚS 1531/07 ze dne 12. 11. 2007 (N 189/47 SbNU 461) „otázka náhrady nákladů ... dosahuje ústavněprávní dimenze zejména tehdy, jestliže postup soudu vybočuje z pravidel upravujících toto řízení v důsledku závažného pochybení soudu“. To pak platí i v případě, že se tak stane „z důvodu nedostatečného seznámení se s obsahem příslušného spisového materiálu“ [srov. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459) a nález sp. zn. III. ÚS 953/12 ze dne 14. 6. 2012 (N 122/65 SbNU 591)]; proto výrok založený „na věcně nesprávných argumentech“ nemůže požadavkům spravedlivého procesu dostát (srov. citovaný nález sp. zn. III. ÚS 290/06).

11. Přestože se tedy jedná „toliko“ o rozhodování o nákladech řízení, považuje Ústavní soud – navzdory jinak deklarované zdrženlivosti –

za nutné dát najevo, že i taková rozhodnutí mají potenciál, jde-li o vadnost kvalifikovanou (viz výše), svým významem zasáhnout do sféry práva účastníka na efektivní soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. i do práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny.

IV.

12. Rekapitulované závěry mají zjevnou relevanci i pro posouzení ústavní stížnosti v dané věci, neboť právě takovými (kvalifikovanými) vadami ústavní stížností napadený výrok vskutku trpí, byť odvolací soud ve vyjádření k ústavní stížnosti se k ní nezná, resp. nikterak nereflextuje, ačkoli mu byla dána příležitost k oponentuře.

13. Z vyžádaného soudního spisu je zřejmé, že stěžovatelčino odvolání, jež došlo soudu prvního stupně dne 5. 11. 2012, bylo sepsáno jejím zástupcem – advokátem (viz č. l. 26) a ve spise je rovněž založena i příslušná plná moc, datovaná dnem 28. 8. 2012 (č. l. 28).

14. Odvolací soud tedy očividně pominul (přehlédl), že stěžovatelka byla v odvolacím řízení zastoupena advokátem, a učinil tomu odpovídající flagrantně nesprávný závěr, že jí žádné náklady řízení (jako účastníku nezastoupenému) nevznikly.

15. Ve smyslu v předchozím prezentovaného výkladu zásad (a hranic) ústavněprávního přezkumu je zřejmé, že tím nastala situace, jež je způsobilá založit důvod pro kasační rozhodnutí Ústavního soudu.

16. Napadeným výrokem odvolacího soudu vskutku bylo – způsobem postiženým v obecné poloze v bodu 10 shora – porušeno ústavně zaručené stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny a na tomto základě musel Ústavní soud ústavní stížnosti vyhovět. Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 27. 6. 2013 č. j. 40 Co 1066/2012-114 ve výroku III podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu proto zrušil.

Č. 151

K ustanovení opatrovníka osobě neznámého pobytu ve správním řízení

K osobě opatrovníka Ústavní soud konstantně připomíná, že je třeba jej hledat především v okruhu osob blízkých osobě zastupovaného, resp. těch, jež jsou schopny skutečně reprezentovat zájmy účastníka [viz náleze ze dne 25. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000 (N 111/27 SbNU 233)], a při jeho ustanovení je nutno vážit, aby nedošlo ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného.

Je zásadně nevhodné, aby opatrovníkem účastníka řízení byla ustanovena osoba podřízená orgánu veřejné moci, který vede řízení, a to právě s ohledem na z toho plynoucí konflikt mezi povinnostmi vůči zaměstnavateli a vůči účastníkovi řízení.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 20. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 281/15 ve věci ústavní stížnosti Antonína Kratochvíla, zastoupeného Mgr. Petrem Taláškem, advokátem, se sídlem v Chropyni, Ječmínkova 494, proti rozhodnutím Českého telekomunikačního úřadu ze dne 2. 6. 2006 č. j. 29 004/2006-635/II. vyř.-FIK a ze dne 19. 7. 2006 č. j. 29 004/2006-635/V. vyř.-FIK, jimiž byl stěžovateli ustanoven opatrovník a byla mu stanovena povinnost zaplatit za poskytnutou službu finanční částku v celkové výši 561 Kč a uhradit náklady řízení v částce 1 350 Kč.

Výrok

I. Rozhodnutími Českého telekomunikačního úřadu ze dne 2. 6. 2006 sp. zn. 29 004/2006-635/II. vyř.-FIK a ze dne 19. 7. 2006 sp. zn. 29 004/2006-635/V. vyř.-FIK bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu ze dne 2. 6. 2006 sp. zn. 29 004/2006-635/II. vyř.-FIK a ze dne 19. 7. 2006 sp. zn. 29 004/2006-635/V. vyř.-FIK se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podle ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud pro porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zrušil v záhlaví označená rozhodnutí správního orgánu.

2. Český telekomunikační úřad, odbor pro severočeskou oblast, rozhodnutím ze dne 2. 6. 2006 č. j. 29 004/2006-635/II. vyř.-FIK ustanovil pro řízení ve věci sporu o plnění povinnosti k peněžitému plnění za poskytnutou službu mezi osobou vykonávající telekomunikační činnost a účastníkem telefonní stanice stěžovateli opatrovníkem zaměstnankyní tohoto úřadu Bc. Petru Kubů s odůvodněním, že písemnost, kterou mu zaslal na jeho poslední známou adresu, se nepodařilo doručit (podle doručujícího orgánu byl stěžovatel „na uvedené adrese neznámý“, resp. „odstěhoval se“) a správnímu orgánu se nepodařilo zjistit adresu jinou.

3. Rozhodnutím ze dne 19. 7. 2006 sp. zn. 29 004/2006-635/V. vyř.-FIK poté Český telekomunikační úřad uložil stěžovateli povinnost zaplatit navrhovateli OSPEN, s. r. o., (právnímu nástupci obchodní společnosti TELE2, s. r. o.) dlužnou cenu za poskytnutou službu v celkové výši 561 Kč a uhradit náklady řízení v částce 1 350 Kč. Rozhodnutí, které převzal ustanovený opatrovník dne 21. 7. 2006, nabylo dle vyznačené doložky právní moci dne 10. 8. 2006 a stalo se vykonatelným dne 26. 8. 2006.

II.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že i když má trvalý pobyt hlášen v České republice, již od roku 1975 se zdržuje na území Spolkové republiky Německo, a o tom, že s ním bylo vedeno správní řízení a že byla vydána napadená správní rozhodnutí se dozvěděl až poté, co pro uvedený nedoplatek bylo zahájeno exekuční řízení (sp. zn. 070/Ex 584/07). O prodeji jím dotčené věci v dražbě se dozvěděl až nahlédnutím (10. 12. 2014) do exekučního spisu (sp. zn. 10 Nc 3196/2007) vedeného Okresním soudem v Kroměříži, z nějž zjistil exekuční titul, a teprve poté, co mu bylo umožněno nahlédnout do správního spisu (15. 1. 2015), i jeho obsah. Stěžovatel má s ohledem na stávající judikaturu Ústavního soudu v obdobných právních věcech za to, že i v jeho případě správní orgán pochybil, ustanovil-li mu opatrovníkem osobu z řad zaměstnanců správního orgánu, u něhož nebylo lze očekávat, že bude nestranně a důsledně hájit zájmy zastoupeného.

III.

5. Ve vyjádření k ústavní stížnosti Český telekomunikační úřad opo-
noval tomu, že pobyt stěžovatele zjišťoval toliko formálním způsobem
a nedostatečně; rovněž výběr a ustanovení opatrovníka, jímž byl zaměstna-
nec úřadu, je v souladu s požadavky správního řádu, když jím ustanovil
odborníka na danou problematiku, který se s průběžně prováděnými úko-
ny seznamoval. Skutečnost, že proti rozhodnutí ve věci nepodal opravné
prostředky, neznamená, že by řádně neplnil svoji funkci; naopak, pokud
považoval vydané rozhodnutí za správné, bylo by jejich podání „pro zájmy
stěžovatele spíše kontraproduktivní“. I když je mu znám názor Ústavního
soudu vyslovený v obdobných věcech, je přesvědčen, že bez přihlédnutí
ke konkrétním okolnostem případu nelze tyto závěry paušalizovat.

6. Z vyjádření vedlejšího účastníka je zjevné, že nepovažuje ústavní
stížnost za opodstatněnou, neboť ustanovení opatrovníka bylo důsledkem
i lehkomyšlného postoje stěžovatele k institutu pobytu a adresy pro do-
ručování; též má za to, že nebyl-li podán proti napadenému rozhodnutí
rozklad, může jít i o stížnost nepřipustnou.

7. V replice stěžovatel na svém návrhu setrval.

IV.

8. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možné očekávat
další objasnění věci, Ústavní soud nenařídil jednání (§ 44 zákona o Ústav-
ním soudu) a nezasílal vyjádření účastníků řízení k replice stěžovateli, ne-
boť - vzhledem k jejich obsahu - to nepokládal za účelné a z jejich obsahu
nevycházel.

V.

9. Ústavní stížnost je důvodná.

10. Projednávaná věc se v relevantních aspektech identifikuje s těmi,
o nichž Ústavní soud již v minulosti vícekrát rozhodl, a to nejen ve stěžova-
telem dovolávaných nálezech - srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 2966/09 ze dne
23. 2. 2010 (N 34/56 SbNU 383), sp. zn. I. ÚS 3267/07 ze dne 9. 6. 2008
(N 106/49 SbNU 555), sp. zn. IV. ÚS 2992/08 ze dne 19. 5. 2010 (N 109/57
SbNU 397), sp. zn. II. ÚS 1090/07 ze dne 7. 8. 2007 (N 124/46 SbNU 171),
sp. zn. II. ÚS 817/11 ze dne 24. 5. 2011 (N 100/61 SbNU 519), sp. zn. IV. ÚS
1433/11 ze dne 8. 11. 2011 (N 190/63 SbNU 211), sp. zn. I. ÚS 2545/12 ze dne
17. 10. 2012 (N 175/67 SbNU 147) či sp. zn. II. ÚS 351/14 ze dne 15. 7. 2014
(N 141/74 SbNU 199); to je významné potud, že tam prezentovaný výklad -
i v dané věci rozhodných - právních otázek, jmenovitě přípustnosti ústavní
stížnosti a regulérnosti ustanovení opatrovníka ve správním řízení, se plně
proszuje i zde.

11. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby.

12. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj samotného, což se uplatní i ve vztahu k tamnímu odůvodnění důvodů pro otevření ústavněprávního přezkumu.

13. Ohledně posouzení přípustnosti ústavní stížnosti Ústavní soud odkazuje na rozhodnou část odůvodnění nálezu sp. zn. II. ÚS 351/14 (viz výše), v níž vyslovil, že „pokud je podstatou ústavní stížnosti právě otázka, zda orgán veřejné moci prvního stupně postupoval správně, když a jak' ustanovil stěžovateli opatrovníka, přičemž z toho důvodu nebylo předmětné rozhodnutí stěžovateli nikdy doručeno, a nemohl tak vyčerpat všechny prostředky poskytnuté zákonem k ochraně svých práv, je taková ústavní stížnost přípustná [srovnej nálezy ze dne 7. 8. 2007 sp. zn. II. ÚS 1090/07 (N 124/46 SbNU 171), nálezy ze dne 25. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000 (N 111/27 SbNU 233) a nálezy ze dne 9. 6. 2008 sp. zn. I. ÚS 3267/07 (N 106/49 SbNU 555), všechny dostupné stejně jako ostatní citovaná rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>“]. Jest tedy uzavřít, že i v nyní projednávané věci jde o ústavní stížnost přípustnou. Nebyla-li zpochybněna stěžovatelova tvrzení o tom, kdy se o existenci napadeného správního rozhodnutí dozvěděl (viz bod 4 shora), je v duchu odkazované judikatury Ústavního soudu ústavní stížnost též včasná (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

14. K otázce postupu správního orgánu při ustanovení opatrovníka, jmenovitě s ohledem na výběr takové osoby (jakož i kvalitu šetření pobytu účastníka řízení), postačí cestou citace z téhož nálezu připomenout část odůvodnění, kde Ústavní soud uvedl: „K osobě opatrovníka Ústavní soud dále konstantně připomíná, že je třeba jej hledat především v okruhu osob blízkých osobě zastupovaného, resp. těch, jež jsou schopny skutečně reprezentovat zájmy účastníka (viz nálezy ze dne 25. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000). Při ustanovení opatrovníka je nutno přísně vážit, aby nedošlo ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného. Nelze totiž očekávat, že podřízený pracovník – zaměstnanec Úřadu jako opatrovník účastníka řízení ve věci řešené tímtož orgánem bude brojit proti jeho postupu a rozhodnutí [viz nálezy ze dne 31. 3. 2005 sp. zn. II. ÚS 629/04 (N 69/36 SbNU 731)]. Je tedy zásadně nevhodné, pokud je opatrovníkem účastníka řízení ustanovena osoba podřízená orgánu veřejné moci, který vede řízení, a to právě s ohledem na z toho plynoucí konflikt mezi povinnostmi vůči zaměstnavateli a vůči účastníkovi řízení. Skutečnost, že v souzené věci opatrovník nepodal opravný prostředek proti rozhodnutí napadenému ústavní stížností, je tedy nutné vidět právě ve světle tohoto konfliktu zájmů. Z hlediska dosažení ústavněprávní maximy rovnosti účastníků řízení tak Ústavní soud odmítá, aby orgány veřejné moci hledaly opatrovníky v řadách svých zaměstnanců,

byť by jejich odborná erudice byla nezpochybnitelná. I když lze obecně konstatovat, že možnosti správního orgánu ke zjištění skutečného místa pobytu účastníka řízení mohou být někdy omezené, je nezbytné před ustanovením opatrovníka z důvodu neznámého pobytu účastníka řízení vyčerpat všechny nabízející se možnosti za účelem zjištění místa pobytu, resp. identifikace osoby čerpající služby.“ V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1433/11 (viz výše) Ústavní soud dodal, že „funkce opatrovníka byla vytvořena proto, aby do důsledku hájil zájmy nepřítomného a vedl za něho celý spor tak, jak by takovou povinnost byl nucen plnit smluvní zástupce“.

15. Je očividné, že z pohledu těchto názorů, jimiž je Ústavní soud vázán, jelikož tvořily tzv. rozhodovací důvody, postup správního orgánu při ustanovení opatrovníka stěžovateli obstát nemůže, což pak má logicky shodný průběh do vlastního meritorního rozhodnutí.

16. Jelikož tedy ústavní stížností napadená rozhodnutí trpí stejným ústavněprávním deficitem, který byl identifikován v obdobných věcech v minulosti, na příslušná (výše označená) rozhodnutí Ústavního soudu, resp. jejich plná odůvodnění (jež jsou stěžovateli i správnímu orgánu známa), zde postačí již jen odkázat.

17. Ve shodě s nimi tudíž Ústavní soud i v dané věci ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 152

K rozhodování obecných soudů o nároku na náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačného poškozeného poskytovanou osobami blízkými

Ústavní soud má za to, že pod pojem náhrady nákladů vynaložených v souvislosti s léčením je pro výklad souladný s principy spravedlnosti možno subsumovat i náklady na péči o poškozeného, který není schopen se o sebe postarat samostatně (a to mj. formou základních úkonů osobní obsluhy). Ustanovení § 449 odst. 1 a 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „obč. zák.“) je v zájmu ústavní konformity nutno vykládat širším způsobem. Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/12 ze dne 16. 1. 2013 (N 14/68 SbNU 201) a sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297) možnost extenzivního výkladu § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. připustila. Judikatura Ústavního soudu je v otázce náhrady nákladů v souvislosti s péčí o poškozeného konstantní a transparentní [s výjimkou dílčích tezí nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573) ve vztahu k nároku poškozeného, požadovanému však formou renty, tj. opěťujícího se plnění, za jiných skutkových okolností].

Pojmem léčení se pro legitimní výklad práva a nároku na náhradu nákladů v souvislosti s léčením poškozené osoby podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. rozumí nejen obnovení nebo zlepšení zdravotního stavu poškozeného, nýbrž i stabilita zdraví poškozeného. Účelem péče o poškozenou osobu je i zachování konstantního stavu poškozeného, který s ohledem na poskytování péče není zhoršován. Bez péče o poškozenou osobu by mohlo nastat zhoršení zdraví, nebo i ztráta života člověka. I zachování zdravotního stavu poškozeného je proto ukazatelem, který musí být brán v potaz v rámci rozhodování o náhradě účelně vynaložených nákladů spojených s léčením.

Ústavní soud konstatuje, že není žádoucí, aby bylo na osoby blízké přeneseno břemeno důsledků újmy na zdraví poškozeného v neúměrném rozsahu, a škůdce tak byl zcela osvobozen od povinnosti nahradit náklady péče o poškozeného, pokud byly vynakládány – ve větší, leč nezbytné míře – rodinou poškozeného. Mnohdy je poškozený v takovém zdravotním stavu, že nemá způsobilost k provedení volby péče o svou osobu. Je proto na zákonných zástupcích (rodičích nebo opatrovnících) zvolit způsob péče o poškozeného, tj. osobní výkony, nebo vynakládání peněžních prostředků na profesionální ošetřovatele apod. Pokud by

osoby blízké osobně pečovaly o poškozeného bez nároku na náhradu, bylo by to často nepřiměřeným břemenem.

Ústavní soud dodává, že pro uvedený právní závěr se vyslovila i nová právní úprava. Tato v případě nákladů vynaložených na péči o poškozenou osobu poskytuje významnou ochranu. Rozhodná právní norma je už svou dikcí širší než § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. účinného do 31. 12. 2013. Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. v ustanovení § 2960 uvádí, že mají být nahrazovány účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného a s péčí o osobu nebo domácnost poškozeného, což lépe vystihuje nárok osob blízkých na náhradu. Náklady se nahradí tomu, kdo je vynaložil. Ústavním soudem tímto není deklarováno, že by nová právní úprava mohla být aplikována i na nyní řešenou věc, s ohledem na princip časové působnosti a zákaz retroaktivity. Obecnými soudy ovšem musí být právo vykládáno ústavně konformně a v souladu s legitimním očekáváním účastníků řízení. Toliko v tomto případě je možno dosáhnout spravedlivého výsledku sporu.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 24. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 870/14 ve věci ústavní stížnosti 1. A. C. a 2. V. C., obou zastoupených JUDr. Marií Cilínkovou, advokátkou, se sídlem Praha 1, Bolzanova 1, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013 č. j. 25 Cdo 3419/2012-111, jímž bylo zamítnuto dovolání stěžovatelů ve věci náhrady nákladů spojených s léčením spočívajících v účelně vynaložených nákladech na osobní celodenní péči o zdravotně postiženého syna, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a 1. Česko-německé horské nemocnice Krkonoše, s. r. o., se sídlem Praha 4, Závíšova 2518/20, zastoupené JUDr. Janem Machem, advokátem, se sídlem Praha 1, Vodičkova 33, a 2. České pojišťovny, a. s., se sídlem Praha 1, Spálená 75/16, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013 č. j. 25 Cdo 3419/2012-111 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 7. 3. 2014, se stěžovatelé domáhali zrušení rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013 č. j. 25 Cdo 3419/2012-111, a to pro rozpor s ústavně garantovanými právy vlastnit majetek a na spravedlivý proces podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla žaloba o náhradu škody, které se žalobci (stěžovatelé) domáhali po žalované Česko-německé horské nemocnici Krkonoše, s. r. o., (dále též jen „žalovaná nemocnice“) jako náhrady účelně vynaložených nákladů spojených s celodenní péčí o nezletilého syna D. C., který je těžce zdravotně postižen z důvodu chybně vedeného porodu v Krkonošské nemocnici ve Vrchlabí, právní předchůdky ni žalované. Náhrada nákladů byla požadována za období od 2. 7. 2006 do 3. 7. 2008.

3. Z obsahu soudního spisu se podává, že stěžovatelka A. C. v Krkonošské nemocnici ve Vrchlabí dne 26. 2. 1991 porodila syna D. C. V důsledku nesprávného vedení porodu nemocnicí došlo k vážnému poškození zdraví dítěte, a to k těžké formě dětské mozkové obrny s postižením hybnosti horních a dolních končetin, zraku a psychických funkcí (pozn.: syn stěžovatelů je kvadruplegik).

4. Ve věci bylo vedeno řízení o náhradu škody na zdraví před Okresním soudem v Trutnově pod sp. zn. 6 C 1192/93. Odpovědnost nemocnice za škodu byla v tomto řízení prokázána a rozsudkem byla uložena povinnost k zaplacení částky ve výši 253 750 Kč.

5. Rodiče poškozeného A. a V. C. se nyní obrátili na soud s požadavkem náhrady nákladů léčení podle § 449 odst. 1 a 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „obč. zák.“) proti Česko-německé horské nemocnici Krkonoše, s. r. o. Náhrada škody byla požadována v částce 891 162 Kč.

6. Obvodním soudem pro Prahu 4 byl dne 20. 5. 2009 pod č. j. 21 C 242/2008-38 vydán mezitímní rozsudek s výrokem, že základ žalobního nároku je opodstatněný. K námitce žalované nemocnice o promlčení práva se soud prvního stupně vyjádřil tak, že za počátek promlčecí doby nároku na náhradu nákladů léčení se považuje den vynaložení nákladů, nejpozději pak den skončení léčby, neboť až poskytnutím péče poškozenému nákladu spojené s léčením vznikají a lze je vyčíslit.

7. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 15. 1. 2010 č. j. 51 Co 397/2009-55 mezitímní rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, s výjimkou dílčí výhrady k rozsahu náhrady škody za dobu od 2. 7. 2006 do 6. 7. 2006.

8. Nejvyšší soud k dovolání žalované nemocnice rozsudkem ze dne 27. 3. 2012 č. j. 25 Cdo 1941/2010-82 rozsudek odvolacího soudu v potvrzujícím výroku zrušil a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení. K otázce promlčení se nevyjádřil. Zaujal právní názor, že: „v posuzovaném případě je podstatný rovněž charakter plnění, jehož náhrada je požadována. Jak vyjádřil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 30. 11. 2010 sp. zn. 25 Cdo 2365/2008, ustanovení § 449 odst. 1 obč. zák. zakládá (...) nárok na náhradu nákladů léčení, jejichž účelem je obnovení zdraví nebo alespoň zlepšení zdravotního stavu poškozeného po úrazu, nikoliv nákladů, byť skutečně vynaložených, na zajištění pomoci při životních úkonech poškozeného (...), které poškozený vzhledem k trvalým následkům poškození zdraví nemůže sám vykonávat. Úkony, které pro poškozeného vykonává jiná osoba, jsou tedy podřaditelné pod § 449 obč. zák., jen jde-li o náklady spojené s léčením poškozeného (...). Odškodnění jiných nákladů spojených s péčí o poškozeného a jeho domácnost platná občanskoprávní úprava neumožňuje. Samotná okolnost, že žalobce osobně poskytuje péči poškozenému, nepředstavuje vynaložení nákladů ve smyslu § 449 odst. 3 obč. zák.“

9. Městský soud v Praze poté rozsudkem ze dne 13. 7. 2012 č. j. 51 Co 397/2009-92, vázán právním názorem dovolacího soudu, změnil mezitímní rozsudek soudu prvního stupně tak, že se žaloba zamítá. Žalované nemocnici nepřiznal náhradu nákladů řízení.

10. Nejvyšší soud posléze rozsudkem ze dne 18. 12. 2013 č. j. 25 Cdo 3419/2012-111 dovolání žalobců (stěžovatelů) zamítl. V rozsudku byl, mimo právní závěr výše, vysloven s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 (N 200/67 SbNU 573) právní názor, že nárok na náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou poškozenou osobu a její domácnost po ukončení léčby je nárokem na náhradu skutečné škody podle § 442 odst. 1 obč. zák., a neuplatní se tudíž ustanovení § 449 odst. 3 obč. zák. K uplatnění tohoto nároku je aktivně legitimována poškozená osoba, nikoli tedy osoba, která péči poskytuje. K tomuto závěru se Ústavní soud přiklonil i v usnesení ze dne 20. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 2963/12 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), kterým byla pro zjevnou neopodstatněnost odmítnuta ústavní stížnost proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2012 sp. zn. 25 Cdo 1837/2011. Ústavní soud v označeném rozhodnutí uvedl, že stěžovatel (žalobce) by byl aktivně věcně legitimován pouze při kumulativním splnění dvou podmínek: muselo by jít o náklady léčení a muselo by být doloženo, že byly žalobcem přímo vynaloženy.

11. Nejvyšší soud proto v napadeném rozsudku dovodil, že žalobci v souvislosti s péčí o zdravotně postiženého syna přímo nevynaložili náklady, jejichž náhrady se domáhají, a k uplatnění nároku na náhradu nákladů spojených s péčí o poškozeného syna nejsou aktivně věcně legitimováni.

Dovolacím soudem bylo uvedeno, že judikatura Ústavního a Nejvyššího soudu se shoduje v právním názoru, že osoby poskytující poškozenému péči po skončení léčby právo na peněžní náhradu za tuto péči podle rozhodné právní úpravy nemají.

II. Obsah ústavní stížnosti

12. V ústavní stížnosti bylo argumentováno, že pod náklady spojené s léčením podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. je možno podřadit i následnou péči o poškozeného, např. po ukončení hospitalizace, je-li tato vedena snahou o zlepšení jeho zdravotního stavu. Ocenění ošetrovatelské péče o příbuzného má přiměřeně vycházet z odměny přiznávané pracovníkům poskytujícím pečovatelskou službu. Nárok na náhradu účelných nákladů spojených s léčením podle § 449 odst. 3 obč. zák. potom vzniká přímo osobám, které náklady vynaložily, byť je daný nárok součástí celkového nároku poškozeného na náhradu škody proti škůdci.

13. Stěžovatelé v ústavní stížnosti položili otázku, zda se jeví spravedlivé, aby osoba, která pečuje o těžce zdravotně postiženého syna (který utrpěl škodu na zdraví zaviněním škůdce) a která prakticky obětuje svůj život, volný čas i duševní klid ve prospěch osobní péče o poškozeného, měla proti škůdci nárok na náhradu škody alespoň ve výši odměny, která je přiznávána profesionálním pracovníkům poskytujícím pečovatelskou službu, a to i přesto, že „materiální“ náklady nevynakládá. Stěžovateli bylo pak k pozitivní odpovědi na vyslovenou otázku odkázáno na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/12 ze dne 16. 1. 2013 (N 14/68 SbNU 201).

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

14. Na výzvu Ústavního soudu se k podané ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud, který v plném rozsahu odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí o dovolání. Uvedl, že k nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/12 nemohlo být přihlédnuto, neboť byl vydán až po vyhlášení dovolacího rozsudku. Pokud jde o novou právní úpravu, tuto není možno na případ aplikovat, protože by to bylo v rozporu s principem zákazu retroaktivity. Nejvyšší soud vyslovil názor, že k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů nedošlo a Ústavnímu soudu nepřislouží zasahovat do výkladu podústavního práva obecnými soudy (pod který spadají i otázky opory nároku v ustanoveních hmotného práva nebo aktivní věcné legitimace).

15. Vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem, ve sporu žalovaná nemocnice, se k ústavní stížnosti vyjádřila tak, že právní závěry Nejvyššího soudu v dovolacím rozhodnutí odpovídají právnímu stavu účinnému do 31. 12. 2013 a jsou i v souladu s dosavadní judikaturou. Pokud péče žalobců nedosahovala zlepšení nebo zachování zdravotního stavu

poškozeného syna a byla toliko běžnou péčí o osobní potřeby poškozeného, nebylo právní úpravou do 31. 12. 2013 zakotveno právo osob blízkých na náhradu nákladů. Vedlejší účastnice 1 proto navrhla, aby ústavní stížnost byla odmítnuta, nebo zamítnuta.

16. Vedlejší účastnice 2, která v postavení vedlejšího účastníka vystupovala i v řízení u obecných soudů, se po výzvě Ústavního soudu do dnešního dne k ústavní stížnosti nevyjádřila.

IV. Právní posouzení

17. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené zákonem, a proto nic nebrání meritornímu rozhodnutí věci [viz § 30, 34, 72 a 75 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

18. Od obecného soudu byl vyžádán spisový materiál, aby mohl být proveden řádný přezkum ústavní stížnosti dotčeného rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013 č. j. 25 Cdo 3419/2012-111.

19. Po zvážení stížnostních námitek i obsahu napadeného rozhodnutí a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. a/ Principy ústavního přezkumu – zásah do základního práva na spravedlivý proces

20. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím a jiným zásahům orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodnutí obecných soudů je dáno, pokud výklad podústavního práva obecnými soudy není ústavně konformní, vyplývá z nesprávného hodnocení významu základního práva a má podstatný význam pro rozhodnutí soudu – tzv. Heckova formule (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 32, bod 109).

21. Základní práva a svobody působí v právním řádu jako regulativní ideje, na které obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo na základě interpretace, jež je ve výrazném rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá dotčení na základních

právech a svobodách [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

22. Rozhodnutím obecného (dovolacího) soudu napadeným ústavní stížností došlo k porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Právem na spravedlivý proces je právo každého, aby nestranný a nezávislý soud dbal v rámci rozhodování zákonného postupu a rozhodl souladně s kautelami spravedlnosti. Ústavní soud k posuzované věci konstatuje, že Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zasáhl do práva stěžovatelů na spravedlivý proces, neboť se v odůvodnění nevypořádal ústavně konformně s nárokem na náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s léčením podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák., pokud zamítl dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, kterým nebyl předmětný nárok stěžovatelům přiznán.

IV. b) Nárok na náhradu škody na zdraví a judikatura Ústavního soudu

23. Nálezem ze dne 5. 12. 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 (N 200/67 SbNU 573) Ústavní soud konstatoval, že náklady účelně vynaložené v souvislosti s léčením podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. jsou náklady, které slouží k obnovení zdraví anebo alespoň ke zlepšení zdravotního stavu poškozeného (mj. doplňky léčby, rehabilitace, léčebné či ortopedické pomůcky, dietní nebo vydatnější strava, náklady na péči o poškozeného v případě jeho bezmocnosti, jakož i náklady nejbližších příbuzných ve spojitosti s návštěvami nemocného v nemocnici). Vyslovil názor, že nárok na náhradu účelných nákladů spojených s léčením mají osoby odlišné od poškozeného, pokud tyto náklady vynaložily, nikoli však formou renty, která se posuzuje podle ustanovení § 442 odst. 1 obč. zák. o náhradě skutečné škody.

24. V nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. I. ÚS 46/12 (N 14/68 SbNU 201) byl vysloven právní závěr, že náklady na péči o poškozeného se podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. nahradí, pokud byly vedeny snahou o zlepšení zdravotního stavu. „Přitom ... je hranice mezi tím, kdy poskytování pečovatelské služby přispívá ke zlepšení zdraví (a jde tedy o náklady spojené s léčením) a kdy jde jen o pomoc při sebeobsluze, značně neostrá. To platí jednak pro svoji dlouhodobost ... jednak proto, že zvláště v případech rozsáhlého, až fatálního poškození zdraví, zlepšení zdravotního stavu často nespočívá v samotném, byť třeba částečném uzdravení, ale v průběhu času získané adaptaci na novou – vysoce nepříznivou – životní situaci. Možnost podřadit náhradu nákladů za pečovatelskou službu právě pod účelné náklady spojené s léčením – zvláště, jestliže speciální úprava v občanském zákoníku v tomto směru chybí – se tedy nabízí. ... Ústavní soud nepřehlédl existenci ... nálezů ze dne 5. prosince 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 ... jehož konstrukce odpovědnosti žalovaného je poněkud jiná. Leč, v tam uvedeném případě šlo o nárok uplatněný

jako renta, který Ústavní soud označil jako nárok samostatný (náhrada škody, materiální újma).“

25. V rozhodnutí ze dne 11. 11. 2014 sp. zn. I. ÚS 2930/13 (N 205/75 SbNU 297) Ústavní soud dospěl k závěru, že porušení zdraví, které bylo způsobeno poskytováním zdravotní péče, je zásahem do tělesné integrity člověka, a proto do práva na nedotknutelnost osoby garantovaného čl. 7 odst. 1 Listiny. Součástí práva na nedotknutelnost osoby je i právo na plné odškodnění za újmu na zdraví, což zahrnuje jako samostatný nárok i náhradu nákladů péče o nesamostatnou poškozenou osobu a její domácínost po ukončení léčby. „V případě, že tuto péči poskytuje osoba blízká, je při výpočtu výše nákladů nutné ... vycházet z částky, kterou by poškozená osoba zaplatila za odborné pečovatelské služby.“

IV. c/ Náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením – ústavně konformní výklad

26. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v rozhodovací praxi dovedl, že státy mají pozitivní závazek za účelem ochrany tělesné integrity osob ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). V případech lékařské nedbalosti a důsledků poškození zdraví člověka je pak možno pozitivní závazek státu podle čl. 8 Úmluvy splnit, pokud právní řád poškozeným osobám umožňuje dosáhnout nápravy např. formou odškodnění nebo zadostiučinění v civilním řízení (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Calvelli a Ciglio proti Itálii* ze dne 17. 1. 2002 č. 32967/96, rozsudek ESLP ve věci *Codarcea proti Rumunsku* ze dne 2. 6. 2009 č. 34675/04 a rozsudek ESLP ve věci *Ben-derskiy proti Ukrajině* ze dne 15. 11. 2007 č. 22750/02).

27. Dokud není poškozenému poskytnuto odškodnění v dostatečném rozsahu, porušení čl. 8 Úmluvy trvá. Zásah do základního práva na ochranu tělesné integrity byl judikaturou ESLP konstatován i v případě, nedošlo-li k přiznání náhrady nákladů spojených s léčením poškozeného (rozsudek ve věci *Oyal proti Turecku* ze dne 23. 3. 2010 č. 4864/05). Princip plného odškodnění za škodu na zdraví platí i pro nárok na náhradu nákladů v souvislosti s péčí o nesamostatnou poškozenou osobu po ukončení léčby. Výklad a aplikace podústavního práva obecnými soudy musí poskytovat náležitou ochranu ústavně garantovaným právům a svobodám a věnovat zvláštní pozornost principu plného odškodnění za porušení základních práv (v tomto případě na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny a na nedotknutelnost osoby ve smyslu čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy). Do ústavně zaručených práv poškozeného bylo v posuzovaném případě zasáhnuo výraznou intenzitou, a proto náhrada škody (tj. i nákladů péče o poškozenou osobu) musí být odpovídajícího rozsahu.

28. Ústavní soud má za to, že pod pojem náhrady nákladů vynaložených v souvislosti s léčením je pro výklad souladný s principy spravedlnosti možno subsumovat i náklady na péči o poškozeného, který není schopen se o sebe postarat samostatně (a to mj. formou základních úkonů osobní obsluhy). Ustanovení § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. je v zájmu ústavní konformity nutno vykládat širším způsobem. Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/12 a sp. zn. I. ÚS 2930/13 možnost extenzivního výkladu § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. připustila. Judikatura Ústavního soudu je v otázce náhrady nákladů v souvislosti s péčí o poškozeného konstantní a transparentní (s výjimkou dílčích tezí nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 444/11 ve vztahu k nároku poškozeného, požadovanému však formou renty, tj. opěťujícího se plnění, za jiných skutkových okolností).

29. Pojmem léčení se pro legitimní výklad práva a nároku na náhradu nákladů v souvislosti s léčením poškozené osoby podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. rozumí nejen obnovení nebo zlepšení zdravotního stavu poškozeného, nýbrž i stabilita zdraví poškozeného. Účelem péče o poškozenou osobu je i zachování konstantního stavu poškozeného, který s ohledem na poskytování péče není zhoršován. Bez péče o poškozenou osobu by mohlo nastat zhoršení zdraví, nebo i ztráta života člověka. I zachování zdravotního stavu poškozeného je proto ukazatelem, který musí být brán v potaz v rámci rozhodování o náhradě účelně vynaložených nákladů spojených s léčením.

30. Pokud poškozený ani po podstoupení léčby nedosáhne samostatnosti v péči o svou osobu a domácnost, je nutno vyhledat pomoc třetích osob, ať už z kruhu rodinného, anebo z řad profesionálních pečovatelů. Dlouhodobě pak nelze využívat pouze pomoci rodiny, kdy jsou osoby blízké zatíženy péčí o poškozeného, vymyká-li se péče únosnému rozsahu. I v souvislosti s péčí o poškozeného vzniká škoda, která se u osob blízkých může projevat omezenými možnostmi pracovního uplatnění, sníženým výdělkem, zmenšením časového prostoru pro odpočinek nebo vyšší psychickou a fyzickou únavou. Sociální dávky placené z titulu veřejnoprávních norem (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů) nemusí být v tomto ohledu dostatečnou kompenzací vynaložených nákladů.

31. Ústavní soud konstatuje, že není žádoucí, aby bylo na osoby blízké přeneseno břemeno důsledků újmy na zdraví poškozeného v neúměrném rozsahu, a škůdce tak byl zcela osvobozen od povinnosti nahradit náklady péče o poškozeného, pokud byly vynakládány - ve větší, leč nezbytné míře - rodinou poškozeného. Mnohdy je poškozený v takovém zdravotním stavu, že nemá způsobilost k provedení volby péče o svou osobu. Je proto na zákonných zástupcích (rodičích nebo opatrovnících) zvolit způsob péče o poškozeného, tj. osobní výkony, nebo vynakládání peněžních prostředků

na profesionální ošetřovatele apod. Pokud by osoby blízké osobně pečovaly o poškozeného bez nároku na náhradu, bylo by to často nepřiměřeným břemenem.

32. Ústavní soud poznamenává, že zdravotní stav poškozeného je nutno hodnotit i pro účely domáhání se nároku na náhradu škody na zdraví u soudu. Usuzuje-li dovolací soud v napadeném rozsudku (ústavně non-konformním výkladem nároku na náhradu nákladů péče o poškozeného osobami blízkými) bez dalšího na nutnost dovolání se nároku samotným poškozeným s odkazem na náhradu skutečné škody podle § 442 odst. 1 obč. zák., lze podotknout, že takový postup je fakticky vyloučen, nemá-li poškozená osoba způsobilost k podání žaloby. Vzhledem k posouzení sporného nároku podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák., tj. z titulu náhrady nákladů vynaložených v souvislosti s léčením poškozeného, jsou však jeho rodiče aktivně věcně legitimováni k podání žaloby ze zákona.

33. Výklad nároku na náhradu účelných nákladů spojených s léčením podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák. musí být legitimní, tj. v souladu s ústavními principy, a proto zahrnovat i náklady na udržování života a zdraví poškozeného v souvislosti s nutnou kompletní péčí o jeho osobu (a to i osobami blízkými). Náklady, které byly vynaloženy pro zachování zdravotního stavu nebo péči o poškozeného, je nezbytné nahradit osobám, které je vynaložily. Pro vznik nároku na náhradu nákladů péče není podstatné, zda šlo o peněžní a věcné náklady, anebo o osobní výkony. V posuzovaném případě jsou proto rodiče poškozeného nadáni právem domáhat se po osobě, která vyvolala škodu poškozeného (újmu na zdraví), náhrady nákladů vynaložených na péči o poškozeného. K uplatnění nároku na náhradu nákladů jsou aktivně věcně legitimováni z titulu § 449 odst. 3 obč. zák. Péči o poškozeného, který není schopen vykonat základní úkony osobní obsluhy, je nutno subsumovat pod účelně vynaložené náklady v souvislosti s léčením. Rodiče (osoby blízké) jsou oprávněni požadovat za osobní péči o poškozeného náhradu v rozsahu částky, kterou by poškozená osoba zaplatila za odbornou pečovatelskou službu.

34. Ústavní soud dodává, že pro uvedený právní závěr se vyslovila i nová právní úprava. Tato v případě nákladů vynaložených na péči o poškozenou osobu poskytuje významnou ochranu. Rozhodná právní norma je už svou dikcí širší než § 449 odst. 1 a 3 obč. zák., účinného do 31. 12. 2013. Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. v ustanovení § 2960 uvádí, že mají být nahrazovány účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného a s péčí o osobu nebo domácnost poškozeného, což lépe vystihuje nárok osob blízkých na náhradu. Náklady se nahradí tomu, kdo je vynaložil. Ústavním soudem tímto není deklarováno, že by nová právní úprava mohla být aplikována i na nyní řešenou věc, s ohledem na princip časové působnosti a zákaz retroaktivity. Obecnými soudy ovšem musí být právo

vykládáno ústavně konformně a v souladu s legitimním očekáváním účastníků řízení. Toliko v tomto případě je možno dosáhnout spravedlivého výsledku sporu.

35. Obecné soudy neprovedly legitimní výklad právní úpravy, pokud pod ustanovení § 449 odst. 1 obč. zák. o nároku na náhradu nákladů spojených s léčením nepodřadily i náklady na péči o osobu a domácnost poškozeného, tj. náklady nepeněžního charakteru, které byly vynaloženy osobami blízkými (rodiči) osobní péčí o poškozeného, který samostatně není schopen vykonávat ani úkony základní obsluhy.

36. Napadený rozsudek Nejvyššího soudu tak není ústavně konformně odůvodněn a porušuje ústavně garantované právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

37. V dalším řízení bude úlohou obecných soudů stanovit odpovídající náhradu nákladů spojených s léčením (náhradu nákladů osobní péče o poškozeného), a to s ohledem na principy vyslovené v tomto nálezu.

V. Závěr

38. Z výše řečených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a za konstatovaného porušení základního práva stěžovatelů na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013 č. j. 25 Cdo 3419/2012-111 zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

39. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 153

K žalobní legitimaci ve správním soudnictví při přezkumu rozhodnutí o výši a podmínkách úhrady léčiv z veřejného zdravotního pojištění

V případech, ve kterých čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) zaručuje soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, neboť se jedná o rozhodnutí týkající se základních práv a svobod podle Listiny, jsou obecné soudy povinny poskytnout plný soudní přezkum bez omezení. V soudním řízení správním tedy v takových případech nelze o správní žalobě rozhodovat v režimu podle § 65 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“). Rozhodování o stanovení výše a podmínek úhrady léčiv z veřejného zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) a § 39h zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se ve vztahu k držitelům rozhodnutí o registraci léčivých přípravků a účastníkům správního řízení podle § 39g odst. 1 tohoto zákona dotýká základních práv a svobod podle Listiny, a to práva na podnikání, garantovaného čl. 26 odst. 1 Listiny, případně i práva na rovné zacházení, vyplývajícího z čl. 1 Listiny. Musí být proto podrobeno plnému soudnímu přezkumu před obecnými (správními) soudy. O správní žalobě proto nelze rozhodovat podle § 65 odst. 2 s. ř. s.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 24. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 1265/14 ve věci ústavní stížnosti Zentiva, k. s., se sídlem Praha 10, U Kabelovny 130, zastoupené JUDr. PharmDr. Vladimírem Bíbou, advokátem, se sídlem Praha 2, Karlovo náměstí 17, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 Ads 29/2013-22, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost týkající se výše a podmínek úhrady léčivého přípravku z veřejného zdravotního pojištění, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Ministerstva zdravotnictví České republiky, se sídlem Praha 2, Palackého náměstí 4, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 Ads 29/2013-22 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy a správními orgány

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 Ads 29/2013-22, a to pro rozpor s ústavně garantovanými právy na spravedlivý proces a na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Předmětem řízení před obecnými soudy a správními orgány bylo rozhodování o výši a podmínkách úhrady léčivého přípravku RAMIL z veřejného zdravotního pojištění.

3. Rozhodnutím Státního ústavu pro kontrolu léčiv (dále jen „Ústav“) ze dne 25. 6. 2009 sp. zn. SUKLS39988/2008 (dále jen „rozhodnutí Ústavu“) byla stanovena výše základní úhrady referenční skupiny č. 25/2, a tedy i úhrada předmětného přípravku RAMIL. Stěžovatelka napadla rozhodnutí Ústavu (správního orgánu) odvoláním. Rozhodnutím Ministerstva zdravotnictví České republiky ze dne 30. 10. 2009 sp. zn. MZDR 35050/2009, MZ: L305/2009 (dále jen „rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví“) bylo odvolání stěžovatelky zamítnuto a rozhodnutí Ústavu bylo potvrzeno.

4. Stěžovatelka se proti rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví (odvolacího správního orgánu) bránila správní žalobou, podanou k Městskému soudu v Praze. V žalobě bylo konstatováno, že stěžovatelka je držitelem rozhodnutí o registraci léčivého přípravku RAMIL. Jde o přípravek obsahující látku ramipril, která je využívána k léčbě hypertenze, srdeční nedostatečnosti a některých poruch funkce ledvin i k prevenci infarktu myokardu a cévní mozkové příhody u pacientů s diabetem. Látka ramipril spadá do referenční skupiny č. 25/2, tj. pod antihypertenziva, inhibitory ACE s dlouhodobými účinky. Předmětný léčivý přípravek užívá v České republice cca 53 000 pacientů. Stěžovatelka označila rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví a rozhodnutí Ústavu za věcně nesprávná a nezákonná. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 20. 3. 2013 č. j. 9 Ca 435/2009-85 správní žalobu zamítl.

5. Městský soud v Praze rozhodnutí o zamítnutí správní žaloby odůvodnil tím, že stěžovatelka, která je držitelem rozhodnutí o registraci

léčivého přípravku RAMIL, není rozhodnutím Ústavu o výši úhrady předmětného přípravku přímo dotčena na svých veřejných subjektivních právech, neboť není účastníkem pojistného vztahu a žádná veřejná subjektivní práva, o kterých je v řízení rozhodováno, nemá. Vzhledem k nedostatku hmotných veřejných subjektivních práv, o kterých by bylo ve správním řízení jednáno a rozhodováno, se žalobní legitimace stěžovatelky mohla podle závěru správního soudu opírat jen o ustanovení § 65 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále též jen „s. ř. s.“). Stěžovatelce, která byla účastníkem správního řízení před Ústavem, byla proto Městským soudem v Praze poskytnuta soudní ochrana toliko v rozsahu práv procesních, nikoliv práv hmotných (mj. s odkazem na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 5. 2011 č. j. 4 Ads 133/2010-164).

6. Proti rozsudku Městského soudu v Praze podala stěžovatelka kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu, který ji rozsudkem ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 Ads 29/2013-22 zamítl.

7. Nejvyšší správní soud v ústavní stížností napadeném rozsudku vyslovil (s rozhodnutím Městského soudu v Praze shodný) právní závěr, že stěžovatelce je možno poskytnout soudní ochranu pouze v rozsahu procesních práv. Námitky stěžovatelky byly správními soudy vyhodnoceny jako námitky hmotného práva. Námitky do stanovení úhrady předmětného léčivého přípravku (argumentující nesprávným výběrem přípravku, podle kterého byla určena základní úhrada v rámci referenční skupiny, a použitím koeficientů pro stanovení základní úhrady léčiv) nebyly podle právního názoru správních soudů přípustné. Nejvyšší správní soud proto konstatoval, že se Městský soud v Praze vypořádal se všemi námitkami stěžovatelky, které byly procesního charakteru, a nedopustil se vady řízení s následkem nezákonnosti rozhodnutí o věci samé [§ 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s.].

8. K námitce stěžovatelky o rozporu rozhodnutí správního soudu s právem Evropské unie (dále též jen „EU“) a s judikaturou Soudního dvora EU o přezkumu otázek hmotného práva se Nejvyšší správní soud vyslovil tak, že účastníci řízení podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“) mají na základě vnitrostátního práva a práva Evropské unie nárok na to, aby rozhodnutí o stanovení úhrady léčiv obsahovalo odůvodnění podle objektivních a ověřitelných kritérií, včetně uvedení všech podkladů a úvah, o které se rozhodnutí opíralo. Toto procesní právo bylo stěžovatelce podle názoru Nejvyššího správního soudu zachováno i v posuzovaném případě, neboť Městský soud v Praze vyhodnotil všechny žalobní body z pohledu hmotněprávní či procesní povahy a na podkladě přípustných žalobních námitek přezkoumal napadené rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví. Postup Městského soudu v Praze byl v souladu

s právní úpravou i judikaturou Soudního dvora EU, Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu. Nejvyšší správní soud proto kasační stížnost pro nedůvodnost zamítl.

9. Po podání ústavní stížnosti stěžovatelkou vydal rozšířený senát Nejvyššího správního soudu dne 9. 12. 2014 pod č. j. 4 Ads 35/2013-63 usnesení, kterým překonal právní názor vyslovený v ústavní stížnosti napadeném rozsudku, a to pro rozpor výkladu s vnitrostátní právní úpravou, s ústavním pořádkem i s právem EU, a rozhodl o tom, že osobám v postavení stěžovatelky je dáno právo na plný soudní přezkum správního rozhodnutí: „Žadatelé o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) zákona o veřejném zdravotním pojištění jako držitelé registrace těchto léčivých přípravků a účastníci správního řízení podle § 39g odst. 1 téhož zákona jsou v rámci soudního přezkumu rozhodnutí v tomto řízení vydaného aktivně procesně legitimováni podle § 65 odst. 1 s. ř. s.“

II. Obsah ústavní stížnosti

10. V ústavní stížnosti bylo argumentováno, že rozhodnutími obecných soudů bylo stěžovatelce odepřeno právo na soudní ochranu, pokud jde o nesprávnou částku hrazenou na léčivo (tj. na předmětný přípravek) z veřejného zdravotního pojištění a netransparentní postup správních orgánů, který nemá oporu v platných právních předpisech.

11. I když stěžovatelka v obsahu správní žaloby uplatnila námitky, které dokládaly, že základní úhrada referenční skupiny č. 25/2 a výše úhrady léčivého přípravku RAMIL byla stanovena nesprávně a v rozporu se zákonem, Městský soud v Praze posoudil námitky proti výkladu a aplikaci hmotného práva správními orgány jako nepřipustné, a to z toho důvodu, že stěžovatelka v podané žalobě proti správnímu rozhodnutí mohla uplatnit toliko procesní práva, nikoli práva hmotná. Napadeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu (ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 2013 č. j. 9 Ca 435/2009-85) došlo k tomu, že se stěžovatelka nedomohla soudní ochrany proti rozhodnutí správních orgánů, pokud jde o to, zda správní orgány postupovaly v rámci výkladu a aplikace hmotného práva v souladu se zákonem a zda úhrada předmětného přípravku byla stanovena v souladu s ustanoveními § 39b a 39c zákona o veřejném zdravotním pojištění, nebo nikoliv. Správními soudy nebyla posuzována důvodnost námitek o nezákonnosti stanovení úhrady přípravku (léčiva) z veřejného zdravotního pojištění. Stěžovatelka vyslovila přesvědčení, že byla porušena základní práva garantovaná čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 38 odst. 1 Listiny.

12. Požadavek na efektivní soudní ochranu stěžovatelky nebyl naplněn, neboť – přestože § 39b a 39c zákona o veřejném zdravotním pojištění

stanoví objektivní a ověřitelná kritéria, podle kterých je určena úhrada léčiva – nebylo soudně přezkoumáno, zda správní orgán stanovil vyšší úhrady léčivého přípravku na základě zákonných postulátů.

13. Ačkoli žádné rozhodnutí Soudního dvora EU ve vztahu k čl. 6 odst. 2 směrnice Rady 89/105/EHS o průhlednosti opatření upravujících tvorbu cen u humánních léčivých přípravků a jejich začlenění do oblastí působnosti vnitrostátních systémů zdravotního pojištění (dále jen „směrnice Rady 89/105/EHS“) nedává oporu k omezení soudního přezkumu pouze na práva procesní (a naopak tato rozhodnutí požadují efektivní soudní ochranu, i pokud jde o úhradu léčivého přípravku), Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku vyložil právo EU tak, že není dáno právo na soudní přezkum námitek hmotného práva, nýbrž je garantováno toliko právo na námitky procesní povahy. Nejvyšší správní soud přitom opominul jak právní názor judikatury Soudního dvora EU, tak úvahu o případném položení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU k výkladu evropského práva o rozsahu soudní ochrany držitele registrace léčivého přípravku proti rozhodnutí o stanovení úhrady. Stěžovatelka namítala, že tím došlo i k porušení základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

14. V ústavní stížnosti bylo namítáno, že zákon o veřejném zdravotním pojištění dává držiteli rozhodnutí o registraci přípravku (léčiva) veškerá práva účastníka řízení, aniž by tato práva jakkoliv omezoval. Držitel rozhodnutí o registraci je účastníkem řízení se všemi právy (stejně jako například zdravotní pojišťovna). Z tohoto důvodu podle stěžovatelky neobstojí právní názor, že postavení osob uvedených v ustanovení § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění odpovídá pozici tzv. zájemníků.

15. Stěžovatelka zdůraznila, že nutnost poskytnout účastníkům řízení před Ústavem (při rozhodování o výši úhrady léčivého přípravku) soudní ochranu v rozsahu práv procesních i hmotných vyplývá již z právního řádu České republiky, což odpovídá i nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 1. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 36/05 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.).

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

16. Na výzvu Ústavního soudu se k podané ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší správní soud, který odkázal na odůvodnění ústavní stížnosti napadeného rozsudku. Uvedl, že rozhodnutí o kasační stížnosti bylo v souladu se zákonem i s tehdy ustálenou judikaturou, a proto nebylo zásahem do ústavně zaručených práv stěžovatelky. Vyslovil názor, že soudní ochrana mohla být stěžovatelce poskytnuta pouze v rozsahu veřejných subjektivních práv procesních, nikoli však hmotných. Nejvyšší správní soud doplnil, že rozhodnutí o ústavní stížnosti ponechává na Ústavním soudu, protože se v mezidobí po podání ústavní stížnosti rozšířený senát usnesením

ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 Ads 35/2013-63 odchytil od původního výkladu právní úpravy.

17. I Městský soud v Praze podal k ústavní stížnosti vyjádření, ve kterém uvedl, že právo na stanovení úhrady léčivého přípravku ze zdravotního pojištění nespadá pod ústavně zaručená práva a svobody. Stěžovatelce nebyla podle názoru Městského soudu v Praze odepřena spravedlnost ani nebyla odňata zákonnému soudci. Soud pro úplnost dodal, že v podané správní žalobě nebyly uplatněny žádné námitky k ochraně procesních práv stěžovatelky.

18. Vedlejší účastník řízení před Ústavním soudem Ministerstvo zdravotnictví se k ústavní stížnosti vyjádřil podrobným přípisem. Nesouhlasil s námitkami stěžovatelky a navrhl ústavní stížnost pro nedůvodnost zamítnout. Vyslovil (mj.) názor, že rozhodnutími správních orgánů nedošlo k zásahu do veřejných subjektivních práv stěžovatelky. Námitky hmotného práva nemohly být správními soudy brány v potaz, neboť stěžovatelka v postavení zájemníka podle § 65 odst. 2 s. ř. s. byla oprávněna toliko k námitkám procesní povahy. Hmotným právem je chráněn veřejný zájem. Pokud by Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelka má právo domáhat se soudní ochrany pro porušení veřejnoprávní normy hmotného práva (o výši úhrady léčivého přípravku), byl by porušen smysl ochrany veřejného zájmu. Stěžovatelce nebyla podle názoru Ministerstva zdravotnictví správními soudy odepřena spravedlnost. Námitku o porušení práva na zákonného soudce vedlejší účastník rovněž neposoudil jako důvodnou, a to ani s ohledem na vydání usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 Ads 35/2013-63.

19. Stěžovatelka podala k vyjádření ostatních účastníků řízení před Ústavním soudem repliku, v níž uvedla, že trvá na právních názorech, které vyslovila v ústavní stížnosti. Odkázala současně na nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3910/13 ze dne 17. 2. 2015 (N 34/76 SbNU 477), sp. zn. I. ÚS 1251/14 ze dne 23. 2. 2015 (N 42/76 SbNU 573) a sp. zn. II. ÚS 459/14 ze dne 14. 4. 2015 (N 79/77 SbNU 159), kterými bylo v obdobných právních věcech ústavním stížnostem vyhověno.

IV. Právní posouzení

20. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené zákonem, a proto nic nebrání meritornímu rozhodnutí věci [viz § 30, 34, 72 a 75 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

21. Od obecného soudu byl vyžádán spisový materiál, aby mohl být proveden řádný přezkum ústavní stížností dotčeného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 Ads 29/2013-22.

22. Po zvážení stížnostních námitek i obsahu napadeného rozhodnutí a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. a/ Principy ústavního přezkumu – porušení základních práv

23. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím a jiným zásahům orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodnutí obecných soudů je dáno, pokud výklad podústavního práva obecnými soudy není ústavně konformní, vyplývá z nesprávného hodnocení významu základního práva a má podstatný význam pro rozhodnutí soudu – tzv. Heckova formule (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 32, bod 109).

24. Základní práva a svobody působí v právním řádu jako regulativní ideje, na které obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo na základě interpretace, jež je ve výrazném rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá dotčení na základních právech nebo svobodách [viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

25. Rozhodnutím obecného (správního) soudu napadeným ústavní stížností došlo k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu proti rozhodnutí orgánu veřejné správy podle čl. 36 odst. 2 Listiny.

26. Ústavním základem pro právní úpravu správního soudnictví a ústavní zárukou rozsahu přezkumu správními soudy je ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny: „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“ Ústavní soud v nálezu ze dne 16. 12. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 9/14 (N 228/75 SbNU 539; 14/2015 Sb.) vyslovil závěr, že soudní ochrana v podobě přezkumu rozhodnutí orgánu veřejné správy podle čl. 36 odst. 2 Listiny je garantována ve vztahu ke každému rozhodnutí, které se týká základních práv zakotvených v Listině základních práv a svobod, a to bez ohledu na povahu dotčení ústavně zaručených práv. Správní

rozhodnutí, které má dopad na některé ze základních práv podle Listiny, musí být způsobilé přezkumu ve správním soudnictví.

27. Rozsahem soudního přezkumu ve správním soudnictví se Ústavní soud zabýval už v nálezu, kterým zrušil pátou část občanského soudního řádu, tj. původní úpravu správního soudnictví, a který stál u zrodu dnešního správního soudnictví [náleze ze dne 27. 6. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 16/99 (N 96/22 SbNU 329; 276/2001 Sb.)]. V tomto nálezu Ústavní soud mj. vytkl (zrušené) právní úpravě správního soudnictví i to, že se nelze bez ohledu na konkrétní povahu věci spokojit s pouhou kontrolou zákonnosti, neboť správní soudnictví má zaručovat soudní kontrolu v tzv. plné jurisdikci.

IV. b/ Zásah do veřejných subjektivních práv a rozsah přezkumu ve správním soudnictví

28. Rozsah soudního přezkumu rozhodnutí správního orgánu byl v posuzovaném případě omezen tím, že aktivní legitimace k podání správní žaloby stěžovatelkou byla správními soudy dovozována z § 65 odst. 2 s. ř. s., a nikoli z ustanovení § 65 odst. 1 s. ř. s. Obecné soudy konstatovaly, že nebyla porušena veřejná subjektivní (hmotná) práva stěžovatelky, a proto byla oprávněna toliko k procesním námitkám.

29. Ustanovením § 65 odst. 1 s. ř. s. je upravena žalobní legitimace, pokud jde o rozhodnutí orgánu veřejné správy, kterým byla přímo dotčena veřejná subjektivní práva žalobce. „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen přímo nebo v důsledku porušení svých práv v předcházejícím řízení úkonem správního orgánu, jímž se zakládají, mění, ruší nebo závazně určují jeho práva nebo povinnosti ... může se žalobou domáhat zrušení takového rozhodnutí, popřípadě vyslovení jeho nicotnosti, nestanoví-li tento nebo zvláštní zákon jinak.“ V § 65 odst. 2 s. ř. s. je obsažena soudní ochrana proti rozhodnutí správního orgánu, kterým žalobce nebyl přímo dotčen na právech, avšak postupem orgánu veřejné správy byla porušena práva žalobce tak, že to mohlo mít za následek nezákonnost správního rozhodnutí. „Žalobu proti rozhodnutí správního orgánu může podat i účastník řízení před správním orgánem, který není k žalobě oprávněn podle odstavce 1, tvrdí-li, že postupem správního orgánu byl zkrácen na právech, která jemu přísluší, takovým způsobem, že to mohlo mít za následek nezákonné rozhodnutí.“ Omezený rozsah soudního přezkumu je dán u osoby, která napadeným rozhodnutím nemohla být přímo dotčena. O omezené žalobní legitimaci proto nelze uvažovat u žalobců, kterým správní rozhodnutí zasáhlo do veřejných subjektivních práv, resp. základních práv a svobod.

IV. c/ Stanovení úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění

30. Ústavní soud předně konstatuje, že v mezidobí od podání ústavní stížnosti rozhodoval o otázkách, které jsou obsahem námitek v ústavní stížnosti, rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, který v usnesení ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 Ads 35/2013-63 dospěl k závěru, že: „žadatelé o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění podle zákona o veřejném zdravotním pojištění, jako držitelé registrace těchto léčivých přípravků a účastníci správního řízení podle § 39g odst. 1 téhož zákona, jsou v rámci soudního přezkumu rozhodnutí v tomto řízení vydaného aktivně procesně legitimováni podle § 65 odst. 1 s. ř. s.“.

31. S řečeným závěrem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu se Ústavní soud ztotožnil již v nálezech ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3910/13, ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1251/14 a ze dne 14. 4. 2015 sp. zn. II. ÚS 459/14 (viz výše), které byly vydány v obdobných právních věcech.

32. Současná česká právní úprava správního rozhodování o žádostech o stanovení výše a podmínek úhrady podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění je přímým důsledkem nálezu ze dne 16. 1. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 36/05 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.), kterým Ústavní soud pro protiústavnost zrušil předchozí znění § 15 odst. 5 a 10 tohoto zákona. Ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění až do derogačního zásahu Ústavního soudu vycházelo z toho, že stanovení úhrady léčiva z veřejného zdravotního pojištění bylo dáno vyhláškou Ministerstva zdravotnictví (§ 15 odst. 5 a 10 zákona, ve znění do 31. 12. 2007). Ústavní soud právní úpravu v nálezu vyhodnotil tak, že vyhláška „není obecnou normou, nýbrž souborem individuálních rozhodnutí, a bylo by proto namístě uplatnit režim předvídaný v čl. 36 odst. 1, eventuálně i odst. 2 Listiny“.

33. Zákonodárce po derogaci ustanovení § 15 odst. 5 a 10 zákona o veřejném zdravotním pojištění Ústavním soudem upravil nový rozhodovací režim. Zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, byla do zákona o veřejném zdravotním pojištění doplněna s účinností od 1. 1. 2008 nová část šestá obsahující podrobnou úpravu regulace cen a úhrad léčiv na základě postupu ve správních řízeních. O stanovení úhrady léčivých přípravků z veřejného zdravotního pojištění se rozhoduje na podkladě žádosti podle § 39f zákona, kterou je oprávněn podat mj. držitel rozhodnutí o registraci léčiva. Podle § 39g odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění jsou účastníky řízení o stanovení výše a podmínek úhrady léčivých přípravků i osoby, které podaly žádost. O stanovení úhrady léčiv rozhoduje Ústav správním rozhodnutím podle § 39h zákona o veřejném zdravotním pojištění a o odvolání proti správnímu rozhodnutí rozhoduje Ministerstvo zdravotnictví.

34. Z judikatury Soudního dvora EU k ustanovení čl. 6 odst. 2 směrnice Rady 89/105/EHS se podává, že je nezbytné, aby všechna podstatná rozhodnutí v oblasti stanovení cen léčiv a zdravotního pojištění byla provedena formou individuálních správních rozhodnutí; žadateli se má dostat rozhodnutí, které se zakládá na objektivních a ověřitelných kritériích (viz např. rozsudek ze dne 27. 11. 2001, věc *Komise proti Rakousku*, C-424/99; rozsudek ze dne 12. 6. 2003, věc *Komise proti Finsku*, C-229/00). To, jak Soudní dvůr EU vykládá principy odpovídající základním právům a svobodám, je nutno zhodnotit v rámci výkladu a aplikace vnitrostátního práva a posouzení souladu rozhodnutí s ústavně zaručenými právy. V případě *G. Pohl-Boskamp GmbH & Co. proti Gemeinsamer Bundesausschuss* (rozsudek C-317/05 ze dne 26. 10. 2006) dospěl Soudní dvůr EU k závěru, že ustanovení čl. 6 odst. 2 směrnice Rady 89/105/EHS má přímý účinek (bod 42 rozsudku).

35. Ústavní soud v zásadě není povolán k přezkumu výkladu unijních právních předpisů. Je však oprávněn a povinen zasáhnout, pokud by následkem porušení unijní právní úpravy (např. v důsledku svévole nebo výkladu, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti) bylo i porušení základních práv a svobod spadajících pod ochranu Listiny. Nejvyšší správní soud nebyl podle okolností souzeného případu nucen položit předběžnou otázku k Soudnímu dvoru EU, jak bylo odůvodněno v nálezů Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1251/14, který byl vydán v obdobné věci. Předmětná právní otázka byla již Soudním dvorem EU vypořádána (šlo tedy o tzv. *acte éclairé*) a obecné soudy na základě výše uvedené judikatury mohly soudní řád správní i zákon o veřejném zdravotním pojištění ústavně konformně vyložit.

36. V posuzované věci je možno odkázat na právní závěry usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 Ads 35/2013-63, že z výkladu zákona o veřejném zdravotním pojištění (ve znění novely provedené zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů) nelze v žádném případě dovodit, že by se vztahoval toliko na právní vztahy pojištěnců ve vztahu k pojišťovnam, tj. na povinnosti pojištěnců odvádět pojistné a odpovídající práva na úhradu zdravotní péče. Toto restriktivní pojetí neodpovídá dokonce ani gramatickému výkladu § 1 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění, který vymezuje tři oblasti působnosti zákona, a to a) veřejné zdravotní pojištění, b) rozsah a podmínky, za nichž je poskytována zdravotní péče, resp. jsou hrazeny zdravotní služby (ve znění účinném od 1. 4. 2012) a c) způsob stanovení cen a úhrad léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely hrazených ze zdravotního pojištění. Rozhodování o stanovení úhrady léčiv ze zdravotního pojištění je nutno už s ohledem na § 1 odst. 1 písm. c) zákona vnímat jako plnohodnotnou a pojmově samostatnou součást právní úpravy

veřejného zdravotního pojištění. Předmětem správních řízení tohoto druhu je tedy stanovení úhrady léčivých přípravků ze zdravotního pojištění jako samostatný okruh právních vztahů ve smyslu § 1 odst. 1 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění.

37. Osobami, které jsou přímo zasaženy v právech správním rozhodnutím o stanovení úhrady léčivých přípravků a potravin pro zvláštní lékařské účely z veřejného zdravotního pojištění, jsou proto i účastníci řízení podle § 39f odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném zdravotním pojištění (tedy v posuzovaném případě stěžovatelka).

38. Pro opačný výklad, který je restriktivní a rozporný se samotným textem zákona, není dána žádná opora. Účelem právní úpravy veřejného zdravotního pojištění je i podle judikatury Soudního dvora EU posílení transparentnosti rozhodovacích procesů a vyloučení negativních dopadů svévolných rozhodnutí správních orgánů na společný evropský trh s léčivy.

39. V nálezů sp. zn. Pl. ÚS 36/05 (viz výše) Ústavní soud vyslovil tezi, že rozhodování o zařazení léčivých přípravků do seznamu léčiv hrazených z prostředků veřejného zdravotního pojištění zasahuje do práv výrobců a distributorů, což se musí promítnout i do výkladu čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Rozhodnutí správního orgánu je nutno zakládat na objektivních a ověřitelných kritériích, aby bylo soudně přezkoumatelné (bod 41 nálezů).

40. Omezení přístupu k soudu v případech, ve kterých je ústavně garantován soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, neboť jde o rozhodnutí ve vztahu k základním právům a svobodám podle Listiny (čl. 36 odst. 2), Ústavní soud opakovaně vyhodnotil s právním závěrem, že bez procesních záruk by ochrana základních práv a svobod byla neúčelnou. Judikaturou Ústavního soudu je zastáván názor, že ústavně konformní výklad právních norem o rozsahu soudního přezkumu má být ve prospěch přístupu k soudu a plného soudního přezkumu, pokud se dotýká ústavně garantovaných práv a svobod. Účelem správního soudnictví je ochrana veřejných subjektivních práv i ochrana základních práv, do kterých mohlo být zasaženo rozhodnutím orgánu veřejné správy. Mimo rámec plného soudního přezkumu se nesmí dostat správní rozhodnutí, kterým je dotčeno základní právo nebo svoboda.

41. V řešeném případě stěžovatelka v postavení adresáta rozhodnutí vydaného podle § 39h zákona o veřejném zdravotním pojištění dosahuje vlastních ekonomických (podnikatelských) zájmů, pro které je podstatné, zda, v jakém rozsahu a za jakých podmínek budou hrazeny přípravky (léčiva) z veřejného zdravotního pojištění. Vykonává právo na podnikání, kterému je poskytována ochrana čl. 26 odst. 1 Listiny. S adresáty správních rozhodnutí o rozsahu úhrady léčiv je mimoto nutno (po stránce procesní i právního posouzení) zacházet rovným způsobem ve smyslu čl. 1 Listiny.

Rozhodování o stanovení úhrady léčiv potom není možno vyloučit z plného soudního přezkumu, neboť by to bylo v rozporu s čl. 36 odst. 2 Listiny (pozn.: uvedené právní závěry byly vysloveny už v nálezu Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1251/14).

V. Závěry

42. V případech, ve kterých čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod zaručuje soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, neboť se jedná o rozhodnutí týkající se základních práv a svobod podle Listiny, jsou obecné soudy povinny poskytnout plný soudní přezkum bez omezení. V soudním řízení správním tedy v takových případech nelze o správní žalobě rozhodovat v režimu podle § 65 odst. 2 s. ř. s. Rozhodování o stanovení výše a podmínek úhrady léčiv z veřejného zdravotního pojištění podle § 39f odst. 2 písm. a) a § 39h zákona o veřejném zdravotním pojištění se ve vztahu k držitelům rozhodnutí o registraci léčivých přípravků a účastníkům správního řízení podle § 39g odst. 1 tohoto zákona dotýká základních práv a svobod podle Listiny, a to práva na podnikání garantovaného čl. 26 odst. 1 Listiny, případně i práva na rovné zacházení vyplývajícího z čl. 1 Listiny. Musí být proto podrobeno plnému soudnímu přezkumu před obecnými (správními) soudy. O správní žalobě proto nelze rozhodovat podle § 65 odst. 2 s. ř. s.

43. Z řečených důvodů Ústavní soud konstatuje, že napadené rozhodnutí Nejvyššího správního soudu je v rozporu s čl. 36 odst. 2 Listiny.

44. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a za vyslovení porušení základního práva stěžovatelky na soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné správy, zaručeného čl. 36 odst. 2 Listiny, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 2. 2014 č. j. 3 Ads 29/2013-22 zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

45. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 154

**K aplikaci moderačního práva soudu při rozhodování o náhradě nákladů občanského soudního řízení
K poučovací povinnosti soudu**

Odvolací soud neposkytl účastníkům řízení řádné poučení o aplikaci moderačního práva podle § 150 občanského soudního řádu (ať již samostatným poučením, resp. výzvou, nebo při jednání odvolacího soudu), tzn. účastníkům nebylo umožněno vyjádřit se k zamýšlenému postupu odvolacího soudu. Přitom požadavek na řádné poučení se projevuje naléhavěji právě v průběhu odvolacího řízení, neboť po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní způsob k uplatnění svých námitek. Tím bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 25. srpna 2015 sp. zn. II. ÚS 3550/13 ve věci ústavní stížnosti R. V., zastoupeného Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem Spálená 14, Praha 1, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 3. 2013 č. j. 41 C 79/2012-45, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě o náhradu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce kárného řízení vedeného proti stěžovateli a jimiž nebylo stěžovateli přiznáno právo na náhradu nákladů řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68 v části týkající se náhrady nákladů řízení před soudy obou stupňů bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**

II. **Toto rozhodnutí se proto ruší v části výroku, podle které „žalobci se nepřiznává náhrada nákladů řízení před soudy obou stupňů“.**

III. **Ve zbytku se ústavní stížnost stěžovatele odmítá.**

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní soud obdržel dne 22. 11. 2013 návrh stěžovatele na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu ustanovení § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva na spravedlivý proces dle čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím dle čl. 36 odst. 3 Listiny a dále práva na ochranu vlastnického práva dle čl. 11 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na pokojné užívání majetku dle čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 3. 2013 č. j. 41 C 79/2012-45 byla zamítnuta žaloba stěžovatele, kterou se domáhal po žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti zaplacení částky 37 125 Kč s příslušenstvím, představující náhradu nemajetkové újmy, jež mu měla být způsobena nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení vedeného u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 13 KSE 17/2009. Současně bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že v posuzovaném řízení nedošlo k žádným průtahům ze strany Nejvyššího správního soudu. Celkovou délku řízení nepovažuje za nepřiměřenou – řízení trvalo 2 roky a 5 měsíců (z toho 1 rok a 10 měsíců bylo přerušeno). Současně dospěl k tomu, že nebyl naplněn ani další předpoklad vzniku odpovědnosti státu za škodu, a to vznik nemajetkové újmy. Stěžovatel byl totiž rozhodnutím ministra spravedlnosti ze dne 27. 10. 2010 odvolán z funkce soudního exekutora, neboť byl odsouzen pro trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele. Proti stěžovateli bylo vedeno mnoho kárných řízení. Musel si tak být vědom případné kárné odpovědnosti vzhledem ke svým pochybením při výkonu činnosti soudního exekutora, případné průtahy tak nebyly schopné způsobit stěžovateli nemajetkovou újmu. Stěžovatel byl navíc po 1 roce a 5 měsících vedení posuzovaného kárného řízení odvolán z funkce exekutora, a další trvání kárného řízení pro něj tak nemělo naprosto žádný význam.

3. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že konstatoval porušení práva žalobce na spravedlivý proces. O nákladech řízení rozhodl tak, že jejich náhradu žalobci (stěžovateli) nepřiznal. Na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k závěru, že v kárném řízení došlo k nesprávnému úřednímu postupu, spočívajícímu v průtazích v kárném řízení (nedůvodné přerušování po dobu 1 roku a 10 měsíců, nedůvodné další trvání

řízení v délce 7 měsíců a 14 dní poté, co byl stěžovatel odvolán z funkce exekutora). Pokud jde o význam řízení pro stěžovatele, odvolací soud se ztožnil se závěry soudu prvního stupně. Uzavřel, že došlo k nesprávnému úřednímu postupu, avšak s ohledem na nízký význam pro stěžovatele nezakládá tato skutečnost nárok na odškodnění v penězích, ale postačí konstatování porušení práva. O nákladech řízení rozhodl odvolací soud za použití § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“), tj. úspěšnému žalobci nepřiznal náhradu nákladů řízení. Tuto nepřiznal nejen proto, že postačilo konstatování porušení práva a se svým nárokem na přiznání peněžité náhrady žalobce úspěšný nebyl, ale zejména též proto, že žalobce jako soudní exekutor spáchal trestný čin, pro který byl odsouzen a současně způsoboval průtahy, za které bude třeba účastníky jím vedených exekučních řízení odškodnit. S přihlédnutím k tomu, že tím, kdo bude muset účastníky odškodnit, bude právě v nyní posuzovaném řízení strana žalovaná, bylo nepřiměřeně tvrdé opatření, kdyby Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti byla zavázána hradit žalobci v daném řízení náhradu nákladů řízení.

4. Proti v záhlaví označeným rozhodnutím podal stěžovatel ústavní stížnost, v níž namítá porušení svých ústavně zaručených práv a svobod. Podle stěžovatele není s ohledem na žalovanou částku 37 125 Kč dovolání ve věci přípustné.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

5. Stěžovatel považuje napadená rozhodnutí za rozporná s judikaturou Ústavního soudu [odkazuje na nálezy sp. zn. I. ÚS 210/04 ze dne 14. 9. 2004 (N 127/34 SbNU 297), sp. zn. IV. ÚS 36/04 ze dne 20. 4. 2004 (N 56/33 SbNU 73), sp. zn. II. ÚS 862/10 ze dne 19. 5. 2010 (N 110/57 SbNU 403)] a předkládá vlastní „výpočet“ odškodnění, který je zpracován podle stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 106/2010 a k němuž by i obecné soudy musely dojít, pokud by striktně aplikovaly pravidla pro odškodňování.

6. Stěžovatel následně brojí proti nákladovým výrokům. Rozhodnutí o nákladech řízení považuje za překvapivá a v rozporu s konstantní judikaturou (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, dále též „ESLP“, *Čeppek proti České republice*). Nesouhlasí s tím, že konstatování porušení práva je považováno jen za částečný úspěch ve věci. K tomu odkazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 170/99 ze dne 22. 6. 2000 (N 96/18 SbNU 339). Použitím ustanovení § 150 občanského soudního řádu odvolacím soudem došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces, neboť nebyl vyzván, aby se k zamýšlenému rozhodnutí soudu vůbec mohl vyjádřit. Úvahu soudu o použití § 150 občanského soudního řádu se stěžovatel dozvěděl až po vyhlášení rozsudku odvolacího soudu, resp. při odůvodňování rozhodnutí, kdy bylo sděleno, že stěžovatel jako exekutor v jiných věcech

působil průtahy v řízení a žalovaná bude tou povinnou k odškodnění těchto průtahů. Stěžovatel má dále za to, že důvody, o které opřel odvolací soud aplikací § 150 občanského soudního řádu, nesouvisejí s posuzovaným případem, což je podle jeho názoru nepřipustné.

III. Vyjádření účastníků řízení

7. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření.

8. Obvodní soud pro Prahu 2 ve svém vyjádření ze dne 1. 7. 2015 stručně rekapituloval historii spisu podle datace úkonů. Domnívá se, že v řízení o náhradu škody nebyla porušena žádná práva stěžovatele.

9. Městský soud v Praze ve vyjádření ze dne 2. 7. 2015 pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

10. Ministerstvo spravedlnosti jako vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

11. Vyjádření obecných soudů nebyla stěžovateli zaslána k replice, neboť tato neobsahovala žádné nové skutečnosti a prakticky pouze odkazovala na vydaná rozhodnutí.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

12. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou přípustnosti ústavní stížnosti. Městský soud v Praze v ústavní stížnosti napadeném rozsudku ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68 poučil stěžovatele o přípustnosti podání dovolání ve smyslu § 237, 239 a § 240 odst. 1 občanského soudního řádu.

13. I přesto, že přípustnost dovolání je oprávněně zkoumat výlučně dovolací soud, Ústavní soud přisvědčil názoru stěžovatele o nepřipustnosti dovolání, neboť v části výroku, podle které se výrok o věci samé mění tak, že se konstatuje porušení práva žalobce na spravedlivý proces, bylo nutno vycházet z výše odškodnění, která byla stěžovatelem požadována a v průběhu celého řízení byla neměnná – tj. částky 37 125 Kč.

14. V části výroku týkající se nepřiznání náhrady nákladů řízení před soudy obou stupňů shledal Ústavní soud rovněž dovolání nepřipustným, neboť i zde je přípustnost dovolání limitována ustanovením § 238 odst. 1 písm. d) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2013. Z ústavní stížnosti, rozhodnutí obecných soudů ani spisového materiálu se však Ústavnímu soudu nepodařilo zjistit výši nákladů řízení uplatňovaných stěžovatelem v řízení před soudy prvního a druhého stupně. Proto, v případě pochybností, Ústavní soud zhodnotil přípustnost ústavní stížnosti ve prospěch stěžovatele.

15. Ústavní soud poté, co shledal ústavní stížnost přípustnou a bez formálních vad, posoudil obsah ústavní stížnosti, přezkoumal napadená rozhodnutí, včetně spisu nalézacího soudu sp. zn. 41 C 79/2012, který si

za tím účelem vyžádal, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná a zčásti zjevně neopodstatněná.

16. Podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

17. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy), a není tedy povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Je povolán toliko k přezkumu ústavnosti, tj. toho, zda nedošlo k porušení ústavních principů a základních práv a svobod účastníka řízení, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními a zda výklad práva provedený obecnými soudy je ústavně konformní, resp. zda nebyl aktem „libovůle“. Ústavní soud tedy koriguje jen ty nejextrémnější excesy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)].

18. V těchto intencích Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení mu předcházející a dospěl k závěru, že v řízení před obecnými soudy bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny.

19. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně zabýval otázkou náhrady nákladů řízení a její reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces. Přitom na jedné straně vyslovil názor, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189)], a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu. Na straně druhé však Ústavní soud podotýká, že problematika nákladů řízení zpravidla nebude předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, nedosahuje intenzity zakládající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo v dané věci nastat pouze za situace, kdy by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení občanského soudního řádu ze strany soudů byl obsažen prvek svévole, libovůle nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti, a to např. v důsledku nerespektování jednoznačné kogentní normy, v důsledku přepjatého formalismu nebo tehdy, jestliže by příslušné závěry soudu nebyly odůvodněny vůbec či zcela nedostatečně [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17) nebo nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 444/01 ze dne 30. 10. 2001 (N 163/24 SbNU 197)].

20. V posuzované věci stěžovatel brojí proti aplikaci § 150 občanského soudního řádu, podle kterého jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.

21. Podle konstantní judikatury Ústavního soudu k aplikaci moderačního práva dle § 150 občanského soudního řádu, pokud obecný soud dospěje ke zjištění, že v konkrétním případě jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, musí vytvořit účastníkům řízení procesní prostor k tomu, aby mohli účinně uplatňovat námítky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat [viz např. náleze ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309) nebo náleze ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 215/09 (N 44/52 SbNU 443)]. Judikatura Ústavního soudu k aplikaci § 150 občanského soudního řádu byla rovněž aprobována Evropským soudem pro lidská práva [viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 9. 2013 *Čepeck proti České republice* (stížnost č. 9815/10)]. Vytvoření procesního prostoru pro účinnou reakci k zamýšlené aplikaci § 150 občanského soudního řádu nelze podle Ústavního soudu vnímat výhradně extenzivně a zobecnit vzniklý procesní stav tak, že musí být účastníkům řízení po jejich poučení umožněno písemně vyjádření. V souladu se zásadou procesní ekonomie a z ní plynoucího zákonného požadavku na rozhodnutí při jediném jednání (§ 115 odst. 1, § 119 odst. 1 občanského soudního řádu) by se takového poučení mělo účastníkům řízení dostat při jednání, kde jim má být rovněž umožněno vyjádřit se k aplikaci § 150 občanského soudního řádu [viz plenární náleze Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 46/13 (N 29/72 SbNU 337)].

22. Promítnutím shora uvedených závěrů Ústavního soudu na posuzovaný případ nelze dospět k jinému závěru, než že došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Soud prvního stupně žalobu stěžovatele zamítl a žádnému účastníkovi nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že konstatoval porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, avšak podle § 150 občanského soudního řádu nepřiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Ze spisu nalézacího soudu sp. zn. 41 C 79/2012 Ústavní soud ověřil, že odvolací soud neposkytl účastníkům řízení řádné poučení o aplikaci moderačního práva podle § 150 občanského soudního řádu (ať již samostatným poučením, resp. výzvou, nebo při jednání odvolacího soudu dne 30. 9. 2013), tzn. účastníkům nebylo umožněno vyjádřit se k zamýšlenému postupu odvolacího soudu. Přitom požadavek na řádné poučení se projevuje náležitěji právě v průběhu odvolacího řízení, neboť po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní způsob k uplatnění svých námítek.

23. Ústavní soud proto přistoupil ke zrušení části výroku (jak je uvedeno ve výrokové části tohoto nálezu) rozsudku Městského soudu v Praze

ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68. Jen z procesní opatrnosti Ústavní soud konstatuje, že kasačním výrokem nepředjímá další postup odvolacího soudu ve vztahu k moderačnímu právu ve smyslu ustanovení § 150 občanského soudního řádu.

24. Ve zbývající části, tj. v části, v níž ústavní stížnost směřuje proti výroku I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 3. 2013 č. j. 41 C 79/2012-45 (žaloba stěžovatele se zamítá), a v části výroku rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68, kterým změnil rozsudek soudu prvního stupně (konstatování porušení práva), Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

25. Ústavní soud se ve své rozhodovací činnosti opakovaně zabývá rozhodováním obecných soudů o nárocích plynoucích ze zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, [srov. např. nález ze dne 21. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 1536/11 (N 165/62 SbNU 449), usnesení ze dne 1. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1541/12 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), nález ze dne 19. 5. 2010 sp. zn. II. ÚS 862/10 (N 110/57 SbNU 403) a další]. Judikatura Ústavního soudu respektuje, že přiměřené zadostiučinění podle § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. nemusí být vždy přiznáno v penězích, ale postačí konstatování porušení práva. Taková rozhodnutí nelze považovat za rozporná s čl. 36 Listiny. Je tedy na právním uvážení obecných soudů, aby v každém individuálním případě buď toliko konstatovaly porušení práva, příp. nadto přiznaly náhradu nemajetkové újmy v penězích. To však náleží do pravomoci obecných soudů a Ústavnímu soudu nepřisluší do takového posouzení zasahovat, s výjimkou případů, kdy by takové rozhodnutí bylo výrazem libovůle či svévole, příp. zjevného excesu [viz např. usnesení ze dne 17. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 901/12 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

26. Pokud stěžovatel nesouhlasí s pouhým konstatováním porušení práva jako formou zadostiučinění a v ústavní stížnosti předkládá vlastní výpočet výše zadostiučinění, k němuž by podle názoru stěžovatele musely soudy při striktní aplikaci stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 dojít, je třeba, v intencích principu minimalizace zásahů do činnosti jiných orgánů veřejné moci, uvést, že Ústavní soud neshledal závěry odvolacího soudu jako „extrémní“, vymykající se ze smyslu a účelu dané úpravy.

27. Odvolací soud změnil zamítavý rozsudek soudu prvního stupně tak, že konstatoval porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces. Ztožnil se se skutkovými zjištěními učiněnými soudem prvního stupně,

avšak dospěl k odlišným závěrům, pokud jde o nesprávný úřední postup, resp. existenci průtahů v kárném řízení. Dospěl k závěru, že v kárném řízení trvajícím 2 roky a 5 měsíců došlo k neodůvodněným průtahům, jež spatřuje v nedůvodném přerušení řízení po dobu 1 roku a 10 měsíců, jakož i v nedůvodně trvajícím řízení v délce cca 7 měsíců poté, co byl stěžovatel pravomocně odvolán z funkce exekutora. S ohledem na události od doby odvolání z funkce exekutora, trestní řízení pro zneužití pravomoci veřejného činitele, které proti stěžovateli bylo vedeno, jakož i vícero vedených kárných řízení dospěly obecné soudy shodně k menšímu významu daného řízení pro stěžovatele.

28. Ústavní soud konstatuje, že závěry odvolacího soudu jsou řádně a logicky odůvodněny a nemá k nim z hlediska ústavnosti žádné výhrady. Nelze je ani považovat za extrémně rozporné s vykonanými skutkovými zjištěními, neodporují stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 a judikatuře ESLP, jak stěžovatel namítá, a Ústavní soud v nich neshledal porušení stěžovatelových práv. Odvolací soud postupoval v souladu se zákonem, přičemž závěr o dostatečnosti samotného konstatování porušení práva jako adekvátního zadostiučinění řádně odůvodnil. Právní závěry obecných soudů z ústavně-právního hlediska nepochybně obstojí.

29. Lze uzavřít, že obecné soudy aplikovaly běžné podústavní právo ústavně konformním způsobem. Jejich závěry netrpí žádnými náznaky svévole, libovůle, překvapivosti nebo nepředvídatelnosti, takže ani z tohoto pohledu není možno ústavní stížnost shledat důvodnou.

V.

30. S ohledem na shora odůvodněné zjištění, že rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68 v části týkající se náhrady nákladů řízení před soudy obou stupňů bylo porušeno stěžovatelovo základní právo zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a zrušil tento rozsudek v uvedené části podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

31. V části, v níž směřovala ústavní stížnost proti výroku I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 3. 2013 č. j. 41 C 79/2012-45 (žaloba stěžovatele se zamítá), a v části výroku rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 2013 č. j. 22 Co 302/2013-68, kterým změnil rozsudek soudu prvního stupně (konstatování porušení práva), Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

32. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 155

**K tvorbě a projevu vůle obce
K oprávnění starosty sjednat smluvní pokutu**

Jak vyplývá z rozhodovací praxe Ústavního soudu, starosta obce nemůže sám vytvářet vůli obce, to přísluší výhradně zastupitelstvu obce či radě obce. Pokud však již vůle obce v zásadních bodech vytvořena byla, je starosta oprávněn jednat v intencích takto vytvořené vůle [nález sp. zn. II. ÚS 87/04 ze dne 6. 4. 2005 (N 75/37 SbNU 63)]. Takovéto jednání zahrnuje též sjednání smluvní pokuty výlučně ve prospěch obce, pokud je tak zajišťováno splnění účelu právního jednání obce (smlouvy) vyjádřeného v rozhodnutí příslušného orgánu obce (zastupitelstva obce či rady obce). Opačný závěr, o neplatnosti takového jednání starosty, by byl přehnaně formalistický a rozporný s ústavně zaručeným právem obce na samosprávu dle čl. 8, čl. 100 odst. 1 a čl. 101 odst. 4 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudce Davida Uhlíře – ze dne 25. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 2574/14 ve věci ústavní stížnosti města Frenštátu pod Radhoštěm, se sídlem náměstí Míru 1, Frenštát pod Radhoštěm, zastoupeného JUDr. Stanislavem Kadečkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Teplého 2786, Pardubice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2673/2013-97 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 12. 2012 č. j. 57 Co 597/2012-76, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a rozsudku Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 8. 4. 2012 č. j. 12 C 105/2011-52, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o zaplacení smluvní pokuty, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Novém Jičíně jako účastníků řízení a René Zahradníka, zastoupeného JUDr. Tomášem Panáčkem, advokátem, se sídlem Požární 643, Fulnek, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2673/2013-97, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 12. 2012 č. j. 57 Co 597/2012-76 a rozsudkem Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 8. 4. 2012 č. j. 12 C 105/2011-52 byla porušena ústavně zaručená

práva stěžovatele dle čl. 8, čl. 100 odst. 1 a čl. 101 odst. 4 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Novém Jičíně, jimiž měla být porušena jeho ústavně zaručená práva. V řízení před obecnými soudy se stěžovatel jako žalobce domáhal na vedlejším účastníkovi a dalším žalovaném (dále též jen „žalovaní“) zaplacení částky 1 000 000 Kč s příslušenstvím coby smluvní pokuty sjednané v rámci kupní smlouvy, kterou stěžovatel jako prodávající uzavřel s žalovanými jako kupujícími. Obecné soudy žalobě nevyhověly, neboť dospěly k závěru, že ujednání o smluvní pokutě je neplatné, jelikož bylo do předmětné smlouvy doplněno samotným starostou, bez schválení zastupitelstvem či radou obce, přičemž starosta tak překročil meze svých oprávnění dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

2. Podle stěžovatele byla napadenými rozhodnutími obecných soudů porušena jeho ústavně zaručená základní práva, a to právo na samosprávu dle čl. 8, 100 a 101 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a čl. 2 Evropské charty místní samosprávy, právo na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k uvedené evropské Úmluvě. Stěžovatel, s odkazy na konkrétní judikaturu Ústavního soudu, kritizuje zejména nesprávné právní posouzení věci obecnými soudy, resp. jejich přejatý formalismus. Obecné soudy nepřihlédly ke smyslu relevantního zákonného ustanovení (§ 41 zákona o obcích), kterým je ochrana obce proti zneužívání majetku a zachování principu územní samosprávy obecně, s čímž starostou sjednaná smluvní pokuta ve prospěch obce nebyla v rozporu. Navíc se fakticky přiklonily k závěru, že starosta obce nejenže nemůže vytvářet, ale ani dotvářet vůli obce, což může pro futuro značně paralyzovat územní samosprávu, narušuje určitou míru praktické operativnosti v rámci výkonu samostatné působnosti i s tím související hospodárnost a efektivitu při nakládání s veřejnými prostředky. Stěžovatel též připomíná, že smluvní pokuta je toliko vedlejším ujednáním, nikoliv podstatnou náležitostí kupní smlouvy, nadto v daném případě starosta jednal v intencích vůle projevené kolektivními orgány města, smluvní pokuta ostatně byla do smlouvy začleněna především proto, aby byl zabezpečen účel prodeje

nemovitostí schválený zastupitelstvem města. V neposlední řadě obecné soudy vůbec neuvážily, že žalovaní vznesli výhrady proti ujednání o smluvní pokutě až po porušení své smluvní povinnosti, nikoli dříve. Dále stěžovatel napadená rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu považuje za nepřezkoumatelná, jelikož nejsou dostatečně odůvodněná; krajský soud se náležitě nevypořádal se stěžovatelovými odvolacími námitkami a Nejvyšší soud své odmítnutí dovolání založil na odkazu na své zcela nepřiléhavé dřívější rozhodnutí.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili též účastníci a vedlejší účastník řízení. Nejvyšší soud, Krajský soud v Ostravě i Okresní soud v Novém Jičíně odkázaly na odůvodnění svých napadených rozhodnutí. Vedlejší účastník rovněž s obsahem ústavní stížnosti nesouhlasí a odkazuje na svá vyjádření v řízení před obecnými soudy. Krom toho zdůrazňuje princip kolektivního rozhodování při výkonu samostatné působnosti obce, v souladu s nímž naopak starosta obce nedisponuje pravomocí rozhodovat sám.

4. Na vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení následně stěžovatel reagoval replikou, jež však neobsahovala žádné další argumenty či informace, z nichž by Ústavní soud při posuzování podané ústavní stížnosti vycházel, protože ji Ústavní soud již nepřeposlal účastníkům a vedlejšímu účastníku řízení s možností se k ní vyjádřit.

5. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu v Novém Jičíně sp. zn. 12 C 105/2011, z něhož zjistil následující relevantní skutečnosti. Usnesením Zastupitelstva města Frenštátu pod Radhoštěm ze dne 10. 4. 2008 byl pod č. 152/11 schválen odprodej určených pozemků za účelem výstavby polyfunkčních domů za stanovenou cenu do podílového spoluvlastnictví žalovaných, přičemž podmínky kupní smlouvy měla stanovit rada města. Ta pak na svém zasedání dne 23. 4. 2008 usnesením pod č. 703/27 vzala na vědomí zákonné podmínky převodu nemovitostí dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s ustanoveními tohoto zákona nestanovila podmínky kupní smlouvy na prodej nemovitostí dle uvedeného usnesení zastupitelstva města. Kupní smlouva na předmětné pozemky mezi stěžovatelem jako prodávajícím a žalovanými jako kupujícími byla následně uzavřena dne 21. 7. 2008, za stěžovatele ji podepsal starosta města. V čl. III odst. 6 smlouvy se žalovaní zavázali zrealizovat investorský záměr spočívající ve výstavbě polyfunkčních domů s tím, že byly stanoveny bližší kroky jeho realizace s konkrétními lhůtami. Pro případ porušení těchto závazků (kroků realizace záměru v daných lhůtách) se pak žalovaní zavázali uhradit stěžovateli smluvní pokutu ve výši 1 000 000 Kč za každý nesplněný závazek.

6. Vzhledem k tomu, že žalovaní nesplnili jeden ze svých závazků dle čl. III odst. 6 předmětné kupní smlouvy v určené lhůtě a následně k výzvě stěžovatele dobrovolně neuhradili požadovanou smluvní pokutu, podal stěžovatel na její zaplacení žalobu. Rozsudkem Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 8. 4. 2012 č. j. 12 C 105/2011-52 byla stěžovatelova žaloba na zaplacení částky 1 000 000 Kč zamítnuta a stěžovatel byl zavázán k úhradě nákladů řízení žalovaných. Okresní soud při uvážení relevantní právní úpravy dle zákona o obcích zdůraznil, že oprávnění rozhodovat o právních úkonech obce je ze zákona beze zbytku rozděleno mezi obecní radu a obecní zastupitelstvo; žádný z těchto orgánů však nemůže vystupovat jménem obce navenek, to přísluší výlučně starostovi. Ten však nemůže sám vytvářet vůli obce, může ji pouze navenek sdělovat a projevovat. V daném případě přitom zastupitelstvo města schválilo pouze základní náležitosti předmětné kupní smlouvy, proto o dalších smluvních ujednáních příslušelo rozhodnout radě města. Tak však uvedla, že žádná další podmínky smlouvy nestanoví. Za této situace, kdy ani zastupitelstvo, ani rada města nerozhodly o dalších ujednáních předmětné smlouvy, okresní soud dospěl k závěru, že ona další ujednání ve smlouvě nebyla projevem vůle stěžovatele, ale pouze starosta, který smlouvu za stěžovatele podepsal. Proto s ohledem na § 103 zákona o obcích a § 39 občanského zákoníku (č. 40/1964 Sb.) bylo ujednání předmětné kupní smlouvy o smluvní pokutě od počátku neplatné, což však nemělo žádný vliv na platnost oné smlouvy v základních náležitostech, řádně zastupitelstvem schválených.

7. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 21. 12. 2012 č. j. 57 Co 597/2012-76 rozsudek okresního soudu potvrdil. Krajský soud uvedl, že i s ohledem na judikaturu Ústavního soudu je starosta obce nepochybně oprávněn určitým způsobem dotvářet a doplňovat již projevenou vůli obce. V daném případě je však otázkou, zda určujícím kritériem pro posouzení platnosti ujednání o smluvní pokutě může být pouze možný pozitivní či negativní dopad na stěžovatele, jestliže se jedná o poměrně rozsáhlá ujednání, která jsou sice v zájmu obce, nicméně svým rozsahem a dopadem již původní zadání smlouvy značně překračují. Krajský soud se přitom ztotožnil se závěrem okresního soudu, že sjednáním sankčních vedlejších ujednání v kupní smlouvě starosta překročil meze svých oprávnění, a proto jsou tato neplatná pro rozpor se zákonem.

8. Následně dovolání stěžovatele bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2673/2013-97 odmítnuto, neboť Nejvyšší soud v daném případě neshledal po právní stránce zásadní význam rozhodnutí odvolacího soudu a odkázal na svůj rozsudek ze dne 24. 7. 2009 sp. zn. 23 Cdo 3826/2007, kde již byla vyřešena právní otázka platnosti smluvní pokuty sjednané starostou obce v situaci, kdy o použití tohoto institutu ve smlouvě nerozhodl příslušný orgán obce.

II.

9. Ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud, jak vyplývá z čl. 83 Ústavy České republiky, je orgánem ochrany ústavnosti. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto oprávněn zasahovat jen tehdy, došlo-li v řízení k porušení ústavně zaručených práv a svobod. Tak se stalo i v nyní projednávaném případě, kde zejména bylo porušeno ústavní právo stěžovatele na samosprávu a dále jeho právo na spravedlivý proces.

11. Podle čl. 8 a čl. 100 odst. 1 Ústavy jsou obce, tedy i stěžovatel, územními společenstvími občanů s právem na samosprávu. Jsou přitom samostatně spravovány zastupitelstvem a stát do jejich činnosti může zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona a jen způsobem stanoveným zákonem (čl. 101 odst. 1 a 4 Ústavy).

12. Nyní projednávaný případ se týká právního jednání (dříve právních úkonů) obce v soukromoprávní sféře; klíčovou je otázka projevu vůle obce a rozsahu oprávnění starosty obce při něm. Touto problematikou se Ústavní soud již v minulosti ve své rozhodovací praxi zabýval. Ústavní soud předně připomíná, že obec jako veřejnoprávní korporace má svůj fundament v právu veřejném. Veřejné právo stanovuje vnitřní strukturu této korporace, působnost jejích orgánů a v neposlední řadě i tvorbu právně relevantní vůle této korporace. Tvorbu a projev vůle obce tak nelze mechanicky posuzovat stejně, jako by šlo například o obchodní korporaci (dříve obchodní společnost). Naopak je při aplikaci relevantního podústavního práva regulujícího konkrétní právní jednání (právní úkony) vždy třeba přihlížet k principům samosprávného řízení obce, jehož významnou část tvoří nakládání s majetkem obce, neboť v opačném případě by se předmětné podústavní právo mohlo stát nástrojem ignorace smyslu a účelu ústavního principu samosprávy obce [nález sp. zn. IV. ÚS 576/2000 ze dne 12. 4. 2001 (N 61/22 SbNU 49), nález sp. zn. III. ÚS 721/2000 ze dne 10. 7. 2001 (N 103/23 SbNU 39); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Nelze tedy připustit formalistický výklad práva považující zkoumání skutečné vůle obce za irrelevantní, ať už by vedl k výsledku považujícímu zjevný exces člena samosprávy (starosty), ohrožující majetek obce, za projev vůle obce (jako tomu bylo ve výše citovaných dvou případech), či naopak k výsledku prakticky znemožňujícímu efektivní nakládání s obecním majetkem přehnaně restriktivním neuznáním právního jednání provedeného starostou za projev vůle obce. V druhém z uvedených situací by přitom takový formalistický výklad nemusel zasáhnout jen do ústavního principu samosprávy, ale též do základní zásady soukromoprávních vztahů, zásady autonomie vůle, majících i ústavní rozměr.

13. Vnitřní struktura obce i pravomoc a působnost jejích orgánů jsou blíže upraveny zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů. Nejvyšším samosprávným orgánem a zastupitelským sborem je zastupitelstvo, od něhož je odvozováno postavení dalších orgánů obce (Kopecký, M., Průcha, P., Havlan P., Janeček, J. Zákon o obcích. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 141). Podle § 85 písm. a) zákona o obcích je zastupitelstvu mimo jiné vyhrazeno rozhodování o nabytí a převodu nemovitých věcí. Rada obce je výkonným orgánem v oblasti samostatné působnosti (§ 99 odst. 1 zákona o obcích) a mimo svých vyhrazených pravomocí též podle § 102 odst. 3 zákona o obcích zabezpečuje rozhodování ostatních záležitostí patřících do samostatné působnosti obce, pokud je nemá vyhrazeny zastupitelstvo. Tyto tzv. nevyhrazené pravomoci tak rada může delegovat na další orgány, včetně starosty [Vedral, J., Váňa, L., Břeň, J., Pšenička, S. Zákon o obcích (obecní zřízení). Komentář. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 534]. Starosta obce v souladu s § 103 odst. 1 zákona o obcích zastupuje obec navenek, přičemž však jak vyplývá z § 41 odst. 2 zákona o obcích ve znění účinném k datu uzavření kupní smlouvy v nyní posuzovaném případě, zařazeného v rámci ustanovení o hospodaření obce, právní úkony (dnes právní jednání), které vyžadují schválení zastupitelstva či rady obce, může starosta provést jen po jejich předchozím schválení, jinak jsou od počátku (absolutně) neplatné.

14. Rozsahu pravomoci starosty obce při tvorbě a projevu vůle obce se Ústavní soud blíže věnoval též v nálezu sp. zn. II. ÚS 87/04 ze dne 6. 4. 2005 (N 75/37 SbNU 63), v němž zdůraznil, že závěr o neplatnosti právního úkonu pro rozpor se zákonem se musí opírat o rozumný výklad dotčeného ustanovení; především je vždy nutné se ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu. Tím zde je ochrana majetku obce před neodpovědným jednáním jednotlivce. To bylo ostatně vyjádřeno i ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 576/2000, podle něhož „starosta obce tedy nemohl platně učinit úkon závažným způsobem ohrožující majetek obce bez platného rozhodnutí obecního zastupitelstva, případně rady obce“ (to podle Ústavního soudu tehdy i bez výslovné zákonné úpravy vyplývalo z čl. 101 Ústavy). V též nálezu pak Ústavní soud vyslovil, že jak podle stávající právní úpravy zákona č. 128/2000 Sb., tak podle dřívější úpravy zákona č. 367/1990 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, starosta nemůže sám vytvářet vůli obce, může ji pouze navenek sdělovat a projevovat. V nálezu sp. zn. II. ÚS 87/04, citovaném výše, pak Ústavní soud doplnil, že ačkoli starosta nemůže sám vytvářet vůli obce, „tam, kde již vůle obce v zásadních bodech vytvořena byla, mu nelze upřít právo, aby v intencích takto projevené vůle jednal“. Tímto relativně samostatným jednáním je potom třeba rozumět takové úkony, které nezahrnují podstatné náležitosti smlouvy, k jejímuž uzavření dal v souladu se zákonem o obcích souhlas odpovídající

kolektivní orgán obce, a vyplývají z vůle jím vyjádřené. Jiný výklad by – jak bylo naznačeno i v bodě 12 výše – v takové situaci mohl být považován za přehnaně formalistický, pokud by navíc z hlediska shora uvedeného účelu schvalování právního úkonu obce zastupitelstvem (radou), a to i s ohledem na požadavek ochrany soukromoprávních vztahů a smluvní volnosti stran, postrádal smysluplné nebo rozumné odůvodnění [srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 2384/11 ze dne 15. 5. 2012 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), bod 21].

15. V nálezu sp. zn. II. ÚS 87/04 tak Ústavní soud konkrétně za neústavní považoval závěr obecných soudů o neplatnosti dodatku k nájemní smlouvě upravujícího výši nájmu, který podepsal starosta obce bez předchozího projednání a schválení radou obce. Výše nájmu není podstatnou náležitostí nájemní smlouvy, a tak podle Ústavního soudu starosta podpisem dodatku nevybočil z původního rozhodnutí kolektivního orgánu obce, kterým byl udělen souhlas s uzavřením nájemní smlouvy.

16. Popsanou perspektivou je třeba nahlížet i nyní posuzovaný případ stěžovatele. Zde zastupitelstvo obce v souladu se zákonem rozhodlo o prodeji určených pozemků žalovaným, přičemž stanovilo i kupní cenu, tedy všechny podstatné náležitosti kupní smlouvy. Krom nich pak vyjádřilo i účel prodeje pozemků, kterým byla výstavba polyfunkčních domů. Tak byla v zásadních bodech vytvořena vůle obce (stěžovatele), která nebyla dále nijak specifikována radou, a tudíž představovala rámec pro následné sjednání smlouvy starostou. Je přitom stěžejí představitelné, že by zastupitelstvo obce či rada obce zamýšlely uzavřít „holou“ kupní smlouvu, obsahující toliko podstatné náležitosti a žádné další ujednání. Naopak nebylo nijak v rozporu s vůlí vyjádřenou zastupitelstvem obce, pokud byla do vlastní smlouvy zahrnuta další zajišťovací ujednání ve prospěch obce, včetně ujednání o smluvní pokutě (dále pak ujednání o výhradě vlastnictví v čl. II. odst. 3 kupní smlouvy). Předmětné ujednání o smluvní pokutě totiž nejenže bylo sjednáno výlučně ve prospěch obce, a tudíž nemohlo nijak ohrozit obecní majetek, ale navíc jím byl zajišťován přímo závazek žalovaných k realizaci investorského záměru výstavby polyfunkčních domů, který odpovídal účelu prodeje nemovitostí stanovenému zastupitelstvem obce. Bez obdobného smluvního ujednání by tento účel nebyl ve smlouvě nijak zajištěn, což by v důsledku bylo v rozporu s rozhodnutím zastupitelstva obce, nejvyššího samosprávného orgánu obce, o účelu prodeje nemovitostí.

17. Z právě uvedeného vyplývá, že nelze souhlasit s názorem obecných soudů, že v daném případě bylo oprávnění rozhodovat o právním úkonu obce ve všech jeho podrobnostech beze zbytku rozděleno mezi zastupitelstvo obce a radu obce, a tedy za situace, kdy rada obce o žádných dalších podmínkách, resp. smluvních ujednáních nerozhodla, nejsou ona další ujednání obsažená ve smlouvě projevem vůle stěžovatele, ale pouze

starosty. Vzhledem k tomu, že samo zastupitelstvo obce neurčilo, jakým konkrétním způsobem by se jím stanovený účel prodeje nemovitosti měl ve smlouvě zajistit, a rada obce o něm také nerozhodla, vedl by obecní soudy přijatý názor ke stavu, kdy by naplnění stanoveného účelu nebylo chráněno, což by bylo v rozporu s rozhodnutím zastupitelstva obce, a tedy vůlí obce (stěžovatele) jím vyslovenou. Takový výklad je proto třeba považovat za zásah do práva obce na samosprávu i na spravedlivý proces.

18. Ústavní soud však zároveň zdůrazňuje, že jím učiněný závěr nijak nezpochybňuje pravidlo, že ze zákona je beze zbytku mezi zastupitelstvo obce a radu obce rozděleno oprávnění rozhodovat o samotných právních úkonech, tedy o tom, zda a případně jaký právní úkon obec učiní, a to minimálně v jejich podstatných náležitostech. Pokud však jde o sjednávání jejich dalších podrobností, které nebyly specifikovány v předchozím rozhodnutí zastupitelstva obce či rady obce, lze za určitých okolností připustit, aby tak učinil starosta v rámci následné negociace s další smluvní stranou, bez předchozího schválení zastupitelstvem, případně radou obce. Přitom je třeba v souladu s ústavním principem samosprávy zvažovat na straně jedné ochranu majetku obce před excesem jednotlivce a na straně druhé možnost efektivního a relativně pružného jednání obce coby účastníka (dynamických) soukromoprávních vztahů.

19. Lze tedy shrnout, že jak vyplývá z rozhodovací praxe Ústavního soudu, starosta obce nemůže sám vytvářet vůli obce, to přísluší výhradně zastupitelstvu obce či radě obce. Pokud však již vůle obce v zásadních bodech vytvořena byla, je starosta oprávněn jednat v intencích takto vytvořené vůle [nález sp. zn. II. ÚS 87/04 ze dne 6. 4. 2005 (N 75/37 SbNU 63)]. Takovéto jednání zahrnuje též sjednání smluvní pokuty výlučně ve prospěch obce, pokud je tak zajišťováno splnění účelu právního jednání obce (smlouvy) vyjádřeného v rozhodnutí příslušného orgánu obce (zastupitelstva obce či rady obce). Opačný závěr, o neplatnosti takového jednání starosty, by byl rozporný s ústavně zaručeným právem obce na samosprávu dle čl. 8, čl. 100 odst. 1 a čl. 101 odst. 4 Ústavy České republiky.

20. Uvedenému závěru Ústavního soudu se přitom nepřičí ani dosavadní judikatura civilních soudů, zejména Nejvyššího soudu. Ten se otázkám tvorby a projevu vůle obce věnoval například ve svém nedávném rozsudku sp. zn. 30 Cdo 3328/2014 ze dne 28. 1. 2015 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná z <http://www.nsoud.cz>), v němž nakonec uzavřel: „Poněvadž starosta obce nemůže (ohledně základních náležitostí, případně i dalších náležitostí právního úkonu, pokud takovou vůli projevilo zastupitelstvo obce) nijak ‚dotvářet‘ či ‚pozměňovat‘ projevenou (a dosud navenek v rámci právního úkonu obce formálně právně nevyjádřenou) vůli zastupitelstva obce, která (jako jediná) je relevantní pro vznik, změnu či zánik příslušného právního vztahu, pak

právní úkon, který starosta obce učinil, aniž by tím vyjádřil vůli zastupitelstva své obce, je ve smyslu § 41 odst. 2 zákona o obcích od samého počátku absolutně neplatný. Jinými slovy řečeno, k takové absolutní neplatnosti právního úkonu dojde nejen tehdy, pokud starosta obce uzavřel s druhou smluvní stranou (s přihlédnutím k posuzované otázce prodeje obecního nemovitého majetku) za obec příslušnou převodní smlouvou, ačkoliv takový právní úkon zastupitelstvo obce předem neschválilo, ale i v případě, pokud o některé z podstatných náležitostí právního úkonu zastupitelstvo obce vůbec nerozhodlo, když vůli obce (o podstatných náležitostech právního úkonu) nelze dovozovat např. z chování zastupitelů při hlasování či z obsahu diskuze předcházející vlastnímu usnesení zastupitelstva.“ Obdobně též kupříkladu rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2064/2008 ze dne 24. 6. 2009 či rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4255/2009 ze dne 31. 5. 2011.

21. V nyní projednávaném případě zastupitelstvo obce uzavření kupní smlouvy (prodej pozemků) schválilo, přičemž rozhodlo o všech podstatných náležitostech smlouvy a navíc určilo i účel daného právního jednání. Proto posléze starosta nijak „nedotvářel“ či „nepozměňoval“ vůli projevenou zastupitelstvem obce, ale právě naopak ji vyjadřoval, když ve smlouvě se žalovanými sjednal smluvní pokutu, jež zajišťovala účel prodeje obecních pozemků vyslovený zastupitelstvem obce (výstavbu polyfunkčních domů). Tím se posuzovaný případ rovněž zásadně odlišuje od případu řešeného v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2009 sp. zn. 23 Cdo 3826/2007, na nějž odkázal Nejvyšší soud v napadeném usnesení ve věci stěžovatele. V daném případě se totiž jednalo o platnost smluvní pokuty, která jednak zajišťovala závazky obce, nikoliv druhé smluvní strany (v tomto smyslu byla sjednána v neprospěch obce), jednak byla do smlouvy zahrnuta dodatkem ke smlouvě bez schválení zastupitelstva za situace, kdy si zastupitelstvo obce předtím vyhradilo rozhodování o celé smlouvě a jejích případných změnách tím, že vlastní smlouvu na svém zasedání projednalo. Naopak ve stěžovatelově případě k žádnému takovému vyhrazení pravomoci zastupitelstvem obce v konkrétní záležitosti, které by znamenalo, že v dané věci rada obce, resp. starosta nebude moci rozhodovat, nedošlo. Jak je uvedeno shora, zastupitelstvo obce rozhodlo toliko o podstatných náležitostech kupní smlouvy a určilo účel prodeje nemovitostí, přičemž žádné bližší podmínky kupní smlouvy nestanovila ani rada obce; starosta byl proto oprávněn jednat v intencích vůle projevené zastupitelstvem obce, což také při sjednání smluvní pokuty činil, jak bylo výše odůvodněno.

22. Konečně závěrem považuje Ústavní soud za záhodné připomenout, že v posuzovaném případě žalovaní námítku neplatnosti ujednání o smluvní pokutě uplatnili až v době, kdy se po nich stěžovatel začal domáhat zaplacení sjednané smluvní pokuty, přesvědčen o porušení smluvních povinností žalovaných; nikoli dříve, kupříkladu při podpisu předmětné

kupní smlouvy. Ústavní soud přitom ve své rozhodovací praxi opakovaně připomíná fundamentální význam zásady „pacta sunt servanda“ (smlouvy se mají dodržovat), resp. zásady autonomie vůle v soukromoprávních vztazích, do nichž patří i vztah mezi stěžovatelem a žalovanými v nyní projednávaném případě. Tato zásada se řadí mezi základní přirozenoprávní normy a je též součástí ústavního principu právní jistoty a ochrany důvěry účastníků právních vztahů v právo, jež náleží mezi základní znaky právního státu [nález sp. zn. II. ÚS 3292/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 140/58 SbNU 163), bod 37; nález sp. zn. I. ÚS 2736/07 ze dne 14. 4. 2010 (N 83/57 SbNU 115)]. I s ohledem na ni, při vědomí účelu zákonného ustanovení o neplatnosti právního jednání učiněného starostou bez schválení odpovídajícím kolektivním orgánem obce, jímž je ochrana majetku obce před neodpovědným jednáním jednotlivce, se závěr obecných soudů o neplatnosti dotčeného ujednání o smluvní pokutě jeví jako neústavní (viz též bod 12 výše).

23. Ze shora uvedeného vyplývá, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2673/2013-97, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 12. 2012 č. j. 57 Co 597/2012-76 a rozsudkem Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 8. 4. 2012 č. j. 12 C 105/2011-52 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na samosprávu dle čl. 8, čl. 100 odst. 1 a čl. 101 odst. 4 Ústavy. Obecné soudy svým výkladem fakticky stěžovateli znemožnily projevit navenek vůli vytvořenou zastupitelstvem obce, resp. efektivně a pružně nakládat s obecním majetkem. Tímto svým výkladem, nerespektujícím účel zákonných ustanovení týkajících se tvorby a projevu vůle obce, pak zároveň porušily též stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. například shora citovaný nález sp. zn. II. ÚS 3292/09 či nález sp. zn. IV. ÚS 3185/13 ze dne 26. 11. 2014 (N 216/75 SbNU 425)].

24. Ústavní soud tudíž podané ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil, a to v souladu s § 82 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

25. Ústavní soud podotýká, že svým nálezem žádným způsobem nepředjímá budoucí rozhodnutí obecných soudů o věci, s výjimkou závěru o platnosti sjednání smluvní pokuty stěžovatelem.

Č. 156

K právu účastníka vyjádřit se k uplatnění moderačního práva soudem při rozhodování o náhradě nákladů občanského soudního řízení

Součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek je třeba uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je integrální součástí soudního řízení jako celku. Je povinností soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 občanského soudního řádu, pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a aby vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň ex post v odvolání.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 25. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 ve věci ústavní stížnosti Marty Zátopkové Michnové, zastoupené Mgr. Věrou Matoušovou, advokátkou, se sídlem Ostrava, Nádražní 18, proti výrokům II a III rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 25. 2. 2015 č. j. 71 Co 64/2012-159 o nepřiznání práva na náhradu nákladů řízení.

Výrok

I. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 25. 2. 2015 č. j. 71 Co 64/2012-159 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 25. 2. 2015 č. j. 71 Co 64/2012-159 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 27. 5. 2015, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených výroků rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě s tvrzením, že jimi bylo porušeno její právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

II.

2. Ze spisového materiálu vedeného Okresním soudem ve Frýdku-Místku pod sp. zn. 15 C 171/2010, který si Ústavní soud za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal, bylo zjištěno následující.

3. Stěžovatelka se svou žalobou směřující vůči Milanu Dobiášovi (zde vedlejší účastník) domáhala určení, že je dědičkou po zůstavitelce Martě Valčuhové (matce stěžovatelky a vedlejšího účastníka). O této žalobě bylo rozhodnuto rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 4. 10. 2011 č. j. 15 C 171/2010-42 tak, že žalobě bylo vyhověno (výrok I) a vedlejšímu účastníkovi byla uložena povinnost nahradit stěžovatelce náklady řízení ve výši 12 500 Kč (výrok II).

4. Krajský soud v Ostravě poté, co jeho původní rozhodnutí bylo rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2014 č. j. 21 Cdo 2088/2013-137 zrušeno, rozhodnutí soudu prvního stupně svým rozsudkem ze dne 25. 2. 2015 č. j. 71 Co 64/2012-159 ve výroku I potvrdil (výrok I), přičemž změnil pouze výrok II rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení tak, že stěžovatelce se právo na náhradu nákladů řízení nepřiznává (výrok II). Odvolací soud dále rozhodl, že stěžovatelce se nepřiznává ani právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III).

III.

5. Výroky II a III rozhodnutí odvolacího soudu stěžovatelka napadla ústavní stížností. V ní odvolacímu soudu vytkla, že tento přesto, že byla ve sporu úspěšná a dle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „občanský soudní řád“), tedy měla právo na náhradu nákladů řízení, rozhodl o náhradě nákladů řízení dle § 150 občanského soudního řádu a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení. V této souvislosti namítla, že odvolací soud účastníky řízení neupozornil na to, že ve vztahu k otázce náhrady nákladů řízení zvažuje aplikaci § 150 občanského soudního řádu, v důsledku čehož stěžovatelka neměla možnost se k možnému použití tohoto ustanovení vyjádřit. Rozhodnutí odvolacího soudu stran aplikace § 150

občanského soudního řádu pro stěžovatelku bylo o to více překvapivé, že o aplikaci tohoto ustanovení bylo rozhodnuto poprvé až v odvolacím řízení, navíc za situace, kdy případná aplikace (pro případ neúspěchu ve sporu) nebyla v řízení žádným z jeho účastníků navrhována. Stěžovatelka dále vyjádřila přesvědčení, že odvolací soud své rozhodnutí stran aplikace § 150 občanského soudního řádu nezdůvodnil dostatečným a přesvědčivým způsobem.

IV.

6. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřil Krajský soud v Ostravě. Ten však ve svém vyjádření ze dne 21. 7. 2015 toliko uvedl, že rozhodoval na základě obsahu procesního spisu, své rozhodnutí odůvodnil, a proto lze na toto odůvodnění pouze odkázat.

7. Milan Dobiáš (vedlejší účastník řízení o ústavní stížnosti) se k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil, čímž se konkludentně vzdal postavení vedlejšího účastníka řízení.

8. Vzhledem k tomu, že vyjádření Krajského soudu v Ostravě neobsahovalo žádné nové a pro posouzení věci významné skutečnosti, neboť odvolací soud v jeho rámci toliko odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí, nezasílal Ústavní soud toto vyjádření stěžovatelce k případné replice.

V.

9. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení, přičemž shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), jelikož ústavní stížností napadenými výroky bylo rozhodnuto o otázce náhrady nákladů řízení, jejichž výše nepřesáhla ve smyslu § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, jakož i judikatury Nejvyššího soudu k této otázce (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 29 ICdo 34/2013, dostupné na www.nsoud.cz) částku 50 000 Kč, a odvolacím soudem bylo předmětnými výroky rozhodnuto o tom, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení, přičemž výše stěžovatelkou požadovaných nákladů řízení, která jí těmito výroky byla upřena, dosahovala toliko částky ve výši 46 800 Kč.

VI.

10. Ústavní soud po prostudování ústavní stížnosti, jí napadených rozhodnutí, vyjádření účastníků řízení, jakož i spisového materiálu, který si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Ústavní soud nemůže ani v nyní projednávané věci nepřipomenout, že není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky), a nepřísluší mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, příp. jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud ale na druhé straně, jak bylo ostatně právě naznačeno, opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy může být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhne tak do některého ústavně zaručeného základního práva.

12. Podstatou nyní projednávaného případu je otázka aplikace ustanovení § 150 občanského soudního řádu odvolacím soudem, v důsledku čehož nebylo stěžovatelce coby v předmětném řízení úspěšnému účastníkovi přiznáno právo na náhradu nákladů řízení. Podle tohoto ustanovení platí, že jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Jak nicméně plyne z relevantní ustálené judikatury Ústavního soudu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309) nebo sp. zn. IV. ÚS 215/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 44/52 SbNU 443)], součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobitelné ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek (vyplývající v obecné rovině z práva na spravedlivý proces) je třeba uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je integrální součástí soudního řízení jako celku. Jinak řečeno, z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 občanského soudního řádu, pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a aby vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení

nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň ex post v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 občanského soudního řádu, a z jiných hledisek, než jsou hlediska podústavního práva [shodně viz nálezez sp. zn. II. ÚS 2994/14 ze dne 2. 4. 2015 (N 70/77 SbNU 73)].

13. Je třeba uvést, že tato judikatura Ústavního soudu odpovídá rovněž rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 9. 2013 ve věci *Čepeck proti České republice* (stížnost č. 9815/10). Podle tohoto rozsudku je třeba zohlednit skutečnost, že v souladu s judikaturou Ústavního soudu je soud, který má v úmyslu použít ustanovení § 150 občanského soudního řádu, povinen „vytvořit procesní prostor“ umožňující účastníkům řízení vyjádřit své stanovisko k případnému použití tohoto ustanovení. I když zkušný právní zástupce ví o tom, že soud může při rozhodování o náhradě nákladů řízení použít ustanovení § 150 občanského soudního řádu, a může kdykoli z vlastního popudu sdělit soudu stanovisko svého klienta k této otázce, lze nicméně na základě výše uvedené judikatury v této záležitosti očekávat, že účastník (jeho zástupce) bude soudem výslovně vyzván, aby se k této otázce vyjádřil. Nelze tedy vytykat účastníkovi, že jen požaduje použití obecného pravidla pro náhradu nákladů řízení v případě úspěchu ve sporu, stanoveného v § 142 odst. 1 občanského soudního řádu (jako tomu bylo i v nyní souzené věci).

14. Na tento rozsudek Evropského soudu pro lidská práva poté navázal plenární nálezez Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 46/13 (N 29/72 SbNU 337), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>, vydaný ve stejné věci v obnoveném řízení, v němž je uvedeno, že pro naplnění práva na spravedlivý proces bylo „nezbytné, aby odvolací soud poučil žalovaného (stěžovatele) o možném použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř., a v souladu s výše uvedenou judikaturou Ústavního soudu tak poskytl žalovanému prostor (jak žádá i Evropský soud), aby se k eventualitě aplikace citovaného ustanovení vyjádřil. Je však třeba poukázat na to, že tento prostor nelze vnímat výhradně extenzivně a zobecnit vzniklý procesní stav tak, že by obecné soudy měly vždy za účelem ‚poskytnutí prostoru‘ umožnit účastníkům po svém poučení písemně vyjádření. Je zajisté nezbytné strany poučit o možnosti aplikace § 150 o. s. ř. a umožnit jim vyjádření, ale má se tak dít při jednání vůči přítomnému účastníkovi. V opačném případě by nebyla respektována zásada procesní ekonomie a z ní plynoucí zákonný požadavek, že má být pokud možno rozhodnuto při jediném jednání (§ 115 odst. 1, § 119 odst. 1 o. s. ř.)“.

15. Právě naznačeným požadavkům však odvolací soud v nyní souzené věci nedostál, neboť z obsahu spisu vedeného Okresním soudem ve Frýdku-Místku pod sp. zn. 15 C 171/2010 plyne, že odvolací soud účastníkům řízení neposkytl prostor k tomu, aby se tito mohli vyjádřit k jím zamýšlené aplikaci ustanovení § 150 občanského soudního řádu, přičemž vůči nim neučinil v této souvislosti žádnou výzvu k vyjádření, a to ani v písemné formě, ani při jednání dne 25. 2. 2015, jemuž byli oba účastníci řízení osobně přítomni. Předmětná částka náhrady nákladů řízení, která byla stěžovatelkou požadována (46 800 Kč), přitom není zanedbatelná. Ústavnímu soudu proto nezbylo než uzavřít, že odvolací soud svým postupem a vydaným rozhodnutím, resp. výroky II a III tohoto rozhodnutí, porušil stěžovatelčino právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a také podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

VII.

16. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů stěžovatelce vyhověl a ústavní stížností napadené výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 25. 2. 2015 č. j. 71 Co 64/2012-159 z toho důvodu dle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 157

K dokazování v občanském soudním řízení

Ve sporech o náhradu škody na zdraví má zajisté poslední slovo soudce, klíčovým důkazem o příčinné souvislosti mezi potenciálním škodným jednáním (dějem) a vzniklou škodou však bývá znalecký posudek. Aby bylo rozhodnutí spravedlivé, přesvědčivé a vycházející z úplných skutkových i odborných podkladů, musí mít znalec (znalecký ústav) k dispozici veškeré dostupné a provedené důkazy, zejména pak ty, jež jsou bezprostředně způsobilé ovlivnit jeho závěry a nepřímo i rozhodnutí o meritu věci. Nestane-li se tak, nebo nelypí-li se znalec s takovým důkazem, jedná se o podstatnou vadu řízení, jež svou intenzitou dosahuje úrovně ústavněprávního přezkumu, a dochází k porušení ústavně garantovaného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. K tomu, aby měl znalec potřebné důkazy k dispozici, je zapotřebí jak součinnosti účastníků řízení (zejména žalobce v rámci povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní), tak podle okolností případu i důkazní iniciativy soudu upravené ustanovením § 120 odst. 2 o. s. ř.

Vadou s popsányými důsledky trpí řízení tehdy, jestliže skutková zjištění nalézacího soudu poskytují alespoň základní obraz o okolnostech nezbytných pro znalecké závěry. Pak soud nemůže při právním posouzení věci vyjít jen z vágního konstatování znalce o existenci více možných příčin škody a o tom, že pravděpodobnost (podíl) té či oné příčiny v relaci ke vzniku škody nelze posoudit.

Ústavní soud vnímá, že znalci jako experti v daném oboru mají tendenci vyslovit (zejména ve vědeckých disciplínách, které to takřka bez výhrady umožňují) pouze závěry „čistě“ exaktní. Preferují z vnějšíku nenapadnutelná stanoviska a v zájmu toho jsou a priori schopni relativizovat řešení, které může být následně ve sporu zpochybněno. Řádné posouzení důkazů zejména o škodách na zdraví však žádá, aby byl znalec schopen uvažovat též v určitém rozmezí včetně dimenzí počtu pravděpodobnosti. Má-li kupříkladu znalec k dispozici více reálných alternativ příčin vzniku škody, nesmí se vyhnout možnosti vyjádřit své závěry procentuálním vyčíslením pravděpodobnosti existence určitého kauzálního vztahu, nebo může využít též verbálního resumé založeného na důkazním standardu (zda je dosaženo vysoké míry pravděpodobnosti, či nikoli).

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 26. srpna 2015 sp. zn. I. ÚS 3253/13 ve věci ústavní stížnosti M. H., ze zákona zastoupené matkou L. H., právně zastoupené JUDr. Věrou Škvorovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Praha 2, Francouzská 4, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 4. 2013 č. j. 21 Co 80/2013-311, proti rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. 12. 2012 č. j. 8 C 42/2011-283 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2013 č. j. 25 Cdo 1868/2013-330, jimiž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o náhradu škody na zdraví, k níž mělo dojít při poporodní péči o stěžovatelku ve zdravotnickém zařízení, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové, Okresního soudu v Hradci Králové a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Fakultní nemocnice Hradec Králové, se sídlem Hradec Králové, Sokolská 581, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 4. 2013 č. j. 21 Co 80/2013-311, rozsudkem Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. 12. 2012 č. j. 8 C 42/2011-283, jakož i usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2013 č. j. 25 Cdo 1868/2013-330 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Shrnutí obsahu ústavní stížnosti

1. Stěžovatelka napadla ústavní stížností podanou dne 25. 10. 2013 výše uvedená rozhodnutí obecných soudů, neboť měla za to, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podle stěžovatelky, jež byla zastoupena svou matkou, která zastupováním v řízení o ústavní stížnosti zmocnila advokátku, vykazovala rozhodnutí obecných soudů prvky libovůle. V doplnění podání ze dne 6. 11. 2013 rozšířila petiti ústavní stížnosti, vedle napadení rozsudků soudu prvního stupně i soudu odvolacího, i na odmítavé usnesení Nejvyššího soudu a vůči všem soudům vyslovila opakovaně tytéž námitky, které uvedla ve své shora označené ústavní stížnosti.

2. Dne XX. X. XXXX se stěžovatelka spolu s dvojčetem narodila paní L. H. ve Fakultní nemocnici v Hradci Králové (dále též jen „nemocnice“ nebo „žalovaná“). Vzhledem k předčasnosti porodu a nízké porodní váze byla stěžovatelka (dále též „žalobkyně“, „dítě“ či „poškozená“) umístěna stejně jako její dvojče ihned po narození do inkubátoru. Pátého dne života se u poškozené objevily zánětlivé ukazatele a o den později byl při lumbální punkci shledán pozitivní nález hnisavé nitrolební infekce. Diagnóza byla stanovena jako infekce nozokomiální nákazou.

3. Podle lékařské zprávy Mgr. Lenky Stránské, klinické psychologičky, Sdružení léčeben a ozdravoven Trutnov, ze dne 11. 11. 2010 byl psychomotorický vývoj dítěte nerovnoměrný, v důsledku závažného organického poškození mozku celkově v pásmu těžké vývojové retardace (v oblasti hrubé motoriky retardace hluboké). Výsledná úroveň rozvoje schopností bude záviset mimo jiné na vnější stimulaci i na motorickém vývoji.

4. Rodiče poškozené poukazují opakovaně v ústavní stížnosti včetně jejího doplnění na jednání, které se uskutečnilo dne 2. 12. 2009 mezi nimi a vedoucími zaměstnanci žalované nemocnice. Při tomto jednání měli posledně jmenovaní připustit, že nemocniční personál nejedná vždy podle svých povinností vztahujících se k ošetřování dítěte v inkubátoru. Mělo být například doslova řečeno, že „personál je spíš námi pobízen, aby dělal správné věci. Třeba když sestra je unavená, zapomene si vydezinfikovat ruce“. Z posledně řečeného se v ústavní stížnosti dovozuje, že poškozenou nakazila některá ze zdravotních sester, přičemž po poškozené nelze spravedlivě požadovat, aby prokázání konkrétního jednání zaměstnankyně nemocnice bylo učiněno se stoprocentní jistotou. V každém případě došlo k procesní situaci, za níž strany souhlasně učinily výše citované skutečnosti důkazně nespornými. Toto doznání příčiny zdravotního poškození stěžovatelky však sama nemocnice v průběhu sporu o náhradu škody na zdraví popřela a obecné soudy je řádně důkazně nezhodnotily, čímž zatížily své rozhodování prvkem libovůle.

5. V rámci hodnocení důkazů přitom postačilo zjištění podstatných okolností, které svědčily o takové míře pravděpodobnosti příčinné souvislosti mezi škodlivým následkem a jednáním škůdce, bez níž by k nepříznivému následku nedošlo. Není rozhodné, že existovaly jiné možné příčiny nákazy, které však nebyly prokázány. Samotná matka stěžovatelky nemohla být tzv. endogenním zdrojem nákazy (při porodu) a byla v řízení též vyloučena jako exogenní zdroj nákazy, neboť od porodu až do dne rozvoje nákazy nebyla s poškozenou dcerou v kontaktu; nekojila ji, první kontakt s ní měla až po třetím dni jejího života, který byl stanoven jako den nakažení poškozené bakteriální infekcí. Důkazní řízení se tak mělo omezit co do závěrů, včetně zjištění učiněných znaleckým ústavem, pouze na nepřímé zdroje nákazy, za jejichž vznik může nést odpovědnost žalovaná nemocnice. Jak

soud prvního stupně, tak i soud odvolací však nesprávně založily své zamítavé rozsudky také na úvahách o jiných hypotetických zdrojích nákazy včetně matky jako zdroje. I v této podobě vykazují napadená rozhodnutí prvky libovůle; jde tedy o vady rozhodnutí, jež tkví v nesprávném a nepřesvědčivém odůvodnění rozsudků soudů obou stupňů vycházejícího z nedostatečně zhodnocených důkazů. Při hodnocení důkazů navíc nebylo náležitě přihlédnuto k přiznání odpovědnosti žalovanou nemocnicí.

II. Průběh řízení před obecnými soudy

6. Ústavní soud vyzdvihl při rekapitulaci průběhu řízení, v němž strana žalující požadovala po žalované nemocnici zaplacení částky 7 548 000 Kč s příslušenstvím (48 000 Kč z titulu bolestného, 750 000 Kč základní výměry se zvýšením na desetinásobek z titulu náhrady za ztížení společenského uplatnění), ty skutečnosti, které byly při dokazování bezprostředním pramenem závěrečných důkazních zjištění obecných soudů jak jednotlivě, tak i ve vzájemných souvislostech.

7. Dne 2. 12. 2009 se uskutečnilo podle zápisu pořízeného právně-kontrolním odborem nemocnice jednání za účasti rodičů poškozené a celkem deseti zaměstnanců nemocnice, z nichž se k situaci vyjadřovali především lékařský náměstek MUDr. Petr Tilšer, vedoucí oddělení nemocniční hygieny MUDr. Eva Míčková a přednosta dětské kliniky prof. MUDr. Milan Bayer, CSc. Při jednání měl být prošetřen rozvoj septického stavu po porodu dcery rodičů M. H., hospitalizované na dětské klinice nemocnice. Jednání proběhlo tak, že matka poškozené pokládala lékařům písemně vypracované otázky (celkem osm), na něž dostávala odpovědi. Zápis nebyl, s výjimkou podpisu náměstka MUDr. Tilšera, opatřen doložkou společného schválení či podpisem kohokoli z účastníků jednání.

8. Z jednotlivých odpovědí lze vyjmout, že podle MUDr. Míčkové byla oddělením nemocniční hygieny nákaza řádně podle zákona hlášena epidemiologickému oddělení místně příslušné krajské hygienické stanice jako nozokomiální (nemocniční). Byla zjištěna jen u poškozené, nikdo další nakažen na klinice nebyl. Bylo konstatováno zachování standardního protiepidemického režimu podle interních nemocničních předpisů (Zdravotnický standard č. 10 – Prevence nozokomiálních nákaz, Pracovní postup zdravotnický č. 5 – Monitorování kvality prostředí ve FN HK). K dotazu matky poškozené uvedl dále MUDr. Tilšer, že „v konkrétní situaci nebylo zkoumáno znečištění vzduchu, protože k tomu nebyl racionální důvod“. K následnému dotazu po prevenci výskytu infekce na oddělení odpověděl též, že pokud se ojedinelé onemocnění tohoto druhu vyskytne, není prováděno plošné šetření. Vychází se z logiky, že mezi okamžikem infekce a klinickým projevem nemoci je určité časové prodlení (inkubační doba), během něhož se zevní prostředí mění vlivem úklidových a desinfekčních procedur i změn

spektra ostatních nemocných. Přednosta dětské kliniky prof. Bayer k tomu dodal, že cest a možností nákazy je tolik, že je nelze vystopovat. Všechna hygienická a protiepidemická opatření riziko infekce pouze snižují, ale zcela odstranit riziko nákazy nelze. Lékařský náměstek MUDr. Tilšer současně poznamenal, že při nozokomiální nákaze dojde k interakci řady fenoménů, což nepřímo ukazuje skutečnost, že druhé miminko (dvojče), exponované stejnému prostředí, infekci nedostalo. Podle MUDr. Míčkové se bakterie *Pseudomonas aeruginosa*, jež byla u poškozené zjištěna, vyskytuje jako zdroj nákazy v nemocnici sporadicky. Pozitivní důkaz pochybení neexistuje a posledně jmenovaná i ostatní přítomní zaměstnanci vyjádřili přesvědčení, že nedošlo k zavinění nemocnice či jejímu nesprávnému postupu. Tito zaměstnanci (mj. vrchní sestra kliniky Bc. Jitka Nováková) připomněli pravidelné provozní schůzky zdravotnického personálu s důrazem na dodržování hygienického režimu a nepotvrdili domněnku vyslovenou matkou poškozené, že při její návštěvě dcer čtvrtý den po porodu měla sloužící zdravotní sestra bez umytí či desinfekce rukou manipulovat s dítětem jiné matky, umístěným též v inkubátoru.

9. Ve vyjádření nemocnice ke sporu ze dne 14. 2. 2011 se uvádí, že se nepodařilo „prokázat příčinnou souvislost mezi rozvojem infekce u dítěte a pochybením personálu či selháním hygienicko-protiepidemického řádu oddělení“. Odmítá se, že by nákaza byla „prokazatelně (...) exogenního původu“ a zapříčiněná zdravotnickým personálem.

10. Znaleckému ústavu – Všeobecné fakultní nemocnici v Praze – byly (vedle odkazu na potřebnost odpovědi na otázky navržené účastníky) položeny soudem prvního stupně v usnesení z 24. 8. 2011 tři otázky, a to a) zda poporodní péče nemocnice probíhala lege artis, b) co bylo příčinou poporodních komplikací u dítěte a c) zda tyto komplikace a zhoršení jeho zdravotního stavu byly následkem nevhodné manipulace s dítětem v inkubátoru.

11. Závěry znaleckého posudku vyhotoveného a uzavřeného 14. 12. 2011 odpovídají na výše popsání otázky takto: a) poporodní péče byla prováděna lege artis, b) příčinou komplikací byl rozvoj septického stavu vyvolaného bakterií *Pseudomonas aeruginosa* s následným vznikem zánětu mozkových blan, c) na otázku nelze spolehlivě odpovědět; z přiložené dokumentace nevyplývá, že bylo s dítětem nevhodně manipulováno.

12. K otázkám stran znalecký ústav zejména uvedl, že „brána vstupu infekčního agens a tím i mechanismus vzniku infekce nejsou z dokumentace zjištěitelné“, že manipulace s dítětem a dodržování hygienicko-epidemiologického režimu nemohou být součástí přiložené dokumentace a že nelze vyloučit jak infekci získanou za porodu (předčasný odtok plodové vody), tak i nákazu vzniklou kterýmkoli mechanismem přenosu v poporodním období. V samotném závěru (odpovědi na otázky žalované) se

konstatuje, že i při léčbě lege artis činí mortalita novorozeneckých meningitid vyvolaných bakterií *Pseudomonas aeruginosa* 46 % až 53 %.

13. V dodatcích k posudku se odpovídá zejména na otázky strany žalující tak, že pravděpodobnost novorozenecké sepse různé etiologie stoupá s procentem nezralosti, resp. nízké porodní hmotnosti, že dítěti byla podána po porodu profylakticky antibiotika vzhledem k pozitivě matky na *Streptococcus agalactie* (GBS), a též se vyjmenovávají nejruznější možnosti (zdroje) přenosu nákazy cestami přímými (ruce) i nepřímými (nástroje, pleny, inhalace atd.). Bakterie *Pseudomonas aeruginosa* je podmíněně patogenní bakterie a její přítomnost se u zdravého jedince, např. jako součást běžné střevní flóry, nijak neprojevuje. Podle dostupné zdravotnické dokumentace neuváděla matka dítěte v období hospitalizace žádné zdravotní obtíže, proto v souladu s platnými doporučeními nebylo po uvedené bakterií pátráno.

14. Při jednání dne 22. 8. 2012 byl k důkazu sdělen obsah znaleckého posudku a soudem prvního stupně upřesněn pořad zbylé části důkazního řízení.

15. Na pořadu odročeného jednání dne 12. 9. 2012 byl pak výslech matky žalobkyně, která mj. uvedla, že v den svého propuštění z nemocnice (což bylo v neděli, porod byl ve čtvrtek, obě děti zůstaly v inkubátorech) byla navštívit dcery společně se svou matkou a viděla službu konající zdravotní sestru, jak po převzetí mléka od jiné sestry manipulovala s jiným miminkem, aniž si umyla předtím ruce. Ona sama měla první kontakt s dcerami v sobotu, mohla je otvory v inkubátorech pohládat po nožičce. Výpověď o manipulaci sestry s dítětem v inkubátoru bez předchozího bezprostředního umytí rukou opakovala se shodným obsahem babička žalobkyně, která situaci podle svých slov viděla za sklem. K důkazu byl dále sdělen obsah (tedy čten, resp. shrnut v podstatných pasážích) zápisu z jednání rodičů s nemocnicí dne 2. 12. 2009 (viz body 7, 8), přehrán CD nosič, jenž byl (jak plyne z protokolu o jednání soudu) zhotoven ze zvukového záznamu pořízeného rodiči poškozené z téhož jednání bez vědomí žalované nemocnice, a ještě před přehráním CD nosiče sdělen obsah přepisu části zvukového záznamu pořízeného (jak již bylo zmíněno) a zčásti přepsaného rodiči poškozené (přepis žurnalizován na č. I. 90 spisu). Pověřená zástupkyně strany žalované zde k dotazu soudu „nesporovala pravost a pravdivost“ obsahu čtených listin, a opakovala tak své shodné vyjádření k týmž listinám z předchozího jednání. Podle přepisu záznamu měla „hygienička“ říci, že „když je sestra unavená, zapomene si vydezinfikovat ruce“ a že nákazu dítěte způsobil „pravděpodobně personál“. Soudce i přítomní účastníci a zástupci poté shodně konstatovali k přehranému zvukovému záznamu na CD nosiči, že nahrávka je pořízena nekvalitně a není srozumitelná; tuto vadu se nepodařilo do skončení dokazování straně žalující napravit.

16. Obsahem závěrečného jednání soudu prvního stupně byl výslech MUDr. Miriam Schejbalové, předsedkyně tříčlenné komise, která ústavní znalecký posudek zpracovala. Vyslýchaná uvedla, že okolnost vzniku nákazy v nemocnici neznámá, že nemocnice postupovala vadně. Bakterie žijí všude okolo nás, sterility nelze v běžném životě dosáhnout, nemocniční režim novorozeneckého oddělení slouží k minimalizaci kontaktu s nebezpečnou bakterií. Inkubátor však neslouží k zachování sterilního prostředí, ale k zachování teploty dítěte. Nelze vyloučit nákazu poškozené při porodu, jenž byl prováděn císařským řezem; pravděpodobnost nákazy je tu sice nižší, ale došlo k předčasnému odtoku plodové vody. Nyní již nelze zjistit, zda matka dítěte byla nositelkou bakterie; v době po porodu to bylo možné. K přenosu bakterie může dojít i při dodržení všech protiepidemických norem. Efektivní prevence proti nákaze kojenců v inkubátoru spočívá v „aseptickém způsobu ošetření s využitím všech bariérových ošetřovacích technik“. Význam desinfekce rukou je tu vysoký, míru pravděpodobnosti toho či onoho způsobu nákazy však nelze vyjádřit či zodpovědět, „všechny cesty jsou teoreticky možné“. Nemocnice nebyla povinna učinit žádná opatření ke zjištění, zda je matka před porodem nositelkou bakterie. [Pozn. – k tomu matka poškozené při svém výslechu uvedla, že jí nemocnice „sedm dní před porodem provedla vyšetření a zjistila při něm, že jsem nositelkou streptokoka (...) Všechna ostatní vyšetření jsem měla v pořádku, cítila jsem se zdravá“.]

17. V závěrečném vyjádření tvrdila strana žalující, že účastníci učinili nespornou skutečnost prokázání faktů obsažených v prepise části zvukového záznamu z jednání stran dne 2. 12. 2009 (dále jen „přepis zvukového záznamu“). Naopak strana žalovaná popřela, že by přiznala své případné zavinění škody spočívající v porušování hygienicko-epidemiologických předpisů. Tvrdila, že pouze „nesporovala“ provedené důkazy z důvodů jejich nepodloženosti a neunesení důkazního břemene žalobkyní.

18. Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. 12. 2012 č. j. 8 C 42/2011-283 zněl ve výrokové části tak, že se žaloba na zaplacení částky ve výši 7 548 000 Kč s příslušenstvím zamítá (I). Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (II).

19. V odůvodnění rozsudku se v rámci skutkových zjištění konstatuje na základě znaleckého posudku, že příčinou poporodních komplikací u poškozené byl rozvoj septického stavu vyvolaného bakterií *Pseudomonas aeruginosa* s následným vznikem zánětu mozkových blan.

20. Při právním posouzení věci považoval soud za významné, zda 1. péče poskytnutá žalobkyní byla lege artis, 2. zda následky na zdraví žalobkyně vzešly z případného porušení pravidel lékařské vědy jako jeho přímý důsledek, čímž by byla dána odpovědnost za škodu porušením právní povinnosti podle ustanovení § 420 občanského zákoníku (zákon č. 40/1964

Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, účinný v době vzniku škody, dále jen „obč. zák.“), a zda 3. rozvoj septického stavu vyvolaného bakterií nemá původ v povaze přístroje nebo jiné věci, zejména inkubátoru, tedy zda není dána objektivní odpovědnost podle § 421a obč. zák.

21. Ve vztahu k prvnímu a druhému bodu vycházel soud ze znaleckého závěru o nezjistitelnosti mechanismu vzniku infekce u poškozené a dovodil, že ani okolnost vzniku nákazy v nemocnici neznamená, že by nemocnice postupovala vadně. Specifická aktivní ochrana a podpora rozvoje imunitního systému u nezralých novorozenců neexistuje a obecné postupy (zabezpečení dostatečné výživy, podávání mateřského mléka, zajištění adekvátní tělesné teploty) byly dodržovány. Poporodní péče byla tedy prováděna lege artis, nedošlo k porušení právní povinnosti žalovanou, a proto nelze dovést její odpovědnost podle obecného ustanovení § 420 obč. zák.

22. Ani z hlediska případné odpovědnosti podle § 421a obč. zák. nebylo namístě učinit kladný závěr. Škoda na zdraví žalobkyně nevznikla v důsledku okolností zmíněných sub 3; inkubátor kromě toho neslouží k zachování sterilního prostředí, ale k zachování tělesné teploty dítěte, jak je uvedeno ve znaleckém posudku.

23. S tvrzeními žalobkyně se soud prvního stupně vypořádal tak, že závěr o nakažení dítěte zdravotní sestrou je pouze teoreticky a spekulativní. Z provedených důkazů nevyplývá, že by žalovaná nemocnice „písemně uznala svůj dluh (...) či nárok uznala v průběhu řízení“. Soud též odkázal na pravomocný prvostupňový rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ve sporu mezi rodiči žalobkyně a nemocnicí o ochranu osobnosti, vedeném pod sp. zn. 16 C 115/2010, z něhož nelze dovést uznání dluhu z důvodu náhrady škody.

24. K eventualitě hodnocení přepisu zvukového záznamu jako prokázaného shodnými tvrzeními účastníků soud vysvětlil, že teorie procesního práva rozlišuje případy, kdy účastník skutečnost tvrdí, naproti tomu případy, kdy účastník skutečnost „nesporuje“. Z odůvodnění rozsudku je patrné, že soud prvního stupně nepovažoval obsah přepisu zvukového záznamu za produkt shodných tvrzení účastníků ve smyslu § 120 odst. 4 občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „o. s. ř.“). Obdobně nepovažoval za prokázané skutečnosti, resp. fragmenty slov či vět, jež byly slyšitelné z nezdařeného zvukového záznamu na CD nosiči.

25. Proti rozsudku okresního soudu podala žalující strana odvolání, v němž žádala, aby odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobě bude v celém rozsahu vyhověno. Podle odvolacích námitek soud prvního stupně favorizoval závěry důkazu znaleckým posudkem nad skutečnostmi, jež ve svém souhrnu prokazují nakažení žalobkyně jako následek porušení povinností při manipulaci s poškozenou v inkubátoru.

Žádný z účastníků nevedl dokazování tím směrem, že by snad zdrojem nákazy byla matka při porodu; to byla jen eventualita vyslovená ve znaleckém posudku. Otázkou zůstaly nepřímé zdroje nákazy, za jejichž konkrétní existenci nese odpovědnost žalovaná. Žalující strana prokázala, že v době umístění dítěte v inkubátoru porušoval ošetřující personál hygienicko-epidemiologické předpisy na oddělení, a to manipulací s kojenci v inkubátoru bez předchozí desinfekce rukou.

26. Odpovědi na tato tvrzení žalující strana v prvostupňovém rozsudku postrádá. Přitom v maximálně možné míře unesla důkazní břemeno o prokázání tvrzeného zdroje nákazy. Stalo se tak v takové míře, jakou lze požadovat v medicínském sporu, v němž má poškozený obvykle k dispozici jednoznačné informace a poznatky jen o negativním následku na zdraví, zatímco tvrzení o příčinách poškození zdraví je možné pouze dedukovat z informací, stran nichž je co do rozsahu a pravdivosti poškozený paradoxně odkázán na samotného škůdce.

27. Žaloba však prokázala, že v době umístění poškozené v inkubátoru bylo praxí, že sestry sahaly do inkubátoru bez vydesinfikovaných rukou. Kromě výpovědi svědkyň L. H. a J. G. (matky a babičky poškozené) došlo v tomto směru k přímému doznání žalované nemocnice, že k tomuto selhávání personálu při manipulaci s dětmi v inkubátoru docházelo. Přepis zvukového záznamu jednání stran ze dne 2. 12. 2009 totiž učinily strany při jednání soudu nesporným. Výsledkem celkového zhodnocení skutkového stavu z hlediska příčinné souvislosti mezi jednáním žalované a nepříznivým následkem na zdraví žalobkyně měl tedy být závěr o prokázání příčinné souvislosti mimo rozumnou pochybnost, jakož i v požadované míře přesvědčivosti a pravděpodobnosti. Adekvátní závěry však v napadeném rozsudku chybí.

28. Žalovaná nemocnice měla ve vyjádření k odvolání za to, že žalobkyně neuvádí žádné nové skutečnosti, s nimiž by se soud prvního stupně nevypořádal. Zdroj nákazy nebyl zjištěn a nebylo prokázáno údajné nedodržení hygienicko-epidemiologických předpisů. Kdyby tomu tak bylo, nemožil by se s vysokou pravděpodobností výskyt nozokomiální infekce na jediný případ.

29. Při jednání dne 2. 12. 2009 žalovaná porušení hygienicko-epidemiologického provozního řádu nedoznala, ale „diskutovala o možných cestách přenosu nákazy“. Za tvrzené doznání nelze považovat reakci právní zástupkyně žalované nemocnice při jednáních soudu (ve dnech 22. 8. a 12. 9. 2012 – pozn. Ústavního soudu), neboť k ní byla doducena soustředěným verbálním nátlakem. Otázkou též je, zda skutečným účelem dotazů kladených rodiči žalobkyně již při jednání dne 2. 12. 2009 bylo získání relevantních informací, nebo pouze přivedení dialogu do krajních mezí. Nahrávka z tohoto jednání, resp. její přepsaná část vytržená z kontextu, obojí

pořízeno bez vědomí a souhlasu přítomných, nemohou obstát jako důkaz a nemohou být učiněny mezi stranami nespornými. Existenci příčinné souvislosti mezi protiprávním úkonem a vznikem škody je nutné prokázat s vysokou pravděpodobností hraničící s jistotou, což se nestalo.

30. Odvolací soud poté bez doplnění dokazování vyhlásil dne 22. 4. 2013 pod č. j. 21 Co 80/2013-311 rozsudek, jímž ve výroku I potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a ve výroku II vyslovil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

31. Odůvodnění rozsudku přisvědčuje argumentům soudu prvního stupně stran závěrů o neprokázání případného deliktu žalované, a tedy neexistenci její odpovědnosti za vzniklou škodu. Zabývá se též odvolacími námitkami strany žalující. Odvolací soud podle vlastních slov s odkazem na judikát Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1009/98 (Rc č. 39/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu) o přípustnosti důkazu „ponechal stranou zákonnost“ důkazu přepisem zvukového záznamu ze dne 2. 12. 2009, který byl soudem prvního stupně proveden. Zaměřil se na vysvětlení obsahu přepisu; připustil, že žalovaný „zpočátku nesporeval“, že jednání proběhlo a zazněla na něm slova zachycená v přepise, z vyjádření „blíže neurčeného zaměstnance žalovaného“ zachyceného v přepise však podle soudu nelze dovozovat doznání žalovaného ani to, že by došlo k porušení hygienicko-epidemiologického provozního řádu a režimu při manipulaci s dítětem. Ze zápisu o jednání ze dne 2. 12. 2009 (pořízeného nemocnicí, viz body 7, 8) nevyplývá, že by kdokoli z jeho účastníků byl přítomen porušení provozního předpisu a že by prohlásil, že k takovému porušení došlo.

32. I kdyby tedy, jak se uvádí v přepise zvukového záznamu, byla zodpovězena otázka „Takže ji nakazil personál?“ slovy „Pravděpodobně to tak je.“ a tento záznam by byl autentický, nelze to hodnotit jinak než jako připuštění možnosti zdroje nákazy, což je ve shodě se znaleckým posudkem. Není to však důkaz o konkrétním porušení právní povinnosti vůči poškozené.

33. Žalobkyně se poté dovolala a opětovně namítla nesprávné důkazní hodnocení přepisu zvukového záznamu. Nemocnice ve vyjádření k dovolání negovala předmětný přepis jako důkaz o konkrétním porušení právní povinnosti a odkázala na rozsudky nižších instancí, jež považovala za věcně správné.

34. Nejvyšší soud usnesením ze dne 19. 9. 2013 č. j. 25 Cdo 1868/2013-330 dovolání žalobkyně odmítl. Dovodil, že dovolatelkou formulované právní otázky vycházejí z odlišného skutkového stavu než je ten, který zjistily soudy obou stupňů a jehož správnost dovolací soud nemůže přezkoumávat. Na tomto závěru pak postavil, s odkazem na nižší instance, konstatování o nedostatku prokázání protiprávního jednání žalované, jež by bylo v příčinné souvislosti se vznikem škody.

35. Ještě před řízením o náhradu škody na zdraví bylo zahájeno (27. 5. 2010) i ukončeno prvostupňovým rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. 2. 2011 č. j. 16 C 115/2010-122, který nabyl právní moci 2. 4. 2011, řízení, v němž žalobci, rodiče poškozené L. a B. H., požadovali zadostiučinění z titulu ochrany osobnosti s ohledem na zásah do soukromého a rodinného života v důsledku poškození zdraví své dcery po porodu (§ 11 a násl. obč. zák.). Soud uložil žalované nemocnici zaplatit každému ze žalobců ve třech splátkách částku 1 500 000 Kč, celkem tedy oběma dvojnásobek této částky. Co do téže částky požadované každým ze žalobců byla žaloba zamítnuta. Nemocnice nepodala proti rozsudku odvolání; v řízení akceptovala osobnostní újmu žalobců, nikoli však svou odpovědnost z titulu škody na zdraví.

III. Podmínky řízení

36. Ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Byla podána v otevřené lhůtě (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 34, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Poněvadž Ústavní soud neshledal důvody pro odmítnutí ústavní stížnosti pro nepřipustnost či zjevnou neopodstatněnost ve smyslu § 43 citovaného zákona, připustil ji k meritornímu projednání, aniž by považoval za nezbytné nařídít jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Vyjádření účastníků a vyžádané důkazní materiály

37. Okresní soud v Hradci Králové ve vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozsudku, s nímž se plně ztotožnil. Totéž učinil Krajský soud v Hradci Králové, aniž by chtěl cokoli k věci dodat. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k věci rekapituloval námitky žalobkyně jako dovolatelky, z jejichž kontextu dovodil, že se jedná o námitky skutkové, a proto uzavřel, že dovolání bylo oprávněně odmítnuto; navrhl současně, aby byla ústavní stížnost žalobkyně zamítnuta.

38. Fakultní nemocnice Hradec Králové se, ač uvědoměna, k ústavní stížnosti nevyjádřila a svého postavení vedlejšího účastníka řízení o ústavní stížnosti se nevzdala.

39. Ústavní soud si vyžádal od Okresního soudu v Hradci Králové nálezačí spis v předmětné věci o náhradu škody na zdraví sp. zn. 8 C 42/2011, který učinil předmětem svého přezkumu. Současně si vyžádal od Krajského soudu v Hradci Králové spis zn. 16 C 115/2010, v němž bylo rozhodováno o nároku rodičů žalobkyně na ochranu osobnosti.

40. K výzvě Ústavního soudu zaslala zástupkyně strany žalující lékařskou zprávu o zdravotním stavu poškozené, datovanou dnem 29. 4. 2015.

Zprávu podalo Dětské centrum ve Dvoře Králové nad Labem, kam byla poškozená převezena z dětské kliniky nemocnice dne 11. 9. 2009. Podle zprávy je M. H. imobilní, upoutaná na lůžko, s nutností polohování hlavy. Verbálně nekomunikuje, pozná blízké osoby po hlase, dokáže navázat oční kontakt. Ze zprávy plyne nezbytnost permanentní péče o dítě při všech životních funkcích, se speciálně připravenou výživou. Pobyť dítěte ve zdravotnickém zařízení skončil dne 15. 4. 2015; toho dne byla nezletilá předána rodičům na jejich žádost do domácí péče.

V. Ústavněprávní dimenze posuzované věci

41. Role Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti spočívá v ochra-ně ústavnosti, nikoli zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Ústavní soud není zásadně povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva nebo svobody. Porušení norem podústavního práva, a to včetně norem upravujících horizontální (soukromoprávní) právní vztahy, v nichž mají jejich subjekty rovné právní postavení (mezi něž ná-leží i posuzovaný případ), dosáhne intenzity ústavněprávního přezkumu, jestliže dojde k porušení některé z těchto norem v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Takový stav pak zakládá do-tčení na základním právu nebo svobodě [náleží Ústavního soudu ze dne 2. 3. 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235)].

42. Ústavní soud má za to, že takto charakterizovaný stav posuzovaná věc naplnila. Zdůrazňuje současně, že jeho úkolem není rozhodnout ve sporu mezi účastníky, ale zhodnotit existenci zásahu do základního práva stěžovatelky (intenzitu tohoto zásahu). Mezi oprávnění tohoto soudu nenáleží ani vyjadřovat se – zejména ne ve fázi, v jaké se řízení před obec-nými soudy bude po zrušení ve výroku I vypočtených rozhodnutí nacházet – k hmotněprávní stránce sporu a ani k obsahu těch skutečností, jež považuje strana žalující za rozhodné a k nimž bylo dosud prováděno doka-zování (skutkový děj, který vedl k nálezce stěžovatelky a jejímu následnému zdravotnímu poškození). Ač Ústavní soud nemohl při úvahách o intenzitě porušení základního práva odhlédnout od závažnosti poškození zdraví stěžovatelky a výše požadované náhrady škody, předmětem následujících úvah Ústavního soudu zůstávají především právní otázky (ne)dodržení ga-rancí, jež v intencích ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny účastníkům řízení poskytují normy upravující průběh civilního procesu, zde konkrétně jeho důkazní části. Právě z tohoto důvodu Ústavnímu soudu nezbylo než se v míře větší než obvyklé (přiměřeně přizpůsobené též rozsahu námitek stě-žovatelky) věnovat interpretaci relevantního textu o. s. ř. o dokazování (body 46 až 51) a posléze v konkretizované podobě jeho aplikaci v řízení.

V. a) Východiska ústavněprávního přezkumu

43. Východzími materiálními prameny posouzení ústavněprávních aspektů věci jsou především ustanovení čl. 31 Listiny zaručující každému právo na ochranu zdraví, čl. 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicině (Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, vyhlášená pod č. 96/2001 Sb. m. s.) jako součástí ústavního pořádku, podle něhož se musí každý zdravotnický zákrok provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy, a ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož je poskytovatel zdravotních služeb povinen činit hygienická a protiepidemická opatření k předcházení vzniku a šíření nemocničních nákaz; jde o nákazu vnitřního (endogenního) nebo vnějšího (exogenního) původu, která vznikla v příčinné souvislosti s pobytem nebo výkonem prováděnými ve zdravotnickém zařízení.

44. V rovině podústavních předpisů byla obecnými soudy použita ustanovení § 415, 420 a 421a obč. zák. o odpovědnosti za škodu, tedy právní normy účinné v době, kdy ke škodě na zdraví došlo. Bezprostředním předmětem ústavněprávního přezkumu se však stala aplikace a interpretace podústavních norem upravujících procesněprávní dimenzi věci.

45. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Právo na spravedlivý proces se realizuje za pomoci procesních pravidel, jejichž smyslem a účelem je mj. učinit soudní řízení předvídatelným a transparentním tak, aby byla za nezbytné účasti a součinnosti procesních stran zjištěna objektivní pravda. Právní normy regulující důkazní fázi řízení si kladou též za cíl usnadnit dokazování bez negativního vlivu na pravdivost důkazních zjištění.

46. V nálezu ze dne 20. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 566/06 (N 32/44 SbNU 393) se postuluje, že do myšlenkových operací soudce, resp. do jejich konečného výsledku v podobě rozhodnutí Ústavní soud svou kasační pravomocí zasáhne jen tehdy, jestliže zjistí extrémní exces při realizaci důkazního procesu spočívající v racionálně neobhajitelném úsudku soudce o relaci mezi provedenými důkazy a z nich vyvozenými skutkovými zjištěními [podobně viz nálezy sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165), sp. zn. II. ÚS 539/02 ze dne 28. 6. 2005 (N 131/37 SbNU 653) a další].

47. Jedním ze zákonných ustanovení kladoucích si za cíl zjednodušení (kontradiktorního) důkazního procesu byl § 120 odst. 4 o. s. ř. (ve znění účinném v době vzniku škody; s účinností od 1. 1. 2014 je po vypuštění dosavadního odstavce 3 § 120 o. s. ř., k němuž došlo zákonem č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, vydaným v návaznosti na zákon

č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, týž text obsahem § 120 odst. 3 o. s. ř.), jenž zněl takto: Soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.

V. b) Interpretace rozhodného ustanovení

48. Někdejší „prvotní“ výklad ustanovení o. s. ř. s tímto účelem (v zákoně č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád, se objevuje v ustanovení § 120 odst. 1 in fine tato věta: „Jestliže tvrzení účastníků o skutečnostech jsou shodná, může se soud omezit při zjištění skutkového stavu na tato nesporná tvrzení.“) přikládal předestřenému textu imperativní význam. A. Winterová ve stati Hledání pravdy v civilním procesu (Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348–1998. Jubilejní sborník. Karolinum, Praha 1998, s. 69) tvrdila, že ve sporném řízení je výslovné doznání účastníků o pravdivosti jisté skutečnosti pro soud závazné a soud je zproštěn povinnosti si – ve sporném řízení – pravdivost jinak ověřit. Stejným směrem krácel později K. Svoboda, jenž v monografii Dokazování (Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 66) uvedl, že z dikce § 120 odst. 4 o. s. ř. se sice může zdát, že soud, pokud se mu zlíbí, nemusí ze shodných tvrzení vyjít a může shodně tvrzenou skutečnost o své vůli dokazovat, ve skutečnosti však může zpochybnit shodné tvrzení účastníků jen výjimečně, a to pouze v nesporných řízeních.

49. Aníž by došlo k – i následnému – důkladnějšímu prověření výše citovaných tezí judikaturou, vydala se postupně interpretační praxe obecných soudů jinou cestou. Stále v těchto pasážích relevantní komentář (Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 866, 867) dovedl: „Shodná tvrzení účastníků samozřejmě nejsou pro soud závazná potud, že by skutečnosti, kterých se tato tvrzení týkají, nemohl učinit předmětem dokazování. Zejména tam, kde rozhodnutí soudu má být v souladu s hmotným právem kogentní povahy, musí být soudu umožněno, aby prostřednictvím dokazování ověřil pravdivost těchto tvrzení, která ostatně mohou být účastníky odvolána v průběhu dalšího řízení.“ Tomuto stanovisku s několikaletým odstupem bez dalšího přitakal jiný komentář k o. s. ř. (Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 434). Ten navíc s odkazem na závěry rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3251/2006 (publikován v Soudních rozhledech č. 12/2008, s. 444) připojil tezi, podle níž uvedou-li účastníci shodná tvrzení o téže rozhodné skutečnosti, neznamená to, že by později v průběhu řízení nemohli svá tvrzení změnit.

50. Vrchní soud v Praze v rozsudku ze dne 8. 1. 2013 sp. zn. 2 Cmo 411/2012 uvedl, že pro fikci pravdivosti shodných skutečností nestačí, že se účastník proti určitému tvrzení nebrání (nesporuje je), ale musí výslovně

prohlásit, že je činí nesporným. I toto prohlášení však může být odvoláno [viz Jirsa, J., Doležal, M., Vančurová, K. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. § 79–180 o. s. ř. HBT, K. Havlíček (ed.), Praha 2014, s. 288].

51. Ústavní soud se při svém přezkumu necítí být oprávněn interpretovat předmětné ustanovení zásadně jinak, než se naposledy uvádí. Výklad podústavního práva je doménou obecných soudů. Ústavní soud by je přiměl ke změně pouze tehdy, jestliže by jejich interpretace vlastních normativních nástrojů dosáhla hranice ústavní nonkonformity. Tak tomu v popsané situaci není: předmětný výklad § 120 odst. 4 o. s. ř. je, řečeno jazykem teleologické metody, „aktuálním objektivním“ výkladem a v jeho prospěch svědčí v neposlední řadě též interpretace gramatická, podle níž dává použití slovesa „může“ v zákonném textu diskreční prostor soudům pro jiné než kogentní řešení (podle něhož by byl soud povinen shodné tvrzení účastníků „mechanicky“ převzít). Obecné soudy byly tedy v posuzované věci oprávněny uzavřít, že obsah přepisu zvukového záznamu nepředstavuje shodná tvrzení účastníků, jež by měly právě podle § 120 odst. 4 o. s. ř. převzít jako svá skutková zjištění.

V. c) Dokazování před obecnými instancemi

52. Soud prvního stupně provedl důkaz čtením přepisu zvukového záznamu částí jednání mezi rodiči poškozené a zástupci nemocnice z 2. 12. 2009 (viz bod 17) bez toho, že by eventuálně samostatným usnesením rozhodl a odůvodnil, proč je tento důkaz přípustný. Způsob jeho pořízení (bez souhlasu osob jednajících za nemocnici) přitom potřebu takového usnesení vyvolal. Po čtení přepisu zvukového záznamu se posléze též soud pokusil verifikovat jeho obsah důkazem dalším, a sice reprodukci zvukového záznamu z předmětného jednání; tento důkaz ve formě CD nosiče navrhovala, předložila a trvala na něm strana žalující. To se však nezdařilo, neboť provedená reprodukce záznamu se ukázala být zvukově nedostatečně srozumitelnou, fragmentární, a tedy z pohledu verbálního obsahu celkově nerozlišitelnou.

53. V odůvodnění prvostupňového rozsudku se následně soud nevypořádal s důkazním stavem vzniklým poté, co byl sdělen obsah přepisu zvukového záznamu a nepodařilo se tento zvukový záznam či ještě rozsáhlejší pasáže z jednání stran přehrát. Hodnocení důkazů tak postrádá nejen vyřešení otázky přípustnosti prvního z uvedených důkazů, ale též obsahově konzistentní závěr o (ne)usnesení důkazního břemene žalobkyní stran skutečností obsažených v přepisu zvukového záznamu, ač byl tento přepis k důkazu čten. Namísto toho se soud spokojil bez řádného odůvodnění s konstatováním, že nepovažuje obsah přepisu zvukového záznamu za prokázaný.

54. Odvolací soud nepřikročil k doplnění dokazování, sdílel tedy výstupy z provedených důkazů se soudem prvního stupně a byl v zásadě vázán jeho důkazními zjištěními. V relaci k přepisu zvukového záznamu a záznamu samotnému však o své vůli provedl v odůvodnění potvrzujícího rozsudku jakousi konkretizaci důkazních zjištění soudu prvního stupně, tedy vlastně nápravu procesní vady dosud neodstraněné, a dokazování opakovaně a souhrnně zhodnotil, jak bude dále uvedeno (mohl přitom konstatovat též nepřezkoumatelnost napadeného rozsudku v této pasáži).

55. Odvolací soud přisvědčil soudu prvního stupně, že přepis zvukového záznamu není důkazem získaným shodnými tvrzeními stran. Neposoudil ani tento přepis jako nepřipustný důkaz, ač byl pořízen bez svolení jednajících osob [i v civilních věcech však může být takový důkaz potenciálně zasahující přinejmenším do základního práva na ochranu soukromí podle čl. 10 odst. 2 Listiny použit – srov. nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. II. ÚS 1774/14 (N 221/75 SbNU 485)]. Nezpochybnil jednoznačně ani věrohodnost tohoto důkazu. Sice se jí dotkl konstatováním, že na přepisu zvukového záznamu nebo snad jeho části (zpočátku je zřejmé, že hovořila osoba označená jako hygienička – vedoucí oddělení nemocniční hygieny) se vyjadřuje blíže neurčený zaměstnanec nemocnice, poté však přešel k vlastnímu hodnocení obsahu přepisu a dovedl, že se v něm připouští možnost zdroje nákazy, nikoli však konkrétní porušení právní povinnosti žalovanou. Současně uvedl, že tento jeho závěr je „ve shodě se znaleckým posudkem“, což je však argument postrádající opodstatnění.

56. Přezkumná instance totiž srovnává, co srovnáno nebylo, neboť 1. posudek znaleckého ústavu z přepisu zvukového záznamu vůbec nevycházel. Znalecký ústav reagoval písemně i při výslechu zpracovatelů před soudem výhradně na obsah zdravotnické dokumentace o poškození a na otázky položené soudem a účastníky, zejména stranou žalující. O přepise zvukového záznamu není ve znaleckém posudku žádná zmínka. A kromě toho 2. nelze ztratit ze zřetele, že podle protokolu o jednání ze dne 10. 12. 2012 odpověděla vyslychaná spolupracovatelka posudku MUDr. Schejbalová na otázku, jaký má význam desinfekce rukou při prevenci nozokomiálních nákazy, slovem „vysokou“ (jde o nepřesnou protokolaci namísto správného tvaru adjektiva „vysoký“, protokolace však zůstala neopravena). Znalecký posudek byl přitom pro výsledek sporu klíčovým důkazem.

57. Účastníci řízení mají základní právo na spravedlivý proces. Mají právo na transparentní, důkazně kompletní a přesvědčivý průběh řízení, a tedy i na to, že zazní-li při dokazování závažné skutečnosti, soud se s nimi musí náležitě vypořádat. V dané situaci nehraje ani podstatnou roli, že zástupkyně žalobkyně nenavrhla důkaz doplněním znaleckého posudku o reakci na obsah přepisu zvukového záznamu. Soud prvního stupně

a podle své vlastní úvahy i soud odvolací byly v nyní posuzované věci povinny postupem podle ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř., jež jim propůjčuje potřebnou diskreci při postupu v důkazním řízení, vyplnit vzniklou důkazní mezeru a uložit znaleckému ústavu, aby se k obsahu přepisu zvukového záznamu i v kontextu svých závěrů s žádoucí podrobností vyjádřil.

58. Ústavní soud již mnohokrát a opakovaně vyložil, jaká je jeho přezkumná pozice při posuzování průběhu důkazního řízení a hodnocení jeho výsledků. Může jen znovu konstatovat, že v zásadě ponechává obojí obecným soudům, jak to poprvé deklaroval v nálezu ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41). Během dokazování však nelze vyloučit výskyt procesních vad, jež za předpokladu intenzity dosahující úrovně ústavněprávního přezkumu nemohou uniknout jeho pozornosti. Patří k nim i kolize obsahu důkazů, resp. důkazních zjištění a jejich formulace v odůvodnění rozhodnutí s právními závěry, které jsou na základě důkazní materie vyvozovány. V této věci se jedná o stav, při němž na straně jedné byly navrženy a dostupné důkazy (téměř) provedeny, na straně druhé však zůstal akceptován obsahově kontroverzní a zásadní důkaz (přepis zvukového záznamu), jenž však nebyl náležitě zhodnocen a především nebyl předstřen znaleckému ústavu, aby jej učinil předmětem svého posudku. Takto vzniklé pochybení obecných soudů vybočilo z mezí ústavní konformity.

59. Soud prvního stupně i soud odvolací, jenž samostatně přikročil k hodnocení důkazů, si položily otázky o místě vzniku infekce, k němuž došlo prokazatelně v nemocnici, o tom, zda byla infekce okamžitě zjištěna a dostatečně léčena, a též o jednotlivých možnostech vzniku nozokomiální infekce včetně eventuality podílu zdravotnického personálu na něm. Znalecký posudek, z něhož oba soudy při hodnocení důkazů vycházely především, zodpověděl všechny položené otázky ve prospěch strany žalované. Znalecký ústav však čerpal při vypracování posudku výhradně ze zdravotnické dokumentace poškozené a neval v úvahu k důkazu sdělený text přepisu zvukového záznamu z jednání rodičů poškozené a nemocnice dne 2. 12. 2009, obsahující skutečnosti beze vší pochybnosti pro hodnocení důkazů relevantní. Samotné hodnocení důkazů bylo navíc ztíženo netransparentním postupem soudu prvního stupně při provádění důkazů (viz body 15, 52, 53) a k jeho úrovni nepřispělo ani „upřesnění“ konečných důkazních závěrů odvolacím soudem (body 54 až 56). Zde je dán prostor obecným soudům k nápravě procesních vad. Nepřichází také v úvahu, aby tyto soudy pominuly vyjádření znaleckého ústavu (jeho zástupkyně, jež byla soudem vyslýchána, bod 56 in fine) o významu desinfekce rukou jako prevence vzniku nozokomiální nákazy.

VI. Závěry

60. Popsané procesní vady založily ústavněprávní rozměr případu, který byl na základě ústavní stížnosti posuzován. Obecné soudy se budou muset vypořádat s právním posouzením, resp. hodnocením – i ve vzájemné relaci – obsahu těchto důkazů: zápis pořízený nemocnicí z jednání s rodiči poškozené ze dne 2. 12. 2009, přepis zvukového záznamu jednání z téhož dne předložený stranou žalující, posudek znaleckého ústavu (z hlediska úplnosti, viz body 61–63 níže), vyjádření zpracovatelky posudku při jejím výsledku o významu desinfekce rukou při prevenci nozokomiální nákazy (bod 56). Kromě těchto vad vedly k závěru o dosažení intenzity zásahu do základního práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny), vyvolávající nutnost přezkumu, též další okolnosti. Jsou jimi zdravotní následky tvrzeného protiprávního jednání, závažnost téhož jednání z hlediska léčebně preventivní péče, výše požadované náhrady škody.

61. Ve sporech o náhradu škody na zdraví má zajisté poslední slovo soudce, klíčovým důkazem o příčinné souvislosti mezi potenciálním škodným jednáním (dějem) a vzniklou škodou však bývá znalecký posudek. Aby bylo rozhodnutí spravedlivé, přesvědčivé a vycházející z úplných skutkových i odborných podkladů, musí mít znalec (znalecký ústav) k dispozici veškeré dostupné a provedené důkazy, zejména pak ty, jež jsou bezprostředně způsobilé olivnit jeho závěry a nepřímo i rozhodnutí o merituu věci. Nestane-li se tak, nebo nevypořádá-li se znalec s takovým důkazem, jedná se o podstatnou vadu řízení, jež svou intenzitou dosahuje úrovně ústavněprávního přezkumu, a dochází k porušení ústavně garantovaného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. K tomu, aby měl znalec potřebné důkazy k dispozici, je zapotřebí jak součinnosti účastníků řízení (zejména žalobce v rámci povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní), tak podle okolností případu i důkazní iniciativy soudu upravené ustanovením § 120 odst. 2 o. s. ř.

62. Vadou s popsányými důsledky trpí řízení tehdy, jestliže skutková zjištění nalézacího soudu poskytují alespoň základní obraz o okolnostech nezbytných pro znalecké závěry. Pak soud nemůže při právním posouzení věci vyjít jen z vágního konstatování znalce o existenci více možných příčin škody a o tom, že pravděpodobnost (podíl) té či oné příčiny v relaci ke vzniku škody nelze posoudit.

63. Ústavní soud vnímá, že znalci jako experti v daném oboru mají tendenci vyslovit (zejména ve vědeckých disciplínách, které to takřka bez výhrady umožňují) pouze závěry „čistě“ exaktní. Preferují z vnějšku nenapadnutelná stanoviska a v zájmu toho jsou a priori schopni relativizovat řešení, které může být následně ve sporu zpochybněno. Řádné posouzení důkazů zejména o škodách na zdraví však žádá, aby byl znalec schopen uvažovat též v určitém rozmezí včetně dimenzí počtu pravděpodobnosti.

Má-li kupříkladu znalec k dispozici více reálných alternativ příčin vzniku škody, nesmí se vyhnout možnosti vyjádřit své závěry procentuálním vyčíslením pravděpodobnosti existence určitého kauzálního vztahu, nebo může využít též verbálního resumé založeného na důkazním standardu (zda je dosaženo vysoké míry pravděpodobnosti, či nikoli).

64. Z důvodu porušení práva na spravedlivý proces Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil stěžovatelkou napadená rozhodnutí obecných soudů. Vedle zrušení rozsudků soudu prvního stupně a odvolacího soudu naložil obdobně s usnesením soudu dovolacího, neboť to samo o sobě v kontextu rozhodování o věci samé nemůže obstát.

Č. 158

K významu dobré víry při nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od neovládníka (neoprávněného)

Obecné soudy poruší právo na ochranu majetku a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neposoudí-li existenci dobré víry nabyvatelů nemovitosti. Takový postup se dostává do rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky s ohledem na ustálený právní názor Ústavního soudu, který vyžaduje, aby při posouzení sporu o určení vlastnictví k nemovitosti nabyté od neoprávněného byla zvažována otázka střetu práva vlastnického a práva na ochranu dobré víry v právním styku; tím se postup obecných soudů dostává do rozporu s požadavkem ochrany takových ústavních hodnot, jako jsou respekt k právům a svobodám jiných účastníků právního styku či obecněji hodnota veřejného pořádku, a to v kontextu posouzení mechanismů právní ochrany původního vlastníka za situace, kdy jím byl stát.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 27. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 415/15 ve věci ústavní stížnosti 1. Tomáše Jedličky a 2. Štěpánky Jedličkové, zastoupených JUDr. Jirím Bydžovským, advokátem, se sídlem Soudní 2107, Tachov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2014 č. j. 30 Cdo 3709/2014-834 a rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 15. ledna 2014 č. j. 12 Co 25/2013-689 vydaným v řízení o určení vlastnického práva k nemovitostem, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a a) České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, se sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2, a b) Oldřicha Vavříčky jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2014 č. j. 30 Cdo 3709/2014-834 a rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 15. ledna 2014 č. j. 12 Co 25/2013-689 bylo zasaženo do práva stěžovatelů na ochranu majetku a na spravedlivý proces zakotvených v čl. 11 odst. 1 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2014 č. j. 30 Cdo 3709/2014-834 a rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. ledna 2014 č. j. 12 Co 25/2013-689 v částech týkajících se stěžovatelů se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností ze dne 5. 2. 2015, doručenou Ústavnímu soudu dne 9. 2. 2015, stěžovatelé brojí proti shora uvedeným rozhodnutím obecných soudů, jimiž byl rozhodován spor o určení vlastnictví k blíže specifikovaným nemovitostem v k. ú. Velká Hledsebe a v k. ú. Stará Voda u Mariánských Lázní. Stěžovatelé namítají porušení svého práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na rovné postavení účastníků v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny a vlastnického práva chráněného čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z vyžádaného spisového materiálu se podává, že stěžovatelé přistoupili jako žalovaní (č. 4 a 5) do řízení o žalobě České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (první vedlejší účastník řízení) o určení (spolu)vlastnictví k nemovitostem, původně ve spoluvlastnictví [předtím v bezpodílovém spoluvlastnictvím manželů (dále též jen „BSM“)] žalovaného (č. 1) F. B. (po jeho smrti vstoupil do pozice žalovaného jeho syn L. B.) a jeho bývalé manželky S. B. (žalovaná č. 2), které měly na základě rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 10. 2003 č. j. 33 T 1/2002-8997 (33 T 18/98) propadnout státu (v části původního vlastnictví F. B.). Žaloba byla podána v prosinci 2006. Předmětné nemovitosti převedla S. B. na svoji dceru N. Š. darovací smlouvou z července 2005. Kupní smlouvu na nemovitosti v k. ú. Velká Hledsebe pak uzavřeli stěžovatelé s N. Š. v lednu 2008.

3. Soud prvního stupně zamítl částečným rozsudkem (jímž byl řešen vztah mezi prvním vedlejším účastníkem řízení, druhým vedlejším účastníkem řízení a stěžovateli) žalobu prvního vedlejšího účastníka řízení. Tou se vedle určení, že je vylučným vlastníkem nebo spoluvlastníkem nemovitosti v k. ú. Velká Hledsebe, žalobce domáhal téhož určení ve vztahu k blíže specifikovaným nemovitostem v k. ú. Stará Voda u Mariánských Lázní, jejichž pozdějším nabyvatelem se stal druhý vedlejší účastník řízení. V odůvodnění (s odkazem na judikaturu Ústavního soudu) soud uzavřel, že stěžovatelé byli jednoznačně v dobré víře při koupi předmětných nemovitostí, neboť vycházeli jednak z prohlášení prodávající (N. Š.) a ujištění zprostředkující realitní kanceláře a jednak především z údajů v katastru nemovitostí, kde nebyla zapsaná žádná poznámka ohledně jakéhokoliv omezení vyplývajícího ze zajištění a později propadnutí majetku, jenž byl předmětem kupní smlouvy. K odvolání prvního vedlejšího účastníka řízení rozhodl odvolací

soud poprvé rozsudkem ze dne 13. 3. 2013 č. j. 12 Co 25/2013-639 tak, že rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

4. Proti tomuto rozsudku podal vedlejší účastník řízení dovolání, o němž rozhodl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 8. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2017/2013-673 tak, že první rozsudek odvolacího soudu v této věci zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení s odůvodněním, že výjma zákonem stanovených případů nelze při pouhém zjištění osoby jednající v dobré víře v zápis do katastru nemovitostí, která uzavřela absolutně neplatnou převodní smlouvu, přistoupit k právně kvalifikovanému závěru, že i v takovém případě došlo k nabytí vlastnického práva k nemovitosti od nevlastníka. Nejvyšší soud zde odkázal na svoji ustálenou judikaturu (např. usnesení ze dne 1. 6. 2011 sp. zn. 30 Cdo 4280/2009), která pro údajnou absenci nosných důvodů argumentace v nálezkové judikatuře Ústavního soudu, že vlastnické právo lze nabýt od nevlastníka s ohledem na dobrou víru nabyvatele, těmto závěrům nepřisvědčila a setrvává na závěru, že v případě absolutní neplatnosti smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitostem nelze uplatnit princip nabytí vlastnického práva v dobré víře.

5. Odvolací soud se v dalším řízení řídil právním názorem Nejvyššího soudu a napadeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že určil, že první vedlejší účastník řízení je výlučným vlastníkem nebo spoluvlastníkem předmětných nemovitostí. Z odůvodnění tohoto rozsudku vyplývá, že ve věci byly zohledněny následující skutečnosti: usnesením Krajského státního zastupitelství v Plzni ze dne 1. 2. 1995 sp. zn. 2 KZv 11/95 byl zajištěn podle § 347 odst. 1 trestního řádu celý majetek obviněného F. B. (v původním řízení 1. žalovaného, manžela 2. žalované) z důvodu, že byl trestně stíhán, a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu a k poměrům obviněného, kdy státní zástupce předpokládal, že bude-li odsouzen, přichází v úvahu trest propadnutí majetku. Již v té době byla obava, že podstatná část majetku obviněného by mohla být prodejem či jiným jeho úkonem zcizena a výkon trestu by tím byl zmařen nebo alespoň ztížen. Podle rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 10. 2003 č. j. 33 T 1/2002-8997 (33 T 18/98) byl obžalovaný F. B. uznán vinným ze spáchání pokračujícího trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby a byl mu mj. uložen trest propadnutí majetku, který podle § 52 odst. 1 trestního zákona postihuje celý majetek. Rozsudek nabyl právní moci dne 18. 5. 2004. V katastru nemovitostí byl trestní rozsudek promítnut tak, že na LV č. X1, vedeném u Katastrálního úřadu v Chebu (týká se nemovitostí v k. ú. a obci Stará Voda u Mariánských Lázní, tj. druhého vedlejšího účastníka řízení), bylo zaznamenáno omezení dispozičních práv k předmětným nemovitostem a ke dni 7. 11. 2003 pak i na LV č. X2 u téhož katastrálního úřadu (týká se nemovitostí v k. ú. a obci Velká Hledebe, tj. stěžovatelů).

6. Ve vztahu k nemovitosti zapsané na LV č. X2 (v k. ú. a obci Velká Hledebe, tj. ve vztahu ke stěžovatelům) vyšel odvolací soud ze zjištění soudu prvního stupně, že původní žalovaný F. B. a 2. žalovaná jako manželé získali tyto nemovitosti kupní smlouvou ze dne 11. 7. 1994 od Naděždy Mendykové, a to do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Za trvání manželství bylo sice zúženo bezpodílové spoluvlastnictví manželů (rozsudkem Okresního soudu v Chebu ze dne 14. 5. 1997 č. j. 8 C 61/97-4), stalo se to však poté, kdy veškerý majetek původního 1. žalovaného byl již zajištěn a 2. žalovaná a zástupce původního 1. žalovaného tyto skutečnosti před soudem zamlčeli. K zániku BSM (společného jmění manželů) došlo proto fakticky až 18. 5. 2004 právní mocí rozsudku vydaného v trestním řízení. Zápis vlastnického práva byl na katastru vyznačen pouze pro 2. žalovanou (v roce 1997), jak je zřejmé z notářského zápisu JUDr. Heleny Markové ze dne 5. 6. 1997 sp. zn. NZ 114/97 a N 117/97. Tyto nemovitosti pak 2. žalovaná darovací smlouvou převedla na N. Š., svoji dceru, dne 27. 7. 2005, která je zatížila zřízením zástavního práva k nemovitostem podle zástavní smlouvy, kterou uzavřela N. Š. s Českou spořitelnou, a. s., a prostřednictvím realitní kanceláře ji prodala dne 21. 1. 2008 stěžovatelům.

7. Původní 1. žalovaný s 2. žalovanou neuzavřeli po zúžení společného jmění dohodu o vypořádání BSM a vypořádání nebylo provedeno ani soudem, proto odvolací soud dospěl k závěru, že uplynutím tří let od právní moci rozsudku o zúžení BSM (14. 5. 1997) náleží předmětné nemovitosti do podílového spoluvlastnictví 2. žalované a původního 1. žalovaného. Jelikož trestním rozsudkem ze dne 31. 10. 2003 (sp. zn. 33 T 1/2002) byl vůči původnímu 1. žalovanému vysloven i trest propadnutí majetku podle § 51 odst. 1 trestního zákona, byl postižen podle § 52 odst. 1 trestního zákona veškerý jeho majetek. Odvolací soud tak dospěl k závěru, že jedna polovina tohoto majetku připadla České republice. Vedlejší účastník se proto oprávněně domáhal vydání jedné poloviny nemovitostí v k. ú. a obci Velká Hledebe po stěžovatelích, neboť ohledně této části nebyla 2. žalovaná vlastníkem předmětných nemovitostí, nemohla je tedy ani převést v tomto rozsahu na svoji dceru N. Š., kterou jimi obdarovala, a ta jako nevlastník jedné poloviny nemovitostí v tomto rozsahu je nemohla prodat stěžovatelům jako celek. Obdobná situace nastala podle odvolacího soudu i vůči druhému vedlejšímu účastníkovi řízení. Odvolací soud rovněž vyslovil závěr, že k přechodu vlastnictví na poslední nabyvatele těchto nemovitostí (tj. druhého vedlejšího účastníka a stěžovatele) nemohlo dojít ani jejich vydržením proto, že nebyla naplněna podmínka nepřetržité držby v dobré víře po dobu 10 let od uzavření kupních smluv.

8. Dovolání stěžovatelů proti rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšší soud odmítl pro nepřípustnost. Poukázal na to, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí tohoto soudu,

jakož i s rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (dále též jen „velký senát Nejvyššího soudu“) ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013. V naposled uvedeném rozsudku Nejvyšší soud s přihlédnutím k dosavadní judikatuře Ústavního soudu vztahující se k dané materii a v poměrech platnosti a účinnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., v rozhodném znění, vložil a odůvodnil právní názor, že neshledává důvod ke změně judikatury obecných soudů, zejména ke změně rozhodovací praxe opírající se o závěry obsažené v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 9. prosince 2009 sp. zn. 31 Odo 1424/2006, podle nichž se (další) kupující nestává vlastníkem nemovitosti jen na základě toho, že při uzavření (další) kupní smlouvy jednal v dobré víře v zápis do katastru nemovitostí, neboť opačný výklad by negoval celou dosud platnou úpravu vydržení v občanském zákoníku. Judikatura Nejvyššího soudu při řešení této věci i nadále vychází z plenárních náleží Ústavního soudu ze dne 13. června 2006 sp. zn. Pl. ÚS 750/04 [správně sp. zn. Pl. ÚS 75/04 ze dne 13. 6. 2006 (N 119/41 SbNU 485; 452/2006 Sb.)] a ze dne 16. října 2007 sp. zn. Pl. ÚS 78/06 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.).

II. Argumentace stěžovatelů

9. Stěžovatelé v ústavní stížnosti uvedli, že do jejich práv obecné soudy zasáhly upřednostněním ochrany vlastnického práva žalobce (prvního vedlejšího účastníka řízení) před ochranou jejich dobré víry při nabývání předmětných nemovitostí. Stěžovatelé nabyli vlastnické právo k předmětným nemovitostem na podkladě kupní smlouvy uzavřené s předchozím vlastníkem dne 21. 1. 2008. V době převodu nemovitostí byl předchozí vlastník v evidenci nemovitostí řádně zapsán jako výlučný vlastník.

10. Stěžovatelé uvedli, že v době převodu vlastnického práva byla na straně stěžovatelů prokázána existence dobré víry, která se vztahovala jak k okolnostem, za nichž věcné právo vzniklo, tedy k právnímu důvodu vzniku práva („titulu“), tak také k dalším okolnostem, s nimiž právo spojuje vznik nabytí vlastnického práva. Byla sepsána písemná smlouva o převodu vlastnického práva, která byla řádně v úředním registru nemovitostí zapsána. Konečně bylo prokázáno, že v době převodu nebylo v katastru nemovitostí evidováno žádné spoluvlastnické právo prvního vedlejšího účastníka řízení k předmětným nemovitostem.

11. Stěžovatelé mají za to, že dodatečně prokazovaná neplatnost smlouvy o převodu nemovitostí mezi původními vlastníky a stěžovateli nemůže jít k jejich tíži a nelze takto omezovat jejich vlastnictví právem třetí osoby. K tomu poukazují na § 11 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění zákona č. 90/1996 Sb. Žalobce se navíc svého spoluvlastnického práva u soudu začal domáhat až po uplynutí několika let, přičemž ze strany stěžovatelů již byly

do předmětných nemovitostí vloženy nemalé investice v souvislosti s jejich údržbou a rekonstrukcí.

12. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že v daném případě obecné soudy zcela scholasticky a kazuisticky setrvaly na právní argumentaci a závěrech, že mimo zákonem stanovené a předvídané případy, a to podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013, nebylo možné nabýt vlastnické právo k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka a že dosavadní judikatura Ústavního soudu neobsahuje žádnou takovou právní argumentaci, jež by právně relevantním způsobem vytěšňovala (již jako překonanou) argumentaci Nejvyššího soudu. Právní názory obecných soudů o této otázce podle přesvědčení stěžovatelů nemohou v daném případě obstát, a to jak z hlediska ústavněprávního, tak i z hlediska věcněprávního.

13. Akceptování výkladu učiněného soudem stran řešení právní otázky nabytí vlastnictví od nevlastníka by znamenalo, že žádný vlastník, který nabyl vlastnictví na základě zneplatněné smlouvy, eventuálně i v případě existence takové smlouvy, která byla v řetězci kupních smluv uzavřena jako první, by si nemohl být svým vlastnictvím jist, což ve svém důsledku neodpovídá zásadě materiálního pojetí právního státu a obecnému principu spravedlnosti. Stěžovatelé mají za to, že v případech, kdy dochází ke kolizi dvou základních práv, a to práva dobrověrného nabyvatele na ochranu majetku a vlastnického práva původního vlastníka, musí tato dobrá víra nabyvatele v zápis v katastru nemovitostí obecně požívat totožné ústavní ochrany jako vlastnické právo původního vlastníka, a to s ohledem na princip právní jistoty a princip ochrany nabytých práv.

14. Stěžovatelé se domnívají, že jejich vlastnické právo k předmětným nemovitostem vzniklo v plném rozsahu a že jejich vlastnictví vzniklo za okolností existence dobré víry a nepochybně pak za předpokladu jejich víry v platnost a správnost předchozího nabývacího titulu převodce. Zárukou jim byla skutečnost, že již předchozí vlastník nabyl nemovitosti tak, že jemu svědčilo vlastnické právo jako výlučnému vlastníkov. Předchozí vlastník nové nabyvatele nijak neupozornil, že vlastnictví předmětných nemovitostí je sporné a ke dni převodu toto neučinil ani první vedlejší účastník řízení.

15. Stěžovatelé dále odkázali na výklad Ústavního soudu při řešení právní otázky nabytí nemovitosti od nevlastníka, a to i za právní úpravy účinné do 31. 12. 2013, v nálezech ze dne 25. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 143/07 (N 35/52 SbNU 359), ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 165/11 (N 88/61 SbNU 359), ze dne 13. 8. 2012 sp. zn. I. ÚS 3061/11 (N 138/66 SbNU 123), ze dne 28. 11. 2012 sp. zn. II. ÚS 800/12 (N 198/67 SbNU 555), ze dne 2. 10. 2012 sp. zn. I. ÚS 3314/11 (N 165/67 SbNU 27), ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4905/12 (N 105/69 SbNU 719), ze dne 20. 11. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4684/12 (N 194/71 SbNU 319), ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU

163). Zejména na naposled citovaný nálezu a jeho argumentaci pak ve vztahu ke své věci stěžovatelé v podrobnostech odkazují.

III. Vyjádření účastníků

16. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Nadto předestřel postup Nejvyššího soudu po vydání nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 2219/12, na nějž stěžovatelé odkazují a v němž byl údajně formulován nový způsob nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka nabyvatelem jednajícím v dobré víře v zápis do katastru nemovitostí. Senát 30 Cdo předložil věc (původně vedená pod sp. zn. 30 Cdo 1168/2013), v níž byla k řešení právní otázka nabytí nemovitosti od nevlastníka, k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, neboť se chtěl odklonit od dosavadní judikatury dovolacího soudu s ohledem na závaznost předmětného nálezu Ústavního soudu a v něm (vyřešené otázky mj. i s ohledem na plenární judikaturu ve věcech sp. zn. Pl. ÚS 75/04 a sp. zn. Pl. ÚS 78/06 (viz výše), na kterou Ústavní soud (jak bylo uvedeno v citovaném nálezu) navazoval a prohluboval ji.

17. Velký senát Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013 (a posléze i celé občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu, které rozhodlo o publikaci tohoto rozsudku ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, když se s jeho právními závěry zcela ztotožnilo) zaujal právní názor, že přisvědčuje (shora již citované) plenární judikatuře Ústavního soudu a i nadále zaujímá právní názor, že v poměrech předchozí civilní úpravy nebylo možné – mimo zákonem stanovené způsoby – nabytí vlastnické právo k nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka. Zdůraznil rovněž, že tříletné senáty Nejvyššího soudu nemohou samy o sobě změnit svou judikaturu prostým převzetím názoru vyplývajícího z nálezu Ústavního soudu vydaného rovněž tříletným senátem.

18. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 se dle Nejvyššího soudu na straně jedné konstatuje, že předchozí právní úprava neobsahovala institut nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka na základě dobré víry nabyvatele v zápis v katastru nemovitostí, na straně druhé se ovšem takový způsob tímto nálezem (v němž jsou poprvé vymezeny znaky skutkové podstaty nabytí nemovité věci od nevlastníka) zavádí, jako by tak činil zákonodárce, to vše v situaci, kdy úprava materiální publicity obsažená v § 11 zákona č. 265/1992 Sb. byla Ústavním soudem v jeho předcházející judikatuře shledána jako nedostatečná (a tedy vlastně za kolidující s ústavními předpisy).

19. Velký senát Nejvyššího soudu zdůraznil, že z plenárních nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 75/04 a sp. zn. Pl. ÚS 78/06 vyplývá, že pouze

zákonem stanovené způsoby nabytí vlastnického práva jsou ústavně souladné, což je plně uplatnitelné i pro případy, kdy dojde (po právu) k odstoupení od převodní smlouvy mezi A a B poté, co B převedl své vlastnické právo na nabyvatele C, případně došlo-li v dané posloupnosti k dalším převodům, přičemž Ústavní soud (ve věci sp. zn. Pl. ÚS 78/06) zdůraznil, že dříve, než došlo k odstoupení od smlouvy mezi A a B, převodce B v souladu s právem mohl převést vlastnické právo na nabyvatele C atd., takže případně následné odstoupení jednoho z účastníků převodní smlouvy mezi A a B již nemůže ovlivnit věcněprávní vztah náležející subjektu C, D atd., jenž v mezidobí předmětný nemovitý majetek řádně nabyl, a proto jej (popsaným způsobem s ohledem na ochranu svého řádně nabytého vlastnického práva) nemůže pozbyt. Popsaný model je podle velkého senátu Nejvyššího soudu třeba důsledně odlišovat od situace, kdy převodní smlouva je již od samého začátku absolutně neplatná. Velký senát Nejvyššího soudu tedy nesdílí závěr, že Ústavním soudem založená nová právní norma – nabytí nemovitosti od nevlastníka nabyvatelem jednajícím v důvěře v zápis do katastru nemovitostí – představuje „prohloubení“ této judikatury (viz bod 53 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12), nýbrž naopak, že je s touto plenární judikaturou v (přímém) rozporu, a proto pro velký senát je i nadále relevantní právě ona plenární judikatura Ústavního soudu při řešení uvedené právní otázky.

20. Pokud velký senát Nejvyššího soudu i nadále zachovávat tento právní názor, zatímco některé tříčlenné senáty Ústavního soudu budou zase zaujímat právní názor vyplývající z nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163), že jde o prohloubení této plenární judikatury, pak bez předložení věci plénu Ústavního soudu tato judikatorní oscilace nemůže mít konce, dokud nebudou pravomocně rozsouzeny stovky dalších, dosud trvajících soudních sporů v dané materii. Senát 30 Cdo pak buď bude v konkrétní věci vázán právním názorem vyplývajícím z příslušného kasačního rozhodnutí Ústavního soudu, anebo v ostatních případech, pokud v pozdějších rozhodnutích Ústavního soudu bude reagováno na zmíněný rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu [za což pochopitelně nelze kupř. považovat usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 315/15 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)], bude muset opět podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), věc předložit velkému senátu Nejvyššího soudu k rozhodnutí, který zřejmě opět rozhodne stejně jako ve věci sp. zn. 31 Cdo 1168/2013, neboť nelze předpokládat, že předmětná plenární judikatura Ústavního soudu by mohla být Nejvyšším soudem interpretována jinak. Ostatně i zákonodárce např. v důvodové zprávě k novému katastrálnímu zákonu [zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)] stejně jako právní doktrína (včetně tvůrců nového občanského

zákoníku) zcela jasně uvedl, že dosavadní právní úprava nabytí nemovitosti od nevlastníka nabyvatelem jednajícím v důvěře v zápis v katastru nemovitostí neumožňovala.

21. Nejvyšší soud má za to, že nálezem sp. zn. I. ÚS 2219/12 došlo k posunutí hranice od výkladu a aplikace platných a účinných právních norem skrze ústavněprávní principy a ideu spravedlnosti k formování nového pravidla chování, jehož skutková podstata je s odkazem na tyto principy – mimo stávající právní předpisy – nově vytvářena, což komentované rozhodnutí činí značně problematickým, jakkoliv Ústavní soud sledoval zjednotění nápravy v oblasti týkající se převodů nemovitého majetku a problémů plynoucích z polovičaté zásady materiální publicity. Problematický dosah závěrů z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2219/12 lze zaregistrovat i při řešení otázky vydržení versus nabytí nemovitosti od nevlastníka dobrověrným nabyvatelem.

22. Nejvyšší soud dále poukazuje na to, že nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163) nově zkonstruovaná skutková podstata nabytí nemovitostí zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka dobrověrným nabyvatelem byla přijata na samém sklonku existence starého civilního kodexu z roku 1964, kdy stávající právní úprava již obsahuje (nikoli v plné šíři a bezproblémově, ale přesto komplexněji) úpravu zásady materiální publicity též v oblasti katastru nemovitostí.

23. V nyní řešeném případě Nejvyšší soud považuje za nutné zohlednit zjištění učiněné již soudem prvního stupně, že ještě před uzavřením dohody původních vlastníků (F. B. a druhé žalované) o vypořádání jejich zaniklého společného jmění manželů „došlo rozhodnutím Krajského státního zástupce v Plzni ze dne 1. 2. 1995 sp. zn. 2 KZv 11/95 k zajištění celého majetku F. B.“ a že „bez ohledu na toto rozhodnutí druhá žalovaná předmětné nemovitosti darovací smlouvou ze dne 27. 7. 2005 převedla na svoji dceru N. Š.“, která posléze tyto nemovitosti prodala (na základě kupní smlouvy ze dne 21. ledna 2008) stěžovatelům.

24. Komentářová literatura k novému občanskému zákoníku – k uplatnění zásady materiální publicity – dokonce uzavírá, že pokud bude nakládající osoba omezena v nakládání s nemovitostmi, avšak v katastru nemovitostí nebyla o této skutečnosti vyznačena odpovídající poznámka, není nabyvatel nemovitostí chráněn principem materiální publicity, přestože ze zápisů v katastru nemovitostí omezení vlastníka nevyplývalo, a on se tak jevil jako osoba plně oprávněná s nemovitostmi nakládat [Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 37 a násl.]. V případě trestněprávních souvislostí by pak (již z povahy věci) mělo být vyloučeno nabytí nemovitého majetku zapsaného v katastru nemovitostí na základě pouhé dobré víry

nabyvatele v zápis v katastru nemovitostí. Proto i z posledně uvedených důvodů nelze podanou ústavní stížnost považovat za důvodnou.

25. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že napadeným rozsudkem plně vyhověl právnímu názoru vyjádřenému v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2017/2013-673, jímž byl zrušen jeho předchozí rozsudek v této věci ze dne 13. 3. 2013 č. j. 12 Co 25/2013-639. Odkázal proto zcela na odůvodnění napadeného rozsudku a navrhl, aby byla stížnost stěžovatelů jako nedůvodná zamítnuta.

26. První vedlejší účastník řízení (Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových) ve vyjádření k ústavní stížnosti nejprve shrnul skutková zjištění ve věci. K námitce stěžovatelů, že se domáhal svého práva až po uplynutí několika let, uvedl, že v rozsudku Krajského soudu v Plzni, resp. Vrchního soudu v Praze z roku 2004 nebyl specifikován propadlý majetek F. B. – soudy konstatovaly, že trest postihuje veškerý majetek. Proto následovalo časově velmi náročné zjišťování a dohledávání majetku F. B. státem. Žalobu na určení vlastnictví podal stát 20. 12. 2006, první jednání se konalo dne 24. 6. 2008, dne 30. 6. 2008 došlo k rozšíření žaloby i na stěžovatele jako žalované ve sporu o určení vlastnického práva.

27. Pokud mají stěžovatelé za to, že dodatečně prokázaná neplatnost smlouvy o převodu nemovitostí nemůže jít k jejich tíži, první vedlejší účastník se domnívá, že by se stěžovatelé měli obrátit s nárokem na náhradu škody na zcizitelky – paní B. a paní Š., neboť ony nesou největší díl viny na současném postavení stěžovatelů. Obezřetní investoři, kterým je a bylo nedostatečně uplatnění zásady materiální publicity známo, na zápisy v katastru nespolehají a sami prověřují nabývací tituly těch, se kterými jednají, a to nejméně po vydržecí dobu směrem do minulosti.

28. Stěžovatelé snášejí argumenty ve prospěch názoru upřednostnění ochrany dobré víry nabyvatele nemovité věci i při absolutní neplatnosti smlouvy o převodu vlastnického práva. Ústavní soud v několika nálezech konstatoval, že dochází-li ke střetu principu ochrany dobré víry nového nabyvatele a principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka, je nutno najít praktickou koordinaci mezi oběma těmito principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti.

29. První vedlejší účastník se domnívá, že by se nemělo judikaturou měnit platné právo a že je nepřipustné prolomení zásady *nemo plus iuris*. Do 1. 1. 2014 byla nedostatečně zakotvena zásada materiální publicity v katastru nemovitostí. Je ovšem třeba zdůraznit, že princip materiální publicity zakotvený v ustanovení § 980 odst. 2 nového občanského zákoníku nepůsobí absolutně. Platí vyvratitelná právní domněnka, neboli „má se za to, že bylo zapsáno v souladu se skutečným právním stavem“. Nový občanský zákoník poskytuje naturálnímu vlastníkovi ochranu v § 985 a násl. Jestliže

někdo nabyl nemovitost od nevlastníka v dobré víře opírající se o zápis v katastru nemovitostí označující převodce za vlastníka, nestal se za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 vlastníkem této nemovitosti, ale jejím oprávněným držitelem. V případě absolutní neplatnosti právního úkonu se nabyvatel nemůže dovolávat ochrany řádně nabytého vlastnického práva v dobré víře, neboť takové vlastnické právo vůbec nenabyl.

30. První vedlejší účastník poukazuje rovněž na to, že převažující část autorů odborné literatury (dle úpravy do 31. 12. 2013), včetně vedoucího rekodifikační komise pro přípravu nového občanského zákoníku Karla Eliáše, odmítá možnost nabytí nemovitosti od nevlastníka na základě dobré víry v zápis do katastru nemovitostí [Eliáš K. *Mobilia non habet sequelam* (O nabytí vlastnického práva od neoprávněného). *Obchodněprávní revue*, 2009, č. 4, s. 64.].

31. Pokud stěžovatelé namítají porušení svého vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, formulace uvedeného ustanovení neobsahuje podklad pro rozšiřující výklad zákonem stanovených způsobů nabývání vlastnického práva k nemovitostem zapsaným v katastru nemovitostí. Vyvodit důvody nezbytnosti poskytnutí ochrany vlastnického práva „dobrověrnému nabyvateli“ z něj nevyplývá. První vedlejší účastník má za to, že nedošlo ani k porušení práva stěžovatelů na spravedlivý proces.

32. Druhý vedlejší účastník se na výzvu soudu k ústavní stížnosti nevyjádřil. Stěžovatelé pak již práva repliky nevyužili.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

33. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou osobami oprávněnými k jejímu podání, jsou zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpali všechny prostředky, které jim zákon k ochraně jejich práv poskytuje; Ústavní stížnost proto byla shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

34. Ústavní stížnost je důvodná.

35. Podstatou sporu je v judikatuře Ústavního soudu již několikrát posuzované působení principu ochrany dobré víry při nabývání nemovitě věci od neoprávněného (nevlastníka). Přestože rozhodovací činnost Ústavního soudu lze v tomto ohledu považovat za konzistentní a ustálenou (byť v minulosti prošla názorovým vývojem) a stěžovatelé na ni oprávněně

odkazují, v judikatuře Nejvyššího soudu stále nedošlo k odpovídající reflexi této skutečnosti.

36. Při posouzení této věci je tedy nutno vyjít z dosavadní nálezné judikatury Ústavního soudu [zejména nálezy sp. zn. II. ÚS 165/11 ze dne 11. 5. 2011 (N 88/61 SbNU 359), sp. zn. II. ÚS 77/2000 ze dne 23. 1. 2001 (N 14/21 SbNU 101), sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 16. 10. 2007 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.), sp. zn. II. ÚS 1747/07 ze dne 29. 11. 2007 (N 216/47 SbNU 845), sp. zn. I. ÚS 143/07 ze dne 25. 2. 2009 (N 35/52 SbNU 359), sp. zn. I. ÚS 3061/11 ze dne 13. 8. 2012 (N 138/66 SbNU 123), sp. zn. I. ÚS 3314/11 ze dne 2. 10. 2012 (N 165/67 SbNU 27)], jejiž podrobný přehled byl proveden v nálezu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (body 12 až 15). Pro účely tohoto rozhodnutí je možné ve stručnosti parafrázovat klíčová východiska a závěry, které Ústavní soud ve vztahu k předmětné problematice a zároveň ve vztahu k právní úpravě účinné do 31. 12. 2013 konzistentně zastává [viz nálezy sp. zn. II. ÚS 800/12 ze dne 28. 11. 2012 (N 198/67 SbNU 555), sp. zn. IV. ÚS 4905/12 ze dne 10. 6. 2013 (N 105/69 SbNU 719) či sp. zn. IV. ÚS 4684/12 ze dne 20. 11. 2013 (N 194/71 SbNU 319)].

37. Princip dobré víry, chránící účastníky soukromoprávních vztahů, je jedním z klíčových projevů principu právní jistoty odvíjejícího se od principu právního státu. Nabyvateli vlastnického práva, pokud toto právo nabytí v době víře, je poskytována široká ochrana; toto právo nezaniká, dojde-li k zániku kupní smlouvy – ať již z jakéhokoli důvodu – která byla uzavřena jako první v řadě, neboť při opačném výkladu by si vlastník, nabyvší své vlastnictví derivativně („s důvěrou v určitý, jí druhou stranou prezentovaný skutkový stav, navíc potvrzený údaji z veřejné, státem vedené evidence“), nikdy nemohl být svým vlastnictvím jist, což by bylo v rozporu s pojetím materiálního právního státu. Otázkou dobré víry takového nabyvatele vlastnického práva se tak obecné soudy mají zabývat nejen v případě relativní, ale též absolutní neplatnosti smlouvy, která předcházela smluvnímu vztahu, na jehož základě došlo ke zpochybňovanému nabytí vlastnického práva – k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí – posledním nabyvatelem v řadě.

38. Princip ochrany dobré víry působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka. Řešení vzniklého sporu tak musí vyjít z pečlivého zkoumání individuálních okolností každého případu a – s ohledem na zásadu *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* – s náležitým a přísným hodnocením dobré víry nabyvatele vlastnického práva. Je přitom „nutno najít praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti“. Vzhledem k tomu, že právní úprava účinná do konce roku 2013 byla Ústavním soudem vyhodnocena jako „neslučitelná

s ústavněprávními maximami, neboť v rozporu s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv v dobré víře neposkytuje ochranu vlastnickému právu dalších nabyvatelů“, obecné soudy musí samy poskytovat ochranu vlastnickému právu osob jednajících v dobré víře. To samozřejmě neznamená, že by obdobná ústavní ochrana nemusela být poskytována rovněž původnímu vlastníku, jehož vlastnické právo k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí nebylo s ohledem na absolutní neplatnost provedeného převodního úkonu na jinou osobu nikdy převedeno.

39. Po srovnání vlastních judikatorních závěrů a přístupu Nejvyššího soudu k této problematice Ústavní soud v nálezu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163) mj. uvedl, že podle „relevantní rozhodovací praxe Ústavního soudu i Nejvyššího soudu oba jmenované soudy (respektive v rámci Nejvyššího soudu senát 30 Cdo) zastávají zásadně opačné názory na otázky nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka a potřeby ochrany osob jednajících v dobré víře v akty a údaje ve veřejné evidenci státu. ... Ústavní soud však ani při uvážení argumentačně bohaté a nikoliv nepodložené kritiky Nejvyššího soudu nevidí důvod k upuštění od svých závěrů ...“. Ve vztahu k závěrům uvedeným v napadeném rozhodnutí, jakož i ve vztahu k vyjádření Nejvyššího soudu ve věci řešené naposled uvedeným nálezem, které je v klíčových bodech shodné i v nyní posuzované věci, byt mezitím došlo k rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013, lze rovněž v podrobnostech odkázat na naposled citovaný náleží Ústavního soudu, který na výtky a výhrady tohoto obecného soudu adekvátně reagoval (zejména body 28, 30, 43, 44 až 57), ostatně činil tak i se znalostí právního názoru připomínaného rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu. Ve vztahu k nyní řešené věci není účelné zde tyto argumenty opakovat, neboť jsou Nejvyššímu soudu dobře známy.

40. Ze shora uvedeného pro nyní posuzovaný případ vyplývá, že stěžovatelé, kteří při nabytí nemovitostí evidovaných v katastru jednali v dobré víře v konstitutivní akt státu, jímž byla do katastru jako vlastníci předmětné nemovitosti zapsána osoba, která na stěžovatele vlastnické právo převedla, byť tak ve skutečnosti jako neoprávněný vlastník předmětných nemovitostí učinit nemohla, požívají ústavní ochrany. Nutno uvést, že v průběhu řízení před obecnými soudy nebyla zpochybněna dobrá víra stěžovatelů při nabývání nemovitostí; ostatně soud prvního stupně, jakož i soud odvolací v prvním řízení se touto otázkou zabývaly. Po rozhodnutí Nejvyššího soudu, jímž došlo ke zrušení prvního rozhodnutí odvolacího soudu však již otázka dobré víry stěžovatelů při nabývání nemovitostí, s ohledem na postoj Nejvyššího soudu, nebyla vůbec zohledněna, resp. byla vytěsněna jako nerelevantní.

41. S odkazem na již uvedenou náleзовou judikaturu, jakož např. i na pozdější nálezy ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (N 105/77 SbNU 539) v obdobné věci tak nelze než konstatovat, že napadená rozhodnutí odvolacího a Nejvyššího soudu otázku dobré víry stěžovatelů nevzala v úvahu, a to s ohledem na absolutní neplatnost právních úkonů předcházejících neoprávněných vlastníků při absenci jiných zákonných možností nabytí vlastnického práva od neoprávněného (vydržení). Takový postup se dostává do rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) s ohledem na ustálený právní názor Ústavního soudu, který vyžaduje, aby při posouzení sporu o určení vlastnictví k nemovitostem nabytým od neoprávněného byla náležitě zvažována otázka střetu práva vlastnického a práva na ochranu dobré víry v právním styku. Pominutím této okolnosti se postup obecných soudů dostal do rozporu s požadavkem ochrany takových ústavních hodnot, jako jsou respekt k právům a svobodám jiných účastníků právního styku či obecněji hodnota veřejného pořádku, a to v kontextu posouzení mechanismů právní ochrany původního vlastníka za situace, kdy jím byl (*nota bene*) stát na základě soudního rozhodnutí o propadnutí majetku.

42. Je proto nutno přisvědčit stěžovatelům jakožto dobrověrným nabyvatelům, že napadenými rozhodnutími odvolacího a dovolacího soudu došlo k porušení jejich práva na spravedlivý proces (a v jeho důsledku i vlastnického práva), neboť byl neopodstatněně upřednostněn princip, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má, před principem ochrany dobré víry a důvěry v akty státu. Tento postup tak fakticky představuje aplikaci nesprávné právní normy, resp. opomenutí jiného pravidla (vyplyvajících z ústavních principů), jež na danou věc obecně také dopadá. Z tohoto důvodu tak musel Ústavní soud přikročit ke zrušení napadených rozhodnutí obecných soudů.

43. Napadenými rozhodnutími zároveň došlo k porušení principu závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy, a to s ohledem na opakovanou neochotu Nejvyššího soudu respektovat názor Ústavního soudu (srov. body 69 a násl. nálezu Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12, kdy byl shledán postup Nejvyššího soudu ještě oprávněným, a nikoli rozporným s čl. 89 odst. 2 Ústavy). K problematice závaznosti svých rozhodnutí, včetně závaznosti precedenční, se Ústavní soud podrobně vyjádřil zejména v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), na něž lze v podrobnostech odkázat, k souhrnu viz též v nálezu Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (body 66 a 67). Takové chování obecného soudu má nežádoucí dopady nejen na rozhodování sporů, jak se stalo v této věci, ale též obecně na celý soudní systém demokratického správného státu, který tak selhává ve svém poslání ochránit základní práva jednotlivce.

44. Argumentaci Nejvyššího soudu, z níž vyplývá případná ochota se podřídit názoru Ústavního soudu uvedenému shora pouze za předpokladu jeho aprobace plénem Ústavního soudu, je nutno odmítnout, neboť k tomu stanovisku se již Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (viz výše) tak, že „nálezy Ústavního soudu mají podle čl. 89 odst. 2 Ústavy stejnou závaznost bez ohledu na to, zda se jedná o nálezy plenární či senátní, tedy obě tyto kategorie nálezů Ústavního soudu stojí na stejné úrovni a není pravda, že by snad plenární nálezy byly nadřazený senátním. Stejně tak je zcela mylná a nemající ústavní či zákonnou oporu úvaha o tom, že by snad názor vyjádřený v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu byl nadřazen názoru vyjádřenému v senátním nálezu Ústavního soudu, resp. že by rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu bylo možno (již jen proto, že se jedná o rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu) nerespektovat (při rozhodování následujících skutkově obdobných případů) názor vyjádřený v senátním nálezu Ústavního soudu a že tento konflikt je možno řešit pouze předložením věci plénu Ústavního soudu, nebo že by (tříčlenné) senáty Nejvyššího soudu nemohly (samy bez rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu) změnit svou judikaturu prostým převzetím názoru vyplývajícího z nálezů Ústavního soudu vydaného rovněž (tříčlenným) senátem. K posledně uvedenému jsou (tříčlenné) senáty Nejvyššího soudu, stejně jako sám velký senát Nejvyššího soudu, dokonce povinný“.

45. Vzhledem k tomu, že výše uvedená pochybení obecných soudů jsou dostatečným důvodem pro kasaci napadených rozhodnutí, a s ohledem na princip minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů, se Ústavní soud k meritorním otázkám (hodnocení stavu dobré víry, prokazování opaku v závislosti na okolnostech případu, význam soudního rozhodnutí o propadnutí majetku), které byly předmětem řízení před obecnými soudy (včetně soudu prvního stupně), stejně jako k dalším konkrétním tvrzením a námitkám účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení v této fázi řízení nijak nevyjadřuje. Bude dále na obecných soudech, aby se takovými případně vznesenými námitkami stran dobrověrnosti nabytí vlastnictví předmětných nemovitostí v dalším řízení odpovídajícím způsobem zabývaly a vypořádaly se s nimi při respektování ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle kterého jsou právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu vázány všechny orgány i osoby.

46. S ohledem na výše popsany zásah do práv stěžovatelů na ochranu majetku a na spravedlivý proces zaručených čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížnosti napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit, a to v částech týkajících se stěžovatelů. Pro úplnost je třeba uvést, že jakkoli se napadený rozsudek Krajského soudu v Plzni týkal i druhého

vedlejšího účastníka řízení Oldřicha Vavříčky (v původním řízení žalovaný 3), ten nepodal – z pozice nabyvatele jiných nemovitostí, než které byly předmětem ústavní stížnosti – proti uvedenému rozsudku krajského soudu dovolání ani ústavní stížnost, k ústavní stížnosti stěžovatelů se pak žádným způsobem nevyjádřil. Ve vztahu k tomuto vedlejšímu účastníkovi řízení proto Ústavní soud nemohl do napadených rozhodnutí obecných soudů nijak zasáhnout.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Kůrky

I.

Jelikož jsem neuspěl v senátě, a návrh stanoviska ke změně dosavadní judikatury Ústavního soudu se tak stal už potenciálně nemyslitelným, domnívám se, že ačkoli i moje vlastní vázanost nálezy Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky je dána, k odlišnému stanovisku přesto legitimaci mám, aniž bych pominul požadavky, které se k mému postavení zvnějšku váží; činím tak proto, abych – pokud možno – se neznepronevěřil nárokům vnitřním, k zachování vlastní názorové integrity.

S většinou senátu nesouhlasím, čímž – vzhledem k tomu, odkud vychází – dávám najevo, že nesouhlasím s celou judikatorní linií Ústavního soudu na dané téma, jež započala senátním nálezem sp. zn. I. ÚS 143/07 ze dne 25. 2. 2009 (N 35/52 SbNU 359) – nešťastně, a podle mne mylně – navazujícím na předchozí nález plenární sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 16. 10. 2007 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.), jenž byl poté v dalších věcech (cestou vázanosti) znovu oživován a použit ke kasaci jemu kontrárních, následně vydávaných, rozhodnutí Nejvyššího soudu, který tuto judikaturu opakovaně odmítal přijmout.

Až nálezem sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163) Ústavní soud reagoval na výtku Nejvyššího soudu – že původní nález sp. zn. Pl. ÚS 78/06 se dané materie netýká, resp. že odtud vyplývá opak toho, co Ústavní soud následně judikoval, a že nález sp. zn. I. ÚS 143/07 a další senátní nálezy proto nestojí na srozumitelných „nosných důvodech“ – a formuloval konečně ucelenou „doktrínu“, již minul otevřenou „válku soudů“ uzavřít. Byť tak učinil, nutno uznat, s jistým pochopením a relativně „vlídně“, dal současně najevo, že napříště by platilo, že „co je moc, je moc“.

Těto ambici (i varovně zvednutému prstu) Nejvyšší soud však opět vstříc nevyšel, a to právě v dané věci, resp. rozhodnutím, které bylo napadenou předmětnou ústavní stížností.

II.

Výše jsem již zaznamenal, že celá „kauza“ započala nálezem sp. zn. Pl. ÚS 78/06, kterým Ústavní soud reagoval na situaci odstoupení od smlouvy, k němuž došlo mezi dvěma účastníky smluvního převodu, a posuzoval důsledky pro osud navazujících převodních smluv dalších, jmenovitě ve vztahu k otázce právního (vlastnického) postavení jimi identifikovaných následných nabyvatelů.

Vždy jsem zastával – i oproti tehdejší většině Nejvyššího soudu – názor, že odstoupení od smlouvy vyvolává důsledky jen mezi jejími účastníky a na platnost pozdějších převodů, k nimž došlo předtím, již vliv nemá. Vycházel jsem z jednoduchého (a dotud nezpochybňovaného) principu, že pro platnost právního úkonu (smlouvy) jsou rozhodné okolnosti, které zde byly v době, kdy byl učiněn, a jestliže do okamžiku uzavření konkrétní smlouvy k odstoupení od některé ze smluv předchozích nedošlo, zůstává tato smlouva nedotčena, a tím nemůže být ohroženo ani na jejím základě nabyté vlastnictví.

Tento názor se později uplatnil ve výše zmíněném plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 16. 10. 2007 [(N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.), viz zejména body 18 a 20 odůvodnění], opatřeným právní větou ve znění: „Odstoupením od smlouvy podle § 48 odst. 2 občanského zákoníku se – není-li právním předpisem nebo účastníky dohodnuto jinak – smlouva od počátku ruší, avšak pouze s účinky mezi jejími účastníky. Vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své vlastnické právo nabyli v dobré víře, než došlo k odstoupení od smlouvy, požívá ochrany v souladu s čl. 11 Listiny základních práv a svobod a s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv vyvěrajícími z pojmu demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, a nezaniká.“

Jak se zjevuje z druhé věty, „vlastnické právo dalších nabyvatelů“ je použitým výrazem „pokud“ jakoby závislé na nabytí „v dobré víře“, a to se stalo pro vývoj judikatury Ústavního soudu neblaze osudným. Přitom je z textu odůvodnění nálezu očividné, že tato „závislost“ nebyla míněna „opravdově“, resp. „konkrétně“ ve smyslu „podmíněnosti“ nabytí jejich vlastnictví, ale stala se jen (nevýznamotvorným) doprovodem pro určující závěr vyjádřený v první větě právní věty, coby „pouhé“ ohlášení všeobecného principu, že „dobrá víra vystupuje jako korektiv obecně platný pro občanské právo“ (viz bod 26). Že důsledky odstoupení od smlouvy nastávají toliko mezi jejími účastníky a že tím nemůže být dotčeno vlastnické právo dalších smluvních nabyvatelů, platí totiž tak jako tak (bez dalšího, resp. vůbec) a netřeba k tomu nic dodávat, což i Ústavní soud v bodech 18, 20 a 27 nálezu jednoznačně uznává. „Dobrá víra“ v něm tedy zazněla nad rozhodný rámec a evidentně se nestala součástí rozhodovacích důvodů nálezu.

V nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 143/07 však to, co bylo dříve mimoděčným doplňkem řečeným mimo posuzovanou věc (tj. instrumentarium „dobré víry“), nyní nabylo podoby výkladového těžiště a současně – a navíc nadto, coby další argumentační dominantu – identifikoval Ústavní soud odstoupení od smlouvy – byť bez bližšího odůvodnění – s jinými důvody zrušení smlouvy, jmenovitě s její absolutní neplatností (srov. „i když se závěry ... týkají odstoupení od smlouvy, lze je vztáhnout i na případ, kdy první kupní smlouva nebo jiný nabývací titul byla zrušena z jiného důvodu než odstoupením“). Pak podle tohoto nálezu platí, že „vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své právo nabyli v dobré víře, požívá ochrany a nezaniká“.

To se stalo nešťastným hned dvakrát; jednak nesprávně ztotožňuje důsledky odstoupení od smlouvy s těmi, jež jsou vlastní její absolutní neplatnosti (zde je ve skutečnosti velevýznamný rozdíl, neboť takové důsledky samozřejmě jen na právní vztah subjektů smlouvy omezit nelze), a jednak posouvá „do hry“, dokonce coby ústředního hráče, „dobrou víru“, která však ani „ve hře předchozí“ (na její téma) žádnou roli neměla, neboť, jak bylo řečeno, se v argumentačním portfoliu plenárního nálezu Ústavního soudu ocitla „jaksi navíc“, nepotřebně, a v poloze jen všeobecné.

Totéž, co takto jednoduše sdělil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 143/07, zopakoval v mnoha rozhodnutích dalších, jmenovitě sp. zn. II. ÚS 165/11 ze dne 11. 5. 2011 (N 88/61 SbNU 359), sp. zn. I. ÚS 3061/11 ze dne 13. 8. 2012 (N 138/66 SbNU 123), sp. zn. I. ÚS 3314/11 ze dne 2. 10. 2012 (N 165/67 SbNU 27), sp. zn. II. ÚS 800/12 ze dne 28. 11. 2012 (N 198/67 SbNU 555), sp. zn. IV. ÚS 4905/12 ze dne 10. 6. 2013 (N 105/69 SbNU 719) či sp. zn. IV. ÚS 4684/12 ze dne 20. 11. 2013 (N 194/71 SbNU 319), byť leckde – viz kupř. nálezy sp. zn. II. ÚS 165/11 – se toto sdělení snažil blíže rozvíjet. Tato snaha o argumentační zpevnění dosavadní judikatury nalezla posléze (a dosud) finálního výrazu ve výše vzpomenutém „doktrinárním“ nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014, na který reagoval Nejvyšší soud opět oponentně rozsudkem velkého senátu ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013 a svůj současný postoj dal najevo ve vyjádření v dané – této – věci, které je rekapitulováno v oddílu III nálezu, jemuž nyní oponuji. Jelikož zjevně vychází z této „doktríny“, činím tak v mnohém právě ve vztahu k ní.

III.

Shora jsem již naznačil, že názor, který prosazuje v klíčové otázce nabytí vlastnictví nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka Nejvyšší soud, vyjádřený naposledy v rozsudku velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 1168/2013, považuji za správný a ztotožňuji se s jeho závěrem, že za účinnosti občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský

zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále též jen „obč. zák.“) nemohl oprávněný držitel při pouhé dobré víře v zápis do katastru nemovitostí nabytí vlastnické právo k nemovitosti od nevlastníka. Jelikož – z obou stran – již bylo téměř všechno řečeno, a je už proto obtížné dodat cokoli, omezím se na několik poznámek.

IV.

Ústavní soud zastává názor, že ochrana dobré víry je ústavněprávním principem, a s tím není důvod polemizovat; občanský zákoník jí také přirozeně „ochranu“ poskytoval. Není však vůbec samozřejmé, že tato „ochrana“ má (musí) vést i (resp. až) k založení právního důvodu nabytí vlastnictví, který zákon nepředpokládá a který prolamuje doktrínou tradičně přijímanou zásadu, že nikdo nemůže převést více práv, než má sám. Převodce, který nabytí nemovitost na základě absolutně neplatné smlouvy, právě pro tuto neplatnost se vlastníkem nestal a převést na další osobu nemá co.

Dobrověrný nabyvatel, jak jej označuje Ústavní soud, nadto není v pozitivním právu bez ochrany; má stejná práva jako vlastník, zejména právo na plody a užitky z věci a na náhradu nákladů, které vynaložil po dobu oprávněné držby. Ačkoli je povinen věc vlastníku vydat, svědčí mu nároky z absolutně neplatné (kupní) smlouvy proti jeho předchůdci, zakotvené v ustanovení § 457 obč. zák. pro režim bezdůvodného obohacení, a konečně i potencialita nabytí vlastnictví cestou vydržení (§ 134 odst. 1 obč. zák.).

Ačkoli Ústavní soud zhusta deklaruje požadavek výkladu podústavního práva, který směřuje k vnitřně bezrozpornému a homogennímu právnímu řádu, v dané věci se mu očividně zpronevěřuje již tím, že činí nesrozumitelným, resp. nezpůsobilým sourodého výkladu vzájemný vztah jím konstituovaného nabývacího titulu na straně jedné a v předchozím zmíněného institutu vydržení na straně druhé; zjednodušeně řečeno, k čemu je „dobrověrnému nabyvateli“ nabytí vlastnictví vydržením za podmínky držby v dobré víře po dobu deseti let, jestliže na základě dobré víry je vlastníkem již v okamžiku uzavření absolutně neplatné smlouvy? Úvahy o „souběžné“ existenci obou institutů, vtělené do bodu 56 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 (viz výše), nepůsobí přesvědčivě právě ve smyslu tam tvrzeného rozlišení, kdy „první“ nabyvatel z neplatné smlouvy by se mohl těšit toliko z vydržení, zatímco jeho nástupci (další nabyvatelé) již z „výhodnějších“ pozic „dobrověrného nabytí“; ostatně přec i prvonabyvatel by měl mít výsadu příležitosti k dobré víře vycházející z důvěry ve správnost „konstitutivního“ (vkladového) aktu veřejné moci (viz též níže).

Nabytí od nevlastníka sice obecně vzato možné je, ale právě proto, že je v občanském právu výjimečným, vymezeným jen pro speciální případy, se tak mohlo stát jen na základě zvláštní – a to výslovné – zákonné úpravy (viz

kupříkladu nabytí od nepravého dědice), jejíž smysl by byl tudíž nutně oslaben, pakliže by bylo možné dovozovat existenci takového nabývacího titulu i mimo tuto úpravu, resp. bez přímé opory v ní. Formulace zákonného titulu nabytí vlastnictví patří zákonodárci, tj. tomu, kdo právo tvoří, nikoli tomu, kdo je má vykládat a aplikovat. Nehledě na to, že Ústavní soud k formulaci a prosazení opačného názoru přistupuje po téměř padesáti letech dominance – jemu kontrární – a konsolidované teorie i soudní praxe (což nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 v bodu 52 i uznává), čímž však to, co má vetknouto ve svém praporu, totiž „právní jistotu“, evidentně destabilizuje.

Ústavní soud sice nepřehlídí, že ochranu si zaslouží i „původní vlastník“, avšak v třetím kroku testu proporcionality (viz body 39 a násl. nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12) však zásadně vítězí „dobrověrný nabyvatel“, a tak se také stalo ve všech nálezech, jimiž rušil předchozí rozhodnutí Nejvyššího soudu (stejně jako v nálezu nynějším); tvrzení obsažené v bodu 43 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163) pak není doložitelné potud, že ani původní vlastník nemusí mít „silný“ vztah k důvodům neplatnosti smlouvy, resp. že jej nemusí mít také žádný. Pouze ve vztahu „k podvodnému převodu ... z původního vlastníka“ se v bodu 46 tohoto nálezu uvádí, že by „následný dotčený dobrověrný nabyvatel měl vůči původnímu zpravidla velmi oslabenou pozici“, a to vzhledem k hlediskům „obecné idey spravedlnosti“, což však je zjevně protichůdné celkové konstrukci, na níž Ústavní soud jím sledovaný nový nabývací titul založil, jestliže i takovému „dobrověrnému nabyvateli“ svědčila stejně jako nabyvatelům ostatním jinak „konstitutivní“ dobrá víra a důvěra v akty veřejné moci. Není od věci ani připomenout, že zvolené měřítko „spravedlnosti“ je nejen mimořádně subtilní, nýbrž stejně tak i subjektivní.

Zvláštní (a rozhodující) váhu dobré víře přičítá Ústavní soud (ve prospěch „dobrověrných nabyvatelů“) zájmu na zachování důvěry jednotlivců v akty veřejné moci a presumpci správnosti jejich aktů a odtud plynoucích požadavků šetření principů „právní jistoty a ochrany nabytých práv“. Nedoceňuje však, jaké povahy tyto – zde rozhodné – akty (katastrálního úřadu) byly, resp. jakou „jistotu“ pro jejich adresáty tehdejší právní úprava (provedená zákonem č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů) poskytovala, jestliže katastrální úřad ve vkladovém řízení povolávala k posouzení – jen – skutečností vyjmenovaných v jeho ustanovení § 5 odst. 1 a jestliže v ustanovení § 11 výslovně deklarovala – opět jen – že „ten, kdo vychází ze zápisu v katastru ... je v dobré víře, že stav katastru odpovídá skutečnému stavu věci ...“. Právě v tomto zákonném kontextu je totiž nutno vnímat i Ústavním soudem dovolávaný znak „konstitutivnosti“ (vkladového) aktu (viz body 33, 40 a 41 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12), jímž má být posílen úsudek o jeho „důvěryhodnosti“, neboť je zřejmé, že o „pravou“ konstitutivnost nejde,

neboť aktem katastrálního úřadu žádné vlastnictví konstituováno (zřízeno) být nemohlo. Podobně platí i o rovněž uvažované povaze tzv. legitimního očekávání dle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (bod 34 téhož nálezu), jejímž důsledkem je obhajitelný úsudek, že – naopak – za daných právních poměrů s ním počítat možné nebylo (srov. výklad podaný Evropským soudem pro lidská práva ve věci „Glaser“, na který upozorňuje Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1168/2013). A není konečně od věci připomenout, že Ústavním soudem dovolávaná „dobrá víra“ (§ 11 zákona č. 265/1992 Sb.) je toutéž, již jako (pouhou) podmínku vydržení zakotvuje shora zmíněné ustanovení § 134 odst. 1 obč. zák.

Stesky nad zvolenou koncepcí tzv. materiální publicity mohou být i oprávněné, nicméně takto stanovil zákonodárce a odpovídající interpretace je v právu možná jen v jejím rámci.

Jinak řečeno, rozhodnutí katastrálního úřadu nebyla objektivně způsobilá založit až takovou „důvěru v akty veřejné moci“, že z nich vycházející dobrá víra (§ 11 zákona shora) by mohla být konstituantou Ústavním soudem založeného zvláštního titulu nabytí vlastnictví, který zákon nepředvídal.

Byl to ostatně sám Ústavní soud, kdo v nálezu sp. zn. II. ÚS 349/03 ze dne 1. 8. 2006 (N 148/42 SbNU 199) předtím, než „válka soudů vypukla“, uzavřel, že „ochrana, již poskytuje nabyvateli dobrá víra, není takové intenzity, aby zabránila vlastníku nemovitosti účinně uplatňovat své absolutní právo“, a že „pokud zápis v katastru nemovitostí neodpovídá skutečnosti, má tato převahu nad katastrem“.

V.

Ústavní stížnost stěžovatelů tedy měla být zamítnuta; samozřejmě až poté, co by plénum Ústavního soudu přijalo stanovisko, jímž by se od dosavadní judikatury distancovalo, resp. ji překonalo.

Č. 159

K ústavně konformnímu posuzování kauzálních námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu

Právní institut směňky je sice založen na přísné formálnosti směnečných vztahů, nicméně tato formálnost samotná by neměla vychýlovat práva ze směnečného vztahu plynoucí ve prospěch jedné ze zúčastněných stran, zejména je-li druhou smluvní stranou spotřebitel (nepodnikatel), po němž nelze znalost specifické směnečné úpravy spravedlivě požadovat.

Pokud byla stěžovatelka žalována ze směňky, která zajišťovala jí poskytnutý spotřebitelský úvěr ve výši 10 000 Kč, přičemž z úvěrového vztahu uhradila na jistíně, úrocích a smluvních pokutách více než 60 000 Kč, dopustil se odvolací soud výkladové svévole, když se jejími kauzálními námitkami odmítl zabývat a za základ svého rozhodnutí pojal závěr, že v daném případě nebyla naplněna dispozice § 17 zákona č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, tedy že majitel směňky nejednal vědomě na škodu dlužníka.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 31. srpna 2015 sp. zn. II. ÚS 1287/14 ve věci ústavní stížnosti Marie Bartákové, zastoupené Ing. Mgr. Jaroslavem Kuželem, advokátem, se sídlem 17. listopadu 1074, 506 01 Jičín, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013 č. j. 29 Cdo 3404/2013-88, jímž bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 22. února 2013 č. j. 8 Cmo 16/2013-53, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že byl ponechán v platnosti směnečný platební rozkaz, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013 č. j. 29 Cdo 3404/2013-88 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 22. února 2013 č. j. 8 Cmo 16/2013-53 bylo zasaženo do práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013 č. j. 29 Cdo 3404/2013-88 a rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. února 2013 č. j. 8 Cmo 16/2013-53 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se podanou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a současně došlo k porušení práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka rovněž namítá porušení principu právního státu [čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)], porušení práva na rovnost v právech a v důstojnosti (čl. 1 Listiny), jakož i porušení práva na soudní ochranu (čl. 90 Ústavy).

2. Vrchní soud v Praze k odvolání žalobce (CACTON LIMITED, dále jako „vedlejší účastník“) rozsudkem ze dne 22. února 2013 č. j. 8 Cmo 16/2013-53 změnil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. července 2012 č. j. 46 Cm 20/2012-27, jímž soud prvního stupně zrušil svůj předchozí směnečný platební rozkaz ze dne 4. května 2012 č. j. 46 Cm 20/2012-5, kterým původně uložil žalované (stěžovatelce) zaplatit žalobci částku 14 278 Kč s 6% úrokem od 1. května 2009 do zaplacení, směnečnou odměnu ve výši 48 Kč a náklady řízení, tak, že směnečný platební rozkaz ponechal v platnosti. Odvolací soud při posuzování věci vyšel z § 17 zákona č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, podle něhož, kdo je žalován ze směnky, nemůže činit majiteli námitky, které se zakládají na jeho vlastních vztazích k výstavci, nebo dřívějším majitelům, ledaže majitel při nabývání směnky jednal vědomě na škodu dlužníka. Vzhledem k tomu, že žalovaná setrvala pouze na kauzální námitce (zaplacení dluhu z úvěru ze smlouvy o půjčce, který měla směnka zajišťovat) ve vztahu k indosantovi směnky (společnost FINPOMOC.CZ, s. r. o.), nemohlo k ní být přihlédnuto. Námitku, že nový majitel směnky (žalobce) jednal vědomě na její škodu, žalovaná v průběhu řízení nevnesla a pouze tvrdila, že směnka byla postoupena v rozporu s dobrými mravy.

3. Následně dovolání žalované bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013 č. j. 29 Cdo 3404/2013-88 odmítnuto jako nepřipustné [§ 238 odst. 1 písm. d) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)], neboť dovoláním napadeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, ledaže šlo o vztahy ze spotřebitelských smluv, o pracovněprávní vztahy nebo o věci uvedené v § 120 odst. 2 o. s. ř.; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží. Nejvyšší soud konstatoval, že spor o zaplacení směnky není sporem ze vztahu ze spotřebitelské smlouvy. Skutečnost, že směnka byla vystavena k zajištění pohledávky plynoucí ze spotřebitelské smlouvy, se může projevit v rozsahu kauzálních námitek, jež spotřebiteli v rámci

obranu proti povinnosti směnku zaplatit náleží, avšak na přípustnost dovolání vliv nemá.

II. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá porušení shora uvedených ústavně zaručených práv. Nejprve stručně rekapituluje obsah napadených rozhodnutí a okolnosti celého sporu. Na různých místech ústavní stížnosti rozebírá v obecné rovině pojmy právního státu či kategorie dobra a spravedlnosti. Věnuje se rovněž jednotlivým článkům Ústavy a Listiny, které měly být v jejím případě porušeny. Výslovně přesvědčení, že odvolací soud i dovolací soud svými rozhodnutími poskytly ochranu podvodu a lichvě. V další části ústavní stížnosti vytýká České republice reprezentované jejími orgány, že nedokáže řešit problematiku úvěrových firem, které zneužívají svého postavení vůči soukromým osobám, a umožňuje tak páchání nespravedlnosti. Ve vztahu k rozsudku Vrchního soudu v Praze namítá, že důkazy hodnotil formálně, celou věc posoudil pouze z hlediska formalismu směnečného práva a důkazy a tvrzeními předloženými stěžovatelkou se odmítl zabývat. Tím vybočil z principů, které jsou součástí práva na spravedlivý proces. Formalistický přístup při posuzování přípustnosti dovolání vytýká i Nejvyššímu soudu.

III. Rekapitulace vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

5. Ústavní soud si od Krajského soudu v Hradci Králové vyžádal příslušný spis a od účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení vyjádření k ústavní stížnosti.

6. Nejvyšší soud se ve svém vyjádření zaměřil především na charakteristiku směnky jako abstraktního a nesporného závazku. Zdůraznil, že i když se vystavení směnky zpravidla opírá o určitý důvod (kauzu), není tento důvod pro existenci směnečného vztahu významný a ze směnky nevyplývá. Směnečný závazek je zcela samostatný a oddělený od případného závazku, který byl původem jeho vzniku, což platí i v případě tzv. směnek zajišťovacích.

7. Vrchní soud v Praze se ve vyjádření k ústavní stížnosti zcela odvolal na odůvodnění svého rozsudku.

8. Vedlejšímu účastníkovi řízení se i přes opakované pokusy nepodařilo ústavní stížnost doručit.

IV. Rozhodnutí bez nařízení jednání

9. Podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť neočekával od ústního jednání další

objasnění věci (k tomu srov. též sdělení Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2012 č. Org. 72/12, publikované pod č. 469/2012 Sb.).

V. Posouzení přípustnosti a včasnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní stížnost směřuje proti usnesení Nejvyššího soudu, kterým bylo dovolání stěžovatelky odmítnuto pro nepřípustnost (bagatelnost). V situaci, kdy stěžovatelka podala dovolání, které nebylo přípustné [viz § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.], nevyčerpala efektivní opravný prostředek, který zákon poskytuje, jak má na mysli § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, neboť rozhodnutí dovolacího soudu nezáviselo na jeho uvážení, a proto by za normálních okolností musel Ústavní soud odvíjet dvouměsíční lhůtu pro podání ústavní stížnosti ve vztahu k rozhodnutí Vrchního soudu v Praze od okamžiku doručení jeho rozhodnutí stěžovatelce, resp. její obecné zmocněnkyni, k čemuž došlo, jak se podává ze spisu, který si Ústavní soud vyžádal od Krajského soudu v Hradci Králové (sp. zn. 46Cm 20/2012), dne 4. dubna 2013. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnost byla předána k poštovní přepravě až dne 3. dubna 2014, bylo by bývalo nutné ústavní stížnost posoudit jako opožděně podanou a v této části ji podle § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu odmítnout. Ústavní soud nicméně musel vzít v úvahu, že stěžovatelka byla Vrchním soudem v Praze nesprávně poučena. Tato skutečnost byla pochybením soudu, které nelze stěžovatelce přičítat k tíži. Proto ani následky z toho plynoucí nemohly vést Ústavní soud k odmítnutí ústavní stížnosti pro opožděnost.

VI. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

11. Jak již Ústavní soud mnohokrát v minulosti zdůraznil, jeho základním úkolem podle čl. 83 Ústavy je ochrana ústavnosti. Ve své činnosti musí respektovat jeden ze základních principů právního státu, dle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny). Do rozhodovací činnosti obecných soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li jejich rozhodnutím porušena základní práva a svobody. Ústavní soud tedy není vrcholem soustavy soudů (čl. 91 Ústavy), a proto mu ani nepřísluší přehodnocovat hodnocení dokazování provedené obecnými soudy, nejsou-li jimi porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

12. Ústavní soud dále uvádí, že jednou z funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její „prostupování“ celým právním řádem včetně oblastí práva soukromého. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního

pramene práva, nýbrž i v povinnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod, což pro soudy výslovně vyplývá již z čl. 4 Ústavy.

13. Stěžovatelka brojí proti v záhlaví uvedeným rozhodnutím, přičemž z její argumentace (přestože podstatnou část ústavní stížnosti tvoří v obecné rovině rozebírání pojmů, jako je spravedlnost, dobro, a poukazování na praktiky úvěrových společností a neschopnost státu zajistit férové podmínky při poskytování úvěrů) lze vysledovat především její nesouhlas s formalistickým přístupem jak Vrchního soudu v Praze, tak i Nejvyššího soudu k směnečné problematice i s jejich procesním postupem.

14. Ústavní soud v minulosti řešil problematiku vzájemného vztahu formálnosti směnečného řízení a možnosti uplatnění kauzálních námitek v jeho rámci např. v nálezech ze dne 18. července 2013 sp. zn. IV. ÚS 457/10 (N 124/70 SbNU 133) či v nálezu ze dne 19. června 2014 sp. zn. III. ÚS 980/13 (N 126/73 SbNU 903). V prvně citovaném nálezu Ústavní soud mimo jiné uvedl, že právní institut směnky je sice založen na přísné formálnosti směnečných vztahů, nicméně tato formálnost samotná by neměla vychýlovat práva ze směnečného vztahu plynoucí ve prospěch jedné ze zúčastněných stran. Tuto skutečnost je třeba akcentovat zejména za situace, kdy směnečná praxe inklinuje k využívání zajišťovací funkce směnek. Ústavní soud již ve svém nálezu ze dne 16. října 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/12 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.) konstatoval, že „současné napětí spojené se směnkami je způsobeno zejména jejich nevhodným používáním (zneužíváním) zejména vůči subjektům, po nichž nelze znalost specifické a značně rigidní směnečné úpravy spravedlivě požadovat“. Ústavní soud nezpochybňuje zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*, nicméně tuto je třeba hodnotit v kontextu principu spravedlivého rozhodování jakožto vůdčího a zásadního principu fungování soudní moci. Je proto třeba rozlišovat situaci, kdy vstupují do právního vztahu, potažmo směnečného vztahu, dva subjekty nacházející se v obdobném postavení (např. podnikatelé), a situaci, kdy dochází ke vzniku právního vztahu mezi podnikatelem (tedy v daném oboru činnosti profesionálem) a nepodnikatelem.

15. Ústavní soud se v citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 457/10 neztotožnil s právním názorem, že nelze vznášet kauzální námítky za situace, kdy došlo k indosaci směnky na žalobce, a že pokud v daném případě nebyla naplněna dispozice § 17 zákona směnečného a šekového, tj. pokud majitel směnky nejednal vědomě na škodu dlužníka, nelze ke kauzálním námítkám stěžovatelky přihlížet. Konstatoval, že v případě spotřebitelů nelze odhlížet od jejich specifických zájmů a postavení. Zákon směnečný a šekový vychází z tzv. ženevských úmluv, jež se staly východiskem pro právní úpravu směnečného práva v celé řadě evropských států. Zmíněná blízkost právní úpravy způsobuje, že se jednotlivé státy (např. Rakousko či

Německo) musely v minulosti vypořádat s obdobnými otázkami, jaké se v současné době objevují v České republice právě v souvislosti s aplikací § 17 zákona směnečného a šekového. Německý Spolkový soudní dvůr tak např. již v šedesátých letech minulého století konstatoval, že v konkrétním případě je třeba považovat odvolání se žalobkyně na § 17 německého směnečného zákona za zneužití práva (blíže k tomu srov. též Kotásek, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 144 až 145). Obdobně se s nastíněným problémem musela vypořádat i rakouská právní úprava, která v případě, kdy dojde v právním vztahu k identifikaci jedné ze smluvních stran jako spotřebitele, poskytuje jí ochranu prostřednictvím zákona o ochraně spotřebitelů.

16. V dané souvislosti Ústavní soud připomíná, že nemá-li se sám jako ústavní orgán, tj. orgán veřejné moci, dopouštět libovůle, jejímuž zákazu je sám také podroben, neboť i Ústavní soud, či právě on, je povinen respektovat rámec ústavního státu, v němž je výkon libovůle orgánům veřejné moci striktně zapovězen, musí se cítit vázán svými vlastními rozhodnutími, která může svou judikaturou překonat jen za určitých podmínek. Tento postulat lze přitom charakterizovat jako podstatnou náležitost demokratického právního státu [srov. náleze ze dne 11. června 2003 sp. zn. Pl. ÚS 11/02 (N 87/30 SbNU 309; 198/2003 Sb.)].

17. I v nyní posuzované věci, která se od předchozích skutkově ani právně v podstatě nikterak neodlišuje (i zde byla stěžovatelka žalovaná ze směnky, která zajišťovala jí poskytnutý spotřebitelský úvěr ve výši 10 000 Kč, přičemž z úvěrového vztahu uhradila na jistinu, úrocích a smluvních pokutách více než 60 000 Kč, a Vrchní soud v Praze se následně ve směnečném řízení jejími kauzálními námitkami odmítl zabývat s odkazem na formalismus směnečného práva), Ústavní soud neshledal jakýkoliv důvod pro odklon od nosných důvodů uvedených výše a obsažených v citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 457/10. Nezbyvá mu proto než konstatovat, že odvolací soud se ústavní stížností napadeným rozsudkem dopustil výkladové „svévole“ (srov. usnesení ze dne 27. září 2007 sp. zn. III. ÚS 712/06, v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), jestliže za základ svého rozhodnutí pojal závěr, že pokud v daném případě nebyla naplněna dispozice § 17 zákona směnečného a šekového, tj. pokud majitel směnky nejednal vědomě na škodu dlužníka, nelze ke kauzálním námitkám stěžovatele přihlížet.

18. Ústavní soud taktéž mnohokrát prohlásil, že netoleruje orgánům veřejné moci, a především obecným soudům, přehnaně formalistický postup za použití v podstatě sofistického odůvodňování zřejmě nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mimo jiné, že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo

některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku, a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. náleze ze dne 4. února 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo náleze ze dne 3. února 1999 sp. zn. Pl. ÚS 19/98 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, v němž je třeba vždy nalézat i principy uznávané demokratickými právními státy [náleze ze dne 16. listopadu 2010 sp. zn. II. ÚS 1648/10 (N 226/59 SbNU 299)].

19. Ústavní soud spolu s rozsudkem Vrchního soudu v Praze zrušil i usnesení Nejvyššího soudu, a to (nehledě na bagatelní povahu věci) nejen kvůli jeho návaznosti na zrušované rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, ale i proto, že v něm Nejvyšší soud sám nedostál své povinnosti chránit základní práva (čl. 4 Ústavy).

20. Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 160

K hodnocení souladu smlouvy o smlouvě budoucí s dobrými mravy

Jedním ze základních principů výkladu smluv je autonomie smluvních stran, která se projevuje též v tom, že prioritu má výklad, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá (jsou-li samozřejmě možné oba výklady). Ani respekt k vůli smluvních stran se však nesmí přičít dobrým mravům (§ 39 občanského zákoníku). V rozporu s dobrými mravy může být i případ hrubého nepoměru plnění jedné ze stran k tomu, co poskytla druhá smluvní strana.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. září 2015 sp. zn. II. ÚS 2108/14 ve věci ústavní stížnosti „F“, družstva, se sídlem Filipova 9, Brno, zastoupeného JUDr. Borisem Vágnerem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem tř. Kpt. Jaroše 19, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 17. 8. 2011 č. j. 26 Co 586/2006-367 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2014 sp. zn. 29 Cdo 521/2012, jimiž bylo opakovaně rozhodnuto v řízení o žalobě na uložení povinnosti uzavřít kupní smlouvu, za účasti Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Ing. Milana Bárty, doc. Ing. Jana Tomka, CSc., a Ing. Pavla Peterky, všichni zastoupeni JUDr. Jiřím Bönischem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Ječná 29a, Brno, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 17. 8. 2011 č. j. 26 Co 586/2006-367 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2014 sp. zn. 29 Cdo 521/2012 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, jím učiněná zjištění z vyžádaného spisového materiálu a rekapitulace návrhu stěžovatele

I/A

1. Dne 20. 6. 2014 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se jí domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti samotné, jakož i z napadených rozhodnutí plyne, že řízení před Městským soudem v Brně, vedené pod sp. zn. 42 C 19/98, bylo zahájeno k žalobě Ing. Milana Bárty, doc. Ing. Jana Tomka, CSc., a Ing. Pavla Peterky o stanovení povinnosti stěžovatelů (v řízení před obecnými soudy žalovaného) uzavřít se žalobci ve stanovené lhůtě kupní smlouvu ohledně ideální části v žalobě označeného obytného domu. Povinnost uzavřít uvedenou kupní smlouvu žalobci opírali o smlouvu o smlouvě budoucí, jež byla mezi nimi a stěžovatelem uzavřena dne 3. 9. 1997. Podle této smlouvy měla být kupní smlouva se stěžovatelem uzavřena poté, co stěžovatel bude v katastru nemovitostí zapsán jako vlastník nemovitostí. Stěžovatel, který jako právnická osoba vznikl mimo jiné za účelem převádění bytových jednotek do vlastnictví svých členů, koupil tyto od předchozího vlastníka Teplárny Brno, a. s., který byty přiděloval svým zaměstnancům (tzv. byty podnikové). Tito zaměstnanci, jako nájemci bytů, založili družstvo (tzn. stěžovatele) proto, aby bylo možno byty po vymezení bytových jednotek prohlášením vlastníka převést do jejich vlastnictví. Kupní cena za nemovitosti měla být společností Teplárny Brno, a. s., zaplacená z členských vkladů členů družstva, avšak s ohledem na to, že někteří nájemci neměli dostatek finančních prostředků na zaplacení členských podílů, a stěžovatel tak neměl k dispozici celou částku na zaplacení celé kupní ceny, poskytli shora jmenovaní žalobci, členové družstva a rovněž nájemci bytů, stěžovateli finanční částku 1 005 000 Kč jako půjčku. Tato půjčka jim byla v říjnu 1998 vrácena se 14% úrokem. Sami se pak na mimořádné schůzi družstva konané dne 11. 8. 1997 stali dalšími novými členy představenstva družstva, které s nimi následně jako s budoucími kupujícími uzavřelo předmětnou smlouvu o smlouvě budoucí, podle níž stěžovatel poté, co se stane vlastníkem nemovitostí, na ně převede do podílového spoluvlastnictví ideálních 3 x 36/1000 (9/250) označených nemovitostí. Stěžovatel

ve stanovené lhůtě kupní smlouvu se žalobci neuzavřel, a tito se proto následně obrátili na soud se žalobou o nahrazení projevu vůle stěžovatele při uzavření kupní smlouvy.

3. Po provedeném dokazování Městský soud v Brně (v pořadí svým již druhým) rozsudkem ze dne 6. 12. 2000 č. j. 42 C 19/98-113 žalobu opakovaně zamítl zejména s odůvodněním, že smlouva o smlouvě budoucí je neplatná podle ustanovení § 37 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále jen „občanský zákoník“) a je v rozporu s ustanovením § 23 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), v tehdy platném znění. Dovodil rovněž překročení pravomocí předsedy a člena představenstva družstva při uzavírání smlouvy s tím, že žalobci v době jejího podpisu museli vědět, že představenstvo družstva překročilo mandát daný mu členskou schůzí.

4. Krajský soud v Brně se s názory soudu prvního stupně neztotožnil a rozsudkem ze dne 30. 1. 2008 č. j. 26 Co 586/2006-280 citovaný rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobě vyhověl. Z podrobně rozvedených důvodů a s důrazem na to, že v době uzavření smlouvy dne 3. 9. 1997 nebyly v předmětných nemovitostech vymezeny bytové jednotky, nemohl dospět k závěru, že smlouva o smlouvě budoucí se má týkat plnění nemožného a z tohoto důvodu že je neplatná (§ 37 odst. 2 občanského zákoníku). Poukázal také na to, že v době uzavření smlouvy nebylo rozhodování o majetkových dispozicích s nemovitostmi svěřeno do působnosti členské schůze zákonem a ani ze stanov stěžovatele, platných k uvedenému dni, nic takového nevyplývalo.

5. Dovolání podané stěžovatelem do rozhodnutí odvolacího soudu bylo Nejvyšším soudem zamítnuto rozsudkem ze dne 30. 6. 2009 č. j. 22 Cdo 3626/2008-304. Nad rámec dovolacího přezkumu učinil Nejvyšší soud závěr o tom, že dovolatel neuplatnil jako důvod neplatnosti rozpor sporné smlouvy s dobrými mravy, že předmětem daného řízení není odpovědnost členů představenstva žalovaného, kteří uvedenou smlouvu uzavřeli, a konečně že stěžovateli nic nebrání v tom, aby poté, co na základě sporné smlouvy bude proveden vklad do katastru nemovitostí, usiloval o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví se žalobci a posléze o vytvoření jednotek ve smyslu zákona č. 72/1994 Sb., případně v rámci řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví formou vzniku jednotek podle uvedeného zákona.

6. Ke stěžovatelem podané ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud tak, že nálezem ze dne 9. 12. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2600/09 [N 245/59 SbNU 499; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též pod <http://nalus.usoud.cz>] naposledy citované rozsudky krajského a Nejvyššího

soudu zrušil. Ústavní soud konstatoval, že se obecné soudy nezabývaly námitkou absolutní neplatnosti smlouvy o smlouvě budoucí z důvodu jejího rozporu s dobrými mravy, a to přesto, že stěžovatel se tohoto rozporu nepřímou dovolával již před soudem prvního stupně a výslovně pak v řízení před soudem odvolacím. Protože obecné soudy nedostály své povinnosti zkoumat tuto stěžovatelem vznesenou námitku, byla jejich rozhodnutí zatížena vadou, jež měla za následek porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

7. Po tomto kasačním nálezu Ústavního soudu Krajský soud v Brně rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností žalobě vedlejších účastníků o povinnosti uzavřít kupní smlouvu opětovně vyhověl. V odůvodnění zejména uvedl, že na právní jednání je třeba nahlížet jako na rozporná s dobrými mravy, pokud porušují nebo ohrožují hodnoty, které jsou podle všeobecného uznávaného názoru nadřazeny principu autonomie vůle (smluvní svobody). V posuzované smlouvě bylo ujednáno, že žalobci (vedlejší účastníci) na základě budoucí smlouvy kupní získají a zaplatí sjednaný ideální podíl na nemovitosti představovaný podílem připadajícím na obytnou plochu bytů č. 7/4, 9/2, 9/11, 11/2 a 11/6 (jedná se o byty jiných nájemců). Právě protože tyto byty užívali jiní nájemci na základě nájemního vztahu, bylo ve prospěch vedlejších účastníků sjednáno podílové spoluvlastnictví (převod odpovídající podílům na celé nemovitosti). Za takto získaný podíl měli vedlejší účastníci zaplatit odpovídající kupní cenu stanovenou z celkové kupní ceny celé nemovitosti. Poněvadž takto získané finanční prostředky musel stěžovatel použít na zaplacení části kupní ceny za nemovitost Teplárnám Brno, a. s., bylo zároveň ujednáno, že vedlejší účastníci na úhradu budoucí kupní ceny složí zálohu ve stoprocentní výši právě při podpisu budoucí smlouvy kupní, a to dne 3. 9. 1997. Budoucí kupní cena za sjednaný ideální podíl na nemovitosti (ideální 3 x 36/1000 nemovitosti) se odvíjela od kupní ceny sjednané za celou nemovitost (4 485 000 Kč) jako 3 x 36/1000 z celkové pořizovací ceny nemovitosti, tedy 3 x 161 460 Kč. Vycházela-li kupní cena těchto podílů (celková výše kupní ceny za podíly byla stanovena na 484 380 Kč) z celkové kupní ceny nemovitosti, nelze takovému postupu podle krajského soudu nic vytýkat. Toto ujednání totiž stojí samostatně k ujednání o půjčce ve výši 1 005 000 Kč a k ní sjednanému 14% úroku. Nebyla proto podle krajského soudu shledána taková výhoda (takový nepoměr plnění), která by (nikoliv však sama o sobě) naplňovala znaky jednání kolidujícího s dobrými mravy.

8. Naposledy zmiňovaný rozsudek krajského soudu stěžovatel napadl dovoláním, to však bylo shora citovaným usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2014 odmítnuto. Podle Nejvyššího soudu totiž vyhovuje právní posouzení sporné smlouvy s dobrými mravy, učiněné krajským soudem, požadavkům plynoucím z ustanovení § 39 občanského zákoníku, jakož

i z ustálené judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Krajský soud tedy podle Nejvyššího soudu zcela respektoval nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2600/09 (viz výše) a s námitkami stěžovatele, v nichž spatřoval důvody neplatnosti sporné smlouvy pro rozpor s dobrými mravy, se velmi pečlivě a podrobně vypořádal.

I/B

9. Stěžovatel zejména namítá, že pokud by Krajský soud v Brně před vynesením nyní napadeného rozsudku zohlednil obsah celého soudního spisu, a nikoliv pouze jeho část následující po vynesení nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2600/09, nemohlo by ujít jeho pozornosti, že „smlouva o smlouvě budoucí kupní“ ze dne 3. 9. 1997 nemůže být v žádném případě považována za právní úkon přičitatelný stěžovateli, neboť zde chybí jeden ze základních pojmových znaků právních úkonů, a tím je existence vůle osoby, jejímž jménem je právní úkon učiněn. Tuto skutečnost stěžovatel podle svého tvrzení namítal před obecnými soudy opakovaně, ale žádný z nich se s ní dostatečně nevypořádal. Krajský soud v Brně proto napadeným rozsudkem umožnil, aby s majetkem stěžovatele bylo nakládáno bez jeho souhlasu, kdy nejenže o majetkových dispozicích členská schůze stěžovatele nerozhodla, ale dokonce o nich nebyla ani zpravena.

10. Nadto stěžovatel opakovaně vznáší námitku rozporu zmiňované smlouvy o smlouvě budoucí kupní s dobrými mravy. Za stěžovatele totiž podepsali listinu obsahující text této smlouvy tehdejší předseda představenstva JUDr. Rostislav Spáčil a tehdejší člen představenstva Pavel Peterka. Na druhé smluvní straně vystupovali tehdejší člen představenstva Ing. Milan Bárta [vedlejší účastník a)], tehdejší člen představenstva doc. Ing. Jan Tomek, CSc., [vedlejší účastník b)] a Ing. Pavel Peterka, syn člena představenstva [vedlejší účastník c)]. Na obou stranách smlouvy tedy vystupovali členové představenstva stěžovatele nebo osoby těmto členům představenstva blízké. Vedlejší účastníci proto nebyli tzv. třetími osobami chráněnými dobrou vírou v pravost jednání druhé smluvní strany, neboť sami byli členy statutárního orgánu druhé smluvní strany (nebo osobami blízkými) a věděli proto, že osoby jednající za druhou smluvní stranu nemají k tomuto jednání mandát členské schůze. Už jen s ohledem na tyto okolnosti nelze podle stěžovatele na jednání všech osob podepsaných na listině označené jako smlouva o smlouvě budoucí kupní ze dne 3. 9. 1997 pohlížet jinak než jako na jednání porušující hodnoty dobrých mravů, které jsou nadřazeny principu autonomie vůle.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

11. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na své odůvodnění v ústavní stížnosti napadeném rozsudku.

12. Nejvyšší soud se k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil.

13. Vedlejší účastníci ve společném vyjádření k ústavní stížnosti mimo jiné uvádí, že se stěžovatel ve své argumentaci mylí, dovozuje-li, že představenstvo družstva je pouhý výkonný orgán realizující rozhodnutí členské schůze; představenstvo je podle vedlejších účastníků statutárním orgánem družstva a je tvůrcem jeho vůle. Proto představenstvo mohlo za stěžovatele uzavřít zmíněnou smlouvu o smlouvě budoucí kupní. Pokud stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdí, že usnesení přijaté mimořádnou členskou schůzí družstva konanou dne 11. 8. 1997 neodpovídá skutečnému průběhu této schůze (jde o členskou schůzi, na níž se vedlejší účastníci stali novými členy představenstva stěžovatele – poznamenal Ústavní soud), pak to podle vedlejších účastníků tvrdí pouze stěžovatelem dobře vybraní svědci, kteří si na nic nepamatují nebo nevzpomínají. Ke stěžovatelem tvrzené nemravnosti pak vedlejší účastníci ještě dodávají, že podle jejich názoru uzavřením smlouvy o budoucím převodu ideální části bytového domu získali vedlejší účastníci shodný prospěch jako stěžovatel. Za odporující dobrým mravům lze podle nich naopak považovat jednání stěžovatele, když nedodržel uzavřené dohody, celých 17 let užívá výhradně sám celý bytový dům nad rámec svého podílu a není ochoten poskytnout vedlejším účastníkům odpovídající kompenzaci.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

14. Ústavní soud rozhodl, že ve věci není nutno nařizovat jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení o projednávané ústavní stížnosti žádné dokazování neprováděl.

15. Ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřisluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že boží z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládařících demokratický

právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

17. Ve své rozhodovací činnosti se Ústavní soud vícekrát zabýval otázkou ústavně konformního výkladu práva. Neudržitelnou je aplikace práva vycházející pouze z jazykového výkladu. V této souvislosti lze odkázat na náleží pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), v němž se mj. konstatuje, že „mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevědomosti, smysl a účel právní normy činí z práva nástroj odcizení a absurdity“. Obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona [srov. k tomu např. náleží Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006 sp. zn. I. ÚS 50/03 (N 120/41 SbNU 499)], „nýbrž se od něj (...) musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů [mající] svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku (...). Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad“. Ústavní soud dále judikoval, že soudy musí při své činnosti postupovat tak, „aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality (...)“ [citováno podle usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 92/06 (ve SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Zkrátka, spravedlnost musí být přítomna v každém procesu, ve kterém se interpretuje a aplikuje právo.

18. Ústavní soud již např. v usnesení ze dne 26. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97 (U 14/10 SbNU 383) definoval dobré mravy jako souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společností rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu. Takovéto hodnocení přísluší zásadně obecným soudům, nikoliv jen Ústavnímu soudu.

19. Ústavní soud se také v minulosti již opakovaně vyjádřil k zásadám výkladu právních úkonů, přičemž z jeho judikatury plyne zejm. zásada, dle níž je jedním ze základních principů výkladu smluv prioritou výkladu, který nezapadá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li samozřejmě možné oba výklady. Tento přístup je odrazem respektu k autonomii smluvních stran, funkci smluvních vztahů i k samotné povaze soukromého práva [viz např. náleží sp. zn. IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013 (N 64/69 SbNU 197)]. Na druhou stranu se však

ani respekt k vůli smluvních stran nesmí přičít pravidlům slušnosti jako korektivu či doplňujícímu obsahovému faktoru při výkonu subjektivních práv a povinností, tzn. nesmí se přičít dobrým mravům.

20. Právě uvedeně přitom správně konstatuje i krajský soud v odůvodnění napadeného rozsudku, kde na str. 5 uvádí, že dobré mravy vystupují jako nejzazší korektiv autonomie vůle. Nebylo-li by totiž autonomie vůle jako jednoho z projevů svobody, nebylo by možno uvažovat ani v kontextu mravnosti (zde dobrých mravů ve smyslu § 3 občanského zákoníku). Obrazně vyjádřeno, ani Eva by se nemohla dopustit prvotního hříchu, nemohla-li by se rozhodnout okusit jablko ze stromu uprostřed ráje. Úkolem soudů, zvláště posuzují-li ve své rozhodovací praxi spory mající základ v závazkovém právu, je proto nalézt v rámci konkrétního ekonomicko-právního vztahu jeho těžiště tak, aby byl nalezen nejen optimální užitek pro smluvní strany, ale aby bylo dosaženo – je-li to samozřejmě možné – jistého rovnovážného stavu (řečeno ekonomickou analýzou práva, jde o hledání „bliss point“ – srov. k tomu blíže například Reichhardt, Raimund M., von. *Gesellschaftliche Bedarfsanalyse: Ansatz zur Ermittlung der Bürger-Präferenzen für öffentliche Güter*. Berlin : Duncker und Humblot, 1979, s. 27 a násl.). V intencích dané věci to znamená zjistit, co strany realizací smluvního vztahu sledovaly, čeho ve výsledku bylo dosaženo a zda lze takový výsledek považovat za spravedlivý. Při zvažování toho, zda se tento myšlenkový algoritmus obecným soudům podařilo ústavně akceptovatelným způsobem naplnit, vyšel Ústavní soud z obsahu vyžádaného soudního spisu.

21. Z výslechu vedlejšího účastníka Ing. Milana Bártý (č. l. 48), který podal jako první svou žalobou podnět k řízení, z něhož vzešla i nyní posuzovaná soudní rozhodnutí (a také z dalších zjištění učiněných ze spisu), se podává, že se vedlejší účastníci se stěžovatelem dohodli na poskytnutí půjčky 1 005 000 Kč s úrokem 14 % ročně tak, aby stěžovatel mohl předmětnou nemovitost koupit. Ze spisu přitom vyplývá, že prostředky na zaplacení kupní ceny stěžovatel primárně získal z podílu nájemců (družstevníků), kteří v domě již bydleli a kteří se na kupní cenu tímto způsobem složili. Pět nájemců však do družstva nevstoupilo, neboť na úhradu svých podílů neměli prostředky. Tyto podíly pak stěžovateli k úhradě kupní ceny chyběly. Proto tehdejší předseda představenstva stěžovatele požádal vedlejší účastníky – kteří tehdy v domě bydleli a vzájemně se znali – o zmíněnou půjčku.

22. Lze tedy podle Ústavního soudu učinit dílčí závěr, že vedlejší účastníci půjčili stěžovateli uvedenou finanční hotovost na zakoupení domu od původního vlastníka. Mezi účastníky řízení přitom není sporu ani potud, že stěžovatel později celou půjčku i se smluveným úrokem vedlejším účastníkům vrátil. Protože stěžovatel (bytové družstvo), jak výslovně uvedl Ing. Bárta, neměl nic, čím by ručil, a spoluvlastníky domu se vedlejší účastníci stát nemohli, uzavřeli vedle smlouvy o půjčce smlouvu o smlouvě

budoucí kupní, a to k ideální části celého domu, nikoliv pouze k bytům, jež obývali nájemci, kteří se nestali členy družstva.

23. Krajský soud, jenž se na základě nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2600/09 zabýval eventuální neplatností smlouvy o smlouvě budoucí kupní ze dne 3. 9. 1997 pro rozpor s dobrými mravy podle § 39 občanského zákoníku, k dané otázce uvedl, že kupní cena sjednaná v posuzované smlouvě za podíly na nemovitosti je přiměřená, neboť odpovídá ceně celé nemovitosti. Nadto samotný hrubý nepoměr plnění jedné ze stran by stejně sám o sobě (zde krajský soud odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2010 sp. zn. 30 Cdo 1653/2009) nemohl naplňovat znaky jednání kolidujícího s dobrými mravy. Smluvní strany rovněž při určení ceny nebyly limitovány žádným právním předpisem. Pokud pak jde podle krajského soudu o zmiňovanou smlouvu o půjčce spojenou s úrokem 14 % ročně, ta údajně stojí zcela samostatně vedle ujednání obsažených ve smlouvě o budoucí smlouvě kupní. Ze všech těchto důvodů tedy rozpor s dobrými mravy ve smyslu § 39 občanského zákoníku, a tedy ani neplatnost smlouvy o smlouvě budoucí kupní, neshledal.

24. S tímto hodnocením krajského soudu se však Ústavní soud neztožňuje. Ústavní soud v první řadě nesouhlasí s výkladem krajského soudu, že pro účely hodnocení (ne)rozpornosti smlouvy o smlouvě budoucí kupní s dobrými mravy je třeba tuto posuzovat zcela odděleně od smlouvy o půjčce. Jak totiž plyne ze shora provedené rekapitulace, stěžovatel vrátil vedlejším účastníkům částku 1 005 000 Kč navýšenou o odměnu v podobě úroků ve výši 14 %. Dále je možné dovodit, že část z částky 1 005 000 Kč vlastně měla – alespoň pro účely smlouvy o smlouvě budoucí kupní – představovat kupní cenu vedlejších účastníků za podíly na celé nemovitosti (konkrétně podle odůvodnění krajského soudu šlo o 3 x 161 460 Kč, tedy celkem o částku 484 380 Kč). To tedy znamená, že ve skutečnosti vedlejší účastníci získali odměnu za půjčení částky 1 005 000 Kč ve výši 62 % (částka 484 380 Kč představuje 48 % z 1 005 000 Kč).

25. Při výslechu doc. Tomek (srov. č. I. 49 až 50) uvedl, že stěžovatel neměl ve vztahu k půjčce čím ručit, proto byla dohoda taková, že vedlejší účastníci „poskytnou družstvu půjčku a to tak, že zaplatí podíly pěti nájemníků (...) a poskytnou ještě další půjčku na dorovnání kupní ceny v určitém podílu“. Podle doc. Tomka tedy skutečně každý ze tří žalobců půjčil stěžovateli naprosto stejnou částku, která dohromady tvoří 1 005 000 Kč. Krajský soud v ústavní stížnosti napadeném rozsudku tuto myšlenku dále rozvedl. Konstatuje, že vedlejší účastníci měli na základě smlouvy o smlouvě budoucí kupní nabytí ideální podíl na nemovitosti představovaný podílem připadajícím na obytné plochy bytu číslo 7/4, 9/2, 9/11, 11/2 a 11/6 (jednalo se o byty nájemců, již se nestali členy družstva – stěžovatele). Podle krajského soudu totiž nemohli vedlejší účastníci na byty – jak doslova krajský soud

uvádí – „přímo dosáhnout“, a byl proto sjednán převod odpovídajících podílů na celé nemovitosti.

26. Z právě řečeného ovšem podle Ústavního soudu vyplývají především dvě skutečnosti. Výsledná koncepce smlouvy o smlouvě budoucí kupní neodpovídá původnímu záměru vedlejších účastníků – nestali se vlastníky uvedených bytů, nýbrž ideálních podílů na celé nemovitosti (to znamená včetně bytů náležejících ostatním družstevníkům, jakož i společných prostor v uvedené nemovitosti). Není přitom zcela správný závěr krajského soudu, že na byty číslo 7/4, 9/2, 9/11, 11/2 a 11/6 nemohli vedlejší účastníci „přímo dosáhnout“, neboť nedošlo k prohlášení vlastníka budovy ve smyslu § 4 zákona č. 72/1994 Sb. Nic totiž nebránilo tomu, aby tyto byty byly ve smlouvě o smlouvě budoucí kupní vymezeny jako soubor místností situovaných v daném domě v souladu s projektovou dokumentací, stejně jako se takto postupuje například u rozestavěných staveb. Onen aspekt „ručení“, jež celá koncepce dvou vzájemně souvisejících smluv (tedy smlouvy o půjčce a smlouvy o smlouvě budoucí kupní) sledovala, by byl stejně dobře naplněn, aniž by se to ovšem takto bezprostředně muselo dotýkat ostatních nájemců, resp. družstevníků. Ústavní soud se totiž nedomnívá, že po nich lze spravedlivě žádat, aby byli nuceni vyčkat výsledku dalšího řízení následujícího poté, co byl na základě sporné smlouvy proveden vklad do katastru nemovitostí, a v němž by stěžovatel měl usilovat o zrušení (vypořádání) vzniklého podílového spoluvlastnictví a posléze vytvoření jednotek. To platí zejména i proto, že rozhodování o majetkových dispozicích s nemovitostmi družstva nebylo podle stavu právní úpravy rozhodného pro posuzovanou věc svěřeno do působnosti členské schůze. Nejvyšší soud a ani krajský soud tedy neshledaly jako limitující pro jejich posouzení otázku, zda o existenci smlouvy o smlouvě budoucí kupní ostatní družstevníci věděli, či nikoliv, byť je nepochybné, že se jich tato majetková dispozice bezprostředně dotýká.

27. Konfrontuje-li Ústavní soud všechna shora uvedená zjištění se závěrem, jež ve své judikatuře formuloval Nejvyšší soud a z něhož vycházel i krajský soud, ačkoliv jeho naplnění v právě projednávané věci neshledal, tedy se závěrem, že hrubý nepoměr plnění jedné ze stran k tomu, co poskytla druhá smluvní strana, může ve spojitosti s dalšími okolnostmi daného případu – nikoliv však sama o sobě – naplňovat znaky jednání kolidujícího s dobrými mravy, pak nezbyvá než uzavřít, že rozpornost s dobrými mravy zde naplněna byla. Rozhodná pro tento závěr pak jistě není jen sama výše sjednané odměny v podobě úroků, ale jistý „synergický efekt“ mezi původním záměrem bývalého představenstva družstva (tedy stěžovatele) a vedlejších účastníků, kdy měla být vytvořena jistota pro případ nesplacení půjčky, a důsledky, jež toto jednání smluvních stran mělo a má na ostatní družstevníky. Tehdejší právní úprava ani stanoví stěžovatele sice

nepodmiňovaly platnost majetkových dispozic souhlasem členské schůze, nicméně jistě lze považovat za přinejmenším korektní, aby o tak závažném kroku byla členská schůze alespoň zpravena.

IV. Závěry

28. Vycházejí ze shora nastíněných východisek, dospěl Ústavní soud k závěru, že krajský soud v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí dospěl k právnímu závěru ohledně aplikovatelnosti korektivu dobrých mravů v právě projednávané věci, který je podle názoru Ústavního soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními (srovnej shora), k nimž sám krajský soud dospěl, jež ale nehodnotil ve všech jejich vzájemných souvislostech. Dopustil se tak chybné aplikace podústavního práva a tím i porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelovo právo na spravedlivý proces porušil též Nejvyšší soud, neboť popsaná pochybení krajského soudu sám nenapravil.

29. Proto Ústavní soud napadený rozsudek Krajského soudu v Brně, jakož i napadené usnesení Nejvyššího soudu [§ 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu] zrušil.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

Souhlasím s výroky nálezu, nesouhlasím však s jeho odůvodněním, a to jen ve vztahu k větě obsažené v bodu 20, která zní: „Obrazně vyjádřeno, ani Eva by se nemohla dopustit prvotního hříchu, nemohla-li by se rozhodnout okusit jablko ze stromu uprostřed ráje.“

Jakkoli tato věta netvoří součást nosných důvodů nálezu a je snad míněna jen jako příměr či metafora pro vyjádření autonomie vůle, přesto její včlenění do odůvodnění nálezu považuji za nevhodné, a to zejména s ohledem na ústavní normu zakazující státu vázat se na náboženské vyznání (čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Věta je jedním z možných výkladů části příběhu z náboženského textu obsaženého v Bibli, ve Starém zákoně. Jejím zdrojem tedy není platné právo, ale náboženská kniha, tedy publikace související zejména s vyznáváním určité náboženské víry, s jejími projevy, náboženskými úkony, zachováváním obřadů a obsahující učení a poslání těch církví a náboženských společností, které se k ní hlásí [srov. zejm. čl. 16 Listiny a § 3 písm. a), § 4 odst. 1, § 10 odst. 2 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (o církvích a náboženských společnostech)].

Na tom nic nemění ani to, že odkazovaný příběh z První knihy Mojžíšovy je nespornou součástí kulturní historie západního civilizačního

okruhu. Již význam ve větě použitých výrazů „hřích“, resp. „prvotní hřích“, „ráj“ je totiž nepochybně předurčen právě jejich určitou náboženskou interpretací [ostatně 2. a 3. kapitola knihy Genesis, v níž se příběh nachází, se nezmiňují ani o hříchu, ani o jablku; koncept „dědičného hříchu“ a vykoupení z něho není vlastní ani judaismu (viz např. Schubert, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha : Vyšehrad, 1995, s. 44), ani islámu (viz Korán, súra 20 Tā Há, verše 120 až 127)]. Pojetí pramáti Evy jako původkyně „dědičného hříchu“ není sdíleno univerzálně ani v rámci křesťanství. Věta v nálezu je tak spíše zjednodušenou a špatně pochopenou vzpomínkou na „biblickou dějpravu“ někdejších venkovských katechetů.

Ustanovení čl. 2 odst. 1 Listiny, podle něhož se stát nesmí vázat na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání, vyjadřuje světskou povahu státu. Tato ideologická a náboženská neutralita patří k podstatným náležitostem demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky), a má tedy nadústavní význam (viz např. Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda. II. Ústavní právo České republiky. Praha : Leges, 2011, s. 374). Vztahuje se nejen na celý stát, ale rovněž na všechny jeho orgány, Ústavní soud nevyjímaje. Státní orgány reprezentují totiž obecně lid jako státního suveréna (čl. 2 odst. 1 Ústavy), a nikoli pouhé subjektivní přesvědčení svého momentálního personálního substrátu. Proto v sekulárním státě, v němž je vyznávání či nevyznávání náboženské víry striktně odděleno od výkonu veřejné moci a představuje *forum internum* každého jednotlivce, není žádný státní orgán oprávněn své mocenské akty odůvodňovat použitím, resp. výkladem náboženských textů. Ani Ústavní soud není jakousi duchovní autoritou oprávněnou odůvodňovat svá rozhodnutí dle náboženských pramenů, jejichž použití se mu právě líbí, popř. dle ideologicko-náboženských inklinací svých soudců.

Aniž bych bral soudci zpravodaji právo na jeho světonázorové přesvědčení, nemohu vzhledem k ústavně zakotvenému požadavku náboženské neutrality státu souhlasit s uvedenou větou rovněž z důvodu, že přináší nezanedbatelné riziko, že by mohla i *pro futuro* ohrozit důvěru veřejnosti v nestranné a nepodjaté rozhodování senátu, potažmo celého Ústavního soudu ve věcech, které se budou dotýkat náboženských otázek.

Navrhoval jsem proto předmětnou větu z odůvodnění nálezu buď vypustit (čímž by kontext ani váha argumentace v bodu 20 nijak neutrpěly), nebo ji nahradit jiným příkladem, jehož zdrojem nebude náboženská kniha, ale např. dílo právního teoretika či právního filozofa. Většina senátu mému návrhu nevyhověla, aniž bych se dozvěděl skutečně závažný důvod, proč je v nálezu nezbytné použít jako jediný možný příklad právě příběh o Evě hřešící v rajské zahradě Eden po jídání ze stromu vědění dobrého a zlého, resp. jistý výklad části tohoto příběhu. Za takový důvod nepovažuji ani pouhé odkazy, kterých se mi dostalo, na onu kulturní historii či

na údajně obdobnou praxi cizozemských soudů. Senátní většina nevezala v potaz ani můj poukaz na to, že se touto větou Ústavní soud dotýká, resp. může dotknout svobody myšlení a náboženského vyznání, jakož i práva být bez náboženského vyznání (čl. 15 odst. 1 Listiny) jak u třetího člena senátu, tak u fyzických osob vystupujících na straně účastníků a vedlejších účastníků řízení. K mé lítosti ani po této mé námitce většina senátu vůli k toleranci nenalezla.

Č. 161

K náležitému odůvodnění rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty

Rozhodnutí soudu o uložení pořádkové pokuty (§ 53 odst. 1 o. s. ř.) musí být řádně odůvodněno, ať již jde o důvody udělení pořádkové pokuty, či o její výši, a to tak, aby z něj alespoň v základních rysech byly patrné důvody, jež soud k rozhodnutí vedly. To platí tím spíše, je-li uložena pořádková pokuta v maximální možné výši. Za takové odůvodnění přitom nelze považovat pouhé konstatování, že maximální výše pokuty byla zvolena „s ohledem na majetkové souvislosti projednávané věci“.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. září 2015 sp. zn. II. ÚS 3664/14 ve věci ústavní stížnosti Ing. Ludka Vinše, zastoupeného JUDr. Janem Langmeierem, advokátem, se sídlem Na Bělidle 997/15, Praha 5 – Smíchov, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 9. 2014 č. j. 7 Cmo 302/2014-301 potvrzujícímu usnesení soudu prvního stupně o uložení pořádkové pokuty ve výši 50 000 Kč, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 9. 2014 č. j. 7 Cmo 302/2014-301 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 9. 2014 č. j. 7 Cmo 302/2014-301 se proto ruší.

Odůvodnění**I. Podstatný obsah ústavní stížnosti**

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 20. 11. 2014 se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného soudního rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatel Vrchnímu soudu v Praze vytýká, že se dopustil ústavně-právních pochybení při přezkumu usnesení soudu prvního stupně, jímž byla stěžovateli uložena pořádková pokuta ve výši 50 000 Kč. Tato pokuta totiž byla stěžovateli uložena proto, že se nepodrobil výslechu, k jehož provedení nebylo – dle právního názoru soudu – třeba jeho souhlasu.

3. V prvé řadě stěžovatel tvrdí, že k uložení pořádkové pokuty vůbec nebyl dán důvod, neboť tím, že odmítl podstoupit výslech, se nedopustil jednání, jež by hrubě ztěžovalo postup řízení ve smyslu ustanovení § 53 odst. 1 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“).

4. Stěžovatel má rovněž za to, že byla v řízení před obecnými soudy porušena zásada rovnosti účastníků řízení. Soud prvního stupně totiž trval na jeho výslechu, zatímco výslech JUDr. Buzka (na jehož provedení trval účastník řízení, jehož je stěžovatel statutárním orgánem) prozatím proveden nebyl.

5. Konečně stěžovatel upozorňuje, že se Vrchní soud v Praze nezabýval jeho odvolací námitkou, podle níž byla pořádková pokuta ve výši 50 000 Kč nepřiměřená a její výše nebyla v podstatě nijak odůvodněna. Pouhý blíže nespecifikovaný odkaz soudu prvního stupně na majetkové poměry nelze považovat za postačující odůvodnění. To platí tím spíše, že není jasné, či majetkové poměry měly mít vliv na výši pokuty (zda poměry stěžovatele či jiného účastníka původního řízení), přičemž k majetkovým poměrům stěžovatele nebylo prováděno žádné dokazování.

II. Splnění podmínek řízení

6. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

III. Vyjádření účastníka řízení

7. Vrchní soud v Praze se k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že v podstatě jen odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Odůvodnění výše pokuty označil za stručné, avšak postačující a námitku stran nerovnosti účastníků řízení za právně irelevantní.

IV. Podstatný obsah spisu

8. Z vyžádaného spisu Městského soudu v Praze sp. zn. 80Cm 180/2010 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

9. V rámci řízení před soudem prvního stupně bylo nařízeno ústní jednání (dne 27. 1. 2014), k němuž byl předvolán i stěžovatel. Soud prvního stupně hodlal přistoupit k výslechu stěžovatele a poučil jej, že k provedení

výslechu není podle ustanovení § 131 odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 120 odst. 2 o. s. ř. a 200e o. s. ř. třeba jeho souhlas. Stěžovatel však odmítl na dotazy soudu odpovídat. Tuto skutečnost vyhodnotil soud jako hrubé ztěžování průběhu řízení, a uložil proto usnesením č. j. 80 Cm 180/2010-161 stěžovateli již zmiňovanou pořádkovou pokutu ve výši 50 000 Kč. V tomto usnesení byl stěžovatel označen jako účastník řízení. K výši pořádkové pokuty uvedl soud tolik, že je uložena „s ohledem na majetkové souvislosti projednávané věci“.

10. Stěžovatel podal proti tomuto usnesení odvolání, v němž tvrdil, že ve věci bylo použito nesprávné znění občanského soudního řádu (bylo aplikováno znění účinné do 31. 12. 2013, zatímco dle stěžovatele mělo být aplikováno znění pozdější), že soud prvního stupně nerespektoval rovnost účastníků řízení a že výše pokuty byla nepřiměřená.

11. Podle odvolacího soudu ovšem jediné pochybení, jehož se soud prvního stupně dopustil, spočívalo v tom, že stěžovateli uložil pořádkovou pokutu jako účastníku řízení, a nikoliv jako statutárnímu orgánu účastníka řízení. Ostatním námitkám stěžovatele nepřítakal. Obsáhle se vypořádal zejména s námitkou, podle níž bylo použito nesprávné znění občanského soudního řádu. S odkazem na přechodná ustanovení zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, nicméně dospěl k závěru, že soud prvního stupně použil znění správné. Dále Vrchní soud v Praze podrobně vyložil, proč byla pořádková pokuta uložena po právu. Námitkou stran nepřiměřenosti uložené pokuty se Vrchní soud v Praze blíže nezabýval. S ohledem na uvedené proto Vrchní soud v Praze napadeným rozhodnutím usnesení soudu prvního stupně (byť v mírně upraveném znění) potvrdil.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

12. Ústavní soud napadené rozhodnutí přezkoumal a dospěl přitom k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Za důvodnou však považoval pouze námitku, že výše uložené pořádkové pokuty nebyla žádným z obecných soudů řádně odůvodněna.

13. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu je požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí jedním za základních atributů spravedlivého procesu [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 405/03 ze dne 23. 2. 2006 (N 45/40 SbNU 373)]. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli. Pakliže v rozhodnutí řádné odůvodnění chybí, je tím dána nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také protiústavnost; nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU

213]). V nálezu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) pak Ústavní soud vyslovil, že „(...) je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v merituu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 *in fine*, odst. 3 občanského soudního řádu, neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí, naplňují – jako neoddělitelná součást ‚stanoveného postupu‘ – ústavní kritéria plynoucí z Listiny (čl. 38 odst. 1). Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), jak jim Ústavní soud rozumí“.

14. Uvedená povinnost soudu odůvodnit své rozhodnutí se pak nevztahuje toliko na rozhodnutí meritorní, nýbrž i (není-li výslovně stanoven opak) na rozhodnutí procesní povahy, zejména může-li jimi dojít k zásahu do práv účastníka řízení [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1554/08 ze dne 15. 1. 2009 (N 12/52 SbNU 121)]. Proto i rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty (které nepochybně do práv účastníka řízení je způsobilé zasáhnout) musí být řádně odůvodněno, ať již jde o důvody udělení pořádkové pokuty, či o její výši (to platí tím spíše, je-li – jako v nyní projednávané věci – uložena pořádková pokuta v maximální výši). Nároky na kvalitu či délku odůvodnění nejsou ovšem nijak kvantifikovatelné, musí z něj však alespoň v základních rysech být patrné důvody, jež soud k rozhodnutí vedly.

15. Pokud však jde o odůvodnění výše pořádkové pokuty v projednávané věci, je Ústavní soud nucen konstatovat, že nedostálo základním – shora vyloženým – požadavkům plynoucím z práva na spravedlivý proces. Odůvodnění, že maximální výše pokuty byla zvolena „s ohledem na majetkové souvislosti projednávané věci“, neobsahuje relevantní informace, které by byly způsobilé zprostředkovat úvahu soudu o výši pořádkové pokuty. Není tak např. jasné, zda je tím míněna hodnota předmětu sporu či majetková situace stěžovatele. I kdyby však snad i bylo možno rozhodnout, která z právě zmíněných možností je pravdivá, není v odůvodnění nijak vyloženo, jaký vztah mezi výší uložené pokuty a zmíněnými majetkovými poměry pánuje, ani proč bylo nutné uložit pořádkovou pokutu v maximální výši.

16. Právě uvedeně se přirozeně vztahuje k odůvodnění usnesení soudu prvního stupně, jež stěžovatel petitem ústavní stížnosti, kterým je Ústavní soud zásadně vázán, nenapadl. Vrchní soud však tím, že toto pochybení toleroval (ba se k němu v rámci odůvodnění napadeného

rozhodnutí ani nevyjádřil), zatížil v tomto rozsahu i své rozhodnutí ústavněprávní vadou.

17. Ostatní námitky stěžovatele pak Ústavní soud považuje za zjevně neopodstatněné. Pokud jde o údajné porušení rovnosti účastníků řízení způsobené tím, že soud prvního stupně hodlal vyslyšet stěžovatele, a nikoliv již JUDr. Buzka, jde o námitku, která s předmětem tohoto řízení (rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty) nemá přímou souvislost. Ústavní soud shledal, že v ostatních aspektech (tedy vyjma odůvodnění výše pořádkové pokuty soudem prvního stupně a následného přezkumu této otázky soudem odvolacím) je napadené rozhodnutí ústavně konformní.

VI. Závěr

18. Ze všech shora popsanych důvodů Ústavní soud uzavírá, že Vrchní soud v Praze svým rozhodnutím porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

19. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

20. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 162

K účelnosti nákladů vynaložených státní příspěvkovou organizací na zastupování advokátem

Tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na advokáta; pokud však tak učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené (§ 142 o. s. ř.). Obdobně v případě žalovaného Národního památkového ústavu nepostačí odůvodnit přiznání nákladů řízení spočívajících právě v zastoupení advokátem pouhým poukazem na to, že se právníci žalovaného problematikou pracovněprávních vztahů nezabývají.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. září 2015 sp. zn. II. ÚS 3855/14 ve věci ústavní stížnosti PhDr. Hany Pavlu, zastoupené Mgr. Miroslavem Osladilem, advokátem, se sídlem Revoluční 1003/3, 110 00 Praha 1, proti výroku II rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. 3. 2014 č. j. 23 Co 274/2013-252 v části potvrzující výrok V rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. 2. 2013 č. j. 23 C 32/2006-171, proti výroku V rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. 3. 2014 č. j. 23 Co 274/2013-252 a proti výroku V rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. 2. 2013 č. j. 23 C 32/2006-171, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině povinnosti nahradit vedlejšímu účastníkovi náklady řízení, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 1 a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Národního památkového ústavu, Valdštejnské nám. 3, Praha 1, zastoupeného JUDr. Martinem Novákem, advokátem, se sídlem Výstaviště 67, Praha 7 – Holešovice, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. 3. 2014 č. j. 23 Co 274/2013-252 v části potvrzující výrok V rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. 2. 2013 č. j. 23 C 32/2006-171, výrokem V rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. 3. 2014 č. j. 23 Co 274/2013-252 a výrokem V rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. 2. 2013 č. j. 23 C 32/2006-171 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.

Odůvodnění

I. Zjištění učiněná Ústavním soudem z vyžádaného spisového materiálu a rekapitulace návrhu stěžovatelky

1. Dne 8. 12. 2014 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatelka se jí domáhá zrušení výše specifikovaných částí výroků rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a zároveň bylo zasaženo do její majetkové sféry. V řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí (respektive ústavní stížností napadené výroky těchto rozhodnutí) se stěžovatelka domáhala náhrady škody po svém zaměstnavateli (Národní památkový ústav), který se stěžovatelkou neplatně ukončil pracovní poměr (což konstatoval Okresní soud v Olomouci). Stěžovatelka tak žádala doplacení příspěvku zaměstnavatele na stravném za stěžovatelkou definované období a dále se domáhala úhrady několika vstupenek do kulturních objektů ve správě Národního památkového ústavu, kam by měla – bylo-li by s ní v rozhodném období jednáno jako se zaměstnancem – vstup zdarma. I když však měl podle obvodního soudu žalovaný Národní památkový ústav úspěch ve věci jen částečný (byla mu tedy částečně uložena povinnost uhradit stěžovatelkou tvrzenou škodu), byla mu přiznána plná náhrada nákladů řízení podle ustanovení § 142 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), neboť byl neúspěšný jen v poměrně nepatrné části; obvodní soud ústavní stížností napadeným výrokem V v záhlaví citovaného rozsudku stěžovatelce uložil povinnost uhradit žalovanému Národnímu památkovému ústavu náklady řízení ve výši 18 382 Kč. Tento výrok V byl následně potvrzen výrokem II napadeného rozsudku Městského soudu v Praze. Konečně ústavní stížností napadeným výrokem V rozsudku městského soudu tento soud uložil stěžovatelce povinnost zaplatit na nákladech odvolacího řízení částku 6 534 Kč. Výroky týkající se úhrady nákladů řízení pak městský soud odůvodnil takto: „Odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení, neboť žalovaný měl převážný úspěch ve věci a náklady mu vznikly v souvislosti s právním zastoupením. Odvolací soud nepřihlédl k námitkám žalobkyně vztahujícím se k zastupování žalovaného v odvolacím řízení advokátem, a to proto, že šlo o specifickou problematiku, jež se vztahovala k pracovněprávním vztahům, z nichž žalobkyně uplatňovala nároky u soudu, a nevztahovala se k činnosti žalovaného jako

Národního památkového ústavu, který vzhledem ke svému postavení nemohl mít k dispozici právníka, který by zastupoval žalovaného v pracovněprávní problematice, která byla předmětem řízení. [...] Žalovaný byl v řízení převážně úspěšný, což byl důvod pro to, aby i odvolací soud přiznal žalovanému náklady řízení, které mu vznikly v souvislosti s právním zastoupením.“ S takto zdůvodněnými nákladovými výroky řízení se však stěžovatelka neztotožňuje.

2. Stěžovatelka předně upozorňuje na to, že v celém řízení byla osvobozena od soudních poplatků podle ustanovení § 138 o. s. ř. z důvodu svých majetkových poměrů a byla jí ustanovena zástupkyně z řad advokátů podle ustanovení § 30 odst. 2 o. s. ř. Přestože stěžovatelka v průběhu řízení poukázala na zneužití čl. 37 odst. 2 Listiny ze strany žalovaného Národního památkového ústavu, neboť ten nepotřebuje právní pomoc zástupce z řad advokátů, neboť jako subjekt hospodařící s veřejnými prostředky je personálně vybaven odbornými zaměstnanci (právníky, personalisty, mzdovými účetními), do jejichž gesce spadá problematika, jež byla řešena v daném řízení, soudy obou stupňů tyto argumenty stěžovatelky zcela ignorovaly a nepřihlédly ani k důkazům stěžovatelkou navrhovaným.

3. Ustálená judikatura Ústavního soudu, představovaná zejména nálezem sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 [N 167/51 SbNU 65; veškerá judikatura je dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>] a na něj navazujícími rozhodnutími, je přitom postavena na tezi, že je-li stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami zajištěnými personálně i finančně ze státního rozpočtu, není dán důvod, aby výkon svých práv a povinností v této oblasti přenášel na soukromý subjekt – advokáta. Pokud tak stát přesto učiní, pak není důvod pro uznání takto vzniklých nákladů jako účelně vynaložených ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. Zastupování státu advokátem lze tedy akceptovat pouze jako výjimku z pravidla, kterou je nutno vykládat restriktivním způsobem. Soudy tak musí přesvědčivě vysvětlit, v čem konkrétním je možné spatřovat odlišnosti odůvodňující nutnost zastupování státu advokátem. Stěžovatelka v této souvislosti přiměřeně odkazuje též na náleze Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 1011/12 (N 19/72 SbNU 237), ve kterém Ústavní soud k otázce zastupování subjektu hospodařícího s veřejnými prostředky advokátem v pracovněprávních sporech uvedl, že pracovněprávní vztahy jsou elementární součástí činnosti orgánů jednajících za stát. Proto, dává-li takový orgán svému zaměstnanci například výpověď, musí být tento právní úkon schopen také sám obhájit v soudním procesu, respektive nést následky předpokládané právem, protože jde o úkon, který vyplývá z jeho činnosti jako zaměstnavatele. Tomuto požadavku však obecné soudy v právě projednávaném případě podle stěžovatelky nedostály a zvláště odůvodnění rozsudku městského soudu vztahující se k nákladům odvolacího řízení považuje stěžovatelka

za nepřezkoumatelné. Soudy se v této souvislosti nevypořádaly se stěžovatelkou navrhovanými důkazy, jimiž chtěla prokázat personální vybavení žalovaného, neboť ten podle stěžovatelky disponuje mimo jiné právním oddělením; podle stěžovatelky se tak jedná o tzv. opomenuté důkazy. Nad rámec toho stěžovatelka rovněž namítá, že oba soudy se rozporně s judikaturou Ústavního soudu nezabývaly možností aplikovat v případě stěžovatelky moderační právo ve smyslu § 150 o. s. ř.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

4. Obvodní soud pro Prahu 1 se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil a Městský soud v Praze toliko odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí, a to i s ohledem na změnu složení senátu, který ve věci stěžovatelky rozhodoval.

5. Národní památkový ústav jako vedlejší účastník ve svém vyjádření konstatoval, že skutečně zaměstnává několik právníků, ti se však nemohou věnovat jen desítkám soudních řízení, jež vyvolala sama stěžovatelka nebo jí založené odborové organizace. Proto se vedlejší účastník v případě stěžovatelky nechává před soudy zastupovat advokátem. Vedlejší účastník navrhl ústavní stížnost zamítnout a stěžovatelce uložit povinnost uhradit náklady řízení před Ústavním soudem.

6. Stěžovatelka se ve své replice věnuje vyjádření městského soudu a konstatuje, že došlo-li v mezidobí k proměně soudního senátu, neměla by tato změna znamenat rezignaci na věcné vyjádření k ústavní stížnosti; to zvláště za situace, kdy došlo k proměně rozhodujícího senátu toliko v osobě předsedkyně. K vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelka uvádí, že tento ve svých závěrech vůbec nezohledňuje stěžovatelkou odkazovanou judikaturu Ústavního soudu. Měl-li vedlejší účastník za to, že v právě projednávaném případě jsou splněny podmínky pro prolomení východisek traktovaných v judikatuře Ústavního soudu stran právního zastoupení, měl tyto tvrdit a soud se s nimi měl náležitým způsobem vypořádat. To se však nestalo a Ústavní soud nyní nemůže vedlejším účastníkem tvrzené okolnosti přezkoumávat.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

7. Ústavní stížnost je důvodná.

8. Ústavní soud připomíná, že není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“), a nepřislouží mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [viz např. nálezný sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení

jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. výklad zákona, příp. jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nálezný sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně, jak bylo ostatně právě naznačeno, opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě i případ stěžovatelky.

9. Ústavní soud ve své náleznové judikatuře [srov. např. nálezný sp. zn. I. ÚS 1452/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 186/54 SbNU 303), nálezný sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349)] opakovaně konstatoval, že tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud však tak učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené.

10. V obdobném směru se Ústavní soud vyjádřil i v nálezný ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2984/09 (N 232/59 SbNU 365). Statutární město Brno (tehdy v řízení před Ústavním soudem stěžovatel) bylo před obecnými soudy účastníkem ve své podstatě restitučního sporu. Podle Ústavního soudu však takový spor tvořil relativně běžnou agendu tehdejšího stěžovatele, k jejímž vyřizování byl dostatečně vybaven. Statutární města – jak se vyjádřil Ústavní soud v nálezný sp. zn. III. ÚS 2984/09 – jsou nadto v zásadě dostatečně materiálně a personálně vybavena, aby byla schopna hájit svá práva i bez zastoupení advokátem. Proto nebude-li v konkrétním případě prokázán opak, nejsou náklady statutárního města na zastoupení advokátem náklady účelně vynaloženými.

11. V nálezný ze dne 15. 12. 2011 sp. zn. I. ÚS 195/11 (N 215/63 SbNU 473) Ústavní soud tato východiska konkretizoval i ve vztahu k fakultní nemocnici [domáhající se žalobou před obecnými soudy uložení povinnosti tehdejšímu stěžovateli (svému pacientovi) uhradit dlužné regulační poplatky a náklady řízení ve výši 10 068 Kč]. Ústavní soud konkrétně uvedl, že i fakultní nemocnice má právní oddělení, které – byť podle tvrzení nemocnice nebylo dostatečně vybaveno – mělo být schopno vyřešit takovýto spor vlastními prostředky. Pokud si fakultní nemocnice zvolila možnost být v takovémto sporu zastoupena advokátem, což je jistě její právo, nebylo lze za této situace na stěžovateli spravedlivě žádat, aby hradil náklady řízení takto vzniklé. Navíc, fakultní nemocnice je svým právním postavením subjektem hospodařícím s majetkem státu, je tedy státem zřízena a na státní rozpočet v určitém rozsahu navázána. Ústavní soud přitom dal ve svých rozhodnutích najevo, že podobný postup, kdy se prostřednictvím

placených právních služeb přesouvají veřejné prostředky do rukou soukromých subjektů, a dochází tak mimo jiné k neúměrnému navyšování nákladů řízení, tolerovat nebude.

12. Konečně, Ústavní soud ve stěžovatelkou vzpomínaném nálezu sp. zn. I. ÚS 1011/12 skutečně konstatoval, že „pracovněprávní vztahy jsou elementární součástí činnosti orgánu jednajícího za stát, který zaměstnává mnoho pracovníků a disponuje i samostatným právním odborem. Dává-li takový orgán svému zaměstnanci výpověď, musí být tento zásadní právní úkon schopen také sám obhájit v soudním procesu, resp. nést následky předpokládané právem, protože jde o úkon, který vyplývá z jeho činnosti jako zaměstnavatele. V tomto smyslu se naopak jedná o naprosto běžnou agendu spadající do jeho působnosti a bylo by s podivem, kdyby mohl dávat výpovědi, ale pracovněprávní spory z nich vyplývající by nemohl nebo neměl zajistit“.

13. Jak přitom plyne z výše uvedeného, obvodní soud se při ukládání povinnosti stěžovatelce uhradit náklady žalovanému postavením Národního památkového ústavu vůbec nezabýval, přičemž pouze mechanicky odkázal na ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. Městský soud pak citovanou judikaturu Ústavního soudu zohlednil jen do té míry, že právníci žalovaného se problematikou pracovněprávních vztahů nezabývají, přesněji, že pracovněprávní problematika nespadá do činnosti žalovaného. Byť by jistě bylo možné s tímto argumentem městského soudu právě s ohledem na shora citovanou judikaturu Ústavního soudu rozsáhle polemizovat, podle Ústavního soudu postačí na nesprávnost takového závěru městského soudu poukázat v tom rozsahu, že málokterá organizační složka státu má pracovněprávní vztahy jako hlavní předmět své činnosti, což ale neznamená – doveďeno do důsledků – že prakticky všechny orgány a instituce státu by se při takovémto typu soudního sporu měly nechat zastupovat advokátem. Takový výklad by vedl k absurdnímu závěru popírajícímu do značné míry podstatu shora citované judikatury Ústavního soudu, od které však zdejší soud neshledal rozumný důvod jakkoliv se odchylovat. Ústavní soud tedy musel konstatovat, že v řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí (jejich jednotlivé výroky, resp. části těchto výroků), došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces.

14. Na druhou stranu samozřejmě není podle Ústavního soudu vyloučeno, že městský soud v řízení následujícím po tomto kasačním nálezu Ústavního soudu shledá důvody, pro něž z výše uvedené judikatury Ústavního soudu dovodí s ohledem na okolnosti projednávaného případu akceptovatelnou výjimku, přičemž samozřejmě touto výjimkou nemůže být pouhý poukaz na chybějící specializaci na pracovní právo.

15. Proto Ústavní soud napadený výrok II rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 23 Co 274/2013-252 ze dne 19. 3. 2014 v části potvrzující výrok V

rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. února 2013 č. j. 23 C 32/2006-171, výrok V rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 23 Co 274/2013-252 ze dne 19. 3. 2014 a výrok V rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. února 2013 č. j. 23 C 32/2006-171 [§ 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu] zrušil.

16. Návrhu vedlejšího účastníka, který Ústavní soud posoudil podle jeho obsahu ve smyslu ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, Ústavní soud nevyhověl, jelikož vyhověl ústavní stížnosti a postup podle citovaného zákonného ustanovení proto nepřipadá v úvahu.

Č. 163

K uznávání a výkonu rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

Konstatoval-li Vrchní soud pro rodinné právo v Londýně ve svém rozhodnutí, že dítě má na území Velké Británie obvyklé bydliště, které nikdy neztratilo, jeho zadržování matkou v České republice je protiprávní a musí být na základě čl. 12 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980 (dále jen „Haagská úmluva“) bezodkladně navráceno do Velké Británie, představují taková zjištění soudu, který je příslušný ve věcech únosů dětí podle čl. 10 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „Nařízení“), překážku pro meritorní přezkum tohoto rozhodnutí ze strany českých soudů.

Opačný postup pak zcela popírá zásadu vyjádřenou v bodě 21 preambule Nařízení, podle níž „uznání a výkon rozhodnutí vydaných v členském státě [Evropské unie] by měly být založeny na zásadě vzájemné důvěry a důvody pro neuznání by měly být omezeny na nezbytné minimum“. Jejím normativním výrazem je zákaz přezkoumání příslušnosti soudu státu původu a jeho rozhodnutí ve věci samé (čl. 24, 26 a 31 Nařízení), které se uznává a je vykonatelné v dožádaném státě bez dalšího řízení a možnosti námitek a které bylo tímto soudem osvědčeno poté, kdy strany dostaly příležitost být vyslechnuty (čl. 42 Nařízení).

Pokud české soudy takto nepostupovaly a prohlásily se za mezinárodně příslušné rozhodnout o žádosti stěžovatele o navrácení dítěte zcela autonomně na základě samostatně provedeného dokazování, nelze mít jejich závěry za souladné s ústavními zárukami stěžovatelova práva na spravedlivý proces, reflektujícími závazky České republiky podle Haagské úmluvy a práva Evropské unie.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) - ze dne 8. září 2015 sp. zn. II. ÚS 3742/14 ve věci ústavní stížnosti C. R. K., právně zastoupeného JUDr. Athanassiossem Pantazopoulosem, advokátem, se sídlem Slavíkova 19, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2014 č. j. 20 Co 499/2014-134 a proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014 č. j. 40 Nc 2505/2014-109, jimiž byl

zamítnut stěžovatelův návrh na vydání rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte do Velké Británie jakožto místa jeho obvyklého bydliště, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2014 č. j. 20 Co 499/2014-134 a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014 č. j. 40 Nc 2505/2014-109 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2014 č. j. 20 Co 499/2014-134 a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014 č. j. 40 Nc 2505/2014-109 se ruší.

Odůvodnění

I. Argumentace stěžovatele

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 27. 11. 2014, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť jimi bylo zasazeno do jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 11, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti vyjadřuje svůj nesouhlas s tím, že soudy České republiky v jeho věci nerespektovaly závěry rozhodnutí Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 2. 2014, ve kterém se uvádí, že od 24.–25. 11. 2013 zadržuje matka nezletilého J. K. (dále také jen „matka dítěte“ nebo „matka“) neoprávněně nezletilého N. (M.) K. (dále též jen „dítě“) na území České republiky, a jímž byla matce stanovena povinnost navrátit dítě zpět do Velké Británie, a to nejpozději do 16:00 hod. dne 5. 3. 2014, a nerespektovaly dále ani příkaz téhož soudu k bezodkladnému navrácení dítěte do Velké Británie ze dne 19. 3. 2014. Tato rozhodnutí soudy České republiky ignorovaly, nekontaktovaly ani Úřad pro mezinárodní soudnictví ve věcech rodiny pro Anglii a Wales, jak bylo citovaným rozhodnutím nabídnuto. Stěžovatel zdůrazňuje, že poslední společné bydliště rodičů a dítěte bylo na adrese X, Velká Británie, a to do 22. 11. 2013, kdy odcestovala matka s dítětem do České republiky, přičemž stěžovateli oznámila dobu návratu na období 24.–25. 11. 2013. V tomto období však matka spolu s dítětem návrat nerealizovala. Vzhledem ke shora uvedenému porušila matka podstatným způsobem právo péče stěžovatele o dítě tím, že se nenavrátila spolu

s dítětem do místa jejich společného bydliště, které bylo zároveň obvyklým bydlištěm dítěte, a došlo tím ke splnění podmínky pro nařízení bezodkladného navrácení dítěte do místa jeho bydliště ve smyslu čl. 12 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980 (č. 34/1998 Sb., dále jen „Haagská úmluva“). Stěžovatel nesouhlasí se závěrem soudu prvního stupně, že není důvod, aby bylo dítě vytrženo z výchovného prostředí u matky, která tuto péči od jeho narození nepřetržitě zajišťovala, vyjma krátkého období v časovém úseku od 28. 6. 2013 do 22. 11. 2013. Stěžovatel nikdy nežádal, aby bylo dítě vytrženo z výchovného prostředí matky, naopak je ochoten zajistit ubytování matky v domě, kde žijí také rodiče stěžovatele. Stěžovatel je lékař, pracuje v nemocnici a je připraven a schopen se o syna postarat. Stěžovatel je přesvědčen, že pobyt dítěte ve Velké Británii splňuje předpoklady pro jeho klidnou výchovu a jeho vývoj, domov a zajištění. Matka svým jednáním, kdy bez souhlasu stěžovatele neoprávněně zadržuje dítě na území České republiky, naplnila zákonné znaky protiprávního zadržování dětí ve smyslu čl. 1 Haagské úmluvy, pro jejíž aplikaci jsou dány i další podmínky, neboť bylo porušeno právo péče stěžovatele o dítě. Navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště pro něj v žádném případě nezakládá nebezpečí ani duševní újmu, popř. nesnesitelnou situaci [čl. 13 písm. a) Haagské úmluvy], neboť stěžovatel o dítě pečoval a zabezpečoval jeho potřeby od jeho narození. Stěžovatel má proto za to, že jsou v jeho případě splněny předpoklady pro aplikaci příslušných ustanovení Haagské úmluvy o navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště.

II. Vyjádření účastníků a dalších vyzvaných

3. Ve smyslu § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud účastníkům řízení i matce dítěte J. K., aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

4. Městský soud v Brně ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že jeho příslušnost byla v předmětném řízení založena čl. 12 Haagské úmluvy, který stanoví, že příslušný orgán nařídí bezodkladné navrácení dítěte, jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle čl. 3 Haagské úmluvy. Pokud se jedná o příkazy Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 2. 2014 a 19. 3. 2014, podle kterých má matka dítě u sebe v České republice ode dne 25. 11. 2013 nezákonně, těchto jednání se odpůrkyně J. K. nezúčastnila, ani jí tato rozhodnutí nebyla doručena způsobem, který stanoví nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech (doručování písemností) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000. Na základě těchto skutečností tak nelze tato rozhodnutí považovat za vykonatelná na území České republiky, a to ani za situace, kdy

byla soudem původu vydána osvědčení o vykonatelnosti předmětných příkazů dle čl. 39 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále též jen „Nařízení“). Krajský soud v Brně odkázal v plném rozsahu na odůvodnění svého napadeného rozsudku, v němž označil soud prvního stupně za plně autonomní a rozhodnutí britského soudu za nikoliv prejudiciální.

5. Matka dítěte žádost o vyjádření k ústavní stížnosti v místě svého trvalého pobytu nepřevzala, proto jí bylo doručováno postupem podle § 49 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, o tom byla uvědomena výzvou vyvěšenou na úřední desce Ústavního soudu. Vzhledem ke skutečnosti, že stěžovatelka nevyužila možnosti nechat se v řízení zastupovat advokátem, přestože o povinnosti být v řízení před Ústavním soudem zastoupena advokátem byla poučena, nemohlo s ní být jednáno jako s vedlejší účastnicí řízení.

6. Na žádost Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil taktéž Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který uvedl, že ve smyslu ustanovení čl. 2 odst. 4 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 je možno rozhodnutí vydaná v dané věci Vrchním soudem v Londýně uznat a vykonat na území České republiky v souladu s ustanovením čl. 21 a násl. Nařízení. Pokud tedy chtěl stěžovatel postupovat cestou řízení o uznání a výkonu rozhodnutí, měl možnost se obrátit na místně příslušný soud České republiky s fakultativním návrhem na vydání rozhodnutí o uznání, s návrhem na prohlášení rozhodnutí za vykonatelné a konečně s návrhem na výkon rozhodnutí. Stěžovatel naproti tomu postupoval cestou podání návrhu na navrácení nezletilého a obrátil se v souladu s ustanovením § 479 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, na místně příslušný Městský soud v Brně, jehož mezinárodní příslušnost je založena ustanovením čl. 11 Haagské úmluvy. Úkolem návratového soudu nebylo uznat a prohlásit za vykonatelná rozhodnutí britského soudu, nýbrž komplexně posoudit, zda byly naplněny podmínky protiprávního zadržení dítěte dle ustanovení čl. 3 Haagské úmluvy, což učinil, když rozhodnutí britského soudu při nezávislém posuzování místa obvyklého bydliště zhodnotil a vzal je v úvahu v kontextu s důkazy, které provedl, a jednotlivě a ve vzájemné souvislosti s ostatními vyhodnotil.

7. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření stěžovateli, aby se k nim mohl vyjádřit. Ve své replice se stěžovatel opětovně odvolal na výroky a odůvodnění nařízení jednání Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 2. 2014 a příkaz téhož soudu k navrácení nezletilého do Velké Británie ze dne 19. 3. 2014, ve kterém se mimo jiné hovoří o možné spolupráci s Úřadem

pro mezinárodní soudnictví ve věcech rodiny pro Anglii a Wales, který však ani Městský soud v Brně, ani Krajský soud v Brně nekontaktovaly a nespolutracovaly s Vrchním soudem ve Velké Británii, přestože věděly, že tam byla vydána pravomocná a vykonatelná rozhodnutí. Právě v tomto postupu spatřuje stěžovatel porušení svého práva na spravedlivý proces. Stěžovatel nesouhlasí také s vyjádřením Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí a zdůrazňuje, že skutečností, že nezletilý má obvyklé bydliště ve Velké Británii a britské soudy jsou příslušné a mají pravomoc ve věci jednat a že matka protiprávně přemístila nezletilého, jsou ve výroku rozhodnutí, a nikoli v odůvodnění, a jsou proto závazné.

III. Rekapitulace obsahu spisu

8. Z obsahu spisu Městského soudu v Brně sp. zn. 40 Nc 2505/2014, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Návrhem ze dne 11. 4. 2014 se stěžovatel domáhal u Městského soudu v Brně s odvoláním na Haagskou úmluvu vydání rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte do Velké Británie. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014 č. j. 40 Nc 2505/2014-109 byl návrh stěžovatele zamítnut. Rozsudek soudu prvního stupně napadl stěžovatel odvoláním, o kterém rozhodl Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 16. 9. 2014 č. j. 20 Co 499/2014-134 tak, že napadený rozsudek potvrdil.

IV. Postup Ústavního soudu při posouzení ústavní stížnosti

9. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

10. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), který není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 Ústavy), není soudem nadřazeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s právy obsaženými v hlavě páté Listiny [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že k výše uvedenému porušení práv obsažených v Listině, opravňujícím zásah Ústavního soudu, došlo.

V. Právní úprava podmínek navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

11. Základní pravidla pro neprodlené navrácení dítěte přeshraničně neoprávněně odebraného nebo zadržného, včetně možnosti odmítnout jeho navrácení ve zvláštních, řádně odůvodněných případech, jsou upravena v Haagské úmluvě, která je součástí právního řádu České republiky podle čl. 10 Ústavy. Obvyklým výchozím fakultativním postupem je žádost nositele rodičovské odpovědnosti podaná k určenému ústřednímu orgánu státu původu, popř. státu, v němž se dítě nachází, o pomoc při zajištění návratu dítěte cestou smírného řešení na bázi dobrovolnosti. Rodič ze státu původu se může také obrátit přímo na soud ve státě, kde dítě je. Ve smyslu čl. 34 Haagské úmluvy tato úmluva není na překážku použití jiného mezinárodního ujednání mezi jejími smluvními stranami podporujícího jí sledovaný účel. Takovým ujednáním je Nařízení, přímo použitelné v rámci právního řádu České republiky na základě čl. 10a Ústavy, které respektuje účinnost Haagské úmluvy ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie (čl. 62 odst. 2) a podle čl. 60 písm. e) má ve věcech tímto Nařízením upravených přednost před Haagskou úmluvou. Hlavní „přidanou hodnotou“, kterou Nařízení doplňuje Haagskou úmluvu, je přímá spolupráce mezi správními a soudními orgány členských států Evropské unie v rámci evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva, založená na sdílení ve své podstatě srovnatelných hodnot a na vzájemné důvěře, která umožňuje, aby soudní rozhodnutí o navrácení dítěte, osvědčené v členském státě původu, se uznávalo a bylo vykonatelné v dožádaném státě bez dalšího řízení a možnosti námitek, přičemž důvody pro neuznání by měly být omezeny na nezbytné minimum (body 17, 21, 23 a 24 preamble). Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, pak v ustanoveních § 478 až 491 stanoví zvláštní procesní pravidla pro postup při vnitrostátním zajišťování této mezinárodní spolupráce správních a soudních orgánů.

12. Cílem Haagské úmluvy je chránit děti před škodlivými účinky protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva vstupu s nimi a odradit od šíření mezinárodních únosů dětí jakožto hlavních obětí traumat způsobených protiprávním přemístěním nebo zadržováním [srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dále také jen „ESLP“) ve věci *Maumousseau a Washington proti Francii* č. 39388/05 ze dne 6. 12. 2007, § 69, a ve věci *Macready proti České republice* č. 4824/06, č. 15512/08 ze dne 22. 10. 2010, § 62]. Haagská úmluva jako celek spočívá na jednoznačném odsouzení jevu neoprávněných přemístění a zadržování dětí. Skutečnou obětí únosů je totiž dítě samotné, které trpí náhlým narušením své stability, traumatickou ztrátou rodiče, který zajišťoval jeho výchovu, nejistotou a frustrací spojenou s nutností přizpůsobit se

cizímu jazyku, neznámým kulturním podmínkám, učitelům, příbuzným (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008 sp. zn. 30 Cdo 5473/2007).

13. V kontextu řízení upraveného Haagskou úmluvou je tedy provařdým hlediskem zájem dítěte, s kterým je neodmyslitelně spjato právo dítěte nebýt přemístěno od jednoho rodiče a nebýt zadržováno druhým rodičem. Děti totiž nemohou být považovány za vlastnictví rodičů, ale musí k nim být přístupováno jako k individuům s vlastními právy a potřebami (srov. rozsudek ESLP ve věci *Maumousseau a Washington proti Francii* č. 39388/05 ze dne 6. 12. 2007, § 68). Zájem dítěte je utvářen dvěma aspekty. Jednak si udržet rodinné vazby, tedy vše musí směřovat k zachování osobních vazeb, není-li rodinné prostředí zvláště nevhodné, jednak moci se vyvíjet ve zdravém prostředí, kdy rodič není oprávněn k opatřením, která by poškodila zdraví a vývoj dítěte (srov. rozsudky ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010, § 136, a ve věci *Sneersome a Kamparella proti Itálii* č. 14737/09 ze dne 12. 7. 2011, § 85). Zájem dítěte má podle své povahy a závažnosti převážít nad zájmy rodiče, ačkoli zájmy rodičů, zejména právo na pravidelný kontakt s dítětem, zůstávají relevantním hlediskem při vyvažování dotčených zájmů (srov. rozsudek ESLP ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010, § 134).

14. Proto podle čl. 12 prvního pododstavce Haagské úmluvy, který je základním pravidlem pro režim bezodkladného návratu mezinárodně unesených dětí, platí: „Jestliže dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3 a v den zahájení řízení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž dítě je, uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržetí, nařídí příslušný orgán bezodkladně navrácení dítěte.“ Podle čl. 3 Haagské úmluvy pak: „Přemístění nebo zadržetí dítěte se považuje za protiprávní, jestliže a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržetím, b) v době přemístění nebo zadržetí bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržetí. Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.“ Tomuto terminologickému vymezení odpovídá v čl. 2 odst. 11 Nařízení pojem „neoprávněně odebrání nebo zadržetí“, jímž se tu rozumí „odebrání nebo zadržetí dítěte,

a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržetím, a

b) za předpokladu, že v době odebrání nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti“.

15. „Právo péče o dítě“ podle čl. 5 písm. a) Haagské úmluvy zahrnuje zejména právo určit místo pobytu dítěte.

16. Pojem „obvyklé bydliště dítěte“, který má význam jako hraniční určovatel pro stanovení neoprávněnosti, resp. protiprávnosti takového jednání, resp. pro mezinárodní příslušnost soudu povolaného o této otázce rozhodnout, však Haagská úmluva ani Nařízení výslovně nedefinují. Výklad kritérií vhodných k určení obvyklého bydliště pro účely použití čl. 8 a 10 Nařízení (upravujících obecně příslušnost soudu ve věcech rodičovské zodpovědnosti, resp. zvláštní příslušnost v případech únosu dítěte) podal Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“) v rozsudku ze dne 22. 12. 2010 ve věci C-497/10 PPU v řízení o předběžné otázce z podnětu žádosti britského soudu, v němž uplatnil interpretační vodítko podle bodu 12 preambule, reflektované už v jeho dřívějším rozsudku ve věci C 523/07 A, jímž je nejlepší zájem dítěte, zejména blízkost soudu jeho obvyklému bydlišti. Jelikož Nařízení neobsahuje výslovný odkaz na právo členských států, Soudní dvůr vyložil tento pojem autonomním a jednotným způsobem pro celou Evropskou unii s přihlédnutím k souvislostem příslušných ustanovení Nařízení a jeho cílům. V rozsudku Soudní dvůr uvedl, že „obvyklé bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou míru integrace dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. (...) Vnitrostátnímu soudu přísluší určit obvyklé bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě“ (bod 56). Tento výklad ale podal ve skutkovém kontextu, v němž bylo dítě přemístěno z místa svého obvyklého bydliště do jiného členského státu Evropské unie zákonem způsobem.

17. Podle čl. 14 Haagské úmluvy: „Při zjišťování, zda došlo k protiprávnímu přemístění nebo zadržení podle článku 3, soudní nebo správní orgány dožadovaného státu mohou bez dalšího přihlédnout k právu a soudním nebo správním rozhodnutím formálně uznávaným nebo neuznávaným ve státě obvyklého bydliště dítěte, aniž by přistoupily k zvláštnímu řízení ohledně důkazů tohoto práva nebo o uznání cizích rozhodnutí, jehož by se jinak použilo.“ Podle čl. 15 Haagské úmluvy pak „soudní nebo správní orgány smluvního státu mohou, dříve než nařídí návrat dítěte, požadovat, aby navrhovatel získal od orgánu státu obvyklého bydliště dítěte rozhodnutí nebo jiné zjištění, že přemístění nebo zadržení bylo protiprávní

podle článku 3 Úmluvy, pokud takové rozhodnutí či zjištění je možno v tomto státě získat. Ústřední orgány smluvních států pomohou navrhovatelé v mezích možnosti získat takové rozhodnutí nebo zjištění“.

18. Povinnost nařídít navrácení dítěte podle čl. 12 Haagské úmluvy neplatí, jestliže osoba, domáhající se návratu, ve skutečnosti nevykonávala právo péče o dítě v době jeho přemístění nebo zadržení, s přemístěním nebo zadržením souhlasila, či se s ním později smířila, nebo je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace; při hodnocení těchto okolností musí soudní a správní orgány přihlídnout k informacím o sociálním postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte (čl. 13). Návrat dítěte může být odmítnut také pro rozpor se základními zásadami dožádaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 20).

19. Nařízení rozšiřuje pravidla Haagské úmluvy týkající se řízení o navrácení dítěte o jednotné procesní instituty mezinárodní soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozhodnutí mezi členskými státy Evropské unie.

20. Především z čl. 11 odst. 1 Nařízení vyplývá, že o vydání rozhodnutí o navrácení dítěte na základě Haagské úmluvy může osoba domáhající se svého práva péče o dítě požádat v kterémkoliv členském státě Evropské unie, jehož orgány jsou podle tohoto Nařízení příslušné. Pokud podle odstavce 6 soud státu, v němž se dítě nachází, výjimečně vydá rozhodnutí o ne-navrácení z důvodů uvedených v čl. 13 Haagské úmluvy, musí ihned zaslat opis svého rozhodnutí ústřednímu orgánu státu, v němž dítě mělo obvyklé bydliště bezprostředně před únosem. Vysoká priorita nápravy následků únosu je pak patrná i z ustanovení čl. 11 odst. 8 Nařízení, podle něhož i každé následně rozhodnutí vydané příslušným soudem (rozuměj: jiného státu, než ve kterém se dítě nachází) a nařizující navrácení dítěte je vykonatelné v souladu s podmínkami vykonatelnosti podle tohoto Nařízení.

21. Podle čl. 10 Nařízení jsou v případech únosu dítěte soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, mezinárodně příslušné do doby, kdy dítě získá obvyklé bydliště v jiném členském státě a přitom osoba mající právo péče o dítě dá dodatečně souhlas k odebrání či zadržení nebo si dítě po nejméně ročním pobytu v tomto státě ve svém novém prostředí zvyklo a tato osoba nepožádala u příslušných orgánů státu nového bydliště dítěte o jeho navrácení.

22. Pro případ konfliktu mezinárodní soudní příslušnosti ukládá čl. 19 Nařízení překážku litispendence (soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, řízení přeruší, resp. se prohlásí nepřislušným ve prospěch soudu, který zahájil řízení jako první), jejíž důsledky Soudní dvůr rozvedl v rozsudku C-497/10 PPU (bod 71): rozhodnutí soudu státu, v němž se dítě nachází,

kterým byla podle Haagské úmluvy zamítnuta žádost o bezodkladné navrácení dítěte na území, pro něž je dána příslušnost soudu jiného státu, nemá žádný vliv na rozhodnutí posléze uvedeného soudu, které má být v tomto jiném státě vydáno v řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti, zahájeném dříve a stále probíhajícím.

23. Obecná ustanovení Nařízení pro uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti (kapitola III oddíl 1 až 3) ukládají soudu dožádaného členského státu (uvedenému v seznamu spravovaném Evropskou komisí) uznávat rozhodnutí vydaná ve státě původu bez zvláštního řízení (čl. 21), přičemž mezi taxativními důvody neuznání je pouze veřejný pořádek dožádaného státu či nepřítomnost strany, která nebyla řádně vyzkoumána o zahájení řízení v zemi původu a nemohla být vyslechnuta [čl. 23 písm. a), c), d)]; přezkoumávání příslušnosti soudu země původu a přezkoumávání rozhodnutí ve věci samé je zakázáno (čl. 24, 26 a 31); proti rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti lze podat opravný prostředek.

24. Zvláštní ustanovení Nařízení pro vykonatelnost rozhodnutí nařizujícího navrácení dítěte podle čl. 11 odst. 8 (kapitola III oddíl 4) stanoví, že takové rozhodnutí „se uznává a je vykonatelné v jiném členském státě bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti námitky proti uznání rozhodnutí, pokud bylo rozhodnutí osvědčeno v členském státě původu“ (čl. 42 odst. 1) na žádost zúčastněné strany (čl. 39) za podmínky, že odpůrce dostal příležitost být vyslechnut [čl. 42 odst. 2 písm. b)].

VI. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

25. V nyní projednávané věci české soudy rozporovaly otázku místa obvyklého bydliště dítěte, a to z důvodu střídavého pobytu matky a dítěte na území České republiky a Velké Británie. K tomu přistupuje okolnost, že matka se v době před narozením dítěte, v době jeho narození i po dobu tří měsíců po porodu zdržovala v České republice. Obecné soudy provedly za účelem zjištění skutkového stavu ohledně naznačené otázky dokazování, z něhož učinily závěr, že dítě nemělo ke dni 25. 11. 2013, kdy bylo dle tvrzení stěžovatele neoprávněně zadrženo v České republice, místo obvyklého bydliště na území Velké Británie. Soud prvního stupně shodně jako odvolací soud, který ohledně výkladu pojmu „obvyklé bydliště“ co do otázky míry integrace dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí poukázal na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podrobně rozvedly, po jaké časové úseky se matka s dítětem zdržovala v České republice, a dovodily, že se matka nedopustila neoprávněného přemístění nezletilého M. do České republiky, neboť její pobyt s ním ve Velké Británii měl spíše charakter návštěv stěžovatele. Obecné soudy vycházely při svém rozhodování ze zjištění, že manželství rodičů neplnilo svou běžnou funkci, dítě nemělo

nikdy své obvyklé bydliště na území Velké Británie, neboť rodina nežila od narození dítěte ve stabilní domácnosti, matka měla již před jeho narozením zajištěno v Praze odpovídající bydlení, dítě bylo od narození v péči dětského praktického lékaře na území České republiky, matka poskytovala dítěti nepřetržitou péči, do Londýna jezdila s dítětem s jedinou výjimkou na návštěvy zpravidla nepřesahující dobu jednoho měsíce. Odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí zdůraznil, že přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní tehdy, pokud jím dojde k porušení práva péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán podle právního řádu státu, v němž mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, to však pouze za předpokladu, že toto právo péče o dítě bylo v době přemístění nebo zadržení skutečně vykonáváno, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění nebo zadržení. Odvolací soud se v této otázce ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, když taktéž dovedl, že dítě nemělo ke dni 25. 11. 2013, tedy ke dni, kdy mělo být neoprávněně zadrženo v České republice, místo obvyklého bydliště na území Velké Británie.

26. Z výše uvedeného je zřejmé, že obecné soudy, v rozporu s čl. 42 odst. 1 Nařízení, odmítly bez dalšího uznat a vykonat rozhodnutí britského soudu o bezodkladném navrácení dítěte, založené na neoprávněnosti přemístění dítěte z místa obvyklého bydliště ve Velké Británii do České republiky a jeho zadržení na českém území, osvědčené tímto soudem poté, co si ověřil, že odpůrkyně v řízení dostala podle odstavce 2 písm. b) příležitost být vyslechnuta, a naopak dospěly k závěrům zcela opačným, tedy že k neoprávněnému přemístění a zadržení dítěte ve smyslu Haagské úmluvy nedošlo, protože jsou oprávněny o žádosti stěžovatele o navrácení dítěte rozhodnout zcela autonomně.

27. Předně je třeba souhlasit se stěžovatelem v tom, že jak Městský soud v Brně, tak Krajský soud v Brně nerespektovaly příkaz Vrchního soudu v Londýně, senátu pro rodinné právo, ze dne 19. 3. 2014, ve kterém se konstatuje, že stěžovatel má právo péče o dítě dle čl. 3 (správně čl. 5) Haagské úmluvy, nezletilý zůstane a bude pobývat na území Anglie a Walesu, neboť nezletilý zde má skutečný pobyt, který získal krátce po datu 12. 12. 2011 a od té doby jej nikdy neztratil, nezletilý byl převezzen do České republiky svou matkou J. K. dne 22. 11. 2013 s tím, že bylo dohodnuto, že bude vrácen do Anglie nejpozději 24.–25. 11. 2013, matka však nezletilého v tomto termínu nevrátila a následkem toho jej zadržuje v České republice nezákonně. Vrchní soud v Londýně proto příkazuje okamžitě vrátit nezletilého na území Anglie a Walesu. Závěrem uvádí, že upozornění pro letiště a přístavy a veškerá příkazová a zákazová ustanovení obsažená v soudním příkazu pro letiště a přístavy ze dne 10. 2. 2014 se ponechávají v účinnosti, dokud nebude rozhodnuto jinak.

28. Ústavní soud má za to, že konstatoval-li Vrchní soud v Londýně ve svém rozhodnutí ze dne 19. 3. 2014, že nezletilý má na území Anglie a Walesu skutečný pobyt, který získal krátce po datu 12. 12. 2011, od té doby jej nikdy neztratil a jeho přemístění do České republiky dne 22. 11. 2013 bylo proto protiprávní, představují taková zjištění Vrchního soudu v Londýně, jakožto soudu členského státu Evropské unie příslušného ve věci rodičovské zodpovědnosti podle čl. 8 odst. 1 Nařízení a současně příslušného ve věci únosu dítěte podle čl. 10, překážku pro meritorní přezkum této otázky ze strany soudů České republiky. Opačný postup pak zcela popírá zásadu vyjádřenou v bodu 21 preambule Nařízení, podle níž „uznání a výkon rozhodnutí vydaných v členském státě by měly být založeny na zásadě vzájemné důvěry a důvody pro neuznání by měly být omezeny na nezbytné minimum“, která má svůj normativní výraz v ustanoveních čl. 24, 26 a čl. 31 odst. 3 shora citovaných, zakazujících v souvislosti s uznáním a výkonem rozhodnutí soudů země původu v jiných členských státech přezkum jeho příslušnosti a obsahový přezkum rozhodnutí ve věci samé. Vykonávací řízení se sice řídí právem dožádaného státu (čl. 47 odst. 1), rozhodnutí vydané soudem jiného členského státu a osvědčené v souladu s čl. 42 odst. 1 se ale vykoná v dožádaném státě za stejných podmínek, za jakých by bylo v tomto členském státě vykonáno, kdyby v něm bylo i vydáno (čl. 47 odst. 2). „Zásada vzájemné důvěry“, která se prolíná předpisy formujícími evropský justiční prostor, „zde dosáhla zatím nejvyšší míry, neboť příslušné orgány v členském státě výkonu již nemohou podmínky vykonatelnosti žádným způsobem přezkoumat a jsou povinny rozhodnutí automaticky přiznat stejné právní účinky, jaké jsou přiznávány domácím rozhodnutím. Osvědčení přiznává rozhodnutí vykonatelnost ve všech členských státech (...) Osvědčení tak plně odpovídá volnému pohybu rozhodnutí v rámci členských států, jakožto jednomu z politických cílů Evropského společenství“ [Zavdilová, M. Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských („Brusel II bis“): Komentář (Systém ASPI). Wolters Kluwer. ASPI_ID KO32003R2201CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.]. Proto ani zpochybnění závěru, podle něhož Vrchní soud v Londýně má za to, že žalované (odpůrkyni) byl dne 21. 2. 2014 e-mailem řádně doručen soudní příkaz dostavit se na jednání nařízené na 19. 3. 2014, nebylo přípustné. Neúčast matky dítěte na tomto jednání, jež z tohoto důvodu nemohla být vyslechnuta, nebyla tedy překážkou vydání rozsudku pro zmeškání Vrchním soudem v Londýně ani jeho vykonatelnosti na území České republiky a nezakládala mezinárodní příslušnost Městského soudu v Brně ve věci s plnou autonomií rozhodnout na základě samostatně provedeného dokazování, jak tvrdil odvolací soud. Jelikož stěžovatel uplatnil u českého obecného soudu rozhodnutí o navrácení nezletilého, osvědčené britským soudem v období kratším jednoho roku ode dne protiprávního

přemístění a zadržení, není ani z tohoto titulu namístě závěr o mezinárodní příslušnosti českého soudu, zpochybnující jeho povinnost rozhodnout o bezodkladném navrácení nezletilého (srov. analogicky usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2015 sp. zn. 21 Cdo 4909/2014). Z vyžádaného soudního spisu taktéž není zřejmé, že by obecné soudy splnily svou povinnost uloženou jim čl. 11 odst. 6 Nařízení, který stanoví, že pokud soud vydá rozhodnutí o nenavrácení na základě čl. 13 Haagské úmluvy, musí ihned, přímo či prostřednictvím svého ústředního orgánu, zaslat opis soudního rozhodnutí o nenavrácení a příslušných písemností, zejména přepisu výsledků učiněných před soudem, příslušnému soudu nebo ústřednímu orgánu členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, a to v souladu s vnitrostátním právem. Soud musí obdržet všechny uvedené písemnosti do jednoho měsíce ode dne rozhodnutí o nenavrácení. K závěru o navrácení dětí podle čl. 11 odst. 8 Nařízení v takovém případě dospěl i Nejvyšší soud v usnesení ze dne 27. 1. 2015 (sp. zn. 30 Cdo 1994/2013), byť jen *obiter dictum*, jelikož se skutkově jednalo o situaci „v obráceném gardu“.

29. Rozhodnutí Vrchního soudu v Londýně ze dne 19. 3. 2014 ukládající povinnost bezodkladného navrácení dítěte do Velké Británie, které je předpokladem (svého druhu předběžným opatřením) pro zahájení řízení u tohoto soudu o úpravě práva péče o dítě a práva styku s dítětem mezi stěžovatelem a matkou dítěte, mohla matka dítěte případně ovlivnit předtím, než došlo dne 2. 4. 2014 k jeho osvědčení, neboť proti osvědčení už opravný prostředek podat nelze (čl. 43 odst. 2 Nařízení). Těto možnosti ale nevyužila. Žádný prostor k tomu však už neměla poté, kdy stěžovatel podal v České republice návrh na vydání rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte do Velké Británie.

30. Výše citované závěry soudů České republiky stran obvyklého bydliště dítěte, soudní příslušnosti a vykonatelnosti rozhodnutí britského soudu nelze proto mít – s ohledem na shora uvedená ústavněprávní východiska vyplývající ze závazků České republiky podle dotčených mezinárodních smluv a práva Evropské unie – za ústavně souladné.

V. Závěr

31. Ústavní soud uzavírá, že postupem soudu prvního stupně i soudu odvolacího bylo v projednávané věci porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces, neboť mu bylo zabráněno, aby jeho věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. Jak již přitom Ústavní soud uvedl ve svém nálezu ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. IV. ÚS 114/96 (N 114/9 SbNU 71), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž právo na řádný a spravedlivý proces, zahrnuje v sobě nejen právo

na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem.

32. Ústavní soud proto, aniž by se zabýval meritem věci, jehož projednání náleží obecným soudům, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2014 č. j. 20 Co 499/2014-134 a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2014 č. j. 40 Nc 2505/2014-109 zrušil.

Č. 164

K návrhu na zrušení § 16 vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

1. Ustanovení § 16 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění vyhlášky č. 432/2002 Sb., kterým se stanoví sazba odměny za znalecké posudky, neporušuje právo podnikat (čl. 26 odst. 1 Listiny) ani zákaz nucených prací (čl. 9 odst. 1 Listiny). Činnost znalce spočívající ve zpracování znaleckých posudků vyžádaných orgány veřejné moci za účelem jejich provedení coby důkazního prostředku v soudním či jiném řízení před orgánem veřejné moci totiž nelze považovat za ryze podnikatelskou činnost vykonávanou za účelem zisku, jelikož znalec (na rozdíl od podnikatele) nese riziko podnikání a do odměny, kterou za svoji činnost dostává, se nepromítají vynaložené náklady (ty dostává zvlášť). Jedná se tedy o činnost ve „veřejném zájmu“ pro účely řízení před orgány veřejné moci.

2. Tato protiústavnost by byla založena teprve tehdy, pokud by z dané činnosti neplynul vůbec žádný zisk, případně jestliže by určitý minimální zisk i dán byl, nicméně byla by současně stanovena např. povinnost zpracovávat znalecké posudky osobami s určitou specializací, což však ani v jednom ze zmíněných příkladů neplatí. Určitý zisk (nad rámec vynaložených nákladů) totiž zaručuje i stávající právní úprava a nikdo nesmí být k zařazení mezi znalce nucen. Naopak, jmenování znalcem je třeba vnímat i jako jakési potvrzení odbornosti a ocenění schopností dané osoby, což je okolnost, která se samozřejmě může pozitivně projevit i v její další profesní činnosti.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj), Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka – ze dne 15. září 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 ve věci návrhu skupiny senátorů Senátu Parlamentu České republiky, zastoupené JUDr. Pavlem Ungrem, advokátem, se sídlem Purkyňova 43, Plzeň, na zrušení § 16 vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění vyhlášky č. 432/2002 Sb., za účasti Ministerstva spravedlnosti jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 297/2015 Sb.).

Výrok

Návrh na zrušení ustanovení § 16 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění vyhlášky č. 432/2002 Sb., se zamítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu

1. Skupina 16 senátorů Senátu Parlamentu České republiky (dále jen „navrhovatelé“) se návrhem doručeným Ústavnímu soudu dne 21. 6. 2014 domáhala zrušení ustanovení § 16 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „napadené ustanovení“, resp. „předmětná vyhláška“).

2. Navrhovatelé předně zdůrazňují, že předmětná vyhláška provádí úpravu odměňování a poskytování náhrady nákladů spojených s výkonem znalecké činnosti, a to na základě zmocnění obsaženého v zákoně č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o znalcích a tlumočnících“), který v ustanovení § 26 mimo jiné ukládá Ministerstvu spravedlnosti (dále též jen „ministerstvo“) upravit způsob odměňování a poskytování náhrady nákladů znalců a tlumočnicků a způsob kontroly odměňování. Napadené ustanovení je pak jejím stěžejním ustanovením, neboť stanoví sazby odměn za znalecké posudky. Obsahuje tedy vymezení základního rozpětí, v němž může znalec účtovat odměnu za hodinu své práce, přesněji řečeno, limity, v nichž může orgán veřejné moci, který posudek na znalci vyžádal, odměnu přiznat. Je to hodnota, z níž se vychází při případném zvyšování odměny (§ 20 vyhlášky), snižování odměny (§ 21 vyhlášky) či při výpočtu odměny pro znalecké ústavy (§ 15a vyhlášky). Vytýkaným problémem napadeného ustanovení je dle navrhovatelů právě konkrétní nastavení hodnot (finančních částek), které při rozhodování o odměně za podaný posudek může orgán veřejné moci, provádějící příslušné řízení, znalci přiznat, což ve svém návrhu podrobně rozvádějí.

3. Navrhovatelé se domnívají, že právní úpravu obsaženou v napadeném ustanovení lze označit za „historickou“, zdaleka neodpovídající původnímu záměru zákonodárce, který ponecháním regulace této problematiky na prováděcím předpisu předpokládal umožnění efektivnějšího způsobu stanovení konkrétní výše odměny, a to v pravidelných intervalech s přihlédnutím k aktuálním poměrům v odměňování odborné práce. Výše sazeb v napadeném ustanovení nicméně zůstaly beze změny více než dvanáct let, ačkoliv podle údajů Českého statistického úřadu hrubý domácí produkt, průměrná měsíční mzda, minimální hodinová odměna, ale

i všechny náklady, které znalec musí financovat ze své odměny, vzrostly za dané období velmi výrazně. V této souvislosti navrhovatelé předkládají celou řadu statistických údajů, na jejichž základě provádějí jednak srovnání výše sazeb odměny znalců v České republice s obdobnou úpravou ve vybraných státech (např. Slovensko, Rakousko, Německo, Francie, Portugalsko, Velká Británie a další) vycházející ze závěrů mezinárodního symposia Euroexpert 2007, jednak srovnání s dalšími profesemi a zde kalkulovanou hodinovou sazbou, ať již právníckými (soudci, advokáti, státní zástupci), nebo jinými profesemi. Z výsledků uvedených srovnání má vyplývat, že v České republice dochází k „zásadnímu podfinancování odměn za znalecké posudky“ ve srovnání s vybranými státy, neboť „nastavení sazeb je značně podhodnoceno“. Navrhovatelé jsou proto toho názoru, že „je-li Česká republika dle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky demokratický právní stát, založený na účtě k právům, který se ve své preambuli hlásí k zásadám a hodnotám evropských demokracií a který je odhodlán sřezit hmotné a duchovní bohatství, mělo by se to odrazit i v odměňování jeho intelektuální elity, které nemůže zůstat ve zcela nedůstojné rovině“.

4. Jak sami navrhovatelé uvádějí, jsou si vědomi skutečnosti, že deroгаční zásah Ústavního soudu má být mezním řešením, ultima ratio, k němuž lze přistoupit až poté, co nedojde k nápravě standardní legislativní cestou (srov. např. v návrhu citované usnesení sp. zn. Pl. ÚS 9/13 ze dne 12. 11. 2013, všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), nicméně dle navrhovatelů byly v daném případě veškeré snahy a podněty k příslušnému Ministerstvu spravedlnosti bezvýsledné („reálně se nic neděje“), a proto „by v případě zásahu Ústavního soudu nešlo o přehnaný aktivismus“. V této nečinnosti ministerstva, kdy za celé období nedošlo k navýšení sazeb odměn znalců stanovených v napađeném ustanovení, které tak i nadále zůstávají nastaveny „v extrémně nepřiměřené výši“, pak navrhovatelé spatřují „výrazné popření základních práv znalců“, a to konkrétně práva podnikat zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) – viz I. A., dále porušení zákazu nucených prací nebo služeb zakotveného v čl. 9 odst. 1 Listiny – viz I. B. a rovněž i porušení principu rovnosti v právech (čl. 1 Listiny) – viz I. C.

I. A. Porušení práva podnikat (čl. 26 odst. 1 Listiny)

5. Navrhovatelé upozorňují na skutečnost, že znalecká činnost je ve smyslu ustanovení § 420 odst. 1 občanského zákoníku podnikáním, přičemž napađené ustanovení, které má dle navrhovatelů povahu cenové regulace [ve smyslu závěrů obsažených v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/99 ze dne 23. 5. 2000 (N 73/18 SbNU 135; 167/2000 Sb.)], tím, že určuje sazby a současně meze úhrad za poskytnuté znalecké služby, „podstatně ovlivňuje celkové podmínky pro podnikání v oblasti poskytování

zdravotních (sic!) služeb, a zasahuje tak do práva poskytovatelů podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. V důsledku regulace jsou znalci ve stanovených případech povinni poskytovat své služby za odměnu limitovanou vyhláškou. Vyhláška tak významně dotváří podmínky a omezení výkonu práva na podnikání“. Jak dle navrhovatelů konstatoval i Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.), smyslem podnikání je dosažení zisku, byť z ústavně zaručeného práva podnikat neplyne právo mít zisk, nicméně stát je povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům reálně usilovat o jeho dosažení. Dle názoru navrhovatelů, „ve vztahu ke znalcům to znamená nastavit rovné a spravedlivé podmínky honorování jejich služeb požadovaných od nich orgány veřejné moci“.

6. Navrhovatelé dále ve svém návrhu, s četnými odkazy na judikaturu Ústavního soudu [např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 38/04 ze dne 20. 6. 2006 (N 125/41 SbNU 551; 409/2006 Sb.); sp. zn. Pl. ÚS 11/2000 ze dne 12. 7. 2001 (N 113/23 SbNU 105; 322/2001 Sb.); sp. zn. Pl. ÚS 61/04 ze dne 5. 10. 2006 (N 181/43 SbNU 57; 16/2007 Sb.); sp. zn. Pl. ÚS 83/06 ze dne 12. 3. 2008 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.) či sp. zn. Pl. ÚS 54/10 ze dne 24. 4. 2012 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.)], poukazují na způsob přezkumu ústavnosti omezení základních práv sociální či hospodářské povahy, tedy i práva podnikat dle čl. 26 odst. 1 Listiny ze strany Ústavního soudu, který tak činí za pomoci tzv. testu rozumnosti. Po jeho provedení pak dospívají k názoru, že stávající úprava výše sazeb odměn znalců zakotvená v napadeném ustanovení zasahuje do smyslu a podstaty jejich práva podnikat, zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny, byť jsou si vědomi toho, že k takovému hodnocení „nepostačuje pouhé zjištění, že znalci mají ztíženy podmínky pro dosažení zisku. Musela by reálně vzniknout situace, kdy stát na jedné straně formálně umožňuje podnikání v určité oblasti, na straně druhé však pro ně stanoví takové podmínky, které fakticky vylučují jeho smysl“. Takový krajní stav dle navrhovatelů v nyní projednávaném případě nastal, případně „k němu v důsledku další nečinnosti ministerstva nezadržitelně spějeme“. Uvedené tvrzení se navrhovatelé snaží prokázat výsledky výše zmíněného srovnání sazby odměn znalců s hodinovou sazbou u dalších profesí (právnických i neprávnických), z nichž vyplývá, že nastavení sazeb jejich odměny při poskytování znalecké činnosti orgánům veřejné moci „je značně podhodnoceno, nejsou jimi kryty ani vlastní výdaje na vypracování znaleckého posudku. A to ani tehdy, je-li účtována a přiznána sazba v nejvyšší hladině“.

7. Uvedené zjištění je dle navrhovatelů zřetelně v rozporu se závěrem Ústavního soudu vysloveným v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 ze dne 21. 6. 2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.), podle něhož „cenová regulace, nemá-li přesáhnout meze ústavnosti, nesmí evidentně snížit cenu tak, aby tato vzhledem ke všem prokázaným a nutně vynaloženým nákladům

eliminovala možnost alespoň jejich návratnosti“. Navrhovatelé proto uzavírají, že stávající výše sazeb odměn znalců zakotvená v napadeném ustanovení nenaplnňuje zmíněný druhý krok tzv. testu rozumnosti, neboť v praxi nastávají situace, kdy „odměna přiznaná znalci za posudky poskytované v rámci úředních řízení nebude pokrývat ani jen nezbytné náklady na jejich vypracování. To by v případě znalců, u nichž je výlučným či zásadním zdrojem příjmů příjem za posudky podané v rámci uvedených řízení, znamenalo dotovat podnikatelskou činnost z jiných zdrojů nebo takové podnikání ukončit. V případě ostatních by pokračování znamenalo dotovat činnost pro orgány veřejné moci z příjmů získaných ostatní znaleckou činností. Nejde o situaci (dle judikatury Ústavního soudu akceptovatelnou), kdy by příčinou vzniku ztráty byla vlastní podnikatelská rozhodnutí. Stát neřeší způsob kompenzace ztráty takto dotčených znalců“.

8. Z toho důvodu navrhovatelé, v souladu s judikaturou Ústavního soudu, ve svém návrhu podrobují napadené ustanovení testu proporcionality, přičemž jsou názoru, že současná podoba úpravy sazeb odměn znalců nepřiměřeně omezuje jejich právo podnikat (čl. 26 odst. 1 Listiny), neboť není vůbec způsobilá dosáhnout sledovaného legitimního cíle. Za ten navrhovatelé považují jednak „právní jistotu účastníků řízení, na které je v řadě případů přenášena po skončení řízení povinnost odměnu za znalecký posudek hradit,“ a současně „zajištění práva na spravedlivý proces, když příliš vysoké náklady na znalecký posudek by mohly být bariérou přístupu k soudu“, jednak „šetření veřejných prostředků tam, kde odměnu znalci hradí prostřednictvím svých organizačních složek stát“. K prvně uvedenému navrhovatelé zdůrazňují, že „není navrhováno odstranění regulace jako takové, cílem navrhované derogace je zaktivizovat ministerstvo, aby valorizovalo základní sazbu. Z toho důvodu se navrhuje odložit vykonatelnost nálezu na dobu přiměřenou pro přijetí odpovídající novely. Právní jistota těch, kteří v konečném důsledku ponесou náklady odborného posouzení, tak nebude dotčena. Ministerstvu současně nic nebrání výši znalečného nastavit tak, aby byla pro účastníky řízení (potenciální plátce) únosná“. Pokud by cílem napadené právní úpravy mělo být zamezení plýtvání s veřejnými prostředky, dle navrhovatelů zde platí jiný „ochranný mechanismus“, kterým je skutečnost, že o výši znalečného rozhoduje orgán, který řízení vede. Znalec tedy předkládá výúčtování za práci na znaleckém posudku a je na orgánu veřejné moci zhodnotit, zda je uplatněný nárok na znalečné po právu. A to jak z hlediska požadované hodinové sazby, tak i počtu účtovaných hodin potřebných ke zpracování. Dle navrhovatelů tak „není možné šetřit veřejné prostředky tím způsobem, že zájmy potřeby státu, resp. společnosti, budou částečně financovat znalci ze svých příjmů“.

I. B. Porušení zákazu nucených prací (čl. 9 odst. 1 Listiny)

9. Navrhovatelé rovněž zdůrazňují, že dle stávající právní úpravy v zákoně o znalcích a tlumočnících (§ 12 odst. 1) je ustanovený znalec v řízení před orgánem veřejné moci povinen (s výjimkou případů předvídaných v ustanovení § 11) podat posudek, přičemž odmítne-li bez vážného důvodu provést úkon, sdělí to orgán veřejné moci krajskému soudu, v jehož seznamu je znalec zapsán. S ohledem na výše uvedené to dle navrhovatelů znamená, že „mimo případy existence důvodu zaujatosti ustanovený znalec musí posudek podat bez ohledu na to, zda následně vyúčtovaná odměna za vypracování posudku bude akceptována, anebo bude znalečné přiznáno jen v takové výši, že nebude kryt ani hotové výdaje spojené se zpracováním, natož aby zajistilo (přiměřený) zisk“. Tím tak dochází k porušení čl. 9 odst. 1 Listiny, dle něhož nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám, neboť „nebyla zachována proporcionalita mezi úrovní odměny a požadavky na úroveň zpracování“.

I. C. Porušení zásady rovnosti v právech (čl. 1 Listiny)

10. V neposlední řadě navrhovatelé namítají, že napažené ustanovení a jím stanovená výše sazeb odměn znalců jsou v rozporu se zásadou rovnosti v právech ve smyslu čl. 1 Listiny, neboť u odměňování znalců coby subjektů zúčastňujících se soudních a jiných řízení před orgány veřejné moci jsou ve srovnání s odměňováním ostatních subjektů zúčastňujících se těchto řízení (soudci, advokáti, státní zástupci, vyšší soudní úředníci aj.) znatelné „nedůvodné rozdíly“ a jedná se o případy „neakceptovatelné nerovnosti“, pro které neexistují žádné ospravedlňující důvody. Za referenční skupinu pro porovnávání odměn znalců s ostatními subjekty navrhovatelé zmiňují (a na základě statistických údajů ohledně výše odměn blíže rozvádějí) advokáty, státní zástupce a především soudce. Právě ve výkonu funkce soudce navrhovatelé spatřují jisté paralely s výkonem funkce znalce, na jehož činnost jsou rovněž kladeny požadavky odbornosti, nestrannosti a nezaujatosti. Proto navrhovatelé v této souvislosti odkazují i na judikaturu Ústavního soudu k otázce tzv. soudcovských platů [např. náleze sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ze dne 3. 5. 2012 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.)], v níž Ústavní soud dle navrhovatelů dal jasně najevo, že „otázka materiálního zabezpečení, lapidárně řečeno, výše odměny za odvedenou práci, je jednou ze záruk nezávislého a nestranného rozhodování“. Uvedené záruky je dle navrhovatelů třeba vztáhnout i na znalce, jejichž „nestrannost při hodnocení odborných otázek má pro konkrétní rozhodnutí zásadní dopad. K posílení jejich nestrannosti a odpovědnosti při podávání znaleckých posudků vede i nastavení přiměřené výše odměňování, které bude v přiměřených relacích k odměňování ostatních osob podílejících se na řízení“. S ohledem na výše uvedené tak navrhovatelé uzavírají, že podhodnocení určitě

skupiny subjektů, které se nacházejí ve srovnatelné pozici, je-li velmi intenzivní, odůvodňuje zásah Ústavního soudu i přes vyšší míru jeho zdrženlivosti v obdobných případech.

11. Proto navrhuji, aby napadené ustanovení Ústavní soud zrušil pro rozpor s ústavním pořádkem a odložil vykonatelnost nálezu na dobu přiměřenou pro přijetí novelizovaného znění napadeného ustanovení, které by odpovídalo požadavkům ústavnosti.

II. Stanovisko veřejné ochránčynie práv a vyjádření Ministerstva spravedlnosti

12. Ústavní soud podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., zaslal předmětný návrh na zrušení napadeného ustanovení Ministerstvu spravedlnosti. Současně jej podle ustanovení § 69 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal veřejné ochránčynie práv s žádostí o sdělení, zda vstupuje do řízení jako vedlejší účastník. Veřejná ochránčynie práv na uvedenou výzvu nicméně reagovala podáním ze dne 10. 7. 2014, v němž Ústavnímu soudu sdělila, že „nevyužije svého práva vstoupit do řízení“. Současně však upozornila na dlouholeté výhrady vůči stávající úpravě znalecké činnosti, která nevhovuje a nevystihuje současně potřeby. S ohledem na zkušenosti svých předchůdců uvádí, že si dovede představit praktický vliv výše odměny na včasnost vypracovávání znaleckých posudků ovlivňující celkovou délku soudních řízení.

13. Ministerstvo spravedlnosti ve svém vyjádření k návrhu, doručeném Ústavnímu soudu dne 1. 8. 2014 a doplněném podáním ze dne 21. 11. 2014, především zdůrazňuje (a oponuje názoru navrhovatelů, že „se reálně nic neděje“), že v Plánu legislativních prací vlády na rok 2014 (dle ministerstva bylo ovšem nezbytné plánovaný termín posunout na rok 2015) se rovněž předpokládá přijetí zcela nového zákona o znalcích, tlumočnících a překladatelích, na jehož návrhu se již nyní „ve spolupráci se skupinou odborníků sdruženou do Komise Ministerstva spravedlnosti pro znalectví intenzivně pracuje“. Ostatně na přijetí této právní úpravy budou přímo participovat i navrhovatelé v rámci zákonodárského procesu v Senátu. Tato nová právní úprava se bude mimo jiné dotýkat i problematiky odměňování znalců, jejíž konkrétní podoba bude upravena v nově přijatých prováděcích předpisech. Z toho důvodu Ministerstvo spravedlnosti nepovažuje za „účelné, aby v mezidobí došlo k další změně právní úpravy na základě derogáčního nálezu Ústavního soudu. Je naopak namístě, aby Ústavní soud v souladu se svou judikaturou a dle zásady procesní ekonomie ponechal možnosti zákonodárci, aby se sám vypořádal i s námitkami, které vznesli

navrhovatelé v tomto řízení“ (viz citované usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 9/13).

14. Ministerstvo spravedlnosti polemizuje s konkrétními námitkami navrhovatelů, přičemž zdůrazňuje, že je třeba odlišit diskuzi „o vhodnosti výše odměny znalce“ a „o protiústavnosti právního předpisu, který určitou výši odměny stanoví“. Ve vztahu k navrhovateli namítané protiústavnosti napadeného ustanovení z důvodu zásahu do „podstaty a smyslu práva podnikat“, zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny, je ministerstvo toho názoru, že v daném případě k takovému zásahu nedochází, neboť „stanovená odměna společně s nárokem na náhradu vynaložených výdajů jistě překračuje hranici pouhého pokrytí nákladů a přináší znalci (byť v některých případech malý) zisk“. Navíc upozorňuje na skutečnost, že „určitá regulatorní omezení (v tomto případě stanovení pevné odměny ze strany státu) jsou kompenzována výsadním postavením znalců a exkluzivitu jim vyhrazených činností (podávání znaleckých posudků pro soukromé osoby)“, což dle ministerstva mimo jiné zcela koresponduje se závěry rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Van der Musselle proti Belgii* ze dne 23. 11. 1983 (stížnost č. 8919/80). ESLP zde řešil otázku nutné obhajoby bez nároku na odměnu a náhradu výdajů advokátů, přičemž konstatoval, že „neproplacení platu a výloh je jevem, který je nutno posuzovat z úhlu normalnosti a proporcionality“, které vymežil tím, že „žalujícímu nebyla vnucena disproporční zátěž, tj. v daném období představovala sporná situace pro pana Van der Mussela jistě určité nevýhody, vyplývající z neproplacení odměny a výloh, současně však je doprovázely výhody“, mezi které ESLP zařadil „profesní monopol advokacie na obhajobu, možnost profesního zdokonalování, zabezpečení práva na obhajobu“ podle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. S ohledem na výše uvedené proto ministerstvo konstatuje, že napadené ustanovení je v souladu s ústavním pořádkem a neporušuje právo znalců podnikat zaručené čl. 26 odst. 1 Listiny, tím méně pak zákaz nucených prací ve smyslu čl. 9 Listiny, jak navrhovatelé rovněž namítají. Ve vztahu k námitce, že napadené ustanovení a jím stanovená výše odměn znalců je v rozporu s principem rovnosti (čl. 1 Listiny), pak ministerstvo uvádí, že „není přiléhavé srovnávat v kontextu stanovené odměny znalce s jinými profesemi. Vznik oprávnění k výkonu činnosti znalce, požadavky na jeho osobu i odbornost nejsou srovnatelné s jinými profesemi. Jeho úloha a postavení v řízení před orgány veřejné moci jsou odlišné od jiných profesí a jeho činnost nelze připodobnit k jiným činnostem“.

15. Ústavní soud uvedeně vyjádření Ministerstva spravedlnosti zaslal dne 30. 3. 2015 navrhovatelům k případné replice s tím, že jim byla stanovena lhůta 20 dnů. Navrhovatelé nicméně na uvedenou výzvu Ústavního soudu ve stanovené lhůtě nijak nereagovali.

III. Ústní jednání

16. Ve smyslu ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Zákonné podmínky přijetí napadeného ustanovení

17. Při řízení o kontrole norem podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky musí Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nejprve zkoumat, zda byl předmětný „jiný právní předpis“ přijat a vydán ústavně předepsaným způsobem.

18. Ve vztahu k předmětné vyhlášce č. 37/1967 Sb., jejíž součástí je napadené ustanovení, Ústavní soud nezjišťoval, zda byla přijata a vydána v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem, jelikož u právních předpisů vydaných dříve, než nabyla účinnosti Ústava České republiky, je Ústavní soud oprávněn přezkoumávat toliko jejich obsahový soulad se soudobým ústavním pořádkem, resp. zákony, nikoliv však ústavnost procedury jejich vzniku a dodržení normotvorné pravomoci [viz usnesení sp. zn. Pl. ÚS 5/98 ze dne 22. 4. 1999 (U 32/14 SbNU 309)].

19. V období od 1. 1. 1993, tj. ode dne nabytí účinnosti Ústavy České republiky, nicméně došlo ke dvěma změnám napadeného ustanovení. K první změně došlo s účinností ode dne 10. 3. 1993, a to na základě vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 77/1993 Sb., kterou se mění a doplňuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů. Posléze bylo napadené ustanovení s účinností ode dne 1. 1. 2003 zcela pozměněno, a to na základě vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 432/2002 Sb., kterou se mění vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 312/1995 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů trestního řízení. Ústavní soud proto přezkum ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., tj. zda bylo napadené ustanovení přijato a vydáno ústavně předepsaným způsobem, omezil pouze ve vztahu k poslední uvedené vyhlášce č. 432/2002 Sb., v důsledku jejíhož přijetí s účinností od 1. 1. 2003 obsah napadeného ustanovení nabyl podobu platnou a účinnou doposud, tj. v době rozhodování Ústavního soudu o nyní projednávaném návrhu.

20. Jak již bylo rekapitulováno, uvedená vyhláška č. 432/2002 Sb. byla vydána Ministerstvem spravedlnosti. Pravomoc ministerstev vydávat právní předpisy k provedení zákona je přitom formálně založena čl. 79 odst. 3

Ústavy České republiky. Materiálně je však podmíněná existencí výslovného zákonného zmocnění a jeho mezemi, přičemž dle judikatury Ústavního soudu je dané ustanovení třeba vykládat restriktivně v tom smyslu, že toto zmocnění musí být konkrétní, jednoznačné a jasné [srov. náleze ze dne 21. 6. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Pakliže tomu tak je, Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákoný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence, tedy zda se při výkonu této pravomoci pohyboval v mezích a na základě zákona (*secundum et intra legem*), a nikoliv mimo zákon (*praeter legem*). „Zjednodušeně řečeno, jde o to, aby v případě, kdy má být podle zákona X, tento předpis nestanovil, že má být Y, ale že má být X1, X2, X3. Ze zmocňovacího ustanovení musí být zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard. Ani v takovém případě však podzákoný právní předpis nesmí zasahovat do věcí vyhrazených k regulaci toliko zákonem (tzv. výhrada zákona)” [srov. náleze ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.), náleze ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.)].

21. V daném případě je tímto zákonným zmocněním výše citované ustanovení § 26 zákona o znalcích a tlumočnících, které mimo jiné stanoví, že „k provedení tohoto zákona upraví ministerstvo spravedlnosti (...) odměňování a poskytování náhrady nákladů, způsob kontroly odměňování (...)“. Ústavní soud je považuje za dostatečně konkrétní, jednoznačné a jasné. Pokud tedy Ministerstvo spravedlnosti vydáním výše uvedené vyhlášky č. 432/2002 Sb., podepsané příslušným ministrem spravedlnosti a řádně publikované ve Sbírce zákonů, přistoupilo (s účinností od 1. 1. 2003) ke změně původní právní úpravy obsažené v napadeném ustanovení, stanovující sazby odměn za znalecké posudky, má Ústavní soud za to, že tak učinilo v mezích Ústavou České republiky stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

V. Díkce napadeného ustanovení

22. Napadené ustanovení § 16 vyhlášky č. 37/1967 Sb., ve znění vyhlášky č. 432/2002 Sb., zní:

§ 16

Sazby odměn za znalecké posudky

Odměna za znalecký posudek činí podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, za jednu hodinu práce 100 až 350 Kč.

VI. Vlastní přezkum Ústavního soudu

23. Navrhovatelé se svým návrhem domáhají zrušení napadeného ustanovení pro jeho rozpor s ústavním pořádkem a konkrétně namítají, že

jím zakotvená úprava výše sazby odměn za znalecké posudky porušuje zejména právo znalců podnikat zaručené čl. 26 odst. 1 Listiny a nachází se rovněž v rozporu se zákazem nucených prací (čl. 9 odst. 1 Listiny), resp. s principem rovnosti v právech předvídaným v čl. 1 Listiny.

VI. A. Namítané porušení práva podnikat (čl. 26 odst. 1 Listiny) a zákazu nucených prací (čl. 9 odst. 1 Listiny)

24. Navrhovatelé ve svém návrhu zdůrazňují, že znalecká činnost je podnikatelskou činností ve smyslu ustanovení § 420 odst. 1 občanského zákoníku [nikoliv však živnostenským podnikáním ve smyslu ustanovení § 3 odst. 2 písm. d) zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů], kterou mohou vykonávat znalci zapsaní do seznamu znalců a tlumočnicků vedeného Ministerstvem spravedlnosti. Uvedené nicméně bezesporu platí pouze pro jeden segment znalecké činnosti, kdy znalci svou činnost poskytují v ryze soukromoprávních oblastech (např. oceňování nemovitostí za účelem stanovení jejich hodnoty při prodeji či za účelem sjednání hypotečního úvěru atp.), přičemž způsob jejich odměňování se zde řídí výhradně smluvními podmínkami mezi subjekty daného vztahu, tzn. mezi znalcem a osobou, která znalecký posudek objednala. Vedle toho je ovšem třeba klást důraz i na druhý segment znalecké činnosti, tj. zpracování znaleckých posudků vyžádaných orgány veřejné moci za účelem jejich provedení coby důkazního prostředku v soudním či jiném řízení před orgánem veřejné moci. Tento segment znalecké činnosti naopak nelze považovat za ryze podnikatelskou činnost ve výše uvedeném smyslu, která je výhradně normována právními předpisy soukromoprávní povahy a je vykonávána za účelem zisku, jelikož znalec – na rozdíl od podnikatele – nenese riziko podnikání a do odměny, kterou za svoji činnost dostává, se nepromítají vynaložené náklady (ty dostává zvláště). Jedná se tedy o činnost ve „veřejném zájmu“ pro účely řízení před orgány veřejné moci. Tomu ostatně odpovídá i způsob a povaha její právní regulace (včetně odměňování) obsažené zejména v zákoně o znalcích a tlumočnících a jej provádějících právních předpisech. V minulosti dokonce právní úprava týkající se znalecké (i tlumočnické) činnosti, obsažená kupříkladu v zákoně č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících, výkon znalecké činnosti označovala veřejnoprávním pojmem „znalecký úřad“, jenž zřetelně poukazuje na úzké sepětí znalecké činnosti s výkonem veřejné moci a její důsledné odlišení od činnosti podnikatelské.

25. Navrhovatelé nicméně ve svém návrhu výše uvedené rozdělení směřují, když se sice ve své argumentaci na straně jedné soustředí právě na ten segment znalecké činnosti, za niž jsou odměňováni ze strany orgánů veřejné moci, a to způsobem předvídaným v zákoně o znalcích

a tlumočnicích a předmětné vyhlášce a v ní obsaženém napadeném ustanovení, na straně druhé ovšem namítají, že dochází k „úplnému popření práva znalců na podnikání“ ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny či významnému „ztižení podmínek umožňujících znalcům reálně usilovat o zisk ze své podnikatelské činnosti“, a to právě v důsledku napadené právní úpravy, která ovšem reguluje výhradně jejich odměňování při výkonu znalecké činnosti vyžádané ze strany orgánů veřejné moci, tj. pouze jeden z výše uvedených segmentů jejich činnosti, nikoliv znaleckou činnost jako celek. Ústavní soud proto takovému tvrzení v žádném případě nemůže přisvědčit, neboť navrhovatelé v něm zcela pomíjí právě i onen druhý, výše uvedený segment znalecké činnosti coby činnosti podnikatelské (ve smyslu ustanovení § 420 odst. 1 občanského zákoníku), byť na něj paradoxně sami poukazují, která ovšem napadenou právní úpravou regulována není. Nadto nelze odhlédnout od obecně známé skutečnosti, že v praxi je zcela ojedinělé (s výjimkou vybraných znaleckých ústavů), že by daný znalec svou znaleckou činnost vykonával jako svou hlavní a jedinou podnikatelskou (výdělečnou) činnost. Spíše je častým jevem, že se jedná o činnost toliko vedlejší (doplňkovou), kdy daná osoba je v seznamu znalců zapsána zejména pro své praktické zkušenosti, znalosti a výsledky, jichž v rámci výkonu své hlavní činnosti v daném oboru, odtvívá a specializaci doposud dosáhla (kupříkladu znalci z oboru lékařství).

26. Jak již bylo výše uvedeno, navrhovatelé svou argumentací obsaženou v návrhu zpochybňují především (s výše uvedenou výjimkou) právní úpravu odměňování znalců při výkonu jejich znalecké činnosti ve „veřejném zájmu“, tj. pro účely řízení před orgány veřejné moci, obsaženou v zákoně o znalcích a tlumočnicích a předmětné vyhlášce a v ní obsaženém napadeném ustanovení.

27. Zákon o znalcích a tlumočnicích v ustanovení § 17 znalcům přiznává za podání znaleckého posudku právo „na odměnu“, která se stanoví „podle množství účelně vynaložené práce“, přičemž se „může přiměřeně krátit, jestliže úkon nebyl proveden řádně nebo ve stanovené lhůtě“. Konkrétní způsob určení výše takové odměny pak zákon přenechává prováděcímu předpisu, tj. předmětné vyhlášce, a tedy napadenému ustanovení, a to pouze v případech, kdy je znalecký posudek zadán „orgánem veřejné moci“ (v ostatních případech „řídí se smlouvou mezi znalcem a osobou, která znalecký posudek objednala“). Z obsahu napadeného ustanovení pak vyplývá, že samotná odměna se pohybuje v různé sazbě (v rozmezí od 100 do 350 Kč za hodinu práce) a klíčové kritérium jejího určení představuje „náročnost a míra odborných znalostí“ potřebných k vypracování znaleckého posudku. Vedle toho ovšem předmětná vyhláška obsahuje i další zvláštní pravidla pro moderaci výše této odměny ve specifických případech, přičemž, jak vyplývá i z vyjádření Ministerstva spravedlnosti, jejich

kombinací se tak hypoteticky může rozmezí hodinové sazby odměny pohybovat od 80 Kč (podle ustanovení § 16 ve spojení s § 21) do 630 Kč (podle ustanovení § 16 ve spojení s § 20 odst. 4). O stanovení sazby odměny pak na základě vlastního uvážení (v mezích této úpravy) a s ohledem na konkrétní okolnosti rozhoduje příslušný orgán veřejné moci, proti jehož rozhodnutí, a tedy konkrétní výši odměny se ovšem znalec může bránit podáním příslušných procesních prostředků, včetně ústavní stížnosti (jako prostředku ultima ratio) k Ústavnímu soudu [srov. např. nález ze dne 10. 1. 2013 sp. zn. II. ÚS 3367/12 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 3367/12 ze dne 31. 1. 2013 (N 11/68 SbNU 169)]. Nadto je třeba zdůraznit, že dle zákona o znalcích a tlumočnících má znalec v případech zpracování znaleckého posudku vedle odměny rovněž nárok na náhradu nákladů, které účelně vynaložil v souvislosti se znaleckým posudkem (zejména hotové výdaje ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona, cestovní výdaje, náhradu ušlého výdělků při předvolání k orgánu veřejné moci, náklady, které znalec uhradil podle ustanovení § 14 odst. 2 zákona, věcné náklady a náklady spojené s přibráním pracovníků pro pomocné práce dle ustanovení § 18 zákona). Orgánem veřejné moci přiznaná odměna tak zdaleka neznamená jedinou částku, která je příslušnému znalci v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku hrazena.

28. V tomto ohledu se tak tvrzení navrhovatelů, že přiznanou odměnou „nejsou kryty ani vlastní výdaje na vypracování znaleckého posudku, a to ani tehdy, je-li účtována a přiznána sazba v nejvyšší hladině,“ jeví jako (přínejmenším) značně nepřesné a do jisté míry ne zcela odrážející realitu. Ústavní soud se zde naopak ztotožňuje s názorem Ministerstva spravedlnosti, že „stanovená odměna společně s nárokem na náhradu vynaložených výdajů jistě překračuje hranici pouhého pokrytí nákladů a přináší znalci (...) zisk“, jehož dosažení je sice (ve smyslu závěrů z citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13) „smyslem podnikání“, nicméně z ústavně zaručeného práva podnikat zdaleka neplyne „právo mít zisk“, nýbrž stát je „pouze“ povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům reálně usilovat o jeho dosažení. Ústavnímu soudu ovšem nepřisluší hodnotit, zda se jedná o zisk dostatečný či „podhodnocený“, a proto se nemůže ztotožnit s navrhovateli, pokud v samotné skutečnosti, že je tento zisk znalců údajně „podhodnocený“, spatřují porušení práva znalců podnikat zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny, a v důsledku toho se domáhají zrušení napadeného ustanovení, které stanovením sazby odměny za znaleckou činnost výši tohoto zisku do značné míry determinuje.

29. Z uvedených důvodů je proto za irelevantní třeba označit tu část argumentace navrhovatelů, na jejímž základě (s oporou v množství statistických údajů zohledňujících řadu ekonomických hledisek a také v závěrech z komparativní analýzy odměn znalců za znalecké posudky

v právních úpravách vybraných států) se své tvrzení ohledně „podhodnocení“ sazeb odměn znalců v napadeném ustanovení snaží prokázat. Ústavní soud totiž v řízení o kontrole norem přezkum ústavnosti (souladu s ústavním pořádkem) napadené právní úpravy z důvodu namítaného porušení (omezení) základního práva sociální či hospodářské povahy, podřazeného pod čl. 41 odst. 1 Listiny, jako je tomu v případě nyní projednávaného návrhu, provádí výhradně na základě ústavněprávních kritérií a hledisek zcela odlišných, od těch která uvádějí navrhovatelé ve svém návrhu a která se jeví být relevantní spíše pro přípravu (či projednávání již předloženého návrhu) změny stávající úpravy a která by mohla sloužit spíše jako podpůrný argument pro případné zvýšení sazby odměn za znalecké posudky.

30. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že již samotné Ministerstvo spravedlnosti, jak vyplývá z výše rekapitulovaného vyjádření, v současné době „ve spolupráci se skupinou odborníků sdruženou do Komise Ministerstva spravedlnosti pro znalectví intenzivně pracuje“ na návrhu nové právní úpravy týkající se činnosti znalců, tlumočnicků i překladatelů (tedy i jejich odměňování), jejíž příprava byla zahrnuta i do Plánu legislativních prací vlády pro rok 2014, schváleného usnesením vlády ze dne 12. 3. 2014, byť následně přesunuta do roku 2015, a na jejíž finální podobě (včetně úpravy způsobu a výše odměňování znalců) se tedy navrhovatelé, pokud bude skutečně v dohledné době předložena ke schválení Parlamentu České Republiky, budou moci svými připomínkami aktivně podílet.

31. Úloha Ústavního soudu přitom v řízení o kontrole norem spočívá toliko v posouzení, zda napadená právní úprava, v nyní projednávaném případě stanovující způsob určení a výši sazeb odměn za znalecké posudky přiznávaných ze strany orgánů veřejné moci, je v souladu s ústavním pořádkem, a to na základě níže rozvedených hledisek a kritérií, která odrážejí konkrétní povahu základního práva či ústavního principu, s nimiž má být napadená právní úprava v rozporu.

32. Pokud navrhovatelé namítají rozpor s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, je třeba nejprve uvést, že samotného práva podnikat se může jednotlivec ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat pouze v mezích zákonů, které je provádějí. Jak Ústavní soud v minulosti mnohokrát judikoval, v důsledku toho má zákonodárce relativně širokou dispozici pro konkrétní vymezení obsahu a způsobu realizace tohoto článku, leč ani ta není absolutní. Ve svém uvážení je totiž zákonodárce vázán především čl. 4 odst. 4 Listiny, který brání tomu, aby se omezení základního práva podnikat dotýkalo samotné jeho podstaty a smyslu [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 24/99 ze dne 23. 5. 2000 (N 73/18 SbNU 135; 167/2000 Sb.); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 11/2000 ze dne 12. 7. 2001 (N 113/23 SbNU 105; 322/2001 Sb.), část VIII písm. H; či citovaný nálezy sp. zn. Pl. ÚS 19/13]. Rovněž je však povinen respektovat zásadu rovnosti v právech ve smyslu čl. 1 Listiny, resp.

čl. 3 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.)].

33. Při posouzení souladu napadené právní úpravy s právem podnikat, jež má povahu práva hospodářského, Ústavní soud postupuje obdobně jako v případě práv sociálních, k jejichž přezkumu byl v dosavadní judikatuře konstruován a rozvinut tzv. test rozumnosti [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 61/04 ze dne 5. 10. 2006 (N 181/43 SbNU 57; 16/2007 Sb.) či nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (viz výše) či sp. zn. Pl. ÚS 54/10 ze dne 24. 4. 2012 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.), bod 48], v jehož prvních dvou krocích vymezuje podstatu a smysl hospodářského nebo sociálního práva, tedy jeho esenciálního obsahu, a následně hodnotí, zda se napadená právní úprava nedotýká samotné existence hospodářského nebo sociálního práva nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu. Dospěje-li zde Ústavní soud k závěru, že napadená právní úprava se dotýká samotné existence některého z těchto práv nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu, posoudí přípustnost zásahu do tohoto práva v rámci testu proporcionality, přičemž nebude-li splněna některá z jeho podmínek, Ústavní soud konstatuje nesoulad s ústavním pořádkem.

34. Navrhovatelé jsou toho názoru, že napadené ustanovení a jím zakotvená právní úprava výše sazby odměn za znalecké posudky nejen, že nenaplnuje zmíněný druhý krok tzv. testu rozumnosti, ale současně neobstojí ani v testu proporcionality, neboť není vůbec způsobilá dosáhnout sledovaného legitimního cíle. Ústavní soud se však s tímto názorem neztotožňuje. Jak upozorňuje i Ministerstvo spravedlnosti ve svém vyjádření, k otázce ústavnosti napadeného ustanovení z hlediska možného porušení základních práv zaručených čl. 26 odst. 1 a čl. 28 Listiny se Ústavní soud vyslovil již v nálezu sp. zn. II. ÚS 3367/12 ze dne 10. 1. 2013 (N 11/68 SbNU 169), nicméně pouze okrajově v souvislosti s podanou ústavní stížností, kdy stěžovatel „ponechal Ústavnímu soudu ke zvážení možnost zrušení § 16 vyhlášky“, a proto Ústavní soud v daném případě nepostupoval podle ustanovení § 78 odst. 1 ve spojení s § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., který by v případě meritorního přezkumu takového návrhu činil nyní projednávaný návrh na zrušení napadeného ustanovení nepřipustným pro překážku věci rozhodnuté (*res iudicata*) ve smyslu ustanovení § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud zde mimo jiné konstatoval, že „nemohl přesvědčivě dospět k závěru o protiústavnosti § 16 vyhlášky č. 37/1967 Sb., jak jej k tomu stěžovatel pobídl, neboť ústavní konformitu tohoto ustanovení není možno hodnotit toliko v intencích doby, po kterou výše odměn zůstává neupravena (nezvýšena), jak je o tom přesvědčen stěžovatel. Nelze totiž opomenout, že práv uvedených v čl. 26 odst. 3 a čl. 28 Listiny je možno se domáhat pouze v mezích zákonů (a na jejich základě vydaných podzákoných normativních

právních aktů), které toto ustanovení provádějí (čl. 41 odst. 1 Listiny). To ve výsledku znamená, že k jejich porušení by ze strany toho kterého právotvůrce mohlo dojít jen v důsledku takové právní úpravy, která by je zcela negovala, anebo by jejich smysl výrazným způsobem popřela, kupříkladu stanovením odměn v extrémně nepřiměřené výši. O takový případ se ovšem u ustanovení § 16 vyhlášky č. 37/1967 Sb. nejedná.

35. Jak bylo výše rekapitulováno, navrhovatelé ve svém návrhu přestřeli argumentaci, jejíž ústavněprávní dimenze se snažili docílit zejména obsáhlou citací z judikatury Ústavního soudu, která je sice relevantní z hlediska obecných závěrů ohledně způsobu přezkumu zásahu do (omezení) základních práv sociální či hospodářské povahy vyjmenovaných v čl. 41 odst. 1 Listiny, ovšem dílčí závěry z citovaných nálezů derogujících přezkoumávanou právní úpravu na nyní projednávaný případ zdaleka přenositelné nejsou. Ústavní soud se proto, navzdory této argumentaci, od svého dříve vysloveného závěru nehodlá odchýlit, neboť (s ohledem na výše uvedené) právní úpravu obsaženou v napadeném ustanovení nepovažuje za takovou, která by zcela negovala, anebo by přinejmenším výrazným způsobem popírala smysl práva podnikat zaručeného v čl. 26 odst. 1 Listiny, či dokonce porušovala zákaz nucených prací zakotvený v čl. 9 odst. 1 Listiny. Tím méně se pak může napadené ustanovení a jím zakotvená právní úprava výše sazby odměn za znalecké posudky nacházet v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, neboť projevem garance zde zakotveného principu demokratického právního státu (a to v jeho formálním i materiálním smyslu), založeného na účtě k právům a svobodám člověka a občana, v žádném případě nemůže být způsob (či dokonce konkrétní výše) „důstojného odměňování jeho intelektuální elity“, který nelze považovat za aspekt, na němž jsou vystavěny ústavní základy fungování demokratického právního státu, jak se domnívají navrhovatelé.

36. Jak ostatně Ústavní soud již zdůraznil výše, samotná povaha znalecké činnosti vykonávané pro orgány veřejné moci představuje svojí podstatou činnost ve veřejném zájmu, a je proto chybné ji interpretovat jen jako jakoukoliv jinou podnikatelskou činnost, jejímž primárním účelem je dosažení zisku. Jinak řečeno, v případě takto specifické činnosti, jako je činnost znalce, by se o protiústavnosti nepřiměřeně nízké odměny za znalecký posudek daleko případněji uvažovat v kontextu čl. 26 odst. 3 věty první Listiny (právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací), a nikoliv ve vztahu k právu podnikat podle odstavce 1 stejného článku. Tato protiústavnost by však byla založena teprve tehdy, pokud by z dané činnosti neplnul vůbec žádný zisk, případně jestliže by určitý minimální zisk i dán byl, nicméně byla by současně stanovena např. povinnost zpracovávat znalecké posudky osobami s určitou specializací, což však ani v jednom ze zmíněných příkladů neplatí. Jak totiž plyne ze shora uvedeného,

určitý zisk (nad rámec vynaložených nákladů) zaručuje i stávající právní úprava a nikdo nesmí být k zařazení mezi znalce nucen. Naopak, jmenování znalcem je třeba vnímat i jako jakési potvrzení odbornosti a ocenění schopností dané osoby, což je okolnost, která se samozřejmě může pozitivně projevit i v její další profesní činnosti.

37. Nad tento rámec nicméně Ústavní soud uvádí, že si je vědom toho, že v soudních řízeních dochází k průtahům i z důvodů na straně znalců, jichž v některých specializacích může být nedostatek či kteří nejsou dostatečně kvalitní či rychlí (srov. např. i stanovisko veřejné ochránčyně práv ze dne 3. 9. 2015, dostupné na <http://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2015/stiznosti-na-soudy-neubyva-plynulost-řízení-neni-zarucena>), přičemž tyto průtahy mohou způsobovat dokonce i zásah do ústavně zaručeného práva na soudní rozhodnutí vydané v přiměřené lhůtě. Za průtahy způsobované v soudních řízeních z důvodů čekání na soudněznalecký posudek přitom odpovídá stát, a to včetně odpovědnosti finanční, a proto by mělo být prvotním zájmem exekutivy, zejména příslušného ministerstva, aby byly případné problémy v této oblasti náležitě řešeny. Tento zásadní problém průtahů v soudním řízení, který by mohl mít případně i ústavní rozměr, však navrhovatelé zcela opomíjejí a návrh směřují výlučně k finančním zájmům jednotlivých soudních znalců, nikoli k nápravě systému poskytování případně práva účastníků soudních řízení.

VI. B. Namítané porušení zásady rovnosti v právech (čl. 1 Listiny)

38. Ústavní soud považuje za nepřipadnou rovněž argumentaci navrhovatelů, v níž namítají rozpor napadeného ustanovení s principem rovnosti v právech ve smyslu čl. 1 Listiny, neboť srovnávají způsoby a výši odměňování znalců za znalecké posudky s některými dalšími subjekty zúčastňujícími se soudních či jiných řízení před orgány veřejné moci, konkrétně se soudci, advokáty a státními zástupci. Ústavní soud ve své judikatuře při posouzení ústavnosti napadené právní úpravy z hlediska případného porušení principu rovnosti a také zákazu diskriminace (čl. 3 odst. 1 Listiny) zdůraznil, že „uvažovat v kategorii rovnosti lze pouze v relaci mezi nejméně dvěma subjekty ve stejném, resp. srovnatelném postavení (srov. též citovaný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 22/92). Zatímco zpravidla není těžké stanovit, zda právní úprava zachází se dvěma situacemi rozdílně nebo stejně, zcela klíčovým krokem pro aplikaci všeobecné zásady rovnosti je stanovit, zda jsou dvě situace, s nimiž právo zachází odlišně, vskutku srovnatelné, tedy zda jsou relevantně podobné. To si vyžaduje analýzu opírající se o kritérium relevance“ [srov. např. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 42/03 ze dne 28. 3. 2006 (N 72/40 SbNU 703; 280/2006 Sb.) či nálezn sp. zn. Pl. ÚS 50/06 ze dne 20. 11. 2007 (N 196/47 SbNU 557; 18/2008 Sb.)]. Zatímco ve složitých případech aplikace práva vymezení či určení skupiny osob, které lze z hlediska

zachování principu rovnosti srovnávat, patří k nejobtížnějším úkolům při aplikaci tohoto principu, neboť posouzení srovnatelnosti, a tedy nalezení kritéria relevance v sobě nezbytně zahrnuje hodnotový úsudek, který předpokládá pochopení smyslu a účelu přezkoumávané právní úpravy, v jednoduchých případech, kdy je srovnatelnost (nebo naopak nesrovnatelnost) bez dalšího patrná, se Ústavní soud blíže těmito otázkami nezabývá.

39. Uvedené dle názoru Ústavního soudu plně dopadá i na navrhovatele předkládané srovnání ve způsobu odměňování znalců a ostatních subjektů zúčastňujících se soudních či jiných řízení před orgány veřejné moci, neboť jimi uváděni soudci, advokáti či státní zástupci mají (nejen) v těchto řízeních zcela zjevně odlišné pozice i funkce, čemuž také obecně odpovídá charakter a obsah zákonné, či dokonce ústavní úpravy jejich postavení a činnosti, včetně způsobu odměňování. Z čistě procesního hlediska nahlíženo ostatní znalci (podobně jako zapisovatelé či tlumočníci) nejsou ani účastníky (popř. stranami), ani vedlejšími účastníky těchto řízení či jejich zástupci, nýbrž „pouze“ osobami zúčastněnými na řízení. Jedná se tak o zcela zjevně nesrovnatelné subjekty, přičemž ani navrhovatelé uváděné „paralely“ mezi činností soudce a znalce, na jehož činnost jsou rovněž „kladeny požadavky odbornosti, nestrannosti a nezájatosti“, tento závěr zdaleka zvrátit nemohou. Tím spíše, že rovněž tyto požadavky na činnost soudců a znalců mají zcela jiný charakter a obsah, což se projevuje kupříkladu již u předpokladů vymezených v zákonech pro vznik těchto funkcí a také v tom, že soudci - na rozdíl od znalců - nesmí vykonávat žádnou jinou výdělečnou činnost s některými úzce vymezenými výjimkami [§ 85 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění zákona č. 192/2003 Sb.]. Navrhovatelé naopak zcela pomíjejí další ze subjektů zúčastňujících se těchto řízení před orgány veřejné moci, a to osoby svědků, a způsob úhrady jejich nákladů (tzv. svědecké), jejichž postavení v řízení je, s jistotou dávkou zjednodušení, mnohem více srovnatelné s postavením znalců, než je tomu u soudců, advokátů či státních zástupců.

40. Z těchto důvodů Ústavní soud nepovažuje za účelné, aby se nadále podrobněji zabýval argumentací navrhovatelů, pokud protiústavnost napadeného ustanovení spatřují v porušení principu rovnosti v právech ve smyslu čl. 1 Listiny, neboť takový závěr ze srovnání způsobu odměňování znalců a soudců, advokátů či státních zástupců dovést nelze.

VII. Závěr

41. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že nejsou dány důvody ke zrušení napadeného ustanovení, a proto návrh podle ustanovení § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 165

K návrhu na zrušení části § 264 odst. 4 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád

Zásada právní jistoty plynoucí ze zásady právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky brání tomu, aby zákonodárce ponechal možnost stanovení daně bez časového omezení nebo po dobu, jejíž (extrémní) délka by – s ohledem na možný dopad do právní sféry daňových subjektů – postrádala jakékoliv rozumné odůvodnění. Rovněž by s ní bylo v rozporu, pokud by zákonná pravidla určující běh a délku lhůty pro stanovení daně doznala změn v natolik krátké době před jejím uplynutím, že by od dotčených daňových subjektů nebylo možné spravedlivě očekávat, aby jejímu prodloužení „na poslední chvíli“ přizpůsobily své jednání. V takovém případě by se jednalo o nepřipustnou nepravou retroaktivitu, ledaže by na straně veřejné moci existoval určitý silný veřejný zájem, odůvodněný především mimořádnými okolnostmi, který by převážil nad oprávněným zájmem daňových subjektů na tom, aby jejich právní vztahy plynoucí z příslušné daňové povinnosti byly definitivně vypořádány. Jinak ale zákaz změn zákonné úpravy lhůty pro stanovení daně, jež by se do budoucna dotýkaly i běhu a délky lhůty započaté podle původní právní úpravy, jen ze zásady právní jistoty obecně dovodit nelze.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka – ze dne 15. září 2015 sp. zn. Pl. ÚS 18/14 ve věci návrhu Nejvyššího správního soudu, za který jedná předseda senátu 4 Afs JUDr. Jiří Palla, na zrušení § 264 odst. 4 vět první a druhé zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky a Mgr. Anny Šabatové, Ph.D., veřejně ochránkyně práv, jako vedlejších účastníků řízení (nález byl vyhlášen pod č. 299/2015 Sb.).

Výrok

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Před Nejvyšším správním soudem (dále též „navrhovatel“) je pod sp. zn. 4 Afs 105/2014 vedeno řízení o kasační stížnosti Odvolacího finančního ředitelství (jako procesního nástupce Finančního ředitelství pro hlavní město Prahu) proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. dubna 2014 č. j. 11 Af 15/2013-124, kterým byla k žalobě obchodní společnosti ODIN Investment, a. s., (dále jen „žalobkyně“) zrušena rozhodnutí Finančního ředitelství pro hlavní město Prahu ze dne 20. prosince 2012 č. j. 18268/12-1300-106629, č. j. 19192/12-1300-106629 a č. j. 19193/12-1300-106629. Uvedenými rozhodnutími byla zamítnuta odvolání žalobkyně proti dodatečným platebním výměrům Finančního úřadu pro Prahu 1 ze dne 20. března 2012 č. j. 143558/12/001513105042, ze dne 19. března 2012 č. j. 143684/12/001513105042 a ze dne 20. března 2012 č. j. 143722/12/001513105042, jimiž jí byla doměřena daň z přidané hodnoty za zdaňovací období druhého čtvrtletí 2007 ve výši 1 064 754 Kč, za zdaňovací období třetího čtvrtletí 2007 ve výši 776 801 Kč a za zdaňovací období čtvrtého čtvrtletí 2007 ve výši 3 363 411 Kč. Tyto výměry byly zároveň potvrzeny.

2. Rozhodnutí o kasační stížnosti závisí podle Nejvyššího správního soudu na zodpovězení otázky, zda uvedená daň byla doměřena pravomocným rozhodnutím před uplynutím k tomu stanovené prekluzivní lhůty. Zahájení daňové kontroly u žalobkyně dne 23. listopadu 2009 představovalo úkon, kterým byl podle § 47 odst. 2 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění zákona č. 35/1993 Sb., přerušen běh prekluzivní lhůty pro vyměření daně z přidané hodnoty za zdaňovací období druhého, třetího a čtvrtého čtvrtletí 2007. Nová tříletá lhůta tak započala běžet ode dne 31. prosince 2009 a k jejímu uplynutí mělo dojít na konci roku 2012. V projednávané věci je nesporné, že žalobou napadená rozhodnutí finančního ředitelství nabyla právní moci až dne 25. ledna 2013, kdy byla řádně doručena zástupci žalobkyně. K včasnému doměření daně proto mohlo dojít pouze v případě, že ještě před uplynutím prekluzivní lhůty nastala právní skutečnost, která měla za následek její opětovné přerušení nebo prodloužení. Jinak by musela být konstatována nezákonnost rozhodnutí, jimiž k doměření daně došlo.

3. Zatímco Městský soud v Praze žádnou takovouto skutečnost neshledal a žalobou napadená rozhodnutí zrušil, Nejvyšší správní soud věc hodnotil po právní stránce odlišně. Podle jeho názoru bylo třeba doručení dodatečných platebních výměrů dne 20. března 2012 posuzovat jako oznámení rozhodnutí o doměření daně, s nímž § 148 odst. 2 písm. b) zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, spojuje prodloužení této lhůty o 1 rok. Na základě § 264 odst. 4 vět první a druhé daňového řádu se totiž účinky

právních skutečností, jež nastaly po jeho účinnosti a mají vliv na běh prekluzivní lhůty pro stanovení daně (včetně jejího prodloužení), posuzují podle daňového řádu i v případě, že předmětná lhůta započala ještě za účinnosti zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o správě daní a poplatků“).

4. Tyto úvahy vedly Nejvyšší správní soud k předběžnému závěru, že vzhledem k prodloužení předmětné prekluzivní lhůty byla z hlediska podústavního práva daň z přidané hodnoty za období druhého, třetího a čtvrtého čtvrtletí 2007 pravomocně doměřena včas. Přesto však kasační stížnosti (zatím) nemohl vyhovět. Podle jeho názoru je totiž přechodné ustanovení § 264 odst. 4 vět první a druhé daňového řádu, jež takovéto prodloužení ve věci žalobkyně umožnilo, v rozporu se zákazem retroaktivity jako jedním z principů právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Nejvyšší správní soud proto usnesením ze dne 7. srpna 2014 č. j. 4 Afs 105/2014-38 předložil návrh na jeho zrušení Ústavnímu soudu a na dobu do jeho rozhodnutí přerušil řízení o kasační stížnosti. Jeho návrh byl Ústavnímu soudu doručen dne 4. září 2014.

II. Argumentace navrhovatele

5. Závěr o nesouladu napadeného ustanovení s ústavním pořádkem odůvodňuje Nejvyšší správní soud tím, že za situace, kdy prekluzivní lhůta pro stanovení daně začala běžet za účinnosti zákona o správě daní a poplatků, je třeba v jejím prodloužení na základě pozdější právní úpravy – v důsledku oznámení rozhodnutí o doměření daně podle § 148 odst. 2 písm. b) daňového řádu – spatřovat výjimečný případ ústavně nepřipustné nepravé retroaktivity. Je tomu tak z toho důvodu, že předmětná lhůta časově vymezuje existenci právního vztahu mezi správcem daně a daňovým subjektem, do něhož by se nemělo zasahovat stanovením jiných pravidel, mají-li mít za následek její prodloužení. V opačném případě by byla do tohoto právního vztahu vnesena nejistota, která by se dotýkala práv daňového subjektu, včetně těch, jež souvisí s jeho povinnostmi plynoucími z jiných právních předpisů, např. povinností uchovávat účetní a jiné doklady.

6. Navrhovatel sice připouští, že napadeným ustanovením stanovené řešení vztahu staré a nové právní úpravy by navzdory tomuto negativnímu dopadu mohlo obstát, nespatřuje však existenci žádného významného či naléhavého důvodu, o který by tento závěr mohl být opřen. Za takovýto důvod přitom nelze považovat ani snahu vyhnout se výkladovým problémům při přechodu ze starého na nový systém posuzování lhůt pro stanovení a placení daně (a s ní spojené hledisko právní jistoty), ani eliminaci dvojího právního režimu při posuzování lhůty pro stanovení daně ve vztahu k úkonům učiněným ode dne 1. ledna 2011. Jakkoliv lze pravidla obsažená v daňovém řádu označit za přesněji formulovaná, již za předchozí právní

úpravy zákona o správě daní a poplatků byla řada interpretačních nejasností odstraněna prostřednictvím judikatury. Situace, kdy se určitý institut aplikuje u některých právních vztahů podle dosavadní právní úpravy a u jiných podle nového právního předpisu, jsou navíc v praxi zcela běžným jevem, kterému se většinou není nutné bránit. Žádný další důvod, pro který by prekluzivní lhůta pro stanovení daně započatá ještě za účinnosti zákona o správě daní a poplatků musela být ve vztahu k úkonům učiněným po nabytí účinnosti daňového řádu posuzována podle nových pravidel, již podle navrhovatele není možné vymyslet. Takto vymezenou nepravou retroaktivitu je proto třeba hodnotit jako neproporcionální opatření.

7. Uvedená argumentace se týká pouze napadeného ustanovení. Navrhovatel naopak nijak nezpochybňuje ústavnost § 148 odst. 2 písm. b) daňového řádu, jehož účelem je nastolení stavu právní jistoty o běhu prekluzivní lhůty pro stanovení daně a umožnění řádného výkonu správy daní při respektu k daňovým subjektům, do jejichž práv není prodloužením této lhůty započaté po účinnosti daňového řádu o jeden rok neúměrně zasahováno. Toto prodloužení má do budoucna zabránit vzniku situací, kdy správce daně druhého stupně měl minimální časový prostor pro provedení odvolacího řízení, což se negativně odráželo na kvalitě jeho rozhodovací činnosti.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud podle § 69 odst. 1, 2 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal návrh komorám Parlamentu jako účastníkům řízení a dále vládě a veřejné ochránkyni práv jako orgánům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení. Současně si od Nejvyššího správního soudu vyžádal spis vedený pod sp. zn. 4 Afs 105/2014, s jehož obsahem koresponduje výše uvedené shrnutí řízení o kasační stížnosti.

9. Poslanecká sněmovna i Senát ve svých vyjádřeních z 8. října 2014 a 1. října 2014, podepsaných předsedy jednotlivých komor Janem Hamáčkem a Milanem Štěchem, stručně shrnuly průběh legislativního procesu, v jehož rámci byl projednán a schválen daňový řád.

10. Dne 9. října 2014 obdržel Ústavní soud vyrozumění vlády, že vstoupuje do tohoto řízení (usnesení vlády ze dne 8. října 2014 č. 827). Obsahově totožné vyrozumění veřejné ochránkyně práv mu bylo doručeno 22. září 2014. V obou případech tak bylo učiněno v zákonem předepsaných lhůtách.

11. Z vyjádření vlády ze dne 23. října 2014, podepsaného ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Mgr. Jiřím Dienstbierem, vyplývá, že vymezení lhůty pro stanovení daně podle § 47 zákona o správě

daní a poplatků vyvolávalo po dlouhou dobu právní nejistotu z důvodu nedjednoznačnosti jeho výkladu. Bez znalosti rozhodovací praxe soudů, která se vyvíjela několik let, toto ustanovení v podstatě nebylo možné vykládat a aplikovat. Vystala proto potřeba tento stav řešit novou právní úpravou, která by jej co nejdříve a definitivně napravila. Napadené ustanovení doplňuje právní úpravu předmětné lhůty podle daňového řádu v tom smyslu, že brání pokračování stavu právní nejistoty tím, že se po určité období (jež by se svou délkou eventuálně mohlo blížit 10 rokům) budou aplikovat dvě právní úpravy. Jakkoliv obecně platí, že zachování takovéto duality představuje legitimní řešení vztahu staré a nové právní úpravy, v daném případě jde o řešení nežádoucí, a to s ohledem na kvalitativně lepší úpravu podle daňového řádu, dále velký počet subjektů, jichž by se tento stav týkal, a možnou délkou jeho trvání a nutnost činit v některých případech určité úkony či postupy s dopadem do více zdaňovacích období, jež by při zachování uvedené duality vedlo k nejednotnosti při posuzování účinku jednotlivých úkonů. Zmínit lze i zájem na hospodárném výkonu veřejné moci. Přechod na novou právní úpravu i v případě řízení, jež byla zahájena před 1. lednem 2011, měl pro daňové subjekty představovat srozumitelný model, v němž jsou jednotně uplatňována nová pravidla. Pakliže daňový řád spojuje prodloužení lhůty pro stanovení daně s důvody, s nimiž tak nečinil zákon o správě daní a poplatků, tato skutečnost má jen omezený význam, protože daňový subjekt nemohl ani podle původní právní úpravy odhadnout, jaká bude skutečná délka této lhůty.

12. Uvedené důvody podle názoru vlády opodstatňují nepravou retroaktivitu, kterou založilo napadené ustanovení. Lze v nich spatřovat silný veřejný zájem na zvoleném legislativním řešení, které přispěje k větší srozumitelnosti či přehlednosti právního postavení jednotlivých daňových subjektů. Nadto platí, že nová právní úprava pro stanovení daně nejde vždy jen k tíži daňového subjektu, neboť jejím prodloužením se i jemu prodlužuje doba, ve které je oprávněn podat dodatečné daňové přiznání na daň nižší nebo uplatnit nadměrný odpočet. Ačkoliv Nejvyšší správní soud zpochybňuje ústavnost napadeného ustanovení z hlediska právní jistoty, vláda je přesvědčena, že v tomto směru by mělo negativní dopad na postavení daňových subjektů naopak jeho zrušení nálezem Ústavního soudu. V případech, v nichž dosud nedošlo k pravomocnému stanovení daně, nebo je toto stanovení předmětem mimořádných opravných a dozorčích prostředků, popřípadě soudního přezkumu, by se na některé úkony podle § 148 odst. 2 daňového řádu hledělo tak, že běh této lhůty neovlivňují, což by v závislosti na konkrétních okolnostech mohlo mít za následek nemožnost stanovit daň nebo nezákonnost dosud nepravomocného stanovení daně. V případech, v nichž již byla daň pravomocně stanovena, avšak dosud nedošlo k její úhradě, by zas příslušná rozhodnutí pozbyla vykonatelnost. U první

skupiny lze odhadovat dopady derogace na veřejné rozpočty v rozsahu přibližně 6 mld. Kč, u druhé skupiny takovýto odhad nelze učinit. Ze všech těchto důvodů vláda nesusouhlasí s návrhem na zrušení napadeného ustanovení.

13. Veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., rovněž vyjádřila nesusouhlas s návrhem Nejvyššího správního soudu. Ve svém vyjádření ze dne 22. října 2014 uvedla, že daňový řád dává daňovým subjektům s účinností od 1. ledna 2011 podstatně větší právní jistotu již jen tím, že taxativně vymezuje skutečnosti vedoucí k prodloužení lhůty a jejímu přerušeni, jakož i okolnosti, za nichž lhůta neběží. Považuje proto za sporné tvrdit, že nový daňový řád svým nepravě retroaktivním přechodným ustanovením zasáhl do právní jistoty, legitimního očekávání a ochrany důvěry v právo. K tomu by naopak mohlo dojít právě zrušením napadeného ustanovení. Ve zbytku svého vyjádření upozorňuje, že vyhověním návrhu by vystala potřeba výkladu aplikace prekluzivní lhůty podle zákona o správě daní a poplatků v „nových podmínkách“. U daňových povinností, u nichž začala běžet lhůta pro stanovení daně za účinnosti zákona o správě daní a poplatků, by v takovém případě pravděpodobně nebylo možné aplikovat § 55b odst. 2 tohoto zákona, podle něhož může být přezkoumání daňového rozhodnutí zahájeno nejpozději do dvou let následujících po roce, v němž nabylo přezkoumávané rozhodnutí právní moci. Daňový řád totiž váže možnost přezkoumání rozhodnutí na běh lhůty pro stanovení daně. Následkem by tak byla buď nepřezkoumatelnost některých rozhodnutí, nebo naopak úplné otevření přezkumu až do uplynutí původní mezní lhůty pro vyměření daně. Ustanovení § 264 odst. 3 daňového řádu by ve vztahu k této lhůtě nebylo aplikovatelné.

14. Uvedená vyjádření byla zaslána Nejvyššímu správnímu soudu, který na ně reagoval replikou ze dne 18. listopadu 2014. V ní opětovně zdůraznil, že napadené ustanovení vytváří prostor pro aplikaci § 148 daňového řádu i na lhůty pro vyměření či doměření daně, jež začaly běžet za účinnosti předchozí právní úpravy. Tím ale nepřipustným způsobem zasahuje do již běžící prekluzivní lhůty, v níž mají být definitivně vypořádány materiální vztahy mezi veřejným rozpočtem a daňovým subjektem. Na jeho základě totiž může být tato lhůta prodloužena nad rámec objektivně daného časového prostoru, jež přesně vymezovala původní právní úprava. K tomuto prodloužení přitom dochází téměř výlučně ve prospěch státu, a nikoliv též daňového subjektu, pro nějž nebude mít zachování možnosti podat dodatečně daňové přiznání v praxi téměř žádný význam. Použití nepravě retroaktivitu pro řešení vztahu staré a nové právní úpravy v tomto případě nebylo nezbytné a nebyl na něm dán ani žádný významný či naléhavý veřejný zájem. To platí i pro tvrzený zájem na právní jistotě, z jejíhož hlediska by bylo jistě únosné i doběhnouti dosavadních lhůt. Pokud jde o negativní

důsledky derogace, i kdyby nebyl odhad jejího dopadu na veřejné rozpočty ve výši 6 mld. Kč nadnesený, nelze přehlédnout, že uvedený příjem byl dosažen za cenu zásahu do již běžící prekluzivní lhůty, který jednoznačně svědčil zájmům státu na úkor práv daňových subjektů. Závěrem navrhovatel setrval na svém návrhu.

15. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Znění a kontext napadeného ustanovení

16. Jak již bylo uvedeno výše, Nejvyšší správní soud se domáhá zrušení části (vět první a druhé) přechodného ustanovení § 264 odst. 4 daňového řádu, jehož celé znění je následující:

„§ 264

Přechodná ustanovení

...

(4) Běh a délka lhůty pro vyměření, která započala podle dosavadních právních předpisů a neskončila do dne nabytí účinnosti tohoto zákona, se ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona posuzuje podle ustanovení tohoto zákona, která upravují lhůtu pro stanovení daně; okamžik počátku běhu této lhůty určený podle dosavadních právních předpisů zůstává zachován. Účinky právních skutečností, které mají vliv na běh této lhůty a které nastaly přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se posuzují podle dosavadních právních předpisů. Právní skutečnosti nově zakládající stavění běhu lhůty pro stanovení daně podle tohoto zákona, které započaly přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, staví běh lhůty až ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“

17. Smyslem lhůty pro stanovení daně podle § 148 daňového řádu, stejně jako někdejší lhůty pro vyměření daně podle § 47 zákona o správě daní a poplatků, je vymezení období, během něhož je správce daně oprávněn stanovit daňovému subjektu určitou daňovou povinnost svým rozhodnutím. K tomu, aby ke stanovení daně došlo v souladu se zákonem, musí uvedené rozhodnutí (s výjimkou případů upravených v § 148 odst. 6 a 7 daňového řádu) nabytí právní moci před uplynutím této lhůty. Tímto okamžikem totiž předmětné oprávnění zaniká. Pouze v uvedených lhůtách může zároveň dojít k uplatnění jiných instrumentů sloužících ke změně poslední známé daně, ať už ve prospěch nebo v neprospěch daňového subjektu, včetně dodatečného daňového přiznání podle § 141 daňového řádu. Jejím uplynutím by tak měly být definitivně vypořádány vztahy mezi veřejným rozpočtem a daňovým subjektem.

18. Napadené ustanovení stanoví, podle jaké právní úpravy má být ode dne 1. ledna 2011, kdy nabyl účinnosti daňový řád, posuzována neskončená lhůta pro vyměření daně, jež započala ještě za účinnosti zákona o správě daní a poplatků. Na jeho základě je třeba s právními skutečnostmi, které nastaly od uvedeného data, spojovat ve vztahu k běhu a délce této lhůty právní účinky předvídané § 148 daňového řádu, včetně jeho odstavce 2 písm. b), podle něhož se lhůta pro stanovení daně prodlužuje o 1 rok, pokud v posledních 12 měsících před uplynutím dosavadní lhůty pro stanovení daně došlo k oznámení rozhodnutí o stanovení daně. Není přitom podstatné, že takovéto prodloužení zákon o správě daní a poplatků neumožňoval.

19. Pro úplnost je namístě dodat, že napadené ustanovení představuje zvláštní úpravu ve vztahu k přechodnému ustanovení § 264 odst. 3 daňového řádu, podle něhož se pro posouzení běhu a délky lhůty, která započala podle dosavadních právních předpisů, postupuje ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona podle ustanovení tohoto zákona, která upravují lhůtu, jež je jí svou povahou a účelem nejbližší; tato lhůta neskončí dříve než v den, ve který by končila podle dosavadních právních předpisů. Je zřejmé, že ve vztahu k někdejší lhůtě pro vyměření daně by měla svou povahou a účelem nejbližší právě lhůta pro stanovení daně, protože by byl v případech, na které dopadá napadené ustanovení, i na základě tohoto ustanovení aplikovatelný § 148 daňového řádu.

V. Podmínky meritorního posouzení návrhu

20. Předtím, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy, musel zkoumat, zda jsou k tomu splněny všechny podmínky stanovené zákonem o Ústavním soudu.

21. Ustanovení § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu stanoví, že návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení je oprávněn podat též soud v souvislosti se svou rozhodovací činností podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Podle tohoto článku dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Uvedená podmínka návrhového oprávnění je přitom splněna, jestliže se jedná o zákon, jehož aplikace má být v dané věci bezprostřední, resp. nevyhnutelná [usnesení ze dne 23. října 2000 sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 (U 39/20 SbNU 353)]. Z účelu a smyslu konkrétní kontroly ústavnosti pak plyne, že „zákon, jehož má být při řešení věci použito“, je pouze ten (resp. jeho ustanovení), jenž překáží tomu, aby bylo dosaženo žádoucího (ústavně konformního) výsledku [např. náleze ze dne 6. března 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), bod 26; náleze ze dne 28. ledna 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)].

22. V případě projednávaného návrhu je uvedená podmínka splněna, neboť právě od posouzení ústavnosti § 264 odst. 4 vět první a druhé daňového řádu a případných z něj plynoucích následků pro aplikaci tohoto ustanovení se odvíjí rozhodnutí Nejvyššího správního soudu v konkrétní věci. Bude-li napadené ustanovení i po rozhodnutí Ústavního soudu aplikovatelné, pak doručení dodatečných platebních výměrů žalobkyni vedlo podle § 148 odst. 2 písm. b) daňového řádu k prodloužení lhůty pro stanovení daně o 1 rok (tj. do 31. prosince 2013). Rozhodnutí o odvolání, jimiž byly tyto platební výměry potvrzeny, by tak nabyly právní moci ještě v jejím průběhu (tj. v lednu 2013), což by znamenalo, že k pravomocnému stanovení daně došlo v souladu se zákonem. Naopak v případě, že by Ústavní soud konstatoval jeho protiústavnost a tento závěr by měl za následek jeho (zpětnou) neaplikovatelnost, byl by tím založen důvod pro vyslovení nezákonnosti správní žalobou napadených rozhodnutí finančních orgánů. K pravomocnému doměření daně by totiž na jejich základě došlo po 31. prosinci 2012, tedy v době, kdy toto oprávnění státu již zaniklo (bylo prekludováno).

23. Uvedené závěry je třeba vztáhnout na obě věty napadeného ustanovení. Přestože by pravidlo vyjádřené v jeho druhé větě obstálo i samostatně, napadené ustanovení je koncipováno způsobem, že tato věta navazuje na větu první a upřesňuje její obsah. Jejím prostřednictvím je tak v daňovém řádu vymezena intertemporální právní norma, jež určuje vztah staré a nové právní úpravy předmětné prekluzivní lhůty. Jestliže by proto Ústavní soud dospěl k závěru, že tato právní norma je v rozporu s ústavním pořádkem, musel by zrušit obě tyto věty. I v takovém případě by však nadále platilo, že účinky právních skutečností, které mají vliv na běh započaté lhůty pro vyměření a které nastaly přede dnem účinnosti daňového řádu, se posuzují podle dosavadních právních předpisů. Rozdíl by byl pouze v tom, že právní základ tohoto pravidla by nově spočíval přímo v zákazu (pravé) retroaktivity, jenž je normativně vyjádřen v zásadě právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy (viz níže body 29 a násl. tohoto nálezu).

24. Pokud jde o ostatní podmínky, Ústavní soud neshledal ani důvod nepřipustnosti návrhu, ani důvod pro zastavení řízení o něm. Návrhem se proto mohl zabývat meritorně.

VI. Posouzení kompetence a ústavní konformity legislativního procesu

25. Podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení tří otázek: zda byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda jeho obsah je v souladu s ústavními zákony.

26. V případě napadeného ustanovení je mimo jakoukoliv pochybnost, že Parlament měl ve smyslu čl. 15 odst. 1 Ústavy kompetenci k jeho přijetí. Z vyjádření jeho komor, jakož i dalších veřejně přístupných dokumentů vztahujících se k legislativnímu procesu dále Ústavní soud zjistil, že návrh daňového řádu (sněmovní tisk č. 685, 5. volební období, 2006–2010), jehož součástí bylo i napadené ustanovení, předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 15. prosince 2008. Poslanecká sněmovna jej schválila ve třetím čtení dne 17. června 2009 na své 59. schůzi (usnesení č. 1297), kdy pro něj hlasovalo 112 z přítomných 127 poslanců, 2 hlasovali proti a 13 se hlasování zdrželo. Senát projednal a schválil návrh zákona (senátní tisk č. 132, 7. funkční období, 2008–2010) dne 22. července 2009 na své 9. schůzi (usnesení č. 240). Pro hlasovalo 62 ze 71 přítomných senátorů, proti 4, zdrželo se 5. Přijatý zákon byl doručen prezidentu republiky dne 4. srpna 2009 a podepsán jím byl dne 11. srpna 2009. K jeho vyhlášení došlo ve Sbírce zákonů dne 3. září 2009 v částce 87 pod č. 280/2009 Sb.; účinnost nabyl dne 1. ledna 2011. Tato zjištění v tomto řízení postačují k závěru, že zákon byl přijat ústavně předepsaným způsobem [obdobně nález ze dne 30. června 2015 sp. zn. Pl. ÚS 24/14 (N 123/77 SbNU 867; 187/2015 Sb.), body 28 a 29].

27. Vzhledem k výše uvedeným zjištěním přistouplil Ústavní soud k posouzení věcného souladu napadeného ustanovení s ústavním pořádkem, načež zjistil, že návrh na jeho zrušení není důvodný. Tento svůj závěr učinil z následujících důvodů.

VII. Obecně k zákazu retroaktivity

28. Pro posouzení ústavnosti napadeného ustanovení byla rozhodující otázkou, zda je z hlediska zákazu retroaktivity přípustné, aby se běh a délka doposud neskončené lhůty pro stanovení daně posuzovaly podle zákona, který nabyl účinnosti teprve po jejím započetí a který umožňuje její prodloužení nad rámec původní zákonné úpravy.

29. V demokratickém právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) musí mít adresáti právních norem reálnou možnost seznámit se předem s jejich obsahem, a poznat tak rozsah svých práv a povinností. Jen v takovém případě jim totiž mohou přizpůsobit své jednání a nést za něj odpovědnost. Právní norma, která se stává účinnou teprve poté, co nastaly skutečnosti, ve vztahu k nimž se má uplatnit, již na toto jednání nemůže mít vliv; může mu pouze – ať už zpětně nebo do budoucna – přiznat nebo odeprít právní účinky. Protože však jednotlivec obsah takovéto právní normy nemohl v minulosti znát, je zásadně nepřipustné, aby bylo jeho původně dovolené jednání zpětně učiněno protiprávním, nebo aby s ním byly dodatečně spojeny právní následky, jež jdou k jeho tíži. Přednost zde musí dostat jeho právní jistota a důvěra v právo. V opačném případě by si nikdo nemohl být nikdy jist,

zda jedná po právu, neboť v tomto směru by byl vystaven neomezené moci budoucího zákonodárce.

30. Zásady právní jistoty, důvěry v právo či ochrany nabytých práv (resp. zákaz zásahu do nabytých práv) se nedotýkají jen změn právních norem, které působí zpětně. Zákonodárce musí i jinak dbát o to, aby zásah do již existujících právních vztahů neznamenal popření legitimního očekávání, které u jejich subjektů působením předchází právní úpravě vyvolal. Tím je do budoucna možnost některých změn buď vyloučena, nebo alespoň omezena, pokud jde o způsob jejich provedení, včetně případné nezbytnosti ponechat po přechodnou dobu v účinnosti dosavadní právní úpravu, aby se adresáti nové právní úpravy mohli reálně přizpůsobit z ní plynoucím právům a povinnostem.

31. Takto vyjádřené meze oprávnění zákonodárce, jež lze dovodit z uvedených zásad, tvoří ve svém souhrnu zákaz retroaktivity (zpětné účinnosti právních norem), jenž je normativně vyjádřen v zásadě právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy; přesněji řečeno, jde o jeden z jejích definičních znaků [nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 10. prosince 1992 sp. zn. Pl. ÚS 78/92 (nález č. 15 Sbírký usnesení a náleží Ústavního soudu ČSFR. Praha : Linde Praha, a. s., 2011, s. 92); dále nález ze dne 24. května 1994 sp. zn. Pl. ÚS 16/93 (N 25/1 SbNU 189; 131/1994 Sb.)].

32. Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu [srov. zejména nález ze dne 4. února 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.), nález ze dne 12. března 2002 sp. zn. Pl. ÚS 33/01 (N 28/25 SbNU 215; 145/2002 Sb.) a nález ze dne 19. dubna 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.)], zákaz retroaktivity se uplatní rozdílně v závislosti na tom, zda se v konkrétním případě změny právní normy jedná o pravou nebo nepravou retroaktivitu. Obecně platí, že zatímco pravá retroaktivita je přípustná pouze výjimečně, v případě nepravé retroaktivity je zásadou její přípustnost.

33. Podstata pravé retroaktivity spočívá v tom, že právní norma působí vznik právních vztahů před její účinností za podmínek, které teprve do datečně stanovila, nebo pokud na jejím základě dochází ke změně právních vztahů vzniklých podle staré právní úpravy, a to s účinky do období před účinností nového zákona (blíže např. Tilsch, E. Občanské právo. Obecná část. Praha, 1925, s. 75; Procházka, A. Základy práva intertemporálního se zřetelem k § 5 obč. zák. Brno, 1928, s. 70; Tichý, L. K časové působnosti novely občanského zákoníku. Právník, 1984, č. 12, s. 1104). Její zákaz se přitom týká pouze případů, kdy by uvedená zpětná působnost byla v neprospěch (k tíži) jednotlivce, ledaže by dotčený právní subjekt s ohledem na obsah předchozí právní normy nemohl být v oprávněné důvěře v právo (ve stálost právního řádu), nebo by dokonce musel s retroaktivní

regulací počítat. Tak by tomu bylo zejména tehdy, jestliže by právní norma byla v příkrém rozporu se zásadními, obecně uznanými principy humanity nebo s nezměnitelnými náležitostmi demokratického právního státu.

34. Pokud jde o nepravou retroaktivitu, v jejím případě zákon sice nezakládá právní následky zpětně, v minulosti nastalé skutečnosti však právně kvalifikuje jako podmínku budoucího právního následku nebo pro budoucnost modifikuje právní následky založené podle dřívějších předpisů (např. Tilsch, E. Občanské právo. Obecná část. Praha, 1925, s. 78; Procházka, A. Retroaktivita zákonů. In Slovník veřejného práva. Sv. III. Brno, 1934, s. 800). Ačkoliv ji na rozdíl od pravé retroaktivity lze považovat za zásadně přípustnou, ani v jejím případě nesmí být popřena důvěra v právo tam, kde je na straně adresáta právní normy legitimní očekávání, že dosavadní právní úprava bude zachována. Nepravá retroaktivita je v souladu se zásadami právní jistoty a důvěry v právo, je-li vhodná a potřebná k dosažení zákonem sledovaného cíle a při celkovém poměrování „zklamání“ důvěry a významu a naléhavosti důvodů právní změny bude zachována hranice únosnosti (srov. rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 7. července 2010 sp. zn. 2 BvL 14/02, BVerfGE 127, 1, 25, bod 58).

VIII. Meze plynoucí ze zákazu retroaktivity ve vztahu k zákonné úpravě daní

35. Ústavní soud se ve své dosavadní judikatuře opakovaně vyjádřil k ústavním mezím oprávnění Parlamentu stanovit daně a poplatky (resp. daňovou a poplatkovou povinnost) podle čl. 11 odst. 5 Listiny základních práv a svobod. V této souvislosti lze stručně uvést, že daně sice představuje zásah do vlastnického práva subjektu daně, je však ukládána ve veřejném zájmu, kterým je v první řadě získání příjmů státního rozpočtu za účely spojenými s naplňováním funkcí státu [nález ze dne 21. dubna 2009 sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), body 40 a 41; též nález sp. zn. Pl. ÚS 53/10, bod 170]. Existence těchto příjmů je nezbytným předpokladem fungování státu a daň nepochybně představuje prostředek způsobilý dosáhnout takto vymezeného účelu. Otázku, co má být předmětem zdanění a v jaké výši, již ale nelze zodpovědět v abstraktní rovině; její řešení závisí na politickém rozhodnutí, které je ve vylučné kompetenci Parlamentu [srov. nález ze dne 10. července 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 42]. Ústavněprávní přezkum jím přijaté zákonné úpravy daní se proto z hlediska vlastnického práva zásadně omezuje na vyloučení její extrémní disproportionalitu, projevující se ve „zmaření samé podstaty majetku“ [nález ze dne 13. srpna 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.)] nebo jejím likvidačním (rdousícím) účinku [nález ze dne 18. srpna 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004

Sb.]). Další hlediska přezkumu zas představují požadavky plynoucí ze zásady právního státu, mezi něž patří i požadavek určitosti a předvídatelnosti práva, zákaz svévole a zákaz retroaktivity [srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 53/10, bod 172, nebo nálezn ze dne 12. července 2011 sp. zn. Pl. ÚS 9/08 (N 127/62 SbNU 3; 236/2011 Sb.), bod 14]. Opominout nelze ani princip rovnosti (srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 31/13, bod 43).

36. V projednávané věci není posuzována ústavnost samotné daňové povinnosti, která v řízení před navrhovatelem vznikla žalobkyni, nýbrž zákonná úprava běhu a délky lhůty, po kterou trvá oprávnění správce daně tuto povinnost pravomocným rozhodnutím stanovit. Požadavek, aby zákonodárce stanovil její časové ohraničení, plyne ze zásady právní jistoty, která předpokládá, aby zásahy veřejné moci do soukromé sféry jednotlivce byly v zásadě vždy limitovány během času. Účelem příslušných lhůt je „stimulovat správce daně k včasnému výkonu jeho práv a povinností a z hlediska právní jistoty daňových subjektů pak nastolit situaci, kdy po jejich uplynutí zanikají i jejich povinnosti, které, zejména pokud jde o povinnost uplatňovat, jsou po uplynutí delší doby vždy spjaty s určitými problémy“ [nalezn ze dne 11. ledna 2007 sp. zn. II. ÚS 493/05 (N 5/44 SbNU 53)]. Časově neomezené oprávnění správce daně rozhodnout o stanovení daně by nepochybně vedlo k problematickému rozhodování jak ze strany příslušných správních orgánů, tak ze strany soudů, které by byly nuceny rozhodovat o velmi starých pohledávkách, navíc za situace, kdy již ke zjištění skutkového stavu nemusí existovat dostatečné důkazní prostředky. V tomto ohledu lze přisvědčit názoru, že prekluze „přináší do společnosti stabilitu a jistotu, a umožňuje tak dlužníkům plánovat si své životy s vědomím, že v důsledku uplynutí času již proti nim nelze určitý nárok uplatnit“ (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. února 2009 č. j. 1 Afs 15/2009-105; veřejně přístupný na <http://www.nssoud.cz>). Ponechání možnosti stanovit daň bez ohledu na běh času by otevíralo prostor ke zpochybnění postupu správce daně i s ohledem na požadavky rovnosti a zákazu diskriminace. Je proto povinností zákonodárce, aby svým rozhodnutím vymezil běh a délku lhůty pro stanovení daně způsobem, který bude vedle veřejného zájmu na řádném výběru daní přiměřeně zohledňovat i právní jistotu daňových subjektů.

37. Zákaz retroaktivity má v případě zákonné úpravy daní rozdílný význam v závislosti na tom, zda se její změna týká a) vlastního vymezení daně, resp. jejích jednotlivých komponentů (subjekt daně, objekt daně, základ daně, sazba daně a splatnost daně), nebo b) související povinnosti evidovat a uchovávat materiály dokládající skutečnosti určující pro výpočet daně, nebo zda se týká c) lhůty pro stanovení daně.

38. Ve vztahu k daňové povinnosti, resp. s ní souvisejícím právním vztahům, se tento zákaz projevuje v tom smyslu, že se její vznik či změna (jde-li k tíži dotčeného jednotlivce) nemůže odvíjet výlučně od právních

skutečností nastalých před účinností zákona, kterým došlo k jejímu stanovení. Zákodárce například nemůže dodatečně stanovit daň z příjmu za loňský rok a při jejím určení vycházet ze souhrnu příjmů, které měl daňový subjekt v tomto období. Tento subjekt totiž v době, kdy mu uvedený příjem vznikl, nemohl počítat s tím, že z něj bude muset odvést i tuto daň. Posléze již proto ani nemusel disponovat potřebnou částkou k jejímu zaplacení. Tím není řečeno, že předmětem zdanění nemůže být dodatečně i majetek, jenž byl příjmem daňového subjektu v loňském roce. Důvodem jeho zdanění ovšem nemůže být (pouze) skutečnost, že jej nabyl v určitém časovém období, nýbrž to, že jej vlastní v okamžiku, kdy mu daňová povinnost vznikla. Teprve od tohoto okamžiku musí počítat s tím, že část jeho aktuálního majetku bude podléhat dani, a přizpůsobit tomu své jednání. Uvedené závěry se týkají pouze pravé retroaktivity. Pokud jde o možné změny zákonné úpravy daní do budoucna, daňové subjekty musí počítat s tím, že k nim zákonodárce může přistoupit na základě svého politického rozhodnutí. Ani zde nicméně nelze vyloučit, že nová právní úprava, byť půjde o retroaktivitu nepravou, bude do jejich právního postavení zasahovat způsobem, který zcela popírá jejich důvěru v právo. Jako příklad lze uvést změny zákonné úpravy v průběhu účetního a zdaňovacího období, v jejichž důsledku by ještě v jeho rámci došlo k odlišnému hodnocení povahy daňově relevantních skutečností, jemuž by se daňový subjekt nemohl přizpůsobit (nález sp. zn. Pl. ÚS 9/08, bod 16).

39. V případě povinnosti evidovat a uchovávat materiály dokládající skutečností určující pro výpočet daně se zákaz retroaktivity projevuje v tom, že poté, co daňovému subjektu vznikla daňová povinnost, již nelze na straně povinného subjektu dodatečně stanovit přísnější požadavky na prokázání její výše (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/01). Pokud by například zákon v době, kdy daňovému subjektu vznikly k dosažení určitého příjmu náklady, stanovil, že se k jejich prokázání za účelem snížení daňového základu vyžaduje určitý doklad, pak nelze dodatečně stanovit přísnější náležitosti pro jeho formu, které by fakticky znemožnily pozdější uplatnění těchto nákladů v daňovém řízení. Takováto změna právní úpravy by sice formálně představovala toliko nepravou retroaktivitu, neboť by se vztahovala až k eventuálnímu řízení, jež bude vedeno po její účinnosti, fakticky by však vedla k modifikaci vlastního rozsahu daňové povinnosti, která tomuto subjektu vznikla v minulosti. Její účinek by tak – posuzováno materiálně – odpovídal retroaktivitě pravé, v důsledku čehož by výsledkem jejího ústavněprávního hodnocení musel být závěr o jejím rozporu se zákazem retroaktivity.

40. O retroaktivitě lze nakonec uvažovat i v případě prekluzivní lhůty pro stanovení daně. Změna její zákonné úpravy by působila pravou retroaktivitu, pokud by měla nebo mohla mít za následek „obžvutivní“ lhůty,

jež uplynula ještě před nabytím účinnosti nové právní úpravy. Důvodem je skutečnost, že jejím důsledkem by byl dodatečný vznik již zaniklého oprávnění státu stanovit daň a s ním fakticky i „obživnutí“ odpovídající daňové povinnosti, k jejímuž splnění by jinak daňový subjekt již nemohl být povinován. O nepravou retroaktivitu půjde naopak tehdy, jestliže novým zákonem dojde či na jeho základě bude moci dojít (na základě budoucích právních skutečností) k prodloužení již započaté, avšak ke dni jeho účinnosti neskončené lhůty pro stanovení daně nad rámec původní zákonné úpravy. Taková změna by se nijak nedotkla obsahu existující daňové povinnosti, ani by sama o sobě nepůsobila vznik jakékoliv další související povinnosti, přesto by však působila k tíži daňového subjektu. V jejím důsledku by totiž oprávnění státu daň stanovit trvalo po delší dobu a daňový subjekt by s možností jeho využití musel nadále počítat. Další trvání související povinnosti evidovat a uchovávat materiály dokládající skutečnosti určující pro výpočet daně, jakož i případná faktická potřeba ponechání si určité finanční rezervy pro případ odlišného hodnocení těchto skutečností ze strany správce daně by navíc mohly v závislosti na konkrétním daňovém subjektu (typicky u podnikatelů) a povaze jeho činnosti vést k vzniku nikoliv nepatrných nákladů.

41. Uvedený zásah nečiní uvedenou změnu zákonné úpravy běhu a délky lhůty pro stanovení daně bez dalšího nepřipustnou. Stejně jako v jiných případech nepravé retroaktivity je pro její posouzení rozhodující, zda zásah do právní jistoty, k němuž by v důsledku nové právní úpravy došlo, lze s ohledem na důvěru dotčených subjektů v předchozí právní úpravu (resp. jí vyvolané legitimní očekávání) považovat za únosný. Zákonem stanovená pravidla by především měla daňovému subjektu umožnit předvídat, kdy dojde k uplynutí předmětné lhůty. Daňový subjekt v době vzniku daňové povinnosti přirozeně nemůže přesně vědět, kdy se tak stane, neboť tento okamžik se odvíjí od budoucích právních skutečností, které není nebo nemusí být s to ovlivnit (např. zahájení daňové kontroly). Může však jednat na důvěře, že k jeho určení dojde v souladu s těmito pravidly, a v tomto ohledu přizpůsobit jejím běhu své další jednání.

42. Zásada právní jistoty brání tomu, aby zákonodárce ponechal možnost stanovení daně bez časového omezení nebo po dobu, jejíž (extrémní) délka by – s ohledem na možný dopad do právní sféry daňových subjektů – postrádala jakékoliv rozumné odůvodnění. Rovněž by s ní bylo v rozporu, pokud by zákonná pravidla určující běh a délku lhůty pro stanovení daně doznala změn v natolik krátké době před jejím uplynutím, že by od dotčených daňových subjektů nebylo možné spravedlivě očekávat, aby jejím prodloužení „na poslední chvíli“ přizpůsobily své jednání. V takovém případě by se jednalo o nepřipustnou nepravou retroaktivitu, ledaže by na straně veřejné moci existoval určitý silný veřejný zájem, odůvodněný především

mimořádnými okolnostmi, který by převážil nad oprávněným zájmem daňových subjektů na tom, aby jejich právní vztahy plynoucí z příslušné daňové povinnosti byly definitivně vypořádány. Jinak ale zákaz změn zákonné úpravy lhůty pro stanovení daně, jež by se do budoucna dotýkaly i běhu a délky lhůty započaté podle původní právní úpravy, jen ze zásady právní jistoty obecně dovodit nelze.

IX. Soulad napadeného ustanovení se zákazem retroaktivity

43. Výše uvedená východiska byla určující pro posouzení souladu napadeného ustanovení se zákazem retroaktivity, jenž vyplývá z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud přitom ve svých úvahách akcentoval i to, jakým způsobem se do právní sféry daňových subjektů, na něž toto ustanovení dopadá, promítá případná aplikace § 148 odst. 2 písm. b) daňového řádu na jeho základě.

44. Předně je třeba uvést, že daňový řád, jehož součástí bylo od počátku jak napadené ustanovení, tak jeho § 148 odst. 2 písm. b), byl vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 3. září 2009 a účinnosti nabyl dne 1. ledna 2011. K prodloužení lhůty pro vyměření daně započaté za účinnosti zákona o správě daní a poplatků zároveň mohlo dojít jen vůči těm subjektům, jimž tato lhůta uplynula nejdříve během roku 2011. Na případy, kdy se tak stalo nejpozději dne 31. prosince 2010, se daňový řád nevztahuje. Je tedy zřejmé, že ačkoliv zákon o správě daní a poplatků neumožňoval prodloužení lhůty pro vyměření daně z důvodů uvedených v § 148 odst. 2 daňového řádu, dotčené daňové subjekty s možností aplikace tohoto ustanovení ve vztahu k právním skutečnostem nastalým za účinnosti daňového řádu mohly počítat v dostatečném předstihu (nejméně 1 rok a 4 měsíce) před jejím uplynutím podle původního zákona. Předmětná změna pro ně tudíž nemohla být překvapivá a mohly jí přizpůsobit své další jednání. Vzhledem k omezení délky lhůty pro stanovení daně maximální dobou 10 let od jejího počátku podle § 148 odst. 1 daňového řádu (§ 148 odst. 5 téhož zákona) pak nelze shledat nepřiměřený zásah do právní jistoty dotčených daňových subjektů ani s ohledem na její celkovou možnou délku v konkrétním případě, došlo-li by v jejím průběhu k jejímu jednorázovému nebo opakovanému prodloužení. Desetiletou objektivní lhůtu stanovil již § 47 odst. 2 zákona o správě daní a poplatků.

45. Navrhovatel zpochybnil ústavnost napadeného ustanovení i poukazem na absenci dostatečně silného důvodu pro zákonodárcem stanovené řešení vztahu staré a nové právní úpravy. Ústavní soud v této souvislosti poznamenává, že účel napadeného ustanovení lze spatřovat jednak ve snaze sjednotit pravidla pro běh a délku lhůty pro vyměření nebo stanovení daně (a tím zajistit jejich přehlednost pro účely jejich další aplikace), jednak v tom, aby i v případech, kdy lhůta začala běžet za účinnosti zákona

o správě daní a poplatků, mohlo dojít k jejímu prodloužení podle § 148 odst. 2 daňového řádu. Posledně uvedené ustanovení totiž vytváří časový prostor k tomu, aby mohl správce daně pravomocně rozhodnout o úkonech v něm vyjmenovaných, což by v opačném případě pro krátkost zbývajících lhůt nemuselo být možné. V obou případech jde o cíle, které lze označit za legitimní a nelze v nich spatřovat svévoli na straně zákonodárce. Tím není řečeno, že zákonodárce musel řešit vztah obou právních úprav právě tímto způsobem. Ve vztahu k případům, kdy předmětná lhůta začala běžet ještě za účinnosti zákona o správě daní a poplatků, mohl rovněž nadále ponechat aplikovatelnou předchozí právní úpravu. Pokud však zvolil jiné řešení, pak nelze s jeho rozhodnutím spojovat nepřipustný zásah do právní jistoty dotčených daňových subjektů. S ohledem na celkový dopad předmětné změny do jejich právního postavení, jakož i možnost z ní plynoucí důsledky v dostatečném předstihu předvídat nelze na jejich straně spatřovat natolik intenzivní zájem na zachování původní právní úpravy, jež by v jejich případě ve vztahu k běhu a délce lhůty pro vyměření daně vylučoval aplikaci daňového řádu, a činil tak napadené ustanovení protiústavním.

46. Ústavní soud závěrem dodává, že v tomto nálezu se zabýval toliko otázkou souladu napadeného ustanovení se zásadou právní jistoty a zákazem retroaktivity, nikoliv i případným jiným zásahem do ústavně zaručených práv a svobod daňových subjektů, k nimž by mohlo dojít v důsledku samotné aplikace § 148 odst. 2 písm. b) daňového řádu. Návrh navrhovatele nesměřoval ke zrušení tohoto ustanovení, přičemž žádnou část tohoto nálezu nelze vykládat v tom smyslu, že by jím byla meritorně posuzována i jeho ústavnost.

X. Závěr

47. Protože Ústavní soud dospěl k závěru, že napadené ustanovení není v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy, rozhodl podle § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, o zamítnutí návrhu na jeho zrušení.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

1. Hlasoval jsem proti nálezu, kterým byl rozhodnutím pléna Ústavního soudu zamítnut návrh Nejvyššího správního soudu na zrušení § 264 odst. 4 vět první a druhé zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, a současně tímto uplatňuji své odlišné stanovisko vůči výroku nálezu i jeho odůvodnění.

2. Již po nabytí účinnosti daňového řádu se objevily ve sféře právní teorie i praxe námitky, jež zpochybňovaly správnost některých jeho ustanovení; některé z nich naznačily též jejich eventuální neústavnost. Z nich si dovoluji citovat alespoň z větších prací Klíma, K. Listina a její realizace

v systému veřejného a nového soukromého práva. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 171-175 (pasáž o daňové správě a rozsahu vstupu do soukromí), nebo Kobík, J., Kohoutková, H. Daňový řád s komentářem. 1. vydání. Olomouc : ANAG, 2010, s. 923-931 (komentář k § 264).

3. Úprava práv a povinností subjektů vystupujících v řízení podle daňového řádu obsahuje dva postuláty, které je třeba přiměřeně vyvážit. Na jedné straně nevyhnutelně dominuje postavení správce daně, jenž svými oprávněními, resp. jejich realizací, naplňuje hlavní funkci úpravy daní, jež spočívá v řádném výběru jednotlivých daní, aby byla co nejdůsledněji naplněna fiskální funkce této právní úpravy ve prospěch státu a konečně pak i občanů. Správce daně v řízení podle daňového řádu proto bezprostředně rozhoduje též o povinnostech daňového subjektu. Proti němu stojí daňový subjekt, který musí ex lege strpět výběr daně a plnit své zákonné povinnosti. Aby však nebyla vytvořena zcela nežádoucí či přílišná disproportionce postavení správce daně a daňového subjektu, je nezbytné poskytnout daňovému subjektu právní jistotu v podobě pevného procedurálního rámce daňového řízení včetně náležitě úpravy lhůt. Ve hře tu je současně legitimní očekávání daňového subjektu, že se lhůta v průběhu jejího trvání nezmění a že s ní při svém hospodaření může počítat.

4. Posledně zmíněnou záruku právní úprava lhůt (obecně i pro vyměření daně, viz § 264 odst. 3 a 4) v daňovém řádu nespĺňuje. Platí-li, že pro posouzení běhu a délky lhůt započatých podle dosavadního právního předpisu se ode dne nabytí účinnosti daňového řádu postupuje podle nových ustanovení, pak to neznamená nic jiného než „změnu pravidel v průběhu hry“, a tedy hypertrofovanou diskreci jak legislativní (táž zásada je zřejmě použitelná i při novelizacích daňového řádu), tak při aplikaci ustanovení o lhůtách.

5. Podle mého názoru mohla být předmětná úprava v daňovém řádu zcela korektní, jestliže by postupovala obdobně jako v soukromoprávním předpise: mohlo být uvedeno, že všechny lhůty, které začaly běžet přede dnem nabytí účinnosti daňového řádu, se až do svého zakončení posuzují podle dosavadního právního předpisu (srov. § 3036 nového občanského zákoníku; dosavadním právním předpisem by byl zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů).

6. Nedomnívám se, že by nynější plenární nález sledoval dosavadní linii daňové judikatury Ústavního soudu. Uvádím alespoň nález sp. zn. I. ÚS 1611/07 ze dne 2. 12. 2008 (N 211/51 SbNU 639), který se zabývá právě lhůtou k vyměření daně a dovozuje mj., že fyzickým i právnickým osobám jako daňovým subjektům vzniká v daňovém řízení legitimní očekávání (bod 20 nálezu).

7. Po mém soudu dalo plénum Ústavního soudu v posuzované věci průchod spíše spravedlnosti formální před spravedlností materiální, či

jinak řečeno, bylo zdrženlivé vůči předmětné právní úpravě délky a běhu lhůt v daňovém řádu až příliš. Nijsem si jist, zda to nebude mít negativní judikatorní následky pro futuro. Tím spíše jsem hlosoval pro vyhovění návrhu na zrušení příslušné části právního předpisu.

2. Odlišné stanovisko soudce Vojtěcha Šimíčka a soudkyně Kateřiny Šimáčkové

1. Uplatňujeme vůči výroku i odůvodnění nálezu odlišné stanovisko podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jelikož máme za to, že návrhu mělo být vyhověno a napadená část ustanovení § 264 odst. 4 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, měla být jako protiústavní zrušena. K tomuto názoru nás vedou následující skutečnosti.

2. Stěžejní argument nálezu spočívá v tom, že zatímco pravá retroaktivita je přípustná pouze výjimečně, v případě nepravé retroaktivity je zásadou její přípustnost (bod 32). Současně je však přejímána zcela správná argumentace německého Spolkového ústavního soudu, podle níž nepravá retroaktivita nesmí popírat důvěru v právo tam, kde je na straně adresáta právní normy legitimní očekávání, že dosavadní úprava bude zachována (bod 34).

3. V kontextu nyní rozhodované věci připomínáme, že podle jednoznačné a dlouhodobě ustálené judikatury správních soudů ke „starému daňovému řádu“ (zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů) platilo, že „platebním výměrem se daň vyměřuje, nelze jej tedy považovat za úkon směřující k vyměření daně, který přerušuje běh tříleté lhůty podle § 47 odst. 2 zákona č. 337/1992 Sb.“ (viz zejména usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 5. 2006 č. j. 2 Afs 52/2005-94, č. 953/2006 Sb. NSS). Důvod byl velmi prostý a logický: platební výměr má být vyvrcholením předchozího daňového řízení, a nikoliv jeho faktickým začátkem.

4. Nový daňový řád zvolil ohledně běhu lhůty pro stanovení daně poněkud odlišnou konstrukci, neboť v § 148 odst. 2 písm. b) stanovil prodloužení této lhůty o jeden rok z důvodu oznámení rozhodnutí o stanovení daně. Jakkoliv máme za to, že se tím zákonodárce do značné míry protivil citované ustálené judikatuře správních soudů, nezpochybujeme jeho právo na takovouto změnu. Problém však spočívá v tom, že tuto změnu aplikuje prostřednictvím napadeného ustanovení § 264 odst. 4 daňového řádu i zpětně. V tom spatřujeme protiústavnost tohoto ustanovení.

5. V důsledku této legislativní změny totiž fakticky došlo k prodloužení lhůty pro stanovení daně a tím i k porušení legitimního očekávání a zásahu do základních práv (zejména práva vlastnického) řady daňových subjektů. Jakkoliv v souladu s názorem většiny pléna a priori nezpochybujeme,

že zákonodárce je oprávněn zvolit i řešení vyvolávající nepravou retroaktivitu, tvrdíme, že pro takovýto krok musí mít velmi silné, racionální a legitimní důvody. Z legislativně-technického hlediska nazíráno totiž zvolené řešení vůbec nebylo nezbytné a mohla být provedena ústavněprávně zcela neproblematická úprava, kterou by se citovaná změna vztahovala jen na případy, jež nastanou teprve po nabytí účinnosti daňového řádu, a nikoliv zpětně.

6. Žádné takové silné důvody, které by popsanou nepravou retroaktivitu odůvodnily, však náleží neuvádí a nečiní tak ve svém vyjádření ani vláda. Prakticky veškerá argumentace většiny pléna, která by měla směřovat k vyvažování zmíněného veřejného zájmu na straně jedné a oprávněného zájmu jednotlivce na straně druhé, je totiž zaměřena výhradně (1.) k otázce sjednocení pravidel pro běh a délku lhůty pro vyměření nebo stanovení daně a tím zajištění přehlednosti pro účely jejich aplikace, a aby (2.) mohlo dojít k prodloužení předmětné lhůty podle § 148 odst. 2 daňového řádu (bod 45). Pokud odmítneme druhý z uvedených důvodů z důvodu nelogičnosti (je zde totiž v podstatě tautologicky řečeno, že zákonodárce prodloužil předmětnou lhůtu proto, aby ji prodloužil, avšak bez vysvětlení, proč to vlastně bylo nutné), zbývá nám pouze uváděný důvod první. Přeloženo do srozumitelné řeči: stát přistoupil k nepravé retroaktivitě, a tedy i k významnému potlačení právní jistoty daňových subjektů pouze a jen proto, aby zjednodušil práci finančním úřadům. To však za silný důvod přijetí takového silného opatření považovat nemůžeme. Klademe proto otázku: pokud zákonodárce mohl volit mezi dvěma principiálně srovnatelnými způsoby řešení, přičemž jedno z nich nevyvolávalo žádné negativní a nepředvídatelné dopady na daňové subjekty, zatímco druhé ano, v čem je vlastně spatřován tak silný důvod pro řešení druhé?

7. V daném případě totiž měl být Ústavním soudem bedlivě poměřován na straně jedné „veřejný zájem“ a na straně druhé zájem jedinců, tedy daňových subjektů. Deklarovaný veřejný zájem (zjednodušení činnosti daňové správy a větší srozumitelnost postavení daňových subjektů) je přitom v porovnání s narušením právní jistoty jednotlivců zcela nepodstatný. Ústavní soud, který má v popisu práce tyto zájmy vyvažovat, podle našeho přesvědčení v této věci selhal, jelikož v rozporu se svým posláním (čl. 83, čl. 85 odst. 2 Ústavy) upřednostnil zájem veřejné správy nad zájmy jednotlivců. Pokud navíc z vyjádření vlády (bod 12) plyne, že dopad derogace na napadené ustanovení by činil (přínejmenším) 6 mld. Kč, ukazuje se nározně nepřiměřenost dané regulace. Přeloženo do srozumitelného jazyka totiž bude tato částka jakýmsi „dodatečným“ příjmem veřejných rozpočtů, protože bez prodloužení prekluzivní lhůty by ji stát zřejmě nezískal. Tato suma je z hlediska celkové výše státního rozpočtu marginální, nicméně z hlediska některých daňových subjektů může být velmi zásadní. Navíc,

pokud vláda de facto přiznává, že napadené zákonné ustanovení má pozitivní rozpočtové dopady, současně tím nutně popírá, že smyslem daného opatření bylo vlastně jen zjednodušení a odstranění právní nejistoty, resp. že se nejedná o opatření, které by bylo pro daňové subjekty nepředvídatelné (viz též argumentaci nálezu v bodu 44). O právní nejistotě za existence zákona č. 337/1992 Sb. nemohla být ostatně z důvodu výše zmíněné jednotné judikatury správních soudů vůbec řeč.

8. Vytykáme většinovému názoru rovněž, že se příliš koncentruje pouze na otázku vedení evidence a účetnictví ve smyslu uchovávání potřebných dokladů (bod 39). Jakkoliv nepopíráme, že se daňová prekluze (a její prodloužení) v této povinnosti daňového subjektu přímo projevuje a určitě se v řadě případů nejedná o povinnost organizačně jednoduchou a finančně nenáročnou, má nepochybně daleko větší význam v jeho celkové podnikatelské činnosti. Lapidárně řečeno, pokud daňový subjekt ví, že po třech letech dochází k prekluzi, přizpůsobí tomu svoje aktivity. Nemůže tak však učinit, pokud tato lhůta bude de facto zákonem prodloužena. Pokud je v nejistotě ohledně svých daňových povinností, musí zvažovat i potřebu tvořit si na případné daňové doplatky finanční rezervu. Riziko a tvorba finanční rezervy má odraz i do majetkových práv poplatníka. Jistota, že již zmíněné rezervy na případné daňové doplatky není třeba tvořit, je totiž finančně vyjádřitelná. Ve hře tedy není jen obecná důvěra v právo, ale též legitimní očekávání jako součást ochrany majetku.

9. Není správný ani prvoplánový názor, podle něhož si musí být každý daňový subjekt vědom své daňové povinnosti, a musí tedy i počítat s tím, že její splnění po něm bude stát vymáhat. Především, daňové právo a jeho výklad a používání v posledních desetiletích jsou všim jiným než předvídatelným a propracovaným systémem, v jehož rámci by bylo jednoznačné, jaké daňové povinnosti jsou vlastně dány. Za druhé, daňový subjekt nesmí být předmětem šikany ze strany finanční správy, a pokud u něj např. na stejnou daňovou povinnost v minulosti již proběhla daňová kontrola a on byl s jejími závěry seznámen, nelze přijmout, že by se tato kontrola svévolně opakovala bez toho, že by se např. objevily zcela nové skutečnosti, které správce daně nemohl dříve znát. Takováto svévolná kontrola by totiž byla kontrolou nezákonnou, a nebyla by proto způsobilá ani vyvolat účinky předvídané ustanovením § 148 odst. 3 daňového řádu (dříve § 47 odst. 2 zákona č. 337/1992 Sb.). Součástí férového a legálního chování státu k daňovým poplatníkům by tedy mělo být i předvídatelné nastavení pravidel danění a jejich důsledné vymáhání vůči všem, nikoliv hledání postranních cestíček, jak z daňovou správou vybraných poplatníků „vymáčkout“ na poslední chvíli ještě něco navíc.

10. Ze všech shora uvedených důvodů dospíváme k závěru, že napadené ustanovení daňového řádu je v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy

garantujícím zachování základních principů materiálního právního státu, tedy i ochranu důvěry v právo, a s čl. 11 Listiny základních práv a svobod zaručujícím právo na ochranu majetku a legitimní očekávání s ním spojené, a proto mělo být zrušeno, jelikož v důsledku jeho působení ve spojení s § 148 odst. 2 stejného zákona zpětně zhoršuje právní jistotu daňových subjektů a zasahuje do jejich práv, a to přesto, že to nebylo nezbytné a nebyly pro toto řešení dány žádné přesvědčivé důvody.

Č. 166

K posuzování podmínek nároku na mimořádný hornický důchod

Z ustanovení § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění účinném do 31. 5. 1992, vyplývá, že mezi zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech patřila i zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů, avšak pouze za předpokladu, že byla vykonávána soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Byl-li přitom tento předpoklad splněn v případě zaměstnání úsekového, resp. důlního měřiče, pak muselo být možné i podřazení tohoto zaměstnání pod některý z okruhů zaměstnání této kategorie podle přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení. Tyto okruhy měly totiž zahrnovat všechna zaměstnání splňující podmínku uvedenou v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb.

Při rozhodování o tom, zda žadatel splňoval podmínku doby zaměstnání ve vybraném zaměstnání v hornictví pro poskytnutí starobního důchodu podle § 2 odst. 2 písm. a) nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, byly správní soudy povinny vzít v potaz koncepci a účel jednotlivých příloh nařízení vlády č. 117/1988 Sb., plynoucí z § 17 odst. 1 ve spojení s § 15 odst. 2 a 3 zákona č. 100/1988 Sb. Právě na posouzení účelu obou příloh přitom záviselo, zda a pod jakou z kategorií v nich uvedenou lze podřadit zaměstnání důlního měřiče. Tím, že správní soudy ve svém odůvodnění tento aspekt zcela pominuly a místo toho své úvahy založily na rozlišení, zda v případě tohoto zaměstnání převáží jeho dělnický nebo odborný či technickohospodářský charakter, pro které však právní předpisy dopadající na projednávanou věc neposkytovaly žádnou oporu, porušily právo žadatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Rozhodující byla, jak již bylo opakovaně uvedeno, doba strávená v podzemí. V pouhé skutečnosti, že některá zaměstnání, jež splňovala tuto podmínku, byla více a jiná méně odborná nebo kvalifikovaná (což lze znázornit právě na příkladu úsekového, resp. důlního měřiče a jeho figuranta), nelze nalézt žádný rozumný důvod pro odlišné zacházení.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 15. září 2015 sp. zn. III. ÚS 1015/13 ve věci ústavní stížnosti Bohumila Pechra, zastoupeného JUDr. Antonínem Janákem, advokátem, se sídlem v Příbrami, náměstí T. G. Masaryka 142, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 12. 2012 č. j. 4 Ads 22/2012-21 o zamítnutí stěžovatelovy kasační stížnosti a rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 21. 12. 2011 č. j. 42 Ad 55/2010-131, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba proti rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení zamítajícímu stěžovatelovu žádost o poskytnutí starobního důchodu horníka, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a České správy sociálního zabezpečení, se sídlem Praha 5, Křížová 1292/25, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 12. 2012 č. j. 4 Ads 22/2012-21 a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 21. 12. 2011 č. j. 42 Ad 55/2010-131 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 12. 2012 č. j. 4 Ads 22/2012-21 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 21. 12. 2011 č. j. 42 Ad 55/2010-131 se ruší.

Odůvodnění

I. Shrnutí řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 22. 3. 2013 a doplněna podáním ze dne 10. 10. 2014, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod podle čl. 1 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel je bývalým horníkem, který v letech 1972 až 1992 pracoval jako zaměstnanec Československého uranového průmyslu, oborový podnik, (nyní DIAMO, státní podnik) v uranových dolech v Příbrami na různých pozicích. Rozhodnutím České správy sociálního zabezpečení ze dne 28. 5. 2008 č. X byla zamítnuta jeho žádost o poskytnutí starobního důchodu podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům. Důvodem byla skutečnost, že v jeho případě neměla být splněna podmínka podle § 2 odst. 2 písm. a) tohoto

nařízení, podle níž mohl tento nárok vzniknout pouze občanovi, který byl zaměstnán nejméně 10 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví, jež spadají do zvlášť zvýhodněné I. pracovní kategorie v hornictví (kategorie I.AA, resp. I.AA uran). Předmětnou kvalifikaci sice bylo možné přiznat jeho zaměstnáním pro období od 2. 6. 1972 do 14. 8. 1974 (804 kalendářních dnů), kdy pracoval na pozici horník-dělník (I-01-19; jde o kód vycházející z příslušného resortního seznamu zaměstnání pro účely důchodového zabezpečení), a pro období od 1. 6. 1987 do 31. 12. 1990 (1 308 kalendářních dnů), kdy pracoval na pozici mistr-revírník (05-07-01), tato doba však dohromady činila jen o něco více než 6 roků.

3. Uvedené rozhodnutí napadl stěžovatel žalobou. Podle jeho názoru měla být za vybraná zaměstnání ve smyslu nařízení č. 557/1990 Sb. považována i jeho pozice úsekový měřič (I-02-5), resp. důlní měřič (05-20-01), kterou zastával od 14. 8. 1974 do 31. 5. 1987, neboť v tomto období vykonával soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně veškeré provozní práce v oboru důlního měřičtví na stálých pracovištích důlního úseku v podzemí hlubinného uranového dolu. Místo kategorie I.A, do které jej zařadil jeho tehdejší zaměstnavatel, tak měl být zařazen do kategorie I.AA, v důsledku čehož by mu vznikl i nárok na mimořádný hornický důchod. S touto argumentací se však neztotožnil Krajský soud v Praze (dále též „krajský soud“). Z odůvodnění jeho zamítavého rozsudku ze dne 18. 2. 2009 č. j. 42 Csd 200/2008-20 vyplývá, že stěžovatel jako důlní měřič patřil do kategorie střídavě fárajících, což znamenalo, že pokud odpracoval v kalendářním roce více než polovinu směn v podzemí, jak tomu bylo v jeho případě, bylo mu období tohoto roku započítáno do I.A kategorie; jinak by mu bylo období příslušného roku započítáno do III. kategorie. Zařazení do kategorie I.AA ale podle názoru tohoto soudu vůbec nepřicházelo v úvahu.

4. K obdobným závěrům dospěl i Nejvyšší správní soud, který rozsudkem ze dne 17. 2. 2010 č. j. 6 Ads 74/2009-43 zamítl kasační stížnost stěžovatele. Ani on neshledal důvody pro zařazení zaměstnání důlního měřiče, případně samostatného důlního měřiče, do kategorie I.AA, a to ani podle nařízení vlády č. 74/1982 Sb., o některých úpravách v nemocenském pojištění a důchodovém zabezpečení pracujících v hornictví, ani podle pozdějšího nařízení vlády č. 117/1988 Sb., o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení. Pokud je v příloze č. 2 pod č. 3 posledně uvedeného nařízení uvedeno několik zaměstnání, která podle popisu pracovní činnosti zahrnují i práce v oboru důlního měřičtví, je třeba vyjít z toho, že toto nařízení mělo na mysli práce pomocníka měřiče (figuranta), tak jak to bylo uvedeno v nařízení vlády č. 74/1982 Sb. Zaměstnání vedoucího (samostatného) důlního měřiče je uvedeno až v příloze č. 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., v důsledku čehož se nepovažuje

za vybrané zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm v podzemí v hlubinných dolech.

5. Obě rozhodnutí správních soudů byla zrušena nálezem sp. zn. I. ÚS 1415/10 ze dne 23. 8. 2010 (N 168/58 SbNU 457) z důvodu přepjatého formalismu, který vedl k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny. Ústavní soud vytkl Krajskému soudu v Praze, že se vůbec nezabýval charakterem stěžovatelem skutečně vykonávané práce v podzemí ve vztahu k příslušným předpisům sociálního zabezpečení, a pouze mechanicky převzal zařazení této činnosti do pracovní kategorie, jak je učinil bývalý zaměstnavatel stěžovatele. Vycházel tak pouze z tvrzení bývalého zaměstnavatele a údajů uvedených v jím vydaném potvrzení, což s ohledem na to, že stěžovatel své zařazení rozporoval, nebylo postačující. Správně měl naopak provést dokazování v tom smyslu, zda stěžovatelem vykonávaná činnost v podzemí spadala či nespadala mezi činnosti uvedené v příloze č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Pokud jde o rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, ten se sice zabýval posledně uvedenou otázkou, vycházel však toliko z jejího formálního označení. Jeho závěry, že nařízení vlády č. 117/1988 Sb. mělo v příloze č. 2 pod č. 3 na mysli práce pomocníka měřiče (figuranta) a že činnost stěžovatele bylo možné podřadit pod zaměstnání vedoucího (samostatného) důlního měřiče, které se nepovažuje za vybrané zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm v podzemí v hlubinných dolech, postrádaly podle Ústavního soudu jakékoliv opodstatnění. V této souvislosti poukázal na to, že v příloze č. 2 pod č. 3 bylo uvedeno i zaměstnání dělník v geologickém průzkumu, přičemž v popisu pracovní činnosti zaměstnání zařazených v tomto bodě lze nalézt i práce v oboru důlního měřičtví, větrání a geologie. Aniž by tedy Ústavní soud předjímal, pod kterou kategorií činnost stěžovatele spadala, je zřejmé, že vzhledem k doposud nezpochybněnému charakteru práce pod zemí v oboru důlního měřičtví musela spadat pod některé ze zaměstnání uvedených v přílohách č. 2 nebo 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Z dosud provedeného dokazování naopak nelze dovodit, že by se v případě předmětné činnosti zaměstnavatele jednalo o činnosti spíše řídicího a organizačního charakteru.

6. V důsledku nálezu Ústavního soudu se věc vrátila Krajskému soudu v Praze, který o žalobě rozhodl opětovně rozsudkem ze dne 21. 12. 2011 č. j. 42 Ad 55/2010-131 tak, že ji zamítl. V řízení, jež předcházelo vydání tohoto rozhodnutí, provedl uvedený soud nové důkazy, mezi nimiž bylo i další stanovisko někdejšího zaměstnavatele stěžovatele. Z něj mimo jiné vyplynulo, že pojem zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (kategorie I.AA) se poprvé objevil až po zveřejnění zákona č. 73/1982 Sb., o změnách zákona o sociálním zabezpečení a předpisů o nemocenském pojištění. K uplatňování tohoto zákona byl následně tehdejší Federální ministerstvem paliv

a energetiky vypracován a rozeslán hornickým organizacím metodický návod k prokazování, zařazování a vykazování doby zaměstnání této kategorie, kterým se zaměstnavatel stěžovatele musel řídit a na jehož základě byla doba zaměstnání stěžovatele v podzemí (stejně jako ostatních fárájcích) zpětně přehodnocena a stvrzena na evidenčním listě důchodového zabezpečení (v jeho případě do kategorie I.A). Stejně přehodnocení se týkalo prakticky všech důlních techniků s dolovou působností, přičemž zárukou jeho objektivity byla skutečnost, že bylo zajišťováno zaměstnanci organizace, kteří se dané problematice věnovali a dokázali spravedlivě posoudit skutečný průběh fárání a doby strávené v podzemí u jednotlivých profesí. Po vydání nařízení vlády č. 117/1988 Sb. zůstalo zaměstnání samostatného důlního měřiče uvedeno v příloze č. 3, a nikoliv příloze č. 2, kde jsou uvedena zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí. Pokud jsou přítom v popisu prací u zaměstnání horník-dělník uvedeny práce v oboru důlního měřičtví, jedná se evidentně o práce dělnického charakteru, jež nelze zaměňovat se zaměstnáním důlního měřiče. Zbylá část uvedeného stanoviska se věnovala srovnání popisu práce a doby strávené v podzemí jak v případě pomocníka důlního měřiče (figuranta), tak v případě důlního měřiče, které mělo vysvětlit rozdíly mezi oběma profesemi. Zaměstnání důlního měřiče svým charakterem neodpovídalo zaměstnání se stálým pracovištěm pod zemí. Jeho zařazení do kategorie I.A vycházelo z reálné praxe při těžbě uranové rudy. Dále byly v rámci dokazování provedeny výsledky čtyř svědků, kteří vykonávali práci obdobného charakteru jako žalobce a ve svých výpovědích blíže popsali činnost důlního měřiče. Vyžádán byl rovněž znalecký posudek, jehož zpracovatelem byl prof. JUDr. Ing. Roman Makarius, CSc., znalec v oboru těžba uhlí, těžba ropy, těžba nerostných surovin a bezpečnost práce v hornictví. Podle jeho zjištění činnost důlního měřiče, resp. samostatného důlního měřiče, nebyla činností dělníka, ale technickohospodářského pracovníka. V převážné době byla vykonávána v podzemí, a jen v menším rozsahu (asi 30 % fondu pracovní doby) na povrchu. Tímto znaleckým posudkem mělo být podle krajského soudu postaveno najisto, že pracovní zařazení stěžovatele do kategorie I.A bylo správné.

7. Ve věci nakonec znovu rozhodoval Nejvyšší správní soud, který rozsudkem ze dne 28. 12. 2012 č. j. 4 Ads 22/2012-21 zamítl i v pořadí druhou kasační stížnost stěžovatele. Ve svém odůvodnění podrobně shrnul, jak se vyvíjela právní úprava režimu pracovních kategorií v době, kdy stěžovatel pracoval v uranových dolech (období od roku 1972). Obecně platilo, že seznam druhů práce uvedených v zákoně a v příloze nařízení vlády představoval pouze typizovaný seznam prací zařazených do preferovaných pracovních kategorií, přičemž k jeho další konkretizaci na úroveň jednotlivých zaměstnání docházelo teprve příslušnými rezortními seznamy, založenými na metodě taxativního výčtu. V této souvislosti platilo, že pokud nebylo

konkrétní zaměstnání (druh práce, kterou měl zaměstnanec v souladu s pracovní smlouvou v podniku vykonávat) zařazeno v příslušném resortním seznamu jako zaměstnání zařazené do I. či II. pracovní kategorie, pak nemohlo být na základě rozšiřujícího výkladu ustanovení zákona či prováděcího nařízení do takové kategorie podřazeno, a to ani na základě soudního uvážení. Soudy však mohly podle výsledků provedeného dokazování vyslovit, že pracovník splňuje podmínky pro zařazení do některé z těchto pracovních kategorií, jestliže jím vykonávaná práce odpovídala zcela některému zaměstnání zařazenému do těchto kategorií. Za tímto účelem musely zkoumat všechny podmínky, za nichž mohlo být zaměstnání zařazeno do resortního seznamu.

8. Přestože byl systém pracovních kategorií později zrušen zákonem č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, podle § 74 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zůstaly až do 31. 12. 2008 zachovány dříve upravené nároky, jež vznikly při snížení důchodového věku ve vazbě na dříve odpracované doby ve zvýhodněné pracovní kategorii. K podmínce doby zaměstnání nejméně 10 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví podle § 2 odst. 2 písm. a) nařízení vlády č. 557/1990 Sb. Nejvyšší správní soud poznamenal, že jak podle evidenčních listů, tak podle předložených pracovních smluv byl stěžovatel zaměstnán jako technicko-hospodářský pracovník (důlní měřič či měřič úseku). Stejným způsobem lze charakterizovat jeho zaměstnání samostatného důlního měřiče, čemuž nasvědčuje i obsah pracovní náplně této funkce, kde převažují především práce kontrolní, řídicí a další práce technickoadministrativního charakteru. Tento závěr potvrdil i znalecký posudek, z něhož plyne, že práce důlního měřiče je svým charakterem prací technika, na niž jsou kladeny značné kvalifikační požadavky. Byť je tato funkce vykonávána především v podzemí a pouze cca 30 % na povrchu, nelze důlního měřiče ztotožňovat s figurantem, který nemusí mít pro výkon své práce žádnou kvalifikaci. Na základě těchto skutečností tak měl uvedený soud za to, že práci důlního měřiče nelze ztotožňovat se zaměstnáním horník-dělník či dělník v geologickém průzkumu, které je uvedeno v seznamu zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech v příloze č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb.

9. Za podstatné přitom Nejvyšší správní soud nepovažoval ani to, že stěžovatel vykonával zaměstnání se stálým pracovištěm v podzemí hlubinných dolů, neboť ne všechna taková zaměstnání byla podřazena pod § 1 odst. 2 nařízení vlády č. 557/1990 Sb. Sem byla zařazena jen ta, která jsou uvedena pod č. 1 až 7 a 11 přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., což však nebyl případ stěžovatele. Nejvyšší správní soud nakonec nepřiznal význam ani tomu, že u popisu pracovní činnosti pod č. 3 této přílohy jsou

mimo jiné uvedeny práce v oboru důlního měřictví. Tato charakteristika se totiž vztahuje jen ke zde vyjmenovaným zaměstnáním (horník-dělník a další). Stěžovatel sice rovněž vykonával práce v oboru důlního měřictví, nikoliv však z pozice těchto zaměstnání. Bylo tedy možné přisvědčit právnímu hodnocení krajského soudu. Některé dílčí námitky stěžovatele sice podle Nejvyššího správního soudu byly oprávněné (kupř. námitky vytýkající absenci vzájemného hodnocení provedených důkazů či neobvyklost postupu soudu, který odročil jednání za účelem vyhlášení rozsudku, a poté vzdor tomu rozhodl v řízení pokračovat nařízením znaleckého posudku), nejednalo se však o taková pochybení, která by opodstatňovala zrušení napadeného rozsudku.

II. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel v ústavní stížnosti a jejím doplnění namítá, že správní soudy nesprávně posoudily právní otázku, zda jeho zaměstnání úsekového měřiče, resp. důlního měřiče, které vykonával v letech 1974 až 1987, je „vybraným povoláním v uranovém hornictví“, resp. zda mělo být zařazeno pod přílohu č. 2 nařízení č. 117/1988 Sb., která zahrnuje pod kategorií I.AA též zaměstnání „horník-dělník“ s popisem činnosti „práce v oboru důlního měřictví, větrání a geologie“, nebo pod jeho přílohu č. 3, která stanoví vybraná zaměstnání vedoucích pracovníků kategorie I.A „vedoucí útvaru důlního měřiče“, „hlavní měřič“ a „vedoucí (samostatný) důlní měřič“ s popisem činnosti „organizace, řízení a kontrola důlně měřických, geologických, geofyzikálních a hydrogeologických prací“ a „koordinace, řízení a kontrola důlně měřických prací“. Podle stěžovatele lze jeho někdejší zaměstnání přesvědčivě zařadit právě pod prvně zmíněnou kategorii. V této souvislosti upozorňuje, že měřič úseku vykonával veškerou práci v oboru důlního měřictví v dole společně s figurantem a ze 70% společné pracovní doby byly tyto jejich práce dokonce totožné (přesuny, přípravné práce a délková měření). Rozdílné zařazení obou profesí je tak projevem diskriminace, jejíž příčinou je stěžovatelova příslušnost k jiné skupině pracujících, a to navzdory tomu, že společně vykonávali na téměř místě a v téměř časovém úseku stejnou práci. Úsekový měřič mohl udílet pouze omezené pokyny svému figurantovi ve smyslu „přines, podrž, dojdí“, v důsledku čehož v jeho případě nelze hovořit o jakékoliv jeho nadřazenosti ve smyslu pracovněprávním či jeho vedoucí funkci. Oba byli společně na nejnižším stupni organizační struktury důlních měřičů a oba podléhali vyššímu stupni řízení.

11. Pouhá skutečnost, že pracovní pozice stěžovatele obsahovala určitý způsob řízení či koordinaci jiných osob (ve skutečnosti pouze figuranta, a i to jen omezeně), ještě neopodstatňovala její zařazení pod přílohu č. 3 nařízení č. 117/1988 Sb. Především nelze klást na roveň význam koordinace v popisu práce úsekového měřiče, jenž byl nastíněn výše, a vedoucího

měřiče, který na úrovni důlního závodu uváděl činnosti měřického oddělení do souladu se všemi ostatními činnostmi dalších technických a správních oddělení a výrobních provozů, a vytvářel tak optimální podmínky pro jejich vzájemnou spolupráci. Nakonec i příloha č. 2 téhož nařízení zahrnovala profese, které měly explicitně ve svém popisu řídicí a organizační úlohy [revírník, mistr strojní údržby a elektroúdržby v dole, vedoucí úseku a provozní inženýr (úseku)]. Tyto vybrané profese kategorie I.AA měly s profesí měřiče úseku více společného, než jen některá slovíčka v popisu činnosti. Jednalo se zejména o příslušnost ke skupině technickohospodářských pracovníků a místo výkonu v důlním úseku. Zařazení do kategorie I.AA by se rovněž nemělo odvíjet od dělení zaměstnání na dělnické nebo technickohospodářské, tedy od statusu pracovníka. Práce v oboru důlního měřictví je především společná odborně-technická záležitost dvou na sobě závislých pracovníků, a tudíž ji nelze pro účely zařazování do pracovních kategorií dělit na dva zcela odlišné druhy prací z důvodu rozdílné statutární příslušnosti v této dvojici pracovníků (tj. úsekový měřič a figurant). Při zařazení do kategorie I.AA nebo I.A je třeba vycházet z toho, v jakém prostředí se zaměstnanec pohyboval a jakou práci ve skutečnosti prováděl. Důvod zvýhodnění totiž spočíval v tom, že prostředí, ve kterém musel trávit podstatnou část pracovní doby, bylo životu nebezpečné s možností projevu závažných chorob. Stupeň řízení byl naopak nepodstatný. Od uvedených profesí, které lze podřadit pod § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění účinném do 31. 5. 1992, je pak třeba odlišit pracovní pozice, které byly vykonávány podle § 15 odst. 2 téhož zákona a vycházely z činností podřízených dělníků, kteří pracovali pod povrchem; mezi tyto pozice patřili právě vybraní vedoucí měřiči.

12. Na rozdíl od zrušeného nařízení vlády č. 74/1982 Sb., u něhož byl uplatňován princip zařazení jen podle čísla a názvu profese (a kde profese důlního měřiče chybí), upřednostňují § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., dále příloha č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. a příslušný resortní seznam obsažený ve výnosu Federálního ministerstva paliv a energetiky č. 5/1988 o změně a doplnění výnosu č. 6/1978, kterým se vydává resortní seznam zaměstnání zařazených pro účely důchodového zabezpečení do I. a II. pracovní kategorie, princip zařazení podle popisu pracovní činnosti (srov. § 18 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb.). Stěžovatel proto neshledává žádný důvod, pro který by zrovna název jeho profese měl zakládat méně práv, než náleží jeho kolegům (pomocníkům důlního měřiče – figurantům), kteří dělali zcela shodnou práci, dokonce ještě méně odpovědnou, a mají tak výhodu plynoucí z formálního zařazení jejich profese do „dělnické“ kategorie. Rozumné vysvětlení postrádá zařazení stěžovatele i z toho hlediska, že v období od 1. 1. 1969 do 31. 12. 1978 měli pracovníci na pozicích geolog úseku nebo geofyzik úseku, tedy technickohospodářští pracovníci ze stej-

ného oboru, srovnatelnou dobu zaměstnání hodnocenu jako kategorii I.AA. Z těchto důvodů se stěžovatel cítí být diskriminován. Má za to, že předmětným výkladem bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny, jakož i zásada rovnosti obsažená v čl. 1 Listiny.

13. Ústavní stížnost byla doplněna podáním ze dne 10. 10. 2014, v němž stěžovatel uvedl, že přiznání nebo nepřiznání hornické důchodové kategorie I.AA by se mělo řídit podmínkami § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., které mají povahu objektivních technických parametrů nezávislých na vůli zaměstnavatele či kohokoliv jiného. Hodnocení kategorií ve smyslu tohoto ustanovení by tak mělo vycházet především z matematických výpočtů počtu odpracovaných směn, které se stanoví z dokumentů osobní evidence, dokládajících skutečný průběh fárání a doby strávené v podzemí každého jednotlivého zaměstnance, a nikoliv z vyjádření tehdejšího zaměstnavatele odvolávajícího se na závěry jakési „pamětní komise“. Až poté, co bude postaveno najisto, zda osoba splňuje uvedené podmínky, by ve druhém kroku mělo následovat zkoumání, zdali se konkrétní zaměstnání kategorie I.AA nachází ve skupině vybraných zaměstnání podle přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., anebo ve skupině nevybraných (zbylých), přesto stále platně zařazených ve skupině zaměstnání se stálým pracovištěm v podzemí jako I.AA. Ze skutečnosti, že zaměstnání stěžovatele nebylo uvedeno ve zmíněné příloze, tedy nelze dovozovat jeho zařazení do kategorie I.A, nýbrž mělo být z důvodu splnění podmínek uvedených v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. potvrzeno v kategorii I.AA nevybraných zaměstnání s výhodou vyplývající z § 76a zákona o důchodovém pojištění. Vzhledem k tomu, že správní soudy zaměstnání stěžovatele nesprávně nepřiznaly kategorii I.AA, se dnes jeho důchod pohybuje na úrovni zaměstnance, který nikdy nepracoval v podzemí uranových dolů, což stěžovatel nepovažuje za spravedlivé.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud si pro účely řízení o ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 42 Ad 55/2010 a spis vedený u Nejvyššího soudu pod sp. zn. 4 Ads 22/2012. Současně vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

15. Nejvyšší správní soud i Krajský soud v Praze ve svých vyjádřeních z 1. a 27. 8. 2014 odkázaly na obsah napadených rozhodnutí. Česká správa sociálního zabezpečení se k ústavní stížnosti nevyjádřila. Vyjádření soudů byla zaslána stěžovateli, který na ně reagoval sdělením ze dne 13. 11. 2014, že neshledává důvod pro další doplnění své argumentace.

16. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní

soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

17. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti; zároveň je důvodná.

18. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. Jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro jeho zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Sám naopak není další přezkumnou instancí v soustavě obecných soudů, pročež není oprávněn k takovému zásahu toliko z důvodu jejich případného pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

19. Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje rovněž povinnost soudů rozhodnout ve věci způsobem, který bude odpovídat určitým procesním standardům vztahujícím se ke zjišťování skutkového stavu a jeho následnému právnímu hodnocení. V tomto ohledu má stěžejní význam především požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí [z poslední doby srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357), nález sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 61/64 SbNU 723) nebo nález sp. zn. II. ÚS 1404/11 ze dne 29. 4. 2014 (N 69/73 SbNU 279)], jakož i související zákaz svévolné aplikace norem podústavního práva, tedy aplikace, jíž schází smysluplné odůvodnění [např. nález ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85) nebo nález ze dne 7. března 2012 sp. zn. I. ÚS 3523/11 (N 48/64 SbNU 599)]. Soudem učiněné právní závěry musí odpovídat obecně akceptovaným výkladovým pravidlům a být založeny na skutkových zjištěních majících oporu v provedeném dokazování. K porušení tohoto práva může samozřejmě dojít pouze takovým rozhodnutím, v jehož případě by vybočení z těchto požadavků bylo způsobilé zpochybnit jeho věcnou správnost, nebo založit jeho neprezkoumatelnost. Zrušení tohoto rozhodnutí jen za účelem odstranění určitého pochybení by naopak postrádalo smysl, jestliže by s ohledem na jeho zbylý obsah bylo zřejmé, že v dalším řízení nepřichází v úvahu jiná varianta rozhodnutí ve věci samé.

20. Posouzení otázky, zda stěžovateli vznikl nárok na mimořádný hornický důchod podle nařízení vlády č. 557/1990 Sb., závisí na tom, zda jeho zaměstnání na pozici úsekového, resp. důlního měřiče, které

vykonával v letech 1974 až 1987, lze považovat za vybrané zaměstnání ve smyslu § 1 odst. 2 tohoto nařízení, tedy za některé ze zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech uvedených pod č. 1 až 7 a 11 v příloze č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Jen v takovém případě by totiž byla splněna podmínka vzniku nároku podle § 2 odst. 2 písm. a) nařízení vlády č. 557/1990 Sb., aby byl žadatel zaměstnán nejméně 10 roků ve vybraných zaměstnáních v hornictví v uranových dolech.

21. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1415/10 (viz výše), kterým byla k ústavní stížnosti stěžovatele zrušena původně vydaná soudní rozhodnutí v dané věci, Ústavní soud konstatoval, že se správní soudy nezabývaly charakterem stěžovatelem skutečně vykonávané práce v podzemí ve vztahu k příslušným předpisům sociálního zabezpečení. Výsledky jejich tehdejšího dokazování přitom neumožňovaly nahlížet na jeho pozici úsekového, resp. důlního měřiče jako na „vedoucího (samostatného) důlního měřiče“ podle č. 5 přílohy č. 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., neboť zaměstnání vyjmenovaná v této příloze zahrnovala činnosti spíše řídicího a organizačního charakteru, o které v případě stěžovatele nešlo.

22. Uvedené závěry vedly správní soudy k tomu, že v navazujícím řízení provedly další dokazování, které mělo umožnit adekvátně posoudit obsah pracovní činnosti stěžovatele v příslušném období. Své skutkové závěry, které měly být posléze právně kvalifikovány z hlediska kategorií uvedených v přílohách č. 2 nebo 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., tak nově založily na vyjádření jeho zaměstnavatele, svědeckých výpovědích někdejších zaměstnanců na stejných či srovnatelných pracovních pozicích a znaleckém posudku. Z napadených rozsudků se podává, že náplní práce stěžovatele byly důlně měřické práce na přidělovaném důlním úseku, přičemž šlo částečně o práci fyzickou, současně však technickohospodářskou. Jako důlní měřič odpovídal za prováděné měřické práce v dole, vytyčoval a následně kontroloval dodržení směru ražených důlních děl, zaměřoval zarážky dobyvek, komínů a pomocných důlních děl, kontroloval dodržování rozměrů ochranných pilířů, celíků, provádění řádné měsíční odeběrky, případně mimořádné odeběrky, a to jako podklad pro důlně měřickou dokumentaci a pro výpočet objemu vyrubané horniny. Na povrchu v důlně měřické kanceláři provedená měření vyhodnocoval a výsledky zakresloval do základní důlní mapy. Svou funkci vykonával v převážné většině v podzemí a v menším rozsahu na povrchu. Podle znalce vykonával na povrchu přibližně 30% fondu pracovní doby, což potvrdily i výpovědi některých svědků. V podzemí dolu důlní měřič pracoval se složitými přístroji.

23. Zařazení takto popsané činnosti pod některou z kategorií zaměstnání podle příloh č. 2 nebo 3 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. je již otázkou právní. Nejvyšší správní soud se nevyjádřil, zda činnost stěžovatele jako

technickohospodářského pracovníka hlubinných dolů byla vykonávána soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů, což by znamenalo, že měla být podle § 15 odst. 3 zákona o sociálním zabezpečení zařazena do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech [§ 14 odst. 2 písm. a) tohoto zákona]. Vzhledem k tomu, že zaměstnání úsekového, resp. důlního měřiče nebylo uvedeno pod č. 1 až 7 a 11 přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., totiž považoval jakýkoliv závěr v tomto směru za nadbytečný. Podle jeho názoru nešlo o vybrané zaměstnání, s nímž spojuje tento nárok nařízení vlády č. 557/1990 Sb. Nejvyšší správní soud sice uznal, že v popisu kategorie „horník-dělník, vrtný dělník, vzorkař, dělník v geologickém přezkumu či karotážník“ byly i „práce v oboru důlního měřičtví“, stěžovatel je ovšem nevykonával z pozice horníka-dělníka či dělníka v geologickém průzkum, nýbrž z pozice technickohospodářského pracovníka. Jeho práce měla být především odborná a považovaly u ní práce kontrolní, řídicí a další práce technickoadministrativního charakteru.

24. Ústavní soud se v rámci přezkumu napadených rozhodnutí zaměřil právě na posledně uvedené právní závěry, jež byly rozhodující pro výsledek řízení. Předně je třeba uvést, že nařízení vlády č. 557/1990 Sb. bylo vydáno na základě ustanovení § 176 zákona č. 100/1988 Sb., ve znění účinném do 31. 7. 1991, které zmocňovalo federální vládu, aby nařídila, za jakých podmínek a v jaké výši se poskytuje při zaměstnání starobní důchod a vdovský důchod [písmeno a)], a že občanům, kteří vykonávali mimořádně obtížná a riziková zaměstnání, náleží starobní důchod ze zaměstnání I. pracovní kategorie, i když nesplňují podmínky stanovené uvedeným zákonem [písmeno b)]. Vláda rozhodla předmětným nařízením o přiznání starobního důchodu osobám, které vykonávaly vybraná zaměstnání v hornictví, a to konkrétně ta, jež bylo možné podřadit pod č. 1 až 7 a 11 přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Toto nařízení stanovilo v předmětné příloze na základě zmocnění podle § 17 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb. okruhy zaměstnání, jež spadají do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech (§ 1 odst. 2 tohoto nařízení). Tato pracovní kategorie byla přitom vymezena v již zmíněných § 14 odst. 2 písm. a) a § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb.

25. Z ustanovení § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. vyplývá, že mezi zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech patřila i zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů, avšak pouze za předpokladu, že byla vykonávána soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Byl-li přitom tento předpoklad splněn v případě úsekového, resp. důlního měřiče, pak muselo být možné i podřazení tohoto zaměstnání pod některý z okruhů zaměstnání této kategorie podle

přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. Tyto okruhy měly totiž zahrnovat všechna zaměstnání splňující podmínku uvedenou v § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. Jiná koncepce příslušné přílohy nařízení by neodpovídala jejímu hlavnímu účelu, jímž bylo sjednocení a zjednodušení aplikace tohoto zákona tím, že dojde k bližší specifikaci těchto zaměstnání.

26. Pro posouzení nároku stěžovatele bylo naopak nerozhodné, že nařízení vlády č. 117/1988 Sb. výslovně zařadilo do své přílohy č. 3 zaměstnání „vedoucího (samostatného) důlního měřiče“. Tato příloha totiž plnila zcela jinou funkci, jež spočívala v tom, že vymezovala seznam zaměstnání vybraných vedoucích technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů a geologického přezkumu prováděného hornickým způsobem a vedoucích technických pracovníků státní báňské správy ve smyslu § 15 odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb., tedy kategorií, v jejímž případě bylo její zařazení do I. pracovní kategorie (nikoliv do I. pracovní kategorie v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech) závislé na splnění jiných podmínek. V případě těchto pracovníků nelze mluvit o stálém pracovišti pod zemí v hlubinných dolech. Zákonodárce přesto považoval za účelné zohlednit, že i oni se při plnění svých úkolů zdržují v této oblasti, v důsledku čehož jsou rovněž vystaveni obdobným negativním důsledkům pro zdraví jako zaměstnanci pracující převážně v dolech. U těchto pozicí zákon přirozeně nepředpokládá, že by jejich vykonavatelé museli v podzemí hlubinných dolů pracovat soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně. Kdyby tomu tak bylo, pak by v případě zaměstnání technickohospodářských pracovníků hlubinných dolů došlo k jejich zařazení do I. pracovní kategorie již na základě § 15 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb. a zvláštní právní úprava by vůbec nebyla nezbytná.

27. Provedený výklad podle názoru Ústavního soudu opodstatňuje závěr, že pro zařazení zaměstnání důlního měřiče pod některý z okruhů zaměstnání podle přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. bylo rozhodující, zda bylo vykonáváno soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Správní soudy proto pochybily, jestliže se ve svých úvahách touto podmínkou odmítly zabývat a soustředily se v podstatě jen na slovní vymezení jednotlivých okruhů zaměstnání, jež však s ohledem na výše uvedené nebylo lze považovat za taxativní výčet těchto zaměstnání. Pod jednotlivé okruhy muselo být možné zařadit případně i jiná zaměstnání, byť tato v jejich názvu nebyla výslovně zmíněna. V případě zaměstnání stěžovatele tak přicházelo v úvahu jeho podřazení pod kategorii uvedenou pod č. 3 přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb., tedy „horník-dělník, vrtný dělník, vzorkař, dělník v geologickém průzkumu, karotážník“.

28. Dalšího pochybení se pak správní soudy dopustily tím, že za určující kritérium pro podřazení zaměstnání stěžovatele pod některý z okruhů

zaměstnání podle přílohy č. 2 nařízení vlády č. 117/1988 Sb. považovaly to, zda jde o profesi dělnickou nebo odbornou či technickohospodářskou. Jak již bylo uvedeno, toto kritérium nemělo význam pro zařazení určitých zaměstnání do uvedené přílohy ani se od něj neodvíjelo vzájemné odlišení okruhů zaměstnání, jež byly obsaženy v přílohách č. 2 a 3. Ostatně účel přílohy č. 2 nikterak nevyklučoval, aby v ní byla obsažena i zaměstnání odborná či technickohospodářská. Podstatné bylo pouze to, zda byla vykonávána soustavně a v průběhu kalendářního měsíce převážně na pracovištích v podzemí hlubinných dolů. Pakliže se v příloze č. 3 objevuje kategorie „vedoucího (samostatného) důlního měřiče“, je tím míněna pozice, u níž se s ohledem na náplň práce, v jejímž rámci převládají právě práce kontrolní, řídicí a další práce technickoadministrativního charakteru, nepředpokládá, že bude výše uvedená podmínka splněna. To však není případ zaměstnání úsekového, resp. důlního měřiče, jak je na základě dokazování obsahově vymezily právě správní soudy. Nic na tom nemění ani závěr znalce, který přes jím podanou charakteristiku tohoto zaměstnání podřadil činnost stěžovatele právě pod posledně uvedenou kategorii. Tímto hodnocením, které mělo povahu právního závěru, nebyly soudy vázány a znalec k němu nebyl povolán.

29. Uvedené nedostatky argumentace obsažené v napadených rozhodnutích vedou Ústavní soud opětovně k závěru, že správní soudy postupovaly v dané věci přepjatě formalisticky. Tentokrát se sice zabývaly charakterem jím skutečně vykonávané pracovní činnosti, při jejím podřazení pod příslušné právní předpisy upravující nárok na mimořádný hornický důchod však vůbec nevzaly v potaz koncepci a účel jednotlivých příloh nařízení vlády č. 117/1988 Sb. plynoucí z § 17 odst. 1 ve spojení s § 15 odst. 2 a 3 zákona č. 100/1988 Sb. Posouzení účelu obou příloh bylo přitom nezbytným předpokladem pro jejich správnou aplikaci, neboť právě od něho záviselo, zda a pod jakou z kategorií uvedenou v těchto přílohách lze podřadit zaměstnání důlního měřiče. Správní soudy ve svém odůvodnění tento aspekt zcela pominuly a místo toho své úvahy založily na rozlišení, zda v případě tohoto zaměstnání převáží jeho dělnický nebo odborný či technickohospodářský charakter, pro které však právní předpisy dopadající na projednávanou věc neposkytovaly žádnou oporu. Rozhodující byla, jak již bylo opakovaně uvedeno, doba strávená v podzemí. V pouhé skutečnosti, že některá zaměstnání, jež splňovala tuto podmínku, byla více a jiná méně odborná nebo kvalifikovaná (což lze znázornit právě na příkladu úsekového, resp. důlního měřiče a jeho figuranta), nakonec ani nelze nalézt žádný rozumný důvod pro odlišné zacházení.

30. Ze všech těchto důvodů lze konstatovat, že správní soudy se ve věci stěžovatele dopustily svévolné aplikace podústavního práva, jež neměla za následek jen nesprávné posouzení splnění podmínky doby

zaměstnání podle § 2 odst. 2 písm. a) nařízení vlády č. 557/1990 Sb., ale též porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl jeho ústavní stížnosti a tato rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. V dalším řízení bude povinností správních soudů zohlednit závazný právní názor vyslovený v tomto nálezu.

Č. 167

K příslušnosti soudu dle § 146a odst. 2 trestního řádu

I. Ustanovení procesního práva je třeba vykládat tak, že nedává orgánům veřejné moci prostor pro libovůli a chrání předvídatelnost jejího výkonu k tomu zákonem ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod povolaným orgánem jako důležitý prvek principu právní jistoty.

II. Do rozporu s šetřením práv účastníků trestního řízení, zákonnými východisky zakládajícími příslušnost státního zastupitelství v trestním řízení a zejména s principem právní jistoty se dostane výklad § 146a odst. 2 trestního řádu, který umožní dozorujícímu státnímu zástupci vybrat pro rozhodování o stížnosti v zásadě libovolný soud, který se nachází v územním obvodu jeho působnosti.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 15. září 2015 sp. zn. III. ÚS 1518/15 ve věci ústavní stížnosti Vladimíra Mansfelda, zastoupeného Mgr. Jiřím Bozděchem, advokátem, se sídlem v Praze 10, Bělocerkevská 1037/38, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 14. dubna 2015 sp. zn. 37 Nt 5825/2015 o zamítnutí stěžovatelovy stížnosti a usnesení Policie České republiky, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru daní, ze dne 18. března 2015 č. j. OKFK-4596-172/TČ-2013-251202-C, kterým byla stěžovateli uložena pořádková pokuta za nedůvodné odepření výpovědi v trestní věci, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 5 a Policie České republiky, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru daní, jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 14. dubna 2015 sp. zn. 37 Nt 5825/2015 bylo porušeno stěžovatelovo právo na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 14. dubna 2015 sp. zn. 37 Nt 5825/2015 se ruší.

III. Ve zbývajících částí se návrh odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 21. května 2015 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, jimiž dle jeho tvrzení bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces ve smyslu ustanovení čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo odepřít výpověď ve smyslu čl. 37 odst. 1 Listiny a právo na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že v záhlaví uvedeným usnesením Policie České republiky, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru daní, (dále jen „policejní orgán“) byla stěžovateli podle ustanovení § 66 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“) uložena pořádková pokuta 5 000 Kč, neboť stěžovatel odmítl podat svědeckou výpověď v trestní věci vedené mimo jiné proti jednateli obchodní společnosti MERX, spol. s r. o., u níž byl stěžovatel v rozhodném období zaměstnán. Stěžovatel u výslechu odmítl vypovídat s tím, že by výpovědí způsobil trestní stíhání své osobě. Vzhledem k charakteru stíhané trestné činnosti, která má spočívat v daňových podvodech, a vzhledem k tomu, že nebyla zjištěna žádná vazba stěžovatele na stíhané osoby ani jeho účast na obchodní činnosti uvedené společnosti, vyhodnotil policejní orgán odepření výpovědi jako nezákonné a přistoupil k uložení pořádkové pokuty. Stěžovatel podal proti tomuto rozhodnutí stížnost, kterou Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) zaslalo k vyřízení Obvodnímu soudu pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“), který stížnost napadeným usnesením zamítl. S odkazem na odbornou literaturu a judikaturu Ústavního soudu dospěl obvodní soud k závěru, že k uložení pokuty došlo v souladu s právem, neboť výpovědí o předmětu výslechu si stěžovatel nemohl přivodit trestní stíhání.

II. Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel především namítá, že o jeho stížnosti rozhodoval nepřislušný soud. Podle ustanovení § 146a odst. 2 trestního řádu měl o podané stížnosti rozhodovat Městský soud v Praze, neboť dozor v dané trestní věci vykonává městské státní zastupitelství. Obvodní soud tak dle stěžovatele není věcně příslušným soudem. Nadto stěžovatel brojí i proti závěrům obvodního soudu a policejního orgánu. Předmět svědecké výpovědi byl ve stěžovatelově předvolání označen „společnost Merx s. r. o.“. Po zahájení

výslechu byl stěžovateli uveden výčet obviněných osob, mezi jinými i jednatel uvedené společnosti. Vzhledem k této změně předmětu výslechu se stěžovatel rozhodl odmítnout vypovídat. Policejní orgán přitom stěžovatele nepoučil, že může, v duchu obvodním soudem citované judikatury Ústavního soudu, vypovídat o věci toliko obecně a vynechat konkrétní věci, kterými by mohl přivodit trestní stíhání sobě. Obvodní soud toto zásadní pochybení v poučování stěžovatele protiústavně aproboval. Při svém závěru, že stěžovateli nehrozí podáním výpovědi trestní stíhání, vycházel soud pouze ze známých okolností a opomněl možnost existence skutečností zatím neznámých, pro stěžovatele nebezpečných. Nesprávně tedy interpretoval náleze Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 149/97 ze dne 4. 12. 1997 (N 150/9 SbNU 319), dle kterého musí orgány činné v trestním řízení vzít do úvahy i možnost okolností zatím neznámých. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

4. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil obvodní soud. Uvedl, že v části zpochybňující věcnou příslušnost obvodního soudu lze stěžovateli nejspíš přisvědčit o příslušnosti Městského soudu v Praze, byť příslušné zákonné ustanovení nezní právě jednoznačně. Předmětná stížnost byla k rozhodnutí zdejšímu soudu předložena městským státním zastupitelstvím a zdejší soud, který průběžně vyřizuje obdobné stížnosti předkládané ve věcech dozorovaných Obvodním státním zastupitelstvím pro Prahu 5, také vlivem přetíženosti v agendě přípravného řízení a s ním souvisejícího věcného spěchu, ve snaze ve věci co nejrychleji rozhodnout nařídil neveřejné zasedání a v senátu rozhodl. Je však třeba podotknout, že městské státní zastupitelství mělo v té době sídlo v obvodu Prahy 5, stejně jako zdejší soud. Proto je dle obvodního soudu otázkou, zda formulaci v ustanovení § 146a odst. 2 trestního řádu je možné vykládat jediným způsobem, a to ve smyslu obvodu věcné působnosti. Tato formulace zřejmě zmátla i státního zástupce, který předmětnou stížnost předložil soudci zdejšího soudu. Dále obvodní soud upozorňuje, že ve věci již zřejmě byl podán podnět ke stížnosti pro porušení zákona. Obvodní soud dále podotkl, že v pozdější době již výklad předmětného ustanovení zúžil na pojetí „obvodu“ jakožto „obvodu věcné působnosti“ a např. ve věci sp. zn. 37 Nt 1003/2015 již postupoval tak, že předloženou stížnost k rozhodnutí postoupil Městskému soudu v Praze.

5. Vyjádření k ústavní stížnosti zaslal Ústavnímu soudu rovněž policejní orgán. Obsáhle v něm uvádí podstatu předmětné trestní věci. Dále nesouhlasí s popisem průběhu výslechu, jak je uveden v ústavní stížnosti. Při výslechu byl přítomen stěžovatelův právní zástupce a stěžovatel další vysvětlení či poučení nežádal.

6. K ústavní stížnosti se poté vyjádřilo i městské státní zastupitelství. Uvedlo, že stěžovatelova stížnost byla nesprávně předložena k rozhodnutí

obvodnímu soudu, a napadené usnesení tak bylo vydáno věcně nepřislušným soudem. Obvodní soud je v dané věci příslušný jako tzv. soud přípravného řízení ve smyslu ustanovení § 26 trestního řádu. Je nepochybné, že vydání nezákonného rozhodnutí soudem se odvíjí od pochybení státního zástupce, který měl stížnost předložit soudu příslušnému. Obvodní soud byl nicméně bez ohledu na to povinen otázku své příslušnosti zkoumat, což se nestalo. Napadeným usnesením tak bylo dle městského státního zastupitelství porušeno právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. S ohledem na shora uvedené městské státní zastupitelství navrholo, aby Ústavní soud nálezem zčásti vyhověl ústavní stížnosti tím, že zruší usnesení obvodního soudu pro porušení ústavního práva stěžovatele zakotveného v čl. 38 odst. 1 Listiny, a ve zbývající části ústavní stížnost zamítne.

7. S ohledem na obsah vyjádření, přisvědčujících v podstatě stěžovatelově argumentaci, nepovažoval Ústavní soud za nutné poskytnout stěžovateli možnost repliky.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

8. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud zhodnotil všechny výše uvedené okolnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

10. S ohledem na v ustálené judikatuře Ústavního soudu zakotvenou subsidiaritu hmotněprávního k procesněprávnímu přezkumu [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 205/97 ze dne 11. 12. 1997 (N 159/9 SbNU 375)] posoudil nejdříve námitku porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

11. Ústavní soud zařazuje právo na zákonného soudce mezi nejdůležitější aspekty spravedlivého procesu, jehož smyslem je postavit najisto pravomoc a příslušnost soudního tělesa rozhodovat v každém konkrétním soudním řízení. Tento imperativ pak nachází své praktické promítnutí v zákonné úpravě soudního řízení, jednacích řádech soudních institucí, jakož i v konkrétních rozvrzích práce pro jednotlivé soudy [obdobně např. nález

ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03 (N 76/33 SbNU 243)]. Jedná se tak o prvek ústavního pořádku, podporující princip právní jistoty jednotlivců, kteří se za účelem ochrany svých práv obrací s důvěrou na obecné soudy.

12. Věcná příslušnost je v případě stížnosti proti uložení pořádkové pokuty policejním orgánem určena ustanovením § 146a odst. 2 trestního řádu, jež zní: „O stížnosti proti rozhodnutí policejního orgánu podle § 66 odst. 1, § 79a odst. 1 a 3, § 79b, § 79c odst. 2, 3 a 5, § 79d odst. 1 a 7, § 79e odst. 1, 2 a 8, § 79f odst. 2 nebo § 79g rozhoduje ve lhůtě uvedené v odstavci 1 soud, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který ve věci vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Věc předkládá soudu k rozhodnutí státní zástupce.“ Ústavní soud je spolu s obvodním soudem toho názoru, že uvedené ustanovení trestního řádu není zcela jednoznačné a slovní obrat „v jehož obvodu je činný státní zástupce“ dává teoreticky více možností výkladu, resp. možností „výběru“ příslušného soudu. Každé procesní ustanovení je však nutné vykládat tak, aby nedávalo orgánům veřejné moci prostor pro libovůli a chránilo předvídatelnost výkonu státní moci jako důležitý prvek výše zmíněného principu právní jistoty. Již z toho důvodu se Ústavnímu soudu jeví namísto takový výklad daného ustanovení, který neumožní dozorujícímu státnímu zástupci vybrat pro rozhodování o stížnosti v zásadě libovolný soud, který se nachází na území obvodu jeho působnosti. Ústavnímu soudu je z jeho vlastní úřední činnosti známo, že kupříkladu v trestních řízeních, dozorovaných některým z vrchních státních zastupitelství, rozhodují vrchní soudy o stížnostech podaných proti rozhodnutím vydaným policejním orgánem dle ustanovení § 79a nebo 79d trestního řádu [srov. kupř. usnesení sp. zn. III. ÚS 3769/14 ze dne 19. 5. 2015 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) nebo náleze sp. zn. II. ÚS 2823/13 ze dne 25. 11. 2014 (N 215/75 SbNU 417)]. Vzhledem ke znění ustanovení § 146a odst. 2 trestního řádu je dle Ústavního soudu nanejvýš žádoucí, aby byla příslušnost rozhodujícího soudu dle tohoto ustanovení v praxi určována jednotně, tak jak to plyne z dosud platné obecné úpravy příslušnosti státních zastupitelství, která ke stanovení výjimky vyžaduje zvláštní úpravu zákonem (§ 7 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů).

13. Vzhledem k obsahu vyjádření obvodního soudu a městského státního zastupitelství není dle Ústavního soudu nutné na tomto místě uvedenou argumentaci podrobněji rozvádět. Oba orgány již nastíněný výklad, šetrnější k právům účastníků řízení, východiskům zakládajícím příslušnost státního zastupitelství v trestním řízení a zejména principu právní jistoty, přijaly do své další praxe a uznaly nevhodnost postupu obvodního soudu při vydání napadeného usnesení. Ústavní soud se s argumenty uvedenými v této části ústavní stížnosti i zmíněných vyjádřeních ztotožňuje. Z uvedeného důvodu tedy shledal, že napadeným rozhodnutím obvodního

soudu došlo k porušení stěžovatelova práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

14. Veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci nepřezkoumával pak Ústavní soud napadené rozhodnutí policejního orgánu a ústavní stížnost v této části odmítl pro nepřipustnost, neboť ústavněprávní přezkum by byl za situace, kdy se bude stěžovatelovou stížností nově zabývat Městský soud v Praze, předčasný.

15. Vzhledem k výše uvedenému musel Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhovět a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. Ve zbytku pak ústavní stížnost pro nepřipustnost odmítl podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 168

**K obnově trestního řízení
K trestu vyhoštění**

I. Projevem ústavního zákazu trestu smrti, garantovaného na vnitrostátní úrovni čl. 6 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a na úrovni mezinárodní čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v souvislosti s čl. 1 Protokolu č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, je závazek státu zajistit, aby nedošlo k vyhoštění (či vydání) cizince do země, která povoluje trest smrti v případě, že zde existuje důvodná hrozba uložení či výkonu tohoto trestu. Aby trestní soudy naplnily výše uvedenou zásadu, musejí při ukládání trestu vyhoštění zjišťovat, zda v době rozhodování o tomto trestu neexistují skutečnosti, jež by zakládaly důvodnou obavu, že v zemi, kam má být osoba vyhoštěna, jí bude reálně hrozit uložení či vykonání trestu smrti. Pokud takové skutečnosti vyjdou najevo až po právní moci rozsudku, jímž byl trest vyhoštění uložen, mohou zakládat důvod obnovy řízení podle § 278 odst. 1 trestního řádu nebo důvod k upuštění od výkonu trestu vyhoštění podle § 350h trestního řádu.

II. Jestliže obecné soudy v rozhodnutí o zamítnutí návrhu na povolení obnovy trestního řízení náležitě nerozptýlí pochybnosti o pravé totožnosti osoby odsouzené k trestu vyhoštění a nevyvrátí námitku, že vydávané osobě hrozí v zemi původu uložení trestu smrti, porušují tím základní právo takové osoby na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Vladimíra Kúrky – ze dne 15. září 2015 sp. zn. III. ÚS 2288/15 ve věci ústavní stížnosti N. V. T. alias L. V. T., zastoupeného Mgr. Petrem Václavkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem v Praze 1, Opletalova 25, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. června 2015 č. j. 7 To 48/2015-149 a proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. dubna 2015 č. j. Nt 61/2014-129, jimiž byl zamítnut stěžovatelův návrh o povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 30. června 2015 č. j. 7 To 48/2015-149 a usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 30. dubna 2015 č. j. Nt 61/2014-129 byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. června 2015 č. j. 7 To 48/2015-149 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. dubna 2015 č. j. Nt 61/2014-129 se ruší.

Odůvodnění

I. Stěžovatelem namítané zásahy do základních práv

1. Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. června 2015 č. j. 7 To 48/2015-149 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. dubna 2015 č. j. Nt 61/2014-129, jimiž jmenované soudy zamítly jeho žádost o povolení obnovy řízení, které skončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 20. září 2012 č. j. 7 T 22/2012-2087 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 29. ledna 2013 sp. zn. 7 To 127/2012.

2. Napadenými rozhodnutími mělo podle jeho názoru dojít k porušení čl. 1 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 6 odst. 3 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

II. Řízení předcházející podání ústavní stížnosti

3. Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále také „vrchní soud“) ze dne 29. ledna 2013 sp. zn. 7 To 127/2012, jímž byl zrušen prvostupňový rozsudek Krajského soudu v Praze (dále také „krajský soud“) ze dne 20. září 2012 č. j. 7 T 22/2012-2087, byl stěžovatel – pod totožností L. V. T., státní příslušník Vietnamské socialistické republiky, (dále také „odsouzený“) – společně s dalšími třemi obviněnými uznán vinným ze spáchání přečinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku ve formě spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku.

4. Uvedeného jednání se odsouzený L. V. T. společně s odsouzeným N. T. S. měli dopustit, stručně řečeno, tím, že dne 29. ledna 2011 kolem 15.00 hodin na základě předchozí dohody odebrali na adrese X, za účelem další distribuce 4 805,8g vrcholových částí rostlin konopí obsahujících 685,9 g psychotropní látky delta-9-THC (delta-9-tetrahydrokanabinol), aniž

měli povolení k zacházení s psychotropními a omamnými látkami; poté odsouzený L. V. T. naložil tašku s konopím na zadní sedadlo osobního automobilu, kterým oba odsouzení odjeli po dálnici D5 směrem na Prahu, kde byli následně kontrolováni a zadrženi hlídkou Policie České republiky.

5. L. V. T. byl za uvedený přečin rozsudkem vrchního soudu odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání třiceti měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s dozorem. Podle § 80 odst. 1 a 2 trestního zákoníku mu byl uložen trest vyhoštění na dobu pěti let.

6. V dovolání proti rozsudku vrchního soudu odsouzený brojil mimo jiné proti uložení trestu vyhoštění. Vrchní soud se podle něj řádně nevyopřádal s jeho tvrzením, že mu v případě vyhoštění do země původu hrozí trest smrti. Podle svého vyjádření při veřejném zasedání před odvolacím soudem uvedl skutečnosti, které jeho obavy potvrzují a k jejich doložení navrhl vyslechnout svou družku, což však vrchní soud neakceptoval.

7. Dovolání odsouzeného proti rozsudku soudu druhého stupně Nejvyšší soud odmítl usnesením ze dne 29. srpna 2013 sp. zn. 6 Tdo 479/2013 podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu. Námitku odsouzeného týkající se jeho ohrožení trestem smrti označil dovolací soud za zjevně neopodstatněnou, neboť konstatoval, že odsouzený nikterak nekonkretizoval, v čem jím tvrzené nebezpečí uložení trestu smrti spočívá. Podle dovolacího soudu uvedl odsouzený pouze okolnosti, jež nejsou dostatečně konkrétní pro závěr, že se měl dopustit na území mateřského státu (Vietnamské socialistické republiky) natolik závažné drogové trestné činnosti, kterou tamní trestní zákon sankcionuje též trestem smrti, a že by zde byl pro takovou trestnou činnost vůbec stíhán. Hrozba trestu smrti jako trestu nelidského přitom musí mít podle něj zcela reálný charakter, nestačí, že v obecné rovině trestní zákon státu, do něhož má být odsouzený vyhoštěn, uložení takového trestu umožňuje.

8. Proti výše uvedeným rozhodnutím obecných soudů podal odsouzený ústavní stížnost, v níž převážně zopakoval své námitky, uvedené již v dovolacím řízení. Tu Ústavní soud usnesením ze dne 7. května 2014 sp. zn. II. ÚS 3328/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněnou. V odůvodnění svého rozhodnutí se ztotožnil s argumentací dovolacího soudu, přičemž konstatoval, že odsouzený se v předešlém trestním řízení pouze nejasně zmiňoval o tom, že jeho jméno figuruje v jakési trestní věci vedené před vietnamskými orgány, o čemž se navíc dozvěděl pouze z doslechu; neuvedl tedy dostatečně konkrétní skutečnosti, které by podporovaly jeho tvrzení o ohrožení trestem smrti.

9. Jelikož odsouzený po právní moci rozhodnutí o uložení trestu vyhoštění neuposlechl výzvy k vycestování z České republiky, byl na základě příkazu Krajského soudu v Praze zatčen a usnesením jmenovaného soudu

ze dne 31. října 2014 sp. zn. 7 T 22/2012 byl vzat do vyhošťovací vazby. V rámci vazebního zasedání jeho obhájce poprvé zmínil odlišnou totožnost odsouzeného, jakož i to, že obhajoba má k dispozici rozsudek vietnamského soudu, v němž jsou uvedeny skutečnosti, které by mohly vést k jeho odsouzení v zemi původu a případnému ohrožení absolutním trestem.

10. Dne 12. listopadu 2014 podal odsouzený Krajskému soudu v Praze návrh na povolení obnovy řízení, v němž uvedl, že se mu podařilo získat nové důkazy prokazující, že v případě realizace trestu vyhoštění bude vystaven hrozbě trestu smrti. Jeho obhájce v návrhu uvedl, že odsouzený, vystupující v předmětné trestní věci v České republice pod identitou L. V. T., je ve skutečnosti osobou N. V. T., která měla být zapojena do trestní kauzy vedené ve Vietnamské socialistické republice. Tuto skutečnost podle obhajoby prokazuje rozsudek Nejvyššího lidového soudu Vietnamské socialistické republiky ze dne 25. května 2005, který v odůvodnění obsahuje informace o tom, že se osoba jménem N. V. T. podílela na drogové činnosti stíhané organizované skupiny; v rámci uvedené trestní věci bylo odsouzeno 29 osob a na pěti z nich byl vykonán trest smrti. Totožnost odsouzeného L. V. T. a osoby jménem N. V. T. se obhajoba snažila doložit osobním dokladem stěžovatele, obsahujícím jeho otisky prstů, a spisem Ministerstva vnitra České republiky, odboru azylové a migrační politiky, č. j. OAM-46/LE-LE05-2013.

11. Krajský soud v Praze za účelem zjištění pravé identity odsouzeného provedl jeho výslech, vyžádal si zprávu od Ředitelství služby cizinecké policie k otázce vystavení náhradního cestovního dokladu na jméno L. V. T., zapůjčil si spis Ministerstva vnitra České republiky, odboru azylové a migrační politiky, č. j. OAM-46/LE-LE05-2013, týkající se žádosti odsouzeného o udělení mezinárodní ochrany. K návrhu obhajoby krajský soud nechal prostřednictvím státního zástupce vypracovat znalecký posudek z oboru kriminalistika, odvětví daktyloskopie a odvětví zkoumání dokladů a písemností, jímž byly porovnány otisky odsouzeného a otisky na osobním dokladu předloženém obhajobou a ověřena pravost tohoto osobního dokladu. Ačkoliv ze znaleckého posudku vyplynulo, že otisky jsou shodné a předložený doklad je pravděpodobně pravý, znalec Ing. Antonín Korynta, jako jeden ze zpracovatelů uvedeného posudku, při svém výslechu ve veřejném zasedání krajský soud nepřesvědčil o své jednoznačné hodnověrnosti, a soud proto k jeho závěrům nepřihlédl. Krajský soud uzavřel, že podle jeho názoru nebyly navrženy žádné nové důkazy či nové skutečnosti, které by mohly v souvislosti s již provedenými důkazy přinést jiné rozhodnutí o vině či trestu. Jelikož tedy nezjistil, že by byly dány důvody pro obnovu řízení podle § 278 trestního řádu, návrh na povolení obnovy řízení podle

§ 283 písm. d) trestního řádu zamítl, a to usnesením ze dne 30. dubna 2015 č. j. Nt 61/2014-129.

12. Proti usnesení krajského soudu podal odsouzený stížnost, v níž namítal nedostatečné odůvodnění napadeného usnesení a jeho nepřezkoumatelnost. Vrchní soud v Praze jako soud stížnostní nepřisvědčil námitkám odsouzeného, nýbrž se ztotožnil se závěry soudu prvního stupně a usnesením ze dne 30. června 2015 č. j. 7 To 48/2015-149 stížnost odsouzeného podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl.

III. Další řízení ve věci stěžovatele

13. Dne 12. listopadu 2014 podal odsouzený návrh na upuštění od výkonu trestu vyhoštění dle § 350h odst. 4 trestního řádu. Svůj návrh založil na obdobných důvodech jako návrh na povolení obnovy řízení. Krajský soud v Praze usnesením ze dne 22. prosince 2014 sp. zn. Nt 238/2014 návrh stěžovatele zamítl s odůvodněním, že podle něj nenastaly žádné nové skutečnosti, pro které by bylo uložení trestu vyhoštění vyloučeno. To, co odsouzený ve své žádosti uvedl, jsou podle názoru krajského soudu pouhá nepodložená tvrzení; odsouzený přitom již v minulosti vystupoval pod různými jmény a soud nemá žádný důkaz, že by jeho pravá identita byla spojena se jménem N. V. T. O stížnosti proti usnesení krajského soudu rozhodl Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 8. dubna 2015 sp. zn. 7 To 5/2015 tak, že ji podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl.

14. Dne 3. března 2015 podal odsouzený návrh na přerušení výkonu trestu vyhoštění podle § 350h odst. 1 trestního řádu. Krajský soud v Praze zamítl i tento návrh, a to usnesením ze dne 30. března 2015 sp. zn. Nt 207/2015. Vrchní soud v Praze se ztotožnil se závěrem krajského soudu a usnesením ze dne 7. května 2015 sp. zn. 7 To 38/2015 stížnost odsouzeného proti jmenovanému usnesení zamítl.

IV. Argumentace stěžovatele

15. Stěžovatel se domnívá, že usnesením soudu prvního stupně, jímž byla zamítnuta jeho žádost o povolení obnovy řízení, jakož i následným zamítnutím stížnosti proti tomuto usnesení bylo zasaženo do jeho základních práv. Obecné soudy podle něj nedostály požadavkům, které jsou kladeny na odůvodnění soudního rozhodnutí, neboť jejich rozhodnutí vykazují zjevné znaky nedostatečnosti a nepřezkoumatelnosti. Stěžovatel zdůrazňuje, že jde o zcela výjimečnou situaci spojenou se zcela výjimečnými důsledky, a soudní rozhodování by proto mělo být podrobeno zvýšeným nárokům.

16. Stěžovatel nesouhlasí s tím, jak obecné soudy hodnotily provedené důkazy. Je přesvědčen, že předložil soudu jasné a hodnověrné důkazy prokazující jeho tvrzení o hrozícím uložení trestu smrti po návratu do země

původu. Má za to, že jediný relevantní důkaz, který by mohl jeho tvrzení vyvracet, je zpráva Ředitelství služby cizinecké policie, podle níž mu byl na jeho žádost vietnamskými úřady vystaven náhradní cestovní doklad na jméno L. V. T., jenž mu byl cestou Ministerstva zahraničních věcí zaslán dne 19. ledna 2015, přičemž odsouzený nedokázal soudu vysvětlit, jak je možné, že vietnamská strana přiřadila správnou fotografii k cestovnímu dokladu. V této souvislosti nicméně uvádí, že tato skutečnost ještě sama o sobě nikterak nevyvrací tvrzení obhajoby ohledně jeho pravé identity.

17. Jde-li o znalecký posudek Ing. Antonína Korynty, stěžovatel rozporuje závěr obecných soudů, podle nějž tento znalec není věrohodný. Poukazuje na to, že jde o znalce znaleckého a vědeckovýzkumného ústavu ve smyslu § 21 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, který je navíc jedním z mála specialistů schopných se k dané otázce fundovaně vyjádřit. Má za to, že kontakt jmenovaného znalce s obhajobou nemá žádný dopad na věrohodnost jmenovaného znalce, stejně tak rozporuje další výhrady vznesené obecnými soudy na znalcovu adresu. Stěžovatel dodává, že pokud měly obecné soudy pochybnosti o závěrech znaleckého zkoumání, měly nechat vypracovat revizní znalecký posudek, který by sporné body dokazování osvětlil.

18. Navzdory výtkám obecných soudů stěžovatel uvádí, že skutečnosti tvrzené v řízení o povolení obnovy řízení nemohl uplatnit v přechozím řízení, neboť neměl v ruce žádné konkrétní důkazy, které by jeho tvrzení dokládaly. Právě nové skutečnosti a důkazy (zejména rozsudek vietnamského soudu a identifikační průkaz stěžovatele) vyšly najevo až později a mohou být důvodem pro jiné rozhodnutí o ukládaném trestu.

19. Nadto stěžovatel uvádí, že k potvrzení své pravé identity navrhoval provést důkaz znaleckým posudkem, kterým by byl zjištěn jeho skutečný věk. Tento důkazní návrh soud prvního stupně zcela opomněl a nevyjádřil se k němu ani soud stížnostní.

20. Stěžovatel rovněž navrhl, aby Ústavní soud podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 29. ledna 2013 sp. zn. 7 To 127/2012 a rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 20. září 2012 č. j. 7 T 22/2012-2087, na jejichž základě mu byl mimo jiné uložen trest vyhoštění ve smyslu § 80 trestního zákoníku. O tomto návrhu Ústavní soud rozhodl usnesením ze dne 11. srpna 2015 č. j. III. ÚS 2288/15-18 tak, že odložil vykonatelnost rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 29. ledna 2013 sp. zn. 7 To 127/2012.

V. Průběh řízení před Ústavním soudem

21. K posouzení ústavní stížnosti měl Ústavní soud k dispozici soudní spis vedený Krajským soudem v Praze pod sp. zn. 7 T 22/2012.

22. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud k vyjádření Vrchní soud v Praze, Krajský soud v Praze a Krajské státní zastupitelství v Praze.

23. Vrchní soud v Praze jako účastník řízení zaslal Ústavnímu soudu své vyjádření ze dne 18. srpna 2015, v němž konstatoval, že se problematikou trestu vyhoštění v případě stěžovatele opakovaně a velmi pečlivě zabýval, a to včetně samotného meritorního rozhodnutí. Stěžovatel podle něj argumentoval možným ohrožením trestem smrti již v původním řízení, avšak s jiným zdůvodněním. Za kardinální důkaz o totožnosti stěžovatele vrchní soud považuje to, že při vystavení náhradního cestovního dokladu stěžovateli k němu vietnamské orgány přiřadily jeho správnou fotografii. V případě, že by shromážděné důkazy nepostačovaly k rozhodnutí ve věci, má vrchní soud za to, že posledním a patrně zároveň jediným objektivním důkazem by bylo přímé vyjádření samotné vietnamské strany ohledně totožnosti osoby odsouzeného.

24. Krajský soud v Praze vyjádřením ze dne 28. srpna 2015 konstatoval, že nemá nic, co by mohlo být uvedeno nad rámec odůvodnění napadeného usnesení. Zároveň však Ústavní soud seznámil s tím, že mu byla Policiejmím prezidentem České republiky předložena zpráva styčného důstojníka ve Vietnamu s datem 28. července 2015, z níž vyplývá, že L. V. T. je ve skutečnosti potvrzen jako N. V. T. Ze zprávy dále vyplývá, že na osobu jménem N. V. T. vydala Policie v Nghe An mezinárodní zatýkácí rozkaz a bylo vyhlášeno pátrání Interpolem Vietnamu s tím, že je hledán v souvislosti s nelegálním obchodem s narkotiky, za což mu má hrozit až doživotní trest odnětí svobody. Ke zprávě je podle sdělení krajského soudu připojen mezinárodní zatýkácí rozkaz v anglickém jazyce a na něm je fotografie osoby N. V. T. Krajský soud je však přesvědčen, že na této fotografii není osoba L. V. T., tedy osoba, která byla rozsudkem krajského soudu odsouzena.

25. Krajské státní zastupitelství v Praze se svým přípisem ze dne 17. srpna 2015 v souladu s § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení, a tím i možnosti podat vyjádření k ústavní stížnosti.

VI. Hodnocení Ústavního soudu: obecná východiska

26. Poté, co se Ústavní soud seznámil se spisovým materiálem a vyjádřením účastníků řízení, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

27. Ústavní soud vždy připomíná, že není součástí soustavy obecných soudů, nýbrž zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti ve smyslu čl. 83 Ústavy. Ze své pozice proto není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací praxe obecných soudů, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly

porušený ústavními předpisy chráněná práva a svobody účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

28. V projednávaném případě stěžovatel brojí proti rozhodnutím obecných soudů, kterými nebyla povolena obnova řízení v jeho trestní věci. Důvodem obnovy řízení přitom podle stěžovatele měla být ta okolnost, že vyšly najevo nové skutečnosti a důkazy dokládající, že existují překážky, pro něž nelze ve vztahu k jeho osobě uložit trest vyhoštění. Konkrétně uvedl, že vyhoštěním do země původu bude vystaven riziku uložení trestu smrti, a proto má být podle něj aplikováno ustanovení § 80 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku.

29. Trest vyhoštění ve smyslu § 80 trestního zákoníku jako právní následek trestného činu představuje legitimní nástroj státní moci, jehož bezprostředním účelem je zabránit pachateli trestného činu v páchání další trestné činnosti na území České republiky tím, že je mu zcela zabráněno fyzicky se vyskytovat na území České republiky, tedy na území jurisdikce české trestní justice, čímž ztrácí jakoukoli příležitost k páchání trestné činnosti proti osobám, majetku nebo jiným obecným zájmům na území České republiky [srov. náleze ze dne 11. června 2014 sp. zn. I. ÚS 4503/12 (N 119/73 SbNU 827)]. Ochrana společnosti jako základní funkce trestního práva je tedy v případě uložení trestu vyhoštění realizována formou individuální zabraňující represe.

30. Jelikož tento druh trestu představuje především výrazný zásah do svobody pohybu a pobytu (dle čl. 14 odst. 1 Listiny), ale může znamenat i zásah do dalších základních práv dotčené osoby, jsou zákonem nastaveny jasné limity, které musí trestní soudy akceptovat při jeho ukládání. Mezi pozitivní podmínky uložení trestu vyhoštění dle § 80 odst. 1 trestního zákoníku patří následující: a) trest vyhoštění může být uložen pouze pachateli, který není občanem České republiky; b) lze jej uložit pouze, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, nebo i jiný obecný zájem.

31. Třetí odstavce citovaného ustanovení pak jmenuje pod písmeny a) až g) negativní podmínky (resp. překážky), při jejichž naplnění trest vyhoštění pachateli uložit nelze. Zákonné překážky vylučující uložení trestu vyhoštění představují provedení některých závazků České republiky vyplývajících z mezinárodních smluv poskytujících ochranu lidským právům a svobodám v tom smyslu, aby veřejný zájem na potrestání pachatele vyhoštěním nebyl uplatněn na úkor některých ještě významnějších soukromých zájmů pachatele nebo v situaci, kdy soukromý zájem pachatele převažuje nad zájmem státu na jeho potrestání tímto druhem trestu (srov. Šámal, Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, § 80, s. 991). Překážky mohou být uplatněny alternativně, tj.

postačí, aby byla naplněna jedna z nich, a uložení trestu vyhoštění je ze zákona vyloučeno.

32. V projednávaném případě stěžovatel namítá, že došlo k situaci uvedené pod písmenem d) citovaného ustanovení. Podle něj nesmí být trest vyhoštění uložen, jestliže: „hrozí nebezpečí, že pachatel bude ve státě, do kterého by měl být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení, nebo jestliže by vyhoštění vystavilo pachatele mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu“. Stěžovatel tvrdí, že došlo k naplnění alternativy uvedené v druhé části tohoto ustanovení, neboť naznačuje, že vyhoštěním bude vystaven nelidskému trestu.

33. Překážka uložení trestu vyhoštění zakotvená v druhé části ustanovení § 80 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku je výrazem ochrany některých základních práv a svobod zaručených normami vnitrostátního práva i mezinárodními závazky České republiky. Jde především o konkrétní projev povinnosti státu zaručit, že žádná osoba nebude podrobena mučení a jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny, čl. 3 Úmluvy či čl. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Jde však také zároveň o provedení závazků vyplývajících z Úmluvy proti mučení a jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (vyhlášené pod č. 143/1988 Sb.) a Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/1996 Sb.).

34. Otázkou vyhoštění (či vydání) do země, kde by mohla být ohrožena základní práva jedince garantovaná jednak čl. 3 Úmluvy (zákaz mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu), ale i čl. 2 Úmluvy (právo na život), čl. 1 Protokolu č. 6 k Úmluvě a čl. 1 Protokolu č. 13 k Úmluvě (zrušení trestu smrti), se opakovaně zabýval Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve své judikatuře. Ačkoliv přístup ESLP k problematice trestu smrti se s vývojem právních řádů a společenského mínění v jednotlivých členských státech postupem času proměňoval, v současnosti lze konstatovat, že předání pachatele do jurisdikce státu, kde existuje důvodná hrozba uložení či vykonání trestu smrti, považuje ESLP vesměs za rozporné se zákazem nelidského a ponižujícího trestu dle čl. 3 Úmluvy (např. *Soering proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 7. července 1989 č. 14038/88, *Bader a Kanbor proti Švédsku*, rozsudek ze dne 8. listopadu 2005 č. 13284/04). Uvedenou otázkou se však ESLP nezabýval pouze v souvislosti s případným porušením čl. 3 Úmluvy, nýbrž ve své judikatuře zkoumal rovněž naplnění záruk čl. 2 Úmluvy garantujícího právo na život ve spojení s čl. 1 Protokolu č. 6 k Úmluvě zakotvujícím zrušení trestu smrti

v období míru či ve spojení s novějším čl. 1 Protokolu č. 13 k Úmluvě zavá-
dějícím úplný zákaz trestu smrti.

35. Například ve věci *Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému království* ESLP konstatoval porušení čl. 3 Úmluvy v případě, kdy byli stěžovatelé iráckého původu vydáni britskými orgány do rukou iráckých státních orgánů, kde existovala reálná hrozba uložení trestu smrti. ESLP ve jmenovaném rozsudku uvedl, že členský stát Úmluvy nese odpovědnost za porušení čl. 3 Úmluvy v případě vyhoštění osoby, u níž existují podstatné důvody se domnívat, že bude v zemi vyhoštění podrobena zacházení nebo trestu zakázanému čl. 3 Úmluvy. Obdobně podle něj čl. 2 Úmluvy a čl. 1 Protokolu č. 13 vylučuje vyhoštění nebo deportaci osoby v případě, kdy existují podstatné důvody se domnívat, že existuje reálné nebezpečí, že vyhoštěná osoba může být v zemi, do níž je vyhoštěna, odsouzena k trestu smrti (*Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 3. února 2010 č. 61498/08, § 123).

36. Také pozdějším rozsudkem ve věci *Al Nashiri proti Polsku* ESLP připomněl, že čl. 2 Úmluvy zakazuje vydání osoby, je-li dána důvodná hrozba trestu smrti. Konstatoval porušení základních práv stěžovatele zakotvených v čl. 2 a 3 ve spojení s čl. 1 Protokolu č. 6, k němuž došlo tím, že Polsko umožnilo orgánům Spojených států amerických přepravit stěžovatele do jurisdikce svého státu, kde byl vystaven možnému riziku trestu smrti (*Al Nashiri proti Polsku*, rozsudek ze dne 24. června 2014 č. 28761/11, § 576 až 579).

37. Projevem ústavního zákazu trestu smrti, garantovaného na vnitrostátní úrovni čl. 6 odst. 3 Listiny a na úrovni mezinárodní čl. 2 Úmluvy v souvislosti s čl. 1 Protokolu č. 13, je tedy závazek státu zajistit, aby nedošlo k vyhoštění (či vydání) cizince do země, která povoluje trest smrti v případě, že zde existuje důvodná hrozba uložení či výkonu tohoto trestu.

38. Aby trestní soudy naplnily výše uvedenou zásadu, musejí při ukládání trestu vyhoštění zjišťovat, zda v době rozhodování o tomto trestu neexistují skutečnosti, jež by zakládaly důvodnou obavu, že v zemi, kam má být osoba vyhoštěna, jí bude reálně hrozit uložení či vykonání trestu smrti. Pokud takové skutečnosti vyjdou najevo až po právní moci rozsudku, jímž byl trest vyhoštění uložen, mohou zakládat důvod obnovy řízení podle § 278 odst. 1 trestního řádu nebo důvod k upuštění od výkonu trestu vyhoštění podle § 350h trestního řádu (srov. Šámal, Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, § 80, s. 991).

39. Obnova řízení ve smyslu § 277 a násl. trestního řádu představuje mimořádný opravný prostředek sloužící k odstranění konkrétních nedostatků ve skutkových zjištěních, na nichž je založeno pravomocné soudní rozhodnutí, za situace, že tyto nedostatky vyšly najevo až po právní moci původního rozhodnutí. Účelem tohoto prostředku je odstranění případného justičního omylu. Představuje tedy vyjádření zásady, že veřejný zájem

na správném, a proto i spravedlivém trestněprávním rozhodnutí stojí nad veřejným zájmem na právní jistotě, ztotožněné s pravomocným, a proto zásadně nenapadnutelným původním rozhodnutím [viz náleží Ústavního soudu ze dne 30. července 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193)].

40. Dle znění § 278 trestního řádu bude obnova řízení povolena, „vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu“. Důvodem povolení obnovy řízení tedy mohou být jak nové skutečnosti či důkazy mající vliv na otázky viny, tak i nově zjištěné skutečnosti zpochybňující původní rozhodnutí o uloženém trestu. V případě, kdy byl v původním pravomocně skončeném řízení uložen trest vyhoštění, patřily by mezi ně nepochybně i nové skutečnosti či důkazy prokazující existenci některé z překážek uložení trestu vyhoštění ve smyslu § 80 odst. 3 trestního zákoníku.

41. Jak Ústavní soud již dříve zdůraznil, v řízení o povolení obnovy se nepřezkoumává zákonnost a odůvodněnost původního rozhodnutí, ale v intencích ustanovení § 278 trestního řádu se výlučně posuzuje otázka, zda by nové skutečnosti či důkazy dříve neznámé ve spojení s důkazy již provedenými mohly odůvodnit jiné než pravomocné rozhodnutí [viz usnesení ze dne 15. dubna 2004 sp. zn. III. ÚS 62/04 (U 19/33 SbNU 409)]. V řízení o povolení obnovy původního řízení soud nejprve přezkoumá formální náležitosti návrhu na povolení obnovy, dále se zabývá tím, zda jsou tvrzeny trestním řádem předvídané důvody pro povolení obnovy řízení, a konečně zkoumá odůvodněnost návrhu, tj. zda jsou uváděné skutečnosti a důkazy způsobilé k tomu, aby bylo v obnoveném řízení možno dosáhnout pro obviněného příznivějšího rozhodnutí (viz náleží ze dne 30. července 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08).

42. Za skutečnosti a důkazy dříve neznámé jsou považovány ty, které nebyly předmětem dokazování nebo zjišťování v původním řízení, které bylo pravomocně skončeno a jehož se návrh na povolení obnovy týká. Oproti tomu nelze považovat za skutečnosti soudu dříve neznámé ty, které nalézací soud v původním řízení nebral v úvahu, neboť je považoval za nepodstatné. Názor nalézacího soudu ohledně relevance takových skutečností a důkazů nemůže být korigován v řízení o povolení obnovy [srov. výše citovaný náleží ze dne 30. července 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08, náleží ze dne 24. února 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343)]. Za rozhodující kritérium „novosti“ tvrzených skutečností a předkládaných důkazů lze

označit to, že tyto skutečnosti či důkazy nebyly známé orgánům činným v trestním řízení při jejich původním rozhodování v dané trestní věci. Překážkou pro povolení obnovy naopak není, že nové skutečnosti či důkazy byly dříve známé některé z procesních stran (včetně navrhovatele) nebo jinému orgánu činnému v trestním řízení než tomu, který původně rozhodoval (srov. Šámal, Pavel a kol. Trestní řád II. § 157–314s. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, § 278, s. 3382–3383).

43. Dospěje-li soud k závěru, že tvrzené skutečnosti a navrhované důkazy lze skutečně označit za nové ve smyslu § 278 odst. 1 trestního řádu, musí dále rozhodnout, zda jsou způsobilé samy o sobě nebo ve spojení s již provedenými důkazy či zjištěnými skutečnostmi odůvodnit jiné než původní rozhodnutí, ať již co do otázky viny, trestu či náhrady škody. Soud proto musí provést hodnocení tvrzených skutečností a navrhovaných důkazů, které je povinen hodnotit ve vztahu ke skutečnostem a důkazům, na nichž bylo založeno původní pravomocné rozhodnutí. Toto hodnocení však nesmí přesahovat rámec zjištění, zda je pravděpodobné, že tvrzená skutečnost či nový důkaz, sám anebo ve spojení s již provedeným dokazováním, by mohly přivodit změnu původního rozhodnutí. Prostřednictvím uvedeného hodnocení je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti či důvodný předpoklad pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná. Hodnocení způsobilosti předkládaných důkazů zpochybnit původní pravomocné rozhodnutí se proto má pohybovat toliko v rovině pravděpodobnostní, nikoliv vytváření nových skutkových zjištění (srov. nález ze dne 30. července 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08).

44. Novou skutečností způsobilou zpochybnit pravomocné soudní rozhodnutí může být podle okolností také údaj o jiné identitě obviněného, než jaká je uvedena v pravomocném rozsudku. K tomu dochází typicky v situacích, kdy je pachatelí-cizinci uložen trest vyhoštění a při přípravě realizace tohoto trestu státní orgány zjistí, že došlo k záměně osobních údajů pachatele za údaje jiné osoby, ať již jde o osobu skutečnou či fiktivní. Jak praví stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 7. srpna 2002 sp. zn. Tpjn 309/2001, vyjde-li na základě soudu dříve neznámých skutečností nebo důkazů po právní moci rozsudku najevo, že obžalovaný v něm byl nesprávně označen údaji jiné osoby (např. jménem a příjmením této osoby, datem jejího narození), popř. údaji neexistující osoby, přičemž k tomuto vadnému označení jeho osoby došlo již při vyhlášení rozsudku, pak jsou splněny podmínky uvedené v ustanovení § 278 odst. 1 věta první trestního řádu pro podání návrhu na povolení obnovy řízení. Určení a identifikace osoby pachatele je součástí výroku o vině, jakož i výroku o trestu či o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení; v obnoveném řízení proto musí být napravena skutková zjištění ohledně totožnosti pachatele ve všech dotčených výrocích (srov. také Šámal, P.

K postupu při záměně identity obžalovaného v pravomocném rozsudku. Právní rozhledy, 2000, č. 6, s. 255).

45. K povaze obnovovacího řízení Ústavní soud dále konstatoval, že být se v tomto řízení nejedná o meritu trestního řízení (o vině a trestu), je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [viz nálezy ze dne 26. srpna 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. Ani zde proto nelze rezignovat na základní zásady trestního řízení, jakož ani na záruky spravedlivého procesu. Jak totiž Ústavní soud již dříve zdůraznil, také v řízení o povolení obnovy řízení je soud povinen respektovat všechna základní práva pojić se obecně s řízením trestním [viz nálezy ze dne 25. listopadu 1999 sp. zn. III. ÚS 95/99 (N 165/16 SbNU 215), ze dne 30. července 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08, ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08]. V souvislosti s projednávanou věcí lze zdůraznit, že v řízení o povolení obnovy musí soudy zejména pečlivě dbát zásady *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného).

VII. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

46. Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy svým postupem v projednávané věci porušily základní práva stěžovatele, konkrétně právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

47. Původním shora jmenovaným meritorním rozsudkem Vrchního soudu v Praze byl stěžovateli uložen trest vyhoštění na dobu pěti let. Návrhem na povolení obnovy se stěžovatel domáhal obnovy řízení, v němž by došlo k přezkoumání tohoto trestu. Svůj návrh zdůvodnil tím, že v původním rozsudku byly uvedeny nepravé identifikační údaje týkající se jeho osoby (L. V. T.), ačkoli jeho pravá identita je odlišná (N. V. T.). Pod pravou identitou přitom má být trestně stíhán v zemi původu (Vietnamské socialistické republice), kde mu podle jeho mínění hrozí uložení trestu smrti.

48. Jak již bylo výše uvedeno, vyjdou-li po právní moci rozsudku, jímž byl uložen trest odnětí svobody, najevo nové skutečnosti nebo důkazy, jež by zakládaly důvodnou obavu, že v zemi, kam má být osoba vyhoštěna, jí bude reálně hrozit uložení či vykonání trestu smrti, může to být důvodem k obnově řízení ve smyslu § 278 trestního řádu. Důvodem pro povolení obnovy může být sám o sobě i údaj o jiné identitě odsouzeného, než jaká byla uvedena v pravomocném rozsudku. Tento údaj je totiž zahrnut jak ve výroku o vině, tak ve výroku o trestu; zjištění o nové identitě odsouzeného proto představuje novou skutečnost, jež by mohla ovlivnit jiné rozhodnutí o vině, trestu či náhradě škody.

49. Aby tvrzení o odlišné identitě odsouzeného obstálo jako důvod pro povolení obnovy řízení, mělo by být podloženo konkrétními důkazy, které dříve nebyly soudům rozhodujícím v dané věci známy. Novým důkazem, kterým se stěžovatel pokoušel prokázat nově tvrzenou identitu, byl

osobní doklad vystavený na jméno N. V. T. obsahující mimo jiné otisky prstů a fotografii pasového formátu. K potvrzení věrohodnosti tohoto důkazu stěžovatel navrhl zpracování znaleckého posudku k porovnání otisků prstů na dokladu s otisky stěžovatele a k ověření pravosti dokladu. Soudu dále navrhl k ověření nově tvrzené identity důkaz spisem Ministerstva vnitra, odboru azylové a migrační politiky, č. j. OAM-46/LE-LE05-2013.

50. Krajský soud nicméně tvrzení o nové identitě odsouzeného jako důvod pro povolení obnovy bez dalšího nepřijal, nýbrž k objasnění této skutečnosti provedl další šetření ve smyslu § 282 odst. 1 trestního řádu.

51. V prvé řadě nechal na návrh obhajoby prostřednictvím státního zastupitelství a policejního orgánu zpracovat znalecký posudek z oboru kriminalistika, odvětví daktyloskopie a odvětví zkoumání dokladů a písemností. Ze znaleckého posudku, zpracovaného Kriminalistickým ústavem Praha, Policie České republiky, znalci Mgr. Evou Klannerovou a Ing. Antonínem Koryntou, vyplynulo, že daktyloskopické otisky z předloženého osobního dokladu jsou shodné s otisky ukazováku pravé a levé ruky odsouzeného. K otázce pravosti osobního dokladu znalecký posudek konstatoval, že předložený vietnamský doklad totožnosti je pravděpodobně pravý a k jeho výrobě bylo použito tiskové techniky, která se standardně používá k výrobě pravých dokladů. Přesto krajský soud závěry znaleckého zkoumání neakceptoval. Ve veřejném zasedání ze dne 30. dubna 2015 totiž vyslechl soudního znalce Ing. Koryntu, který k dotazům předsedkyně senátu a státní zástupkyně uvedl mimo jiné to, že zkoumání vietnamských dokladů je problematické, neboť znalci nemají k dispozici adekvátní vzory vietnamských dokladů a pracují pouze s obrazovou dokumentací a stručným popisem, jak by měl doklad vypadat. Na rozdíl od předloženého dokladu byly na dokladech ze stejného období, které zkoumal znalec, v jiných případech osobní fotografie barevné. K dotazu předsedkyně senátu znalec uvedl, že byl před vypracováním posudku opakovaně v kontaktu s obhajobou, a dokonce viděl zkoumaný doklad ještě předtím, než mu bylo ve věci uloženo zpracování znaleckého posudku. Krajský soud proto znalce nepovažoval za hodnověrného a výsledky znaleckého zkoumání se dále nezabýval.

52. K prověření identity stěžovatele si krajský soud zapůjčil spis Ministerstva vnitra, odboru azylové a migrační politiky, č. j. OAM-46/LE-LE05-2013, z něhož zjistil, že dne 27. února 2013 odsouzený požádal o udělení mezinárodní ochrany pod jménem N. V. T. Totožnost odsouzeného (žadatele) však nebyla v uvedeném řízení ověřována, odsouzený ji doložil pouze svým čestným prohlášením.

53. Od Ředitelství služby cizinecké policie krajský soud dále zjistil, že odsouzenému byl vietnamskými úřady vystaven náhradní cestovní doklad, který mu byl doručen prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí dne 19. ledna 2015. Daný cestovní doklad byl vystaven na identitu L. V. T.

na základě žádosti, kterou odsouzený vyplnil ve věznici a která byla společně s osobní fotografií a fotokopii cestovního pasu odeslána vietnamským orgánům do Hanoje. Další dokazování za účelem zjištění pravé identity stěžovatele, krom jeho výslechu ve veřejném zasedání, krajský soud neprováděl.

54. Existenci reálného ohrožení trestem smrti v zemi původu odsouzený dokládal rozsudkem Nejvyššího lidového soudu Vietnamské socialistické republiky ze dne 25. května 2005 č. 856/2005 a dokumentem ze dne 21. prosince 2011, adresovaným rodině N. V. T., představujícím výzvu k tomu, aby se N. V. T., který je stíhán pro trestný čin nedovoleného obchodování s omamnými látkami a skrývá se na neznámém místě, dobrovolně přihlásil státním orgánům. Tyto důkazy rovněž nebyly soudu dříve známy a vyšly najevo až v řízení o povolení obnovy. Jelikož se však obecné soudy neztotožnily s námitkou ohledně odlišné identity odsouzeného, uvedenými důkazy vztahujícími se k trestnímu stíhání osoby N. V. T. ve Vietnamu se blíže nezabývaly.

55. Na základě výše uvedených důkazů, jakož i na základě výslechu odsouzeného ze dne 12. února 2015 krajský soud dospěl k závěru, že nebyly navrženy žádné nové důkazy či nové skutečnosti, které by mohly v souvislosti s již provedenými důkazy vést k jinému rozhodnutí o vině či trestu. Krajský soud především uvedl, že stěžovatel již v původním trestním řízení hovořil o tom, že v zemi původu je ohrožen trestem smrti, což však po celou dobu řízení nikterak neprokázal. Mohl přitom i v předcházejícím řízení kdykoliv tvrdit, že se jmenuje N. V. T., a uvést skutečnosti týkající se jeho trestního stíhání v zemi původu s tím, že dosud nemá na podporu svých tvrzení důkazy. Některé podklady nově předložené soudu (doklad totožnosti, odsuzující rozsudek vietnamského soudu) měl odsouzený navíc podle názoru krajského soudu k dispozici již dlouho před podáním návrhu na obnovu řízení. Odsouzený podle něj neuvádí o řadě skutečností pravdu, o čemž svědčí rozpor mezi jeho jednotlivými výpověďmi.

56. Vrchní soud v Praze jako soud stížnostní se s argumentací krajského soudu ztotožnil a zdůraznil, že za stěžejní důkaz pro své rozhodnutí považuje zejména tu skutečnost, že při vystavení náhradního cestovního dokladu přiřadila vietnamská strana správnou fotografii odsouzeného.

57. Ústavní soud má za to, že se obecné soudy nevypořádaly ústavně konformním způsobem s otázkou pravé identity stěžovatele. Důkazy a tvrzení předložené obhajobou jednoznačně vnesly do povolovacího řízení pochybnost o tom, zda byl stěžovatel v původním pravomocně skončeném řízení odsouzen pod svou pravou identitou, či nikoliv. Šetření provedené krajským soudem přitom podle názoru Ústavního soudu tuto pochybnost nikterak nevyvrátilo. O tom ostatně svědčí i konstatování vrchního soudu, jenž ve svém rozhodnutí uvedl, že „pokud by osoba odsouzeného skutečně

měla být prakticky mezinárodním distributorem drog, ... pak nutně vyvstává do popředí i značná nebezpečnost takové osoby a zejména to, že její přítomnost na území České republiky je krajně nevíтанá“. Tato argumentace je podle Ústavního soudu zjevně nelogická za situace, kdy vrchní soud zároveň tvrdí, že je potvrzena totožnost odsouzeného uvedená v pravomocném rozsudku, tedy jako osoby L. V. T. Naopak v případech, kdy obecné soudy v řízení o povolení obnovy samy připustí pochybnosti o totožnosti odsouzeného, nelze akceptovat postup, jímž soudy fakticky rezignují na řádné zjištění této skutečnosti. Jelikož identifikace odsouzeného je nepochybně součástí skutkových zjištění pravomocného rozsudku, došlo by takovým postupem k popření jednoho ze stěžejních cílů trestního procesu, kterým je nalezení pravdy o spáchaném skutku, v němž je spatřován trestný čin.

58. Nesprávná identifikace odsouzeného v pravomocném rozsudku představuje sama o sobě důvod pro obnovu řízení (viz bod 44). Řádné zjištění pravé identity odsouzeného je nicméně v projednávané věci o to závažnější, že by mohlo mít vliv i na druh ukládaného trestu. Ze stěžovatelem předložených důkazů totiž vyvstává pochybnost, zda by i pod tvrzenou novou identitou mohl být odsouzenému uložen trest vyhoštění, či zda by se uplatnila překážka ve smyslu § 80 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku. Zodpovězení této otázky by bylo úkolem nalézacího soudu v obnoveném řízení. Náležité zjištění identity odsouzeného není v projednávaném případě pouze otázkou řádného označení pachatele trestného činu v odsuzujícím rozsudku, nýbrž může mít pro odsouzeného závažné následky z hlediska ukládaného trestu, resp. z hlediska ochrany jeho základních práv. Aniž by totiž došlo ke zjištění pravé totožnosti odsouzeného, nelze posoudit potenciální ohrožení jeho základních práv spočívající podle jeho názoru ve vyhoštění do země, kde mu má hrozit trest smrti (viz body 33 a násl.).

59. Ústavní soud je přesvědčen, že za popsané důkazní situace i nadále existuje pochybnost o pravé identitě odsouzeného, jež nebyla obecnými soudy v odůvodnění jejich rozhodnutí nikterak rozptýlena. Soudy nevysvětlily dostatečně, proč nepovažují tvrzení stěžovatele o jeho pravé identitě a jím předložený osobní doklad za novou skutečnost, resp. důkaz, který by mohl mít vliv na jiné rozhodnutí ve věci. Pokud krajský soud nechal vyhotovit znalecký posudek potvrzující pravost zmíněného osobního dokladu, který však následně neval v potaz, neboť dotčeného znalce nepovažoval za hodnověrného, nebyla tím jakkoliv postavena najisto samotná pravost předloženého dokladu, a tedy ani vyvráceno tvrzení stěžovatele ohledně jeho pravé identity. V tomto směru nepovažuje Ústavní soud za dostatečně přesvědčivou ani tu skutečnost, že byl stěžovateli vietnamskými orgány vystaven náhradní cestovní doklad znějící na identitu L. V. T. Jelikož nebyla vyřešena otázka totožnosti odsouzeného, nebyla ani vyvrácena jeho

námítka týkající se možného trestního stíhání v zemi původu a jeho potenciálního ohrožení trestem smrti. Za relevantní nepovažuje Ústavní soud argumenty obecných soudů týkající se věrohodnosti odsouzeného (opakované živé výpovědi, vystupování pod různými totožnostmi), které nejsou způsobitelné jednoznačně vyvrátit tvrzení stěžovatele.

60. Na posouzení existence důvodů pro povolení obnovy nemůže mít vliv ani to, že odsouzený mohl svoji odlišnou identitu namítat kdykoliv v předcházejícím řízení, či že mohl mít některé nové důkazy k dispozici dříve, než podal návrh na povolení obnovy řízení. Jak bylo uvedeno výše, překážkou pro povolení obnovy není, pokud nové skutečnosti či důkazy byly dříve známé některé z procesních stran (včetně navrhovatele); novost tvrzených skutečností a předkládaných důkazů je poměřována ve vztahu k orgánu, jenž ve věci rozhoduje (viz bod 42). Stejně tak nelze stěžovateli přičítat k tíži dobu, v níž se rozhodl podat návrh na povolení obnovy řízení, neboť ta je pouze projevem způsobu vedení jeho obhajoby.

61. Ústavní soud se domnívá, že se obecné soudy dopustily svévolného hodnocení důkazů, a porušily tak právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované článkem 36 odst. 1 Listiny, neboť jejich právní závěry ohledně neexistence nových skutečností či důkazů způsobilých ovlivnit rozhodnutí ve věci jsou v extrémním rozporu s důkazy provedenými v daném řízení. Obecné soudy podle názoru Ústavního soudu nerespektovaly zásadu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí (§ 2 odst. 5 tr. řádu), jestliže v pochybnostech o pravé identitě odsouzeného, a tedy i o jeho potenciálním vystavení riziku trestu smrti, zamítly jeho návrh na povolení obnovy řízení. Obecné soudy tak stěžovateli zároveň odepřely ochranu jeho základních práv, která mohou být potenciálně dotčena v případě, že by se jeho tvrzení ukázala jako pravdivá.

62. Jak připustil sám vrchní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, důkazem o pravé totožnosti odsouzeného by mohlo být zejména přímé vyjádření vietnamských orgánů k této otázce. Ústavní soud ze spisového materiálu zjistil, že za účelem zjištění identity odsouzeného byl policejním orgánem kontaktován styčný důstojník Policie České republiky ve Vietnamu Mgr. Pavel Vaňout s žádostí o spolupráci. Jeho vyjádření nicméně nebylo podkladem pro napadená soudní rozhodnutí, neboť bylo zpracováno a zasláno orgánům činným v trestním řízení až dne 5. května 2015, tedy po vydání napadeného usnesení krajského soudu. Ústavnímu soudu není jasné, z jakých důvodů obecné soudy nevyčkaly na obdržení uvedeného sdělení, které mohlo být důležitým podkladem pro rozhodnutí o návrhu stěžovatele, případně alespoň základem pro další komunikaci s vietnamskými orgány.

63. K ucelení relevantních okolností případu Ústavní soud dodává, že styčný důstojník ve Vietnamu ve zmiňovaném vyjádření ze dne 5. května 2015 uvedl, že podle sdělení vietnamské policie nejsou v imigračních záznamech k dispozici žádné informace o osobách L. V. T. ani N. V. T. Ministerstvo veřejné bezpečnosti Vietnamu však sdělilo, že existuje mezinárodně hledaná osoba N. V. T., s přezdívkou T. L., která byla dne 15. listopadu 2013 vyhlášena Interpolem Vietnam pod operačním číslem A-7266/11-2013 a zařazena do červené kategorie, tedy vyhledání a zatčení osoby s následným vydáním do domovského státu. Tato osoba je hledaná pro § 194 vietnamského trestního zákona (nelegální obchod s narkotiky), za což jí podle záznamů Interpolu hrozí až doživotní trest odnětí svobody. Ministerstvo veřejné bezpečnosti v návaznosti na dotaz českých orgánů požádalo o poskytnutí aktuální fotografie odsouzeného a jeho daktyloskopických otisků k porovnání s hledanou osobou N. V. T. s tím, že jde s velkou pravděpodobností o hledanou osobu. Ve vyjádření k ústavní stížnosti krajský soud navíc uvedl, že se zprávou styčného důstojníka ze dne 28. července 2015 byl seznámen s tím, že L. V. T., byl ve skutečnosti potvrzen jako N. V. T., ačkoliv tuto skutečnost krajský soud ve svém přípisu zpochybňuje. Aniž by měl Ústavní soud ambici předjímat jakékoliv závěry týkající se pravé identity stěžovatele, je přesvědčen, že informace poskytnuté českým orgánům styčným důstojníkem ve Vietnamu prokazují nejasnosti ohledně stanovení pravé identity stěžovatele.

64. Jestliže obecné soudy v rozhodnutí o zamítnutí návrhu na povolení obnovy trestního řízení náležitě nerozptýlí pochybnosti o pravé totožnosti osoby odsouzené k trestu vyhoštění a nevyvrátí námitku, že vydávané osobě hrozí v zemi původu uložení trestu smrti, porušují tím základní právo takové osoby na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V posuzované věci k tomuto ústavněprávnímu pochybení došlo.

65. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal, že postupem obecných soudů bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

66. Tímto nálezem Ústavní soud nijak nepředjímá rozhodnutí obecných soudů o povolení obnovy řízení ani rozhodnutí o vině a trestu. Tato rozhodnutí náležejí do výlučné kompetence obecných soudů.

Č. 169

K ústavně konformnímu posuzování směnky a námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu

Obecné soudy jsou i při respektu ke specifické, přísně formální povaze institutu směnky a jeho historickým kořenům povinny vždy přihlídnout i k okolnostem konkrétní věci. V případě spotřebitelů, o které se jednalo rovněž v případě dotčení jednáním remitenta (prvního majitele jako věřitele) směnky v projednávané věci, pak obecné soudy nesmí odhlížet ani od jejich specifických zájmů a postavení. Při své rozhodovací činnosti musí hledat taková interpretační a aplikační východiska, která zabrání zneužívání práv v důsledku aplikace směnečných institutů nepřiměřeně v neprospěch některého z účastníků směnečných vztahů. Tyto premisy se plně uplatní rovněž při rozhodování o přípustnosti kauzálních námitek směnečného ručitele (avala) uplatněných v rámci řízení před obecnými soudy.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 16. září 2015 sp. zn. I. ÚS 290/15 ve věci ústavní stížnosti Reného Krále, zastoupeného Mgr. Adélou Kristkovou, advokátkou, se sídlem Bruntál, Komenského 12/1, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 12. 2014 č. j. 2 Cmo 233/2014-118, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že směnečný platební rozkaz byl ve vztahu ke stěžovateli ponechán v platnosti, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a a) unimatic europe, s. r. o., se sídlem Praha 8, Kyselova 1185/2, b) Oldřicha Šišky a c) att firm, s. r. o., se sídlem Praha 8, Kyselova 1185/2, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 12. 2014 č. j. 2 Cmo 233/2014-118 bylo porušeno stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 12. 2014 č. j. 2 Cmo 233/2014-118 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 31. 3. 2014 č. j. 30 Cm 82/2013-83 rozhodl o námitkách stěžovatele jako žalovaného č. 2 proti směnečnému platebnímu rozkazu ze dne 24. 4. 2013 sp. zn. 30 Cm 82/2013-11 tak, že směnečný platební rozkaz ve vztahu ke stěžovateli zrušil. Směnečným platebním rozkazem bylo stěžovateli společně s Oldřichem Šiškou a att firm, s. r. o., jako žalovanými č. 1 a č. 3 a vedlejšími účastníky řízení o ústavní stížnosti b) a c) uloženo, aby do 8 dnů od jeho doručení zaplatili unimatic europe, s. r. o., (dále jen „unimatic“) jako žalobci a vedlejšímu účastníku řízení o ústavní stížnosti a) společně a nerozdílně směnečný peníz ve výši 48 000 Kč spolu s 6% úrokem z téže částky od 7. 4. 2010 do zaplacení a dále směnečnou odměnu ve výši 160 Kč.

2. Městský soud v odůvodnění rozsudku, vycházejí z provedeného dokazování, připustil kauzální námitky stěžovatele v postavení směnečného rukojmího (ava), neboť tento byl ve stejném vztahu k remitentovi (prvnímu majiteli) směnky IFP Institutu Finančního Poradenství, a. s., (dále jen „IFP“) jako výstavce (emitent) směnky Oldřich Šiška. Na základě přezkumu kauzálních námitek stěžovatele dospěl městský soud k závěru, že formálně platná směnka kryla absolutně neplatnou kauzu založenou s remitentem směnky. Poukázal přitom na rozhodnutí České národní banky ze dne 14. 12. 2011 č. j. 2011/14136/570, které bylo potvrzeno rozhodnutím bankovní rady České národní banky o rozkladu ze dne 23. 2. 2012 č. j. 2012564/110, sp. zn. Sp/2010/110/573, a z něhož vyplývá, že klienti remitenta IFP, mezi které patřili rovněž stěžovatel a Oldřich Šiška, byli poškozováni na svých právech porušováním příslušných zákonných ustanovení, mj. norem na ochranu spotřebitele, což ve svém důsledku způsobuje neplatnost smluvního ujednání, které bylo základem pro vystavení směnky. Městský soud uzavřel, že vzhledem k absolutní neplatnosti kauzální smlouvy nemohlo dojít ke vzniku závazku zajištěného směnkou.

3. Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 11. 12. 2014 č. j. 2 Cmo 233/2014-118 změnil rozsudek městského soudu ze dne 31. 3. 2014 tak, že směnečný platební rozkaz ze dne 24. 4. 2013 vůči stěžovateli ponechal v platnosti. V odůvodnění rozsudku vrchní soud na rozdíl od městského soudu neshledal přípustnými námitky stěžovatele směřující do směnku zajištěného kauzálního vztahu. Vyšel ze znění čl. I § 30 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon směnečný a šekový“) a ve smyslu čl. I § 20 odst. 1 konstatoval, že v poměrech projednávané věci měly indosamenty účinky obyčejného postupu (cese), a neuplatní se tak překážka v uplatnění námitek podle čl. I § 17 téhož zákona.

4. Vrchní soud dospěl k závěru, že stěžovatel jako směnečný rukojmí (ručitel) je samostatným dlužníkem, a nemůže tak uplatňovat kauzální námitky Oldřicha Šišky jako výstavce směnky; stěžovatel nebyl účasten směnečné dohody mezi remitentem a výstavcem ani s remitentem neuzavřel směnečnou dohodu totožného obsahu. Z hlediska směnečného závazku stěžovatele proto vrchní soud označil za irrelevantní námitky týkající se neexistence kauzy směnky či neplatnosti kauzální smlouvy mezi Oldřichem Šiškou a IFP jako remitentem směnky, přičemž směnka byla následně třikrát indosována, posledně z toho na unimatic jako žalobce. Za nerozhodné označil rovněž rozhodnutí České národní banky ze dne 14. 12. 2011, které bylo potvrzeno rozhodnutím bankovní rady České národní banky ze dne 23. 2. 2012, jakož i tvrzení stěžovatele, že aktivity IFP spočívaly v podvodné činnosti na principu tzv. letadla, kdy jediným předmětem činnosti bylo získávání dalších klientů a s tím spojený výnos z provizí; klienti přitom byli uváděni v omyl.

II. Ústavní stížnost

5. Proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 12. 2014 se stěžovatel bránil ústavní stížností ze dne 29. 1. 2015, ve které navrhl, aby Ústavní soud vyslovil, že napadeným rozsudkem bylo zasaženo do jeho práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), rozsudek vrchního soudu proto zrušil a unimatic jako vedlejšímu účastníku řízení a) uložil povinnost zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti; návrh na náhradu nákladů odůvodnil způsobem vedení řízení ze strany unimatic a svými osobními (majetkovými) poměry. Současně navrhl odklad vykonatelnosti napadeného rozsudku.

6. Stěžovatel vyložil, že jako součást podmínek spolupráce s možností přivýdělků za získání dalších spolupracovníků uzavřel dne 5. 1. 2010 s IFP inominátní smlouvu, v níž se zavázal ke složení kauce 48 000 Kč a k zahájení úhrady pravidelných měsíčních splátek pojistného ve výši 2 000 Kč. Současně s uzavřením smlouvy vystavil směnku vlastní na částku 48 000 Kč na řad IFP, a to jako kauci, která měla být použita k placení pojistného a propadnout v případě zrušení smlouvy. Následujícího dne 6. 1. 2010 byla na doporučení a za přítomnosti stěžovatele Oldřichem Šiškou uzavřena smlouva a vystavena směnka s totožným obsahem; tato směnka, na níž se stěžovatel zavázal jako směnečný rukojmí, je předmětem řízení. Vzhledem k tomu, že IFP nedodržovala sjednané podmínky, začal stěžovatel její jednání považovat za podvodné, přičemž porušování zákona následně shledala i Česká národní banka, jejímž rozhodnutím ze dne 14. 12. 2011 byla společnosti IFP uložena pokuta ve výši 6 000 000 Kč.

7. Stěžovatel vyjádřil přesvědčení, že vzhledem k okolnostem věci, kdy on i Oldřich Šiška uzavřeli smlouvy a vystavili směnky ve prospěch IFP

společně a s totožným obsahem, byl vrchní soud povinen připustit přezkum kauzálních námitek, které v řízení uplatnil. Vrchní soud postupoval přehnaně formalisticky a nepřiměřeně lpěl na striktním výkladu příslušných ustanovení zákona směnečného a šekového; porušil tím stěžovatelova ústavně zaručená práva.

III. Vyjádření dalších účastníků a vedlejších účastníků řízení

8. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 25. 3. 2015 poukázal na odůvodnění svého rozsudku ze dne 31. 3. 2014, přičemž věnoval bližší pozornost okolnostem, pro které stěžovateli přiznal právo vznášet kauzální námítky, aniž by je vzhledem k jeho postavení jako směnečného rukojmího omezil s odkazem na čl. I § 17 zákona směnečného a šekového. Konstatoval, že odvolací soud se k jeho názoru ohledně oprávnění stěžovatele vznášet kauzální námítky nepřiklonil.

9. Vrchní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 7. 4. 2015 poukázal na odůvodnění svého rozsudku ze dne 11. 12. 2014 a navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl jako nedůvodnou. Zdůraznil, že směnečný rukojmí zajišťuje pouze a jen závazek směnečný, a je tak samostatným dlužníkem nezávislým na osobě, za kterou se zaručil; samotné povědomí stěžovatele o právním důvodu směnky nepostačuje k závěru o jeho oprávnění uplatňovat námítky, které přísluší výstavci směnky.

10. Žádný z vedlejších účastníků řízení se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

IV. Procesní postup Ústavního soudu

11. Ústavní soud nejprve posoudil náležitosti ústavní stížnosti a konstatoval, že tato byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatel je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zastoupen advokátem. Ústavní stížnost rovněž nebyla shledána nepřijatelnou ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

12. Ústavní soud zdůrazňuje, že podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů, a nepředstavuje proto ani další instanci přezkumu jejich rozhodnutí. Vedení vlastního řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu věci, jakož i výklad a aplikace práva na daný případ náleží obecným soudům. K zásahu do činnosti orgánů veřejné moci je Ústavní soud povolán výhradně tehdy, pokud z jejich strany došlo k porušení ústavně zaručených práv nebo svobod stěžovatelů. Pro přezkum Ústavním soudem není sama o sobě rozhodná věcná správnost či konkrétní odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, nýbrž výhradně dodržení ústavního rámce jejich činnosti.

13. K posouzení věci si vedle vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení vyžádal předložení příslušných soudních spisů, konkrétně spisu Městského soudu v Praze sp. zn. 30 Cm 82/2013.

14. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by od tohoto jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci.

15. V intencích § 79 zákona o Ústavním soudu rovněž posoudil návrh na odklad vykonatelnosti rozsudku vrchního soudu ze dne 11. 12. 2014, který stěžovatel podal současně s ústavní stížností. Tento návrh Ústavní soud vyhodnotil jako zjevně neopodstatněný za situace, kdy vzhledem k povaze věci přistoupil k meritornímu projednání ústavní stížnosti bezprostředně poté, co dal prostor k vyjádření dalším účastníkům a vedlejším účastníkům řízení, a poté, co mu byly předloženy příslušné soudní spisy. Účinky případného odkladu vykonatelnosti by byly omezeny na období do vydání rozhodnutí o věci samé.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

16. Předmětem přezkumu v projednávané věci jsou rozhodnutí obecných soudů týkající se aktivit IFP, který se svými klienty uzavíral inominátní smlouvy, na jejichž základě byli klienti zavázáni k úhradě pravidelných měsíčních splátek tzv. pojistného, přičemž k zajištění těchto plateb požadoval IFP jako remitent na klientech vystavení směnky. Tyto smlouvy, resp. směnky se vykazovaly totožným obsahem, přičemž v řízení před obecnými soudy byl objasněn postup, kdy stěžovatel v jeden den uzavřel inominátní smlouvu a vystavil směnku ve prospěch IFP a následujícího dne uzavřel totožnou smlouvu a vystavil totožnou směnku Oldřich Šiška, a to z iniciativy stěžovatele, který byl ve smlouvě uzavřené Oldřichem Šiškou rovněž jmenovitě uveden jako doporučitel.

17. Podle tvrzení stěžovatele spočívaly aktivity IFP v podvodné činnosti na principu tzv. letadla, kdy vlastním předmětem smluvního vztahu byla spolupráce s možností příjvídělků za získání dalších spolupracovníků. Stěžejním účelem činnosti IFP přitom bylo získávání dalších klientů prostřednictvím klientů předchozích a s tím spojený výnos z hromadně uzavíraných inominátních smluv, jejichž (deklarovaným) účelem bylo zprostředkování uzavření pojistné smlouvy ohledně investičního životního pojištění, popř. jiného zvoleného druhu pojištění mezi klientem a některým z pojistných ústavů, přičemž (již) na základě inominátních smluv byli klienti zavázáni k hrazení pravidelných měsíčních částek tzv. pojistného, přičemž k zajištění těchto úhrad bylo požadováno vystavení směnky ve prospěch IFP jako remitenta. Klienti přitom byli uváděni v omyl o skutečném účelu tohoto jednání. Skutečnost, že podnikatelská činnost IFP vykazovala zjevné rysy

nezákonnosti a používání klamavých obchodních praktik, byla potvrzena rovněž rozhodnutím České národní banky, kterým byla této společnosti uložena pokuta ve výši 6 000 000 Kč.

18. Ústavní stížnost je důvodná.

V/a Ústavněprávní dimenze věci

19. Výrok rozhodnutí obecného soudu, který je výrazem svévole v soudním rozhodování, je způsobilý zasáhnout do práva na spravedlivý proces. Pojem svévole je přitom třeba vztáhnout mj. na případy extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními či na interpretaci, která je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, příkladem čehož je přepjatý formalismus [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007 sp. zn. III. ÚS 677/07 (N 179/47 SbNU 371), ze dne 12. 7. 2006 sp. zn. III. ÚS 151/06 (N 132/42 SbNU 57) nebo ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 303/04 (N 52/36 SbNU 555)]; všechna zde uváděná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

20. Nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a následujících Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit.

21. Ústavní soud se ve své mnohačetné judikatuře zabýval požadavky na odůvodnění rozhodnutí obecných soudů. Tyto byly specifikovány již v nálezu ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), v němž Ústavní soud vyslovil, že rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, přičemž jedním z těchto principů je i povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, tak aby byla vyloučena libovůle při jejich rozhodování [srov. též např. náleze Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2006 sp. zn. III. ÚS 521/05 (N 70/40 SbNU 691)].

V/b Aplikace na projednávanou věc

22. Vrchní soud v rozsudku ze dne 11. 12. 2014 vycházel z takové interpretace relevantních ustanovení zákona směnečného a šekového, která je pro svůj přepjatý formalismus v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Aplikace zákona, k níž vrchní soud, vycházející z takového výkladu, přistoupil, se Ústavnímu soudu jeví jako svévolná, postrádající přesvědčivé a konzistentní racionální a logické odůvodnění. Pochybení vrchního soudu

přítom dosáhlo takové intenzity, že jeho rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv stěžovatele.

23. Vrchní soud jako soud odvolací na rozdíl od městského soudu jako soudu prvního stupně vůči stěžovateli ponechal v platnosti směnečný platební rozkaz ze dne 24. 4. 2013, přičemž nepřipustil námitky stěžovatele jako směnečného rukojmího, které směřovaly do směnkou zajištěného kauzálního vztahu. Vrchní soud přitom vycházel z předpokladu, že stěžovatel jako směnečný ručitel je samostatným dlužníkem, a nemůže tak při projednání věci před obecnými soudy uplatňovat kauzální námitky, které svědčí Oldřichu Šiškoví jako výstavci směnky.

24. Ústavní soud konstatuje, že takový závěr vykazuje prvky svévole v soudním rozhodování a z ní rezultujícího zásahu do ústavně zaručených základních práv stěžovatele za situace, kdy v řízení vyšly najevo skutkové okolnosti, z nichž obecné soudy vycházely a podle nichž stěžovatel dne 5. 1. 2010 uzavřel inomínátní smlouvu a vystavil na řad remitenta IFP vlastní směnku totožného obsahu, jaké následujícího dne 6. 1. 2010 uzavřel, resp. vystavil Oldřich Šiška. Obě smlouvy, jakož i obě směnky byly stěžovatelem a Oldřichem Šiškou uzavřeny, resp. vystaveny nejen za totožných obsahových podmínek, ale i v úzké vzájemné součinnosti, neboť Oldřich Šiška tak učinil na doporučení stěžovatele, což bylo i výslovně zachyceno v textu Oldřichem Šiškou uzavřené (kauzální) smlouvy. Obě osoby tak vstoupily do totožného smluvního vztahu s IFP, spojeného s vystavením obsahově totožných smének na částku 48 000 Kč, která měla sloužit k zajištění jejich smluvních povinností. Obecné soudy současně vycházely z toho, že opakovaná (trojnásobná) indosace směnky z remitenta IFP na posledního majitele unimatic jako žalobce neměla žádný vliv na možnost uplatnění námitek; následně indosamenty měly ve smyslu čl. I § 20 odst. 1 zákona směnečného a šekového účinky obvyčejného postupu (cese), a v projednávané věci tak nemohla nastoupit překážka v uplatnění námitek podle čl. I § 17 téhož zákona.

25. Pokud se stěžovatel za předestřených skutkových okolností zavázal jako směnečný rukojmí (aval) na směnce, která byla vystavena Oldřichem Šiškou a jejíž uplatnění vůči stěžovateli bylo předmětem řízení před obecnými soudy, nelze z pohledu ústavněprávní dimenze věci aprobovat postup vrchního soudu, který nepřipustil k přezkumu kauzální námitky stěžovatele, tedy námitky vztahující se k platnosti kauzální smlouvy, k jejímuž zajištění byla směnka vystavena. Vrchní soud zasáhl do ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces, pokud v daném případě dospěl k závěru, že stěžovatel nebyl účasten směnečné dohody mezi remitentem a výstavcem ani s remitentem neuzavřel směnečnou dohodu totožného obsahu.

26. K hodnocení právního názoru vrchního soudu jako projevu svévole v soudním rozhodování, který dosahuje intenzity vykročení z ústavního rámce činnosti obecných soudů, přispívá i okolnost, že podnikatelská činnost IFP jako remitenta vykazovala zjevné rysy nezákonnosti a zneužívání práv. To vyplývá z rozhodnutí České národní banky ze dne 14. 12. 2011, jež bylo potvrzeno rozhodnutím bankovní rady České národní banky ze dne 23. 2. 2012 a kterým byla této společnosti uložena pokuta ve výši 6 000 000 Kč. Důvodem pro uložení pokuty, která byla stanovena v horní části zákonem vymezené sazby, bylo hromadné uzavírání smluv a vystavování směnek způsobem, jenž vykazoval prvky nezákonnosti a který byl ze strany IFP využit rovněž v případech stěžovatele i Oldřicha Šišky, a dále používání klamavých obchodních praktik spočívajících v poskytování nepravdivých informací a zamlčování smluvních podmínek vůči klientům.

27. Striktně formalistický přístup vrchního soudu k interpretaci a aplikaci relevantních ustanovení zákona směnečného a šekového na projednávanou věc se přičítá rovněž závěrům nálezu ze dne 18. 7. 2013 sp. zn. IV. ÚS 457/10 (N 124/70 SbNU 133), v němž se Ústavní soud blíže vyjádřil k povaze institutu směnky tak, že tento je sice založen na přísné formálnosti směnečných vztahů, tato formálnost by nicméně neměla (nepřiměřeně) vychylovat práva ze směnečného vztahu plynoucí a ve prospěch jedné ze zúčastněných stran. Tuto skutečnost Ústavní soud akcentoval i s ohledem na trend, kdy směnečná praxe inklinuje k využívání zajišťovací funkce směnky. Zdůraznil, že směnečný dlužník a směnečný věřitel jsou sice formálně právně v rovném postavení, faktická situace ovšem může být odlišná; nezřídka dochází k situacím, kdy je směnka využívána i ve vztahu k těm subjektům, od nichž nelze očekávat hlubší povědomí o právu směnečném, přičemž pro tyto subjekty to může mít fatální důsledky.

28. V této souvislosti je třeba poukázat rovněž na náleze ze dne 16. 10. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/12 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.), v němž Ústavní soud konstatoval recentní napětí spojené se směnkami, které je způsobeno zejména jejich nevhodným používáním (zneužíváním) vůči subjektům, po nichž nelze spravedlivě požadovat znalost specifické a značně rigidní směnečné úpravy. Tyto subjekty nemohou vnímat směnečný vztah v celé jeho šíři, a reflektovat tak případná rizika z něj plynoucí. Pro označení takto dotčených směnečných subjektů Ústavní soud vychází z právního řádem obecně používané legislativní zkratky „spotřebitel“.

29. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti zřetelně akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci, která vychází z toho, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a nepřísluší mu proto zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných subjektů veřejné moci, ledaže jejich pochybení dosahuje intenzity zásahu do ústavně zaručených základních práv nebo svobod. Určující pro kognici

Ústavního soudu je přitom i předmět řízení vyjádřený konkrétní částkou, která je předmětem sporu, ve spojení s intenzitou zásahu do ústavně zaručených základních práv nebo svobod [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. II. ÚS 3878/13 (v SbNU nepublikováno)].

30. Ústavní soud proto projednávanou věc posoudil rovněž za pomoci testu právní hranice bagatelnosti, jak byl specifikován v bodě 33 nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89). Konstatoval přitom, že daný případ se vymyká kategorii bagatelnosti již vzhledem ke své kvalitativní stránce, neboť z hlediska ústavnosti se jeví natolik významný, že přesahuje rozsah kauzy samotné, jak je vyčíslena částkou představující předmět řízení. Projednávaná věc patří mezi případy, u kterých je s ohledem na povahu jednání subjektu iniciujícího uzavření smlouvy jako podnikatele dán zvlášť intenzivní zásah do práv dotčených osob jako spotřebitelů. Výsledky ústavněprávního přezkumu konkrétní věci pak mohou mít význam i z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, zejména pak co do posouzení obdobných případů, ať již týkajících se IFP jako konkrétního subjektu, jehož činnost byla mj. i rozhodnutím České národní banky výslovně označena za nezákonnou a používající klamavé obchodní praktiky, nebo podnikatelů vykazujících obdobný způsob jednání se svými klienty jako spotřebiteli.

31. V případech tohoto druhu je třeba trvat na jednotném přístupu obecných soudů, který sleduje ochranu oprávněných zájmů dotčených subjektů, a to zvláště, jedná-li se o spotřebitele, jak tomu bylo i v nyní projednávané věci. I vzhledem k okolnosti, že se jedná o potenciálně modelový případ, z jehož posouzení mohou obecné soudy čerpat rovněž při rozhodování případů obdobných, naznal Ústavní soud ústavněprávní pozadí, které je určující pro meritorní projednání ústavní stížnosti a zrušení napadeného rozhodnutí obecného soudu.

32. Ústavní soud zdůrazňuje, že obecné soudy jsou i při respektu ke specifické, přísně formální povaze institutu směnky a jeho historickým kořenům povinny vždy přihlédnout i k okolnostem konkrétní věci. V případě spotřebitelů, o které se jednalo rovněž v případě dotčení jednáním remitenta (prvního majitele jako věřitele) směnky v projednávané věci, pak obecné soudy nesmí odhlížet ani od jejich specifických zájmů a postavení. Při své rozhodovací činnosti musí hledat taková interpretační a aplikační východiska, která zabrání zneužívání práv v důsledku aplikace směnečných institutů nepřiměřeně v neprospěch některého z účastníků směnečných vztahů. Tyto premisy se plně uplatní rovněž při rozhodování o přípustnosti kauzálních námitek směnečného ručitele (avala) uplatněných v rámci řízení před obecnými soudy.

33. V projednávané věci se jednalo o posouzení otázky, zda se v případě uplatnění nároku ze směnky nejedná o projev zneužívání práv

spočívající v tom, že formálně platná směnka kryla absolutně neplatnou kauzu založenou mezi výstavcem a remitentem směnky. Městský soud jako soud prvního stupně tuto skutečnost konstatoval v rozsudku ze dne 31. 3. 2014, kterým směnečný platební rozkaz ve vztahu ke stěžovateli zrušil. Vrchní soud jako soud odvolací ovšem rozsudek městského soudu změnil tak, že směnečný platební rozkaz vůči stěžovateli ponechal v platnosti. Svůj rozsudek přitom vrchní soud postavil na východisku, jímž zasáhl do ústavně zaručených základních práv stěžovatele a na jehož základě kauzální námitky uplatněné stěžovatelem vůbec nepřipustil k meritornímu přezkumu. Těmito námitkami se paušálně odmítl zabývat i přesto, že stěžovatel měl ke kauzální smlouvě, jejímu obsahu a procesu uzavírání bezprostřední a úzký vztah, jak bylo specifikováno shora.

VI. Závěr

34. Výše uvedené právní hodnocení věci lze shrnout tak, že obecné soudy jsou i při respektu ke specifické, přísně formální povaze institutu směnky a jeho historickým kořenům povinny vždy přihlédnout i k okolnostem konkrétní věci. V případě spotřebitelů, o které se jednalo rovněž v případě dotčení jednáním remitenta (prvního majitele jako věřitele) směnky v projednávané věci, pak obecné soudy nesmí odhlížet ani od jejich specifických zájmů a postavení. Při své rozhodovací činnosti musí hledat taková interpretiční a aplikační východiska, která zabrání zneužívání práv v důsledku aplikace směnečných institutů nepřiměřeně v neprospěch některého z účastníků směnečných vztahů. Tyto premisy se plně uplatní rovněž při rozhodování o přípustnosti kauzálních námitek směnečného ručitele (avala) uplatněných v rámci řízení před obecnými soudy.

35. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem I vyslovil, že rozsudkem vrchního soudu ze dne 11. 12. 2014 bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti bylo vyhověno, výrokem II podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozsudek vrchního soudu ze dne 11. 12. 2014 zrušil.

36. Ve zbytku ústavní stížnosti, tedy především o návrhu stěžovatele na přiznání náhrady nákladů řízení o ústavní stížnosti vůči unimatic jako vedlejšímu účastníku řízení a) Ústavní soud rozhodl, vycházející z toho, že v intencích § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu se jedná o postup spíše výjimečný, přicházející v úvahu pouze v odůvodněných případech a podle výsledku řízení. Ústavní soud přistupuje k přiznání náhrady nákladů řízení některému z (vedlejších) účastníků řízení zejména v případech, kdy se jedná o určitou sankci vůči jinému (vedlejšímu) účastníku řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal. Takovými okolnostmi může

být např. nerespektování již vykonatelného nálezu Ústavního soudu obecným soudem, případně taková podoba protiústavnosti zásahu orgánu veřejné moci, která není založena toliko rozdílným náhledem na interpretaci ústavního a jednoduchého práva mezi Ústavním soudem a soudem obecným [srov. nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007 sp. zn. III. ÚS 677/07 (N 179/47 SbNU 371) nebo nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 1999 sp. zn. II. ÚS 53/97 (N 26/13 SbNU 195)].

37. Vzhledem k tomu, že v projednávané věci Ústavní soud takové specifické důvody neshledal, rozhodl o návrhu stěžovatele na přiznání náhrady nákladů řízení výrokem III tak, že jej podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný. Vycházeje z důvodů uvedených výše, pak ve smyslu § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu rozhodl tímž výrokem totožně i o návrhu stěžovatele na odklad vykonatelnosti napadeného rozsudku.

Č. 170

K finanční odpovědnosti zákonných zástupců nezletilého dítěte**K ústavně konformnímu výkladu povinných osob v souvislosti s úhradou regulačního poplatku za hospitalizaci**

Jsou to především zákonní zástupci nezletilého (dítěte), kteří za něj nesou finanční odpovědnost. Nikoliv dítě, ale zpravidla jeho zákonný zástupce rozhoduje o tom, zda dítě využije služeb podléhajících regulačnímu poplatku, přičemž dítě zásadně nemá ani reálnou možnost ovlivnit, zda regulační poplatek za svoji hospitalizaci bude jeho zákonným zástupcem uhrazen, či nikoliv, a bylo by nepřiměřené po dítěti požadovat, aby svého zákonného zástupce k takové úhradě nutil. Navíc dítě si zejména v nižším věku nemusí být ani vědomo povinnosti regulační poplatek platit. Podle Ústavního soudu proto pokud nedojde k dobrovolnému uhrazení regulačního poplatku za poskytnutí lůžkové péče nezletilému, není v souladu se shora citovaným obsahem Úmluvy o právech dítěte, aby byl § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vykládán tím způsobem, že by nezaplacení regulačního poplatku bylo příkládáno k tíži nezletilého, resp. že by měla být úhrada tohoto regulačního poplatku vymáhána na osobě, která v době vzniku povinnosti jeho úhrady byla nezletilá.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 16. září 2015 sp. zn. II. ÚS 728/15 ve věci ústavní stížnosti Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, se sídlem Šrobárova 1150/50, 100 34 Praha 10, zastoupené prof. JUDr. Miroslavem Bělinou, CSc., advokátem, se sídlem Pobežňní 370/4, 186 00 Praha 8, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 14. 1. 2015 č. j. 16 C 146/2014-30 o zamítnutí stěžovatelčiny žaloby o zaplacení dlužného regulačního poplatku za pobyt vedlejší účastnice ve zdravotnickém zařízení, za účasti nezletilé Marie Žigové, zastoupené kolizním opatrovníkem Úřadem městské části Praha 3, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

Stěžovatelka se ve včas podané ústavní stížnosti domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí, a to pro porušení svého ústavně zaručeného základního práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Obvodní soud pro Prahu 3 (dále též jen „obvodní soud“) napadeným rozsudkem zamítl žalobu stěžovatelky, která je zdravotnickým zařízením, o zaplacení 1 020 Kč s příslušenstvím. Předmětná částka představovala regulační poplatek za hospitalizaci v záhlaví uvedené nezletilé vedlejší účastnice (dále jen „vedlejší účastnice“). Obvodní soud zamítl žalobu pro nedostatek pasivní legitimace žalované (vedlejší účastnice) s odůvodněním, že vedlejší účastnice je nezletilá a jako taková není plátcem regulačního poplatku ve smyslu § 16a odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, v rozhodném znění, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“), podle kterého je povinen v souvislosti s poskytováním hrazené péče hradit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči poskytl, regulační poplatek „pojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce“. Obvodní soud citované ustanovení v odůvodnění napadeného rozsudku vyložil tak, že vylučovací spojka „anebo“ nedává možnost volby, a naopak znamená, že v případě, že má pojištěnec zákonného zástupce, pak je plátcem právě on.

V této souvislosti obvodní soud dále poukázal na účel zákona o veřejném zdravotním pojištění, jehož dosažení nelze podle něj očekávat od nezletilého dítěte, o jehož návštěvách u lékaře rozhoduje zákonný zástupce. Stejně tak je to právě zákonný zástupce, kdo má hradit ze svých prostředků paušální náhradu nákladů za hospitalizaci dítěte v nemocnici. Podle obvodního soudu je současně zdravotnickému zařízení, ve kterém je hospitalizováno dítě, zákonný zástupce dítěte obvykle znám, neboť dává souhlas s hospitalizací dítěte a zpravidla dítě doprovází, popř. přivádí a odvádí. Podle obvodního soudu je proto logické, aby zdravotnické zařízení tento údaj využilo i v případě, že regulační poplatek není zaplacen, přičemž takový rodič si musí být nezaplacení poplatku vědom.

Stěžovatelka považuje obvodním soudem provedený výklad § 16a odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění, v jehož důsledku byla žaloba stěžovatelky zamítnuta, za formalistický a spatřuje v něm porušení svého práva na spravedlivý proces. Na rozdíl od gramatického výkladu, ke kterému obvodní soud přistoupil, se stěžovatelka domnívá, že primárním účelem zákona o veřejném zdravotním pojištění je vybrat regulační poplatek za pobyt a je nerozhodné, zda bude plátcem sám pojištěnec či

jeho zákonný zástupce. Zdravotní služba byla v souzeném případě poskytována pouze vedlejší účastníci (žalované), nikoliv jejímu zákonnému zástupci, proto se stěžovatelka domnívá, že zákonná povinnost zaplatit regulační poplatek za pobyt vznikla vedlejší účastníci a zaplatit jej mohla jak ona, tak i její zákonný zástupce.

Podle stěžovatelky je navíc argumentace obvodního soudu obsažená v odůvodnění jeho napadeného rozsudku, že je zákonný zástupce zdravotnickému zařízení obvykle znám, nepřesná, jelikož obvodní soud opomněl vzít do úvahy situaci, kdy je hospitalizováno pouze nezletilé dítě ve zdravotnickém zařízení a zákonný zástupce často není přítomen po celou dobu hospitalizace, či dokonce vůbec. Zákonnému zástupci však není především poskytována zdravotní péče, tudíž stěžovatelka není oprávněna od něj vyžadovat doklad potvrzující jeho totožnost, ze kterého by mohla zjistit osobní údaje, které jsou pro návrh na zahájení řízení nezbytné.

Nepřesná je podle stěžovatelky rovněž ta část odůvodnění napadeného rozsudku obvodního soudu, ve které se uvádí, že nelze od nezletilého dítěte očekávat dosažení účelu zákona o veřejném zdravotním pojištění, jelikož o jeho návštěvách u lékaře rozhoduje jeho zákonný zástupce a je to právě zákonný zástupce, kdo má hradit ze svých prostředků regulační poplatky. Běžně by totiž podle stěžovatelky mohlo být hospitalizováno nezletilé dítě např. ve věku 17 let s vlastními finančními prostředky, kdy povinnost zaplatit regulační poplatek by byla přiměřená jeho rozumové a volní vyspělosti.

Stěžovatelka dále ve své ústavní stížnosti poukazuje na dvě předchozí soudní rozhodnutí v obdobných věcech, ve kterých vystupovala jako žalobkyně, kdy soudy nerozporovaly označení nezletilého jako pasivně legitimovaného v případě poskytnutí ústavní péče ve smyslu § 16a zákona o veřejném zdravotním pojištění, a jedno z těchto rozhodnutí přikládá jako přílohu k ústavní stížnosti. Stěžovatelka také uvádí, že má i jiné v současné chvíli nezažalované subjekty ve shodných případech a je postavena do situace, kdy vinou naznačené právní nejistoty a nepředvídatelnosti soudního rozhodování není schopna určit správně pasivně legitimovaného žalovaného. V případě, že by takto nastolená různorodá rozhodovací praxe pokračovala, mělo by to podle stěžovatelky za následek nehospodárné uplatňování práv stěžovatelky u soudu a plýtvání jejími finančními zdroji, což je v rozporu s její povinností jakožto státní příspěvkové organizace. V uvedeném spatřuje stěžovatelka porušení svého práva vlastnit majetek.

Podle stěžovatelky by proto měl Ústavní soud podat výklad § 16a zákona o veřejném zdravotním pojištění, aby nedocházelo k této protichůdnosti v rozhodovací praxi soudů s významem pro budoucí strategii stěžovatelky ve vymáhání jejich pohledávek za poskytování léčebných pobytů, aby hájení těchto jejich práv u soudu bylo účelné a hospodárné.

II.

Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) Obvodní soud pro Prahu 3 jako účastníka řízení a dále vedlejší účastníci řízení, aby se vyjádřily k projednávané ústavní stížnosti.

Obvodní soud ve svém obsáhlém vyjádření poukázal na judikaturu Ústavního soudu vztahující se k tzv. bagatelním věcem, na základě které by měla být ústavní stížnost podle obvodního soudu posouzena jako nepřipustná a měla by být odmítnuta. V reakci na námitku stěžovatelky o potřebě sjednocení výkladu zákona Ústavním soudem obvodní soud uvádí, že má za to, že ke sjednocení judikatury není povolán Ústavní soud, nýbrž je třeba tak učinit v rámci soustavy obecného soudnictví. Jakkoliv s ohledem na bagatelní výši vymáhaných částek tak patrně nepůjde učinit procesními prostředky (odvolání, dovolání), nic stěžovatelce nebrání, aby požádala Nejvyšší soud o vydání sjednocujícího stanoviska [§ 14 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)].

Obvodní soud dále uvádí, že v případě, že by Ústavní soud i přes uvedené překročil k věcnému přezkumu ústavní stížnosti, má za to, že by ji měl jako nedůvodnou zamítnout, a k tomu uvádí následující argumenty.

Znění § 16a odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění zachycené v textu: „Pojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, je povinen v souvislosti s poskytováním hrazených služeb hradit poskytovateli, který hrazené služby poskytl, regulační poplatek ve výši ...“ je nutno nejprve vyložit s ohledem na použitou spojku „anebo“ oddělenou ještě od předchozí části věty čárkou. Spojka „anebo“ je spojkou tzv. parataktickou, která spojuje dva větné členy nebo věty v souvětí v souřadném poměru. Pomocí spojky anebo se vyjadřuje volba mezi dvěma eventualitami. Podstatné je, že eventuality jsou ve slučovacím poměru, a tedy libovolně zaměnitelné a je lhostejno, která z nich bude platit, které dáme přednost. Pokud je však – jako v citovaném ustanovení § 16a odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění – před spojkou anebo obsažena čárka, dává tím autor textu jednoznačně najevo, že je spojka použita ve významu vylučovacím. Podle zákona o veřejném zdravotním pojištění proto platí regulační poplatky buď jen pojištěnec, nebo jen jeho zákonný zástupce. U osob s omezenou svéprávností, ať už ze zákona nebo z rozhodnutí soudu, jsou poplatníky vždy jen určení zákonní zástupci, u ostatních plně svéprávných osob je poplatníkem vždy jen pojištěnec.

Argumentaci stěžovatelky nelze podle vyjádření obvodního soudu přijmout již z toho důvodu, že kdyby měli být (nejen v případě nezletilých dětí) plátcí regulačního poplatku vždy jen pojištěnci (§ 2 odst. 1 zákona

o veřejném zdravotním pojištění), kterým jako jediným je – slovy stěžovatelky – přímo poskytována zdravotní péče, pak není zřejmé, proč by vůbec zákonodárce v ustanovení § 16a odst. 1 zákona o „zákonném zástupci“ hovořil a ve kterých případech by stíhala poplatková povinnost přímo tyto zákonné zástupce. Při převzetí konstrukce stěžovatelky by se stal údaj o zákoném zástupci zcela obsoletním. Úvahy o jakési solidaritě pojištěnce a zákonného zástupce nemají v textu právní normy ani v logice věci nejmenší oporu. K tomu obvodní soud dodává, že je to zpravidla právě zákonný zástupce, který u nezletilých dětí rozhoduje, zda a v jakém rozsahu využijí služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění, a tedy primárně vůči němu je třeba za účelem dosažení potřebné regulace vztahovat povinnost platit poplatky.

K námitce stěžovatelky ohledně zjišťování totožnosti zákonného zástupce obvodní soud ve svém vyjádření uvádí, že stejné (v praxi spíše výjimečné) obtíže při zjišťování totožnosti zákonného zástupce, jak je stěžovatelka rozvádí, mohou zrcadlově nastat i při zjišťování totožnosti samotného nezletilého pojištěnce (např. dvouleté dítě bez dokladů a doprovodu).

Za nezletilou coby vedlejší účastníci se vyjádřil Ústavním soudem ustanovený kolizní opatrovník Úřad městské části Praha 3, který uvedl, že s obsahem ústavní stížnosti nesouhlasí a ztotožňuje se se závěry napadeného rozsudku obvodního soudu, podle kterých plátcem regulačního poplatku ve smyslu § 16a zákona o veřejném zdravotním pojištění je pouze zákonný zástupce nezletilého dítěte. V posuzovaném případě se jedná o nezletilé dítě, které má zákonného zástupce, který ze zákona vykonává rodičovskou odpovědnost k nezletilému dítěti. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká nabytím jeho plné svéprávnosti, přičemž v nyní souzené věci se jednalo a jedná stále o nezletilou, která nenabyla plné svéprávnosti, tudíž je ze zákona zastupována zákonným zástupcem.

Ústavní soud následně zaslal vyjádření účastníka i vedlejší účastnice řízení k replice stěžovatelce. Ve své replice stěžovatelka reagovala na vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 3 a uvedla, že dle jejího přetrvávajícího názoru nelze při výkladu § 16a odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění vycházet pouze z doslovného znění, neboť v daném případě je doslovné znění sporné, a použití jazykového výkladu se tak jeví jako formalistické.

Stěžovatelka ve své replice dále reaguje na tu část vyjádření obvodního soudu, ve které je uvedeno, že namísto podání ústavní stížnosti měla stěžovatelka požádat Nejvyšší soud o vydání sjednocujícího stanoviska. Stěžovatelka uvádí, že jak vyplývá ze zákonné dikce, sjednocující stanovisko k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu vydává Nejvyšší soud na základě svého sledování a vyhodnocování pravomocných rozhodnutí obecných soudů. Zákon o soudech a soudcích neumožňuje

stěžovatelce podat žádost o sjednocující stanovisko Nejvyššímu soudu. Navíc stěžovatelka zastává názor, že ke sjednocení judikatury a výkladu zákona je příslušný Ústavní soud, zvláště pokud bylo zasaženo do stěžovatelčích ústavních práv.

Pokud jde o názor obvodního soudu obsažený v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, že jde o tzv. bagatelní věc, a ústavní stížnost by proto měla být jako nepřípustná odmítnuta, stěžovatelka ve své replice uvádí, že s ohledem na množství dlužných regulačních poplatků za hospitalizaci, které sama stěžovatelka eviduje, např. v případě, že by v polovině případů docházelo k jejich potvrzení soudním rozhodnutím a v druhé polovině případů k jejich zamítnutí, byl by to již citelný zásah do majetkové sféry stěžovatelky.

Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť oba účastníci řízení i vedlejší účastnice řízení předestřeli dostatečně konkrétní argumenty, a proto od ústního jednání již neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

III.

Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelky, účastníka i vedlejší účastnice řízení, příslušný spisový materiál, jakož i obsah napadeného soudního rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

Stěžovatelka se před obvodním soudem domáhala zaplacení regulačních poplatků za pobyt vedlejší účastnice ve zdravotnickém zařízení podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění. Podstatou ústavní stížnosti je otázka, zda výklad práva provedený obvodním soudem při posouzení otázky, zda v případě, kdy je pojištěným osoba nezletilá, je dluh vzniklý na základě § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění – za poskytnutí lůžkové péče (hospitalizace) v nemocničním zařízení v podobě regulačního poplatku – výlučným dluhem jejího zákonného zástupce, je ústavně konformní, resp. zda se nejedná ze strany obvodního soudu o akt jeho libovůle.

Ustanovení § 12 zákona o veřejném zdravotním pojištění stanoví, že „pojištěnec je povinen: hradit poskytovateli regulační poplatky podle § 16a“.

Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění stanoví, že „pojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, je

povinen v souvislosti s poskytováním hrazené péče hradit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči uvedenou v písmenech a) až f) poskytlo, regulační poplatek ve výši 60 Kč za každý den, ve kterém je poskytována ústavní péče ...“.

Lze přisvědčit stěžovatelce, že text shora uvedeného ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění lze doslovným jazykovým výkladem rovněž interpretovat tak, že spojka „anebo“ znamená, že regulační poplatek je povinen platit jak pojištěnec, kterému byla poskytnuta hrazená péče, tak i za něj jeho zákonný zástupce. Tato varianta doslovného jazykového výkladu by pak mohla vést k závěru, že pokud má pojištěný zákonného zástupce, jsou oba solidárně zavázáni k úhradě regulačního poplatku vzniklého na základě hospitalizace pojištěného. V takovém případě by měl věřitel (poskytovatel zdravotních služeb) vůči oběma solidárně odpovědným dlužníkům samostatnou pohledávku a mohl by vymáhat splnění dluhu v celém rozsahu nebo jeho části vůči jednomu nebo oběma spoludlužníkům, tedy jak vůči pojištěnému, tak i vůči jeho zákonnému zástupci, čehož se stěžovatelka ve své podstatě dovolává.

Ústavní soud však již několikrát ve své dřívější judikatuře [např. nálezy ve věci sp. zn. III. ÚS 258/03 ze dne 6. 5. 2004 (N 66/33 SbNU 155), sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)] konstatoval, že neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jazykového výkladu. Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikaci právní normy. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího obsahu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad *e ratione legis* atd.).

Soud proto není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)].

Při výkladu ve věci aplikovaného § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění je podle Ústavního soudu třeba respektovat Úmluvu o právech dítěte (dále též jen „Úmluva“), která v čl. 3 odst. 1 stanoví, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Jedním z významů citovaného ustanovení je, že slouží jako základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci při výkladu právních předpisů dopadajících na děti (nezletilé), a to tím způsobem, že je-li možné interpretovat právní předpis, v daném případě § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, vícero způsoby, mají zvolit ten, který nejefektivněji

naplňuje nejlepší zájem dítěte [srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 11. 2014 č. j. 1 As 116/2014-29 (3191/2015 Sb. NSS)].

V čl. 3 odst. 2 Úmluvy se státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření. Podle čl. 27 odst. 2 Úmluvy rodič(e) nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte. Podle čl. 27 odst. 4 Úmluvy státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou Úmluvy, nebo v zahraničí.

Vycházejí z takto naznačených kautel, Ústavní soud konstatuje, že to jsou především zákonní zástupci nezletilého (dítěte), kteří za něj nesou finanční odpovědnost. Nikoliv dítě, ale zpravidla jeho zákonný zástupce rozhoduje o tom, zda nezletilý využije služeb podléhajících regulačnímu poplatku, přičemž dítě zásadně nemá ani reálnou možnost ovlivnit, zda regulační poplatek za svoji hospitalizaci bude jeho zákonným zástupcem uhrazen, či nikoliv, a bylo by nepřiměřené po dítěti požadovat, aby svého zákonného zástupce k takové úhradě nutil. Navíc dítě si zejména v nižším věku nemusí být ani vědomo povinnosti regulační poplatek platit. Podle Ústavního soudu proto pokud nedojde k dobrovolnému uhrazení regulačního poplatku za poskytnutí lůžkové péče nezletilému, není v souladu se shora citovaným obsahem Úmluvy o právech dítěte, aby byl § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění vykládán tím způsobem, že by nezaplacení regulačního poplatku bylo přikládáno k tíži nezletilého, resp. že by měla být úhrada tohoto regulačního poplatku vymáhána na osobě, která v době vzniku povinnosti jeho úhrady byla nezletilá.

Na uvedeném závěru nemůže nic změnit ani námitka stěžovatelky spočívající v tvrzení, že jako poskytovatelka zdravotní péče není oprávněna od zákonných zástupců vyžadovat doklad potvrzující jejich totožnost pro účely případného domáhání se zaplacení regulačního poplatku. Případná komplikace související s ověřením totožnosti osoby povinné uhradit regulační poplatek, která by ostatně v praxi mohla nastat i v případech, pokud by osobami povinnými uhradit regulační poplatek byly přímo osoby nezletilé, jak poukazuje obvodní soud, nemůže být podle Ústavního soudu překážkou v naplnění požadavku shora uvedeného ústavně konformního výkladu předmětného ustanovení.

Ústavní soud se proto ztotožňuje se závěrem vyjádřeným v odůvodnění napadeného rozhodnutí obvodního soudu, že povinnost hradit

regulační poplatek za poskytnutí lůžkové péče nezletilé vedlejší účastníci stíhá podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění výlučně jejího zákonného zástupce, přičemž podle Ústavního soudu dle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění takový výklad dovoluje, jak mimo jiné poukazuje obvodní soud ve svém shora uvedeném vyjádření.

Obvodní soud v odůvodnění svého rozsudku, v souladu s obsahem ustanovení § 157 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, byl stručně, avšak ústavně konformním způsobem vysvětlil svůj závěr o skutkovém stavu projednávané věci a z něho vyplývající právní názor. I přes určité výhrady k odůvodnění napadeného rozhodnutí, opírajícího se spíše jen o jazykový výklad a účel zákona o veřejném zdravotním pojištění, neshledal Ústavní soud, že by napadeným rozhodnutím bylo zasaženo do některého z ústavně zaručených práv stěžovatelky.

Jelikož tento Ústavním soudem v nyní posuzované věci aprobovaný výklad § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění provedený obvodním soudem *de facto* rozšiřuje povinnost platit regulační poplatek za lůžkovou péči u zákonných zástupců nezletilých pojištěnců, neboť podle tohoto výkladu to jsou výlučně zákonní zástupci, kteří mají povinnost uhradit regulační poplatek za hospitalizaci nezletilých pojištěnců (a nikoliv spolu s nimi i nezletilí pojištěnci), považuje Ústavní soud za podstatné zdůraznit, že se tento výklad nedostává do rozporu s požadavky kladenými judikaturou Ústavního soudu na výklad předpisů z oblasti daní a poplatků ve světle čl. 11 odst. 5 Listiny.

Podle této judikatury Ústavního soudu k daním a poplatkům platí, že je nezbytné, aby zákonné vymezení daně nebo poplatku bylo určité a jednoznačné, což lze odůvodnit ochranou jednotlivce, do jehož vlastnického práva má být touto formou zasaženo. Účelem daně nebo poplatku je v první řadě zabezpečení příjmů státního rozpočtu, což je však účel natolik obecný, že je jím možno odůvodnit v podstatě jakoukoliv daň nebo poplatek. Právě z tohoto důvodu, že jejich náležitosti nelze vyvodit, nýbrž pouze určit, je k jejich stanovení oprávněn výlučně zákonodárce, přičemž jeho rozhodnutí nesmí vytvářet prostor pro dvojí výklad, v jehož důsledku by dotčený poplatník nemohl s jistotou zjistit, zda a v jakém rozsahu mu vznikla daňová nebo poplatková povinnost. Jen stěží je naopak představitelné, aby předmětné náležitosti dotvářel svou rozhodovací činností soud či správní orgán, v důsledku čehož by jednotliví poplatníci mohli být následně sankcionováni za nesplnění své daňové povinnosti pouze z toho důvodu, že zaujali jiný výklad neurčitého zákonného ustanovení, než k jakému se přiklonila dodatečně utvářená praxe. Jinými slovy, „nelze připustit, aby se vlivem interpretace zákona stalo předmětem zdanění něco, co

zákon za předmět daně s žádoucí mírou určitosti nepředpokládá“ [nález ze dne 2. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 1611/07 (N 211/51 SbNU 639), bod 18; srov. též nález ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. I. ÚS 531/05 (N 24/44 SbNU 293), bod 30, nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 46].

Tyto závěry judikatury Ústavního soudu k daním a poplatkům však na nyní posuzovanou věc regulačního poplatku za lůžkovou péči nedopadají, neboť se nejedná o platbu, která by byla poplatkem ve smyslu veřejnoprávním. Předmětná platba za hospitalizaci je sice zákonem o veřejném zdravotním pojištění nazvána poplatkem, ačkoliv v právní terminologii se poplatkem rozumí platební povinnost fyzické nebo právnické osoby v souvislosti s činností orgánu veřejné moci (státu či obce) uskutečňovanou při výkonu veřejné moci v jejím zájmu. Podle judikatury Ústavního soudu je však evidentní, že o tento druh platby se nejedná. Poplatek za poskytnutou lůžkovou péči je ve své podstatě platbou za poskytnuté „hotelové služby“, které jsou příjmem poskytovatelů zdravotních služeb a neplynou do veřejných prostředků. Na poskytovatele nebyla přenesena žádná pravomoc státu při zajišťování jeho funkcí nebo zajišťování zdrojů ani v souvislosti s vybíráním regulačních poplatků. Jde o subjekty soukromého práva [nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.)].

Podobně také zvláštní senát zřízený podle § 2 odst. 1 zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, dospěl k závěru, že regulační poplatek ve smyslu § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění lze označit za specifickou soukromoprávní „platbu“, která se vyказuje zejména tím, že je hrazena přímo poskytovateli zdravotní péče (nikoliv zdravotní pojišťovně) a která je účelově určena pouze k (částečné) úhradě provozu zdravotnického zařízení (případně jeho modernizaci). Pro tato svá specifika nelze platbu označit za poplatek ve smyslu veřejnoprávním (rozhodnutí zvláštního senátu č. j. Konf 38/2012-32 ze dne 19. 3. 2013).

V této souvislosti Ústavní soud pouze připomíná, že ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, stanovící regulační poplatek za poskytnutí lůžkové péče, bylo uplynutím dne 31. prosince 2013 zrušeno nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.).

Ústavní soud rovněž nemohl přehlédnout, že předmětem sporu před obvodním soudem byla tzv. bagatelní věc. Za bagatelní věc jsou v souladu s rozhodovací praxí Ústavního soudu považovány žaloby na peněžitě plnění nepřevyšující přibližně částku 10 000 Kč. V takových případech je ústavní stížnost zpravidla vyloučena, s výjimkou naprosto extrémních pochybení obecného soudu, které výrazným způsobem zasahují do základních práv stěžovatele [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. II. ÚS

3245/10, usnesení ze dne 1. 8. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1393/11 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Odporovalo by totiž smyslu zákona a účelu ústavního soudnictví, kdyby přezkum u tzv. bagatelních věcí byl přesouván do řízení před Ústavním soudem.

Ústavní soud k tomu však v souvislosti s nyní posuzovanou věcí dodává, že právní hranice bagatelnosti nemusí být určující s ohledem na kvalitativní stránku věci, tedy pokud se věc z hlediska ústavnosti jeví natolik významná, že určitým způsobem „přesahuje“ kauzu samotnou. Může jít mimo jiné o případy, kdy „výsledky příslušného přezkumu, v němž jde o posouzení (a to nutno zdůraznit) otázky ústavněprávní relevance, mohou mít zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, zejména pak, nebyla-li daná otázka dosud Ústavním soudem vyřešena a je zřejmé, že jeho rozhodnutí může mít vliv na posouzení velkého množství případů (s alespoň nepřímým ústavněprávním dopadem) projednávaných před obecnými soudy. Obdobně lze o projednání ústavní stížnosti uvažovat i v situaci, kdy judikatura obecných soudů v totožných či obdobných bagatelních věcech není jednotná, a kdy tedy soudy vyšších stupňů nemohou zajistit sjednocování jejich rozhodovací činnosti, přičemž takto vzniklý stav narušuje princip právní jistoty jako neoddělitelnou součást pojmu právního státu. Znovu je ale třeba zdůraznit, že i takové sjednocování vyžaduje „ústavněprávní“ pozadí. Může se odehrávat výlučně na podkladě ústavní stížnosti, která není zjevně neopodstatněná“ [nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89)].

I když tedy Ústavní soud obvykle nevstupuje do oblasti, kterou lze vzhledem k vyšší požadované částky označit za bagatelní, s ohledem na specifika popsané věci, zejména s ohledem na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod nezletilých jako příjemců zdravotní péče podlehajících regulačním poplatkům a rovněž s ohledem na nejednotnost judikatury obecných soudů, na kterou stěžovatelka poukazuje, bylo v daném případě namíste tak učinit a meritorní přezkum připustit, přičemž Ústavní soud rozhodl, jak je ve výroku tohoto nálezu uvedeno.

Závěrem tedy Ústavní soud shrnuje, že v napačeném rozsudku obvodního soudu neshledal, že by zasáhl do základních práv stěžovatelky způsobem, jehož se v ústavní stížnosti dovolávala. Za dané situace a vzhledem ke všem zde uvedeným okolnostem proto Ústavní soud neshledal porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky a s ohledem na to její ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 171

K odmítnutí dovolání Nejvyšším soudem pro vadu spočívající údajně v nevymezení dovolacích důvodů

Došlo-li k odmítnutí dovolání pro vady, aniž by byla posuzována jeho přípustnost dle § 237 o. s. ř., vedlo takové odmítnutí nejen k odepření přístupu stěžovatelky k dovolacímu soudu, ale ve svém důsledku i k Ústavnímu soudu, a tím k porušení jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Účastník odvolacího řízení, který tvrdí, že rozhodnutím odvolacího soudu došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod, se totiž může domáhat ústavní stížnosti jejich ochrany pouze tehdy, pokud předtím řádně a účinným způsobem vyčerpal dovolání (§ 72 odst. 4 ve spojení s § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů). V opačném případě, a to i tehdy, kdy sice dovolání podal, avšak nikoli řádně, a proto bylo dovolacím soudem odmítnuto jako vadné, byla by jeho ústavní stížnost, pokud by směřovala proti předchozímu rozhodnutí odvolacího soudu, nepřipustná.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 16. září 2015 sp. zn. I. ÚS 878/15 ve věci ústavní stížnosti Ingres group, s. r. o., se sídlem Zábřeh, Olomoucká 10/2266, právně zastoupené JUDr. Josefem Sedláčkem ml., advokátem, se sídlem v Šumperku, náměstí Míru 9, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2015 č. j. 33 Cdo 2894/2014-127, kterým bylo pro vady odmítnuto stěžovatelčino dovolání v řízení o určení vlastnického práva k nemovitostem, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Marie Balcárkové, právně zastoupené Mgr. Janem Drapáčem, advokátem, se sídlem v Zábřehu, náměstí Osvobození 28, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2015 č. j. 33 Cdo 2894/2014-127 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo na zákonného soudce zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2015 č. j. 33 Cdo 2894/2014-127 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Obsah ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byl dne 24. 3. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedeného usnesení Nejvyššího soudu s tvrzením, že jím došlo k porušení jejího základního práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatelka se u obecných soudů domáhala určení vlastnického práva k nemovitostem, jež nabyla od vlastníka – Zdeňka Balcárka – na základě kupní smlouvy ze dne 6. 10. 2011. V předchozím řízení vedeném u Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 9 C 17/2011 se žalobkyně Marie Balcárková domáhala proti svému synovi (žalovanému Zdeňku Balcárkovi) určení vlastnického práva z důvodu splnění podmínek pro vrácení daru. Okresní soud v Šumperku rozsudkem ze dne 26. 7. 2012 č. j. 9 C 17/2011-65 žalobě vyhověl a určil, že Marie Balcárková je vlastníkem předmětných nemovitostí.

3. Žaloba stěžovatelky na určení vlastnictví byla rozsudkem Okresního soudu v Šumperku ze dne 10. 4. 2013 č. j. 16 C 132/2012-60 zamítnuta z důvodu, že kupní smlouvou nabyta nemovitosti od nevlastníka Zdeňka Balcárka, který v době uzavření kupní smlouvy byl již vyzván k vrácení daru. Proti tomuto rozsudku podala stěžovatelka odvolání, o kterém Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci rozhodl rozsudkem ze dne 10. 12. 2013 č. j. 69 Co 402/2013-107 tak, že napadený rozsudek okresního soudu potvrdil.

4. Stěžovatelka podala rovněž dovolání, které bylo usnesením Nejvyššího soudu, jež je napadeno touto ústavní stížností, odmítnuto, neboť stěžovatelka v něm dle dovolacího soudu nevymezila, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání.

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že podle jejího přesvědčení dovolání splňovalo veškeré náležitosti, které jsou na něj kladeny, a proto mělo být řádně přezkoumáno. Soudy obou stupňů (tj. okresní a krajský) založily svoje rozhodnutí na tom, že Zdeněk Balcárek předmětné nemovitosti stěžovatelce nemohl prodat, neboť kupní smlouva byla uzavřena až poté, co byl Marií Balcárkovou vyzván k vrácení daru, a tudíž v době jejich prodeje nebyl jejich vlastníkem. Skutečnost, zda byly splněny podmínky

pro vrácení daru, však byla prokazována pouze v řízení vedeném u Okresního soudu v Šumperku sp. zn. 9 C 17/2011 a takto zjištěný skutkový stav (že se Zdeněk Balcárek jako obdarovaný dopustil vůči Marii Balcárkové jako dárkyni jednání podle § 630 obč. zák.) byl bez dalšího převzat jako prokázaný v řízení o určovací žalobě stěžovatelky. Pokud soudy zamítly žalobu stěžovatelky s tím, že Zdeněk Balcárek v době prodeje předmětných nemovitostí nebyl jejich vlastníkem s odkazem na závěry plynoucí z rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 26. 7. 2012 č. j. 9 C 17/2011-65, postupoval v rozporu s ustanovením § 159a odst. 1 a 4 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), jakož i s konstantní judikaturou (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003 sp. zn. 21 Cdo 1724/2003, publikovaný v Soudní judikatuře pod číslem SJ 168/2003, číslo sešitu 10).

6. Stěžovatelka je přesvědčena, že základní dovolací námitka (obsažená v čl. IV dovolání) směřovala proti chybnému právnímu posouzení otázky vázanosti soudu jiným soudním rozhodnutím. V důsledku řízení vedeného u Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 9 C 17/2011 se namísto stěžovatelky stala vlastníkem předmětných nemovitostí Marie Balcárková. V řízení vedeném u Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 16 C 132/2012 byl bez dalšího převzat skutkový stav ohledně naplnění důvodů pro vrácení daru, aniž by k tomu stěžovatelka mohla zaujmout jakékoliv stanovisko (návrh na výslech svědka Balcárka byl zamítnut) nebo aniž by soudy jako předběžnou otázku posoudily legitimitu důvodů pro vrácení daru.

7. Stěžovatelka uzavírá, že předpoklady přípustnosti dovolání byly jasně a srozumitelně vylíčeny a vztaženy k otázce vázanosti soudu pravomocným rozhodnutím soudu v jiné věci. Nejvyšší soud proto neměl její dovolání odmítnout.

II. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

8. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení. Nejvyšší soud uvedl, že jeho postup, jímž dovolání pro vady odmítl, byl výrazem jeho již ustálené judikatury, přičemž odkázal i na některá rozhodnutí Ústavního soudu, z nichž dle jeho názoru vyplývá, že jeho postupem v dané věci nemohlo dojít k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny ani podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Oba soudy nižších stupňů otázku podmínek pro vrácení daru jako předběžnou vyřešily nikoliv jen na základě rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 26. 7. 2012 č. j. 9 C 17/2011-65, nýbrž na základě dalších důkazů citovaných v rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 10. 4. 2013 č. j. 16 C 132/2012-60. Skutková zjištění soudu prvního stupně jako správná převzal odvolací soud i pro odvolací řízení. Vedlejší účastnice prostřednictvím svého právního zástupce se k obsahu ústavní

stížnosti vyjádřila podrobněji, přičemž zejména popsala okolnosti týkající se vrácení daru (předmětných nemovitostí), průběh řízení před Okresním soudem v Šumperku a svůj postup při informování stěžovatelky o skutečnostech, jež s vrácením daru souvisely. Vedlejší účastnice popřela tvrzení stěžovatelky, že se o tom, že již není vlastníkem nemovitostí, stěžovatelka dozvěděla zcela náhodně až v prosinci 2012, když si pořizovala výpis z katastru nemovitostí. Již 1. 12. 2010 totiž vedlejší účastnice vyzvala Zdeňka Balcárka, aby nemovitosti vyklidil a vyklizené je předal nejpozději do 7. 12. 2010 s poučením, že v případě, že tak neučiní, bude nucena o vyklizení požádat soud, což také učinila. Od daného okamžiku Zdeněk Balcárek s nemovitostmi nesměl právně nakládat ani je dát do zástavy pro stěžovatelku, jak to učinil v březnu 2011, a zejména je zcizovat, jak to učinil dne 6. 10. 2011. O tom, že byla podána žaloba, stěžovatelka věděla od Marie Balcárkové nejméně od března 2011, tedy v době, kdy nemovitost byla dána do zástavy.

III. Právní posouzení Ústavním soudem

9. Po zjištění, že ústavní stížnost byla podána včas a splňuje všechny náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu, přezkoumal Ústavní soud napadené usnesení Nejvyššího soudu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Stěžovatelka argumentuje porušením práva na spravedlivý proces, k němuž mělo dojít vydáním usnesení Nejvyššího soudu, aniž by v něm bylo řádně odůvodněno, z jakých důvodů nepovažuje dovolací soud podané dovolání za naplňující podmínky přípustnosti dle § 237 o. s. ř.

11. Z ústavního pořádku ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, nepochybně by taková úprava z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

12. Ústavní soud již v minulosti v řadě svých rozhodnutí vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. např. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním,

k ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí [srov. např. náleze Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1842/12 ze dne 27. 8. 2013 (N 154/70 SbNU 425)], mezi které lze, jak je uvedeno v předchozím odstavci, nepochybně zařadit i rozhodnutí dovolacího soudu o dovolání.

13. Z obsahu napadeného usnesení vyplývá, že Nejvyšší soud posoudil dovolání, jehož přípustnost stěžovatelka vyvodila z ustanovení § 237 o. s. ř., jako vadné, a proto je odmítl s odkazem na § 243c odst. 1 větu první o. s. ř., neboť v dovolacím řízení nelze pro tuto vadu pokračovat (s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2013 sp. zn. 29 NSČR 51/2013).

14. Podle ustanovení § 243f odst. 3 věty první o. s. ř. platí, že v odůvodnění usnesení, jímž bylo dovolání odmítnuto nebo jímž bylo zastaveno dovolací řízení, dovolací soud pouze stručně uvede, proč je dovolání opožděné, nepřipustné nebo trpí vadami, jež brání pokračování v dovolacím řízení, nebo proč muselo být dovolací řízení zastaveno.

15. Napadené usnesení Nejvyššího soudu je odůvodněno v rozhodné hodnotící části stručně tak, že: „Podle § 241a odst. 2 o. s. ř. je dovolatel povinen v dovolání uvést, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Může-li být dovolání přípustné jen podle § 237 o. s. ř., musí dovolatel vymežit, které z tam uvedených hledisek považuje za splněné, přičemž k projednání dovolání nestačí pouhá citace ustanovení § 237 o. s. ř. (či jeho částí). Požadavek, aby dovolatel vymežil, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, znamená, že je povinen uvést, od řešení jaké otázky hmotného nebo procesního práva se odvolací soud a) odchýlil od „ustálené rozhodovací praxe“ dovolacího soudu nebo b) která taková otázka v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo c) která otázka hmotného nebo procesního práva je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, d) popř. která taková právní otázka (již dříve dovolacím soudem vyřešená) má být dovolacím soudem posouzena (opětovně, ale) jinak. Dovolatelka podle obsahu dovolání (§ 41 odst. 2 o. s. ř.) uvedenému požadavku nedostála.“ Dovolací soud tedy jen parafrázoval zákon a poté připojil hodnotící závěrečnou větu.

16. Jakkoliv jde v případě § 243f odst. 3 věty první o. s. ř. o výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 o. s. ř., neboť se předpokládá pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí, v daném případě odůvodnění napadeného usnesení požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti nesplňuje, neboť pouhé obecné konstatování Nejvyššího soudu, že dovolání neobsahuje údaje o tom, v čem je spatřováno splnění předpokladů přípustnosti dovolání, je nedostatečné a současně nepřezkoumatelné [srov. např. náleze Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014 (N 59/73 SbNU 151)].

17. Ve svém dovolání stěžovatelka již na počátku výslovně uvedla právní otázku, kterou pokládá dovolacímu soudu. Učinila tak sice v obecné rovině („zda a nakolik je soud vázán výsledky předcházejícího řízení, v němž nebyl žalobce účastníkem“), ale vzápětí tuto právní otázku podrobně konkretizovala, přičemž se tak stalo nejen s přihlédnutím k aspektům procesním (právní následky ustanovení § 159a odst. 1 a 4 o. s. ř. a jejich interpretace), ale i k aspektům hmotněprávním (otázka vědomosti či nevědomosti nabyvatele ze smlouvy o převodu nemovitostí o tom, že v mezidobí vzniká mezi převodcem a předchozí vlastníci spor o platnost darovací smlouvy jako titulu nabytí vlastnictví převodcem). Kromě toho stěžovatelka doprovodila svou argumentaci odkazy na judikaturu Nejvyššího soudu a za pomoci citace judikátu Ústavního soudu shledala, že jsou zasažena též její základní práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ostatně, i kdyby měl dovolací soud za to, že vymezená právní otázka není dostatečně konkrétní, úplně formulovaná nebo že obsah dovolání nabízí k řešení více právních otázek, mohl postupovat ve směru odstranění vad dovolání podle ustanovení § 241b odst. 3 o. s. ř., a předejít tak kategorickému závěru, k němuž posléze došel.

18. Ústavní soud tedy posoudil podané dovolání a musí konstatovat, že náležitosti stanovené zákonem (§ 241a o. s. ř.) potenciálně obsahuje. Pokud jde o naplnění přípustnosti dovolání dle § 237 o. s. ř., je z jeho obsahu zřejmé, že dovolatelka v něm určitou právní otázku nastolila s tím, že ji považuje za dosud neřešenou. I v minimalisticky formulovaném odůvodnění napadeného usnesení měl dovolací soud na takto formulovanou právní otázku odpovědět stručně tak, že ji již řešil a jakým způsobem. Jedním z principů, představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování, je povinnost obecného soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej k odmítnutí dovolání vedly. V daném případě tak dovolací soud neučinil, neboť se nijak nevypořádal s tvrzením stěžovatelky stran dosud neřešené právní otázky a odmítl posoudit přípustnost dovolání dle § 237 o. s. ř. Namísto toho pouze formálně konstatoval vadu podaného dovolání, jež pokračování v dovolacím řízení brání, aniž by se eventuálně pokusil ji odstranit (ač k tomu text dovolání poskytoval dostatek prostoru).

19. Jak již Ústavní soud konstatoval, dovolatelka, nynější stěžovatelka, právní otázku pro Nejvyšší soud formulovala. Učinila tak sice za pomoci procesualistické argumentace (skrže § 159a o. s. ř., otázka vázanosti předchozím meritorním rozhodnutím o vlastnictví k nemovitostem), ale v kontextu odůvodnění rozhodání je zcela zřejmé, že právní otázka reflektuje též hmotné právo, a to z pohledu postavení dle svých vlastních tvrzení dobrověrného nabyvatele, jenž uzavřel smlouvu s převodcem – vlastníkem nemovitostí – ještě předtím, než bylo soudem prvního stupně rozhodnuto

ve sporu mezi převodcem a předchozí vlastníci nemovitostí určovacím výrokem (tedy výrokem o určení jejího vlastnictví z důvodu oprávněné žádosti o vrácení daru podle § 630 obč. zák., účinného do 31. 12. 2013). Z výše uvedeného vyplývá závěr, že dovolací soud na základě argumentace dovolatelky mohl (resp. měl) po v úvahu připadajícím odstranění vad podání posoudit přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř.

20. Shora uvedená konstatování pak nabývají naléhavosti v případě, kdy stěžovatelka podané dovolání opírá rovněž o porušení svých základních práv, v daném případě zejména o porušení práva vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny. Ústavní soud již ve svých dřívějších rozhodnutích uvedl, že rozhodování soudu, ať už jde o rozhodování v řízení o řádném nebo mimořádném opravném prostředku, se nemůže ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce tím spíše, že čl. 4 Ústavy staví základní práva pod ochranu soudní moci. „Dovolací soud si musí být při výkladu a aplikaci podmínek připuštění dovolání vědom toho, že účastník řízení jím vždy sleduje ochranu svých subjektivních práv bez ohledu na to, jaký jiný účel řízení o mimořádném opravném prostředku sleduje. Ochranu subjektivních práv proto nelze pouštět ze zřetele ani tam, kde je zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku tzv. sjednocování judikatury. Tento účel nemůže převážit nad ochranou subjektivních práv účastníka řízení tak, že se ochrana subjektivního práva zcela vyprázdní a tento účastník se stává pouze jakýmsi ‚dodavatelem materiálu‘ pro sjednocování judikatury, nýbrž je třeba hledat vztah přiměřené rovnováhy mezi omezením práva na přístup k soudu a tímto účelem, který současně reprezentuje veřejný zájem, jímž je v daném případě zajištění souladné aplikace a interpretace jednoduchého práva obecnými soudy. Podmínky připuštění dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s. ř. je třeba vykládat tak, aby byla naplněna jak Ústavou stanovená povinnost soudů poskytovat jednotlivci ochranu jeho základních práv (čl. 4 Ústavy), tak i účel daného typu dovolacího řízení, který směřuje ke sjednocení judikatury obecných soudů.“ [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355)].

21. Podobně Ústavní soud argumentoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345), kde uvedl, že „funkcí soudů a justice obecně je poskytovat ochranu právům jednotlivce (čl. 90 Ústavy), v materiálním právním státě pak ochranu i základním právům (čl. 4 Ústavy)“ [viz také sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)]. V citovaném nálezu se Ústavní soud vyslovil rovněž k požadavkům na odůvodnění soudního rozhodnutí, když konstatoval, že „dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli. Chybí-li v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také

protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování ...“.

22. Ústavní soud v daném případě dospěl k závěru, podobně jako v řadě předchozích rozhodnutí [např. sp. zn. IV. ÚS 948/15 ze dne 11. 6. 2015 (N 108/77 SbNU 567), sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779) nebo sp. zn. IV. ÚS 1256/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 234/75 SbNU 607)], že dovolací soud svým nesprávným postupem odmítl posoudit přípustnost dovolání z hlediska § 237 o. s. ř., přičemž odůvodnění jeho rozhodnutí nevyhovělo ani shora vyloženým požadavkům na odůvodnění soudního rozhodnutí. Lze tedy uzavřít, že tak nedostál své ústavní funkci podle čl. 4 Ústavy, dle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci.

23. Ústavní soud dále konstatuje, že došlo-li k odmítnutí dovolání pro vady, aniž by byla posuzována jeho přípustnost dle § 237 o. s. ř., vedlo také odmítnutí nejen k odeprání přístupu stěžovatelky k dovolacímu soudu, ale ve svém důsledku i k Ústavnímu soudu, a tím k porušení jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Účastník odvolacího řízení, který tvrdí, že rozhodnutím odvolacího soudu došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod, se totiž může domáhat ústavní stížnosti jejich ochrany pouze tehdy, pokud předtím řádně a účinným způsobem vyčerpal dovolání (§ 72 odst. 4 ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). V opačném případě, a to i tehdy, kdy sice dovolání podal, avšak nikoli řádně, a proto bylo dovolacím soudem odmítnuto jako vadné, byla by jeho ústavní stížnost, pokud by směřovala proti předchozímu rozhodnutí odvolacího soudu, nepřijímatelná.

24. Odmítnutí dovolání stěžovatelky pro vady, ačkoli mohla být posouzena jeho přípustnost dle § 237 o. s. ř., rovněž znamená, že dovolací soud o dovolání stěžovatelky rozhodoval v nesprávném složení, neboť o odmítnutí dovolání rozhodl předseda senátu dle § 243f odst. 2 o. s. ř., ačkoli o přípustnosti dovolání by měl rozhodovat v souladu s § 243c odst. 2 o. s. ř. senát. Je tedy možno konstatovat rovněž porušení základního práva stěžovatelky na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny.

25. Ústavní soud tedy uzavírá, že usnesením Nejvyššího soudu byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky chráněná čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i čl. 38 odst. 1 Listiny.

26. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2015 č. j. 33 Cdo 289/2014-127 zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

27. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že ústní jednání v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu nenařizoval, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci.

Č. 172

K problematice důkazního břemene v diskriminačních sporech

I. Ústavní stížnost podaná proti rozhodnutí odvolacího soudu, jež bylo vydáno před 1. lednem 2013, avšak stěžovateli doručeno až po tomto datu, není nepřipustná podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb., jestliže v jejím rámci byly uplatněny námitky, které lze podřadit pod dovolací důvod podle § 241a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012.

II. Zákonná úprava dokazování v řízeních podle § 133a občanského soudního řádu, v nichž žalující strana tvrdí, že byla přímo či nepřímo diskriminována (zpravidla při současném tvrzení porušení práv zakotvených v občanském zákoníku nebo zákoníku práce a uplatňování odpovědnosti z tohoto vyplývajících), je výjimkou z obecného principu dokazování vyjádřeného v § 120 občanského soudního řádu, podle něhož nese každý účastník důkazní břemeno ve vztahu k těm skutečnostem, které sám tvrdí. Osoba, která tvrdí, že je obětí diskriminace, sice musí nejdříve soudu předložit skutečnosti dostatečně odůvodňující závěr o existenci možné diskriminace (musí prokázat *prima facie* zásah), jestliže tak ale učiní, je tím založena vyvratitelná domněnka, ve vztahu ke které leží povinnost dokázat opak na straně žalované. Uvedené rozložení důkazního břemene zajišťuje, aby osoby, které byly vystaveny diskriminaci, měly s ohledem na povahu předmětu sporu účinné prostředky právní ochrany, čímž ve své podstatě naplňuje ústavní požadavek rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (resp. rovnosti zbraní ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) v materiálním smyslu. Ostatně v případech, kdy k diskriminaci mělo dojít na základě rasového nebo etnického původu, by splnění požadavku prokázat takovouto pohnutku žalované strany ani nebylo možné.

III. V řízení před obecnými soudy stěžovatelé prokázali, že je zaměstnanci hotelu, který provozovala vedlejší účastnice, navzdory původnímu telefonickému příslibu odmítli ubytovat. Současně tvrdili, že byli tímto jednáním vystaveni diskriminaci, neboť důvod odmítnutí měl spočívat v jejich příslušnosti k romskému etniku, o které tito zaměstnanci v době rezervace nevěděli a zjistili ji až poté, co se stěžovatelé dostavili do hotelu. Není tedy sporu, že z jejich strany bylo uneseno břemeno tvrzení a že předložili skutečnosti dostatečně odůvodňující závěr o existenci možné diskriminace. Bylo proto na vedlejší účastnici,

aby – v souladu s § 133a písm. b) občanského soudního řádu – vyvrátila založenou domněnku, že stěžovatelé byli diskriminováni, a prokázala, že odmítnutí jejich ubytování mělo jiný a zároveň ospravedlnitelný důvod.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 22. září 2015 sp. zn. III. ÚS 1213/13 ve věci ústavní stížnosti E. B. a V. B., zastoupených Mgr. Davidem Strupkem, advokátem, se sídlem Praha 1, Jungmannova 36/31, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 19. listopadu 2012 č. j. 3 Co 87/2011-261 potvrzujícímu rozsudek soudu prvního stupně, jímž byla zamítnuta žaloba stěžovatelů, kterou se domáhali písemné omluvy a finančního zadostiučinění z důvodu tvrzené rasové diskriminace při odmítnutí ubytování v hotelu, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a obchodní společnosti AUTODROM MOST, a. s., IČO: 25419048, se sídlem Most, Tvrzova 5, a L. K. jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 19. listopadu 2012 č. j. 3 Co 87/2011-261 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 19. listopadu 2012 č. j. 3 Co 87/2011-261 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 15. dubna 2013 a doplněna podáním ze dne 23. dubna 2013, se stěžovatelé domáhali zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jejich práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Dne 10. listopadu 2005 večer se stěžovatelé společně s L. K. (dále též jen „žalobci“) dostavili do motelu Asas v Mostě, ve kterém se chtěli ubytovat. Na místě ovšem zjistili, že v něm již jsou obsazeny všechny pokoje s příslušenstvím. Z tohoto důvodu požádali recepční, zda by jim nemohla zajistit místa v jiném hotelu ve městě, načež tato zavolala do hotelu

Cascade, kde jí možnost ubytování potvrdili. Žalobci se tak kolem 20:00 přesunuli právě do uvedeného hotelu v domnění, že zde mají rezervaci, po jejich příchodu je ale zaměstnanci hotelu odmítli ubytovat. Jeho ředitel jim sdělil, že nemají žádné volné pokoje, a poté, co se proti tomuto sdělení slovně ohradili s poukazem na to, že jsou diskriminováni, je požádal, aby hotel opustili. K původní rezervaci mělo dojít omylem, neboť v době telefonátu z motelu Asas byla na recepci místo recepční jiná zaměstnankyně hotelu, která neměla mít vědomost o nedostatku volných pokojů. Incidentu se zúčastnili i přivolaní zaměstnanci soukromé bezpečnostní služby. Téhož dne podal stěžovatel E. B. v souvislosti s jednáním hotelu trestní oznámení, které prověřovala policie. Ta však neshledala, že by došlo k trestnému činu, a věc odložila.

3. Všichni tři žalobci spatřovali důvod, pro který jim byla odepřena možnost ubytování v hotelu Cascade, v jejich příslušnosti k romské etnické skupině, v důsledku čehož se cítili být dotčeni ve svých osobnostních právech. Žalobou proti společnosti RING group, a. s., která tou dobou hotel provozovala, se proto domáhali vydání rozhodnutí, jímž by jí byla uložena povinnost poskytnout každému z nich písemnou omluvu a finanční zadostiučinění ve výši 25 000 Kč. V této souvislosti uvedli, že jejich předchozí telefonická rezervace proběhla zcela bez komplikací, přičemž ke změně přístupu došlo teprve poté, co se do hotelu postavili osobně. Přestože se žalovaná následně snažila doložit, že důvodem odmítnutí byly výlučně kapacitní možnosti hotelu, žalobci považovali její tvrzení za účelová a v nemalé části i neprůkazná. Poukazovali zejména na celou řadu pro ně nepříznivých okolností, které provázely jejich žádost o ubytování (nepřítomnost recepční v době telefonické objednávky, plná obsazenost hotelu v uvedený termín, následně stornó ubytování), jakož i na kapitálové a osobní propojení společností RING group, a. s., a AUTODROM MOSTI, a. s., (dále též „vedlejší účastnice“). Právě posledně uvedená společnost si měla objednat všechny pokoje a po odchodu žalobců tuto objednávku stornovat.

4. Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále též „soud prvního stupně“) ze dne 12. prosince 2008 č. j. 34 C 25/2006-173 byla žaloba zamítnuta, toto rozhodnutí však bylo k odvolání žalobců zrušeno rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále též „odvolací soud“) ze dne 30. června 2010 č. j. 1 Co 151/2009-195, a to z důvodu procesního pochybení soudu prvního stupně spočívajícího v nevyrozumění právního zástupce žalovaných o konání jednání. Ve věci tak opětovně rozhodoval Krajský soud v Ústí nad Labem. Ten nejprve usnesením ze dne 24. ledna 2011 č. j. 34 C 25/2006-208 rozhodl, že se v řízení bude na straně žalované pokračovat se společností AUTODROM MOSTI, a. s., jež se dnem 1. července 2010 stala v důsledku fúze právním nástupcem zaniklé společnosti RING group, a. s. Následným rozsudkem ze dne 8. dubna 2011 č. j. 34 C 25/2006-223 pak žalobu zamítl, přičemž tentokrát

bylo jeho rozhodnutí potvrzeno rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 19. listopadu 2012 č. j. 3 Co 87/2011-261.

5. Oba soudy v dané věci aplikovaly § 133a písm. b) občanského soudního řádu. Podle odvolacího soudu nelze z tohoto ustanovení dovodit, že osobě, která se při nákupu služeb cítila být rasově diskriminována, stačí pouze tvrdit, že s ní nebylo zacházeno obvyklým či neznevýhodňujícím způsobem; toto tvrzení musí rovněž prokázat. Pokud však jde o pohnutku tohoto zacházení, tedy zda k němu došlo právě a výlučně pro její etnický původ, pak v tomto směru má pouze břemeno tvrzení, jehož vyvrácení je naopak povinností toho, kdo se měl diskriminačního jednání dopustit.

6. Z napadeného rozsudku dále vyplývá, že vedlejší účastnice unesla své důkazní břemeno, neboť prokázala, že rovně zachází s hosty z jakéhokoliv etnika, rasy či národnosti. Odvolací soud zjistil, že v průběhu žádosti o ubytování, kdy byl na recepci přítomen jen stěžovatel E. B., se o etnickém původu žalobců vůbec nemluvilo. Ze žádného z provedených důkazů nelyne, že by jim byl ze strany pracovníků hotelu co i jen naznačen jiný důvod odmítnutí ubytování než rezervace všech pokojů předem. Byli to naopak žalobci, kdo v této souvislosti nastolili otázku svého romského původu. Nic na tom nemění ani skutečnost, že jeden z pracovníků hotelu se měl vyjádřit ve smyslu „s Vámi jsou problémy“. Svým výrokem totiž mohl mít na mysli problémy spojené s tím, že hotel je na brzkou ranní hodinu následujícího dne rezervován. Ve zbylé části odůvodnění odvolací soud poukázal na to, že uvedený stěžovatel při účastnickém výslechu netvrdil, že by ho jednání pracovníků hotelu Cascade jakkoliv urazilo a toliko popsal průběh jednání u recepcie. Žalobcům zároveň vytkl nedostatečnou pozornost vůči svým žalobám, o čemž mělo svědčit nesprávné datum uvedené v žalobním petitu při vymezení předmětné události. Tento nedostatek se přitom až do druhého odvolacího jednání nepokusili odstranit. Pakliže žalobci namítali „podivnou“ posloupnost jednání hotelu Cascade při telefonátu s motelem Asas, mělo se jednat o jejich pouhou domněnku, z níž ovšem nelze vyvozovat závěr o tom, že by hotel s žalobci zacházel jinak než s ostatními zákazníky.

II. Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelé nesouhlasí se skutkovými zjištěními odvolacího soudu, stejně jako se způsobem, jakým byl v jejich věci aplikován § 133a písm. b) občanského soudního řádu. Především tvrdí, že naplněnost hotelu jakožto důvod odlišného zacházení nebyla prokázána, protože nebyly odstraněny rozpory mezi provedenými důkazy. Důkazní mezery v té části, která spadala do důkazního břemena žalovaného, zas měly být nesprávně přičteny k tíži žalobců.

8. Z ústavní stížnosti vyplývá, že žalovaná RING group, a. s., předložila v červnu 2006 po obdržení žaloby jako důkaz objednávku německého podnikatele ze dne 1. listopadu 2005, na jejímž základě si měla společnost AUTODROM MOST, a. s., provozovatelka mosteckého autodromu, objednat všech 156 pokojů na noc z 10. na 11. listopadu 2005. Žalobci toto její tvrzení zpochybňovali a za účelem jeho vyvrácení navrhli soudu prvního stupně, aby obě uvedené společnosti zodpověděly otázky, které měly tuto skutečnost ověřit. Konkrétně mělo být zjištěno, a) kolik osob mělo být ubytováno v těchto pokojích, b) zda došlo k naplnění této kapacity, c) zda v případě, že k jejímu naplnění nedošlo, nebyl mezitím ze strany vedlejší účastnice rozsah rezervace snížen a d) za kolik hostů vedlejší účastnice zaplatila. K tomu měl být zároveň vyžádán jejich jmenný seznam, jakož i faktura za ubytování a doklad o jejím zaplacení. Teprve v průběhu řízení vedlejší účastnice sdělila, že její objednávka byla stornována a naplnění hotelu se neuskutečnilo. Žalobci se proto domáhali toho, aby podnikatel, pro něhož měla být objednávka vystavena, specifikoval akci, pro kterou měl být hotel objednan, a uvedl osoby, které měly do České republiky přicestovat, a důvod, pro který byla akce zrušena na poslední chvíli. Související důkazní návrhy byly nicméně zamítnuty. Ani sportovní ředitel vedlejší účastnice při výslechu nedovedl vysvětlit krátký interval mezi datem objednávky a objednaným noclehem. Pouze poznamenal, že společnost pravděpodobně již nebude mít k dispozici doklady týkající se objednané a následně stornované akce, které by umožnily blíže ozřejmit důvody tohoto postupu.

9. Při hodnocení důkazů hraje svoji roli i úvaha na téma pravděpodobnosti, vážení obvyklého chování osob a naopak posouzení souběhu výjimek z obvyklého chodu věcí. Stěžovatelé již v odvolacím řízení shrnuli, že kumulace těchto „neobvyklostí“ v jejich případě zpochybňuje tvrzení, jimiž vedlejší účastnice odůvodňovala postup zaměstnanců hotelu. Jen stěžít lze totiž připustit, že právě v době telefonátu z motelu Asas zaskočila za recepční hotelu Cascade jeho manažerka a že by právě ona příslibila stěžovatelům ubytování, když z pozice své funkce musela být o objednávce všech pokojů informována. Jejich objednavatelem měla být navíc vedlejší účastnice, jež byla se společností RING group, a. s., součástí jednoho koncernu a později se stala jeho právní nástupkyní. Za zmínku pak stojí i to, že k provedení objednávky nakonec nedošlo v důsledku jejího zrušení, k němuž mělo dojít poté, co žalobci odešli z hotelu. Nastala tedy souhra náhod, která zcela důvodně vyvolává pochybnosti o pravdivosti takto popsáného sledu událostí.

10. Podle stěžovatelů lze jejich případ řadit mezi notorickou „klasičku“ – služba (zaměstnání, bydlení apod.) je telefonicky příslibena, jakmile však aktér vidí žadatele osobně, postoj se mění. Sami přitom učinili maximum pro to, aby byl skutkový stav objasněn co nejpodrobněji a co nejdříve.

Vedlejší účastnice proto nemohla být povinností objasnit důvody postupu zaměstnanců hotelu nepřiměřeně zatížena. S ohledem na obsah samotného jednání na recepci, následné kontaktování policie a tisku ze strany žalobců, jakož i podání žaloby a její doručení žalované s krátkým časovým odstupem mohla předvídat, jaké informace po ní může soud požadovat a doklady k požadovaným skutečnostem – v souladu s povinností podnikatelského subjektu postupovat v soukromoprávních věcech s náležitou péčí – uchovat.

11. Odvolací soud nemusel s žalobci souhlasit, byl však povinen se s jejich argumentací logicky a přiléhavě vypořádat, aby bylo zřejmé, že se žádnému argumentu nevyhnul. V napadeném rozsudku těmto požadavkům ale nedostál, neboť neřešil to, co bylo namítáno – tj. k čí tíži má být přičteno, že žalovaný (již) nemá k dispozici doklady o zrušené akci německých turistů, jak měly být odstraňovány rozpory v důkazech či jak měly být zohledněny nelogičnosti, extrémní neobvyklosti a souhry náhod. Místo toho vyšel z toho, že při diskusi v recepci nikdo ze zaměstnanců hotelu nezmiňoval etnickou příslušnost žalobců, ačkoliv tato skutečnost nebyla určující. Za zcela absurdní pak lze považovat úvahy soudu, v jejichž rámci vyvozoval relevantní důsledky z uvedení nesprávného data v žalobě. Ze všech těchto důvodů jsou stěžovatelé přesvědčení, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno jejich ústavně zaručené základní právo na spravedlivý proces.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. 34 C 25/2006 a vyzval účastníka a vedlejší účastníky řízení, aby se k ní vyjádřili.

13. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 20. listopadu 2014 pouze odkázal na obsah napadeného rozsudku. Vedlejší účastníci obchodní společnost AUTODROM MOST, a. s., a žalobce L. K. svého práva vyjádřit se nevyužili.

14. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Přípustnost ústavní stížnosti

15. Ústavní soud se musel v první řadě zabývat otázkou přípustnosti ústavní stížnosti, a to s ohledem na novelizaci § 237 občanského soudního řádu a § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, jež byla provedena zákonem č. 404/2012 Sb. K vydání napadeného rozsudku odvolacího soudu došlo před nabytím účinnosti tohoto zákona, tedy před 1. lednem 2013.

V souladu s přechodným ustanovením čl. II odst. 1 a 7 se proto přípustnost dovolání proti němu posuzuje podle dřívější právní úpravy. Jinak tomu ale bude v případě přípustnosti ústavní stížnosti. Pro určení, která právní úprava se má použít pro její posouzení, byl podle přechodného ustanovení čl. IV odst. 1 téhož zákona rozhodující až den doručení rozhodnutí odvolacího soudu stěžovatelům, od něhož se odvíjel počátek lhůty k podání ústavní stížnosti. Protože k doručení napadeného rozsudku došlo dne 12. února 2013, přípustnost ústavní stížnosti proti němu se posoudí podle nové právní úpravy.

16. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb., který se použije v dané věci, je podmínkou přípustnosti ústavní stížnosti proti napadenému rozsudku i využití mimořádného opravného prostředku, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřipustný z důvodů závisejících na jeho uvážení (§ 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb.). V občanském soudním řízení je takovýmto prostředkem dovolání přípustné podle § 237 občanského soudního řádu, ve znění novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb., v minulosti zas tuto povahu mělo dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012 [srov. např. náleze z dne 9. srpna 2007 sp. zn. II. ÚS 121/06 (N 125/46 SbNU 181), náleze z dne 5. srpna 2009 sp. zn. I. ÚS 566/07 (N 176/54 SbNU 209), bod 19]. Podle dnes účinné právní úpravy lze jakoukoliv námitku porušení základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení uplatnit i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, ve znění novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb. [srov. usnesení ze dne 28. března 2013 sp. zn. III. ÚS 772/13 (U 5/68 SbNU 541) a náleze z dne 17. prosince 2014 sp. zn. I. ÚS 3093/13 (N 231/75 SbNU 581), bod 18]. To znamená, že je-li dovolání přípustné, je stěžovatel předtím, než podá ústavní stížnost, vždy povinen jej vyčerpat, neboť jeho prostřednictvím může dosáhnout stejného výsledku. Tento závěr již ale nelze bez dalšího vztáhnout i na dřívější právní úpravu. V jejím případě se mohl uplatnit pouze za předpokladu, že dovoláním nebyl uplatněn dovolací důvod podle § 241a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, jenž spočíval v tom, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Zákon totiž možnost, že by přípustnost dovolání podle jeho § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 byla založena uplatněním tohoto dovolacího důvodu, výslovně vylučoval. Námitky, jež by bylo možné podřadit právě pod tento důvod, by nebyly projednatelné ani v případě, že by přípustnost dovolání byla s ohledem na ostatní uplatněnou argumentaci odůvodněna zásadním právním významem napadeného rozsudku. K jejich efektivnímu

uplatnění mohlo dojít jen ústavní stížností směřující proti rozhodnutí odvolacího soudu.

17. Ačkoliv tato východiska působí na první pohled dostatečně určitě, Ústavní soud ve své ustálené judikatuře opakovaně konstatoval, že zodpovězení otázky, zda je v konkrétní věci namítána jen nesprávnost skutkových zjištění, nebo i určitá otázka (hmotně nebo procesně) právní, nemusí být v řadě případů pro stěžovatele vůbec jednoznačné a předvídatelné (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. října 2010 ve věci stížnosti č. 35836/05 *Adamíček proti České republice*). Z tohoto důvodu interpretoval podmínky přípustnosti ústavní stížnosti ve prospěch ochrany základních práv a svobod stěžovatelů a odmítnutí dovolání pro nepřipustnost z důvodu, že v něm byl uplatněn dovolací důvod podle § 241a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, považoval za závislejší na uvážení odvolacího soudu ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Včasnost ústavní stížnosti proti rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž bylo nejprve podáno takovéto dovolání, tak posuzoval podle § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu [srov. usnesení ze dne 29. března 2011 sp. zn. IV. ÚS 3634/10 (U 3/60 SbNU 777), bod 13].

18. V případech, kdy se s ohledem na to, že rozhodnutí odvolacího soudu bylo vydáno před 1. lednem 2013, avšak k jeho doručení stěžovateli došlo až po tomto datu, posuzuje přípustnost ústavní stížnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb., zatímco přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 občanského soudního řádu, se uvedený výklad uplatní v tom smyslu, že případné pochybení stěžovatele při posouzení, zda jeho námitky lze podřadit pod dovolací důvod podle § 241a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, nezakládá nepřipustnost ústavní stížnosti. Zmíněná problematičnost rozlišování mezi námitkami směřujícími proti skutkovým zjištěním a námitkami směřujícími proti právním závěrům odvolacího soudu v žádném případě nemůže jít k jeho tíži. Ústavní soud by jeho ústavní stížnost ostatně ze stejného důvodu odmítl ani v případě, pokud by Nejvyšší soud jeho dříve podané dovolání odmítl pro nepřipustnost z důvodu, že jím byl uplatněn právě uvedený dovolací důvod.

19. Stěžovatelé v ústavní stížnosti namítali nesprávnost skutkových závěrů odvolacího soudu, jakož i nesprávnost aplikace § 133a písm. b) občanského soudního řádu. Pakliže proti napadenému rozsudku odvolacího soudu nepodalí dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, nýbrž své námitky uplatnili přímo v ústavní stížnosti, nelze jejich postupu s ohledem na nemožnost uplatnění dovolacího důvodu podle § 241a odst. 3

občanského soudního řádu, v témže znění, nic vytknout. Jejich ústavní stížnost není nepřijatelná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb.

20. Jen pro úplnost Ústavní soud dodává, že k závěru o přípustnosti ústavní stížnosti za těchto okolností dospěl v minulosti i v jiných srovnatelných případech (srov. usnesení ze dne 10. července 2013 sp. zn. IV. ÚS 1082/13, usnesení ze dne 24. října 2013 sp. zn. II. ÚS 1625/13, v SbNU ne publikována).

21. Protože ústavní stížnost byla nejen přípustná, ale rovněž podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňovala i veškeré zákonem stanovené formální náležitosti, Ústavní soud přistoupil k jejímu věcnému posouzení a zjistil, že je důvodná. Tento závěr učinil z následujících důvodů.

V. Vlastní posouzení

22. V řízení o ústavních stížnostech se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

23. Součástí zásad spravedlivého procesu jsou i určité minimální požadavky ve vztahu k hodnocení důkazů ze strany obecných soudů. Jejich skutkové závěry musí mít především rozumný základ v provedeném dokazování a úvahy, na nichž byly založeny, musí být seznatelné z odůvodnění jejich rozhodnutí [blíže k povinnosti soudů náležitým způsobem odůvodnit svá rozhodnutí např. náleze ze dne 22. listopadu 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357), náleze ze dne 27. března 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo náleze ze dne 26. listopadu 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)]. Nerespektování těchto požadavků by – v závislosti na způsobnosti takového pochybení zpochybnit výsledek řízení nebo učinit jej nepřezkoumatelným – mohlo opodstatňovat závěr o porušení práva účastníka řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

24. V projednávané věci aplikovaly obecné soudy při zjišťování skutkového stavu ustanovení § 133a písm. b) občanského soudního řádu, podle něhož pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovést, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci na základě rasového nebo etnického původu při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.

25. Zákonná úprava dokazování v řízeních podle § 133a občanského soudního řádu, v nichž žalující strana tvrdí, že byla přímo či nepřímo diskriminována (zpravidla při současném tvrzení porušení práv zakotvených

v občanském zákoníku nebo zákoníku práce a uplatňování odpovědnosti z tohoto vyplývající), je výjimkou z obecného principu dokazování vyjádřeného v § 120 občanského soudního řádu, podle něhož nese každý účastník důkazní břemeno ve vztahu k těm skutečnostem, které sám tvrdí. Osoba, která tvrdí, že je obětí diskriminace, sice musí nejdříve soudu předložit skutečnosti dostatečně odůvodňující závěr o existenci možné diskriminace (musí prokázat prima facie zásah), jestliže tak ale učiní, je tím založena vyvratitelná domněnka, ve vztahu ke které leží povinnost dokázat opak na straně žalované. Uvedené rozložení důkazního břemene zajišťuje, aby osoby, které byly vystaveny diskriminaci, měly s ohledem na povahu předmětu sporu účinné prostředky právní ochrany, čímž ve své podstatě naplňuje ústavní požadavek rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny (resp. rovnosti zbraní ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy) v materiálním smyslu. Ostatně v případech, kdy k diskriminaci mělo dojít na základě rasového nebo etnického původu, by splnění požadavku prokázat takovou pohnutku žalované strany ani nebylo možné [bližze náleze ze dne 26. dubna 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.) nebo náleze ze dne 12. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 1136/13 (N 143/78 SbNU 209), bod 39].

26. Ústavní stížnost směřuje především vůči skutkovému závěru odvolacího soudu, podle něhož byla důvodem odmítnutí ubytování stěžovatelů obsazenost hotelu, resp. rezervace všech volných pokojů. Je zřejmé, že prokázání této skutečnosti by činilo ve vztahu k výsledku řízení nerelevantní jakoukoli jinou pohnutku jednání zaměstnanců vedlejší účastnice. Stěžovatelé mají nicméně za to, že v provedeném dokazování pro uvedený skutkový závěr nelze nalézt adekvátní základ, v důsledku čehož nemohlo dojít ani k vyvrácení jimi založeného předpokladu diskriminace. Ústavní soud se tak zaměřil právě na tuto námitku a v tomto ohledu posoudil, zda předmětný závěr bylo možné ústavně konformním způsobem založit na provedených důkazech.

27. V řízení před obecnými soudy stěžovatelé prokázali, že je zaměstnanci hotelu, který provozovala vedlejší účastnice, navzdory původnímu telefonickému příslibu odmítli ubytovat. Současně tvrdili, že byli tímto jednáním vystaveni diskriminaci, neboť důvod odmítnutí měl spočívat v jejich příslušnosti k romskému etniku, o které tito zaměstnanci v době rezervace nevěděli a zjistili ji až poté, co se stěžovatelé dostavili do hotelu. Není tedy sporu, že z jejich strany bylo uneseno břemeno tvrzení a že předložili skutečnosti dostatečně odůvodňující závěr o existenci možné diskriminace. Bylo proto na vedlejší účastnici, aby – v souladu s § 133a písm. b) občanského soudního řádu – vyvrátila založenou domněnku, že stěžovatelé byli diskriminováni, a prokázala, že odmítnutí jejich ubytování mělo jiný a zároveň ospravedlnitelný důvod (např. již zmíněnou obsazenost hotelu).

28. Vedlejší účastnice prokazovala skutkový závěr, podle něhož byla důvodem odmítnutí ubytování stěžovatelů dne 10. listopadu 2005 rezervace všech neobsazených pokojů v hotelu Cascade, objednávkou ze dne 1. listopadu 2005, vystavenou podnikatelem Hansem-Petrem Marschallem, na jejímž základě mělo být rezervováno 156 pokojů na období od 9. do 10. listopadu 2005 a 105 pokojů na období od 10. do 11. listopadu 2005 (č. l. 28 příslušného spisu). Kromě toho předložila i svou objednávku ze dne 9. listopadu 2005, adresovanou společnosti RING group, a. s., na pronájem 156 pokojů pro účastníky komerční akce z Německa, jejichž příjezd a ubytování byl naplánován na 11. listopadu 2005 v 6:00 (součást policejního spisu, založeného na č. l. 59a). Jakkoliv se tyto objednávky lišily co do rozsahu rezervace, obě měly vést k zajištění ubytování za týmž účelem. Nakonec však žádný z těchto pokojů obsazen nebyl, aniž by nevyužití rezervace bylo hotelu oznámeno předem. Vedlejší účastnice v této souvislosti pouze poukázala na blíže nespecifikované důvody na straně německého klienta (viz vyjádření vedlejší účastnice ze dne 20. listopadu 2007, č. l. 45).

29. Ze svědeckých výpovědí dále vyplynulo, že někdy, byť ojedinele, docházelo k objednávce všech volných pokojů v krátkém předstihu před datem, kdy se mělo ubytování uskutečnit, a že tato rezervace následně nebyla vždy využita (výslechy svědků Miroslava Patera na č. l. 128 a Michala Mareka na č. l. 136). Ředitel hotelu Miroslav Patera v rámci vysvětlení učiněného před policejním orgánem i výsledku před soudem shodně uvedl, že obdobná situace nastala i dne 11. listopadu 2005 (č. l. 59a, 128), s čímž koresponduje i vyjádření vedlejší účastnice ze dne 20. listopadu 2007, podepsané předsedou jejího představenstva (č. l. 45). Předložena byla i faktura č. 2005/2/11/424 vystavená dne 14. listopadu 2005 společností RING group, a. s., vůči společnosti AUTODROM MOST, a. s., kterou se fakturuje smluvní sankce – storno poplatky za neuskutečněné ubytování klientů v částce 69 420 Kč (č. l. 46), a faktura č. 289/11/05 vystavená dne 22. listopadu 2005 společností AUTODROM MOST, a. s., na jméno Hans-Peter Marschall, kterou se tato smluvní sankce fakturuje na objednavatele (č. l. 47). Objednávku a její následné zrušení potvrdil i výslech svědka Michala Mareka, někdejšího sportovního ředitele společnosti AUTODROM MOST, a. s., jenž za tuto společnost podepsal objednávku ze dne 9. listopadu 2005 (č. l. 135 až 136; 216 až 217).

30. Ústavní soud zastává názor, že provedené důkazy neodstraňují pochybnosti o tom, zda k vystavení objednávky všech neobsazených pokojů v hotelu Cascade na noc z 10. na 11. listopadu 2005 nedošlo jen formálně za účelem ospravedlnění jednání zaměstnanců hotelu, kteří odmítli ubytovat stěžovatele. Objednávka téměř všech pokojů byla učiněna jen pár dní před plánovanou realizací, aby následně nebyla využita, což hotelu neměl nikdo předem sdělit. Vzhledem k tomu, že při tak rozsáhlé objednávce

nelze rozumně předpokládat, že by byla učiněna „jen tak“, bylo třeba si položit otázku, za jakým účelem k ní mělo dojít a zda skutečně přicházela v úvahu její realizace. Odpověď ovšem ze žádného z důkazů ani jen náznamem neplyne. Na jedné straně je zřejmé, že předmětná objednávka mohla mít s ohledem na okolnosti smysl toliko v souvislosti s nějakou konkrétní akcí, na straně druhé ale žádná takováto spojitost nevyšla najevo. Předložen nebyl ani (třeba i jen orientační) seznam účastníků, ani jakýkoliv jiný důkaz, z něhož by bylo možné usuzovat její reálný základ. Jen stěží si lze přitom představit, že by účel rezervace nebyl – byť jen rámcově – znám vedlejší účastníci, která ji zprostředkovala, nebo alespoň jejímu klientovi, pro kterého měla být učiněna.

31. Přehlédnout pak nelze ani to, že v době, kdy došlo k odmítnutí ubytování stěžovatelů, byly společnosti RING group, a. s., a AUTODROM MOST, a. s., vzájemně propojeny, a tudíž obě měly přirozený zájem na zachování dobrého jména hotelu. Toto zjištění vyplývá ze zpráv obou společností o vztazích mezi propojenými osobami za účetní období let 2005 a 2006 (č. l. 95 až 118). Za situace, kdy téměř všechny důkazy, na jejichž základě odvolací soud učinil předmětný skutkový závěr, tvořily listiny vyhotovené těmito společnostmi, případně šlo o výsledky jejich zaměstnanců, kteří se buď přímo účastnili předmětného incidentu, nebo připravovali uvedené listiny, tak bylo – vzhledem k výše uvedenému pochybnostem – zcela namístě vyžadovat po vedlejší účastníci předložení dalších důkazů, jež by potvrdzovaly, že objednávka měla být skutečně realizována.

32. Absence jakéhokoliv zjištění ohledně účelu rezervace se nezbytně promítá do hodnocení provedených důkazů, a to v tom smyslu, že za existujícího důkazního stavu nebylo možné přisvědčit tvrzení vedlejší účastnice o obsazenosti hotelu. Tato pochybnost naopak opodstatňuje závěr, že vedlejší účastnice neunesla důkazní břemeno, které na ni přešlo na základě § 133a písm. b) občanského soudního řádu, a nevyvrátila stěžovateli prokázanou domněnku diskriminace. Opačný závěr, k němuž dospěly obecné soudy, nejenže nemá v provedeném dokazování rozumný základ, nýbrž je s ním ve zjevném rozporu. Bylo povinností vedlejší účastnice navrhnout důkazy, které by umožnily závěr odlišný. Skutečnost, že s ohledem na časový odstup již patrně nemá k dispozici průvodní dokumentaci k předmětné objednávce, jak ve svém výsledku připustil její tehdejší sportovní ředitel (č. l. 217), nemůže jít s ohledem na rozložení důkazního břemene k tíži stěžovatelů.

33. Ústavní soud závěrem nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, podle něhož byla skutečnost, že po celou dobu předmětného incidentu nezaznělo ze strany zaměstnanců hotelu nic, z čehož by bylo možné usuzovat, že pohnutkou pro odmítnutí ubytování stěžovatelům byla jejich příslušnost k romské etnické skupině, způsobila vyvrátit jejich tvrzení

o diskriminaci. Představa, že takováto pohnutka bude dotčenému jednotlivci výslovně sdělena, je iluzorní. Jakkoliv lze samozřejmě připustit i tuto situaci, v každodenní realitě půjde spíše o výjimku než o pravidlo. K diskriminačnímu jednání naopak běžně dochází právě pod určitou zástupnou záminkou, která by sama o sobě mohla jako důvod odlišného zacházení obstát. Způsob, jakým odvolací soud hodnotil uvedenou skutečnost, proto rovněž zjevně neodpovídá rozložení důkazního břemene ve smyslu § 133a písm. b) občanského soudního řádu. Zbývá dodat, že závěrečné úvahy odvolacího soudu ohledně nedostatečné pozornosti žalobců ke své žalobě byly z hlediska předmětu řízení zcela irelevantní.

34. Uvedená pochybení odvolacího soudu se promítají do celkového výsledku řízení o žalobě stěžovatelů, v důsledku čehož s nimi – v souladu s výše uvedenými obecnými východisky – lze identifikovat závěr o porušení základního práva stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl jejich ústavní stížnosti (výrok I) a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (výrok II). V dalším řízení bude odvolací soud povinen opětovně zhodnotit provedené důkazy v souladu se závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu.

Č. 173

K příkazu k odnětí věci

Vydáním příkazu k vydání, resp. odnětí věci dle trestního řádu vztahujícího se na jakékoliv hotovostní prostředky nacházející se v prostorách banky, pokud se nejedná o konkrétní peněžní prostředky, které byly určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly užity nebo byly výnosem z trestné činnosti, a to za situace, kdy banka, byť v rozporu se zákonem, porušila zákaz jakékoliv dispozice s peněžními prostředky zajištěnými na účtu podle § 79a odst. 1 trestního řádu, a jeho realizací při výkonu příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků dochází k porušení principu, dle kterého lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), a tím k protiústavnímu zásahu do práva vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 22. září 2015 sp. zn. I. ÚS 3511/14 ve věci ústavní stížnosti Oberbank AG, se sídlem A 4020 Linz, Untere Donaulände 28, Rakouská republika, právně zastoupené JUDr. Ladislavem Smejkalem, advokátem, se sídlem Platněřská 4, 110 00 Praha 1, proti příkazu k odnětí věci podle § 79 odst. 1 trestního řádu ze dne 11. 7. 2014 a proti příkazu k provedení prohlídky jiných prostor a pozemků podle § 83a trestního řádu ze dne 8. 8. 2014, vydaným Krajským soudem v Brně pod sp. zn. 10 T 1/2010, za účasti Krajského soudu v Brně a Policie České republiky, Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování, expozitury Brno, jako účastníků řízení.

Výrok

I. Příkazem k odnětí věci vydaným Krajským soudem v Brně dne 11. 7. 2014 a příkazem k provedení prohlídky jiných prostor a pozemků vydaným Krajským soudem v Brně dne 8. 8. 2014, oba v řízení vedeném pod sp. zn. 10 T 1/2010, bylo porušeno základní právo stěžovatelky vlastnit majetek zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i princip, dle kterého státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, podle čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tyto příkazy se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

1. Podáním učiněným ve lhůtě a splňujícím i další podmínky podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka s odkazem na porušení svých ústavně zaručených práv domáhá zrušení v záhlaví citovaných příkazů vydaných Krajským soudem v Brně (dále též jen „krajský soud“).

2. Usnesením policejního orgánu ze dne 30. 12. 2008 č. j. OKFK-314-492/TČ-2008-28 byly na bankovním účtu č. X1 vedeném u Oberbank AG Pobočka Česká republika pro společnost EDBUSY, a. s., postupem podle § 79a trestního řádu zajištěny peněžní prostředky do výše 228 822 593 Kč, jelikož skutečnosti zjištěné v trestním řízení proti dvěma osobám obviněným z trestných činů podvodu podle § 250 odst. 1, 4 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákon“) a neoprávněného podnikání podle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b) trestního zákona, spáchaných ve formě spolupachatelství, nasvědčovaly tomu, že se jednalo o výnos z trestné činnosti nebo prostředky určené k jejímu spáchání. Okamžikem doručení usnesení stěžovatelce byly zakázány veškeré dispozice s peněžními prostředky na účtu.

3. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 12. 11. 2010 byl nařízen výkon pravomocného a vykonatelného rozhodčího nálezu, podle něž měla společnost EDBUSY, a. s., zaplatit jiné společnosti částku odpovídající pohledávce ve výši 91 963 485 Kč. Exekuce na majetek společnosti EDBUSY, a. s., byla provedena soudním exekutorem JUDr. Petrem Kociánem exekučním příkazem, který nabyl právní moci dne 19. 4. 2011, a to příkázáním pohledávky z účtu společnosti EDBUSY, a. s., vedeného u stěžovatelky. Na základě exekučního příkazu podal vedoucí zaměstnanec stěžovatelky příkaz k provedení platby částky 98 268 189 Kč (výše pohledávky zvýšená o náklady exekuce) ve prospěch účtu exekutora, přestože zajištění peněžních prostředků na předmětném účtu u stěžovatelky podle trestního řádu dosud trvalo a stěžovatelka si nevyžádala souhlas soudu s dispozicí na účtu. Na účtu se od té doby nenachází žádné peněžní prostředky. Pro neoprávněné převedení finančních prostředků z účtu společnosti EDBUSY, a. s., přes existující zajištění podle trestního řádu bylo proti vedoucímu zaměstnanci banky zahájeno trestní řízení pro podezření ze spáchání trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti podle § 221 odst. 1, odst. 2 písm. b) trestního zákoníku.

4. Rozsudkem krajského soudu ze dne 22. 4. 2011 sp. zn. 10 T 1/2010 byli oba obvinění shledáni vinnými ze spáchání trestného činu podvodu a neoprávněného podnikání a odsouzeni k restu odnětí svobody a k náhradě škody způsobené více než šesti tisícům poškozených. Rozsudek na byl právní moci v roce 2012.

5. Poté, co se krajský soud na základě žádosti o sdělení informací k předmětnému účtu od stěžovatelky dozvěděl, že peněžní prostředky na účtu byly i přes trvalý zajištění převedeny na účet exekutora na základě exekučního příkazu a žádné další prostředky se na něm nenachází, dne 21. 10. 2013 vydal pokyn stěžovatelce, aby z vlastních zdrojů doplnila finanční prostředky na účtu a převedla je na depozitní účet soudu. Dne 25. 11. 2013 pak vydal příkaz k převodu částky 93 672 477,96 Kč na depozitní účet soudu. Neuposlechnutí tohoto příkazu krajský soud sankcionoval pořádkovou pokutou, která však byla ke stížnosti stěžovatelky zrušena usnesením Vrchního soudu v Olomouci, který konstatoval, že trestní řád institut příkazu k převodu peněžních prostředků tak, jak jej vydal krajský soud, nezná.

6. Následně krajský soud ve snaze dosáhnout převedení finančních prostředků na depozitní účet soudu opatřením ze dne 12. 5. 2014 vyzval stěžovatelku podle § 78 odst. 1 trestního řádu k vydání věci důležité pro trestní řízení, konkrétně „peněžních prostředků v částce 93 672 477,96 Kč, které byly zajištěny jako výnos z trestné činnosti na účtu společnosti ED-BUSY, a. s.“.

7. Jelikož stěžovatelka výzvě k vydání věci nevyhověla, krajský soud vydal dne 11. 7. 2014 příkaz k odnětí věci podle § 79 odst. 1 trestního řádu. Tento příkaz byl stěžovatelce doručen dne 8. 9. 2014, kdy se do její pobočky v Praze 1, náměstí I. P. Pavlova 5, dostavil policejní orgán a vyzval ji k vydání peněžních prostředků.

8. Následně policejní orgán provedl na základě ústavní stížností napadeného příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků dne 12. 9. 2014 prohlídku v prostorách stěžovatelky v Praze a v Brně, kde současně vykonal napadený příkaz k odnětí věci fyzickým odnětím hotovostních prostředků v celkové výši 30 091 650 Kč. Policejní orgán pokračoval v provádění prohlídky a dne 17. 9. 2014, kdy též v prostorách stěžovatelky odňal hotovostní prostředky v celkové výši 63 580 828 Kč, tedy celkově odňal stěžovatelce hotovostní prostředky ve výši 93 672 478 Kč.

9. Veškerá opatření krajského soudu vůči stěžovatelce zaměřená na získání finančních prostředků odpovídajících částce zajištěné jako výnos z trestné činnosti byla činěna pod spisovou značkou 10 T 1/2010 již skončeného trestního řízení dvou obviněných, kteří byli pravomocně odsouzeni ze spáchání trestných činů podvodu a neoprávněného podnikání.

10. Napadeným rozhodnutím krajského soudu, tj. příkazu k odnětí věci a příkazu k provedení prohlídky jiných prostor vydanému k provedení výkonu příkazu k odnětí věci, stěžovatelka vytýká porušení základních ústavních principů a svých ústavně zaručených práv, a to principu garantovaného čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), podle nějž státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, dále čl. 4 odst. 1 Listiny, podle nějž povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod, ústavní zásady rovnosti a zákazu diskriminace dle čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny a konečně práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Zásah do svých ústavně zaručených práv stěžovatelka spatřuje v tom, že napadená rozhodnutí krajského soudu byla vydána v rámci již pravomocně skončeného trestního řízení, a tedy mimo pravomoc vydávajícího soudu. Rozporuje argument krajského soudu, že rozhodoval ve vykonávacím řízení (tedy probíhajícím trestním řízením), a to podle § 81a ve spojení s § 80 odst. 1 trestního řádu, neboť poškození uplatnili právo na vydání zajištěných výnosů z trestné činnosti, s poukazem na to, že hlava dvacátá první trestního řádu pojednávající o vykonávacím řízení neumožňuje soudu vydávat příkaz k vydání či odnětí věci ani vydávat rozhodnutí podle § 81a ve spojení s § 80 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatelka upozorňuje, že poškození neuplatnili právo na vydání zajištěných výnosů z trestné činnosti podle § 80 odst. 1 trestního řádu, nýbrž toliko nárok na náhradu škody podle § 43 trestního řádu, v čemž jim bylo ve většině případů v odsuzujícím rozsudku ve věci dvou obviněných osob vyhověno. Stěžovatelka poukazuje na judikaturu Nejvyššího soudu (R 50/1977-I), dle které právo na věc ve smyslu § 80 odst. 1 trestního řádu není přiznaný nárok na náhradu škody. Stěžovatelka dále vytýká krajskému soudu, že dle vlastního odůvodnění příkazu k odnětí věci vykonává rozhodnutí o zajištění nároku poškozeného dle § 47 trestního řádu, přičemž však ve skutečnosti k zajištění majetku k nároku poškozených dle § 47 trestního řádu nedošlo, nýbrž bylo zřízeno toliko zajištění peněžních prostředků jako možného výnosu z trestné činnosti na účtu společnosti EDBUSY, a. s., u banky dle § 79a trestního řádu. O těchto prostředcích taktéž nikdy nebylo stanoveno, že by byly výnosem z trestné činnosti. Zásah do ústavních práv stěžovatelky má dle jejího tvrzení spočívat v tom, že krajský soud i přes výše uvedená pochybení svými rozhodnutími vyvolává zdání probíhajícího trestního řízení a ukládá jí povinnosti zcela mimo zákonný rámec, tedy v rozporu s čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1 Listiny.

12. Stěžovatelka taktéž rozporuje právní konstrukci krajského soudu, dle které má krajský soud ze zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění

pozdějších předpisů, ve vztahu k zajištěnému majetku postavení vlastníka, tj. plátce, resp. majitele účtu, a ze zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů, má vůči stěžovatelce jako plátce, resp. majitel účtu určitá oprávnění v situacích, kdy dojde k tzv. neautorizované platbě dle citovaného zákona. Dle stěžovatelky však krajský soud ze zákona o výkonu zajištění majetku v trestním řízení takové postavení nemá, jelikož v § 1 odst. 2 věty první citovaného zákona se mezi taxativně vyčtenými případy, kdy soud vykonává správu zajištěného majetku, zajištění dle § 79a trestního řádu nevyskytuje (stěžovatelka poukazuje na komentářovou literaturu Šámal a kol. Trestní řád I. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 1031). I kdyby krajský soud takové postavení měl, dle stěžovatelky by měl vůči ní oprávnění požadovat doplnění finančních prostředků na účtu v případě neautorizované transakce, avšak tohoto práva by se mohl domáhat (resp. stát v postavení právnické osoby) jako každý jiný plátce, resp. majitel účtu, pouze soukromoprávní cestou, a to podáním návrhu na zahájení řízení před finančním arbitrem podle zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů.

13. Uvedený argument stěžovatelka doplnila v podání došlém dne 12. 1. 2015 o poukaz na přípis České národní banky (dále jen „ČNB“) ze dne 3. 12. 2014, dle kterého aplikace ani výklad předpisů trestního práva, jakož i vyjadřování se k postupu orgánů činných v trestním řízení nespadá do její působnosti (což měla dle stěžovatelky ČNB chybně a v její neprospěch učinit ve vyjádření ze dne 6. 5. 2014, následně použitým v argumentaci krajského soudu). ČNB v citovaném přípise uvedla, že „v případě výkladu, podle kterého by oprávněné osoby v případě jimi nařízených platebních transakcí nedisponovaly právy, která jinak přísluší plátcí, nemohly by tyto oprávněné osoby v případě vadně provedené platební transakce samy požadovat nápravu takové transakce“, což dle stěžovatelky poukazuje na to, že krajský soud neměl postavení plátce podle zákona o platebním styku, a proto jeho postup, jímž požadoval nápravu údajně neautorizované platební transakce, by byl nezákonný.

14. Stěžovatelka napadá příkaz k odnětí věci i z toho důvodu, že je v něm označená její pobočka, přičemž takto označená pobočka nemá právní subjektivitu (a tedy ani možnost vlastnit majetek a „mít peněžní prostředky u sebe“), jelikož jde pouze o odštěpný závod (dle přešlé úpravy) právnické osoby – banky, založené v Rakouské republice. Krajský soud tak měl vydat příkaz k odnětí věci vůči neexistující právnické osobě a fakticky odejmout peněžní prostředky stěžovatelce, tedy bez řádného zákonného rozhodnutí, a tím v rozporu s čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

15. Pro úplnost stěžovatelka pro výše uvedené důvody rozporuje ústavnost příkazu k prohlídce jiných prostor, který byl zjevně vydán k provedení příkazu k odnětí věci a nemůže vedle tohoto dle stěžovatelky

ústavně nekonformního příkazu k odnětí věci obstát. Stěžovatelka taktéž navrhla přednostní projednání věci.

II. Vyjádření účastníků řízení a doplnění podání stěžovatelky

16. Ústavní soud vyzval účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

17. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření došlém Ústavnímu soudu dne 18. 12. 2014 plně odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí, tj. příkazu k odnětí věci ze dne 11. 7. 2014 a příkazu k domovní prohlídce ze dne 8. 8. 2014, a taktéž doplnil, že usnesením ze dne 11. 11. 2014 zamítl žádost stěžovatelky o vrácení odňatých peněžních prostředků.

18. Policejní orgán ve svém vyjádření došlém Ústavnímu soudu dne 30. 12. 2014 v úvodu rekapituloval dosavadní řízení v předmětné věci. Uvedl, že ústavní stížností napadené příkazy krajského soudu pouze provedl na základě zákonné povinnosti plnit příkazy soudu bez oprávnění je přezkoumávat. Tyto příkazy považuje co do subjektu podléhajícimu jejich výkonu za zcela určité a nezaměnitelné s jiným subjektem, jelikož stěžovatelka poskytuje bankovní služby v České republice prostřednictvím svého odštěpného závodu uvedeného v obchodním rejstříku a seznamu měnových a finančních institucí uveřejněném ČNB, a dosud nikdy nebylo z její strany rozporováno nesprávné označení. Policejní orgán dále uvedl, že trestní řízení nekončí pravomocným rozhodnutím ve věci, jelikož trestní řád umožňuje orgánům činným v trestním řízení uskutečňovat další úkony, např. též rozhodovat o zajištěném majetku, jak tomu bylo v posuzovaném případě. Policejní orgán považuje postup krajského soudu za zákonnou reakci na situaci, kdy stěžovatelka nerespektovala zajištění peněžních prostředků ani následnou výzvu k vydání věci. Splnění nebo nesplnění příkazu trestního soudu se dle policejního orgánu nemůže následně stát předmětem civilního sporu, jelikož takový postup nemá oporu v zákonech ani ústavním pořádku, a naopak by byl v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny, podle kterého je příslušnost soudu i soudce stanovena zákonem, v tomto případě trestním řádem. Policejní orgán dodává, že petit stěžovatelky je vůči němu bezpředmětný, jelikož veškeré odňaté nebo vydané peněžní prostředky byly neprodleně převedeny na účet Krajského soudu v Brně vedený u ČNB č. ú. X2 a sám již těmito prostředky nedisponuje.

19. Stěžovatelka doplnila ústavní stížnost o podání došlé Ústavnímu soudu dne 4. 5. 2015, v kterém rozvinula argumentaci týkající se protiústavnosti příkazu k prohlídce jiných prostor v tom ohledu, že tento byl odůvodněn tím, že stěžovatelka odmítla vydat věc důležitou pro trestní řízení, a to peněžní prostředky v částce 93 672 477,96 Kč, které byly zajištěny jako výnos z trestné činnosti na účtu společnosti EDBUSY, a. s. Krajský soud v době vydání napadeného příkazu k odnětí věci, tj. peněžních prostředků na uvedeném účtu, jakož i policejní orgán při realizaci prohlídky jiných

prostor a odnímání hotovosti z banky již nepochybně věděli, že se, byť porušením zákazu dispozice se zajištěnými prostředky dle § 79a odst. 2 trestního řádu, na účtu již tyto prostředky nenacházely. Muselo jim být proto zcela zřejmé, že se v prostorách stěžovatelky nenacházejí žádné věci důležité pro trestní řízení. Za takové věci totiž v žádném případě není možno považovat peníze na účtech stěžovatelky ani hotovost v trezorech stěžovatelky, která není účastníkem trestního řízení. Z tohoto důvodu dle stěžovatelky nebyly splněny zákonné podmínky k provedení prohlídky jiných prostor, a mělo tak dojít k nepřijatelnému zásahu do Ústavou zaručené domovní svobody stěžovatelky.

20. Stěžovatelka dále doplňuje, že vzhledem k tomu, že její vlastní peněžní prostředky nemohou být věcí důležitou pro trestní řízení, nemohou být ani vydány podle § 78 trestního řádu, ani odňaty podle § 79 trestního řádu, přičemž takové odnětí peněžních prostředků provedené při zmíněných nezákonných prohlídkách jiných prostor zakládá taktéž porušení ústavně zaručeného práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a pokojně jej užívat podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Protokol“).

21. K vyjádření policejního orgánu stěžovatelka uvádí, že policejní orgán jako orgán činný v trestním řízení nemá oprávnění vykonávat domnělá práva soudu podle zákona o platebním styku. Poukazuje na to, že neexistuje žádné vykonatelné rozhodnutí příslušného orgánu, přiznávající krajskému soudu postavení plátce, určující, že se ze strany stěžovatelky jednalo o neautorizovanou transakci a že má krajský soud právo na doplnění účtu společnosti EDBUSY, a. s., do stavu, v němž se nacházel před provedením neautorizované transakce, a ukládající stěžovatelce povinnost tak učinit. Postup policejního orgánu při výkonu nezákonného příkazu krajského soudu byl dle stěžovatelky v rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny, dle kterého lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a to způsobem, který zákon stanoví. Stěžovatelka konečně poukázala na nesprávnost postupu orgánů činných v trestním řízení taktéž v tom, že pokud by i peněžní prostředky byly odňaty při výkonu domnělého práva krajského soudu jakožto plátce podle zákona o platebním styku, měly být složeny na účet společnosti EDBUSY, a. s., kde by nadále podléhaly zajištění dle § 79a trestního řádu, a nikoliv přímo na účet krajského soudu.

III. Hodnocení Ústavního soudu

22. Po přezkoumání ústavní stížnosti napadených usnesení a spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

23. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není soudem nadřízeným obecným soudům, nevykonává nad nimi dohled či dozor. Ze zásady subsidiarity přezkumu Ústavního

soudu plyne, že jsou to v první řadě orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je posuzovat oprávněnost použití zajišťovacích nástrojů v trestním řízení. Instituty trestního řádu sloužící k zajištění majetku během trestního řízení představují při zachování principu proporcionality co do výše zajištěného majetku a délky trvání zajištění legitimní omezení vlastnického práva ve prospěch veřejného zájmu, kterým je dle ustanovení trestního řádu zájem na náležitém zjištění trestných činů a na spravedlivém potrestání pachatelů, jakož i snaha v co nejvyšší míře eliminovat škodu způsobenou případnou trestnou činností.

24. Ústavnímu soudu nepřísluší zasahovat do takto vymezené pravomoci orgánů činných v trestním řízení, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod, a to i v případě, že by na konkrétní podobu ochrany práv zakotvených v podústavních předpisech měl jiný názor. Jak Ústavní soud opakovaně konstatoval ve věcech týkajících se použití zajišťovacích institutů v trestním řízení, kasační pravomoc může uplatnit teprve tehdy, byly-li v řízení před obecným soudem porušeny procesní zásady ústavněprávní úrovně, došlo-li k použití zajišťovacího institutu zcela disproporčně k účelu zajištění, ba až svévolně, a to s ohledem na konkrétní okolnosti případu, či jsou-li závěry orgánů činných v trestním řízení v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem.

25. Ústavní soud konstantně judikuje, že ústavní princip úcty k právům a svobodám člověka a občana zakotvený v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky má své první konkrétnější vymezení v čl. 2 odst. 3 Ústavy a rovněž čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon [srov. kupř. nálezy sp. zn. II. ÚS 474/07 ze dne 27. 9. 2007 (N 151/46 SbNU 505), sp. zn. I. ÚS 431/04 ze dne 22. 2. 2005 (N 31/36 SbNU 347), sp. zn. I. ÚS 180/03 ze dne 2. 3. 2004 (N 32/32 SbNU 293), sp. zn. III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004 (N 33/32 SbNU 303)].

26. Konkrétně ohledně ochrany vlastnického práva Ústavní soud již v minulosti judikoval, že garance vlastnického práva podle čl. 11 Listiny se bezprostředně týká vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 34/09 ze dne 7. 9. 2010 (N 187/58 SbNU 647)] a každé zasahování do práva na pokojné užívání majetku ze strany orgánů veřejné moci musí splňovat kritérium přiměřenosti mezi požadavky obecného zájmu společnosti a požadavky ochrany základních práv jednotlivce [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 3113/13 ze dne 29. 4. 2014 (N 72/73 SbNU 315)].

27. Prolomení ochrany ústavně zaručených základních práv a svobod je totiž přípustné toliko a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti jako takové, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných; sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a dále tím, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Podmínky přípustnosti zásahu do základních

lidských práv a svobod Ústavní soud nadto vyžaduje interpretovat restriktivně [srov. nálezh sp. zn. II. ÚS 298/05 ze dne 6. 10. 2005 (N 196/39 SbNU 91) a tam citovanou judikaturu].

28. Po zohlednění základních principů zdrženlivosti a subsidiarity zásahu do činnosti obecných soudů, na kterých je vybudováno řízení o ústavní stížnosti, jakož i ústavních kautel uplatňování státní moci, zejména při zásazích do vlastnického práva, Ústavní soud shledal, jak bude rozvedeno níže, že předložený případ představuje natolik závažné porušení základního principu umožňujícího uplatňovat státní moc jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to zákonem stanoveným způsobem, při postupu, kterým obecný soud zasáhl do majetku stěžovatelky, že mu nezbylo než stížnosti vyhovět a napadená rozhodnutí zrušit.

29. Stěžovatelčiny námitky obsažené v ústavní stížnosti vytýkají napadeným příkazům zejména zásadní vybočení z norem upravujících zajišťovací instituty v soudním řízení trestním, vedoucí k uložení (vynucení) povinností zcela mimo zákonné meze, tedy v rozporu s čl. 1, čl. 2 odst. 2, čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 1 Listiny, čímž mělo fakticky dojít k závažnému zásahu do jejího práva vlastnit majetek a pokojně jej užívat dle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Protokolu a v celku do práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. Vybočení krajského soudu ze zákonných mezí mělo spočívat v tom, že v době po tom, co bylo pravomocně skončeno trestní řízení proti dvěma odsouzeným, vydal tento soud nejprve příkaz k vydání věci jako zajišťovací opatření dle hlavy čtvrté trestního řádu, a jelikož mu ze strany stěžovatelky nebylo vyhověno, následně vydal příkaz k odnětí věci a tento příkaz realizoval prostřednictvím policejního orgánu v rámci výkonu příkazu k prohlídce jiných prostor. Krajský soud tímto způsobem postupoval proto, že stěžovatelka (s vysokou pravděpodobností nedbalým jednáním jejího vedoucího pracovníka) předtím porušila zákaz jakékoliv dispozice s peněžními prostředky zajištěnými na ji vedeném účtu. Tyto prostředky byly zajištěny jako pravděpodobný výnos z trestné činnosti již během trestního stíhání obou odsouzených. Porušení zákazu dispozice spočívalo v tom, že stěžovatelka prostředky převedla na účet exekutora v rámci výkonu exekuce vůči společnosti vlastníci předmětný účet.

31. Vydání věci upravuje § 78 trestního řádu, dle kterého je ten, kdo má u sebe hmotnou věc důležitou pro trestní řízení, povinen ji na vyzvání předložit soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu; je-li ji nutno pro účely trestního řízení zajistit, je povinen věc na vyzvání těmito orgány vydat.

32. Odnětí věci upravuje § 79 trestního řádu, dle kterého nebude-li hmotná věc důležitá pro trestní řízení na vyzvání vydána tím, kdo ji má

u sebe, může mu být na příkaz předsedy senátu a v přípravném řízení na příkaz státního zástupce nebo policejního orgánu odňata.

33. Dle § 79a trestního řádu nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že peněžní prostředky na účtu u banky jsou určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly užity nebo jsou výnosem z trestné činnosti, může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán rozhodnout o zajištění peněžních prostředků na účtu.

34. Dle § 80 trestního řádu není-li věcí, která byla podle § 78 vydána nebo podle § 79 odňata, k dalšímu řízení už třeba a nepřichází-li v úvahu její propadnutí nebo zabránění, vrátí se tomu, kdo ji vydal nebo komu byla odňata. Jestliže na ni uplatňuje právo osoba jiná, vydá se tomu, o jehož právu na věc není pochyb. Při pochybnostech se věc uloží do úschovy a osoba, která si na věc činí nárok, se upozorní, aby jej uplatnila v řízení ve věcech občanskoprávních. Pokud osoba, která má na věc právo, ji přes opakovanou výzvu nepřevzme, bude věc prodána a částka za ni stržená bude uložena do úschovy soudu. Na prodej se užije přiměřeně předpisu o soudním prodeji zabavených movitých věcí.

35. Citované ustanovení § 80 trestního řádu se přiměřeně užije na postup při vrácení peněžních prostředků na účtu, které byly zajištěny podle § 79a trestního řádu (§ 81a trestního řádu)

36. Podle § 82 odst. 1 a 2 trestního řádu lze vykonat prohlídku prostor nesloužících k bydlení (jiných prostor) a pozemků, pokud nejsou veřejně přístupné, je-li důvodné podezření, že v těchto prostorách je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení.

37. Ústavní soud v usnesení sp. zn. II. ÚS 309/14 ze dne 1. 4. 2014 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>) uvedl, že „institut odnětí věci představuje legitimní omezení vlastnického práva ve prospěch veřejného zájmu, kterým je v případě všech zajišťovacích institutů zasahujících do práva vlastnit majetek kromě zájmu na náležitém zjištění trestných činů i zájem na spravedlivém potrestání pachatelů a snaha v co nejvyšší míře eliminovat škodu způsobenou případnou trestnou činností. Jestliže někdo nesplní svou povinnost vydat věc vyplývající z ustanovení § 78 trestního řádu, nastupuje sankce v podobě odnětí věci podle ustanovení § 79 trestního řádu, kterou se zajišťuje věc důležitá pro trestní řízení (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1992/09 ze dne 3. 9. 2009). Je však toliko dočasným zajišťovacím opatřením, jež má předejít zmaření účelu trestního řízení. Je proto nutné, aby orgány činné v trestním řízení respektovaly princip proporcionality, a tudíž aby odnětí věci trvalo jen po dobu, jež je nezbytně nutná pro účely trestního řízení (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2970/09 ze dne 15. 3. 2010)“.

38. K problematice zajištění peněžních prostředků se Ústavní soud vyjádřil již vícekrát. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2485/13 ze dne 2. 12. 2013

(N 206/71 SbNU 429) Ústavní soud vyložil (body 48 až 49), že „peněžní prostředky na účtu u banky, zajišťované podle § 79a trestního řádu, představují majetek ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ..., resp. podle čl. 11 Listiny a zajištění samotné je opatřením zasahujícím do základního práva na pokojné užívání majetku. Jedná se ovšem o prostředek pouze dočasný, svou povahou zatímní a zajišťovací, nepředstavující konečné rozhodnutí ve věci. ... Z preventivní povahy zajišťovacích institutů přirozeně vyplývá, že se pohybují vždy v rovině pravděpodobnosti, a nikoli jistoty ohledně budoucích následků, jež se snaží předvídat. Závěr, že zajištěný majetek má uvedené určení, tedy nemusí být plně hodnověrný a není ani konečný, přičemž může být dalším šetřením vyvrácen (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 600, bod 6)“.

39. Z konstrukce zajišťovacích institutů v trestním řádu vyplývá, že tyto se uplatňují prozatímně a preventivně v přípravném řízení a v řízení před soudem, dokud není trestním soudem pravomocně rozhodnuto o merituu věci, tedy zásadně o vině a eventuálně též trestu obviněného pro stíhaný skutek, se kterým zajištění souvisí. Rozhodnutí o vině a trestu je samotným účelem trestního řízení (srov. § 1 trestního řádu) a k jeho dosažení má směřovat stěžejní postup orgánů činných v trestním řízení.

40. Jak vydání či odnětí věci odněté pro trestní řízení, tak i zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, o kterých se lze domnívat, že jsou určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly užity nebo jsou výnosem z trestné činnosti, mají směřovat k naplnění uvedeného účelu zákona a mají být uskutečněny v zákonných mezích a s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána.

41. V těchto intencích trestní řád počítá s tím, že pokud během trestního stíhání dojde k zajištění věci, a toto zajištění bude důvodně trvat až do rozhodnutí o věci samé, zajišťovací institut umožní soudu v případech předvídaných trestním zákoníkem rozhodnout o uložení trestu propadnutí věci nebo ochranného opatření zabránění věci a následně toto rozhodnutí efektivně vykonat. V opačném případě trestní řád vyžaduje, aby věc byla vrácena tomu, komu byla zajištěna, anebo tomu, o jehož právu k věci není pochyb.

42. Je zcela standardní, že po právní moci rozsudku trestní soud v součinnosti s policejním orgánem provádí úkony související se zajištěnými věcmi, a to zejména ve vykonávacím řízení při výkonu trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, pokud bylo v rozsudku shledáno, že zajištěná věc byla určena ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byla užita nebo je výnosem trestného činu, resp. při výkonu ochranného opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty (kupř. pokud byla

výnosem trestného činu, avšak náleží osobě odlišné od pachatele). Trestní řád zřejmě předvídá situaci, že k uložení tohoto trestu či ochranného opatření soud v rozsudku nepřistoupí a následně bude (po jeho právní moci) postupovat dle § 80 trestního řádu (viz formulaci „nepřichází-li v úvahu její propadnutí nebo zabránění“), kupř. věc (nebo i pouze její část, pokud jde o peněžní prostředky) vrátí odsouzenému, protože se neprokázalo, že byla výnosem trestné činnosti.

43. Okolnosti projednávaného případu se ve světle dosavadní judikatury jeví jako specifické, jelikož tato vykládá instituty zajištění věci, resp. peněžních prostředků, vesměs jako instituty dočasné a preventivní, sloužící k tomu, aby zabránily zmaření účelu trestního řízení. Z pohledu Ústavního soudu se popsanému smyslu právní úpravy přičí rozhodnutí soudu, který ve výsledku vedl k „novému“ zajištění peněžních prostředků nacházejících se v prostorách stěžovatelky v čase výkonu příkazů k odnětí věci a k provedení prohlídky jiných prostor, a to přímo na účet samotného soudu, v rámci trestního řízení, které bylo v době vydání ústavní stížnosti napadených příkazů pravomocně skončeno.

44. Takový postup lze označit za obcházející dočasný charakter institutu zajištění majetku, plynoucí jak ze zákonné úpravy, tak z příslušné judikatury, jelikož v trestním stíhání skončeném pravomocnými odsuzujícími rozsudky již není možné rozhodnout o zajištěném majetku. Z dočasně zajištěného majetku se de facto stává majetek v plné a trvalé dispozici soudu (peněžní prostředky byly deponované na účtu soudu), o kterém sám soud uvedl, že bude použitý na odškodnění většiny množství poškozených.

45. Je totiž nutno připomenout, že „procesní pravidla obsažená v trestním řádu jsou pro orgány činné v trestním řízení závazná [srov. náleze sp. zn. II. ÚS 317/04 ze dne 31. 8. 2004 (N 124/34 SbNU 275)] i s ohledem na to, jak jsou stanoveny hranice jednotlivých řízení upravených trestním řádem a především hranice jednotlivých fází trestního stíhání. V jednotlivých řízeních a jednotlivých fázích trestního stíhání totiž jak orgánům veřejné moci, tak dalším osobám, kterých se tato řízení týkají, zpravidla přísluší zcela odlišná práva, resp. zatímco v určitém řízení žádná práva nepřisluší, v jiném ano“ (srov. výše citovaný náleze sp. zn. II. ÚS 474/07 ze dne 27. 9. 2007). Příkazy krajského soudu v posuzovaném případě dokonce zcela vybočují z procesního rámce trestního stíhání, které, jak bylo výše uvedeno, bylo v době jejich vydání již pravomocně skončené, a je proto nutné na ně ve světle výše rozvedených úvah o charakteru institutů zajištění majetku nahlížet jako na rozhodnutí vydaná mimo pravomoc soudu.

46. Podobně lze nahlížet i na propojení ustanovení zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku, v právní konstrukci krajského soudu, které zákonodárce

explicitě nepředvídal, a implicitě ho jen stěží možno dovodit z účelu obou zákonných úprav. Stěžovatelka této právní konstrukci vytýká, že v rozporu se zákonem č. 279/2003 Sb. a zákonem č. 284/2009 Sb. krajský soud sám o sobě rozhodl, že má postavení plátce, resp. majitele účtu, dále též sám rozhodl o tom, že převod zajištěných peněžních prostředků na účet exekutora uskutečněný stěžovatelkou byl „neautorizovanou platbou“, a následně užil trestněprocesní nástroje k tomu, aby na vlastní depozitní účet soudu převedl částku odpovídající prostředkům převedeným stěžovatelkou na účet exekutora.

47. K této výtce Ústavní soud uvádí, že mu jako orgánu ochrany ústavnosti nepřínáleží posuzovat výklad a aplikaci citovaných zákonných norem obecným soudem, s výjimkou situací, kdy takovým výkladem a aplikací dojde k porušení norem v ústavněprávní úrovni. Tak je tomu v posuzovaném případě. Otázka, zda je určitý subjekt plátcem, resp. majitelem účtu, a zda byla z jeho účtu uskutečněna „neautorizovaná platba“ dle zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku, je v posuzovaném případě z pohledu Ústavního soudu otázkou spornou, kterou ani dle trestního řádu, ani dle jiné zákonné normy nepřínáleží posuzovat trestnímu soudu. Bez ohledu na věcnou správnost nebo nesprávnost úvah o tom, v jakém postavení se za dané situace krajský soud vůči stěžovateli dle citovaných zákonů nachází, Ústavní soud konstatuje, že postupem zvoleným na podkladě této konstrukce krajský soud hrubě překročil svou pravomoc uplatňovat zajišťovací instituty dle trestního řádu v zákonem určené fázi trestního řízení, a to výhradně vůči peněžním prostředkům, které zákon explicitně označuje za prostředky, o kterých se na základě zjištěných skutečností lze domnívat, že byly určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly užity nebo byly výnosem z trestné činnosti.

48. Ústavní soud si je vědom, že krajský soud k ústavní stížností napačenému postupu přistoupil pouze v reakci na situaci nastalou nedodržením povinností vyžádat si předchozí souhlas předsedy senátu a v přípravném řízení státního zástupce k nakládání s peněžními prostředky, na které se vztahuje rozhodnutí o zajištění v rámci výkonu exekuce, ze strany samotné stěžovatelky. Byl tak veden dobrým úmyslem napravit vážné selhání stěžovatelky provádět řádné a zákonné zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, vedoucí k tomu, že ze zajištěného účtu byly vyvedeny veškeré prostředky ve vysoké částce, a zajistit tak prostředky pro výkon té části pravomocného rozsudku ve věci vedené pod sp. zn. 10 T 1/2010, kterou se odsouzeným uložila povinnost k náhradě škody způsobené více jak šesti tisícům poškozených. Krajský soud zřejmě předpokládal, že po dvou letech od předsedou senátu neodsouhlaseného převodu peněžních prostředků na účet exekutora, již nebude možné reálně „nepřihlížet k neplatnosti právního jednání učiněného v rozporu se zákazem uvedeným

v rozhodnutí o zajištění“ (§ 79a odst. 2 trestního řádu). Z tohoto důvodu, zjevně veden záměrem napravit selhání stěžovatelky škodící velkému počtu poškozených, přikázal stěžovatce doplnit finanční prostředky na účtu z vlastních zdrojů a převést je na depozitní účet soudu. Tento postup však správně shledal Vrchní soud v Olomouci jako stížnostní soud nezákonným.

49. Následně krajský soud vyzval stěžovatelku podle § 78 odst. 1 trestního řádu k vydání věci důležité pro trestní řízení, konkrétně „peněžních prostředků v částce 93 672 477,96 Kč, které byly zajištěny jako výnos z trestné činnosti na účtu společnosti EDBUSY, a. s.“, a po neuposlechnutí tohoto příkazu přistoupil k vydání příkazu k odnětí věci podle § 79 odst. 1 trestního řádu a příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků podle § 82 odst. 2 a § 83a trestního řádu, které realizoval policejní orgán, přičemž byly stěžovatelce odňaty hotovostní prostředky ve výši 93 672 478 Kč.

50. Ústavní soud shledal, že tento postup krajského soudu nemůže z ústavněprávního pohledu obstát. Jak bylo výše zdůrazněno, krajský soud jako orgán soudní moci je ústavním pořádkem vázán uplatňovat moc jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, a ukládat povinnosti toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod (čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1 Listiny). Z toho důvodu pro něj nemůže platit přislovečné „účel světi prostředky“. Byť by krajský soud měl sebelepší důvod pro zásah do cizího vlastnictví, jakým je v tomto případě snaha o zajištění prostředků pro odškodnění osob poškozených stíhanou trestnou činností, tento účel může naplňovat výhradně zákonem stanoveným postupem.

51. Trestní řád umožňuje orgánům činným v trestním řízení zajistit pouze věc důležitou pro trestní řízení, resp. vykonat prohlídku jiných prostor, existuje-li důvodné podezření, že v těchto prostorách je věc důležitá pro trestní řízení, tedy v posuzovaném případě peněžní prostředky, o kterých se na základě zjištěných skutečností bylo možné domnívat, že se jednalo o výnos z trestné činnosti nebo prostředky určené k jejímu spáchání.

52. Ze samotných příkazů krajského soudu a způsobu jeho provedení je evidentní, že orgány činné v trestním řízení sáhly na hotovostní prostředky nacházející se v prostorách stěžovatelky, které byly zjevně ve vlastnictví stěžovatelky nebo jejích klientů. Rozhodně tedy nemohlo jít o prostředky, které by mohly být výnosem z trestné činnosti spáchané dvěma odsouzenými osobami v trestní věci vedené pod sp. zn. 10 T 1/2010. Na tyto cizí prostředky, žádným způsobem nesouvisící se stíhanou trestnou činností, se vztahuje plná ochrana vlastnického práva garantovaná v čl. 11 odst. 1 Listiny, kterou za těchto okolností v žádném případě není legitimní prolomit úvahou, že je možné je beze všeho užít jako „náhradu“ za zajištěné peněžní prostředky, které byly v původním usnesení policejního orgánu ze dne 30. 12. 2008 č. j. OKFK-314-492/TČ-2008-28 o zajištění dle § 79a odst. 1

trestního řádu řádně a zákoně označené jako prostředky na účtu u banky, o kterých zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že peněžní prostředky na účtu u banky byly určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly použity nebo byly výnosem z trestné činnosti, a které byly, byť chybou na straně stěžovatelky, již převedeny na účet exekutora v rámci exekučního řízení.

53. Již samotná skutečnost, že krajský soud uplatnil instituty pro zajištění peněžních prostředků, které zákon přísně limituje na prostředky, které byly určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly použity nebo byly výnosem z trestné činnosti, na jiné prostředky, které do těchto kategorií zjevně nespádají, a to ani při ústavněprávně nepřipustném extenzivním výkladu kategorie „věci důležité pro trestní řízení“, představuje vybočení ze zákonem stanovených mezí pro uplatňování donucovací moci státu, a tím protiústavní překročení pravomoci soudu. Překročení pravomoci soudu je akcentováno vydáním ústavní stížnosti napadených rozhodnutí mimo časový a věcný rámec trestního stíhání, a to za použití sofistikované právní konstrukce, k jejímuž vytvoření a uplatnění však krajský soud jako soud trestní vůbec není povolán a zmocněn zákonnými předpisy.

54. Ústavní soud shrnuje, že vydáním příkazu k vydání, resp. odnětí věci dle trestního řádu, vztahujícího se na jakékoliv hotovostní prostředky nacházející se v prostorách banky, pokud se nejedná o konkrétní peněžní prostředky, které byly určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly použity nebo byly výnosem z trestné činnosti, a to za situace, kdy banka, byť v rozporu se zákonem, porušila zákaz jakékoliv dispozice s peněžními prostředky zajištěnými na účtu podle § 79a odst. 1 trestního řádu, a jeho realizací při výkonu příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků dochází k porušení principu, dle kterého lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny), a tím k protiústavnímu zásahu do práva vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny).

55. S ohledem na vše výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížností napadenými příkazy Krajského soudu v Brně a jejich výkonem byl porušen princip, dle kterého lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny), a základní právo stěžovatelky vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny). Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

56. K návrhu na přednostní projednání věci Ústavní soud uvádí, že již v minulosti jasně vyložil, že je při výkladu institutů vybočujících z řádného průběhu řízení o ústavní stížnosti veden jednak maximou rovností účastníků řízení a jednak speciální povahou tohoto řízení, z něhož by extenzita

uvedených institutů učinila de facto řádný opravný prostředek. Proto by k jejich aplikaci bylo přistoupeno toliko tehdy, došlo-li by jinak k nezvratným osobním důsledkům vylučujícím i reparační či satisfakční funkci právní odpovědnosti [srov. nález sp. zn. III. ÚS 258/03 ze dne 6. 5. 2004 (N 66/33 SbNU 155)]. O takový případ se však v projednávané věci nejednalo.

57. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnost směřovala proti rozhodnutím Krajského soudu v Brně, nemohl Ústavní soud, a to s ohledem na ustanovení § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu – jakkoliv se jedná o rozhodnutí svého druhu – vyhovět ústavní stížnosti v té části, jíž se stěžovatelka domáhala stanovení povinnosti policejnímu orgánu, resp. krajskému soudu, vydat jí zajištěné peněžní prostředky, a výrokem v bodu III ji odmítl jako nepřipustnou [§ 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu], nehledě k tomu, že tato povinnost vyplývá pro Krajský soud v Brně ze samotného faktu zrušení jeho rozhodnutí [obdobně srov. nález sp. zn. III. ÚS 87/97 ze dne 14. 5. 1998 (N 55/11 SbNU 49)].

Č. 174

K poučovací povinnosti soudů v občanském soudním řízení**Ke zmírnění následků některých majetkových křivd**

Meze otázek, o kterých má soud účastníky řízení poučovat, nevedou z hlediska ústavních záruk práva na spravedlivý proces mezi právem procesním a právem hmotným, ale tyto meze leží tam, kde by jejich překročením došlo k porušení rovnosti účastníků. Soud tedy nesmí poučovat jednoho z účastníků, jak uplatňovat nárok vůči druhému účastníkovi nebo jak se procesně bránit, kupř. vznesením námitky promlčení. Poučení o tom, že je nutné nechat do řízení vstoupit i další účastníky na jedné či druhé straně sporu, aby soud mohl posoudit nárok žalobce po jeho obsahové stránce, je na pomezí poučení o právu procesním a hmotném a nijak nenarušuje rovnost účastníků. Poučovací povinnost vystupuje do popředí zejména v případech, kdy se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky majetkových a jiných křivd, vzniklých porušováním obecně uznávaných lidských práv a svobod. Uvedené však neznamená, že toto pojetí je vlastní pouze restitučním věcem; i v jiných případech lze zajisté shledat důvody srovnatelné s těmi, které vedou soud demokratického právního státu k tomu, aby v zájmu spravedlnosti bylo upuštěno od příliš formalistického postupu. Namísto je tedy interpretace vycházející z hodnotových a principiálních hledisek současného ústavního státu, kterým musí být všechny právní předpisy poměřovány.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) – ze dne 22. září 2015 sp. zn. I. ÚS 4004/14 ve věci ústavní stížnosti Zdeňky Mašíňové, zastoupené JUDr. Milanem Janouškem, advokátem, se sídlem v Kolíně, Politických vězňů 44, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2014 č. j. 33 Cdo 3678/2014-80, kterým bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 6. února 2014 č. j. 19 Co 505/2013-54 potvrzujícímu rozsudek soudu prvního stupně a proti rozsudku Okresního soudu v Kolíně ze dne 20. května 2013 č. j. 10 C 88/2012-31, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o určení neplatnosti postupní smlouvy a o určení vlastnictví k nemovitostem, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Kolíně jako účastníků řízení a Státního pozemkového úřadu jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2014 č. j. 33 Cdo 3678/2014-80, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 6. února 2014 č. j. 19 Co 505/2013-54 ve výrokové části, kterou byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Kolíně ze dne 20. května 2013 č. j. 10 C 88/2012-31 ve výrocích II a III, a výroky II a III rozsudku Okresního soudu v Kolíně ze dne 20. května 2013 č. j. 10 C 88/2012-31 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Uvedená rozhodnutí se proto v tomto rozsahu zrušují.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností, splňující i další náležitosti, se stěžovatelka domáhala zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to s poukazem na tvrzené porušení svých základních práv zaručených v čl. 2 odst. 3, čl. 90 a čl. 95 odst. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2, čl. 3 odst. 3, čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 36 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

2. Okresní soud v Kolíně (dále též „soud prvního stupně“) rozhodl shora označeným rozsudkem ve věci stěžovatelky jako žalobkyně v řízení proti České republice – Státnímu pozemkovému úřadu o určení neplatnosti postupní smlouvy a o určení vlastnictví k nemovitostem tak, že zamítl žalobu na určení neplatnosti postupní smlouvy ze dne 15. 7. 1940, uzavřené mezi otcem žalobkyně panem Josefem Mašínem na straně jedné a jeho nezletilými dětmi Ctíradem, Josefem a Zdeňkou Mašínovými, zastoupenými opatrovníkem JUC. Vladimírem Kašlíkem (výrok I). Rovněž zamítl žalobu na určení, že vlastníkem budovy č. p. X v Lošanech s pozemkovými parcelami zapsanými v k. ú. a obci Lošany byl ke dni své smrti, tj. k 30. 6. 1942, pan Josef Mašín (výrok II). Výrokem III soud uložil stěžovatelce zaplatit žalovanému státu náklady řízení ve výši 859 Kč.

3. Stěžovatelka ve své žalobě zejména uváděla, že je v katastru zapsanou spoluvlastnicí 2/8 předmětných nemovitostí, které nabyla na základě uvedené postupní smlouvy dne 15. 7. 1940 od svého otce pana Josefa Mašína a dále na základě této smlouvy nabyli další části její bratři Ctírad a Josef Mašínovi, a to každý 3/8 z celku. Nyní je však vlastníkem těchto 6/8 Česká republika.

4. Stěžovatelka jako žalobkyně v řízení před soudem prvního stupně uvedla, že její otec předmětné nemovitosti převáděl na své tehdy nezletilé

děti v době okupace Československé republiky německou armádou, tj. v době, kdy byl členem známé skupiny odbojářů Balabán, Morávek, Mašín. Celá rodina Josefa Mašína byla vystavena za okupace perzekuci, gestapo usilovalo o Mašínovo zatčení, a ten se tak musel ukrývat a zdržovat mimo bydliště. Gestapo se rovněž zajímalo o jeho majetek. Vylučně z těchto důvodů přistoupil Josef Mašín k podpisu postupní smlouvy ze dne 15. 7. 1940, kdy požádal notáře JUC. Vladimíra Kašíka, aby jako opatrovník jeho nezletilých dětí za ně dar přijal a obstaral potřebné záležitosti s převodem vlastnictví k nemovitostem. Josef Mašín se v době převodu předmětných nemovitostí nepochybně nacházel v tísní a záležitost s převodem byla uskutečněna pouze v součinnosti se spřízněnými úředníky. Předmětná smlouva byla s opatrovníckým soudem za nezletilé schválena dne 16. 7. 1940 a převod vlastnictví byl zapsán do pozemkové knihy 17. 7. 1940. Josef Mašín by podle žalobkyně nikdy nemovitosti za normálních poměrů nepřeváděl, neboť byl rozhodnut na statku v Lošanech hospodařit. Obavy ze zatčení se naplnily a pan Josef Mašín byl v květnu 1941 gestapem zatčen a dne 30. 6. 1942 za svoji odbojovou činnost popraven.

5. Podíly na nemovitosti u bratrů Ctirada a Josefa pak za komunistického režimu propadly na základě usnesení Nejvyššího soudu ČSR v Praze ze dne 28. 12. 1956 sp. zn. Nt 52/54 ve prospěch Československé republiky, a to z toho důvodu, že oba bratři opustili nezákonně republiku a před svým útekem do zahraničí uskutečnili činnost podle tehdy platných zákonů trestnou. Jejich podíly jsou tak nyní ve vlastnictví České republiky. Určením, že Josef Mašín byl ke dni své smrti vlastníkem předmětných nemovitostí, hodlala žalobkyně dosáhnout toho, aby majetek jejího otce byl řádně zděděn jeho potomky, čímž by podle ní došlo k nápravě v tísní uzavřené smlouvy a také k nápravě následných křivd.

6. Soud prvního stupně nárok posoudil podle § 80 písm. c) o. s. ř. a zabýval se primárně tím, zda žalobkyně prokázala naléhavý právní zájem na určení neplatnosti postupní smlouvy a na určení vlastnictví. Pokud jde o určení neplatnosti smlouvy, soud uvedl, že právní otázka neplatnosti právního úkonu představuje vyřešení otázky toliko předběžné a vztahu k posouzení vlastnictví otce žalobkyně ke dni smrti. Lze-li žalovat přímo o určení existence práva nebo právního vztahu, není zpravidla dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky. Tvrdí-li žalobkyně, že její otec uzavíral smlouvu v tísní, nesvobodně, a proto je smlouva neplatná, lze tento stav podle soudu prvního stupně odstranit jen určením, že otec byl či nebyl ke dni smrti vlastníkem. Takového soudního řízení by se ale museli účastnit všichni dědicové. S ohledem na tyto své závěry dospěl soud prvního stupně k závěru, že žalobkyně nemá naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy. Pokud jde o žalobní návrh na určení vlastnictví ke dni smrti jejího otce, pak žalobkyně není jedinou dědičkou po zemřelém;

dědici jsou dále i její bratři Josef a Ctirad Mašínovi, příp. jejich dědici. Proto je všechny účastníky dědického řízení třeba považovat v souladu s § 91 odst. 2 o. s. ř. za nerozlučné společníky. Neúčastní-li se řízení všichni nerozluční společníci, nemůže být návrhu vyhověno pro nedostatek věcné legitimity žalobkyně.

7. Krajský soud v Praze jako soud odvolací se ve svém rozsudku ze dne 6. 2. 2014 č. j. 19 Co 505/2013-54, kterým byl rozsudek Okresního soudu v Kolíně potvrzen, ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně o neprokázání naléhavého právního zájmu žalobkyně ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. na určení neplatnosti postupní smlouvy. Ve sporu o určení neplatnosti právního úkonu jde při posouzení existence naléhavého právního zájmu podle odvolacího soudu též o to, jak se následně určení, že úkon byl učiněn neplatně, promítne fakticky do právních poměrů žalobkyně. Takové určení by se do právních poměrů žalobkyně v dané věci prý nijak nepromítlo, neboť by se zejména nezměnil stav zápisu vlastnických práv v katastru nemovitostí. K vyvolání dodatečného projednání dědictví po otci žalobkyně by jednoznačně směřovalo jen druhé žalobní žádání, že otec žalobkyně byl ke dni smrti vlastníkem předmětných nemovitostí. Proto platí, že lze-li žalovat na určení práva nebo právního vztahu, není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy. Nelze rovněž (podle ustálené judikatury) pominout, že má-li být určena neplatnost smlouvy jako právního úkonu podle § 80 písm. c) o. s. ř., musí se řízení (ať již jako žalobci nebo jako žalovaní) účastnit všichni, kdo ji uzavřeli, popř. jejich právní nástupci, neboť se v řízení jedná o jejich právech. Pouhý tvrzený souhlas s vedením sporu (s podáním žaloby) však nestačí.

8. Pokud jde o druhé žalobní žádání, tedy návrh na určení, že nemovitosti, které byly předmětem smlouvy postupní, patřily ke dni smrti otci žalobkyně – Josefu Mašínovi, pak odvolací soud konstatoval, že předpoklad úspěšnosti takové žaloby spočívá po procesní stránce v tom, že účastníci mají věcnou legitimitu a že na určení je naléhavý právní zájem. Zkoumaná žaloba na určení vlastnického práva otce žalobkyně vychází z tvrzené existence naléhavého právního zájmu a věcné legitimity žalobkyně jako dědičky (jedné z dědiců) Josefa Mašína, a tedy předpokládá, že vyhověním žalobě by se takové soudní rozhodnutí dotklo příznivě právního postavení žalobkyně jako dědičky, která dědictví neodmítla. Kladné rozhodnutí ve věci by se však dotklo i právního postavení ostatních dvou dědiců, jelikož předmětem řízení je právo nedílné povahy a rozsudek se musí vztahovat na všechny, jichž se týká (zde tedy na všechny dědice zemřelého Josefa Mašína). Tato společná práva nebo povinnosti zakládají tzv. nerozlučné společenství podle § 91 odst. 2 o. s. ř. Všechny tyto subjekty tudíž musí být účastníky příslušného řízení, neboť platí, že výrok napadeného rozsudku, nejde-li o rozsudek o osobním stavu či případy uvedené v § 159a odst. 2

o. s. ř., je závazný jen pro účastníky řízení (§ 159a odst. 1). Okruh účastníků sporného řízení přitom vymezuje žalobce v návrhu na jeho zahájení, a je-li tento okruh vymezen odchýlně od okruhu účastníků v řízení o dědicství po zůstaviteli, nemůže být takové žalobě vyhověno pro nedostatek věcné legitimace vyplývající z hmotného práva, neboť řízení se neúčastní všichni nerozluční společníci.

9. Odvolací soud uzavřel, že neúčast dalších dědiců, resp. jejich právních nástupců v řízení, pak nespadá do poučovací povinnosti soudu podle § 5 o. s. ř. o tom, že ve věci mají být žalobcem i další osoby. Nedostatek věcné legitimace, tedy absence naléhavého právního zájmu na požadovaném určení v důsledku toho, že se řízení neúčastní všichni dědicové jako nerozluční společníci, pak měla za následek zamítnutí žaloby bez jejího věcného posouzení.

10. S těmito závěry se ve svém usnesení ze dne 29. 10. 2014 č. j. 33 Cdo 3678/2014-80 ztotožnil i Nejvyšší soud, když odmítl dovolání stěžovatelky v dané věci. Zopakoval či doplnil, že výrok pravomocného rozsudku je závazný jen pro účastníky řízení; z toho plyne, že výrok rozsudku o tom, že zůstavitel byl ke dni svého úmrtí vlastníkem nemovitosti, je závazný jen pro účastníky řízení, a nikoli pro ty dědice, kteří se tohoto řízení neúčastnili. Proto účastníky řízení o tom, že zůstavitel byl ke dni svého úmrtí vlastníkem nemovitosti, musejí být známí dědicové; pokud účastníky nejsou, nemá žalobce na určení naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., neboť takové rozhodnutí neodstraní stav nejistoty v právním vztahu a nemůže být spolehlivým základem pro projednání věci v dědicovém řízení. Je tedy nutná účast všech dědiců při rozhodování o rozsahu majetku patřícího do dědicství, který má základ v jejich hmotněprávním nároku na dědicství. Důsledkem neúčasti, byť jen jednoho z nerozlučných společníků v řízení, je nedostatek věcné legitimace.

II.

11. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti uvedla, že shora podrobně popsané závěry soudů nejsou podle jejího názoru správné, neboť ona sama, jako jedna z dědicek po Josefu Mašínovi, má právo, aby jí byla zaručena ochrana vlastnického práva. Postupem v této věci je jí v zásadě bráněno v přístupu k soudu. Stěžovatelka se rovněž domnívá, že rozhodnutí soudů v této věci je nepřesvědčivé a není řádně odůvodněno. Výsledkem řízení tak je, že jí bylo odepráno právo domáhat se ochrany svého vlastnického (spoluvlastnického práva) a nedošlo k věcnému projednání její žaloby, leč k jejímu zamítnutí na základě poukazu na procesní předpis a údajný nedostatek věcné legitimace.

12. Stěžovatelka opakovaně upozorňuje na to, že její otec byl významným členem odboje v době okupace Československé republiky německou

armádou a je nepochybné, že předmětnou smlouvu z 15. 7. 1940 uzavíral s opatrovníkem svých tehdy nezletilých dětí jednoznačně v tom úmyslu, aby se majetek nedostal do vlastnictví německých okupantů v případě jeho zatčení a odsouzení. Stěžovatelka zdůraznila, že nemá jiný právní prostředek k tomu, aby se domohla svého nároku, než právě podání žaloby na určení, že její otec byl vlastníkem předmětných nemovitostí ke dni své smrti. Podotýká, že její bratři s podáním žaloby souhlasili, ale nechtěli se soudního řízení v České republice účastnit. Soudy jí tedy mohly například uložit, aby předložila souhlas ostatních dědiců s probíhající žalobou a tímto by případný nedostatek aktivní legitimace byl odstraněn. Takovéto poučení soudů ani žádnou jinou výzvu k odstranění nedostatků žaloby týkajících se věcné legitimace však neobdržela.

13. Stěžovatelka se cítí postupem obecných soudů poškozena a považuje rozhodnutí v této věci za velmi závažné. Z uvedených důvodů usiluje o zrušení napadených rozhodnutí.

III.

14. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že dovolení přípustným neshledal, neboť odvolací soud (stejně jako soud prvního stupně) nastolenou právní otázku posoudil v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, zejména s rozsudkem ze dne 24. 10. 2013 sp. zn. 22 Cdo 585/2012, který obstál i v ústavní rovině [ústavní stížnost proti němu podanou Ústavní soud usnesením ze dne 15. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 2170/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) odmítl]. V zájmu stručnosti v podrobnostech odkázal na odůvodnění svého ústavní stížností napadeného rozhodnutí. Argumentaci stěžovatelky, že soudy jí měly poučit o nedostatku aktivní věcné legitimace a o způsobu napravení tohoto nedostatku, není podle Nejvyššího soudu možno přisvědčit, neboť poučení v otázce věcné legitimace není součástí poučovací povinnosti soudu o procesních právech a povinnostech účastníků řízení podle občanského soudního řádu [s odkazem např. na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2001 sp. zn. 29 Cdo 2494/99, uveřejněné pod č. 37/2003 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, a nálezy Ústavního soudu ze dne 3. ledna 1996 sp. zn. I. ÚS 56/95 (N 2/5 SbNU 11) a ze dne 6. dubna 2004 sp. zn. IV. ÚS 22/03 (N 51/33 SbNU 31)]. Z uvedených důvodů Nejvyšší soud neshledal názor stěžovatelky, že ústavní stížností napadeným rozhodnutím byla porušena jí tvrzená ústavní práva.

15. Krajský soud v Praze plně odkázal na své napadené rozhodnutí, které vychází z judikatorně ustáleného právního závěru, že všechny zůstavitelovy dědice je třeba až do vypořádání dědictví ohledně sporné věci považovat za nerozlučné spolčníky ve smyslu § 91 odst. 2 o. s. ř. Pouhý písemně sdělený souhlas ostatních dědiců s vedením občanského soudního

řízení stěžovatelkou nepostačuje podle odvolacího soudu ke zhojení nedostatku její věcné legitimity v řízení. Navíc soud nemohl v tomto směru stěžovatelce ani poskytnout poučení, neboť by porušil meze § 5 o. s. ř. a oslabil by úlohu soudu jako nestranného orgánu.

16. Okresní soud v Kolíně ve svém vyjádření plně odkázal na své rozhodnutí, jakož i na rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu v dané věci.

17. Státní pozemkový úřad ve vyjádření jen znovu zrekapituloval řízení vedené před obecnými soudy a uzavřel, že posouzení důvodnosti ústavní stížnosti a rozhodnutí o ní ponechává na úvaze Ústavního soudu.

18. Uvedená vyjádření zaslal Ústavní soud právnímu zástupci stěžovatelky k případné replice, ten však na ně nijak nereagoval.

IV.

19. Ústavní stížnost je důvodná.

20. Z obecného hlediska je úvodem namístě připomenout, co Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát uvedl na adresu nadmíru formalistického postupu obecných soudů. Povinnost nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. náleze sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ale i v těch principech uznávaných demokratickými právními státy, které jsou v tom kterém předpise imanentně přítomny. Nejen legislativní činnost státu tvorbou práva, ale zejména aplikace a interpretace právních předpisů vytváří ve veřejnosti nakonec vědomí toho, co je a co není právem. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové ovlivňuje nakonec zejména to, jakým způsobem orgány aplikující právo přistupují k výkladu právních předpisů. Volně citováno dle eseje *Idea práva* Gustava Radbrucha, spravedlnosti je vlastní úsilí náležitě posoudit jednotlivý případ a jednotlivého člověka v jejich jedinečnosti. Tomuto úsilí o spravedlnost ve vztahu k jedinečnému případu a jedinečnému člověku se říká slušnost. Radbruch soudí, že požadavek slušnosti nelze nikdy zcela naplnit. Bude však úkolem soudu, aby v tomto jedinečném případě o slušnost k jedinečnému člověku usiloval.

21. Ústavní soud rovněž několikrát uvedl, že z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, při splnění kterých nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv či svobod. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky zejména v následujících okolnostech: Základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy

norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévolé anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [např. nález sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)].

22. Meritem ústavní stížnosti je tedy otázka, zda obecné soudy rozhodující ve věci ve smyslu shora vyložených zásad ústavně konformním způsobem interpretovaly příslušné právní předpisy a jestli splnily svoji povinnost poskytnout ochranu ústavně zaručeným základním právům stěžovatelky. Konkrétně to znamená, zda z ústavního pohledu může obstát závěr, ke kterému soudy dospěly a v důsledku něhož byla žaloba zamítnuta. Ústavní soud shledává za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Obecné soudy rozhodující v daném případě se však podle Ústavního soudu s veškerými specifiky charakterizujícími daný případ dostatečně nevypořádaly.

23. Ústavní soud považoval ve zkoumané věci za důležité dvě otázky. Za prvé, zda bylo nutné, aby byli účastníky řízení všichni dědicové po Josefu Mašínovi, a za druhé, zda obecné soudy měly poskytnout stěžovatelce dostatečné poučení potřebné k tomu, aby seznala následky svého procesního postupu, v jehož důsledku nebyli všichni Mašínovi dědici účastníky řízení. Pokud se týká první otázky, obecné soudy nepochybyly. Výrok pravomocného rozsudku je podle § 159a odst. 1 o. s. ř. závazný jen pro účastníky řízení, nestanoví-li zákon jinak. Rozhodnutí vydané jen vůči některým z dědiců po Josefu Mašínovi by tak nebylo pro ostatní dědice závazné. V tomto ohledu jsou mylné úvahy stěžovatelky o tom, že by bylo absurdní po ní chtít, aby žalovala své bratry.

24. Ústavní soud také souhlasí s názorem obecných soudů, že otázka neplatnosti právního úkonu je toliko předběžnou ve vztahu k posouzení vlastnictví otce stěžovatelky ke dni smrti. Lze-li tedy žalovat přímo na určení existence práva nebo právního vztahu, není zpravidla dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky (v dané věci na určení neplatnosti postupní smlouvy). Tvrdí-li stěžovatelka, že její otec uzavíral smlouvu v tísní, nesvobodně, a proto je smlouva neplatná, lze tento stav odstranit jen určením, že otec byl či nebyl ke dni smrti vlastníkem. Proto byla ústavní stížnost v části směřující proti výroku I rozsudku Okresního soudu v Kolině ze dne 20. května 2013 č. j. 10 C 88/2012-31 odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

25. Jinak je tomu při posouzení druhé otázky, tedy zda obecné soudy měly poskytnout stěžovatelce dostatečné poučení potřebné k tomu, aby seznala následky svého procesního postupu. Ústavní soud si je vědom své

judikatury i judikatury obecných soudů citované v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích, dle které není věcí soudu, aby žalobce poučoval o hmotném právu či v otázce věcné legitimace, nicméně je přesvědčen, že tento právní názor nelze uplatňovat naprosto rigorózně, zcela bez ohledu na individuální specifika konkrétního a jedinečného případu. Samotný Ústavní soud svoji judikaturu v těchto věcech doplňuje a upřesňuje. Z obecného hlediska se tak mj. vyjádřil v tom smyslu, že sice není věcí obecných soudů, aby poučovaly žalobce o hmotném právu, nicméně je jejich povinností neuplatňovat přehnaně pozitivistický přístup nad podstatu práva na soudní ochranu, ale v mezích daných ústavními předpisy a zákony nalézat individuální spravedlnost.

26. Rovněž podle výkladu čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je součástí práva na spravedlivý proces i povinnost státu zajistit účinný výkon práva na přístup k soudu a právo na právní pomoc. Evropský soud pro lidská práva v některých případech dovodil, že stát je povinen účastníkovi usnadnit tento přístup k soudu přijetím určitých pozitivních opatření spočívajících v poučení účastníka o správném postupu (např. věc *Wagner proti Lucembursku*).

27. Poučovací povinnost upravuje občanský soudní řád v desítkách ustanovení, nejen v obecném ustanovení § 5 o. s. ř. Některá ustanovení ukládají soudu povinnost poučit účastníky řízení i o hmotném právu (§ 118a odst. 2 o. s. ř.). Ustanovení § 6 o. s. ř. ukládá soudu postupovat předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná. Právní předpisy přitom musí být vykládány a používány tak, aby nedocházelo k jejich zneužívání. Poučovací povinnost soudu je dána v situacích, v nichž je poučení zapotřebí s ohledem na materiální spravedlnost a zajištění skutečně rovného postavení účastníků řízení.

28. Meze otázek, o kterých má soud účastníky poučovat, nevedou z hlediska ústavních záruk práva na spravedlivý proces mezi právem procesním a právem hmotným, ale tyto meze leží tam, kde by jejich překročením došlo k porušení rovnosti účastníků. Soud tedy nesmí poučovat jednoho z účastníků, jak uplatňovat nárok vůči druhému účastníkovi nebo jak se procesně bránit, kupř. vznesením námítky promlčení. Poučení o tom, že je nutné nechat do řízení vstoupit i další účastníky na jedné či druhé straně sporu, aby soud mohl posoudit nárok žalobce po jeho obsahové stránce, je na pomezí poučení o právu procesním a hmotném a nijak nenarušuje rovnost účastníků.

29. Jak uvedl Ústavní soud ve věci sp. zn. I. ÚS 138/98 [nález sp. zn. I. ÚS 138/98 ze dne 7. 7. 1999 (N 96/15 SbNU 3)]: „Hranice poučovací povinnosti obecných soudů jsou ústavně dány čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a též zásadou rovnosti účastníků řízení, a to bez ohledu na to, o jaké řízení jde či jaká věc má být projednávána. Podle § 5

občanského soudního řádu mají být přiměřené situaci a brát v úvahu všechny okolnosti případu. Nelze dát průchod pozitivistickému přístupu obecných soudů ve věcech nalézání práva tam, kde by šel na podstatu práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva a svobod, a to v tom smyslu, že by je eliminoval. Restituční zákony mají postavení speciálních zákonů a je třeba brát zvláštní ohled na jejich aplikaci.“

30. Ve zkoumaném případě se sice nejedná o výklad restitučních zákonů, ale o napravení historické krivdy způsobené stěžovatelce v období Protektorátu Čechy a Morava; o zvláštní případ týkající se rodinné památky po jednom z největších hrdinů naší země. K dosažení spravedlivého procesu bylo proto podle názoru Ústavního soudu nutné stěžovatelku poučit o tom, že účastníky řízení musí být všichni dědicové po Josefu Mašinovi nebo jejich právní nástupci, a to buď na straně žalující, nebo žalované. Tím by bylo ostatně i šetřeno právo na rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě a dodržena zásada hospodárnosti řízení.

31. Shora vysloveným závěrům korespondují i názory vyslovené v odborné literatuře, konkrétně v komentáři k občanskému soudnímu řádu (David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 10 a násl.): „Omezení poučovací povinnosti pouze na obsah procesněprávního poměru neodpovídá vzájemnému vztahu hmotného a procesního práva: civilní proces je zde proto, aby sloužil ochraně subjektivních soukromých práv, a naopak hmotné právo samo bez ochranné funkce civilního procesu nemůže existovat. Občanské právo hmotné (a další soukromoprávní odvětví) na straně jedné a civilní právo procesní na straně druhé představují sice samostatná právní odvětví, avšak jsou spjata vzájemnými funkčními vazbami. Právě jejich existence je důvodem, proč poučení o procesních právech a povinnostech nelze plně oddělit od poučení o právech hmotných ... není proto v rozporu s § 5 o. s. ř., pokud poučení o procesních právech a povinnostech zahrne také poučení o subjektivních právech a povinnostech hmotných, jež s procesním právem účastníka bezprostředně a nerozlučně souvisejí.“ (Macur, J. Problémy legislativní úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním soudním řízení. Právní rozhledy, 1998, č. 12; Macur, J. Soudcovská vysvětlovací povinnost v civilním řízení. Soudce, 2000, č. 10). Hranice mezi přípustným a nepřípustným poučením tedy nespočívá na striktním rozlišování práv procesních a hmotných, ale na kritériu nestrannosti soudu, přičemž záleží na okolnostech konkrétního případu, na procesní situaci, na citu a zkušenosti soudce. Lze tak souhlasit s pojetím, že poučovací povinnost se uskutečňuje v zájmu dosažení materiální spravedlnosti a rovnosti zbraní. Zabraňuje tomu, aby procesní strana v důsledku omylu nebo přehlédnutí utrpěla na svých hmotných právech újmu, již bylo možno odvrátit (s odkazem také na německou literaturu

Wagner, C. Münchner Kommentar zur Zivilprozessordnung. Mnichov : C. H. Beck, 2008, § 139).

32. Ústavní soud tedy znovu opakuje a shrnuje, co ve své předchozí judikatuře již mnohokrát zdůraznil: poučovací povinnost vystupuje do popředí zejména v případech, kdy se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky majetkových a jiných křivd vzniklých porušováním obecně uznávaných lidských práv a svobod. Závěr, že nelze poučovat o věcné legitimitaci, tj. o hmotněprávním základu žalovaného nároku, prolomil tam, kde shledal silnější zájem na ochraně účastníka, což se týká zejména restitučních sporů [restituční nároky jsou nároky mimořádnými, což odůvodňuje i mimořádný postup soudů, co se poučení účastníků řízení týče, aby nedocházelo k nevstřícnému, formalistickému postupu; viz již nálezn sp. zn. III. ÚS 74/94 ze dne 29. 6. 1995 (N 42/3 SbNU 297)]. Uvedené však neznamená, že toto pojetí je vlastní pouze restitučním věcem; i v jiných případech lze zajisté shledat důvody srovnatelné s těmi, které vedou soud demokratického právního státu k tomu, aby v zájmu spravedlnosti bylo upuštěno od příliš formalistického postupu. Odmítnutí meritorního přezkumu z důvodu údajně ustáleného výkladu příslušných procesních pravidel, podmiňujících přístup jednotlivců k soudu a přitom odhlížejících od zvláštností případů toho hodných, znamená rezignaci na povinnost důsledně při výkladu těchto pravidel sledovat, zda zákonná omezení jsou proporcionální ochraně základních práv, která nevytvářejí pouze normativní rámec obsahu podústavního práva, ale i rámec jeho interpretace.

33. Ústavní soud tedy uzavírá, že obecné soudy sice formálně správně reprodukovaly příslušné právní předpisy, které bylo nutno ve věci aplikovat, citovaly relevantní judikaturu, leč dospěly k ústavněprávně nepřijatelným závěrům. Zůstaly totiž se svojí argumentací v podstatě pouze v oblasti práva podústavního a ústavní rozměr věci pominuly. Namíste však naopak byla shora popsána interpretace vycházející z hodnotových a principiálních hledisek současného ústavního státu, kterým musí být všechny právní předpisy poměřovány.

34. Ústavní soud již ve svém historicky prvním nálezu zdůraznil, že princip „zákon je zákon“ se projevil proti bezpráví ve formě zákona jako bezmocný, že nespravedlnost musí zůstat nespravedlností, i když se halí do pláště zákona, a že naše Ústava není založena na hodnotové neutralitě. „Není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti ... podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří. To znamená i při kontinuitě se ‚starým právem‘ hodnotovou diskontinuitu se ‚starým režimem‘.“ [nálezn sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.)].

35. V dané věci se sice nacházíme mimo restituční zákonodárství, ale přesto v oblasti odstraňování krivd. Proto orgány veřejné moci musí být mimořádně vstřícné k zájmům oprávněných osob. I poučovací povinnost je zde tedy širší než v případě klasických civilněprávních vztahů, ve kterých je na druhé straně sporu soukromá osoba, a nikoli jako zde Státní pozemkový úřad. Obecné soudy tedy měly stěžovatelku řádně poučit, aby svoji žalobu rozšířila, neboť bez tohoto poučení neobstojí v této mimořádné situaci hájení spravedlnosti.

36. Ústavní soud znovu konstatuje, že jde o výjimečnou poučovací povinnost. Bratři stěžovatelky zjevně s vedením samotného sporu souhlasili, a nejedná se tedy o jejich poškození. Stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.) se na zkoumaný případ nevztahuje, neboť stěžovatelka neměla žádný způsob, jak dosáhnout otevření dědického řízení prostřednictvím restitučních předpisů.

37. Jako obiter dictum, aniž by mohl předjímat řešení zkoumané věci, Ústavní soud uvádí, že by bylo v tomto případě vhodné, aby stát jako výraz úcty k památce generálmajora in memoriam Josefa Mašina hledal takové řešení vlastnických vztahů, aby jeho rodný dům byl důstojnou památkou na něj. To jistě zabezpečí mnohem lépe rodina stěžovatelky než stát nebo Státní pozemkový úřad, které jej nechávají chátrat. V této souvislosti Ústavní soud poukazuje na náleznost sp. zn. I. ÚS 2477/08 ze dne 7. 1. 2009 (N 4/52 SbNU 27), ve kterém vyložil význam respektu k památce zesnulých předků pro ochranu soukromého a rodinného života chráněného jak ustanovením čl. 10 odst. 2 Listiny, tak ustanovením čl. 8 Úmluvy.

38. Ústavní soud konstatuje a uzavírá, že porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny může být i situace, kdy se účastníku řízení nedostane ze strany soudu náležitého poučení potřebného k tomu, aby soud mohl jeho nárok posoudit za účasti všech potřebných účastníků řízení po obsahové stránce. Soudy rozhodující ve věci v zásadě jen odkázaly na použité právní předpisy a judikaturu bez ohledu na to, že jejich paušální aplikace, bez rozlišování zvláštností konkrétních případů, je ústavně neakceptovatelná. Tím došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

39. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno v souladu s ustanovením § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Pouze v části směřující proti výroku I rozsudku Okresního soudu v Kolíně ze dne 20. května 2013 č. j. 10 C 88/2012-31 a proti navazující části potvrzujícího výroku rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 6. února 2014 č. j. 19 Co 505/2013-54 byla ústavní stížnost odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Č. 175

K intertemporálním účinkům nosných důvodů nálezu Ústavního soudu

I. Z čl. 89 odst. 2 Ústavy nevyplývá orgánům veřejné moci, včetně soudů, pouze vázanost výrokem rozhodnutí Ústavního soudu, ale i jeho právním názorem vyjádřeným v odůvodnění, tedy závěry, k nimž Ústavní soud ve svém rozhodnutí dospěl.

II. Pokud vznikl poskytovateli zdravotní péče nárok na regulační poplatek ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 30. 11. 2011, pak nárok na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku nezanikl ani vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), ani okamžikem, kdy bylo v důsledku odložené účinnosti tohoto nálezu samo pozdější znění ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., stanovící od 1. 12. 2011 poplatek ve výši 100 Kč za den, zrušeno jako protiústavní.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 22. září 2015 sp. zn. I. ÚS 491/15 ve věci ústavní stížnosti Psychiatrické nemocnice Bohnice, se sídlem Ústavní 91, Praha 8, zastoupené JUDr. MUDr. Romanem Žďárkem, Ph.D., MBA, advokátem, se sídlem Kotlářka 1259/1, Praha 5, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 12. 2014 č. j. 11 Co 364/2014-17 o zamítnutí stěžovatelčina odvolání proti usnesení soudního exekutora, jímž byl zamítnut stěžovatelčin exekuční návrh na vymožení pravomocně přiznané pohledávky z titulu neuhrazených regulačních poplatků, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a K. S. jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 12. 2014 č. j. 11 Co 364/2014-17 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a byl porušen princip vázanosti státních orgánů rozhodnutími Ústavního soudu zakotvený v čl. 89 odst. 2 Ústavy.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 12. 2014 č. j. 11 Co 364/2014-17 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem. Jemu předcházely rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 14. 3. 2014 č. j. 44 C 825/2011-67, kterým bylo vedlejšímu účastníkovi uloženo, aby stěžovatelce zaplatil částku 2 160 Kč spolu s úrokem z prodlení a taktéž náhradu nákladů řízení ve výši 600 Kč, přičemž řízení ohledně zaplacení zbytku částky okresní soud zastavil. Přisouzená částka představovala nezaplacenou část tzv. regulačního poplatku, který byl vedlejšímu účastníkovi fakturován stěžovatelkou coby poskytovatelem ústavní péče za pobyt v léčebně od 19. 3. 2008 do 6. 6. 2008, a to v sazbě 60 Kč za den, jak vyplývalo z § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, (dále též jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“), ve znění účinném do 31. 7. 2008.

2. Na základě tohoto rozsudku se stěžovatelka rozhodla vymoci přisouzenou částku formou exekuce. Okresní soud v Chomutově ovšem vydal dne 21. 5. 2014 pokyn k zamítnutí exekučního návrhu č. j. 26 EXE 12161/2014-11. Jím udělil soudnímu exekutorovi Mgr. Ing. Jiřímu Proškovi, Exekutorský úřad Plzeň-město, se sídlem Rychtaříkova 2173/1, Plzeň, pokyn, aby zamítl tento exekuční návrh, neboť ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. bylo zrušeno ke dni 31. 12. 2013 nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), přičemž podle § 71 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, již rozhodnutí vydané na základě zrušeného ustanovení nelze nuceně vykonat, jakkoli zůstává formálně platné. Veden tímto pokynem vydal soudní exekutor Mgr. Ing. Jiří Prošek usnesení ze dne 3. 6. 2014 sp. zn. 134 EX 08056/14-008, kterým stěžovatelčin exekuční návrh proti vedlejšímu účastníkovi zamítl.

3. Proti tomuto usnesení podala stěžovatelka odvolání, opřené zejména o argumentaci právními názory vyjádřenými ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 31/10 ze dne 14. 12. 2010 (ST 31/59 SbNU 607; 426/2010 Sb.). Odvolání zamítl Krajský soud v Ústí nad Labem usnesením ze dne 3. 12. 2014 napadeným nyní posuzovanou ústavní stížností. Odkaz stěžovatelky na stanovisko Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 31/10 označil za nepřípadný, neboť v rozhodované věci nebylo podkladové rozhodnutí vydáno během doby odkladu vykonatelnosti zrušovacího nálezu, tedy v době do 31. 12. 2013, nýbrž až po tomto datu. Je tedy nutno vyjít přímo z ustanovení § 71

odst. 2 zákona o Ústavním soudu a na podkladové rozhodnutí hledět jako na platné, ovšem nikoli vykonatelné. Požadavek nevykonatelnosti je totiž podle krajského soudu nutno vztáhnout i na rozhodnutí vydaná až po nálezů Ústavního soudu. Pokud totiž rozhodující soud založí své rozhodnutí na zrušeném právním předpisu, zatíží své rozhodnutí překážkou vykonatelnosti. Nic na tom nemění ani stěžovatelčin odkaz na ochranu legitimního očekávání, zakotvenou v § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, neboť stěžovatelka sice uváděla, že jiné soudy nebránily vymození jejich obdobných nároků, ovšem z této okolnosti není zřejmé, na podkladě jakých titulů bylo exekučnímu návrhu v jiných případech vyhověno.

II.

4. Stěžovatelka nyní napadá usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ústavní stížností. Stěžovatelka zdůrazňuje, že i ustanovení § 71 zákona o Ústavním soudu je třeba interpretovat ústavně konformně. Bylo by přitom protismyslné vyložit odklad vykonatelnosti nálezů sp. zn. Pl. ÚS 36/11 tak, že se sice do konce roku 2013 mají regulační poplatky hradit, ale jejich hrazení je vlastně zcela dobrovolné, neboť ten, kdo je neuhradí, jistě nestihne být od doby vyhlášení nálezů Ústavního soudu pravomocně odsouzen v nalézacím řízení a ještě do 31. 12. 2013 postižen exekucí. Pokud Ústavní soud odložil vykonatelnost svého nálezů, jistě zamýšlel, aby předmětná norma byla ještě po určitou dobu právní normou se všemi atributy, včetně vynutitelnosti. Krajský soud však svým výkladem tento základní znak předmětné normy vyjádřený v § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. protismyslně odmítá. Stěžovatelka oproti tomu zdůrazňuje, že ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 31/10 (viz výše) Ústavní soud závazně sjednotil výklad pro situace, kdy Ústavní soud odkládá vykonatelnost svého nálezů, aby vytvořil zákonodárci dostatečný čas pro nahrazení protiústavní úpravy úpravou ústavně konformní. Konkrétně se zde v bodě 18 uvádí, že se „po dobu odkladu vykonatelnosti hledí na napadenou právní úpravu jako na ústavně souladnou a v tomto směru jsou orgány veřejné správy povinny takovou úpravu aplikovat“. Možnost a intenzitu korekce dopadů aplikace neústavní normy je tak třeba odstupňovat podle toho, jak citelné zásahy do právní sféry jednotlivce zákon vyvolal. Nelze také zapomínat na to, že v předchozím nálezů sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.) Ústavní soud aproboval regulační poplatky jako takové včetně poplatku za lůžkovou péči ve výši 60 Kč za den, tedy zpoplatnění „hotelových služeb“ za nocleh a stravu v nemocnici, coby ústavně konformní. Teprve v důsledku navýšení tohoto poplatku ze 60 Kč na 100 Kč se Ústavní soud rozhodl regulační poplatek zakotvený v § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. zrušit jako protiústavní, přičemž za podstatnou změnu okolností označil v bodě 55 nálezů sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013

(N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.) právě toto navýšení sazby poplatku o 2/3, navíc připomněl, že o „hotelové službě“ nejde mluvit třeba v případě pobytu na jednotce intenzivní péče. Vytkl zákonodárci také absenci limitů pro platby regulačních poplatků, přičemž poukázal na případy dětí a osob zdravotně postižených. Žádný z těchto dvou problémů však v případě vedlejšího účastníka nenastává a regulační poplatky mu byly vyměřeny ve výši, kterou Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 označil za plně ústavně konformní. Stěžovatelka také zdůrazňuje, že se závazný pokyn Okresního soudu v Chomutově a napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem vymyká z ustálené a předvídatelné praxe jiných soudů a že poplatek za lůžkovou péči je aktuálně nikoli nevýznamným příjmem poskytovatelů zdravotních služeb a jeho okamžitý výpadek by je bezdůvodně a nespravedlivě ekonomicky postihl, jak v bodě 60 nálezů sp. zn. Pl. ÚS 36/11 akceptoval i Ústavní soud. V konkrétním případě regulačního poplatku vymáhaného na vedlejším účastníkovi tak jde sice o vymožení bagatelní částky, ovšem jako precedens má řešení daného případu obrovský přesah a významný ekonomický dopad nejen na hospodaření stěžovatelky, pro niž představují regulační poplatky za rok 2014 příjem v řádu milionů korun, ale na fungování celého českého zdravotnictví.

5. Stěžovatelka proto navrhuje zrušení shora označeného usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, neboť jím dochází k porušení jejího práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a k porušení práva vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny.

6. K ústavní stížnosti se k výzvě vyjádřil Krajský soud v Ústí nad Labem, který toliko odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

7. Vedlejšímu účastníkovi se nepodařilo na uvedené adrese trvalého pobytu doručit výzvu k vyjádření.

III.

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá porušení dvou konkrétních článků Listiny a řešený problém je zároveň také problémem práva na ochranu zdraví zaručeného čl. 31 Listiny. Spor mezi stěžovatelkou a krajským soudem je však především v tom, jak vykládat ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. ve světle judikatury Ústavního soudu, zejména ve světle odložení vykonatelnosti nálezů sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (viz výše) až ke dni 31. 12. 2013. Klíčem k posouzení ústavní stížnosti je tedy v první řadě čl. 89 odst. 1 a 2 Ústavy, podle nichž platí:

„(1) Rozhodnutí Ústavního soudu je vykonatelné, jakmile bylo vyhlášeno způsobem stanoveným zákonem, pokud Ústavní soud o jeho vykonatelnosti nerozhodl jinak.

(2) Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.“

9. Spornou otázkou tedy především je, jaké účinky vyvolávalo v různých obdobích ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. Odpověď na tuto otázku je předurčena nejen judikaturou Ústavního soudu, ale především různými zněními samotného ustanovení. Ono ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění je totiž v ústavní stížnosti zmiňováno ve dvou verzích účinných v různých časových obdobích, z nichž každá byla závazně posouzena plenárním nálezem Ústavního soudu, přičemž poprvé byla shledána souladnou s Ústavou, podruhé rozpornou, a byla proto zrušena s odloženou účinností. Otázkou tedy je, co z toho vyplývá pro vymahatelnost regulačních poplatků nezaplacených vedlejším účastníkem a jak mají v tomto konkrétním případě obecné soudy aplikovat právní názory obsažené v oněch dvou nálezech, tedy jak mají dostát své povinnosti vyjádřené v čl. 89 odst. 2 Ústavy.

10. Ono ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) bylo do zákona č. 48/1997 Sb. vloženo až novelou provedenou zákonem č. 261/2007 Sb. s účinností od 1. 1. 2008 a znělo:

„(1) Pojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, je povinen v souvislosti s poskytováním hrazené péče hradit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči uvedenou v písmenech a) až f) poskytlo, regulační poplatky ve výši

(...)

f) 60 Kč za každý den, ve kterém je poskytována ústavní péče (§ 23), komplexní lázeňská péče (§ 33 odst. 4) nebo ústavní péče v dětských odborných léčebnách a ozdravovnách (§ 34), přičemž se den, ve kterém byl pojištěnec přijat k poskytování takové péče, a den, ve kterém bylo poskytování takové péče ukončeno, počítá jako jeden den; to platí i pro pobyt průvodce dítěte, je-li podle § 25 hrazen ze zdravotního pojištění. Povinnosti vyplývající z jiných zákonů tím nejsou dotčeny.“

11. V tomto znění bylo citované ustanovení posouzeno v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.). V jeho bodech 127 a 128 konkrétně Ústavní soud konstatoval:

„127. Ústavní soud si je vědom multifunkčnosti regulačního poplatku, neboť vedle regulačního prvku je zde utilitární hledisko, spočívající v tom, že zdravotnickému zařízení je regulačními poplatky přispíváno k tomu, aby vedle bezplatné zdravotní péče mohlo lépe fungovat, zajišťovat související činnosti či zkvalitňovat personální aspekty a úroveň prostředí, v němž je zdravotní péče poskytována, apod. (...) Ústavní soud z provedeného dokazování nemá za prokázané, že by zaplacením regulačního poplatku pacient platil přímo a výlučně zdravotní péči či zdravotní pomůcky.

128. Z naznačeného zorného úhlu se Ústavní soud věnoval v první řadě regulačnímu poplatku stanovenému § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění. Přihlédl i k tomu, že navrhovatelé sami připouštějí, že zpoplatnění ‚hotelových služeb‘, tedy stanovení poplatku za nocleh a stravu v nemocnici, nemusí vybočovat z mezí ústavnosti. V případě plnění ve smyslu § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění je zcela evidentní, že se nemůže jednat o bezplatnou zdravotní péči či zdravotní pomůcky ve smyslu čl. 31 Listiny, ale o souběžně poskytované jiné související služby. (...) V opačném případě by pak – dovedeno ad absurdum – čl. 31 Listiny měl zakládat nárok na bezplatné ubytování či pohostinské služby i mimo lékařská zařízení a bez ohledu na to, zda jsou či nejsou poskytovány v souvislosti se zdravotní péčí, či nikoliv. V této části by se za předpokladu, že by ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění nebylo napadeno i z dalších důvodů (konformita legislativního procesu), jednalo o návrh zjevně neopodstatněný.“

12. Návrh jako celek pak Ústavní soud zamítl, z čehož pro nyní posuzovaný případ vyplývá, že závazným názorem Ústavního soudu bylo vyřčeno, že regulační poplatek ve výši 60 Kč za každý den, ve kterém je poskytována ústavní péče, pokládal Ústavní soud za souladný s ústavním pořádkem.

13. Následně ovšem přistoupil zákonodárce ke změně citovaného ustanovení a novelou provedenou zákonem č. 298/2011 Sb. byla s účinností od 1. 12. 2011 zvýšena výše předmětného poplatku ze 60 Kč na den na 100 Kč na den.

14. Právě toto zvýšení bylo jedním z terčů kritiky, které zákon o veřejném zdravotním pojištění Ústavní soud podrobil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.). V jeho boděch 53 až 60 konkrétně uvedl:

„53. Navrhovatelé napadají ustanovení zakotvující poplatkovou povinnost [§ 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění], resp. nikoliv poplatek jako takový, ale jeho navýšení na aktuálních 100 Kč za den poskytované lůžkové péče.

54. Návrhem na zrušení poplatku za poskytování lůžkové péče se Ústavní soud již jednou zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.), a to v rámci posuzování ústavní konformity systému regulačních poplatků ve zdravotnictví jako celku. Návrh na zrušení poplatku – v tehdejší výši 60 Kč za den hospitalizace – zamítl. Ve vztahu ke všem poplatkům shledal důvody pro zachování maximální míry zdrženlivosti při realizaci své pravomoci přistoupit k derogačnímu rozhodnutí (...).

55. Ve věci nyní projednávané plénem na podstatu závěrů výše uvedených navazuje. Ovšem změna okolností, konkrétně změna právní úpravy,

k níž došlo po rozhodnutí ve věci sp. zn. Pl. ÚS 1/08 a která navýšila poplatek z původních 60 Kč na nyníjších 100 Kč za den hospitalizace, vede Ústavní soud k přesvědčení, že otázku ústavní souladnosti daného ustanovení je potřeba znovu otevřít. Navýšení sazby poplatku o 2/3 je totiž natolik výrazné, že jde ve skutečnosti o ustanovení ve své podstatě jiné. (...)

56. Ústavní soud proto podrobil předmětné ustanovení v jeho aktuální podobě znovu testu racionality, kteroužto metodiku v obdobných případech již standardně používá (...). Test reflektuje na jedné straně nutnost respektovat poměrně rozsáhlou diskreci zákonodárce a současně na straně druhé potřebu vyloučit jeho případné excesy. Skládá se ze čtyř kroků: 1. vymezení smyslu a podstaty sociálního práva, tedy jeho esenciálního obsahu, 2. zhodnocení, zda se zákon nedotýká samotné existence sociálního práva nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu, 3. posouzení, zda zákonná úprava sleduje legitimní cíl, tedy zda není svévolným zásadním snížením celkového standardu základních práv, 4. zvážení otázky, zda zákonný prostředek použitý k jeho dosažení je rozumný (racionální), byť nikoliv nutně nejlepší, nejhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší. Pokud jde o prvé tři kroky testu, lze odkázat na závěry obsažené v odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08; k třetímu kolu testu budiž jen upřesněno a konkretizováno, že sledovaný cíl, totiž vyvést z režimu úhrad z veřejného zdravotního pojištění ty služby, které s vlastním poskytováním zdravotní péče nemají co společného, je legitimní. Stran rozumnosti napadené právní úpravy však dospěl Ústavní soud z důvodů níže uvedených k závěrům odlišným.

57. Jak bylo řečeno, poplatek za poskytnutou lůžkovou péči je ve své podstatě plathbou za poskytnuté ‚hotelové služby‘. To dokládá i argumentace Ministerstva zdravotnictví ke konkrétní úrovni předmětného poplatku, která je odvozena od per capita nákladů na potraviny, nápoje, energie, vodu atd. Je tedy vnímán jako ekvivalent nákladů, které by pacient tak jako tak (i mimo zdravotnické zařízení) nutně vynaložil. Z toho rezultuje prvá ústavněprávní výhrada Ústavního soudu. Zakotvená povinnost nijak nediferencuje případy, kdy je pobyt na lůžku pouze běžnou součástí léčby, se zdravotní službou pouze související, v krajním případě nahraditelnou pobytem mimo zdravotnické zařízení, jakkoliv by to nebylo praktické a pro pacienta optimální řešení, a kdy jde již o nutnou součást vlastního medicínského výkonu. Těžko lze akceptovat, že během hospitalizace na jednotce intenzivní péče je pacientovi poskytována ‚hotelová služba‘. V těchto případech se již povinnost hradit poplatek dostává do rozporu s díkčí čl. 31 Listiny. Hospitalizace, která je zdravotní péčí v užším smyslu, hrazenou z veřejného zdravotního pojištění, musí být poskytnuta bezplatně, neboť k ní pro pacienta neexistuje žádná jiná alternativa.

58. Dalším faktorem, který způsobuje ústavněprávní deficit, je absence limitů u této plathby; v tomto směru musel Ústavní soud navrhovatelům

zcela přisvědčit. Zákon o veřejném zdravotním pojištění povinnost ukládá plošně, musí jej platit i osoby výdělečně nečinné včetně skupin sociálně ohrožených, dětí, osob zdravotně postižených apod. Stejně tak není povinnost platit poplatek ohraničena časově, pacient jej tedy má hradit v plné výši bez ohledu na délku hospitalizace. Kombinace těchto faktorů může vyvolat finančně neúnosnou situaci nejen u výše jmenovaných kategorií pacientů. Každopádně popírá podstatu solidarity v čerpání zdravotní péče. Opatřením účinně zmírňujícím dopady předmětné povinnosti není osvobození od poplatku těch pojištěnců, kteří se prokáží rozhodnutím, oznámením nebo potvrzením vydaným orgánem pomoci v hmotné nouzi o poskytnuté dávce. Zde je předpokládána aktivita spojená s vyřizováním a obstaráváním úřední listiny, kterou lze právě od osob poplatkem sociálně ohrožených těžko očekávat, resp. žádat.

(...)

60. Jak bylo řečeno, ústavní deficit navýšení poplatku je shledán právě v jeho nedostatečné diferenciaci a plošné aplikaci v kombinaci s absencí jakýchkoli limitů. Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění tak staví do rozporu s čl. 31 Listiny, jakož i čl. 3 odst. 1 Listiny garantujícím základní práva všem bez rozdílu majetku. Ústavní soud proto přistoupil k jeho zrušení. Současně byla stanovena legisvakancí lhůta do konce roku 2013, neboť poplatek za lůžkovou péči je aktuálně nikoliv nevýznamným příjmem poskytovatelů zdravotních služeb a jeho okamžitý výpadek by je bezdůvodně a nespravedlivě ekonomicky postihl. Zákonodárci je tímto vytvořen časový prostor, aby mohl nastavit parametry platby v intencích tohoto nálezu.“

15. Pro nyní posuzovaný případ z toho vyplývá, že zatímco poplatek ve výši 60 Kč na den testem ústavnosti prošel, poplatek ve výši 100 Kč shledal Ústavní soud již protiústavním, a to zaprvé z důvodu jeho navýšení, zadruhé proto, že jeho uplatnění neprošlo testem racionality jednak ve vztahu k osobám v určitém zvláštním režimu péče (typicky na jednotce intenzivní péče) a jednak ve vztahu k některým ekonomicky zranitelným skupinám osob, na které by mohla příliš tvrdě dopadnout absence limitů celkové výše regulačních poplatků.

16. Polemika mezi stěžovatelkou a krajským soudem se sice odvíjí zejména v rovině intertemporálních účinků nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11, dle názoru Ústavního soudu ovšem není rozhodnou otázkou, od kdy nastoupily účinky vyslovení protiústavnosti § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., ve znění účinném od 1. 12. 2011, nýbrž zda lze tuto konstatovanou protiústavnost vztáhnout i na totéž ustanovení ve znění účinném v roce 2008, tedy v roce, kdy stěžovatelce vznikl vůči vedlejšímu účastníkovi nárok na předmětný regulační poplatek. Ve světle výše citovaného nálezu sp. zn.

Pl. ÚS 1/08 (viz výše), který posuzoval právě tuto dřívější úpravu, je nutno jasně konstatovat, že nikoli.

17. Jakkoli totiž byly obě normy, tedy jak stanovení poplatku ve výši 60 Kč za den, tak stanovení poplatku ve výši 100 Kč za den, zahrnuty v různých obdobích v ustanovení stejného čísla, tedy v § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., je mezi nimi tak velká odlišnost, že „jde ve skutečnosti o ustanovení ve své podstatě jiné“, jak konstatoval Ústavní soud ve výše ocitovaném bodě 55 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11. Jednoduše řečeno, poselství těchto dvou nálezů ve vztahu k ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. zní tak, že regulační poplatek ve výši 60 Kč za den nebyl protiústavní, regulační poplatek ve výši 100 Kč za den byl – i s přihlédnutím k dalším souvisejícím ustanovením upravujícím jeho personální dopad – protiústavní, a proto bylo nutno ho zrušit, byť s odloženou účinností. Tento závěr sice není na první pohled patrný ze samotných výroků obou citovaných nálezů, je však jasně patrný z jejich odůvodnění, která jsou v smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy taktéž závazná.

18. V nyní posuzovaném případě z toho plyne, že pokud stěžovatelka poskytovala vedlejšímu účastníkovi od března do června 2008 ústavní péči, vznikl jí vůči vedlejšímu účastníkovi nárok na regulační poplatek v sazbě 60 Kč za den, celkem tedy 2 160 Kč, který stěžovatelka vedlejšímu účastníkovi také fakturovala. V následujících letech se pak nestalo nic, co by mělo vést obecné soudy k závěru, že takto vzniklý právní nárok zanikl. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.) Ústavní soud jasně konstatoval, že předmětné ustanovení bylo souladné s ústavním pořádkem. Následně jej zákonodárce změnil a učinil z něj – slovy Ústavního soudu – ustanovení ve své podstatě jiné. Teprve toto ve své podstatě jiné ustanovení pak Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11 zrušil s účinností od 1. 1. 2014.

19. Ke stejnému závěru ostatně vede i přesné čtení samotného výroku III tohoto nálezu, který zní: „III. Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se ruší uplynutím dne 31. prosince 2013.“ Oním rušeným ustanovením je tedy ono ustanovení „ve znění pozdějších předpisů“, nikoli původní znění § 16a odst. 1 písm. f), které zakotvovalo regulační poplatek ve výši 60 Kč za den a na jehož základě vznikl stěžovatelčin nárok vůči vedlejšímu účastníkovi.

20. Toto následně zrušení tudíž skutečně nemůže mít žádný vliv na rozhodování Okresního soudu v Chomutově, který rozsudkem z dne 14. 3. 2014 správně konstatoval, že podle zákona o veřejném zdravotním pojištění ve znění účinném v roce 2008 náležel stěžovatelce za 36 dní poskytnuté péče regulační poplatek ve výši 60 Kč denně, tedy celkem 2 160 Kč, který měl vedlejší účastník povinnost uhradit nejpozději do 14. 6.

2008. Když se tak nestalo, bylo namístě, aby okresní soud uložil vedlejšímu účastníkovi tuto částku zaplatit stěžovatelce i s úrokem z prodlení ve stanovené lhůtě. Když vedlejší účastník tuto rozsudkem uloženou povinnost nesplnil, bylo namístě, aby k tomu byl donucen exekucí. Soudy i exekutor přitom rozhodovali celou dobu na základě ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. ve znění účinném v roce 2008, tedy na základě ustanovení dle odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ústavně konformního. Pozdější shledání protiústavnosti ustanovení, které zakotvilo regulační poplatek ve výši 100 Kč za den, tak nic nezměnilo na ústavnosti ustanovení, podle něž byl vedlejšímu účastníkovi regulační poplatek vyměřen.

21. Na danou situaci nedopadalo ani ustanovení § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, na něž poukazuje krajský soud, a na něj navázaná judikatura o intertemporálních účincích derogačního nálezu. Rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 14. 3. 2014 totiž nebyl nevykonatelným pravomocným rozhodnutím vydaným na základě protiústavního ustanovení právního předpisu, které bylo zrušeno Ústavním soudem; nýbrž vykonatelným pravomocným rozhodnutím vydaným na základě ústavně konformního ustanovení právního předpisu, které zákonodárce v roce 2011 nahradil ustanovením protiústavním, a proto později zrušeným.

22. Bylo tedy chybou, pokud vydání závazného pokynu Okresního soudu v Chomutově, zamítnutí exekučního návrhu i nyní napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem zabránily dokončení započaté exekuce, neboť vymáhaný nárok byl opřen o normu souladnou s ústavním pořádkem, jak plyne nejen z doslovného čtení výroku III nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11, ale zejména z odůvodnění obou citovaných nálezů.

23. Ústavní soud si je vědom toho, že pobídnutím, aby se cítily vázány nejen výrokem, ale i odůvodněním jeho nálezů, klade na obecné soudy požadavek výrazně složitější, než by byl požadavek, který by striktně odpovídal jeho roli „negativního zákonodárce“, tedy toho, kdo pouze pomyslně „škrtná“ právní předpisy a jejich jednotlivá ustanovení, přičemž může uvést, od kterého data je jeho zrušovací rozhodnutí účinné, aby se to mohlo přehledně promítnout i v jednotlivých právních informačních systémech. Nelze ovšem zapomínat, že oním „škrtnáním“ se role Ústavního soudu a smysl nálezů, v nichž vystupuje v roli negativního zákonodárce, nevyčerpává. Tento negativní zákonodárce se totiž liší od „pozitivního zákonodárce“, tedy především Parlamentu, nejen tím, že může právní předpisy a jejich ustanovení pouze rušit, nikoli měnit a tvořit. Liší se i tím, jakou důležitost mají odůvodnění jeho rozhodnutí. I ta jsou totiž součástí jeho závazných rozhodnutí, jejichž výrok je nutno vykládat právě ve vazbě na nosné důvody odůvodnění. Z čl. 89 odst. 2 Ústavy přitom orgánům veřejné moci, včetně soudů, nevyplývá pouze vázanost výrokem rozhodnutí Ústavního soudu,

ale i jeho právním názorem vyjádřeným v odůvodnění, tedy závěry, k nimž Ústavní soud ve svém rozhodnutí dospěl.

24. Tuto povinnost konstatoval Ústavní soud již v nálezu sp. zn. I. ÚS 70/96 ze dne 18. 3. 1997 (N 29/7 SbNU 191): „Čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky stanoví, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby. Ve věci samé rozhoduje Ústavní soud nálezem, který musí být odůvodněn a v jeho výroku je obsaženo, o čem a s jakým výsledkem Ústavní soud rozhodl. Právní názor Ústavního soudu uvedený v odůvodnění takového nálezu není bez jakéhokoliv právního významu, protože je výrazem či obrazem aplikace Ústavy, Listiny základních práv a svobod či odpovídající mezinárodní úmluvy o lidských právech, která má bezprostřední závaznost a přednost před zákonem ve smyslu čl. 10 Ústavy.“ Na zde vyjádřený právní názor pak navázala řada rozhodnutí způsobem, který umožnil Ústavnímu soudu dospět k závěru o závaznosti právního názoru obsaženého v odůvodnění rozhodnutí, a to v usnesení sp. zn. II. ÚS 355/02 ze dne 14. 10. 2002 (U 35/28 SbNU 437): „V souladu s četnou judikaturou Ústavního soudu (rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 184/96, sp. zn. III. ÚS 200/2000, sp. zn. I. ÚS 77/97, sp. zn. II. ÚS 23/97, sp. zn. II. ÚS 156/95, sp. zn. I. ÚS 70/96, sp. zn. IV. ÚS 197/96 – Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 7, nálež č. 32; svazek 20, nálež č. 151; svazek 12, nálež č. 142; svazek 9, nálež č. 109; svazek 5, nálež č. 9; svazek 7, nálež č. 29; svazek 8, nálež č. 77 – a další) je právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu, resp. v jeho právní větě, má-li obecnou povahu, obecně závazný, závazný při řešení typově shodných případů.“

25. Zejména s vědomím zatíženosti obecných soudů a také složitosti a rozsáhlosti odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu není jistě realistické předpokládat, že by v každém jednotlivém případě obecné soudy kromě výroku podrobně studovaly i odůvodnění nálezů Ústavního soudu, jež na jimi řešený případ dopadají. V nyní posuzovaném případě však tuto úlohu do značné míry splnila již sama stěžovatelka, která je ve svých podáních, konkrétně tedy v odvolání ke krajskému soudu, přesvědčivě upozorňovala na skutečnost, že namísto mechanické aplikace výroku zrušujícího nálezu a jeho odložené účinnosti má krajský soud zohlednit také odůvodnění. Stěžovatelka dokonce velmi správně, způsobem odpovídajícím korektnímu a argumentačně přesvědčivému citování judikatury, odkázala na konkrétní body odůvodnění citovaných nálezů a vysvětlila, že pohledem jejich odůvodnění není protiústavní, nýbrž naopak souladné se zákonem o veřejném zdravotním pojištění, jak zněl v rozhodné době, aby soudy příznaly vykonatelnost jejímu nároku na zaplacení regulačních poplatků za rok 2008 vedlejším účastníkem. Z důvodů vyložených výše Ústavní soud jejímu právnímu názoru přitakal.

26. Citovaná odůvodnění plenárních nálezů Ústavního soudu k otázce regulačních poplatků totiž jednoznačně vedou k následujícímu závěru. Pokud vznikl poskytovateli zdravotní péče nárok na regulační poplatek ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění ve znění účinném do 30. 11. 2011, pak nárok na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku zanikl ani vydáním nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013, ani okamžikem, kdy bylo v důsledku odložené účinnosti tohoto nálezu samo pozdější znění ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona, stanovící od 1. 12. 2011 poplatek ve výši 100 Kč za den, zrušeno jako protiústavní.

27. Pokud krajský soud tímto způsobem nepostupoval a spokojil se s mechanickou aplikací výroku nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11, který se fakticky zabýval „jiným ustanovením“, než bylo ustanovení zakládající v roce 2008 stěžovatelčin nárok vůči vedlejšímu účastníkovi, namísto aby vyšel také z odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 i nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08, nenaplnil požadavek, který na něj klade čl. 89 odst. 2 Ústavy. Vzhledem k tomu, že tímto postupem zasáhl také do legitimních očekávání stěžovatelky a neposkytl ochranu jejímu vlastnickému právu k nároku, který vznikl již v roce 2008, jakkoli soudně byl přiznán až v roce 2014, porušil také její právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny.

28. Není naopak zjevné, v čem konkrétně stěžovatelka spatřovala porušení článku 36 Listiny a článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Žádné porušení spravedlivého procesu totiž v posuzovaném případě nebylo patrné a samotný chybný výklad důsledků judikatury Ústavního soudu na vymahatelnost stěžovatelčiných majetkových nároků vedl toliko k porušení práva na ochranu vlastnictví, jak je uvedeno výše.

29. Z těchto důvodů nezbylo Ústavnímu soudu než napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem zrušit. V dalším řízení bude krajský soud nakládat s ustanovením § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb. ve znění účinném v roce 2008 jako se souladným s ústavním pořádkem.

30. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

Č. 176

K rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu v případě rozsudku pro zmeškání

Postup odvolacího soudu, jenž se při volbě mezi meritorním projednáním sporu a pouhým přezkoumáním naplnění podmínek vydání rozsudku pro zmeškání (za situace, kdy bylo rozhodnutí soudu prvního stupně možno interpretovat oběma způsoby), přikloní k úplnému přezkumu, je ústavně konformní.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 22. září 2015 sp. zn. I. ÚS 1944/15 ve věci ústavní stížnosti EUROCOIN, s. r. o., se sídlem Divadelní 4, 602 00 Brno, zastoupené JUDr. Ing. Ivanem Rottem, advokátem, se sídlem Křížová 18, 603 00 Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 15. 4. 2015 č. j. 44 Co 353/2014-164, jímž bylo rozhodnuto tak, že v částce 25 620 Kč se stěžovatelova žaloba o náhradu škody zamítá a co do částky 2 000 Kč s příslušenstvím se rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzuje, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. Projednávanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení napadeného rozhodnutí, neboť se domnívala, že jím došlo k porušení jejích ústavně zaručených práv garantovaných čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu, podala stěžovatelka u Městského soudu v Brně žalobu, kterou se vůči třem žalovaným domáhala náhrady škody ve výši 27 620 Kč, způsobené trestným činem poškozování cizí věci, za který byli žalovaní odsouzeni rozsudkem Městského soudu v Brně č. j. 4 T 137/2008-96 ze dne 20. 8. 2008.

3. Žalovaní se na první jednání ve věci nedostavili a stěžovatelka navrhla vydání rozsudku pro zmeškání podle § 153b občanského soudního

řádu. Soud prvního stupně provedl dokazování a následně vyhlásil rozsudek pro zmeškání (č. j. 229 C 106/2010-75 ze dne 26. 3. 2012), kterým žalobě vyhověl.

4. Rozhodnutí bylo písemně vyhotoveno jako rozsudek pro zmeškání. Městský soud v něm uvedl, že byly splněny podmínky podle § 153b odst. 1 občanského soudního řádu a že se tvrzení obsažená v žalobě považují za nesporná. Soud se dále v odůvodnění zabýval tvrzením jednoho z žalovaných (obsaženým v písemném vyjádření k žalobě), podle něhož již část škody nahradil pojišťovně. K tomu soud uvedl, že z doložených listin pojišťovna žádné plnění stěžovatelce neuhradila, a nárok tak na ni nemohl přejít. Pokud proto žalovaný cokoli uhradil, je to v daném případě irelevantní.

5. Proti tomuto rozsudku bylo podáno odvolání i návrh na zrušení rozsudku pro zmeškání (§ 153b odst. 4 o. s. ř.). Usnesením Městského soudu v Brně č. j. 229 C 106/2010-130 ze dne 24. 9. 2013 byl návrh na zrušení rozsudku pro zmeškání zamítnut. K odvolání prvního žalovaného bylo toto usnesení potvrzeno usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 407/2013-135 ze dne 29. 11. 2013.

6. Krajský soud následně projednával odvolání proti rozsudku pro zmeškání ze dne 26. 3. 2012, přičemž v rámci ústního jednání účastníkům sdělil svůj právní názor, že předmětný rozsudek ve skutečnosti není rozsudkem pro zmeškání, nýbrž rozsudkem kontradiktorním. Jednání následně odročil za účelem vyžádání zprávy od České pojišťovny ohledně poskytnutí plnění stěžovatelce.

7. Po provedení dokazování na dalším ústním jednání krajský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodl tak, že se co do částky 25 620 Kč žaloba zamítá, co do částky 2 000 Kč s příslušenstvím se prvostupňové rozhodnutí potvrzuje. V odůvodnění napadeného rozhodnutí krajský soud uvedl, že zpočátku zaměřil svou přezkumnou činnost na zjištění, zda byly splněny podmínky pro vydání rozsudku pro zmeškání, s ohledem na obsah protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 26. 3. 2012 a obsah odůvodnění prvostupňového rozsudku však následně učinil závěr, že tento rozsudek nemá povahu rozsudku pro zmeškání, ale rozsudku kontradiktorního vydaného ve smyslu § 152 a násl. o. s. ř., neboť soud při jeho vydání nevycházel pouze ze skutkových okolností uvedených v žalobě, ale k objasnění skutkového stavu prováděl i dokazování, jehož výsledky vyhodnotil v konečném odůvodnění.

8. Městský soud tedy prováděl dokazování, pochybil však, pokud zároveň neřešil sporná tvrzení účastníků dotazem na Českou pojišťovnu. To proto napravil odvolací soud a zjistil, že stěžovatelce byla uhrazena částka 25 620 Kč. Stěžovatelce proto dle odvolacího soudu v této částce chybí aktivní legitimace, neboť právo na náhradu škody přešlo na Českou

pojišťovnu ve smyslu § 33 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě).

9. Stěžovatelka následně podala ústavní stížnost, v níž uvedla, že odvolací soud nerespektoval ustanovení občanského soudního řádu, činil procesní úkony, jež zákon nepřipouští, přezkoumával rozhodnutí soudu prvního stupně v rozsahu, v němž ho vůbec přezkoumávat nesměl, a rozhodl v rozporu s obsahem spisu.

10. V doplnění ústavní stížnosti poté stěžovatelka zdůraznila, že žalovaní byli na první jednání ve věci řádně předvoláni a poučeni, ani jeden z nich se však nedostavil. Stěžovatelka měla za to, že byly splněny podmínky pro vydání rozsudku pro zmeškání, a proto tento postup navrhla, čemuž městský soud vyhověl. Odvolání druhého žalovaného se poté v rozporu s poučením městského soudu neopíralo o vadu řízení ani o skutečnosti nebo důkazy, jimiž by mohlo být prokázáno, že nebyly splněny předpoklady pro vydání rozsudku pro zmeškání.

11. Stěžovatelka je toho názoru, že pokud odvolací soud připustil odvolání proti rozsudku pro zmeškání z jiných než z přísně formálních hledisek zakotvených v ustanovení § 205 odst. 2 písm. a) o. s. ř., porušil tím zásadu rovnosti účastníků řízení, neboť rozhodl v rozporu s platným právem.

12. Stěžovatelka nesouhlasí, že by prvostupňový rozsudek nebyl rozsudkem pro zmeškání. Stěžovatelka dle svých slov nemohla zabránit tomu, že městský soud prováděl sumarizaci stavu vyplývajícího z žaloby, podstatný má nicméně být chronologický postup, tedy že stěžovatelka navrhla vydání rozsudku pro zmeškání, pro který byly splněny zákonné podmínky, a městský soud následně konstatoval, že považuje tvrzení stěžovatelky obsažená v žalobě za nesporná. Dle stěžovatelky neplatí u rozsudků to, co obecně u smluv, tj. že obsah má přednost před názvem. Pokud soud vydá rozsudek pro zmeškání (za splnění všech zákonných podmínek), nemůže dle stěžovatelčina názoru odvolací soud rozhodnout, že takový rozsudek nemá parametry rozsudku pro zmeškání. V takovém případě totiž dochází buď k nezákonnému rozhodnutí odvolacího soudu, nebo nesprávnému postupu soudu prvního stupně, případně k oběma těmto situacím. V každém případě jsou však porušována stěžovatelčina základní práva.

13. Stěžovatelka konečně brojí i proti provedenímu dokazování ze strany odvolacího soudu, neboť prokázání, že nárok přešel na Českou pojišťovnu, měl soud dovést z „nedatované sjetiny“ soukromé společnosti. Podle stěžovatelky tvrzení soukromé společnosti prospívá pouze jí. Navíc považuje za absurdní, že ji Česká pojišťovna nejdříve vyrozumí, že znečištění fasády nespadá pod sjednané pojištění, a následně jí bez jakéhokoli sdělení přeci jen pojistné plnění poskytne.

14. Stěžovatelka uzavírá, že postup soudů považuje za rozporný s právní jistotou a s principem předvídatelnosti postupu soudů.

Stěžovatelka se bezděčně ocitla v situaci, kdy přes splnění všech zákonných podmínek pro vydání rozsudku pro zmeškání a přes to, že soud prvního stupně tento rozsudek vydal, se nakonec o rozsudek pro zmeškání nejednalo, a to „z důvodu jakéhosi ‚experimentu‘ Městského soudu v Brně“.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

16. Krajský soud v Brně se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

17. Vedlejší účastníci na výzvu Ústavního soudu nereagovali, čímž se v souladu s poučením, kterého se jim dostalo, svého postavení v řízení vzdali.

18. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci nebylo potřeba nařizovat jednání, rozhodl Ústavní soud bez jeho konání (§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

III. Vlastní posouzení

19. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací přednesenou v ústavní stížnosti a s obsahem spisu Městského soudu v Brně, dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

20. Je nepopiratelné, že v projednávané věci nastala poněkud nestandardní situace způsobená postupem Městského soudu v Brně, který na jednu stranu vydal rozsudek pro zmeškání, na druhou stranu však některé své závěry založil na zhodnocení důkazů předložených stěžovatelkou i žalovanými. Tato situace není v občanském soudním řádu výslovně předvídána (z hlediska odvolacího přezkumu), což ovšem neznamená, že by jakýkoli postup odvolacího soudu byl bez dalšího nezákonný, resp. protiústavní. Jak Ústavní soud uvedl již v nálezu sp. zn. I. ÚS 531/98 ze dne 30. 11. 1999 (N 171/16 SbNU 249): „Postrádá-li občanský soudní řád ... návod, jak v konkrétní procesní situaci postupovat, neznamená to, že by smysl a účel občanského soudního řízení nemohl být naplněn. Z nedostatku výslovné právní úpravy lze dovodit jen to, že vymezení postupu v takovéto procesní situaci zákon ponechává na interpretační praxi soudů. Je však samozřejmé, že výklad právního předpisu musí být založen na principech vyjádřených v ustanoveních § 1 až 6 o. s. ř., jakož i na souladu s ústavními principy spravedlivého procesu.“ Úkolem odvolacího soudu tak bylo zvolit takový postup, který bude v nejvyšší možné míře respektovat principy civilního procesu, jakož i práva účastníků řízení.

21. Podle stěžovatelky bylo v projednávaném případě podstatné pouze to, jak bylo prvostupňové rozhodnutí označeno, a právě tím by měl být odvolací soud vázán. Jakékoli další úvahy městského soudu byly údajně

nadbytečné a neměnilo nic na povaze vydaného rozsudku. Ústavní soud zcela nevylučuje, že by z pohledu ústavně zaručených práv účastníků řízení mohl obstát i postup odpovídající právě uvedenému výkladu stěžovatelky, tedy že by přes provedené dokazování odvolací soud považoval odvoláním napadené rozhodnutí za rozsudek pro zmeškání (s tím, že by hodnocení důkazů představovalo *obiter dictum*). Dle názoru Ústavního soudu však ob stojí i postup opačný, tedy ten, který zvolil Krajský soud v Brně.

22. V daném případě podala stěžovatelka žalobu, na kterou reagoval jeden z žalovaných tak, že žalobu označil za nedůvodnou, neboť škodu již částečně uhradil České pojišťovně, což se pokusil důkazně podložit. Na první ústní jednání se následně ani jeden ze žalovaných nedostavil a stěžovatelka navrhla vydání rozsudku pro zmeškání. Městský soud měl tudíž k dispozici důkazy obou stran, které patrně považoval za dostatečné k řádnému zjištění skutkového stavu, přičemž zároveň byly dle jeho předsvědčení naplněny zákonné podmínky k vydání rozsudku pro zmeškání. Dle protokolu z ústního jednání ze dne 26. 3. 2012 však městský soud po stěžovatelčině návrhu k vydání rozsudku pro zmeškání nepřistoupil ihned, nýbrž prvně provedl dokazování. Poté dokazování ukončil a rozhodl, formálně, podle § 153b o. s. ř. kontumačním rozsudkem. V písemném odůvodnění rozsudku mimo jiné uvedl, že žalovaná strana neprokázala přechod nároku na pojišťovnu a zároveň že tvrzení uvedená v žalobě se považují za nesporná.

23. Z průběhu prvostupňového řízení se jeví, že městský soud patrně neměl jasno, v čem rozsudek pro zmeškání spočívá. Lze pouze spekulovat, zda by postupoval stejně i tehdy, pokud by si byl důsledků postupu podle § 153b o. s. ř. vědom, případně (a to je podstatné) pokud by po provedení důkazů došel k závěru, že žaloba není důvodná. Naplnění zákonných podmínek pro vydání rozsudku pro zmeškání totiž samo o sobě ještě neukládá soudům povinnost jej skutečně vydat [viz náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)]. Nelze tedy vyloučit (naopak se to zdá poměrně pravděpodobné, neboť jinak by provádění dokazování nedávalo smysl), že hodnocení důkazů ze strany nalézacího soudu bylo významné pro konečné rozhodnutí, protože nelze ani žalované straně vyčítat, že svými námitkami v odvolání mířila i proti meritu věci, pokud s hodnocením důkazů nesouhlasila. Nastalá situace je tímto odlišná od vydání „skutečného“ rozsudku pro zmeškání, kde má omezení odvolacích důvodů ve smyslu § 205b o. s. ř. své opodstatnění, neboť jiné než tam uvedené důvody nemají na výsledek řízení před soudem prvního stupně vliv.

24. Odvolací soud tedy rozhodoval o odvolání, v němž byly uplatňovány námitky, které by v případě své důvodnosti mohly mít vliv na výsledek

prvostupňového řízení. Lpění na omezení odvolacího přezkumu ve smyslu § 205b o. s. ř. kvůli označení prvostupňového rozhodnutí jako rozsudku pro zmeškání by za této situace šlo proti smyslu zákonné úpravy odvolacích důvodů, která zjevně neměla (v tomto případě) za cíl znemožnit účastníkům řízení bránit se proti způsobu posouzení těch otázek, které měly význam pro konečné rozhodnutí nalézacího soudu.

25. Jak už bylo řečeno, nelze vyloučit, že odvolací soud sám zhodnotí, že provedené dokazování nemělo žádný význam, resp. že se jednalo o pouhé *obiter dictum*. V daném případě ale takový závěr neučinil a odvoláním napadený rozsudek považoval za rozsudek kontradiktorní povahy. Ústavnímu soudu nepřísluší tento výklad odvolacího soudu přezkoumávat, a to s výjimkou zjevných excesů nebo případů, kdy by v důsledku učiněného výkladu docházelo k porušení ústavně zaručených práv účastníků řízení, zejména pak práva na spravedlivý proces. Ústavní soud je však toho názoru, že řešení nastalé situace odvolacím soudem v nejvyšší možné míře šetřilo nejen práva účastníků řízení, nýbrž i smysl a účel rozsudků pro zmeškání, resp. celého občanského soudního řízení.

26. Prvořadým úkolem obecných soudů a smyslem občanského soudního řízení je nalézáni hmotného práva a spravedlivé řešení sporů mezi účastníky [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 22/03 ze dne 6. 4. 2004 (N 51/33 SbNU 31), v němž Ústavní soud považoval za nejvyšší hodnotu rozhodování sporů individuální spravedlnost]. S tímto požadavkem se žalobce na soud obrací návrhem na zahájení řízení a to stejné od soudu očekává i strana žalovaná (srov. i § 1 a 3 občanského soudního řádu, resp. čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny). Opakem nalézáni spravedlnosti bývá přepjatý formalismus, kdy soud vyloží a použije procesní předpisy – ovšem v rozporu s jejich smyslem a účelem – tak, aby se meritornímu posouzení věci vyhnul.

27. Ústavní soud si je vědom, že výsledek soudního řízení nemusí vždy odpovídat hmotnému právu. Pakliže má občanské soudní řízení sloužit výše uvedeným cílům, musí být civilní soudnictví funkční jako celek, což v prvé řadě předpokládá, že zákonodárce stanoví procesní pravidla, kterými se musí soudy i účastníci řízení řídit. Pokud tak účastníci v konkrétním případě nečiní, logickým a ústavně konformním důsledkem může být neúspěch ve sporu, a to bez ohledu na hmotné právo [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1685/11 ze dne 21. 11. 2011 (N 198/63 SbNU 307)]. Tento přístup slouží k zajištění rychlé a efektivní justice a odpovídá i klasické právní zásadě *vigilantibus iura scripta sunt* (nechť si každý střeží svá práva).

28. V souladu [viz k tomu i usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 370/98 ze dne 28. 1. 1999 (U 7/13 SbNU 405)] s právě zmíněnou zásadou je také institut rozsudku pro zmeškání, který za zákonem stanovených

podmínek vytváří fikci nespornosti skutkových tvrzení žalobce. Jak k tomu uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 428/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 53/36 SbNU 563): „Zavedení institutu rozsudku pro zmeškání sledovalo nepochybně zefektivnění, a tím i zrychlení soudního řízení v případech, kdy je žalovaný nečinný a zaviněně svým postupem – svou nečinností (neúčastí na nařízeném soudním jednání) – délkou soudního řízení prodlužuje. Současná procesní občanskoprávní úprava tedy usiluje o to, donutit účastníky řízení aktivně jednat a postupovat v duchu zásady ‚každý nechť si střeží svá práva‘.“

29. Podrobně se pak k institutu rozsudku pro zmeškání a jeho vztahu k účelu a smyslu civilního řízení Ústavní soud vyjádřil v nálezu sp. zn. I. ÚS 329/08 ze dne 20. 6. 2011 (N 118/61 SbNU 717):

„Účelem civilního řízení soudního je poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým subjektivním soukromým právům. Účel civilního procesu přitom nelze podceňovat nejen proto, že se opírá o uvedený ústavní základ, ale zejména z toho důvodu, že se v něm zrcadlí vůbec smysl existence civilního práva procesního a jeho vzájemný vztah s hmotným právem. Soukromé právo svým adresátům umožňuje, aby se především na základě vlastních právních úkonů, popř. jiných právních skutečností, stali účastníky soukromoprávních vztahů, v rámci nichž budou nositeli subjektivních soukromých práv a povinností. Stanovením subjektivních hmotných práv a povinností však úloha právního řádu nekončí. Nezbytným předpokladem řádného fungování společnosti je bezpochyby rovněž zajištění možnosti právní ochrany pro případ, že subjektivní soukromá práva budou porušena nebo ohrožena nebo že nositelé subjektivních povinností je nebudou dobrovolně plnit. Po zásadním omezení svépomoci pouze na nevyhnutelně nutnou míru tuto ochranu poskytuje právě civilní právo procesní. Nastíněný vztah hmotného a procesního práva lze tedy slovy prof. Macura (Macur, J. Problémy vzájemného vztahu práva procesního a práva hmotného. Brno : Masarykova univerzita, 1993, s. 27) shrnout tak, že ‚existence procesního práva je odůvodněna poskytováním ochrany materiálním subjektivním právům a oprávněným zájmům a existence hmotného práva v jeho celku není zase možná bez mocenského donucujícího působení práva procesního‘.

O ochraně lze v pravém slova smyslu hovořit pouze tehdy, pokud civilní proces umožňuje prosadit skutečně existující, a nikoliv fiktivní subjektivní soukromá práva a povinnosti. V rozsahu, v jakém se civilní právo procesní od tohoto cíle vzdaluje, je popírána nejen ochranná funkce civilního práva procesního, ale též smysl soukromoprávní regulace; v konečném důsledku je potom významně narušena právní jistota. Jinak řečeno, civilní právo procesní je účinné jenom v té míře, v níž je způsobilé poskytnout ochranu skutečným subjektivním hmotným právům. Tím přirozeně nemá

být řečeno, že v konkrétních případech nemohou existovat rozsudky, které se rozcházejí se skutečnými hmotněprávními poměry, jako tomu může být u rozsudků založených na pravidlech o důkazním břemenu. Konceptně by však právní úprava měla směřovat k tomu, aby ochrannou funkci civilního procesu – coby poskytování ochrany skutečným subjektivním hmotným právům – respektovala. To je úkolem nejen zákonodárce, ale také aplikační praxe, která se v současné době musí vypořádat s mnohdy značně neuspokojivým zněním občanského soudního řádu, popř. dalších procesních předpisů. Jednotlivé instituty občanského soudního řádu a jiných procesních předpisů je proto nutno upravit a úpravu interpretovat a aplikovat tak, aby – při zachování ostatních základních principů a východisek civilního procesu – odpovídaly ochranné funkci civilního práva procesního.

Uvedený požadavek je obecný, a lze jej proto vztáhnout i na všechny instituty sloužící k urychlování civilního řízení soudního, a to včetně rozsudků, jež reagují na zmeškání účastníka.“

30. V návaznosti na to Ústavní soud v citovaném nálezu uvedl, že rozsudek pro zmeškání by měl soud volit zejména v případech, v nichž nejsem na straně žalovaného je zřejmý a kdy je žalovaný skutečně nečinný a odmítá se aktivně podílet na soudním procesu či úmyslně soudní řízení protahuje.

31. Z judikatury Ústavního soudu tedy plyne, že rozsudek pro zmeškání je institutem sice ústavně konformním, jeho využitím však zároveň dochází k omezení práv žalované strany a k částečnému narušení vazby procesního práva na právo hmotné. Soudy by proto měly k vydávání těchto rozsudků přistupovat obezřetně a v případě pochybností jej nevydávat [viz i náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 377/10 ze dne 18. 5. 2010 (N 108/57 SbNU 389)].

32. Ve světle těchto úvah nezbyvá než považovat postup odvolacího soudu, který se při volbě mezi meritorním projednáním sporu a pouhým přezkoumáním naplnění podmínek vydání rozsudku pro zmeškání (za situace, což je zásadní, kdy bylo prvostupňové rozhodnutí možné interpretovat oběma způsoby) přiklonil k úplnému přezkumu, za ústavně konformní. Odvolací soud tímto postupem poskytl ochranu právům žalovaných i stěžovatelky a umožnil spravedlivé vyřešení vzniklého sporu, čímž naplnil samotný účel vedeného soudního řízení. V konečném důsledku tak odvolací soud učinil to, čeho se stěžovatelka podáním žaloby domáhala, tedy rozhodl o právech a povinnostech žalovaných. S konkrétním posouzením věci (zamítnutím žaloby) sice stěžovatelka nesouhlasí, to už však z pohledu Ústavního soudu není bez dalšího relevantní, neboť právo na spravedlivý proces nezaručuje účastníkovi řízení rozhodnutí odpovídající jeho názoru [viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2804/10 ze dne 21. 4. 2011 (N 81/61 SbNU 269)].

33. Řešení zvolené odvolacím soudem tedy hájí práva účastníků více, než by tomu bylo v případě posouzení prvostupňového rozhodnutí jako rozsudku pro zmeškání. Odvolací soud by tím dal přednost nemeritornímu přezkumu za situace, kdy (nesprávně) zjištěný skutkový stav s určitou mírou pravděpodobnosti ovlivnil konečné rozhodnutí nalézacího soudu. V případě meritorního rozhodování přitom zákon až na výjimky poskytuje neúspěšné straně možnost podat odvolání na základě podstatně širších odvolacích důvodů (včetně nesprávně zjištěného skutkového stavu), které by jí však byly v tomto případě odepřeny.

34. Z uvedených důvodů Ústavní soud považuje postup odvolacího soudu, který rozhodnutí soudu prvního stupně přezkoumal meritorně, za ústavně konformní.

35. Ústavní soud zdůrazňuje, že závěry v tomto nálezu učiněné se vztahují ke specifickým okolnostem projednávané věci. V žádném případě je nelze vykládat tím způsobem, že by snad měly soudy povzbuzovat k ignorování procesních pravidel stanovených v občanském soudním řádu a v jiných předpisech procesní povahy.

36. K dalším stěžovatelským námitkám postačí jen stručně uvést, že provádění a hodnocení důkazů a zjišťování skutkového stavu je zásadně věcí obecných soudů, přičemž v tomto směru Ústavní soud v napadeném rozhodnutí porušení stěžovatelských ústavně zaručených práv neshledal.

IV. Závěr

37. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl, neboť napadeným rozhodnutím nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky.

Č. 177

K uložení pořádkové pokuty advokátovi v občanském soudním řízení

Jestliže soud uloží advokátovi pořádkovou pokutu, aniž mu umožní se k věci vyjádřit a aniž zjistí, zda pozdní předložení soudem požadovaných tvrzení a důkazních návrhů zavinil advokát osobně, či jeho klient (účastník řízení), jedná se o porušení práva na spravedlivý proces chráněného čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a o neoprávněný zásah do vlastnického práva chráněného čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Pavla Rychetského a Vladimíra Sládečka - ze dne 23. září 2015 sp. zn. IV. ÚS 910/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Lukáše Votruby, zastoupeného Mgr. Janem Zrnovským, advokátem, se sídlem Moskevská 637/6, 460 01 Liberec, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci č. j. 29 Co 595/2013-344 ze dne 14. 1. 2015 o uložení pořádkové pokuty z důvodu hrubého ztěžování postupu odvolacího soudu v občanském soudním řízení, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci jako účastníka řízení.

Výrok

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci č. j. 29 Co 595/2013-344 ze dne 14. 1. 2015 se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, a to pro porušení svého práva na soudní ochranu dle čl. 26 odst. 1 a čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ve svém návrhu stěžovatel uvedl, že napadeným rozhodnutím mu byla uložena pořádková pokuta ve výši 15 000 Kč za to, že den před nařízeným ústním jednáním učinil na podatelně soudu procesní podání, v němž

jsou uvedena nová skutková tvrzení a k němuž byly připojeny kopie listin, celkem 14 listů. Tím, že do spisu byly založeny nové listiny a nová tvrzení pouhý jeden den před nařízeným jednáním, došlo k hrubému ztěžování postupu soudu v řízení, neboť odvolací jednání muselo být odročeno. Stěžovatel namítl, že dle ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, je advokát při poskytování právních služeb nezávislý; je vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta. Stěžovatel poukázal na další ustanovení zákona o advokacii, dle kterých je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné. Z výše uvedeného dle stěžovatele plyne, že bylo jeho povinností v okamžiku, kdy mu klient předal významné podklady pro vedení sporu, tyto v rámci soudního řízení také co nejdříve uplatnit. Uvedený trest stěžovatel považuje za zásah do své nezávislosti a zejména za projev formalismu a naprosté nelidskosti soudu a jeho arogance k lidským právům a základním svobodám.

3. Stěžovatel zrekapituloval sled procesních úkonů ve věci poté, co byl žalovaný, jehož v daném civilním sporu zastupoval, odvolacím soudem vyzván usnesením téhož soudu ze dne 21. 8. 2014 č. j. 29 Co 595/2013-317, aby ve věci ve lhůtě 10 dnů od doručení doplnil rozhodující tvrzené skutečnosti a navrhl důkazy. Dne 3. 9. 2014 stěžovatel dle svých slov jménem žalovaného požádal krajský soud o prodloužení lhůty, neboť se mu nepodařilo spojit se s klientem. Dne 22. 10. 2014 soud opětovně informoval o tom, že se mu nedaří s žalovaným navázat kontakt a požádal jej o opětovné prodloužení lhůty do 15. 11. 2014. K tomu stěžovatel doplnil, že jelikož mu žalovaný doložil potřebné doklady až dne 13. 1. 2015, mohl poprvé tyto doklady a k tomu potřebná tvrzení uplatnit u soudu až tohoto dne. Soud tak prý řádně informoval o nemožnosti doložení potřebných dokladů v průběhu vedení sporu. Jelikož byl žalovaný dříve zastoupen jinými advokáty, počal dle stěžovatele s vyhledáváním těchto dokladů a v logice jejich stáří je dle něj zřejmé, že nebylo lze je naleznout v krátké lhůtě. Žalovaný tyto doklady dohledával a shromažďoval v prosinci a předal mu je v lednu dne 13. 1. 2015.

4. Stěžovatel dále podotkl, že je zásahem do nezávislosti advokáta, pokud soud advokátu ukládá pokutu (trest) v situaci, kdy advokát řádně plní svou povinnost stanovenou mu zákonem. Byl-li by dle názoru stěžovatele takový postup dovolený, pak se advokát fakticky ocitá ve schizofrenní situaci, kdy by byl v určitém okamžiku nucen zvažovat, zda má plnit řádně svou povinnost prosazovat zájmy klienta a podat úkon soudu i krátce před soudním jednáním, anebo zda se má vystavit riziku, že mu bude uložena pokuta za plnění této povinnosti. Stěžovatel současně poznamenal, že mu byl uložen trest, aniž by se k němu byl mohl vyjádřit, soud pouze

konstatoval důvody pro jeho uložení a trest uložil, a neměl tedy žádnou možnost se na projednání jednání, které mu bylo kladeno za vinu, připravit. Stěžovatel krajskému soudu rovněž vytkl, že nejišřoval žádné skutečnosti významné pro uložení pokuty – tj. např. opakovanost jím shledávaného protiprávního jednání, majetkové poměry, které jsou významné pro uložení trestu a další okolnosti.

5. Stěžovatel rovněž namítl, že v daném případě je zcela zjevné, že jednal jménem a na účet klienta, tedy nikoliv svým jménem, a proto nemůže být za takové jednání ukládán trest jemu samotnému, neboť se sám ničeho nedopustil. Dle jeho názoru nemůže nést odpovědnost za úkony klienta, které byly navíc činy zcela v souladu se zákonem. Občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“) dle stěžovatele umožňuje, aby odvolatel měnil důvody odvolání po dobu, než soud ve věci rozhodne (§ 205 odst. 3 o. s. ř.), a proto nemohl ani jeho klient svým procesním podáním porušit zákon takovým způsobem, aby mu soud ukládal pořádkovou pokutu. Podle stěžovatele je navíc v rozporu s ústavním pořádkem situace, kdy mu proti rozhodnutí o uložení trestu zákon nedává žádnou možnost pro podání řádného opravného prostředku, resp. přezkumu rozhodnutí o trestu nezávislým a nestranným soudem. Závěrem stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadené soudní rozhodnutí zrušil.

II.

6. Ústavní soud si k projednání věci vyžádal spis Okresního soudu v Jablonci nad Nisou vedený pod sp. zn. 9 C 851/1998, z něhož, jakož i obsahu napadeného soudního rozhodnutí zjistil následující skutečnosti.

7. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci usnesením ze dne 21. 8. 2014 č. j. 29 Co 595/2013-317 žalovaného vyzval, aby ve lhůtě 10 dnů od doručení daného usnesení doplnil rozhodující tvrzené skutečnosti blíže specifikované ve výroku I a dále aby v téže lhůtě označil důkazy potřebné k prokázání jím doplněných skutkových tvrzení (výrok II). V poučení soud uvedl, že proti tomuto usnesení není odvolání přípustné a že nebudou-li skutková tvrzení doplněna a důkazy označeny v soudem stanovené lhůtě, vystavuje se žalovaný nebezpečí pro něj nepříznivého rozhodnutí ve věci. Toto usnesení bylo doručeno do datové schránky stěžovatele dne 25. 8. 2014 (viz doručenkou připojenou k č. I. 317).

8. Stěžovatel následně svým podáním ze dne 2. 9. 2014, které krajskému soudu došlo následujícího dne, požádal soud o prodloužení lhůty k doplnění tvrzení a návrhů důkazů, neboť se mu nepodařilo s klientem spojit, a proto není „reálně schopen na výzvu soudu reagovat“. Současně požádal, aby byla lhůta žalovanému prodloužena do 30. 9. 2014 (č. I. 319). Následně stěžovatel svým podáním ze dne 21. 10. 2014 informoval soud o tom, že žalovaný z rodinných důvodů nereagoval na podání právního zástupce

a přislíbil zaslat potřebné listiny do 15. 11. 2014. Stěžovatel současně jménem svého mandanta požádal, aby soud o věci rozhodl při ústním jednání (v reakci na usnesení krajského soudu č. j. 29 Co 595/2013-320 ze dne 10. 10. 2014, kterým byli účastníci řízení vyzváni, aby ve lhůtě 7 dnů sdělili, zda souhlasí s projednáním odvolání bez nařízení jednání) – č. l. 323.

9. Krajský soud posléze nařídil odvolací jednání, a to na den 14. 1. 2015. Stěžovateli bylo předvolání k odvolacímu jednání doručeno do datové schránky 1. 12. 2014 (ibidem). Stěžovatel svým podáním ze dne 13. 1. 2014, které krajskému soudu došlo téhož dne, založil do soudního spisu řadu listin a označil listinné důkazy, kterých se žalovaný dovolával. Současně se stěžovatel jménem klienta soudu omluvil, že uvedené listiny předkládá až nyní, přičemž prodlevu odůvodnil dohledáváním potřebných dokladů, jakož i vánočními svátky.

10. Během odvolacího jednání dne 14. 1. 2015 uložila předsedkyně senátu ve výroku citovaným usnesením stěžovateli pořádkovou pokutu ve výši 15 000 Kč s odůvodněním, že senát odvolacího soudu provedl přípravu na jednání, jež proběhlo 14. 1. 2015 podle stavu spisu, jak jej měl k dispozici. Tím, že do spisu byly založeny nové listiny a nová tvrzení až v odpoledních hodinách před nařízeným jednáním, ač se tak mělo stát již před pěti měsíci, došlo k hrubému ztěžování postupu soudu v řízení, neboť odvolací jednání muselo být odročeno, aby se senát mohl seznámit s novými skutečnostmi a zvážit provedení eventuálně dalších důkazů. Proto předsedkyně senátu postupovala podle ustanovení § 53 odst. 1 o. s. ř. a stěžovateli uložila dle vlastního odůvodnění citelnou pořádkovou pokutu, neboť měl zmařit ukončení sporu, který byl zahájen již v roce 1998.

11. Stěžovatel, toliko jen z procesní opatrnosti, jak ohlásil v současné podané ústavní stížnosti, brojil proti rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty odvoláním (trebaže byl poučen o jeho nepřípustnosti). Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 3. 8. 2015 č. j. 4 Cmo 148/2015-380 odvolání jako nepřípustné odmítl, protože usnesení o uložení pořádkové pokuty představuje rozhodnutí odvolacího soudu, a nikoli soudu prvního stupně, a proto je již nelze napadnout odvoláním. V závěru svého odůvodnění však pobídl krajský soud, aby posoudil důvody prodlení se splněním povinností ze strany žalovaného a rozhodl o žádosti stěžovatele o prominutí uložené pořádkové pokuty. K tomu již zřejmě nedošlo, neboť spis byl po vrácení krajskému soudu zaslán Ústavnímu soudu k projednání této ústavní stížnosti.

III.

12. Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci jako účastníka řízení, aby se vyjádřil k projednávané ústavní stížnosti. Ten odpověděl svým přípisem ze dne 1. 6. 2015, v němž předsedkyně senátu 29 Co

JUDr. J. Musilová, jednající dle § 30 odst. 4 zákona o Ústavním soudu za krajský soud, v plném rozsahu odkázala na obsah odůvodnění napadeného rozhodnutí.

13. Ústavní soud vyjádření účastníka řízení z důvodu hospodárnosti a rychlosti řízení nezasílal k replice stěžovateli, neboť předsedkyně senátu pouze odkázala na obsah odůvodnění napadeného usnesení, a proto by případná replika nemohla ze své podstaty přinést žádné pro věc užitečné poznatky. Ústavní soud současně v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

14. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, příslušný spisový materiál i obsah naříkaného soudního aktu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud nejprve pokládá za vhodné vypořádat se s argumentací stěžovatele stran absence možnosti napadnout rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty opravným prostředkem (odvoláním), kterou stěžovatel vnímá rozpornou s ústavním pořádkem. Otázkou nepřipustnosti řádných opravných prostředků proti některým právním aktům orgánů veřejné moci se Ústavní soud ve své judikatuře již zabýval, přičemž dospěl k závěru, že právo podat odvolání proti soudnímu rozhodnutí obecně ústavním pořádkem garantováno není. Výjimku v tomto směru představuje toliko čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), podle něhož „každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně“. Aplikace citovaného ustanovení ovšem připadá v úvahu pouze v případech, v nichž se jedná o „trestní obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy [srov. body 44 a 45 nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/09 ze dne 29. 9. 2010 (N 205/58 SbNU 827; 332/2010 Sb.)]. Rozhodnutí o pořádkovém opatření přitom nelze pokládat ani za takové disciplinární řízení, s nímž by bylo lze dle citovaného nálezu zacházet jako s řízeními o trestním obvinění. O tom ostatně svědčí (z různých úhlů pohledu) nejen ustálená judikatura obecných soudů, konkrétně Nejvyššího soudu (srov. judikáty sp. zn. 29 Cdo 1599/2000, 29 Odo 433/2002, 30 Cdo 690/2007 aj.), Ústavního soudu [srov. kupř. rozhodnutí ve věcech sp. zn. IV. ÚS 606/15 ze dne 7. 4. 2015, sp. zn. III. ÚS 1206/10 ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. I. ÚS 1993/08 ze dne 14. 10. 2008 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) aj.], ale též Evropského soudu pro lidská práva. Evropský soud pro lidská práva ve věcech *Jurik proti Slovensku* a *Žugič proti Chorvatsku* (srov. též věc *Zolotukhin proti Rusku*) dospěl k závěru, že se zde v případě uložení pořádkové pokuty v řízení „nevyžaduje, aby byl delikt vyhodnocený jako trestní ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy“, a na řízení, „které vyústilo

v uložení pořádkové pokuty ... se proto záruky tohoto ustanovení nevztahují“ (prvně uvedené rozhodnutí), resp. že pořádková pokuta nebyla natolik závažným opatřením, aby „trestní hlavu článku 6 odst. 1 Úmluvy vtáhla do hry“ (druhé rozhodnutí).

16. Je pravda, že Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 211/99 ze dne 17. 10. 2000 (N 152/20 SbNU 75) uvedl, že vzhledem k tomu, že rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty je v zásadě způsobilé zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení, náleží zásada přezkumu těchto rozhodnutí vydaných v soustavě obecných soudů k základním ústavním principům spravedlivého procesu. Pokud by Ústavní soud akceptoval praxi obecných soudů, která proti usnesení o uložení pořádkové pokuty soudem odvolacím odvolání ani dovolání nepřipouští, zůstala by jediným prostředkem nápravy takového usnesení ústavní stížnost, čímž by se Ústavní soud dostal do pozice odvolací instance, ačkoli další instancí v systému všeobecného soudnictví není a nemůže být. Závěrům obsaženým v tomto nálezu lze přisvědčit v tom směru, že rozhodnutím o uložení pořádkové pokuty může být v určitých případech zasaženo do základních práv a svobod účastníků, a že pokud je jediným prostředkem nápravy usnesení o uložení pořádkové pokuty odvolacím soudem ústavní stížnost, dostává se tak Ústavní soud do pozice odvolací instance, která mu s ohledem na zásadu subsidiarity ústavního přezkumu v zásadě nepřísluší. Situace, kdy proti usnesení o uložení pořádkové pokuty odvolacím soudem neexistuje žádný řádný opravný prostředek, není ideální také s ohledem na skutečnost, že pokud je pořádková pokuta ukládána soudem prvního stupně, lze proti takto uložené pokutě podat odvolání. Současná právní úprava ovšem jiné řešení dané procesní situace neumožňuje a toto řešení nepředjímá ani zmíněný náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 211/99.

17. Ústavní soud vystupuje pouze v roli tzv. negativního zákonodárce, a proto může toliko konstatovat, že by bylo více než žádoucí, aby byl přezkum usnesení odvolacích soudů o uložení pořádkové pokuty právní úpravou umožněn. Nicméně je věcí zákonodárce, zda tyto závěry Ústavního soudu promítne do zákonné úpravy a možnost přezkumu usnesení odvolacích soudů o uložení pořádkové pokuty obecnými soudy legislativně upraví, či nikoliv. K tomu se sluší podotknout, že o tento náleze opírali svou argumentaci stěžovatelé nacházející se v obdobné situaci jako nynější stěžovatel již v minulosti. Ústavním soudem přitom bylo opakovaně konstatováno (viz kupř. usnesení sp. zn. IV. ÚS 283/99 ze dne 30. 11. 2001, jakož i výše citovaná rozhodnutí Ústavního soudu), že v uvedeném nálezu bylo důvodem zrušení napadeného rozhodnutí zejména posouzení uložení pokuty jako nepřiměřené.

18. Ústavní soud však musel stěžovateli přisvědčit ve všech jeho ostatních argumentech. Krajský soud předně pochybil tím, že se vůbec

nezabýval, zda se skutečně jednalo o „pochybení“ advokáta, anebo zda byl na vině přímo žalovaný jako účastník řízení, přičemž stěžovatel jako právní zástupce žalovaného byl pouze nezbytným prostředníkem soudem vytyká-ného jednání. K tomu se sluší dodat, že výzva soudu k doplnění rozhodujících skutečností a označení důkazů byla adresována žalovanému, a nikoli jeho právnímu zástupci. Již proto bylo namístě zkoumat, komu měla být vůbec pořádková pokuta uložena, pakliže se soud pro takový postup rozhodl (odhlédne-li se od dalších, níže rozebranych deficitů volby tohoto řešení v tomto konkrétním případě). Takové úvahy však, vedle dalšího, v napadeném usnesení zcela absentují. S tím potom úzce souvisí i skutečnost, že odvolací soud v rámci odvolacího jednání stěžovateli neposkytl sebe- menší procesní prostor k tomu, aby se k celé věci vyjádřil, a tím popřípadě ještě mohl zvrátit pro něj nepříznivé rozhodnutí o peněžité sankci. Z proto- kolu o jednání před odvolacím soudem ze dne 14. 1. 2015 toliko plyne, že bylo přečteno výše uvedené usnesení soudu ze dne 21. 8. 2014, jímž byl ža- lovaný vyzván, aby ve lhůtě 10 dnů od doručení daného usnesení doplnil rozhodující tvrzené skutečnosti a označil důkazy potřebné k jejich proká- zání, a dále byla čtena na toto usnesení reagující podání stěžovatele učině- ná jménem žalovaného, včetně posledního doplnění listin ze dne 13. 1. 2015. K vyhlášení dotčeného usnesení o uložení pořádkové pokuty pak do- šlo bezprostředně poté; žádné další související procesní kroky (příro- zně vyjma vypracování usnesení s odůvodněním a jeho následného zaslání stě- žovateli) realizovány nebyly.

19. Jak stěžovatel přitom rovněž přiléhavě poznamenal, advokát je dle ustanovení § 3 odst. 1 zákona o advokacii při poskytování právních slu- žeb nezávislý, je vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta. Podle § 16 odst. 1 téhož předpisu platí, že advokát je povinen chránit a pro- sazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny kli- enta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpi- sem, o čemž je advokát povinen klienta přiměřeně poučit. Při výkonu advokacie je advokát dále povinen jednat čestně a svědomitě a je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné (§ 16 odst. 2 zákona o advokacii). Z uvedeného tedy plyne, že samotné za- ložení důkazního materiálu do spisu advokátem nelze bez dalšího hodno- tit jako projev obstrukce či neúcty k soudu, který by bylo lze stíhat pořá- dkovou sankcí, tím spíše „citelnou“, jak uvádí odvolací soud v odůvodnění rozporovaného rozhodnutí. A to přesto, že k takovému podání došlo bez- prostředně před nařízeným odvolacím jednáním, na něž se soudní senát připravoval dle stavu spisu před založením předmětných listin. V takovém případě se totiž může advokát snadno ocitnout v nebezpečí střetu dvou protichůdných právních imperativů, a to na jedné straně dodržení

povinností vyplývajících ze zákona o advokacii a stavovských předpisů (splnění příkazu klienta, který není v rozporu s právními předpisy, v intencích projednávané věci tedy dodáním důkazního materiálu, byť i opožděně), na druhé straně striktního dodržení pokynů soudu. Advokát se zde de facto vystavuje riziku buďto kárného postihu pro porušení svých stavovských povinností tím, že pokynu klienta nevyhoví, anebo naopak riziku uložení pořádkové pokuty ze strany soudu v důsledku toho, že příkaz svého klienta splní. Do jisté míry se tu jedná o obdobné právní schizma, které Ústavní soud řešil v nedávném nálezu sp. zn. IV. ÚS 799/15 ze dne 9. 7. 2015 (N 128/78 SbNU 37), byť posunutě do jiné roviny.

20. Krajský soud své rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty navíc odůvodnil jen tím, že k založení nových listin a tvrzení do spisu došlo v odpoledních hodinách před nařízeným jednáním, a protože se tak mělo stát již před pěti měsíci, došlo k hrubému ztěžování postupu v řízení, kdy odvolací jednání muselo být odročeno za účelem seznámení se s novými skutečnostmi a zvážení provedení dalších důkazů. V této souvislosti se nelze ztotožnit se závěrem odvolacího soudu o tom, že k předložení vyžádaných tvrzení a důkazů mělo dojít před pěti měsíci, když sám soud dvěma žádostem žalovaného o prodloužení lhůty ke splnění výzvy, podaným prostřednictvím stěžovatele, vyhověl a lhůtu prodloužil do 15. 11. 2014. K založení listin tedy došlo po uplynutí necelých dvou měsíců. Především je pak zapotřebí poukázat na to, že stěžovatel po celou dobu informoval soud o problémech spojených s realizací předmětné výzvy ze strany žalovaného, přičemž si byl také opožděnosti v době dodání listin soudu dobře vědom, o čemž svědčí i k tomuto podání připojená a tučně zvýrazněná omluva této prodlevy (č. l. 324). Ani poznámku soudu o zmaření konce sporu zahájeného v roce 1998 nelze se vší vážností přijmout, jde zjevně o přehnané zveličení stěžovatelova „pochybení“, neboť na délce řízení se výraznou měrou projevila celá řada dalších, nesouvisejících faktorů (zejm. žádosti navrhovatelky o odročení jednání na neurčito z důvodu dlouhodobé pracovní neschopnosti, vypracování znaleckých posudků a opatření dalšího důkazního materiálu apod.). Založení dalších listin těsně před odvolacím jednáním sice přirozeně vedlo k oddálení rozhodnutí ve věci, nikoliv ovšem ke „zmaru“ konce sporu.

21. Jestliže předsedkyně senátu přistoupila k uložení pořádkové pokuty, aniž byl stěžovatel v této souvislosti na cokoli dotázán, aniž by byl za podobné jednání v minulosti postižen a aniž by byly zkoumány další okolnosti rozhodné nejen pro samotné udělení pořádkové pokuty, ale též pro určení její výše, jedná se o hrubé porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny, neboť takové rozhodnutí je nutno pokládat též za překvapivé. Současně jde i o zásah do vlastnického práva dle čl. 11 odst. 1 Listiny.

22. Ze všech výše uvedených důvodů proto Ústavní soud přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného soudního rozhodnutí. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci je Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 178

K přepjatému formalismu obecných soudů ve vztahu k označení účastníka řízení

Ústavní soud nemůže akceptovat závěr obecných soudů, podle kterého obě řízení (tedy jak podle soudního řádu správního, tak následně podle občanského soudního řádu) byla vedena proti jiným žalovaným, což vedlo k tomu, že byl odmítnut institut stavení promlčecí doby, který stěžovatel navrhoval. Označení účastníků, které použil stěžovatel, odpovídá procesním předpisům a je zřejmé, že se stěžovatel domáhá svého nároku po témže subjektu, který nese odlišné označení s ohledem na příslušné procesní předpisy. Výklad odvolacího soudu je tak příliš formalistický a v konečném důsledku by v posuzovaném případě vylučoval aplikaci ustanovení § 82 odst. 3 občanského soudního řádu, podle kterého, odmítl-li žalobu (návrh na zahájení řízení) soud, který rozhoduje podle zvláštního zákona věci správního soudnictví, protože šlo o věc, kterou soudy projednávají a rozhodují v občanském soudním řízení, a došla-li soudu příslušnému k občanskému soudnímu řízení do jednoho měsíce od právní moci usnesení žaloba (návrh na zahájení řízení) v této věci, platí, že řízení o ní je u soudu zahájeno dnem, kdy soudu došla odmítnutá žaloba (návrh na zahájení řízení).

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 30. září 2015 sp. zn. I. ÚS 1811/13 ve věci ústavní stížnosti Ing. Dobroslava Španěla, zastoupeného Mgr. Michaellem Brázdou, advokátem, se sídlem Brno, Příkop 8, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2013 č. j. 25 Cdo 1678/2011-255, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 1. 12. 2010 č. j. 44 Co 7/2009-227 a rozsudku Okresního soudu v Blansku ze dne 30. 9. 2008 č. j. 7 C 938/2004-172 vydaným v řízení o stěžovatelově žalobě, již se domáhal náhrady škody uvedením v předešlý stav.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2013 č. j. 25 Cdo 1678/2011-255, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 1. 12. 2010 č. j. 44 Co 7/2009-227 a rozsudkem Okresního soudu v Blansku ze dne 30. 9. 2008 č. j. 7 C 938/2004-172 bylo porušeno základní právo stěžovatele garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2013 č. j. 25 Cdo 1678/2011-255, rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 1. 12. 2010 č. j. 44 Co 7/2009-227 a rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 30. 9. 2008 č. j. 7 C 938/2004-172 se zrušují.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Stěžovatel se obrátil na Ústavní soud s návrhem na zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tím, že se jimi cítí být dotčen na svých ústavně garantovaných právech. Namítá porušení čl. 1 odst. 1 a čl. 4 Ústavy České republiky, dále porušení čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Stěžovatel (jakožto žalobce) se v řízení před obecnými soudy domáhal, aby byla žalovaným (1. obec Drnovice a 2. J. S.) uložena povinnost společně a nerozdílně oplotit stěžovatelův pozemek – ovocný sad. Domáhal se tak náhrady škody uvedením do předešlého stavu ve smyslu § 442 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v tehdy platném znění, neboť v letech 2000 až 2002 docházelo k četným poškozením plotu, která vyústila v odstranění celého oplocení. Stavební úřad na hranici předmětných parcel povolil dvě stavby, a to stěžovatelův plot (formou ohlášení) a plynovou přípojku druhého žalovaného.

3. Rozsudkem Okresního soudu v Blansku ze dne 30. 9. 2008 č. j. 7 C 938/2004-172 byla žaloba stěžovatele zamítnuta a byla mu uložena povinnost uhradit druhému žalovanému náklady řízení; prvním žalovanému náhrada nákladů nebyla přiznána. Okresní soud v Blansku byl vázán právním názorem odvolacího soudu (ve věci již bylo jednou rozhodnuto, přičemž rozhodnutí bylo odvolacím soudem zrušeno), který vyslovil, že soud prvního stupně neprovedl důkazy, které byly v řízení účastníky navrženy k prokázání podstatných skutečností rozhodných pro posouzení nároku na náhradu škody, především ke skutečnosti, zda lze ztotožnit žalovaného s osobami škůdci. V novém řízení soud prvního stupně dospěl k závěru, že nejsou splněny předpoklady odpovědnosti za škodu (žalobci žádná škoda nevznikla), avšak zabýval se též otázkou promlčení. Jak první, tak druhý žalovaný vznesli námitku promlčení. Na základě zjištěného skutkového stavu došlo k ničení oplocení dne 31. 10. 2000 (žalobce tentýž den věděl, kdo oplocení ničí, žalobu mohl uplatnit již ode dne 1. 11. 2000), dále dne 18. 6. 2002 (žalobce tentýž den věděl, kdo ničil oplocení, žalobu tak mohl uplatnit již ode dne 19. 6. 2002) a dále 1. 7. 2002 (žalobce byl přítomen ničení plotu, tzn. věděl, kdo oplocení ničí, mohl tak podat již dne 2. 7. 2002 žalobu). Žaloba byla podána dne 28. 7. 2004, tzn. že v případě ničení oplocení

dne 31. 10. 2000 byl nárok promlčen dne 1. 11. 2002, v případě ničení oplocení dne 18. 6. 2002 byl nárok promlčen dne 19. 6. 2004 a v případě ničení oplocení dne 1. 7. 2002 byl nárok promlčen dne 2. 7. 2004. V případě ostatních žalobou předkládaných poškození oplocení nebylo prokázáno, že by oplocení ničili žalovaní.

4. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 1. 12. 2010 č. j. 44 Co 7/2009-227 byl ve věci samé rozsudek soudu prvního stupně potvrzen. Nákladový výrok byl změněn tak, že se druhému žalovanému náhrada nákladů řízení nepřiznává. Odvolací soud po doplnění dokazování dospěl k odlišným závěrům ohledně vzniku škody na straně žalobce (stěžovatele) oproti soudu prvního stupně, avšak ztotožnil se s posouzením promlčení, jak jej provedl soud prvního stupně. Na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k závěru, že odstraněním oplocení a dalšími zásahy do oplocení sadu ke škodě došlo. Odvolací soud konstatoval, že i přesto, že žalobci vznikla škoda a osoby žalovaných lze ztotožnit se škůdci, stran promlčení práva na náhradu škody je třeba přisvědčit soudu prvního stupně. V reakci na námitku stěžovatele dále uvedl, že ke stavení běhu promlčecí doby ve smyslu § 112 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, po dobu řízení vedeného u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 31 Ca 40/2004 nedošlo, neboť toto řízení bylo vedeno proti jinému žalovanému.

5. Nejvyšší soud usnesením ze dne 29. 1. 2013 č. j. 25 Cdo 1678/2011-255 dovolání stěžovatele odmítl podle § 243b odst. 5 věty první ve spojení s § 218 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“) jako nepřipustné. Nejvyšší soud rozhodoval podle občanského soudního řádu účinného do 31. 12. 2012. Neshledal přípustnost dle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, neboť rozhodnutí odvolacího soudu nemá po právní stránce zásadní význam podle § 237 odst. 3 občanského soudního řádu. Promlčení uplatněného nároku není otázkou zásadního významu, neboť právní názor odvolacího soudu je správný a v souladu s ustálenou judikaturou.

6. Proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2013 č. j. 25 Cdo 1678/2011-255, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 1. 12. 2010 č. j. 44 Co 7/2009-227 a rozsudku Okresního soudu v Blansku ze dne 30. 9. 2008 č. j. 7 C 938/2004-172 podal stěžovatel ústavní stížnost.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

7. Stěžovatel za počátek sporu považuje skutečnost, že stavební úřad na hranici pozemku stěžovatele a parcely prvního vedlejšího účastníka povolil dvě stavby současně, a to oplocení pozemku stěžovatele a druhému vedlejšímu účastníku plynové potrubí. Stěžovatel zhotovil oplocení, které bylo následně předmětem četných útoků a ničení. V několika správních a soudních řízeních byla prokázána platnost ohlášení stavby, konstatován

právní názor, že pro výstavbu oplocení není třeba ani ohlášení, a jedná se tak o pouhou realizaci vlastnického práva, bylo prokázáno, že oplocení nebylo překážkou na komunikaci a že se nejednalo o výkon veřejné správy, ale o zneužívání pravomoci prvního vedlejšího účastníka.

8. Stěžovatel poukazuje na to, že před zahájením řízení u Okresního soudu v Blansku sp. zn. 7 C 938/2004 (jehož rozhodnutí je ústavní stížností rovněž napadáno) bylo o jeho správní žalobě v usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 28. 6. 2004 č. j. 31 Ca 40/2004-9 konstatováno, že nelze poskytnout ochranu před nezákonným zásahem správního orgánu a že jde o faktické poškození stavby starostou prvního vedlejšího účastníka a dalšími osobami. Usnesení obsahovalo poučení o možnosti podat ve lhůtě 1 měsíce od doručení žaloby u místně příslušného okresního soudu. Stěžovatel má za to, že Krajský soud v Brně tímto poučením fakticky zastavil plynutí promlčecí lhůty.

9. Stěžovatel brojí především proti tomu, jak obecné soudy posoudily otázku promlčení jím uplatněného nároku. Obecné soudy podle něj nesprávně odvodily počátek běhu promlčecích lhůt, neboť otázku existence škody fakticky řešily pět let následujících po datu škodní události.

10. Poukazuje též na to, že se obecné soudy nevypořádaly s otázkou postupu správního orgánu v rozporu se zásadou dobré správy, která je v rozporu s dobrými mravy, což považuje za šikanózní.

11. Obecné soudy se také nevypořádaly s námitkou stěžovatele, že za předpokladu, že by věc promlčena byla, stalo by se tak úmyslnou vinou vedlejších účastníků jednajících solidárně v rozporu s dobrými mravy a jako výraz zneužití práva. Stěžovatel spatřuje v rozhodnutích obecných soudů projev libovůle. Odkazuje přitom na judikaturu Ústavního soudu k otázce zneužití práva – např. nálezy sp. zn. III. ÚS 3606/10 ze dne 29. 3. 2011 (N 57/60 SbNU 739), sp. zn. I. ÚS 2216/09 ze dne 31. 5. 2011 (N 103/61 SbNU 551), sp. zn. I. ÚS 718/11 ze dne 26. 6. 2012 (N 124/65 SbNU 607).

12. Stěžovatel dále předkládá argumenty, proč jeho nárok nemohl být promlčen. Pro běh promlčecí lhůty je nutná prokázaná vědomost o vzniku škody a osobách, jež ji způsobily. Nestačí pouhý předpoklad, nutná je vědomost o celé žalované škodě. Stěžovatel poukazuje na to, že soud prvního stupně nejprve konstatoval, že škoda nevznikla, byla vedena správní řízení o odstranění oplocení, řízení o odstranění překážky na komunikaci, u nichž nebylo možné odhadnout výsledek. Stěžovatel tedy nevěděl, zda se bude jednat o škodu, či nikoli. To záviselo na celé řadě správních řízení a soudních řízení ve správním soudnictví. Pochybnosti vznášá, i pokud jde o vědomost o osobách, které škodu způsobily.

13. Stěžovatel považuje též rozhodnutí obecných soudů za nepřezkoumatelná a protiústavní [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 183/03 ze dne 14. 9.

2005 (N 175/38 SbNU 399)], neboť soudy se nevypořádaly s argumentací obhajoby stran provedení důkazů ke každému nároku samostatně.

14. Stěžovatel poukazuje na to, že obecné soudy nevaly do úvahy rozpor vznesené námitky promlčení s dobrými mravy.

III. Vyjádření účastníků řízení

15. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření.

16. Okresní soud v Blansku ve svém vyjádření ze dne 10. 3. 2014 stručně rekapituluje odůvodnění svého rozhodnutí, zejména že nebyly splněny předpoklady odpovědnosti za náhradu škody a že došlo k promlčení nároku na náhradu škody. Postup ve věci považuje za správný, byly provedeny všechny důkazy, které byly způsobilé prokázat tvrzení stěžovatele. Proto považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhuje její zamítnutí.

17. Krajský soud v Brně se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

18. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 24. 3. 2014 odkazuje na odůvodnění rozhodnutí s tím, že stěžovatel přehlíží, že dovolací soud může vycházet jen ze zjištěného skutkového stavu a dovolání může shledat přípustným jen za naplnění podmínek § 237 odst. 1 písm. c), odst. 3 občanského soudního řádu. Ústavní stížnost navrhuje rovněž odmítnout.

19. Ústavní stížnost byla zaslána k vyjádření též vedlejším účastníkům. Obec Drnovice se k ústavní stížnosti nevyjádřila a vedlejší účastník J. S. se připisem ze dne 17. 6. 2015 vzdal postavení vedlejšího účastníka.

20. Stěžovateli bylo zasláno k případné replice vyjádření Okresního soudu v Blansku, tento však svého práva vyjádřit se nevyužil.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

21. Ústavní soud poté, co shledal ústavní stížnost přípustnou a bez formálních vad, posoudil její obsah, přezkoumal napadená rozhodnutí, včetně spisu Okresního soudu v Blansku sp. zn. 7 C 938/2004, který si za tím účelem vyžádal, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

22. Podle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

23. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není součástí soustavy obecných soudů, a není tedy povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Je povolán toliko k přezkumu ústavněprávních principů, tj. toho, zda nedošlo k porušení ústavních principů a základních práv a svobod

účastníka řízení, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními a zda výklad práva provedený obecnými soudy je ústavně konformní, resp. zda nebyl aktem „libovůle“. Ústavní soud tedy koriguje jen ty nejextrémnější excesy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)].

24. Ústavní soud se neztotožnil se závěry obecných soudů, zejména soudu odvolacího, ohledně otázky promlčení, resp. stavení běhu promlčecí doby ve smyslu § 112 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatel namítal, že po dobu řízení u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 31 Ca 40/2004 došlo ke stavení běhu promlčecí doby. S jeho názorem se však odvolací soud neztotožnil a pouze poukázal na to, že řízení bylo vedeno proti jinému žalovanému. Závěr odvolacího soudu shledal Ústavní soud jako příliš formalistický, odporující právu na spravedlivý proces.

25. Jak Ústavní soud zjistil z přiloženého spisu, posuzovanému řízení předcházelo řízení o žalobě stěžovatele, kterou se domáhal proti žalovanému Obecnímu úřadu Drnovice vydání rozsudku, kterým by bylo Obecnímu úřadu Drnovice zakázáno „ničit stavbu“ a kterým by současně tomuto úřadu bylo nařízeno „uvést stavbu oplocení žalobce na pozemku ... do původního stavu v původní kvalitě a na původním místě“. Toto řízení bylo zahájeno na základě návrhu ze dne 15. 5. 2003 (doručeného Krajskému soudu v Brně dne 19. 5. 2003). Soud zde dospěl k závěru, že se žalobce (stěžovatel) domáhá soudní ochrany ve věci neoprávněných zásahů do jeho vlastnického práva a nelze návrh podřadit pod žádný z procesních institutů vyplývajících z úpravy správního soudnictví. Protože se stěžovatel domáhal vydání rozhodnutí ve věci, o níž má jednat a rozhodnout soud v občanském soudním řízení, soudu nezbylo než návrh na zahájení řízení usnesením odmítnout. Usnesení ze dne 28. 6. 2004 č. j. 31 Ca 40/2004-9 obsahovalo dle § 46 odst. 2 věty druhé zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „soudní řád správní“), poučení, že žalobce může podat do jednoho měsíce od právní moci tohoto usnesení žalobu dle části třetí občanského soudního řádu u místně příslušného okresního soudu.

26. Žaloba stěžovatele podle části třetí občanského soudního řádu byla podána Okresnímu soudu v Blansku dne 28. 7. 2004. Stěžovatel se touto žalobou domáhal, aby byla žalovaným (1. obec Drnovice a 2. J. S.) uložena povinnost společně a nerozdílně oplotit stěžovatelův pozemek – ovocný sad. Domáhal se tak náhrady škody uvedením do předešlého stavu ve smyslu § 442 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v tehdy platném znění, neboť v letech 2000 až 2002 docházelo k četným poškozením plotu, která vyústila v odstranění celého oplocení.

27. Stěžovatel se v obou řízeních domáhal stejného nároku, tj. náhrady škody uvedenou do předešlého stavu. V řízení vedeném u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 31 Ca 40/2004 byl žalovaným Obecní úřad Drnovice jakožto správní orgán podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. Poté, co byla usnesením jeho žaloba odmítnuta, a v souladu s poučením podle § 46 odst. 2 soudního řádu správního podal stěžovatel žalobu podle občanského soudního řádu, v níž byla jedním z žalovaných obec Drnovice, neboť pouze obec jakožto právnická osoba je nositelem způsobilosti mít práva a povinnosti, vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Samotný zákon o obcích nepřiznává obecnímu úřadu jako orgánu obce způsobilost samostatně nabývat práva a povinnosti.

28. Ústavní soud nemůže akceptovat závěr obecných soudů, podle kterého obě řízení (tedy jak podle soudního řádu správního, tak následně podle občanského soudního řádu) byla vedena proti jiným žalovaným, což vedlo k tomu, že byl odmítnut institut stavení promlčecí doby, který stěžovatel navrhoval. Označení účastníků, které použil stěžovatel, odpovídá procesním předpisům a je zřejmé, že se stěžovatel domáhá svého nároku po témže subjektu, který nese odlišné označení s ohledem na příslušné procesní předpisy. Výklad odvolacího soudu je tak příliš formalistický a v konečném důsledku by v posuzovaném případě vylučoval aplikaci ustanovení § 82 odst. 3 občanského soudního řádu, podle kterého odmítl-li žalobu (návrh na zahájení řízení) soud, který rozhoduje podle zvláštního zákona věci správního soudnictví, protože šlo o věc, kterou soudy projednávají a rozhodují v občanském soudním řízení, a došla-li soudu příslušnému k občanskému soudnímu řízení do jednoho měsíce od právní moci usnesení žaloba (návrh na zahájení řízení) v této věci, platí, že řízení o ní je u soudu zahájeno dnem, kdy soudu došla odmítnutá žaloba (návrh na zahájení řízení).

29. Ústavní soud má za to, že obecné soudy svým postupem porušily stěžovatelovo právo na spravedlivý proces, neboť se v dané věci nevypořádaly s použitím § 82 odst. 3 občanského soudního řádu, resp. jej odmítly pouhým konstatováním, že ve věci nejde o stejné žalované. To vedlo k tomu, že shledaly jednotlivá ničení oplocení promlčenými, aniž by určily samotný okamžik zahájení řízení a s ním související hmotněprávní účinky v podobě stavení promlčecí doby. Ústavní soud, jak je uvedeno shora, se s tímto závěrem neztotožnil.

30. Ústavní soud, aniž by jakkoli předjímal konečný výsledek řízení, se z důvodu zrušení ústavní stížností napadených rozhodnutí nezabýval dalšími námitkami stěžovatele obsaženými v ústavní stížnosti.

V. Závěr

31. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2013 č. j. 25 Cdo 1678/2011-255, rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 1. 12. 2010 č. j. 44 Co 7/2009-227 a rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 30. 9. 2008 č. j. 7 C 938/2004-172 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

II. Usnesení

Č. 9

K limitům práva na zákonného soudce

1. Skutečnost, že informace o složení senátu projednávajícího dovolání není dovolatelům poskytována automaticky, by mohla protiústavní intenzity dosáhnout teprve tehdy, pokud by v jejím důsledku stěžovatel nebyl ještě před rozhodnutím Nejvyššího soudu seznámen se složením rozhodujícího senátu a současně by tvrdil, že pokud by tuto informaci k dispozici včas měl, uplatnil by relevantní námitku podjatosti.

2. Je chybou, pokud Nejvyšší soud stěžovateli nezaslal k replice vyžádané vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství k jeho dovolání. Spravedlivý proces totiž zahrnuje též právo na kontraktorní řízení, podle kterého musí být účastníci řízení seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit.

Usnesení

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 11. srpna 2015 sp. zn. II. ÚS 1576/15 ve věci ústavní stížnosti P. Č., zastoupeného JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem, se sídlem Bašty 8, Brno, proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 5. 12. 2013 č. j. 11 T 99/2012-431, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 16. 5. 2014 č. j. 8 To 60/2014-559 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2015 č. j. 6 Tdo 1286/2014-65, jimiž byl stěžovatel uznán vinným přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti, za účasti Městského soudu v Brně, Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Dne 26. 5. 2015 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

2. Z ústavní stížnosti samotné, jakož i z rozhodnutí k ní přiložených a z vyžádaného soudního spisu se podává, že v záhlaví označeným

rozsudkem Městského soudu v Brně byli stěžovatel a M. H. uznáni vinnými přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle ustanovení § 147 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a stěžovatel byl za to odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání jednoho roku, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání čtyř let. Stěžovateli (stejně jako spoluobžalované) byla uložena též povinnost směřující k tomu, aby vedl řádný život a aby podle svých sil nahradil škodu a odčinil újmu, kterou trestným činem způsobil poškozené. Předmětného trestného činu se stěžovatel dopustil tím, že jako lékař gynekolog nepostupoval při léčbě závažných zdravotních obtíží jedné ze svých pacientek (v soudním řízení poškozené, která se pro nespokojenost s léčebným postupem H. přeregistrovala ke stěžovateli) *lege artis*, čímž oddálil zahájení adekvátní léčby nejméně o 7 měsíců, a došlo tak k postupnému zhoršení zdravotního stavu poškozené a ke snížení šance poškozené na pětileté bezpříznakové období, a tedy i na vyléčení z 90% na 40 až 50%.

3. Proti tomuto rozsudku bylo podáno ze strany obou obviněných, jakož i státního zástupce odvolání. Krajský soud v Brně rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností zamítl odvolání obviněných a k odvolání státního zástupce nově rozhodl o trestu pro oba obviněné, když nad rámec prvostupňového rozsudku jim byl nově uložený trest záka-zu činnosti a trest odnětí svobody stanoven v délce trvání 18 měsíců s podmíněným odkladem na 4 roky.

4. Proti tomuto rozsudku Krajského soudu v Brně podal stěžovatel dovolání, které však bylo shora citovaným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto jako zjevně neopodstatněné.

5. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a ve smyslu čl. 6 a 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zahrnující zásadu rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny a právo na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

6. Obecné soudy podle stěžovatele nerespektovaly, že následek v podobě „snížení šancí“ není právně relevantním následkem pro naplnění skutkové podstaty přečinu podle ustanovení § 147 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Nevymezily tedy jasně následek, kterého se měl stěžovatel dopustit a nevyřešily existenci extrémního rozporu mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy. Konkrétně stěžovatel uvádí, že u trestných činů spáchaných z nedbalosti je z podstaty věci vyloučeno spolupachatelství či účastenství na spáchání trestného činu. Stěžovatel přitom nepolemizuje s tím, že by jeho jednání a jednání H. bylo v napadených rozhodnutích označeno jako spolupachatelství, tvrdí ale, že se fakticky o spolupachatelství jedná, když z výroku odsuzujícího rozsudku není zřejmé, jaké odlišné

následky měli oba obvinění způsobit. Soudy totiž odlišily skutky obou obviněných pouze jiným vymezením časového období, kdy měli oba obvinění něco konat, nikterak ale neřeší otázku škodlivého následku, který je jim přičítán. Pokud by stěžovateli nebylo kladeno za vinu rozvinutí zhoubného novotvaru děložního hrdla, což je právně relevantní následek přečinu těžkého ublížení na zdraví, tak je stěžovatel odpovědný „jen“ za snížení šancí na bezpříznakové období, což relevantní následek tohoto přečinu není. Podle civilní judikatury ve věci náhrady škody na zdraví navíc platí, že relevantní je jen snížení šancí na uzdravení o více než 50 %. V posuzovaném případě, i pokud soudy bez dalšího přijaly znalecký závěr, že došlo ke snížení šancí na vyléčení maximálně o 50 % (z 90 na 45 %) je podle zásady *in dubio pro reo* třeba vycházet z hodnocení pro stěžovatele příznivějšího.

7. Stěžovatel poukazuje rovněž na rozpor, že ve výroku nalézacího rozsudku je uvedeno, že stěžovatel nereagoval na výsledky tří kolposkopických vyšetření, byť v řízení před odvolacím soudem bylo prokázáno, že stěžovatel neprováděl tři kolposkopická vyšetření, nýbrž pouze jedno; výrok nalézacího soudu však v tomto rozsahu zůstal i přes námítky stěžovatele nezměněn. Stěžovatel si tedy klade otázku, zda by v případě, kdy by byl stíhán pro ublížení na zdraví způsobené tím, že někoho přejel autem, bylo rovněž nepodstatné, pokud by jej přejel jen jednou, ale ve výroku soudního rozhodnutí by bylo uvedeno, že poškozeného přejel třikrát.

8. Co se týká stěžovatelem namítaného porušení práva na zákonného soudce, stěžovatel zejména zdůrazňuje, že rozvrh práce Krajského soudu v Brně nesplňuje všechny podmínky odpovídající ústavnímu požadavku dle čl. 38 Listiny. Není totiž zcela přesně a vyčerpávajícím způsobem koncipován tak, aby bylo zjevné pořadí, v jakém se jednotliví zastupující členové senátu podílejí na zastupování. Nadto, jak vyplynulo z napadeného usnesení Nejvyššího soudu, jeden člen senátu, jenž měl o odvolání stěžovatele a H. rozhodovat, byl v den konání veřejného zasedání nahrazen pro náhlou indispozici jiným soudcem. Tento náhradník se ale zcela zjevně nemohl před veřejným zasedáním se stěžovatelovým komplikovaným případem dostatečně seznámit. Formálně tedy o odvolání rozhodoval tříčlenný senát, fakticky však nikoliv, neboť alespoň jeden člen senátu nebyl s případem řádně obeznámen.

9. Porušení práva na zákonného soudce ovšem stěžovatel spatřuje i v řízení před Nejvyšším soudem. Stěžovatel totiž v tomto řízení nemohl posoudit, zda u některého ze soudců Nejvyššího soudu rozhodujícího případ stěžovatele nelze mít pochybnosti o jeho nestrannosti při rozhodování. Složení senátu, který o dovolání rozhodoval, totiž stěžovateli ani jeho právnímu zástupci nebylo předem známo a není mu známo ani po doručení odmítavého usnesení Nejvyššího soudu, neboť pod tímto rozhodnutím je podepsán pouze předseda senátu, ale složení senátu z něj vyčíst nelze.

10. Nejvyšší soud rovněž – v rozporu se zásadou rovnosti stran před soudem – stěžovateli (ani jeho právnímu zástupci) nezaslal k replice vyjádření, které ke stěžovatelovu dovolání učinil státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství.

11. Ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

12. Ústavní soud již mnohokrát zdůraznil, že není běžnou třetí instancí v systému obecného soudnictví a že není oprávněn zasahovat do jurisdikční činnosti obecných soudů, pokud postupují v souladu s ústavními předpisy. V nyní projednávaném případě nicméně Ústavní soud po seznámení se s argumentací stěžovatele a po přezkoumání věci neshledal, že by byly právní závěry soudů v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními, dostatečnými pro vydání předmětných rozhodnutí. Za daného stavu věci proto Ústavní soud není oprávněn jakkoliv zasahovat do oblasti vyhrazené obecným soudům, jelikož by tak překročil své kompetence a nepřipustně by zasáhl zejména do zásady volného hodnocení důkazů těmito soudy a tím i do jejich ústavně zaručené nezávislosti (čl. 81 Ústavy).

13. Obecné soudy totiž podle mínění Ústavního soudu postupovaly ve zkoumaném případě v souladu se základními zásadami trestního řízení a žádná stěžovatelova základní práva neporušily. Věc byla projednána v přiměřené lhůtě, při dodržení stěžovatelova práva na obhajobu a soudy přesvědčivým způsobem svá rozhodnutí odůvodnily. Nic nenásvědčuje tomu, že by ve spravedlivém soudním řízení nebyla stěžovateli řádně prokázána vina a ani že by mu nebyl uložen přiměřený trest, resp. že by v tomto směru mohlo dojít k excesu dosahujícímu ústavněprávní roviny. Z obsahu ústavní stížnosti je ostatně zjevné, že stěžovatel z velké části toliko opakuje námitky, které již uváděl ve svém odvolání (resp. dovolání). S těmi se však obecné soudy řádným způsobem vypořádaly. O tom, že k trestné činnosti došlo tak, jak je v napadených rozhodnutích popsáno, proto Ústavní soud na základě studia shromážděných podkladů nemá žádné relevantní pochybnosti, které by jej z hlediska jeho ústavněprávního zakotvení (čl. 83 Ústavy) opravňovaly ke kasačnímu zásahu v dané věci.

14. K věci samé je třeba v prvé řadě uvést, že naplnění skutkové podstaty přečinu těžkého ublížení na zdraví není v případě stěžovatele spatřováno jen ve snížení šancí poškozené na bezpříznakové období (tedy ve svém důsledku na uzdravení), ale primárně v tom, že poškozenou včas neodeslal na vyšší odborné pracoviště za účelem dalšího vyšetření a adekvátní onkologické léčby (ta byla oddálena minimálně o 7 měsíců), ač disponoval indiciemi svědčícími pro závažné degenerativní změny na jejích vnitřních rodidelech. Tím způsobil, že jako prostředek léčby poškozené musela být mimo jiné volena tzv. úplná hysterektomie vylučující následnou fertilitu s tím, že i přes tento zákrok jsou šance poškozené na uzdravení značně sníženy (soudy v tomto směru vycházely ze znaleckých posudků,

podle nichž se šance na uzdravení poškozené pohybovaly ještě v květnu 2009 okolo 90 %, zatímco v únoru 2010 – kdy bylo zahájeno onkologické léčení – to bylo již jen 40 až 45 %). Následkem nesprávného postupu stěžovatele tak není toliko snížení naděje poškozené na uzdravení – přičemž stěžovatel během řízení před soudy zpochybňoval i verifikovatelnost takového údaje – nýbrž také podstatné snížení následné kvality jejího života.

15. Naopak H. naplnila skutkovou podstatu přečinu těžkého ublížení na zdraví tím, že nesprávným lékařským postupem nezachytila onemocnění poškozené ještě ve stadiu dysplazie, kdy by byl dostačující operativní zákrok v podobě konizace děložního čípku. Obecné soudy proto dospěly k závěru, že následkem nesprávného postupu v případě H. byl samotný rozvoj nádorového onemocnění, kdežto v případě nesprávného postupu stěžovatele byla následkem skutečnost, že kvůli opožděnému zahájení adekvátní onkologické léčby došlo k zasažení lymfatického systému poškozené a jedinou alternativou léčby bylo odstranění vnitřních rodidel.

16. Stěžovatel dále v ústavní stížnosti namítá, že zatímco nalézací soud vycházel při posuzování jeho viny z toho, že při stanovení léčebného postupu stěžovatel nereflektoval výsledky tří vlastních kolposkopických vyšetření, v řízení před odvolacím soudem bylo prokázáno, že stěžovatel prováděl toliko jedno kolposkopické vyšetření; přesto krajský soud ponechal výrok o vině nalézacího soudu v tomto rozsahu beze změny. S touto námitkou stěžovatele se ovšem obecné soudy již vypořádaly. I podle Ústavního soudu totiž lze akceptovat, že stěžovatel měl k dispozici dostatek jiných indicií svědčících o závažnosti zdravotního stavu poškozené. Předně třeba akcentovat, že poškozená se ke stěžovateli přeregistrovala, neboť s péčí H. nebyla spokojena; ta podle názoru poškozené neřešila její dlouhodobé zdravotní potíže (dlouhodobé výtoky, záněty, krvácení po pohlavním styku). Uvedené symptomy – zvláště ve svém souhrnu, kdy se opakovaly po použití konzervativních metod zejména protizánětlivé léčby – se přitom vyskytují právě u onemocnění, jež bylo u poškozené nakonec diagnostikováno. Za situace, kdy se stěžovatel nemohl zcela spolehnout na adekvátnost léčby ze strany H. a kdy laboratorní výsledky jím odebrané cytologie nebyly provedeny podle běžných standardů (soudní znalec označil práci laboratoře za „hanebnou“, proti čemuž se stěžovatel v ústavní stížnosti nevymezuje), neměl stěžovatel informace o zdravotním stavu poškozené podpořené dostatkem empiricky nezpochybnitelných údajů vylučujících co možná nejvíce případnou nesprávnost způsobenou subjektivním hodnocením. V dané souvislosti se pak – nahlíženo argumentací stěžovatele – z ústavněprávního hlediska nejvíce určující, zda špatně vyhodnotil jedno nebo více kolposkopických vyšetření. Jeho postup totiž nebyl správný v mnohem širším – a právě vysvětleném – kontextu, přičemž už jen okolnost, že nenechal provést opakované cytologické vyšetření, nebylo-li to

první dostatečně validní, je pro nástup neblahých důsledků na zdraví poškozené srovnatelné s opakovaným vadným vyhodnocením vlastní kolposkopie, spoléhal-li by na ně. Přílehlavý je ostatně v tomto směru závěr státního zástupce rekapitulovaný v rozsudku odvolacího soudu, že jistě nelze po ambulantním lékaři – gynekologovi požadovat expertní kolposkopii; na druhou stranu by však měl poznat, že něco není v pořádku a odeslat pacientku na odborné vyšetření. Podle Ústavního soudu se pak jeví přiměřené nahlížet obdobně na situaci, kdy lékař dostane od laboratoře špatně zjištěné výsledky, a přesto na toto nereaguje.

17. Ke stěžovatelem tvrzenému porušení práva na zákonného soudce v řízení před krajským soudem Ústavní soud uvádí, že popisovaný stav jistě nelze označit za optimální, a to jak v otázce nedostatečného mechanismu umožňujícího předvídatelně definovat, kdo je kým zastupován, tak v otázce náhlé indispozice jednoho ze soudců senátu odvolacího soudu (srovnej k tomu argumentaci stěžovatele shora). Na druhou stranu však ani tyto okolnosti nevedou Ústavní soud k závěru, že by řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, bylo možno označit za protiústavní. Jak totiž konstatoval již Nejvyšší soud v ústavní stížností napadeném usnesení, rozvrh práce Krajského soudu v Brně sice zcela nespĺňuje všechny podmínky stanovené pro tento typ dokumentu, jak jsou vyjádřeny například v příslušné instrukci Ministerstva spravedlnosti, neboť v něm není vyčerpávajícím způsobem stanoveno pořadí, v jakém se jednotliví členové zastupujícího senátu (zde senátu 3 To) na zastupování v senátu 8 To podílejí. Nicméně ve stěžovatelově případě byl Mgr. Krátký (čerpající v den veřejného zasedání ve stěžovatelově věci indispoziční volno) zastoupen prvním předsedou senátu 3 To. Platí-li přitom, že předseda senátu řídí a organizuje činnost senátu, určuje, kdo ze členů jeho senátu bude zastupovat členy jiného senátu (v tomto případě tedy senátu 8 To), pak určit-li sám sebe, naplnil tak zmíněnou řídicí a organizační funkci. Nedá se proto usuzovat, že by jeho rozhodnutí bylo vedeno nějakými těžko definovanými kritérii (například pracovním vytížením) nebo dokonce snahou jakkoliv řízení ve věci stěžovatele ovlivnit [srov. k tomu přiměřeně např. nález z 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03 (N 76/33 SbNU 243); všechna rozhodnutí jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Ostatně ani stěžovatel nic takového v ústavní stížnosti nenaznačuje.

18. Na této úvaze pak nemůže ničeho změnit ani okolnost – či spíše stěžovatelova spekulace – že předseda senátu 3 To se s věcí stěžovatele a H. nemohl dostatečně seznámit. Právní předpis (ani jiný formální mechanismus) totiž neurčuje minimální dobu, kterou by soud měl mít na studium věci. Bylo-li by tomu tak, vedlo by to ostatně ke značně absurdní situaci, kdy nezávislý soudce by sice byl zákonem nadán rozhodnout mu přidělenou věc, ale již by nebyl způsobilý uvážit, jaký časový prostor ke studiu

konkrétní věci potřebuje. Toto východisko přitom není – nahlíženo okolnostmi právě projednávaného případu – ani v rozporu se zásadou přimosti a bezprostřednosti [srov. též výklad podaný Ústavním soudem k § 2 odst. 11 a 12 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, v nálezu z 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 1980/13 (N 1/72 SbNU 23)], jakožto opakem k zásadě písemnosti v rámci inkvizičního procesu. Podstatou těchto zásad ve smyslu ustanovení § 2 trestního řádu totiž je, aby skutkový stav byl hodnocen tím soudem, který důkazy provádí a který tak je o jejich obsahu a vzájemných souvislostech nejlépe informován. V projednávané věci bylo před odvolacím soudem konáno jediné veřejné zasedání (dne 16. 5. 2014, srov. č. l. 552 a násl.), v jehož závěru byl vyhlášen v záhlaví citovaný rozsudek krajského soudu. Předseda senátu 3 To (zastupující člena senátu 8 To) byl přitom nesporně přítomen celému veřejnému zasedání dne 16. 5. 2014, a mohl tak přímo posoudit projednávaný případ a všechny jeho okolnosti (což je právě rozdíl oproti usnesení Krajského soudu v Brně v civilní věci, které stěžovatel na podporu své argumentace k ústavní stížnosti přiložil). Ani samotný stěžovatel přitom v ústavní stížnosti neuvádí, že by na něj zastupující člen senátu 8 To působil nepřipraveně anebo že by zavdával jiné pochybnosti o své nestranosti či nekompetentnosti v této konkrétní věci.

19. Limity práva na zákonného soudce nebyly podle Ústavního soudu porušeny ani v řízení před Nejvyšším soudem. Samotné složení senátu projednávacího stěžovatelovo dovolání, resp. spisovou značku, pod kterou je dovolání projednáváno, totiž lze získat telefonicky u pověřené pracovnice Nejvyššího soudu. Přestože dovolání musí být sepsáno obhájcem ve smyslu ustanovení § 265d odst. 2 trestního řádu, a dovolatel má tedy k dispozici pomoc profesionála, Ústavní soud považuje tento systém za značně těžkopádný až archaický, a to zvláště v současné době běžně dostupných informačních technologií. Nelze totiž přehlédnout, že dovolání se doručuje Nejvyššímu soudu prostřednictvím soudu prvního stupně. Obviněný, respektive jeho obhájce, se tedy zřejmě musí vyzbrojit značnou dávkou trpělivosti a u Nejvyššího soudu se dotazovat, zda mu již bylo jeho dovolání doručeno. Takovýto přístup je ze strany Nejvyššího soudu značně a zcela zbytečně nevlídný k dovolatelům a je rovněž i nepraktický pro Nejvyšší soud samotný; zatěžuje totiž pracovníky, kteří by se mohli jinak zabývat smysluplnější agendou. Je proto poněkud s podivem, proč se Nejvyšší soud nenechal inspirovat systémem tzv. akceptačních dopisů (jak je tomu například u Ústavního soudu a poněkud v jiné podobě též u Nejvyššího správního soudu); Nejvyšším soudem proklamovaná specializace – jak je Ústavnímu soudu známo z jeho úřední činnosti – této praxi může ve skutečnosti jen těžko bránit.

20. Na druhou stranu vytýkaný stav – jak bylo naznačeno již shora – nemůže být sám o sobě v nyní projednávaném případě považován za dosahující protiústavní intenzity, jelikož stěžovatel nenamítá ve vztahu k jím iniciovanému dovolacímu řízení žádnou konkrétní skutečnost, která by ve vztahu k popsánému protiústavnosti alespoň indikovala. Stěžovatel totiž toliko konstatuje, že v průběhu dovolacího řízení nemohl relevantně posoudit případné pochybnosti o nestrannosti soudců ve smyslu ustanovení § 30 trestního řádu; netvrdí však ani dodatečně v ústavní stížnosti, že by se tyto jeho pochybnosti nějakým způsobem naplnily. Jiná situace by proto zřejmě mohla nastat teprve tehdy, pokud by v důsledku zmíněného „klientsky odtažitého“ přístupu stěžovatel nebyl ještě před rozhodnutím Nejvyššího soudu seznámen se složením rozhodujícího senátu, přičemž pokud by tuto informaci k dispozici včas měl, uplatnil by relevantní námitku podjatosti.

21. Konečně musí dát Ústavní soud za pravdu stěžovateli v tom, že Nejvyšší soud pochybil, když stěžovateli nezaslal – jak si Ústavní soud ověřil z vyžádaného sběrného spisu Nejvyššího soudu – k replice vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství ke stěžovatelovu dovolání. Nezbyvá proto než Nejvyšší soud upozornit na jemu dobře známou a konstantní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Ten mimo jiné uvedl, že „(...) pojem spravedlivého procesu zahrnuje také právo na kontradiktorní řízení, podle kterého musí mít účastníci příležitost nejen předložit každý důkaz nutný k tomu, aby obhájili svá tvrzení, ale také musí být seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit (...)“ [srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Kysilková a Kysilka proti České republice* ze dne 10. 2. 2011, č. stížnosti 17273/03 (§ 36), nebo rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Křčmář a ostatní proti České republice* ze dne 3. 3. 2000, č. stížnosti 35376/97 (§ 40)]. Takové povinnosti Nejvyšší soud v nyní projednávaném případě nedostál. Ústavní soud však nepřehlédl, že sám stěžovatel se proti tomuto pochybení Nejvyššího soudu v ústavní stížnosti vymezuje jen ve velmi obecné rovině. Je tomu tak zřejmě proto, že samotné vyjádření státního zástupce nepřináší pro řešení právě projednávané věci nic nového a usnesení Nejvyššího soudu z vyjádření státního zástupce explicitně ani implicitně nevychází. Proto ani toto pochybení Nejvyššího soudu neznamenal porušení základních práv (svobod) stěžovatele, když opak – kromě obecného konstatování porušení rovnosti stran – stěžovatel ve svém důsledku ani netvrdí.

22. Ústavní soud tedy závěrem konstatuje, že ze shora uvedených důvodů neshledal porušení stěžovatelem tvrzených základních práv. Proto bylo podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodnuto, jak je ve výroku tohoto usnesení uvedeno.

Č. 10

K materiálnímu pojetí ochrany základních práv a svobod při přezkoumávání rozhodnutí orgánů státní moci Ústavním soudem

1. Pro ústavněprávní přezkum rozhodnutí obecného soudu není sama o sobě relevantní každá jednotlivost, v níž lze spatřovat procesní či hmotněprávní nesprávnost, nýbrž celkové vyznění posuzovaného řízení, resp. jím dosažený výsledek; kasační zásah Ústavního soudu způsobující opakování celého trestního řízení bez spravedlivé možnosti odlišného výsledku v otázce ochrany hmotných ústavních práv by byl toliko formalistickým postupem, popírajícím takové aspekty právního státu, jakými jsou zásada rychlosti řízení nebo ochrana právní jistoty všech dotčených osob.

2. Jako zjevně neopodstatněný návrh je proto třeba hodnotit ústavní stížnost, která směřuje proti vadám postupu obecného soudu při určení množství stěžovatelem poskytnuté drogy v situaci, kdy by i jinak stěžovatelovo jednání stále vykazovalo všechny znaky zvláště závažného zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy ve smyslu ustanovení § 283 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku a trest byl uložen na samé dolní hranici příslušné zákonné výměry.

Usnesení

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 26. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 443/15 ve věci ústavní stížnosti T. L., zastoupeného Mgr. Petrem Václavkem, advokátem, se sídlem v Praze 1, Opletalova 25, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2014 č. j. 8 Tdo 1056/2014-34 o odmítnutí stěžovatelova dovolání a proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. dubna 2014 sp. zn. 11 To 29/2014, jímž bylo zamítnuto stěžovatelovo odvolání v jeho trestní věci.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 11. února 2015 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž bylo dle jeho tvrzení porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 28. ledna 2014 sp. zn. 42 T 19/2013 byl stěžovatel shledán vinným ze spáchání zvlášť závažného zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy ve smyslu ustanovení § 283 odst. 1 a odst. 3 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání osmi let a trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Uvedeného trestného činu se měl stěžovatel dopustit tak, že v šestnácti případech prodával pravidelně heroin zejména přímo uživatelům této návykové látky. Naopak u tří dílčích skutků, popsanych v obžalobě obdobným způsobem, byl stěžovatel zproštěn obžaloby. K závěru o stěžovatelově vině dospěl městský soud na základě výpovědi svědků i částečného doznání stěžovatele. Proti uvedenému rozsudku podal stěžovatel odvolání, které Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) napadeným usnesením zamítl. Ztotožnil se přitom se všemi právními i skutkovými závěry soudu městského. Následně podané dovolání odmítl Nejvyšší soud jako zjevně neopodstatněné.

II. Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na vybrané extrémní rozpory mezi provedenými důkazy a závěry, které z nich soudy vyvodily. V tomto směru stěžovatel zmiňuje první ze soudem uvedených skutků, poskytování heroinu Gabriele Paločkové a Václavu Šröpferovi. Svědectví Gabriely Paločkové bylo zcela dezinterpretováno v neprospech stěžovatele a Václav Šröpfer odmítl vypovídat. Uvedená svědkyně vypověděla, že od stěžovatele odebírala drogu po dobu tří měsíců, a to obden, vždy po 20 gramech. Dle jejího názoru došlo k jedné stovce předávek drogy. Z toho orgány činné v trestním řízení dovodily, že stěžovatel svědkyni předal 1,5 kilogramu drogy, ačkoliv pomoci žádné z uvedených skutečností nelze k takovému matematickému výsledku dospět. Soudy by tedy dle zásady *in dubio pro reo* měly akceptovat tu verzi skutkového děje, která je pro stěžovatele nejpříznivější, což v daném případě znamená, že stěžovatel předal svědkyni drogu

v množství o několik stovek gramů menším. Z toho důvodu stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí zrušil.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

4. Usnesením Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2015 č. j. III. ÚS 443/15-14 byl z projednávání a rozhodování v dané věci vyloučen soudce Vladimír Kúrka, neboť v dovolacím řízení působila jako soudkyně jeho manželka Věra Kůrková. Vyloučený soudce byl v souladu s ustanoveními § 9 ve spojení s § 10 odst. 3 rozvrhu práce, zveřejněného na webových stránkách Ústavního soudu, nahrazen soudcem Tomášem Lichovníkem.

5. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

6. Ústavní soud po posouzení obsahu projednávané ústavní stížnosti (§ 42 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu) dospěl k závěru, že ústavní stížnost představuje zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Uvedené ustanovení v zájmu racionality a efektivity řízení před Ústavním soudem dává tomuto soudu pravomoc posoudit „přijatelnost“ návrhu předtím, než dospěje k závěru, že o návrhu rozhodne meritorně nálezem, přičemž jde o specifickou a relativně samostatnou část řízení, která nemá charakter řízení kontradiktorního, kdy Ústavní soud může obvykle rozhodnout bez dalšího, jen na základě obsahu napadených rozhodnutí orgánů veřejné moci a údajů obsažených v samotné ústavní stížnosti. Směřuje-li pak ústavní stížnost proti rozhodnutí orgánů veřejné moci, považuje ji Ústavní soud zpravidla za zjevně neopodstatněnou, jestliže napadené rozhodnutí není vzhledem ke své povaze, namítaným vadám svým či vadám řízení, které jeho vydání předcházelo, způsobilé porušit základní práva a svobody stěžovatele, tj. kdy ústavní stížnost postrádá ústavněprávní dimenzi. Zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti, přes její ústavněprávní dimenzi, může rovněž vyplynout z předchozích zamítavých rozhodnutí Ústavního soudu řešících shodnou či obdobnou právní problematiku.

7. Jádrem stěžovatelovy argumentace spočívá v tvrzené existenci extrémního rozporu v procesu hodnocení důkazů ze strany obecných soudů

u jednoho ze stěžovatelem vytýkaných skutků. K pochybení mělo dle stěžovatele dojít ve výpočtu množství drogy, které měl stěžovatel svým dvěma odběratelům poskytnout. Stěžovateli je třeba přisvědčit, že žádný z rozhodujících soudů se této otázce, vzniklé ze zdánlivých rozporů ve výpovědi klíčové svědkyně, nijak zevrubně nevěnoval.

8. Ústavní soud je nicméně při své činnosti veden snahou o minimalizaci zásahů do činnosti ostatních orgánů. V řízeních o ústavních stížnostech je jeho hlavním posláním náprava porušení ústavních práv v materiálním smyslu, jak byly vymezeny judikaturou Ústavního soudu [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. března 2009 sp. zn. I. ÚS 3108/08 (U 9/52 SbNU 821)]. To mimo jiné znamená, že Ústavní soud nepřistupuje ke kasačním zásahům do činnosti obecných soudů v případech, kdy by se takový zásah nijak fakticky nepromítnul do právního postavení stěžovatele. Ústavní soud tedy neruší soudní rozhodnutí pro toliko formální nebo z hlediska zásahu do základních práv jiným způsobem nepodstatná pochybení obecných soudů. Měřítkem pro rozhodování Ústavního soudu musí být proto intenzita, s níž bylo zasaženo do Ústavou zaručených základních práv, a v té souvislosti zjištění, zda se jedná o zásah, který zřetelně vedl k omezení, resp. odepření základních práv. Proto se Ústavní soud zaměřil na to, co je z tohoto hlediska na ústavní stížnosti podstatné.

9. S ohledem na výše uvedené je třeba uvést, že i kdyby Ústavní soud přisvědčil jádru stěžovatelovy argumentace co do množství jím poskytnuté drogy a vrátil by věc obecným soudům, přesto by stěžovatelovo jednání stále vykazovalo všechny znaky zvláště závažného zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy ve smyslu ustanovení § 283 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku (srov. str. 8 napadeného usnesení vrchního soudu). Vzhledem k tomu, že stěžovateli byl uložen trest na samé dolní hranici příslušné zákonné výměry a že množství distribuované drogy hrálo jen vedlejší roli při vyměrování trestu (blíže k tomu str. 15 napadeného rozsudku městského soudu), nemohl by ani stěžovatelem navrhovaný přepoččet množství drogy mít zásadní vliv na hodnocení intenzity zásahu do stěžovatelova práva na omezení osobní svobody. Kasační zásah Ústavního soudu způsobující opakování celého trestního řízení bez spravedlivé možnosti odlišného výsledku v otázce ochrany hmotných ústavních práv by byl toliko formalistickým postupem, popírajícím takové aspekty právního státu, jakými jsou zásada rychlosti řízení nebo ochrana právní jistoty všech dotčených osob. Z toho důvodu Ústavní soud dospěl k závěru, že jeho zásah, s ohledem na výše uvedené okolnosti a výši trestu na samé dolní hranici trestní sazby, by výsledek řízení nemohl ovlivnit ani v případě, kdyby snad stěžovatelovým výtčkám přisvědčil. Pro ústavněprávní přezkum není sama o sobě relevantní každá jednotlivost,

v níž lze spatřovat procesní či hmotněprávní nesprávnost, nýbrž celkové vyznění posuzovaného řízení, resp. jím dosažený výsledek.

10. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 11

**K rozhodování soudu o návrhu obžalovaného na vydání rozhodnutí o postoupení věci
K průtahům v soudním řízení**

Dospěl-li odvolací soud na základě ústavně konformního výkladu § 222 odst. 1 trestního řádu k závěru, že nalézací soud nemá vůbec povinnost požadovaný úkon učinit, a proto nemůže být s jeho provedením v prodlení, není porušením práva na spravedlivý proces, neposoudí-li přitom odvolací soud další, nota bene skutkové okolnosti případu, které nemohly mít žádný vliv na výrok jeho rozhodnutí.

Usnesení

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Vladimíra Kůrky – ze dne 27. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 2134/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Pavla Koudy, zastoupeného JUDr. Vencislavem Sabotínovem, advokátem, se sídlem v Litoměřicích, Mrázova 9, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. května 2015 sp. zn. Últ 6/2015, jímž byl zamítnut stěžovatelův návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu spočívajícího ve vydání rozhodnutí o postoupení věci k rozhodnutí o změně věcné příslušnosti soudu, který je příslušný rozhodovat ve stěžovatelově trestní věci.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní soud obdržel dne 16. července 2015 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jímž se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“), kterým bylo dle jeho tvrzení porušeno právo na spravedlivý proces a soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i práva vyplývající z čl. 90 Ústavy České republiky.

2. Z obsahu napadeného rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že uvedeným usnesením vrchního soudu byl zamítnut stěžovatelův návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu ve smyslu ustanovení § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatelem požadovaným procesním úkonem mělo být rozhodnutí podle ustanovení § 222 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“) o postoupení věci k rozhodnutí o změně věcné příslušnosti soudu, který je příslušný rozhodovat v trestní věci vedené proti stěžovateli. V této věci již byla podána obžaloba, kterou v současné době projednává Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“). Stěžovatel se návrhem podaným při hlavním líčení u krajského soudu domáhal vydání rozhodnutí o postoupení věci k rozhodnutí o změně věcné příslušnosti soudu. Tento návrh krajský soud zvážil a následně ústy předsedkyně senátu stěžovateli sdělil, že o jeho návrhu nebude v současné chvíli rozhodovat a vypořádá se s ním v odůvodnění rozsudku. Dle stěžovatele tak zůstal soud protiprávně nečinný, načež stěžovatel podal vrchnímu soudu návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu. Ten byl napadeným usnesením zamítnut, neboť vrchní soud dospěl k závěru, že soud není povinen rozhodovat o návrhu obžalovaného na vydání rozhodnutí o postoupení věci k rozhodnutí o změně věcné příslušnosti soudu. Tento závěr vyplývá dle vrchního soudu i ze skutečnosti, že stížnost proti takovému rozhodnutí může podat pouze státní zástupce, jehož obžalobu soud postupuje. Nevydání stěžovatelem požadovaného rozhodnutí tedy nezpůsobuje průtahy v řízení a vrchnímu soudu nezbylo než podaný návrh zamítnout.

II. Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel spatřuje porušení svých ústavních práv ve svévolném zamítnutí jeho návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu. Stěžovatel na věcnou nepřislušnost krajského soudu opakovaně poukazoval v každé fázi trestního řízení. Dle stěžovatele je třeba o otázce příslušnosti rozhodnout co možná nejdříve, neboť její odložení do odvolacího řízení způsobuje značné průtahy v důsledku zbytečného opakování celého hlavního líčení před nově určeným soudem. Stěžovatel přitom při podání uvedeného návrhu výslovně žádal, aby byl vrchnímu soudu spolu s návrhem zaslán celý spis, což je dle ustálené judikatury nezbytností pro spravedlivé rozhodnutí. Dle vyjádření předsedkyně senátu krajského soudu však byla vrchnímu soudu zaslána jen nepatrná část spisu. Vrchní soud se tedy předmětným návrhem zabýval bez znalosti dosavadního průběhu řízení, a nemohl tedy jeho důvodnost spravedlivě posoudit, přestože sám v rozhodnutí uvádí, že spis měl k dispozici. Takové pochybení činí napadené rozhodnutí

nepřezkoumatelným a je dle stěžovatele podobné tzv. opomenutým důkazům, jak jsou chápány judikaturou Ústavního soudu. Vrchní soud v dané věci postupoval svévolně, a zbavil tak stěžovatele práva na soudní ochranu. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí zrušil.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

4. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*), neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

5. Ústavní soud po posouzení obsahu projednávané ústavní stížnosti (§ 42 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu) dospěl k závěru, že ústavní stížnost představuje zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Uvedené ustanovení v zájmu racionality a efektivity řízení před Ústavním soudem dává tomuto soudu pravomoc posoudit „přijatelnost“ návrhu předtím, než dospěje k závěru, že o návrhu rozhodne meritorně nálezem, přičemž jde o specifickou a relativně samostatnou část řízení, která nemá charakter řízení kontradiktorního, kdy Ústavní soud může obvykle rozhodnout bez dalšího, jen na základě obsahu napadených rozhodnutí orgánů veřejné moci a údajů obsažených v samotné ústavní stížnosti. Směřuje-li pak ústavní stížnost proti rozhodnutí orgánu veřejné moci, považuje ji Ústavní soud zpravidla za zjevně neopodstatněnou, jestliže napadené rozhodnutí není vzhledem ke své povaze, namítaným vadám svým či vadám řízení, které jeho vydání předcházelo, způsobilé porušit základní práva a svobody stěžovatele, tj. kdy ústavní stížnost postrádá ústavněprávní dimenzi. Zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti, přes její ústavněprávní dimenzi, může rovněž vyplynout z předchozích zamítavých rozhodnutí Ústavního soudu řešících shodnou či obdobnou právní problematiku.

6. Jádro stěžovatelovy argumentace tvoří námitka nesprávného procesního postupu, který měl vyústit ve svévolné zamítnutí stěžovatelova návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu. Pochybení v procesním postupu mělo spočívat v neznalosti celého spisu a z toho vyplývajících neseznámení se se všemi aspekty případu. Dle stěžovatele se tak jeho

námítkám nedostalo spravedlivého posouzení. V tomto ohledu musí Ústavní soud především připomenout, že principy spravedlivého procesu nevyžadují, aby rozhodující soud podrobně reagoval na každou uplatněnou námitku [srov. např. rozsudek ve věci *Van de Hurk proti Nizozemí* ze dne 19. dubna 1994, stížnost č. 16034/90, § 61, nebo nález sp. zn. I. ÚS 1534/08 ze dne 17. prosince 2008 (N 225/51 SbNU 807)]. Rozhodující soud má především povinnost vypořádat se se všemi pro předmět řízení relevantními námítkami, a to takovým způsobem, aby bylo z jeho rozhodnutí pro dotčeného účastníka řízení snadno logicky odvoditelné, z jakého důvodu nemůže ostatní, jím uplatněná argumentace obstát.

7. Předmětem daného řízení byla stěžovatelem tvrzená nečinnost krajského soudu při rozhodnutí postoupení věci k rozhodnutí o změně věcné příslušnosti soudu ve smyslu ustanovení § 222 odst. 1 trestního řádu. Pokud vrchní soud dospěl na základě ústavně konformního výkladu uvedeného ustanovení k závěru, že krajský soud nemá vůbec povinnost požadovaný úkon učinit, a nemůže tedy s jeho provedením být v prodlení, nemůže mít posouzení dalších, nota bene skutkových okolností případu žádný vliv na výrok jeho rozhodnutí. Pokud tedy soud pro své rozhodnutí celý spis prostudovat nepotřebuje, neboť nedůvodnost návrhu, o kterém rozhoduje, je zřejmá již z obsahu jeho odůvodnění ve vazbě na právní úpravu, potud není neseznámení se s obsahem celého soudního spisu porušením práva na spravedlivý proces. Soud se totiž musí zabývat pouze tím, co je pro předmět daného řízení podstatné. Vrchním soudem provedený výklad ustanovení § 222 trestního řádu považuje Ústavní soud za ústavně přijatelný, neboť z principů spravedlivého procesu nevyplývá požadavek, aby o každé dílčí procesní otázce muselo být vydáváno okamžitě samostatné (a obvykle opravnými prostředky napadnutelné) rozhodnutí. Takové rozhodování by naopak mohlo celé trestní řízení prodlužovat, a navíc by v některých případech z důvodu přezkoumatelnosti nutilo rozhodující soud osvětlit předčasně své hodnocení některých okolností případu, jež by měly být vyhodnoceny až v konečném rozhodnutí ve věci. Nakonec sám stěžovatel závěr o neexistenci povinnosti vydat takové rozhodnutí v ústavní stížnosti vůbec nezpochybňuje.

8. Pokud se snad vrchní soud v napadeném usnesení vyjádřil způsobem, který bylo možno chápat jako tvrzení o seznámení se s celým spisem, považuje Ústavní soud takové vyjádření s ohledem na okolnosti případu pouze za formulační a formální pochybení, které nemůže dosahovat intenzity reálného zásahu do stěžovatelových základních práv a svobod v materiálním smyslu, jak byl vymezen judikaturou Ústavního soudu [srov. např. usnesení ze dne 26. března 2009 sp. zn. I. ÚS 3108/08 (U 9/52 SbNU 821)], jehož existence může být jediným důvodem pro vyhovění ústavní stížnosti.

9. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 12

**K posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu
K přezkoumávání správního aktu v občanskoprávním řízení**

Ústavní soud konstatuje, že obecné civilní soudy zásadně nejsou oprávněny zasahovat do správního řízení (nejde-li o věci podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů) a ukládat povinnosti správním orgánům. Celní úřad vydal v dané věci rozhodnutí o zadržení zboží, které je správním aktem přezkoumatelným toliko v rovině správního řízení a správního soudnictví. Nařízení předběžných opatření civilním soudem o uložení povinností celnímu úřadu k vydání a propuštění zboží do celního režimu volného oběhu by bylo faktickým zrušením správního aktu v občanskoprávním řízení. Takový postup není přípustný, neboť by svou závaznou povahou mohl být v rozporu s nutným posouzením veřejnoprávních podmínek pro zrušení zadržení zboží a propuštění zboží do celního režimu volného oběhu, které musí podle příslušných (i evropských) právních předpisů vyhodnotit samy správní orgány. Výslovný závěr není z ústavněprávního pohledu negován ani oprávněním civilního soudu ukládat předběžným opatřením povinnosti jiným osobám než účastníkům řízení tehdy, lze-li to na nich spravedlivě žádat (§ 76 odst. 2 občanského soudního řádu). Opačným přístupem by došlo k porušení principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Usnesení

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Davida Uhlíře – ze dne 15. září 2015 sp. zn. I. ÚS 3667/14 ve věci ústavní stížnosti 1. BLAŽEK PRAHA, a. s., se sídlem Praha 10 – Hostivař, U Továren 261/27, a 2. BF shops, s. r. o., se sídlem Český Krumlov, náměstí Svornosti 2, obou zastoupených JUDr. Pavlem Sedláčkem, advokátem, se sídlem Praha 1, Dlouhá 705/16, proti výrokům II a III usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4. 9. 2014 č. j. 4 Co 4/2014-54, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že byly zamítnuty návrhy stěžovatele na nařízení předběžných opatření, kterými mělo být občanskoprávním soudem uloženo Celnímu úřadu pro hlavní město Prahu vrátit a propustit do celního režimu volného oběhu

5 650 párů obuvi, které byly zadrženy celním úřadem ve správním řízení, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a Prabos plus, a. s., se sídlem Slavičín, Komenského 9, zastoupené JUDr. Borisem Vágnerem, advokátem, se sídlem Brno, tř. Kpt. Jaroše 19, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 21. 11. 2014, se stěžovatelky domáhaly zrušení usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4. 9. 2014 č. j. 4 Co 4/2014-54, kterým bylo rozhodnuto o navrhovaných předběžných opatřeních, a to pro tvrzený rozpor s ústavně garantovaným právem na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a s právem na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byl návrh stěžovatelek na nařízení předběžných opatření, kterými by bylo občanskoprávním soudem uloženo Celnímu úřadu pro hlavní město Prahu (dále též jen „celní úřad“) vrátit a propustit do celního režimu volného oběhu 5 650 párů obuvi, které byly zadrženy celním úřadem ve správním řízení. Obchodní společnost Prabos plus, a. s., (vedlejší účastnici řízení před Ústavním soudem) bylo navrhováno uložit povinnost zdržet se do právní moci rozhodnutí soudu o určení, zda je držitelkou autorského práva ke vzhledu (designu) podešve obuvi, všech jednání, úkonů, žádostí a námitek směřujících proti propuštění zboží (celoročních a letních polobotek dodávaných stěžovatelkou 1 na základě kupní smlouvy České republiky – Ministerstvu vnitra) do celního režimu volného oběhu.

3. Stěžovatelka 1 nechala v zahraničí vyrobit 5 650 párů obuvi (polobotek), a to ke splnění závazku dodat 5 570 párů obuvi kupujícímu, České republiky – Ministerstvu vnitra, na podkladě kupní smlouvy č. PPR-4217-80/ČJ-2012-990640, vycházející z veřejné zakázky. Stěžovatelka 2 byla pověřena zajištěním převzetí zboží u zahraničního výrobce, přepravou zboží do České republiky, proclením a předáním zboží stěžovatelce 1. V rámci celního řízení v České republice bylo stěžovatelkou 2 navrženo propuštění předmětného zboží do celního režimu volného oběhu. Namísto propuštění zboží však Celní úřad pro hlavní město Prahu dne 15. 7. 2014 rozhodl

o zadržení celé zásilky 5 650 párů obuvi podle čl. 17 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 608/2013 ze dne 12. 6. 2013 o vymáhání práv duševního vlastnictví celními orgány a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1383/2003 (dále jen „evropské nařízení č. 608/2013“), a to pro tvrzenou existenci důvodného podezření, že dovezené zboží porušuje práva duševního vlastnictví vedlejší účastnice. O zadržení zboží bylo rozhodnuto na základě dříve vydaného rozhodnutí Celního úřadu pro Královéhradecký kraj o schválení žádosti vedlejší účastnice k přijetí opatření celních orgánů ve vztahu ke zboží podezřelému z porušení práv duševního vlastnictví, z důvodu namítaného porušení autorských práv vedlejší účastnice k designu podešve (podrážky) obuvi.

4. Vedlejší účastnice v řízení před obecnými soudy tvrdila, že je oprávněna vykonávat majetková autorská práva ke vzhledu (designu) podešve obuvi, který byl do 21. 2. 2012 chráněn jako průmyslový vzor zapsaný v rejstříku průmyslových vzorů vedeném Úřadem průmyslového vlastnictví pod číslem zápisu 33977, a že obuv dovážená stěžovatelkou 2 pro stěžovatelku 1 tato majetková autorská práva porušuje. Stěžovatelky dne 21. 7. 2014 podaly proti rozhodnutí Celního úřadu pro hlavní město Prahu o zadržení zboží námítky a proti rozhodnutí Celního úřadu pro Královéhradecký kraj o přijetí opatření celních orgánů učinily dne 23. 7. 2014 podnět k přezkumu rozhodnutí spolu s žádostí o pozastavení jeho vykonatelnosti a jiných právních účinků. Stěžovatelky namítaly, že jimi dovážená obuv práva duševního vlastnictví vedlejší účastnice neporušuje. Žádnému z řečených procesních návrhů stěžovatelek uplatněných v rámci správního řízení, však nebylo ze strany správních orgánů vyhověno. Stěžovatelkám bylo zřejmé, že zásadní spor o existenci nebo neexistenci autorského práva ke vzhledu podešve (podrážky) obuvi může závazně rozhodnout toliko obecný soud v občanském soudním řízení o určovací žalobě. Z důvodu vznikajících i hrozících škod se však stěžovatelky rozhodly před podáním žaloby o určení podat návrh na nařízení předběžného opatření k vydání a propuštění zadržovaného zboží (pozn.: určovací žaloba byla stěžovatelkami podána).

5. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 7. 8. 2014 č. j. 23 Nc 58/2014-24 (věcně a místně příslušného vzhledem k nastolené otázce autorskoprávního nároku) bylo návrhu na vydání předběžných opatření vyhověno. Výrokem I bylo odpůrkyni (vedlejší účastnici řízení) uloženo zdržet se do doby právní moci rozhodnutí soudu o určení, zda je držitelkou autorského práva ke vzhledu (designu) podešve obuvi, který byl do 21. 2. 2012 chráněn jako průmyslový vzor zapsaný v rejstříku průmyslových vzorů vedeném Úřadem průmyslového vlastnictví pod číslem zápisu 33977, všech jednání, úkonů, žádostí a námitek směřujících proti propuštění zboží do celního režimu volného oběhu (zboží bylo představováno celoročními a letními polobotkami dodávanými stěžovatelkou 1 České republiky – Ministerstvu

vnitra na základě kupní smlouvy č. PPR-4217-80/ČJ-2012-990640, podepsané stěžovatelkou 1 dne 5. 12. 2013 a Českou republikou – Ministerstvem vnitra dne 19. 12. 2013).

6. Ve výroku II usnesení uložil soud prvního stupně České republice – Celnímu úřadu pro hlavní město Prahu povinnost vrátit stěžovatelce 2 zboží představované 5 644 páry obuvi, zadrženy celním úřadem dne 15. 7. 2014 (6 párů obuvi bylo soudem ve výroku IV vyžádáno k provedení důkazu). Výrokem III byla České republice – Celnímu úřadu pro hlavní město Prahu uložena povinnost propustit zboží v podobě 5 650 párů obuvi, zadrženy celním úřadem dne 15. 7. 2014, do celního režimu volného oběhu. Navrhovatelky byly ve výroku VI společně a nerozdílně zavázány do 30 dnů od doručení usnesení Krajského soudu v Brně podat návrh na zahájení řízení ve věci o určení, zda je odpůrkyně držitelkou autorského práva ke vzhledu (designu) podešve obuvi.

7. Krajský soud v Brně považoval za prokázanou potřebu zatímní úpravy poměrů účastníků řízení a vyhodnotil splnění všech předpokladů pro vydání navrhovaných předběžných opatření. Soud prvního stupně podotkl, že proti sobě stojí na straně navrhovatelek majetková ztráta za nerealizovanou část zakázky v hodnotě 3 634 500 Kč, případná ztráta celé zakázky v případě odstoupení kupujícího od smlouvy (sjednáno v kupní smlouvě pro případ prodloužení prodávajícího), smluvní pokuta za každý den prodlení apod. a na straně odpůrkyně případná majetková újma způsobená dispozicí s dosud neprokázaným autorským právem k podešvi obuvi. Soud konstatoval, že majetkové újmy hrozící navrhovatelkám jsou bezprostřední a jen obtížně nahraditelné. Ve vztahu k odpůrkyni lze případnou majetkovou újmu sanovat ze složené jistoty ve výši 363 450 Kč nebo vydáním bezdůvodného obohacení v penězích. Z řečených důvodů soud prvního stupně dospěl po zvážení chráněných zájmů účastníků řízení k závěru, že byly osvědčeny všechny předpoklady pro vyhovění návrhu na nařízení předběžných opatření. Ve výrocih II a III rozhodnutí soud uložil podle § 76 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), povinnosti jiné osobě než odpůrkyni, neboť s ohledem na zadržení zboží pokládal za oprávněné to na celním úřadu požadovat.

8. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4. 9. 2014 č. j. 4 Co 4/2014-54 bylo v napadené části (tj. ve výrocih I, II a III) změněno rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že veškeré návrhy na nařízení předběžných opatření byly v plném rozsahu zamítnuty.

9. Odvolací soud konstatoval, že požadavku navrhovatelek na vydání předběžných opatření ve vztahu k obchodní společnosti Prabos plus, a. s., vyhovět nelze, neboť by se jednalo o nepřípustný zásah do práv odpůrkyně. Nikdo nesmí být předběžným opatřením občanskoprávního soudu

omezen v právu domáhat se zákonem stanoveným postupem svého (byť domnělého) práva u správního orgánu, neboť toto právo je ústavně zaručeno v čl. 36 Listiny. Samotné podávání žádostí nebo námitek proti propuštění zboží do celního režimu volného oběhu nadto nemůže mít zásadní vliv na poměry účastníků. Opatření navrhovaná ve vztahu k celnímu úřadu pak podle názoru odvolací instance neodpovídají základnímu charakteru předběžných opatření, neboť nemají zatímní povahu. Důsledek požadovaných předběžných opatření je nevratný, ať již by byl výsledek sporného řízení ve věci samé jakýkoliv. Odvolací soud uzavřel, že právě opatření celního úřadu, jímž došlo k zadržení zboží, má charakter opatření dočasného, zatímně upravujícího poměry mezi účastníky správního řízení (než budou poměry účastníků upraveny s konečnou platností rozhodnutím soudu o tom, zda bylo skutečně porušeno právo duševního vlastnictví).

II. Argumentace stěžovatelek

10. V ústavní stížnosti byl vysloven nesouhlas s postupem Vrchního soudu v Olomouci v rámci přezkumu výroků II a III rozhodnutí Krajského soudu v Brně. Stěžovatelky namítaly, že odvolací soud nesprávně vyhodnotil povahu a přípustnost předběžných opatření navrhovaných stěžovatelkami ve vztahu k Celnímu úřadu pro hlavní město Prahu, čímž se dopustil odmítnutí spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). Porušením práva na soudní ochranu bylo zasaženo i právo stěžovatelky 1 na ochranu vlastnictví. Vrchní soud napadené výroky II a III rozhodnutí dostatečně neodůvodnil, neboť se nevypořádal s argumentací stěžovatelek založenou konkrétními okolnostmi případu a předloženými důkazy.

11. Stěžovatelky byly názoru, že Vrchní soud v Olomouci nesprávně posoudil povahu předběžných opatření, která stěžovatelky navrhovaly uložit Celnímu úřadu pro hlavní město Prahu. Odvolací soud se věcnou stránkou případu a námitkami stěžovatelek řádně nezabýval, navrhovaná předběžná opatření zamítl bez opodstatnění a opory v ustanoveních právních předpisů upravujících otázky spojené se zadržením zboží podezřelého z porušování práv duševního vlastnictví celními orgány. Tyto žádným způsobem nezakazují využití občanskoprávního procesního institutu předběžného opatření za trvajících účinků přijatých opatření celních úřadů, a naopak možnost nařízení předběžného opatření pro určité případy výslovně předvídají. S vydáním předběžného opatření na návrh držitele práv výslovně počítá čl. 24 odst. 2 písm. b) evropského nařízení č. 608/2013 jako s negativní podmínkou propuštění zadrženého zboží.

12. Stěžovatelky vyslovily přesvědčení, že neexistuje rozumný důvod, proč by procesní strany nemohly být nadány právem podat (před nebo po zahájení řízení ve věci samé) návrh na nařízení předběžného opatření, kterým by byly zatímně upraveny právní poměry, a to zamezením, nebo

naopak umožněním nakládání se zbožím jeho vlastníku, příp. jinému držitel. Nelze než konstatovat, že zamítnutí návrhu oprávněné osoby z práva duševního vlastnictví na nařízení předběžného opatření k zadržení zboží celními úřady má též význam jako nařízení předběžného opatření k vydání a propuštění zboží na návrh vlastníka, popř. jiného držitele zboží. Proto i možné důsledky rozhodnutí soudu o předběžném opatření k vydání a propuštění zadržovaného zboží jsou shodné s důsledky rozhodnutí soudu o předběžném opatření navrhovaném domnělým držitelem práv duševního vlastnictví k zadržení zboží nebo k omezení s jeho nakládáním. Ve vztahu k předmetným opatřením není možno učinit principiální závěr, že nemají předběžnou povahu, resp. neupravují poměry účastníků zatímní formou.

13. Stěžovatelky v ústavní stížnosti dále argumentovaly tím, že potřeba zatímní úpravy poměrů účastníků řízení byla odůvodněna zejména hrozbou vzniku milionových škod na straně stěžovatelky 1. Soud prvního stupně posoudil (a vzájemně porovnal) možnost vzniku a pravděpodobnou výši škodlivého následku na straně vedlejší účastnice v důsledku vydání předběžných opatření a majetkovou újmu na straně stěžovatelek v případě pokračování v zadržování zboží celním úřadem. Uzavřel, že stěžovatelkám reálně a bezprostředně hrozí vznik milionových škod na základě ztráty zakázky ve vztahu k osobě kupující, kdežto vedlejší účastnici hrozí toliko vznik majetkové újmy z porušení tvrzených a dosud neprokázaných autorských práv. Újma, která by mohla vzniknout následkem nařízení předběžných opatření, je přitom kryta jistotou složenou stěžovatelkami ve výši 10 % hodnoty zadržovaného zboží, na rozdíl od majetkových ztrát již vzniklých a bezprostředně hrozících stěžovatelkám, u kterých náhrada zajištěna nebyla.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

14. K výzvě Ústavního soudu se k podané ústavní stížnosti vyjádřil Vrchní soud v Olomouci, který se v plném rozsahu ztotožnil s odůvodněným výroků II a III dotčeného rozhodnutí. Vyslovil názor, že napadeným rozhodnutím neporušil právo stěžovatelek na soudní ochranu. Ta musí být totiž v souladu s procesními postupy upravenými v občanském soudním řádu. Právo podat žalobu nebo návrh na nařízení předběžného opatření v sobě nezahrnuje právo na to, aby žalobě či návrhu na vydání předběžného opatření bylo vyhověno. Ve skutečnosti, že ústavní stížností napadeným usnesením nebylo návrhu na nařízení předběžného opatření vyhověno, nelze spatřovat odeprání přístupu stěžovatelek k soudu.

15. Návrhu na nařízení předběžných opatření nemohl odvolací soud vyhovět proto, že nebylo navrhováno opatření, jímž by byly právní poměry účastníků upraveny „zatímně“, neboť uložení povinnosti celnímu úřadu

zadržené zboží vydat a propustit do celního režimu volného oběhu není požadavkem na zatímní úpravu poměrů účastníků. Z ustanovení čl. 24 odst. 2 evropského nařízení č. 608/2013 opačný závěr nevyplývá. Nelze dovést, že by předběžným opatřením bylo možno uložit celnímu orgánu povinnost zboží vydat nebo propustit do celního režimu volného oběhu. Pokud stěžovatelky vrchnímu soudu vytýkaly nedostatečné odůvodnění rozhodnutí, odvolací soud ve vyjádření řečenou námitku rovněž odmítl. Existenci zákonných předpokladů pro vydání předběžných opatření se soud nezabýval již z toho důvodu, že navržená opatření nemají charakter opatření prozatímních.

16. Vedlejší účastnice řízení se po výzvě Ústavního soudu k ústavní stížnosti vyjádřila tak, že Vrchní soud v Olomouci napadeným rozhodnutím napravil exces, kterého se dopustil Krajský soud v Brně nařízením předběžných opatření. Odkaz stěžovatelek na právní úpravu evropského nařízení č. 608/2013 považovala vedlejší účastnice za nepřipadný. Ústavní stížnost navrhla odmítnout.

IV. Podmínky ústavního přezkumu

17. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny zákonem stanovené formální náležitosti, a proto nic nebrání meritornímu rozhodnutí věci [viz § 30, 34, 72 a 75 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

18. Od Krajského soudu v Brně byl vyžádán nalézací spis, aby mohla být posouzena opodstatněnost ústavní stížnosti proti výrokům II a III rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4. 9. 2014 č. j. 4 Co 4/2014-54.

V. Ústavněprávní posouzení

19. Ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

20. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím a jiným zásahům orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. K zásahu do činnosti orgánů veřejné moci je Ústavní soud oprávněn, pokud svými rozhodnutími porušily ústavně zaručená práva či svobody účastníka řízení. Rozměru zásahu do základních práv nebo svobod ovšem dosahuje toliko interpretace a aplikace práva, které byly provedeny ve výrazném rozporu s principy spravedlnosti.

21. Z ústavněprávního pohledu je možno posuzovat pouze otázky, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovým stavem, zda procesním postupem soudů nebyly porušeny principy spravedlivého procesu, zda právní názory obecných soudů jsou ústavně konformní, anebo zda naopak došlo k zásahu orgánů veřejné moci, kterým bylo dotčeno ústavně garantované právo nebo svoboda.

22. Napadené rozhodnutí obecného (odvolacího) soudu znaky protiústavnosti nevykazuje.

23. Ústavní soud v nálezu ze dne 21. 11. 2001 sp. zn. IV. ÚS 189/01 (N 178/24 SbNU 327) vyložil, že posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření je věcí obecného soudu (čl. 90 Ústavy) a Ústavní soud se zpravidla necítí být oprávněn zasahovat do rozhodování o předběžných opatřeních proto, že jde o rozhodnutí zasahující nikoli konečnou formou do práv a povinností účastníků. V rámci posuzování ústavní stížnosti má však povinnost se přesvědčit, zda obecné soudy při rozhodování o předběžných opatřeních postupovaly zákonem stanoveným způsobem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, kterými je garantováno právo na soudní ochranu a spravedlivý proces. Rozhodnutí o předběžném opatření lze podrobit ústavněprávnímu přezkumu podle tzv. omezeného testu ústavnosti. Ústavní soud zkoumá, zda předběžné opatření mělo zákonný podklad, bylo vydáno příslušným orgánem a není projevem svévole. Důvodem pro kasační zásah Ústavního soudu je i flagrantní porušení zásad spravedlivého procesu [náleze ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 52/13 (N 144/70 SbNU 347)].

24. Právem na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy je právo každého, aby nestranný a nezávislý soud dbal při rozhodování zákonného postupu. Vrchní soud v Olomouci napadeným rozhodnutím neporušil právo stěžovatelek na spravedlivý proces, neboť se v odůvodnění ústavně souladně vypořádal s návrhem na nařízení předběžných opatření o uložení povinností celnímu úřadu.

25. Ústavní soud konstatuje, že obecné civilní soudy zásadně nejsou oprávněny zasahovat do správního řízení (nejde-li o věci podle části páté o. s. ř.) a ukládat povinnosti správním orgánům. Celní úřad vydal v dané věci rozhodnutí o zadržení zboží, které je správním aktem přezkoumatelným toliko v rovině správního řízení a správního soudnictví. Nařízení předběžných opatření civilním soudem o uložení povinností celnímu úřadu k vydání a propuštění zboží do celního režimu volného oběhu by bylo faktickým zrušením správního aktu v občanskoprávním řízení. Takový postup není přípustný, neboť by svou závaznou povahou mohl být v rozporu s nutným posouzením veřejnoprávních podmínek pro zrušení zadržení zboží a propuštění zboží do celního režimu volného oběhu, které musí podle příslušných (i evropských) právních předpisů vyhodnotit samy správní

orgány. Vyslovený závěr není z ústavněprávního pohledu negován ani oprávněním civilního soudu ukládat předběžným opatřením povinnosti jiným osobám než účastníkům řízení tehdy, lze-li to na nich spravedlivě žádat (§ 76 odst. 2 o. s. ř.). Opačným přístupem by došlo k porušení principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

26. Stěžovatelky mimoto neuplatnily proti rozhodnutím správních orgánů soudní ochranu ve správním soudnictví. Podání správní žaloby, tj. žaloby proti rozhodnutí správního orgánu o zadržení zboží celním úřadem, ze strany stěžovatelek přitom nebylo vyloučeno (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 12. 2013 č. j. 9 As 27/2013-52 nebo rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2006 č. j. 1 Afs 61/2005-61).

27. Obecný (odvolací) soud tak postupoval v řešené věci ústavně souladně a rozhodl předvídatelným způsobem, pokud návrh na nařízení (civilních) předběžných opatření o uložení povinností celnímu úřadu k vrácení zboží a propuštění zboží do celního režimu volného oběhu zamítl.

28. Ústavní soud proto ústavní stížnost odmítl jako návrh zjevně nepodstatný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
127.	I. ÚS 1207/15	
128.	IV. ÚS 799/15	
129.	III. ÚS 236/13	
130.	III. ÚS 1996/13	
131.	III. ÚS 2419/14	
132.	II. ÚS 2077/14	
133.	II. ÚS 3717/14	
134.	II. ÚS 3496/13	
135.	I. ÚS 1095/15	
136.	PI. ÚS 1/15	231/2015 Sb.
137.	PI. ÚS 6/15	238/2015 Sb.
138.	I. ÚS 1891/13	
139.	I. ÚS 1904/14	
140.	I. ÚS 2280/14	
141.	I. ÚS 668/15	
142.	I. ÚS 723/15	
143.	III. ÚS 1136/13	
144.	III. ÚS 130/14	
145.	II. ÚS 705/14	
146.	III. ÚS 2857/14	
147.	III. ÚS 3647/14	
148.	IV. ÚS 2215/14	
149.	III. ÚS 2366/13	
150.	III. ÚS 3214/13	
151.	III. ÚS 281/15	
152.	I. ÚS 870/14	
153.	I. ÚS 1265/14	
154.	II. ÚS 3550/13	
155.	I. ÚS 2574/14	
156.	I. ÚS 1593/15	
157.	I. ÚS 3253/13	
158.	III. ÚS 415/15	
159.	II. ÚS 1287/14	
160.	II. ÚS 2108/14	
161.	II. ÚS 3664/14	

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK NÁLEZŮ

162.	II. ÚS	3855/14	
163.	II. ÚS	3742/14	
164.	Pl. ÚS	13/14	297/2015 Sb.
165.	Pl. ÚS	18/14	299/2015 Sb.
166.	III. ÚS	1015/13	
167.	III. ÚS	1518/15	
168.	III. ÚS	2288/15	
169.	I. ÚS	290/15	
170.	II. ÚS	728/15	
171.	I. ÚS	878/15	
172.	III. ÚS	1213/13	
173.	I. ÚS	3511/14	
174.	I. ÚS	4004/14	
175.	I. ÚS	491/15	
176.	I. ÚS	1944/15	
177.	IV. ÚS	910/15	
178.	I. ÚS	1811/13	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo
ve Sbírce
rozhodnutí

Značka
soudního spisu

9.	II. ÚS	1576/15
10.	III. ÚS	443/15
11.	III. ÚS	2134/15
12.	I. ÚS	3667/14

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- advokát – N. č. 132, 148, 162, 177
 - ex offio – N. č. 148
 - náhrada hotových výdajů – N. č. 148
 - odměna – N. č. 148
 - náhrada nákladů právního zastoupení – N. č. 132, 162
 - zastupující stát – N. č. 162
- akt – usn. č. 12
 - správní – usn. č. 12
- aplikace a výklad právních norem – N. č. 130
- autonomie vůle – N. č. 160
- autorské právo – usn. č. 12

- banka – N. č. 173
- byt – N. č. 138

- celní řízení – usn. č. 12
- cena – N. č. 139, 144
 - podle cenového předpisu – N. č. 139, 144
 - přiměřená – N. č. 139
 - tržní – N. č. 139
- cestovní ruch – N. č. 130
- cizinec – N. č. 168

- Česká správa sociálního zabezpečení – N. č. 166

- daň
 - druhy daní
 - z přidané hodnoty – N. č. 165
 - doměření daně z přidané hodnoty – N. č. 165
 - související pojmy
 - daňová kontrola – N. č. 165
 - daňová povinnost – N. č. 165
 - daňové řízení – N. č. 165
 - daňový subjekt – N. č. 165
 - práva – N. č. 165
 - doměření daně – N. č. 165
 - lhůta – N. č. 165
- darování – N. č. 171
 - vrácení daru – N. č. 171
- diskriminace – N. č. 138, 143, 172
- dítě – N. č. 134, 143, 152, 157, 163, 170
 - ochrana – N. č. 163, 170

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- přemístění dítěte mimo obvyklé bydliště - N. č. 163
- úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
 - N. č. 163
- výchova a péče - N. č. 134
- zájem dítěte - N. č. 163, 170
- zdravotně postižené - N. č. 157
- dobrá víra - N. č. 158
- dobré mravy - N. č. 160, 178
- dokazování
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“
 - viz (též) „trestní řízení / dokazování“
- domněnka - N. č. 172
 - vyvratitelná - N. č. 172
- domovní prohlídka - N. č. 147
- doprava silniční - N. č. 136
- doručování - N. č. 149, 151
 - v trestním řízení - N. č. 149
 - ve správním řízení - N. č. 151
- dovolání
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
- družstvo - N. č. 160
- důchod - N. č. 166
 - starobní - N. č. 166
- důchodové pojištění - N. č. 166
- důkazy - N. č. 138, 143, 172
 - důkazní břemeno - N. č. 138, 143, 172
- energetika - N. č. 141
 - elektrická energie - N. č. 141
 - odběr - N. č. 141
- evropské právo - N. č. 130
- exekuce - N. č. 131, 150
 - náklady - N. č. 131
 - právo účastníka vyjádřit se k podkladům soudního rozhodnutí - N. č. 131
- extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry - N. č. 132, 134
- imise - N. č. 136
- in dubio pro reo - N. č. 135, 168
- interpretace - N. č. 130, 144, 152
 - extenzivní - N. č. 144

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- právních norem „jednoduchého“ práva - N. č. 152
- ústavně konformním způsobem - N. č. 152
- intertemporalita - N. č. 175
- katastr nemovitostí - N. č. 158
- léčiva - N. č. 153
- legitimace - N. č. 153, 170, 174
 - aktivní - N. č. 153
 - k podání správní žaloby - N. č. 153
 - pasivní - N. č. 170
 - procesní - N. č. 153
 - věcná - N. č. 153, 174
- lékař - usn. č. 9
- lékařské vyšetření - usn. č. 9
- lhůta - N. č. 134, 149, 165, 178
 - běh lhůty - N. č. 134, 165, 178
 - k podání stížnosti v trestním řízení - N. č. 149
 - počátek běhu - N. č. 149, 178
- mimosoudní rehabilitace - N. č. 144
- mladistvý - N. č. 148
- moderační právo - N. č. 154, 156
- náhrada - N. č. 139, 144
 - za nemovitosti - N. č. 144
 - za vyvlastnění nemovitostí - N. č. 139
- náhrada nemajetkové újmy v penězích - N. č. 134, 142
- náklady řízení
 - viz (též) „exekuce / náklady“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“
 - viz (též) „trestní řízení / náklady řízení“
 - viz (též) „Ústavní soud / náklady řízení“
 - viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady“
- nečinnost - usn. č. 11
 - soudu a průtahy - usn. č. 11
- nemajetková újma - N. č. 134, 142, 154
 - náhrada v penězích - N. č. 134, 142
- nemovitost - N. č. 144, 158, 160, 171, 174
- nenastoupení služby v ozbrojených silách - N. č. 142
- neplatnost - N. č. 145, 155, 158, 160
 - právního úkonu - N. č. 155, 158, 160

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- výpovědi z pracovního poměru - N. č. 145
- nepřezkoumatelnost - N. č. 161
 - rozhodnutí - N. č. 161
- notář - N. č. 128
 - povinnost mlčenlivosti - N. č. 128
- nucené práce - N. č. 164

- občanské soudní řízení - N. č. 129, 132, 133, 138, 140, 141, 143, 146, 150, 154, 156, 157, 161, 162, 171, 172, 174, 176, 177, 178, usn. č. 12
 - dokazování - N. č. 138, 141, 143, 157, 172
 - břemeno důkazní - N. č. 138, 141, 143, 172
 - břemeno tvrzení - N. č. 138, 143, 172
 - diskriminace - N. č. 138, 143, 172
 - důkaz znaleckým posudkem - N. č. 157
 - hodnocení důkazů - N. č. 157
 - přípustnost důkazu - N. č. 157
 - dovolání - N. č. 171
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 171
 - náklady řízení - N. č. 129, 132, 150, 154, 156, 162
 - náhrada - N. č. 129, 132, 150, 154, 156, 162
 - náklady právního zastoupení - N. č. 132, 150, 162
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 133, 138, 161, 171, 177
 - odvolací řízení - N. č. 176, 177
 - odvolání - N. č. 176
 - rozsah přezkumu odvolacím soudem - N. č. 176
 - podmínky řízení - N. č. 140
 - průtahy v řízení - N. č. 146
 - předběžné opatření - usn. č. 12
 - rozsudek - N. č. 176
 - pro zmeškání - N. č. 176
 - účastník - N. č. 174, 178
 - zastavení řízení - N. č. 140
 - změna návrhu - N. č. 133
- obec - N. č. 132, 136, 137, 155
 - doprava - N. č. 136
 - nařízení obce - N. č. 137
 - obecně závazná vyhláška - N. č. 136
 - zákonné meze - N. č. 136
 - právo na samosprávu - N. č. 155
 - působnost přenesená - N. č. 137
 - nařízení obce - N. č. 137
 - působnost samostatná - N. č. 136

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- starosta - N. č. 155
- statutární město - N. č. 132, 136
- tržní rády - N. č. 137
- úkony - N. č. 155
- územní samospráva - N. č. 136
- vůle obce - N. č. 155
- zastupitelstvo - N. č. 155
- obhájce - N. č. 148
 - v trestním řízení - N. č. 148
 - ex offa - N. č. 148
 - náhrada hotových výdajů - N. č. 148
 - odměna - N. č. 148
- obnova řízení - N. č. 149, 168
 - trestního - N. č. 149, 168
- obžaloba - N. č. 148
 - zproštění obžaloby - N. č. 148
- odlišné stanovisko - N. č. 158, 160, 165
- odměna za práci - N. č. 164
- odnětí věci důležité pro trestní řízení - N. č. 173
- odpovědnost - N. č. 132, 134, 152, 154, 157
 - státu - N. č. 134, 154
 - za škodu - N. č. 134, 154
 - za škodu - N. č. 132, 152, 157
 - viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
 - na zdraví - N. č. 132, 152, 157
- odsouzený - N. č. 148
- odškodnění - N. č. 142
- odůvodnění
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „usnesení / odůvodnění“
- odvolací řízení
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
- odvolání
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolání“
- ochrana
 - osobnosti - N. č. 138, 143, 172
 - náhrada nemajetkové újmy v penězích - N. č. 143, 172
 - soukromí - N. č. 128
 - spotřebitele - N. č. 130, 169
 - vlastnického práva - N. č. 139, 158

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- omyl – N. č. 150
- opatrovník
 - viz (též) „správní řízení / opatrovník“
- opravný prostředek – N. č. 149, 168, 171
 - mimořádný – N. č. 149, 168, 171
- organizační složka státu – N. č. 162
- osoba
 - blízká – N. č. 152
- označení účastníka řízení – N. č. 178

- platební rozkaz – N. č. 129
- podílové spoluvlastnictví – N. č. 160
- podmínky občanského soudního řízení – N. č. 140
- podnikání – N. č. 137
- pohledávka – N. č. 140
 - započtení – N. č. 140
- pojištění – N. č. 127, 130, 166, 170, 175, 176
 - důchodové – N. č. 166
 - odpovědnosti z provozu vozidla – N. č. 127
- pokuta – N. č. 128, 155, 161, 167, 177
 - pořádková – N. č. 128, 161, 167, 177
 - v trestním řízení – N. č. 128, 167
 - smluvní – N. č. 155
- poplatky – N. č. 170, 175
 - regulační ve zdravotnictví – N. č. 170, 175
- poučovací povinnost soudu – N. č. 154, 156, 174
 - poučení o procesních právech a povinnostech – N. č. 174
- povinnost sdělovat informace orgánům činným v trestním řízení – N. č. 128
- pozemek – N. č. 139
- pozemní komunikace – N. č. 132, 136, 139
- pracovní poměr – N. č. 145
 - výpověď – N. č. 145
 - neplatnost výpovědi – N. č. 145
- pravidla silničního provozu – N. č. 136
- právní jistota – N. č. 130, 158
- právní norma – N. č. 165
- právní normy – N. č. 130
 - aplikace a výklad – N. č. 130
- právní pomoc advokáta – N. č. 132, 162
 - náhrada nákladů právního zastoupení – N. č. 132, 162
- právní předpis – N. č. 164

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- zrušení jiného právního předpisu - N. č. 164
- právní úkon - N. č. 155, 158, 160
 - neplatnost - N. č. 155, 158, 160
- právo na ochranu osobnosti - N. č. 138, 143, 172
 - neoprávněný zásah do práva - N. č. 138
- právo na ochranu soukromí - N. č. 128
- právo na ochranu vlastnictví - N. č. 158
- právo na ochranu zdraví - N. č. 152
- právo na podnikání - N. č. 137, 164
- právo na soudní ochranu - N. č. 159, 169
- právo na soudní přezkoumání rozhodnutí o pořádkové pokutě uložené státním zástupcem nebo policejním orgánem - N. č. 167
- právo na spravedlivou odměnu za práci - N. č. 164
- právo na spravedlivý proces - N. č. 127, 129, 163, 166, 174, usn. č. 10
- právo na vzdělání - N. č. 143
- právo na zákonného soudce - N. č. 167, 171, usn. č. 9
- právo vyjádřit se k věci - N. č. 154, 156
- presumpce - N. č. 135
 - nevinu - N. č. 135
- procesní ekonomie - N. č. 129
- procesní postup - N. č. 129
- prodej zboží - N. č. 137
- prohlídka jiných prostor a pozemků - N. č. 173
- promlčení - N. č. 134, 178
 - podle občanského zákoníku - N. č. 178
 - promlčecí doba - N. č. 178
- propadnutí majetku - N. č. 158
- provinění mladistvého - N. č. 148
- průmyslové vlastnictví - usn. č. 12
- průtahy v řízení - N. č. 134, 146, 147, 154, usn. č. 11
 - soudním - N. č. 134, 146, 147, usn. č. 11
 - návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu - N. č. 146, 147, usn. č. 11
 - nepřiměřená délka řízení - N. č. 134
 - trestním - usn. č. 11
- přechin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy - N. č. 168
 - podvodu - N. č. 135
 - těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti - usn. č. 9
- předběžná otázka - N. č. 130

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- Soudnímu dvoru - N. č. 130
- předběžné opatření
 - viz (též) „občanské soudní řízení / předběžné opatření“
- překážka věci rozsouzené (res iudicata) - N. č. 140
- příslušnost - N. č. 163, 167, usn. č. 11
 - soudu - N. č. 163, 167, usn. č. 11
 - věcná - N. č. 167, usn. č. 11
- restituce - N. č. 144
 - finanční náhrada za nemovitosti - N. č. 144
 - peněžní náhrada - N. č. 144
- retroaktivita - N. č. 165
- rodiče - N. č. 163, 170
 - rodičovská zodpovědnost - N. č. 163
- rodičovská zodpovědnost - N. č. 163
- rovnost - N. č. 131, 164
 - účastníků řízení - N. č. 131
 - zbraní - N. č. 131
- rozhodnutí - N. č. 147, 161, 163, 176, 177, usn. č. 12
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
 - meritorní - N. č. 176
 - nepřezkoumatelnost - N. č. 161
 - předběžné povahy - usn. č. 12
 - překvapivé - N. č. 177
 - přezkoumávání - N. č. 177
 - rozhodnutí odvolacího soudu - N. č. 177
 - správní rozhodnutí předběžné povahy - usn. č. 12
 - zahraniční - N. č. 163
 - uznávání - N. č. 163
 - výkon - N. č. 163
- rozsudek - N. č. 176
 - pro zmeškání - N. č. 176
- rozvrh práce - usn. č. 9
- řízení - N. č. 166
 - ve věcech důchodového zabezpečení - N. č. 166
- samospráva - N. č. 136, 137
 - územní - N. č. 136, 137
- směnečný platební rozkaz - N. č. 159, 169
- směnka - N. č. 159, 169

VĚCNÝ REJSTŘÍK

smlouva

- darovací – N. č. 171
- kupní – N. č. 155, 158, 160
- mezinárodní – N. č. 163
 - závaznost – N. č. 163
- neplatnost – N. č. 174
- o převodu nemovitostí – N. č. 158
- o smlouvě budoucí – N. č. 160
- pojistná – N. č. 130, 176
- postupní – N. č. 174
- smluvní svoboda, smluvní volnost – N. č. 130

smluvní pokuta – N. č. 155

sociální zabezpečení – N. č. 166

- přezkoumávání rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení – N. č. 166

soudce – N. č. 167, 171, usn. č. 9

- právo na zákonného soudce – N. č. 167, 171, usn. č. 9

soudní řízení správní – N. č. 153, 166, 178, usn. č. 12

soudy – N. č. 134, 146, 147, 154, 156, 158, 159, 163, 167, 169, 171, 174, 177, 178, usn. č. 9, 11

- nečinnost soudu – usn. č. 11
- Nejvyšší soud – usn. č. 9
- odročení jednání – N. č. 177
- poučovací povinnost – N. č. 154, 156, 174
- právo na zákonného soudce – N. č. 167, 171, usn. č. 9
- průtahy v řízení – N. č. 134, 146, 147, 154, usn. č. 11
 - návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu – N. č. 146, 147, usn. č. 11
 - nepřiměřená délka řízení – N. č. 134, 154
 - trestním – N. č. 147, usn. č. 11
- přepjatý formalismus – N. č. 159, 169, 178
- příslušnost – N. č. 163, 167, usn. č. 11
 - věcná – N. č. 167, usn. č. 11
- rozvrh práce – usn. č. 9
- senát – usn. č. 9
 - složení – usn. č. 9
- vázanost rozhodnutím Ústavního soudu – N. č. 158

spis – N. č. 177

- soudní – N. č. 177

správní řízení – N. č. 151, usn. č. 12

- doručování – N. č. 151
- opatrovník – N. č. 151

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- ustanovení opatrovníka účastníkovi neznámého pobytu - N. č. 151
- správní soudnictví - N. č. 153, 166, 178, usn. č. 12
 - legitimace - N. č. 153
 - označení účastníka řízení - N. č. 178
 - přezkoumávání rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení - N. č. 166
- správní žaloba - viz „žaloba / ve správním soudnictví“
- starosta - N. č. 155
- státní zastupitelství - N. č. 167
- statutární město - N. č. 132, 136
- stavební úřad - N. č. 178
- svědecká výpověď - N. č. 167
- svědek - N. č. 167
 - právo odepřít výpověď - N. č. 167
- škoda - N. č. 132, 134, 141, 152, 154, 157, 176, 178
 - náhrada škody - N. č. 132, 134, 141, 152, 154, 157, 176, 178
 - stanovení výše - N. č. 141, 152
 - za nemajetkovou újmu - N. č. 134, 154
 - způsobené nesprávným úředním postupem - N. č. 134, 154
 - odpovědnost za škodu - N. č. 132, 134, 152
 - zavinění - N. č. 132
- školy - N. č. 143
- telekomunikace - N. č. 151
- tíseň - N. č. 174
- trest
 - druhy trestů
 - propadnutí majetku - N. č. 158
 - vyhoštění - N. č. 168
 - výkon trestu vyhoštění - N. č. 168
 - upuštění - N. č. 168
- trestní řízení - N. č. 128, 135, 147, 148, 149, 167, 168, 173, usn. č. 9, 10, 11
 - dokazování - N. č. 135, usn. č. 10
 - hodnocení důkazů - usn. č. 10
 - rekognice - N. č. 135
 - soulad skutkových zjištění a z nich soudy vyvozených právních závěrů - N. č. 135
 - doručování - N. č. 149
 - náklady řízení - N. č. 148
 - náhrada - N. č. 148

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- obhájce - N. č. 148
- obnova řízení - N. č. 149, 168
- prohlídka jiných prostor a pozemků - N. č. 173
- průtahy - N. č. 147, usn. č. 11
- rozhodnutí - N. č. 147
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 147
- stížnost - N. č. 149
- svědek - N. č. 135, 167
- usnesení - N. č. 149
 - oznamování - N. č. 149
- věc důležitá pro trestní řízení - N. č. 128, 147, 173
 - odnětí - N. č. 173
 - vydání - N. č. 173
 - výzva k vydání věci - N. č. 128, 173
 - pořádková pokuta - N. č. 128
- zajištění peněžních prostředků na bankovním účtu - N. č. 173
- trestný čin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - krádeže - N. č. 148
 - loupeže - N. č. 148
 - nenastoupení služby v ozbrojených silách - N. č. 142
 - neoprávněného podnikání - N. č. 147, 173
 - podvodu - N. č. 173
 - porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti - N. č. 173
 - poškozování cizí věci - N. č. 176
 - zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby - N. č. 158
- účastník řízení - N. č. 131, 153, 174, 178
 - občanského soudního - N. č. 174, 178
 - označení - N. č. 178
 - rovnost - N. č. 131
- úschova věci - N. č. 146
- usnesení - N. č. 133
 - odůvodnění - N. č. 133
- ústavně konformní interpretace a aplikace hmotného práva - N. č. 152
- Ústavní soud - N. č. 127, 136, 137, 140, 142, 145, 149, 158, 164, 165, 175, usn. č. 12
 - časové účinky derogačních nálezů Ústavního soudu - N. č. 175
 - náhrada nákladů zastoupení v řízení před Ústavním soudem - N. č. 140, 145
 - náklady řízení - N. č. 140, 149

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- rozhodnutí o předběžném opatření – usn. č. 12
- stanovisko pléna Ústavního soudu – N. č. 142
- výklad a aplikace nálezů Ústavního soudu – N. č. 175
- závaznost nálezů Ústavního soudu – N. č. 127, 158, 175
- zrušení jiného právního předpisu – N. č. 136, 137, 164
- zrušení zákona – N. č. 165
- ústavní stížnost – N. č. 128, 172
 - přesahující svým významem vlastní zájmy stěžovatele – N. č. 128
 - přípustnost – N. č. 172
 - vyčerpání všech procesních prostředků – N. č. 172
- věc důležitá pro trestní řízení – N. č. 128, 146, 147, 173
 - odnětí věci – N. č. 173
 - uložení věci do úschovy – N. č. 146
 - vrácení věci – N. č. 146, 147
 - vydání věci – N. č. 128, 173
 - pořádková pokuta – N. č. 128
- veřejné zdravotní pojištění – N. č. 153, 170, 175
 - úhrada zdravotní péče – N. č. 170, 175
- veřejný zájem – N. č. 139, 164
- vigilantibus iura scripta sunt – N. č. 159
- vlastnické právo – N. č. 139, 158
 - nabytí v dobré víře – N. č. 158
 - nabytí vydržením – N. č. 158
 - ochrana – N. č. 139, 158
- vlastnictví – N. č. 139, 158, 171
 - k nemovitostem – N. č. 158, 171
 - ochrana – N. č. 139, 158
- vojenská služba – N. č. 142
 - nenastoupení – N. č. 142
- vrácení věci – N. č. 146, 147
 - důležité pro trestní řízení – N. č. 146, 147
- vůle – N. č. 160
 - autonomie – N. č. 160
- vydání věci – N. č. 128, 173
 - důležité pro trestní řízení – N. č. 128, 173
- vyhoštění – N. č. 168
- výklad (interpretace) – N. č. 130, 144, 152
 - extenzivní – N. č. 144
 - právní normy – N. č. 130, 152
 - teleologický – N. č. 130
 - ústavně konformní – N. č. 130, 152

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- výkon rozhodnutí – N. č. 131, 150, 163
 - náklady řízení – N. č. 131
 - vydaného zahraničním soudem – N. č. 163
- vykonatelnost rozhodnutí – N. č. 175
- výpověď – N. č. 145
 - z pracovního poměru – N. č. 145
 - neplatnost – N. č. 145
- výslech svědka – N. č. 135, 167
- vyvlastnění – N. č. 139
 - náhrada za vyvlastnění – N. č. 139
 - ve veřejném zájmu – N. č. 139
- výzva k vydání věci – N. č. 128
 - v trestním řízení – N. č. 128
 - pořádková pokuta – N. č. 128
- vzájemný návrh – N. č. 133, 140

- zadostiučinění – N. č. 134, 143
- zajištění závazků – N. č. 159, 160, 169
- zákaz diskriminace – N. č. 138, 143, 172
- zákonný soudce – N. č. 167, 171, usn. č. 9
- zaměstnanec – N. č. 145
- zaměstnavatel – N. č. 145
- započtení pohledávek – N. č. 140
- zásada (princíp)
 - rovnosti zbraní – N. č. 131
- zastavení řízení – N. č. 140
- zastoupení – N. č. 150, 162
 - advokátem – N. č. 150
- zastupitelstvo – N. č. 155
- závěť – N. č. 128
- zdravotní péče – N. č. 152, 157, 170, 175
- zdravotní pojištění – N. č. 153, 170, 175
- zločin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy – usn. č. 10
 - podvodu – N. č. 128
- zmírnění následků majetkových křivd – N. č. 174
- znalec – N. č. 164
 - odměna – N. č. 164
- znalecký posudek – N. č. 157
 - podklady – N. č. 157

VĚCNÝ REJSTŘÍK

zpětná působnost právních norem - N. č. 165

žaloba - N. č. 129, 133, 153, 174

- formulářová - N. č. 129

- na určení - N. č. 174

- naléhavý právní zájem - N. č. 174

- ve správním soudnictví - N. č. 153

- aktivní legitimace k podání žaloby - N. č. 153

- změna - N. č. 133

životní prostředí - N. č. 136

POZNÁMKY

POZNÁMKY

ISBN 978-80-7400-652-4

9 788074 006524